

ΕΚΛΟΓΑΙ

ΑΠΟ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

ΥΠΟ

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ,,

Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ

1914

A. Σ. 38

ΕΚΛΟΓΑΙ

ΑΠΟ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Ἐξαίρετον ἀναντιρρήτως θέσιν μεταξύ τῶν μνημείων τοῦ λόγου τοῦ ἡμετέρου λαοῦ κατέχουν τὰ τραγούδια· ὅχι μόνον ὡς ἴσχυρῶς κινοῦντα τὴν ψυχὴν διὰ τὸ ἀπέριττον κάλλος, τὴν ἀδίαστον ἀπλότητα, τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν φραστικὴν δύναμιν καὶ ἐνάργειαν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀκριβέστερον παντὸς ἀλλοῦ πνευματικοῦ δημιουργήματος τοῦ λαοῦ ἐμφαίνοντα τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα τοῦ ἔθνους. Εἰς τὰλλα εἴδη τοῦ λόγου, τὰς παροιμίας καὶ τοὺς μύθους, τὰ παραμύθια καὶ τὰ αἰνίγματα, ὃν ἡ μετάδοσις ἀπὸ λαοῦ εἰς λαὸν εἶναι εὐχερῆς καὶ συνήθης, τὰ παρεισδύσαντα πολυπληθῆ ἔνα στοιχεῖα καθιστοῦν δύσκολον τὴν διάκρισιν τοῦ διθνείου ἀπὸ τοῦ θαγενοῦς. Ἄλλ’ εἰς τὰ τραγούδια καὶ τὰς παραδόσεις δὲ θνητὸς χαρακτῆρα ἀποτυπώνεται ἀκραιφνῆς καὶ ἀκίνδηλος. Αἱ μὲν παραδόσεις, συναπτόμεναι στενῶς πρὸς πατρίους τόπους καὶ πρὸς οἰκείας μορφάς, ἐμφανίζουν πλαστικῶς τὰ θνητικὰ ἰδεώδη, καὶ ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ ἀρχῆθεν μυθοπλαστικὴ δύναμις τοῦ λαοῦ διατηρεῖται ἀμείωτος· τὰ δὲ τραγούδια ἐγκατοπτρίζουν πιστῶς καὶ τελείως τὸν βίον καὶ τὰ ζῆτη, τὰ συνασθήματα καὶ τὴν διανόησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἐξωραΐζοντα διὰ τοῦ ποιητικοῦ διακόσμου ἀναζωπυροῦν τὰς ἀναμνήσεις τῶν θνητῶν περιπετειῶν.

Ἡ δημοτικὴ ποίησις ἔνεκα τούτου εἶναι ἡ ἀσφαλεστάτη ἀφετηρία καὶ τὸ στερεώτατον θεμέλιον πάσης δημιουργίας τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης. Τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ καλλιτέχνου εἶναι τελειότερον καὶ μονιμώτερον, ὅταν τὰς δίζας του ἔχῃ εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος. «Ο θεμελιώδης ρύθμος, ἔλεγεν δὲ Σολωμός, ἀς στυλωθῆ εἰς τὸ κέντρον τῆς θνητικότητος καὶ ἀς ὑψώνεται κάθετα, ἐνῷ τὸ νόημα ἀπὸ τὸ δρπίον πηγάζει ἡ ποίησις, καὶ τὸ δρπίον αὐτὴ διηρετεῖ, ἀπλώνει βαθμηδὸν τοὺς κύκλους του.» Καθόλου δὲ ἡ δημοτικὴ ποίησις εἶναι τελεσφορώτατον ὅργανον τῆς θνητικῆς ἀγωγῆς, ἐκτρέφουσα καὶ συντηροῦσα τὸ θνητικὸν φρόνημα, πᾶς δ’ “Ἐλλην πρέπει νὰ γινώσκῃ καὶ μελετᾷ τούλαχιστον τὰ κράτιστα καὶ κυριώτατα τῶν δημωδῶν λογοτεχνημάτων, μὴ ἀρκούμενος εἰς ὅσα τυχὸν ἐν τῷ καθ’ ἡμέραν βίῳ ἔχει ἀποκομίσῃ ἐκ τῆς προφορικῆς παραδόσεως.

Πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἀναγκαῖα εἶναι ἡ ἔκδοσις ἀπανθισμάτων ἐκλεκτῶν μνημείων τῆς δημώδους λογοτεχνίας, τὰ

ὅποια νὰ καταστῶσι κοινὸν ἀνάγνωσμα, συντελοῦντα οὕτως εἰς τὴν συντήρησιν τῶν καλλίστων κληροδοτημάτων τῆς πατρός κληρονομίας, ἀποκαλύπτοντα τρόπον τινὰ εἰς τὸν λαὸν τοὺς παρ' αὐτῷ ἐγκρυπτομένους θησαυροὺς καὶ μεταδίδοντα αὐτοὺς εἰς δλον τὸ ἔθνος.

"Ἐν τοιοῦτο ἀπάνθισμα εἶναι τὸ προκείμενον. Ἐκ τῶν εἰκοσακισχυλίων ἔκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων δημοτικῶν φρασμάτων (συγυπολογιζομένων καὶ τῶν παραλλαγῶν ἑκάστου φρασματος), ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται ἡ συλλογή μου, ἀποτελοῦσα τμῆμα τῶν Μελετῶν περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, παρέλαθον περὶ τὰ 250, τὰ ὅποια ἔχρινα ὡς τὰ ἐκλεκτότερα. Εἶναι δὲ ταῦτα, ὡς νομίζω, πρόσφορα νὰ παράσχουν ἔννοιαν διπλακῆ τῆς δημώδους Ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ νὰ καταστήσουν αὐτὴν οἰκείαν καὶ ἀγαπητὴν εἰς τοὺς πολλούς, ὅσοι ἀδυνατοῦν νὰ μελετήσουν τὰ πόλυαριθμα δημοσιεύματα, ὅπου εὑρίσκονται ἐγκατεσπαρμένα τὰ τραγούδια ἢ ἔνδεχόμενον νὰ ἐσχημάτισαν ἀτελῆ ἢ καὶ πεπλανημένη γνώμην περὶ αὐτῶν ἐκ τυχαίων ἀκουσμάτων. Πρὸς πληρεστέραν δὲ ὑπὸ τῶν πολλῶν κατανόησιν τῶν δημοσιευμένων, ἔχρινα χρήσιμον νὰ προσθέσω ἑρμηνείαν τῶν λέξεων, ὅσαι ὡς ἴδια ματικαὶ ἢ δύσχρηστοι ἢ ἀπηρχαιωμέναι δὲν εἶναι ἵσως εἰς πάντας καταληπταί, καὶ νὰ προτάξω εἰς τινα τραγούδια σύντομους ὑπομνηματισμούς, παρέχοντας ἀναγκαῖα στοιχεῖα πρὸς ἔξήγησιν αὐτῶν.

Διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἔκδοσις τῶν κειμένων ὅσον ἔνεστι συμφωνοτάτη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ βιβλίου ὑπῆρχον σπουδαῖαι τινες δυσκολίαι, τὰς δποίας προσεπάθησα νὰ ὑπερνικήσω. Τὰ δημώδη φρασματα σπανιώτατα περιέρχονται εἰς τὸν ἔκδοτην ἄρτια καὶ ἀπηλλαγμένα πλημμελειῶν. Ὁ τραγουδιστὴς ἀλλοτε μὲν δὲν τελειώνει δλον τὸ φρασμα ἢ παραλείπει στίχους αὐτοῦ, ἀλλοτε δὲ αὐτοσχεδιάζων ἀντικαθιστᾶς λησμονηθεῖσαν λέξιν ἢ φράσιν καὶ ἀλλοτε πάλιν παραπλανώμενος ἐξ ὅμοιων ἔννοιῶν ἢ λέξεων συμφύρει στίχους διαφόρων φρασμάτων. "Οταν λοιπὸν δὲν ἔχωμεν εἰμὴ ἐν μόνον κείμενον τοῦ φρασματος, δφείλομεν κατ' ἀνάγκην νὰ παραλένωμεν αὐτὸ κολοθδν καὶ παρεψθαρμένον. "Αν δ' ὅμως ὑπάρχουν πλείστες παραλλαγαὶ τοῦ αὐτοῦ φρασματος ἢ ἐπανόρθωσις τῶν ἐλλείψεων εἶναι δυνατή, διότι αἱ διάφοροι παραλλαγαὶ συμπληρώνουν ἢ διορθώνουν ἀλλήλας.

Τοιαύτην ἀκολουθῶν μέθοδον κατήρτισα ἐκ πασῶν τῶν παραλλαγῶν ἑκάστου τῶν ἔκδιδομένων φρασμάτων τὸ κείμενον αὐτῶν. Ἡ ἐκλογὴ μᾶς παραλλαγῆς ἑκάστου δὲν ἥρκει, διότι καὶ ἡ τελειοτάτη παραλλαγὴ παρουσιάζει ἐλλείψεις, αἵτινες ὅμως εὑκόλως ἐπανορθοῦν-

ται διὰ τῆς βοηθείας ἄλλων παραλλαγῶν. "Οθεν ἔχων πρὸ δφθαλμῶν πάσας τὰς παραλλαγὰς τοῦ φσματος, παραβάλλων στέχον πρὸς στέχον αὐτάς, ἀποκαθίστων τὸ φσμα, οὐδὲν τὸ ἕδιον, οὐδὲ λέξιν, οὐδὲ γράμμα καὶ παρέμβαλλων. Ἡ ἐργασία μου εἶναι ώς ἡ τοῦ ἐκδότου φιλολογικοῦ κειμένου, δστις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν τοῖς χειρογράφοις γραφῶν τὸ ἐπεξεργάζεται, περιοριζόμενος εἰς μόνην τὴν ἀποκατάστασιν (recensio) καὶ μὴ ἀποτολμῶν διόρθωσιν (emendatio). Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἰς τὰ τραγούδια, τῶν ὁποίων δὲν εἶχον πολλὰς παραλλαγὰς, παρέμειναν ἀτέλειαι, ώς λ. χ. χασμψδίαι ἢ μετρικὰ σφάλματα ἢ ἐπανόρθωσις τούτων ἦτο βεβαίως εὔκολωτάτη, διὰ δὲ τῆς προσαρμογῆς τούτων ἀνέκτησαν τὴν ἀρτιότητα καὶ τὸ κάλλος αὐτῶν.

Ἐργασίᾳ τοιαύτῃ ἦτο ἐπιπονωτάτη — ὑπάρχουν τραγούδια, ὃν φέρονται πολλαὶ δεκάδες παραλλαγῶν — ἀλλ᾽ ἀμείδουσα τοὺς ἐπ' αὐτῇ κόπους. Πολλὰ γνωστάτατα τραγούδια φαίνονται μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ώς νὰ προσέλαθον νέαν μορφὴν καὶ ἀκμήν, ἀλλα δ' ἐλλιπῆ, κατ' ἀποσπάσματα φερόμενα εἰς διαφόρους παραλλαγάς, διὰ τῆς προσαρμογῆς τούτων ἀνέκτησαν τὴν ἀρτιότητα καὶ τὸ κάλλος αὐτῶν.

Ἐκδίδων νῦν τὸ ἀνὰ χεῖρας ἀπάνθισμα, ώς ἀπαρχὴν συναγωγῆς πάντων τῶν ἐκδεδομένων καὶ πλείστων ἀνεκδότων ἐλληνικῶν φσμάτων, πρώτιστον καθῆκόν μου θεωρῶ νὰ ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τοὺς παρασχόντας μοι πολύτιμον συνδρομὴν διὰ τῆς ἀποστολῆς κατὰ καιροὺς ἀνεκδότων συλλογῶν ἐκ πασῶν τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν. Ἰδιαίτέρως δ' ὅμολογῷ μεγίστας χάριτας εἰς τὸν κ. Ἀλέξανδρον Πάλλην, τὸν παροτρύναντά με νὰ προτάξω τῆς συναγωγῆς, τῆς προωρισμένης εἰς εἰδικωτέρας μελέτας, τὴν ἔκδοσιν χάριν τῶν πολλῶν ἐκλογῆς τῶν φσμάτων, καὶ καταστήσαντα δυνατὴν τὴν ἔκδοσιν ταύτην.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Ιστορικὰ τραγούδια	1
Κλέφτικα τραγούδια	29
Άκριτικά τραγούδια	79
Παραλογαῖς	107
Τραγούδια τῆς ἀγάπης	141
Νυφιάτικα τραγούδια	175
Ναναρίσματα	183
Κάλανδα. Βαττικα	189
Τραγούδια τῆς ξενιτεῖς	195
Μοιρολόγια	203
Μοιρολόγια τοῦ Κάτω κόσμου καὶ τοῦ Χάρου	217
Γνωμικὰ τραγούδια	229
Έργατικά καὶ βλάχικα	237
Περιγελαστικά	241
Ἐπίμετρον: Α'. Δημώδη ḥσματα τῶν μέσων χρόνων	245
Β'. Τραγούδια εἰς ἐλληνικὰς διαλέκτους	254
Πίναξ τῶν συντετμημένων λέξεων	272
Πηγαὶ δπόθεν παρελήφθησαν τ' ḥσματα	273
Πίναξ τῶν δνομάτων Α'.	305
Β'. (Γεωγραφικὰ δνόματα)	307

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

«Δέγοντες δημώδη ίστορικά τραγούδια,
έννοοῦμεν ḥαματα ἐκπηγάσαντα ἀμυνως
ἐξ ιστορικῶν γεγονότων ἢ περιστάσεων
καὶ προωισμένα τὰ τραγουδοῦνται ὑπὸ^{τοῦ} λαοῦ».

(Uhland)

(ΤΟ ΚΡΟΥΣΟΣ ΤΗΣ ΑΝΤΡΙΑΝΟΠΟΛΗΣ)

(1361)

[Τὸ ἄσμα περὶ τῆς δηώσεως τῆς Ἀδριανούπολεως δημιοσιευ-
θὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἑγγλου Pashley τῷ 1837, ὅστις ἡκουσεν
αὐτὸν ἐν Κρήτῃ, δὲν ἀναφέρεται πάντως εἰς τὴν κατάληψιν τῆς
πόλεως κατ' Αὔγουστον τοῦ 1829 ὑπὸ τῶν Ρώσων, ἣτις ἄλλως
ἔγινεν ἀμαχητὶ καὶ ἐθεωρήθη ὡς λύτρωσις ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ
ζυγοῦ. Ἰσως διεκτραγῳδεῖ τὴν ἄλωσιν ὑπὸ τοῦ Ἀμουράτ κατὰ
τὸ 1361, ἡς προηγήθη κατὰ τὸ 1353 ἡ δῆμος ὑπὸ τῶν συμμά-
χων τοῦ βασιλέως Καντακούζηνον Τούρκων. Τότε θὰ διετηρείτο
ἄκομη νωπὴ ἡ μνήμη τῶν ἀλεπαλλήλων ἄλωσεων καὶ κατα-
στροφῶν τῆς πρώτης μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν πόλεως τῆς
Θράκης κατά τὰς ἀρχὰς τοῦ Π' αἰώνος ὑπὸ Φράγκων, Βουλγάρων
καὶ Ἑλλήνων, ἀφοῦ μάλιστα τρεῖς τούτων ἔγιναν ἐντὸς δύο ἑτῶν.
Ἐπειδὴ δὲ σχεδὸν ἀνεύ ἔξαιρέσεως τὰ ίστορικά ἄσματα είναι
σύγχρονα τῶν γεγονότων, τὸ ἄσμα τοῦτο δυνάμεθα νῦν θεωρήσω-
μεν ὡς τὸ παλαιότατον τῶν ίστορικῶν δημοτικῶν ἄσμάτων μας].

Τάγδόνια τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ πουλιά τῆς Δύσης
κλαίγουν ἀργά, κλαίγουν ταχιά, κλαίγουν τὸ μεσημέρι,
κλαίγουν τὴν Ἀντριανόπολη τὴν πολυκρουσεμένη,
διπού τήνει κρουσέψανε τοῖς τρεῖς γιορταῖς τοῦ χρόνου:
5 τοῦ Χριστουγέννου γιὰ κηρί, καὶ τοῦ Βαγιοῦ γιὰ βάγια,
καὶ τῆς Λαμπρῆς τὴν Κυριακὴν γιὰ τὸ Χριστὸς ἀνέστη.

Στ. 5. 6. Ἡ ἄλωσις τῆς Ἀδριανούπολεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τῷ 1205 ἔγινε
τὴν ἑδομάδα τοῦ Πάσχα. Τῶν ἄλλων ἄλωσεων ἡ ἡμέρα δὲν εἴναι ἀκριβῶς γνωστή.
Ἐνδέχεται δῆμος οἱ δύο οἵτοι στίχοι νὰ ἀναφέρωνται εἰς τὴν σύμπτωσιν τῆς κατα-
στροφῆς εἰς ἡμέρας ἑορτῶν.

ΤΗΣ ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑΣ

(1453)

[Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων θρήνων ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἵτινες συνετάχθησαν εὐθὺς μετὰ τὴν καταστροφήν, διακρίνονται τὰ δημοτικὰ ψυματα, διότι μόνα ταῦτα ἐκφράζουν μὲν βαθεῖαν ἀπλότητα συναίσθημα ἐγκαρτερήσεως πρὸς τὰ μεγάλα ἔθνικά δεινά καὶ βεβαίαν τὴν ἐλπίδα τοῦ δουλωθέντος γένους περὶ ἐλευθερίας καὶ ὀνορθώσεως. Εἶναι δ' ἀληθῶς ἃξιον θαυμασμοῦ ὅτι ταῦτα ἐγεννήθησαν καθ' ὅν χρόνον τὸ ἔθνος ἐφαίνετο ἀπολέσαν τὰ πάντα, πεσούστης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οὐδαμόθεν ὑπέφωσκέ τις ἀκτίς ἐλπίδος. 'Ἄλλ.' ἡ μεγάλη συμφορά τοῦ ἔθνους εὑρίσκεται ἀκριβῶς εἰς τὸ μεταίχμιον τοῦ φρύνου καὶ τῶν ἐλπίδων, τῆς ἀπογνώσεως καὶ τῆς ἀναθαρρίσεως. Διότι πρὸ ταύτης μὲν τὰ περὶ τοῦ μέλλοντος μαντεύματα ἦσαν ἀπαίσια, καὶ προανήγγελλον ὀλεύθοντα καὶ καταστροφάς, μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν ἀντίθετα ὅλως διεδίδοντο, μαρτυροῦντα μεταβολὴν τοῦ φρονήματος τοῦ ἔθνους. 'Απὸ πολλοῦ μὲν χρόνου πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς πρωτευούσης τοῦ κράτους ἐφέροντο χρησμοὶ περὶ τῆς ἐπικειμένης καταστροφῆς, εὐθὺς δ' ἀλώσις μετά τὴν ἄλωσιν ἐγεννήθησαν αἴσιαι περὶ τῆς μελλούσης τύχης τοῦ ἔθνους ἐλπίδες, καὶ ἐργιζώθη ἡ πεποιθησίς παρὰ τῷ ἐλληνικῷ λαῷ, ὅτι ἀφευκτῶς διὰ τῆς σπάθης θ' ἀνακτήσῃ τὴν διὰ τῆς σπάθης ἀρπασθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν πατρικὴν κληρονομίαν.]

Σημαίνει δὲ Θίός, σημαίνει δὲ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει καὶ διάγια Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι,
μὲν τετρακόσια σύμμαντρα καὶ ἔξηντα δύο καμπάναις,
κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκονος.

- 5 Ψάλλει ζερβά δὲ βασιλιάς, δεξιὰ δὲ πατριάρχης,
καὶ ἀπὸ τὴν πολλὴ τὴν φαλμουδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολόνναις.
Νὰ μποῦνε τοῦ τὸ χερουδικὸν καὶ νά βγῃ δὲ βασιλέας,
φωνὴ τοὺς ἥρθε ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἀπὸ ἀρχαγγέλου στόμα.
«Πάψετε τὸ χερουδικὸν καὶ ἀς χαμηλώσουν τὸ ἄγια,
10 παπᾶδες πάρτε τὰ γιερά, καὶ σεῖς κεριὰ σδηστήτε,
γιατί εἰναι θέλημα Θεοῦ δὲ Πόλη νὰ τουρκέψῃ.
Μὰν στείλτε λόγο τοῦ Φραγκιά, νά ρτουνε τριὰ καράδια:
τὸ να νὰ πάρῃ τὸ σταυρὸν καὶ τᾶλλο τὸ βαγγέλιο,
τὸ τρίτο, τὸ καλύτερο, τὴν ἄγια τράπεζά μας,

15 μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴν μαγαρίσουν». Ἡ Δέσποινα ταράχτηκε, κ' ἐδάκρυσαν οἱ εἰκόνες. «Σύπασε, κυρά Δέσποινα, καὶ μὴ πολυδαχρύζῃς, πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιρούς, πάλι δικά σας εἶναι».

Στ. 4. Ὁ ἀριθμὸς τῶν 62 πλεύδων δὲν φαίνεται ἀγαριβῆς· ἀληθῶς ἐνίστε ἡ ἀγία Σοφία είχε περι τοὺς ἑξήκοντα πρεσβυτέρους (τὸ δικόν πλῆθος τῶν κληρικῶν καὶ ὑπηρετῶν τῆς ἐκκλησίας ἦτο ὑπερδεκαπλάσιον): δ ἀριθμὸς δ' ὅμως τῶν διακόνων ἦτο ἀνάτερος τοῦ τῶν πρεσβυτέρων. Στ. 7. Ἡ παράδοσις λέγει, ὅτι ἡ τελευταία λειτουργία τῆς ἀγίας Σοφίας δὲν ἐπερατώθη. Ἡ διακοπὴ κατὰ τὸ ἄσμα τοῦτο ἔγινεν ὅτε ἐψάλλετο ὁ χερούβικὸς ὑμνος καὶ ἔμελλον νὰ ἔξαχθοῦν τὰ ἄγια, «τὰ ἔβγη ὁ βασιλέας», ψαλλομένης τῆς φράσεως τοῦ ὑμνού «ώς τὸν βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεχόμενοι».

3

ΟΙ ΣΚΛΑΒΟΙ ΤΩ ΜΠΑΡΜΠΑΡΕΣΣΩ

"Ηλιε, ποῦ βγαίνεις τὸ ταχύ, 'ς οὐλον τὸν κόσμο δούδεις,
 'ς οὐλον τὸν κόσμο ἀνάτειλε, 'ς οὐλην τὴν οἰκουμένη,
 'ς τῷ Μπαρμπαρέσσω τοῖς αὐλαῖς, γῆλιε, μὴν ἀνατείλῃς,
 κι' ἀνατείλῃς, γῆλιε μου, νὰ γοργοθασιλέψῃς,
 5 γιατ' ἔχουν σκλάβους ἔμορφους, πολλὰ παραπονιάρους,
 καὶ θὰ γραθοῦ οἱ γι' ἀχτίδες σου ποὺ τῷ σκλαβῷ τὰ δάκρυα.

Στ. 1. δούδεις = δίδεις (χύνεις τὸ φῶς σου). Στ. 3. Μπαρμπαρέσσω πειρατῶν τῆς Μπαρμπαρᾶς. Στ. 6. γραθοῦ = ὑγραθοῦν.

4

[Τὸ ἄσμα διεκτραγῳδεῖ τὰ δεινοπαθήματα τῶν Πελοποννησίων μετά τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769 ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων ἀλβανικῶν στιφῶν.]

Τὰ παλληκάρια τοῦ Μοριάκ κ' οἱ ἔμορφαις τῆς Πάτρας,
 ποτὲς δὲν καταδέχονταν πεζοὶ νὰ περπατήσουν,
 καὶ τώρα πῶς κατάντησαν σκλάβοι; 'ς τοὺς Ἀρδανίταις!
 Κλαίγουν οἱ μαῦροι τὴ σκλαδιά, ὅποις εἰναι σκλαδωμένοι,
 5 κλαίγουν καὶ τὸν ξεχωρισμό, τὸ πῶς θὰ ξεχωρίσουν.
 'Ο ζωντανὸς ὁ χωρισμὸς παρηγγοριὰ δὲν ἔχει!
 'Αφήνει ἡ μάννα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τὴ μάννα,
 χωρίζει κ' ἔν' ἀντρόγυνο, μιὰ μέρα ἀνταμωμένο.

5

A. 255

ΣΟΥΛΙΩΤΙΚΟ

[Κατὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν αὐτοῦ κατὰ τοῦ Σουλίου (τὸν Ιούλιον τοῦ 1792) ὁ Ἀλῆς πασᾶς ἡτο βέβαιος ὅτι καθυποτάξῃ τοὺς Σουλιώτας, καταλαμβάνων αὐτοὺς ἀνυπόπτους καὶ ἀπαρασκεύους. Διότι προσποιηθεὶς ὅτι ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τῶν Σουλιωτῶν, οἵτινες παρεπλανήθησαν μὲν ἐκ τῶν λόγων τοῦ, ἀλλὰ δὲν τῷ ἀπέστειλαν εἰκῇ 70 ἐπλέκτους ὑπὸ τὸν Λάμπρον Τζαβέλαν. Τούτους ἀφοτπίσας καὶ φυλακίσας ὁ ἀπιστος Ἀλῆς, ἐστράφη κατὰ τοῦ Σουλίου, μετὰ δυνάμεως δωδεκακισχιλίων περίπου πεζῶν καὶ ἵππεων. Ἀλλ' εἰς τῶν Σουλιωτῶν κατορθώσας νὰ διαφύγῃ, ἐμήνυσε τὸ πρᾶγμα εἰς τοὺς συμπολίτας του, οἵτινες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Γεώργη Μπότσαρη (τοῦ πατρός τοῦ Μάρκου) ὡργάνωσαν κρατεράν ἄμυναν. Ὁ στρατὸς τοῦ Ἀλῆς συνετρίβη εἰς τὰς κλεισωρείας τοῦ Σουλίου τὴν 20 Ιούλιον 1792, ὁ δὲ Ἀλῆς διεσώθη φυγών εἰς Ιωάννινα. Εἰς τὴν νίκην συνετέλεσαν μεγάλως αἱ Σουλιώτισσαι, διότι τετραπόδια περίπουν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Μόσκων Τζαβέλαινας (τῆς γυναικὸς τοῦ Λάμπρου) ὀπλισθεῖσαι μετέσχον τῆς μάχης. Μετὰ τὴν ἥτταν ὁ Ἀλῆς ἦναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ πρός τοὺς Σουλιώτας.]

Τρία μπαΐράκια φάίνονται ποκάτω ἀπὸ τὸ Σοῦλι.

Τό να ναι τοῦ Μουχτάρ πασᾶ, τάλλο τοῦ Σελιχτάρη,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο είναι τοῦ Μιτσομπόνου.

Μιὰ μπαΐδιά τ' ἀγνάντεψε γάπτο ψηλὴ ῥαχοῦλα.

5 «Ποῦ στε τοῦ Λάμπρου τὰ παιδιά, ποῦ στε νοῖ Μποτσαραῖοι;
Ἄρδανιτιά μᾶς πλάκωσε, θέλει νὰ μᾶς σκλαδώσῃ.

— «Ἄς ἔρτουν οἱ παλιότουρκοι, τίποτε δὲ μᾶς κάνουν.

«Ἄς ἔρτουν πόλεμο νὰ ἰδοῦν καὶ Σουλιωτῶν τουφέκια,
νὰ μάθουν Λάμπρου τὸ σπαθί, Μπότσαρη τὸ τουφέκι,

10 τ' ἀρματα τῶν Σουλιώτισσων, τῆς ξακουσμένης Χάιδως».

Κι' ὁ Κουτσονίκας φώναξεν ἀπὸ τὸ μετερίζει.

«Παιδιά, σταθῆτε στέρεα, σταθῆτε ἀντρεῖωμένα,
γιατ' ἔρχεται ὁ Μουχτάρ πασᾶς μὲ δώδεκα χιλιάδες».

«Ο πόλεμος ἀρχίνησε κι' ἀνάψαν τὰ τουφέκια.

15 Τὸν Ζέρβα καὶ τὸν Μπότσαρη ἐφώναξε ὁ Τζαβέλας.

«Παιδιά μ', ἥρθ' ὕρα τοῦ σπαθιοῦ κι' ἀς πάψῃ τὸ τουφέκι».

Κι' ὅλοι ἔπιασαν καὶ σπάσαν τοῖς θήκαις τῷ σπαθιῷ τους,
τοὺς Τούρκους βάνουν μπροστά, τοὺς βάνουν σὰν κριάρια.

«Αλλοι ἔφευγαν κι' ἄλλοι ἔλεγαν «Πασᾶ μου, ἀνάθεμά σε!

20 Μέγα κακό μᾶς ἔφερες τοῦτο τὸ καλοκαῖρι,
ἔχάλασες τόση Τουρκιά, σπαῖδες κι' Ἀρβανίταις.
Δὲν εἰν' ἐδῶ τὸ Χόρμοδο, δὲν εἰν' ἡ Λαμποδίτσα,
ἐδῶ εἰν' τὸ Σούλι τὸ κακό, ἐδῶ εἰν' τὸ Κακοσούλι,
ποῦ πολεμοῦν μικρὰ παιδιά, γυναικες σὰν τοὺς ἄντρες,
25 ποῦ πολεμάει ἡ Τζαβέλαινα σὰν ἀξιο παλληνάρι».

Κι' ὁ Μπότσχρης ἔφώναξε μὲν τὸ σπαθὶ ἃς τὸ χέρι.
«Ἐλα, πασᾶ, τί κάκιωσες καὶ φεύγεις μὲν μενζίλι;
Γύριος ἐδῶ ἃς τὸν τόπο μας, ἃς τὴν ἔρημη τὴν Κιάφα,
ἐδῶ νὰ στήσῃς τὸ θρονί, νὰ γένης καὶ σουλτάνος».

Στ. 1. *μπαϊράνια* = σημαῖαι (λ. τουρκ.). Στ. 2. *Μουχτάρ πασᾶς* ὁ νῖος τοῦ Ἀλῆ, *Σιλιχτάρ* δ *Σιλιχτάρ Πόττας*, Ἀλβανὸς ὀπλαρχηγὸς αὐτοῦ καθὼς καὶ δ *Μπιούμπρόνος*. Στ. 10. *Χάιδω Σουλιωτοποῦλα*, ἥτις παρηκολούθει τοὺς πολεμοῦτας εἰς τὴν μάχην, κομίζουσα εἰς αὐτοὺς νερὸν καὶ διὰ λόγου παραθαρρύνουσα αὐτοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα. Στ. 14. *ἀνάφαν τὰ τουφένια*. Ἐκ τοῦ ἀδιαλείπτου πυρὸς ἐπὶ τερράων τὰ δηλα τῶν εἰς τὰς κλεισωρείας ἐνεδρευόντων Σουλιωτῶν κατέστησαν ἄχρηστα καὶ πρὸς ὅραν ἔπανσαν οἱ τουφενισμοί, ἔπανσαν δὲ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον πυροβολοῦντες καὶ οἱ Ἀλβανοί. Άλλ' αἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν, αἱ καταφρυγοῦσαι εἰς τὴν Κιάφαν, ἰδοῦσαι μὲν ἐκ τῶν βράχων προχωροῦντας τοὺς ἐχθρούς, μετ' οὐ πολὺ δὲ μὴ ἀπούνουσαν τὸν κούτον τῆς μάχης, ὑπέλαβον ὅτι κατεποτώθησαν οἱ ἄνδρες των. Τότε ἡ σύζυγος τοῦ Λάμπρου Τζαβέλα Μόσκω παρῳμῆσε τὰς ἄλλας γυναῖκας νὰ λάβουν ὅπλα καὶ νὰ τρέξουν κατὰ τῶν Ἀλβανῶν, διότι συναποθάνουν μετὰ τῶν ἀνδρῶν, ἀφήνονται τὰς γοαίας καὶ τὰ παιδία Ῥ ἀποθάνουν κούμηνζόμεναι ἐκ τῶν βράχων, διατακαλάβουν τὴν Κιάφαν οἱ ἐχθροί. Φθάσασαι εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης εἰδον διὰ οἱ Σουλιῶται δὲν εἶχον τυπηθῆ, καὶ μετὰ μειζονος θάρρους ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἀλβανῶν πυροβολοῦσαι καὶ κυλίουσαι δυκώδεις λίθους. Ἐκ τῆς ἀπροόπτου ἐπιθέσεως τῶν γυναικῶν πτοηθέντες οἱ Ἀλβανοί ἐτράπησαν εἰς τρυγήν, οἱ δὲ Σογλιῶται δρμήσαντες ξιφῆρεις κατέκοπτον αὐτούς. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ταύτην ἐπῆλθεν ἡ μεγίστη φθορὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἀλῆ. Στ. 21. *Σπαχίδες* ἢ *σπαΐδες* (λ. περουκή) = ὑπετεῖ. Ιδιαιτέρως δὲ σπαχίδες ἐκαλοῦντο οἱ τιμαιουργοί, οἱ δρόποι διὰ τὰ χορηγηθέντα εἰς αὐτοὺς προγόμια εἶχον τὴν ὑποχθέωσιν νὰ στρατεύωνται ἴδιας δαπάναις, δσάκις εἰχε γρείαν ἡ τουρκικὴ διοίησις. Στ. 22. Ἡ κώμη Χόρμοβον κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ τῷ 1788, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον καὶ ἡ σύμμαχος τοῦ Χορμόβου κώμη Λάμπροβον. Στ. 27. *μενζίλι* = ταχυδρομικὸν ἀπόστασμα.

261

ΤΗΣ ΚΥΡΑ ΦΡΟΣΥΝΗΣ

(Ιανουάριος 1801)

[Η Φροσύνη, σύζυγος τοῦ ἐμπόρου Δημητρίου Βασιλείου, φημιζοιεὶν διὰ τὸ κάλλος, τὸ γένος καὶ τὴν μόρφωσιν αὐτῆς, δὲν ἥδυνθή γ' ἀνιστῇ εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ Μουχτάρ, ἐπωφεληθέντος τὴν ἀποδημίαν τοῦ συζύγου της εἰς Βενετίαν. "Οτε δὲ ὁ Μουχτάρ ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του, κατὰ διαταγὴν τοῦ σοιλτάνου, ἐναντίον τοῦ ἀποστάτου Τζωρτζίου εἰς Ἀδριανούπολιν, ἡ σύζυγός του μισθοῦσα τὰς ἔρωτικὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν Φροσύνην, ἔγινησα παρὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τὴν τιμωρίαν τῆς ἀντιζήλου. Οὐ Ἀλῆς ὠρκίσθη ὅτι θά ἐκτελέσῃ τὴν αἴτησίν της, ὅπως δὲ μὴ ἐκθέσῃ ἄλλον τινά τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Μουχτάρ πατάρ τὴν ἐπάνοδόν του, μετέβη αὐτοπροσώπως νύκταρι μετὰ δορυφόρων του εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Φροσύνης, καὶ ἀπαγαγὼν ἐφυλάκισεν αὐτήν. Συνεφυλάκισε δέ καὶ ἄλλας 17 γυναικας ἔξ 'Ιωαννίνων, περὶ δὲν ὑπῆρχον ὑπόνοιαι ὅτι ήσαν ἐπιληψίμουν διαγωγῆς, καὶ κατεδίκασε πάσας εἰς θάνατον διὰ πνιγμοῦ εἰς τὴν λίμνην. Ἡ ἀπόφασις ἐξετελέσθη τὴν νύκτα τῆς 11 'Ιανουαρίου 1801, οὐ οἰκος τῆς Φροσύνης ἐκλείσθη καὶ τὰ ὑπάρχοντά της ἐδημεύθησαν, τὰ δὲ δύο μικρά τέκνα της ἐγκατελείφθησαν εἰς τοὺς δρόμους, οὐδενὸς τολμῶντος διὰ τὸν φόρβον τοῦ Ἀλῆ νὰ περισυλλέξῃ αὐτά, μέχρις ὅτου ἐπετεράτη ἀντὶ πλουσίων δώρων εἰς τὸν θεῖον τῆς μητρός των ἐπίσκοπον Γαβρήλη νὰ τὰ παραλάβῃ.]

Τὰ πτώματα τῆς Φροσύνης καὶ τινων τῶν ἄλλων γυναικῶν, ἐκβρασθέντα ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς τὴν ἀκτήν, ἐκηδεύθησαν, ή δὲ Φροσύνη ἐτάφη εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων. Ἡ ἐκκλησία σπεύσασι νά ἀποδῷσῃ εἰς τὰ λείψανα αὐτῶν τὰς ἐπικηδείους τιμάς, τὰς ἀνηγόρευσε καλλιμάρτυρας. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τοῦ θανάτου αὐτῶν ὁ λαός ἐθεώρει τὰς πνιγείσας γυναικας καὶ προπάντων τὴν Φροσύνην μᾶλλον ὡς θύματα τοῦ τυφάνου καὶ δοκὶ νᾶς καταδίκους, καὶ συνησθάνετο συμπάθειαν πρὸς αὐτάς.]

Τ' ἀκούσατε τί γίνηκε 'ς τὰ Γιάννενα, τὴν λίμνη,
ποῦ πνίξανε τοῖς δεκαφτάρ μὲ τὴν κυρά Φροσύνη;

"Ἄχ, Φροσύνη παινεμένη,
τί κακό παθεῖς, κακύμενη!

5 "Αλλη καμιὰ δὲν τό βαλε τὸ λιαχουρὶ φουστάνι,
πρώτη γ' Φροσύνη τό βαλε καὶ βγῆκε 'ς τὸ σιργιάνι.

"Άχ, Φροσύνη παινεμένη,
καὶ 'ς τὸν κόσμο ἔσκουσμένη!

Δὲ σ' τὸ λεγα, Φροσύνη μου, κρύψε τὸ δαχτυλίδι,
10 γιατί ἀν τὸ μάθη ὁ Ἀλήπασκς θὲ νὰ σὲ φάῃ τὸ φίδι.

"Αχ, Φροσύνη μου καϊμένη,
τί πολὺ κακό θὰ γένη!

«Αν εἰστε Τοῦρκοι ἀφῆστε με, χίλια φλωριά σᾶς δίνω,
σύρτε με 'ς τὸ Μουχτάρπασα, δυὸς λόγια νὰ τοῦ κρίνω».

15 "Αχ, Φροσύνη μου καϊμένη,
τί κακό πολὺ θὰ γένη!

«Πασᾶ μου, ποῦ εἰσαι, πρόδαλε, τρέξε γὰ μὲ γλυτώσῃς,
μέρωσε τὸν Ἀλῆ πασᾶ, καὶ δώσε ὅ τι νὰ δώσῃς».

20 "Αχ, Φροσύνη πέρδικά μου,
τί κακό παθεῖς, κυρά μου!

Εἰς τὸ Βεζίρη τὰ φλωριά, τὰ δάκρυα δὲν περνάνε,
καὶ σένα μ' ἀλλαῖς δεκαφτὰ τὰ φάρια θὰ σᾶς φάνε.

"Αχ, Φροσύνη πέρδικά μου,
μδκαψες τὰ σωθικά μου!

25 Νά ταν οἱ πέτραις ξάχαρη, νὰ δήχνανε 'ς τὴν λίμνη,
γιὰ νὰ γλυκάνῃ τὸ νερὸ διὰ τὴν κυρά Φροσύνη.

"Αχ, Φροσύνη παινεμένη,
μέσ' 'ς τὴν λίμνη ξαπλωμένη!

Φύσα, βοριά, φύσα θρακιά, γιὰ ν' ἀγριέψῃ ἡ λίμνη,
30 νὰ βγάλῃ ταῖς ἀρχόντισσαῖς καὶ τὴν κυρά Φροσύνη.

"Αχ, Φροσύνη παινεμένη,
μέσ' 'ς τὴν λίμνη ξαπλωμένη!

Φροσύνη, σὲ κλαίει τὸ σπίτι σου, σὲ κλαίνε τὰ παιδιά σου,
σὲ κλαίν οἴλα τὰ Γιάννενα, κλαίνε τὴν δμορφιά σου.

"Αχ, Φροσύνη πέρδικά μου,
μδκαψες τὰ σωθικά μου!

Στ. 5. Διαχοῦρι ἡ λαχοῦρι, ὑφασμα τῆς Λαζάρως (τῶν Ἰνδιῶν). Στ. 9.

10. Οἱ στίχοι οὗτοι ἀναφέρονται εἰς τὴν σύμπτωσιν, ἐξ ἣς ἔμαθεν ἡ σύζυγος τοῦ Μουχτάρ τὰς ἐρωτικὰς σχέσεις τούτους καὶ τῆς Φροσύνης. Ο Μουχτάρ εἶχε δωρήση εἰς τὴν ἐρωμένην του πολύτιμον δακτυλίδιον, τὸ δποῖον αὐτὸς είχε λάβη δῦρον παρὰ τῆς συζύγου του. Περιελθοῦσα δὲ ἡ Φροσύνη εἰς οἰκονομικὴν στενοχωρίαν, ἐνέκα τῆς ἀποδημίας καὶ τοῦ συζύγου της καὶ τοῦ Μουχτάρ, ἔδωκε τὸ δακτυλίδιον εἰς χρυσοχόον, ὅπως διαπραγματευθῇ τὴν πώλησιν αὐτοῦ. Οὗτος δὲ τὸ προσέφερε πρὸς ἀγορὰν εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ Μουχτάρ. Στ. 17. Πασᾶ ἐννοεῖ τὸν Μουχτάρ.
Στ. 29. Θρακιᾶς (Θρακίας) δὲ τῆς Θράκης πνέων ἄγεμος, βροεισανατολικός.

ΤΗΣ ΛΕΝΩΣ ΤΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

(1804)

[Μετά τὴν παράδοσιν τοῦ Σουλίου διὰ τῆς συνθήκης τῆς 12 Δεκεμβρίου 1803, δι’ ἣς ἐπέτρεπτο εἰς τοὺς Σουλιώτας νὰ μεταβῶσιν ἔνοπλοι ὅπου ἥθελον, ὁ Ἀλῆ πασᾶς παρασπονδῆσαις ἐπεχείρησε νὰ ἔξοντωσῃ τοὺς ἐπιζήσαντας. Τούτων δὲ Κίτσος Βότσα-οης φεύγων τὴν δίωξιν ἥλθεν εἰς Βουλγαρέλι τῶν Τσουμέρκων, ἀλλὰ βλέπων ὅτι καὶ ἐκεῖ διέτρεχε κίνδυνον νὰ κυκλωθῇ ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν, παρέλαυσε πάντας τοὺς ἐκεῖ Σουλιώτας, ἀνερχομένους εἰς 1148, καὶ κατέφυγε τὴν 22 Δεκεμβρίου εἰς τὰ Ἀγραφα εἰς μονήν τινα ἐπὶ ἀποκρήμνου βράχου. Πολιορκηθεὶς ἐν αὐτῇ ὑπὸ ἰσχυρᾶς δυνάμεως τοῦ Ἀλῆ, ἀντέστη ἐπὶ τέσσαρας μῆνας, ἀλλὰ περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἀπριλίου 1804 οἱ Ἀλβανοὶ κατέλαβον διὰ προδοσίας τὴν μονήν καὶ κατέσφαξαν τοὺς ἐν αὐτῇ, πλὴν 80 περίπου ἀνδρῶν καὶ δύο γυναικῶν, διαφυγόντων μετὰ τοῦ ἀρχιγοῦ. Ἡ Λένω, εἰς ἣν ἀναφέρεται τὸ ἐπόμενον τραγοῦδι, δεκαπενταέτις θυγάτηρ τοῦ Κίτσου Βότσαρη ἐκ πρώτου γάμου, ἐπολέμει εἰς τὴν μονήν παρὰ τὸ πλευρόν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Γιαννάκη· φονευθέντος δὲ τούτου, μετέβη πλησίον τοῦ θείου τῆς Νίκζα, πολεμοῦντος παρὰ τὸν Ἀχελῶν, καὶ ἐφόνευσε πολλοὺς Τούρκους. Ἀλλὰ περικυλλωθεῖσα ὑπὸ τῶν ἔχθρων, ὅπως μὴ συλληφθῇ, ἐπεσεν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἐπνίγη.]

“Ολαις οἱ καπετάνισσαις ἀπὸ τὸ Κακοσοῦλι
ὅλαις τὴν Ἀρτα πέρασαν, τὰ Γιάννινα τοῖς πάνε,
σκλαδώθηκαν οἱ ἀρφαναῖς, σκλαδώθηκαν οἱ μαύραις,
καὶ ἡ Λένω δὲν ἐπέρασε, δὲν τὴν ἐπῆραν σκλάδα.
5 Μὸν πῆρε δίπλα τὰ βιουνά, δίπλα τὰ κορφοθούνια,
σέρνει τουφέκι σισανὲ καὶ ἐγγλέζικα κουμπούρια,
ἔχει καὶ ἵ τὴν μεσοῦλα τῆς σπαθὶ μαλαματένιο.
Πέντε Τούρκοι τὴν κυνηγοῦν, πέντε τζοχανταραῖοι.
«Τούρκοι, γιὰ μὴν παιδεύεστε, μὴν ἔρχεστε σιμά μου,
10 σέρνω φουσέκια ἵ τὴν ποδὶα καὶ βόλια ἵ τοῖς μπαλάσκαις.
—Κόρη, γιὰ δῆξε τάρρματα, γλύτωσε τὴ ζωή σου.
—Τί λέτε, μωρὸς παλιότουρκοι καὶ σεῖς παλιοζαγάρια;
‘Εγώ εἰμαι ἡ Λένω Μπότσαρη, ἡ ἀδερφὴ τοῦ Γιάννη,
καὶ ζωντανὴ δὲν πιάνουμαι εἰς τῶν Τουρκῶν τὰ χέρια».

Στ. 6. σισανὲς δαβδωτὸν τουφέκι μὲ ἔξάγωρον κάνναν (λ. περσική).

Στ. 8.

Τζοχανταραῖοι = ἀκόλουθοι μεγιστᾶνος (λ. τονοχ.).

ΤΗΣ ΔΕΣΠΩΣ

(25 Δεκεμβρίου 1803)

[Κατά τὴν δίωξιν τῶν Σουλιωτῶν, περὶ ἡς ἔγινε λόγος ἐν τῷ προηγούμενῃ σημειώσει, μικρὸν ἀπόσπασμα ἐξ 78 ψυχῶν κατέψυγεν εἰς τὸ χωρίον Πρινιάσον (μεταξὺ Πρεβέζης καὶ Ἀρτης), ὃπου παρέμενον καὶ ἄλλαι τινες σουλιώτικαι οἰκογένειαι. Ἀλλὰ στίφος Ἀλβανῶν, καταφθάσαν εἰς τὸ χωρίον τὴν 23 Δεκεμβρίου 1803, κατέλαβεν ἐξ ἀπροόπιου τούς κατοίκους, καὶ ἄλλους μὲν κατέσφαξεν, ἄλλους δὲ ὑχμαλώτισε. Μεταξὺ τῶν κατοίκων ἦτο καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Γεωργάκη Μπότση, τοῦ ὅποιον ἀπόντος ἦ ήρωϊκὴ σύνυγος Δέσποινα, ἀντέταξε σθεναρὰν ἀντίστασιν κατὰ τῶν σφαγέων. Κλεισθεῖσα εἰς πύργον, τὴν λεγομένην Κοὐλαν τοῦ Δημουλᾶ, μετὰ δέκα ἄλλων, θυματέρων, νυμφῶν, ἔγγονῶν καὶ ἔγγόνων της, ἀφοῦ ἐπὶ πολὺ ἐπολέμησε πρὸς τοὺς Ἀλβανούς, ὅτε εἶδεν ὅτι πᾶσα περαιτέρῳ ἀντίστασις ἦτο ματαία, ἥρωτησε τὰ τέκνα της ἂν δὲν προτιμοῦν ἀπὸ τὴν σκλαβιάν τὸν θάνατον. Πάντες ἐζήτησαν τὸν θάνατον, τότε δὲ συσωρεύσασα εἰς τὸ μέσον ὅσην πυρίτιδα είχεν, ἔθεσε πῦρ εἰς αὐτὴν καὶ ἐκάπησαν.]

Ἄχδος βαρὺς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.

Μήγα σὲ γάμο ρήχγονται, μήγα σὲ χαροκόπι;

Οὐδὲ σὲ γάμο ρήχγονται οὐδὲ σὲ χαροκόπι,

ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφαις καὶ μὲ ἀγγόνια.

5 Αρδανιτιὰ τὴν πλάκωσε 'ς τοῦ Δημουλᾶ τὸν πύργο.

«Γιώργαινα, ρῆξε τάρρματα, δὲν εἰν' ἐδῶ τὸ Σοῦλι.

Ἐδῶ εἰσαι σκλάδα τοῦ πασᾶ, σκλάδα τῶν Ἀρδανίτων.

—Τὸ Σοῦλι κι' ἀν προσκύνησε, κι' ἀν τούρκεψε νῇ Κιάφα,

Ἡ Δέσπω ἀφέντες Διάπηγδες δὲν ἔκαμε, δὲν κάνει.

10 Δαυλὶ 'ς τὸ χέρι νέρραπαξε, κόραις καὶ νύφαις κράζει.

«Σκλάδαις Τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιὰ μ., μαζί μου ἐλάτε».

Καὶ τὰ φυσέκια ἀνάψανε, κι' ὅλοι φωτιὰ γενῆκαν.

Στ. 1. Ἄχδος (ῆχος) κρότος. Στ. 2. χαροκόπι = διασκέδασις.

9

Ηλ. Κ. Ζ. 77-88

ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ

(1819)

[Ἡ Πάργα τελευταία τῶν πόλεων τῆς Στερεοῖς καὶ τῆς Πελοποννήσου ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Τούρκους. Ταχθεῖσα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἐνετῶν, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας περιῆλθε μετὰ τῶν Ἰονίων νήσων εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Γάλλων. Ἀλλὰ τῷ 1814 παρεδόθη εἰς τοὺς Ἀγγλούς, οἵτινες βραχὺν μόνον χρόνον τὴν ἐκράτησαν, ἀπειπολήσαντες αὐτὴν εἰς τοὺς Τούρκους τῷ 1819. Πρὸ τῆς παραδόσεως αὐτῆς, συντελεσθεῖσις τὴν 28 Ἀπριλίου 1819, οἱ Παργινοί, εἰς τετρακισχίλιους ἀνερχόμενοι, κατέλιπον τὴν πατρίδα των, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνασκάψαντες τοὺς πατρόφους ταφούς συνήθοισαν τὰ ὅστα καὶ τὰ ἔκαψαν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς ἀγορᾶς διά νά μὴ βεβηλωθοῦν ὅπὸ τῶν Ἀλβανῶν.]

A'

Μαῦρο πουλάκι, πόρχεσαι ἀπὸ τ' ἀντίκρυ μέρη,
πέξ μου τί κλάψαις θλιβεραῖς, τί μαῦρα μοιρολόγια
ἀπὸ τὴν Πάργα βγαίνουνε, ποῦ τὰ βουνὰ ῥαγίζουν;
Μήνα τὴν πλάκωσε Τουρκιά καὶ πόλεμος τὴν καίει;

5 — Δὲν τὴν ἐπλάκωσε Τουρκιά, πόλεμος δὲν τὴν καίει.
Τοὺς Παργινοὺς ἐπούλησαν σὰ γίδια, σὰ γελάδια,
κι' ὅλοι 'ς τὴν ξενιτείᾳ θὰ πάν νὰ ζήσουν οἱ καϊμένοι.

Τραυοῦν γυναῖκες τὰ μαλλιά, δέρνουν τάσπρα τους στήθια,
μοιριολογοῦν οἱ γέροντες μὲ μαῦρα μοιρολόγια,
10 παπᾶδες μὲ τὰ δάκρυα γδύνουν ταῖς ἐκκλησιαῖς τους.

Βλέπεις ἐκείνη τὴν φωτιά, μαῦρο καπνὸς ποῦ βγάνει;

Ἐκεὶ καίγονται κόκκαλα, κόκκαλα ἀντρειωμένων,

ποῦ τὴν Τουρκιά τρομάξανε καὶ τὸ βεζέρη κάφαν.

Ἐκεὶ ναι κόκκαλα γονιοῦ, ποῦ τὸ παιδὶ τὰ καίει,

νὰ μὴν τὰ βροῦνε οἱ Λιάπηδες, Τοῦρκοι μὴν τὰ πατήσουν.

Ἀκοῦς τὸ θρῆνο τὸν πολύν, δποῦ βογγοῦν τὰ δάση,

καὶ τὸ δαρμὸ ποῦ γίνεται, τὰ μαῦρα μοιρολόγια;

Εἶναι π' ἀποχωρίζονται τὴν δόλια τὴν πατρίδα,

φιλοῦν τοῖς πέτραις καὶ τὴ γῆ κι' ἀσπάζονται τὸ χῶμα.

Β'

Τρία πουλιά ἀπ' τὴν Πρέβεζα διαβήκανε σ' τὴν Πάργα,
τό να κυττάει τὴν ἔνειτειά, τᾶλλο τὸν "Αη Γιαννάκη,
τὸ τρίτο τὸ κατάμαυρο μοιριολογάει καὶ λέει.

Πάργα, Τουρκιὰ σὲ πλάκωσε, Τουρκιὰ σὲ τριγυρίζει.

5 Δὲν ἔρχεται γιὰ πόλεμο, μὲ προδοσιὰ σὲ παίρνει.

Βεζίρης δὲ σ' ἐνίκησε μὲ τὰ πολλὰ τάσκερια.

"Εφευγαν Τούρκοι σὰ λαχοὶ τὸ Παργινὸ τουφέκι,
κ' οἱ Λιάπηδες δὲν ἥθελαν νὰ ρτουν νὰ πολεμήσουν.

Εἰχεις λεβένταις σὰ θεριά, γυναῖκες ἀντρειωμέναις,

10 πότρωγαν βόλια γιὰ ψωμί, μπαροῦτι γιὰ προσφάγι.

Τὰσπρα πουλῆσαν τὸ Χριστό, τὰσπρα πουλοῦν καὶ σένα.

Πᾶρτε, μαννάδες, τὰ παιδιά, παπᾶδες τοὺς ἀγίους.

"Αστε, λεβένταις, τάρματα κι' ἀφῆστε τὸ τουφέκι,
σκάψτε πλατιά, σκάψτε βαθιά, ὅλα σας τὰ κιδούρια,

15 καὶ τάντρειωμένα κόκκαλα ἔεθάψτε τοῦ γονιοῦ σας.

Τούρκους δὲν ἐπροσκύνησαν, Τούρκοι μὴν τὰ πατήσουν.

10

ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ 21

A'

Κρυφά τὸ λένε τὰ πουλιά, κρυφά τὸ λὲν τάηδόνια,
 κρυφά τὸ λέει ὁ γούμενος ἀπὸ τὴν ἄγια Λαύρα.
 «Παιδιά, γιὰ μεταλάβετε, γιὰ ξεμολογηθῆτε·
 δὲν εἰν' ὁ περσινὸς καιρὸς κι' ὁ φετεινὸς χειμῶνας.
 5 Μᾶς ἥρθε γῇ ἀνοιξη πικρή, τὸ καλοκαῖρι μαῦρο,
 γιατὶ σηκώθη πόλεμος καὶ πολεμᾶν τοὺς Τούρκους.
 Νὰ διώξουμε τὸν Τουρκιὰ ἢ νὰ χαθοῦμε οὐλοι·».

B'

«Ἐνα μικρὸ καράδι μαζώνει τὰ παννιά,
 ἀνοίγει τὴν παντιέρα καὶ πόλεμο ζητᾷ.
 Ζητᾶ τὸν ἄγιον Τάφο καὶ τὴν "Ἄγια Σοφιά.
 5 Κι' ἀκόμα θὰ ζητήσῃ τὸν Πατριάρχη μας,
 δποῦ τὸν ἐκρεμάσαν γιὰ τὸ ίνάτι μας.
 Καμπάναις θὰ χτυπήσουν πάν' ἵς τὰ καμπαναρειά,
 νὰ σκάσουν οἱ χοτζᾶδες ἀπάνου ἵς τὰ τζαμιά.
 Κι' ὅσοι Χριστὸν πιστεύουν καὶ τὸν δοξάζουνε,
 τὸν Τούρκο λογαριάζουν νὰ τὸν μοιράζουνε.

11

ΤΟΥ ΔΙΑΚΟΥ

(24 Απριλίου 1821)

- Τρία πουλάκια κάθουνταν ψηλά 'σ τή Χαλκουμάτα,
 τό να τηράει τή Λιθαδιά καὶ τάλλο τὸ Ζιτοῦνι,
 τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιριολογάει καὶ λέει.
 «Πολλὴ μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σὰν καλιακοῦδα.
- 5 Μήν γ δ Καλύδας ἔρχεται, μήν γ δ Λεθεντογιάννης;
 —Νοῦδ' δ Καλύδας ἔρχεται, νοῦδ' δ Λεθεντογιάννης,
 'Ομὲρ Βρυόνης πλάκωσε μὲ δεκοχτῷ χιλιάδες.»
- 'Ο Διάκος σὰν τ' ἀγροίκησε, πολὺ τοῦ κακοφάνη.
 Ψιλὴ φωνὴ νέσήκωσε, τὸν πρῶτο του φωνάζει.
- 10 «Τὸν ταϊφά μου σύναξε, μάσε τὰ παλληκάρια,
 δῶσ' τους μπαρούτη περισσὴ καὶ βόλια μὲ τοῖς χούφταις,
 γλήγορα καὶ νὰ πιάσουμε κάτω 'σ τήν 'Αλαμάνα,
 ποῦ ναι ταμπούρια δυνατὰ κι' ὅμορφα μετερίζεια.»
- Παίρνουνε τάλαχφρὰ σπαθιά καὶ τὰ βαριὰ τουφέκια,
 15 'σ τήν 'Αλαμάνα φτάνουνε καὶ πιάνουν τὰ ταμπούρια.
 «Καρδιά, παιδιά μου, φώναξε, παιδιά, μὴ φοβηθῆτε,
 σταθῆτε ἀντρειά σὰν Ἐλληνες καὶ σὰ Γραικοὶ σταθῆτε.»
- Ψιλὴ βροχοῦλα νέπιασε κ' ἔνα κομμάτι ἀντάρα,
 τρία γιουρούσια νέκαμαν τὰ τρία ἀράδα ἀράδα.
- 20 "Εμεινε δ Διάκος 'σ τή φωτιὰ μὲ δεκοχτῷ λεβένταις.
 Τρεῖς ὥραις ἐπολέμας μὲ δεκοχτῷ χιλιάδες.
 Βουλώσαν τὰ κουμπούρια του κι' ἀνάψαν τὰ τουφέκια,
 κι' δ Διάκος ἔξεσπάθωσε καὶ 'σ τή φωτιὰ χουμάει,
 ἔηντα ταμπούρια χάλασε κ' ἔφτά μπουλουκμπασίδες.
- 25 Καὶ τὸ σπαθί του κόπηκε ἀνάμεσα ἀπ' τή χοῦφτα
 καὶ ζωντανὸ τὸν ἔπιασαν καὶ 'σ τὸν πασᾶ τὸν πάνουν,
 χίλιοι τὸν πάν ἀπὸ μπροστὰ καὶ χίλιοι ἀπὸ κατόπι.
- Κι' δ 'Ομὲρ Βρυόνης μυστικὰ 'σ τὸ δρόμο τὸν ἐρώτα.
 «Γίνεσαι Τοῦρκος, Διάκο μου, τήν πίστη σου ν' ἀλλάξῃς,
 30 νὰ πρόσκυνήσῃς 'σ τὸ τζαμί, τήν ἐκκλησιὰ ν' ἀφήσῃς;»

Κ' ἔκεινος τ' ἀποκρίθηκε καὶ στρίφτει τὸ μουστάκι.
 «Πάτε καὶ σεῖς κ' ἡ πίστη σας, μουρτάταις, νὰ χαθῆτε!
 Ἐγὼ Γραικὸς γεννήθηκα, Γραικὸς θὲ γ' ἀποθάνω.
 "Α θέλετε χίλια φλωριὰ καὶ χίλιους μαχμουτιέδες,
 35 μόνον ἐφτά μερῶν ζωὴ θέλω νὰ μοῦ χαρίστε,
 δόσο νὰ φτάσῃς δὲ Ὁδυσσεὺς καὶ δὲ Θανάσης Βάγιας».
 Σὰν τ' ἀκουσεις δὲ Χαλλὶ μπένγις, ἀφρίζεις καὶ φωνάζεις.
 «Χίλια πουγγιὰ σᾶς δίνω γὰρ κι' ἀκόμα πεντακόσια,
 τὸ Διάκο νὰ χαλάσετε, τὸ φοβερὸ τὸν κλέφτη,
 40 γιατὶ θὰ σδήσῃ τὴν Τουρκιὰ κι' ὅλο μας τὸ ντοβλέτι».

Τὸ Διάκο τότε παίρνουνε καὶ 'ς τὸ σουβλὶ τὸν βάζουν,
 δλόρτο τὸν ἑστήσανε κι' αὐτὸς χαμογελοῦσε,
 τὴν πίστη τους τοὺς ὕδριζε, τοὺς ἔλεγε μουρτάταις.
 «Σκυλιὰ κι' ἂ μὲ σουβλίσετε, ἔνας Γραικὸς ἔχάθη.
 45 "Ἄς εἰν' δὲ Ὁδυσσεὺς καλὰ κι' δὲ καπετάν Νικήτας,
 ποῦ θὰ σᾶς σδήσουν τὴν Τουρκιὰ κι' ὅλο σας τὸ ντοβλέτι».

Στ. 1. Χαλκωμάτα. Χωρίον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀμφίσσης, τὸ δποῖον κατεῖχε τὴν 23 Ἀπολιόν τὸ σῶμα τοῦ Πανούργαντα κατὰ τούτον τὸ πρῶτον ἐπειθήσαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τρέμαντες αὐτὸς ἐστράφησαν εἶτα κατὰ τοῦ Διάκου, ἐποχύσαντες τὸν καὶ αὐτοῦ μαχομένους. **Στ. 2. Ζιτοῦνι** ἡ Λαμία. **Στ. 5.** Ο Δημήτριος Καλύβας ἦτο δπλαρχηγὸς τοῦ Διάκου, δὲ δε λεβεντογάρρης εἶναι βεβαίως δ Μπακογάννης, ἔτερος δπλαρχηγὸς αὐτοῦ ἀμφότεροι ἐτάχθησαν ὑπὸ τοῦ Διάκου εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας καὶ ἔπεσαν ἥρωεντας. **Στ. 10.** τὸν ταΐφδα τον = τὸν ἵντ' αὐτὸν ἄνδρας, τὸ σῶμά του (λ. ἀφανικῇ). **Στ. 22.** ἀνάφην τὰ τουφέκια ἐπυρακτώθησαν. **Στ. 34.** μαχμουτιές χρυσοῦνταν τόμισμα, δνομασθὲν οὗτως ἀπὸ τοῦ σουλτάνου Μαζιούντ τοῦ Α' (1730-1754). **Στ. 36.** Ἀπὸ τὸν Θανάσην Βάγιαν ἄν καὶ στενῶς συνδεδεμένον μετὰ τοῦ Ὁδυσσέως Ἀρδούτσου, δὲν ἥδύτατο νὰ περιμένῃ ἐπικυρίαν δὲ Διάκος. "Ο διαβόητος ἔμιστος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἔμενει εἰς τὰ Ἰωάννινα μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλῆ, ὅπότε ἥχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ Χονδράτ. Ἄλλ' ὁ στίχος καὶ διὰ τὰς ζασμφδίας καὶ διὰ τὸν ἀρχαικὸν τύπον τοῦ ὀνόματος τοῦ Λυσέα Ἀρδούτσου φαίνεται ἐφθαμμένος." Άλλως δὲ ἐν μιᾷ μόρον παραλλαγῇ φέρεται. **Στ. 37. Χαλλὶ μπένγις.** Ἐγτόπιος Λαμιεὺς ἐπὶ τὸν τὰ πρῶτα φερόντων Τούρκων, δότις φοβηθεὶς μήπως σωθῆ δὲ Διάκος ὑπὸ τοῦ Ὁμέρο Βρούνη, προσέπεσεν εἰς τὸν πόδας τούτου καὶ τοῦ Κιοσὲ Μεχμέτ πασᾶ, ἱκετεύων νὰ θανατωθῇ διὰ σκληροῦ θανάτου πρός παραδειγματισμὸν δὲ ἐπίφοβος ἀπιστος καπετάνιος. **Στ. 40. ντοβλέτι** = τὸ κράτος, ἡ κυβέρνησις (λ. ἀφανικῇ). **Στ. 45. Καπετάν Νικήτας.** Εἶναι δὲ Νικηταρᾶς, δότις δύο μῆρας μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἀλαμάνας ἥλθε εἰς τὴν Ἀρατολικὴν Ἑλλάδαν ἥγονύμενος σώματος Πελοποννησίων. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι δὲ στίχος οὗτος ἄν μη ὅλον τὸ φόμα ἐποιήθη μῆράς τινας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Διάκου.

12

ΟΙ ΛΑΛΙΩΤΙΣΣΑΙΣ

(1821)

[Οἱ ὑπερήφανοι, γενναῖοι καὶ σκληροὶ Ἀλβανοὶ τοῦ Λάλα, τερτῆς πολίγνης ἐπὶ τοῦ ὄρους Φολόης (ἐν τῷ νῦν δήμῳ Ὀλυμπίων τῆς Ἡλείας), οἱ ἀτηνῶς καταδίναστεύοντες τοὺς περιοικοῦντας Ἑλληνας, πολιορκηθέντες ὑπὸ τρισχιλίων περίπου Πελοποννησίων καὶ Ἐπτανησίων, κατώρθωσαν τὴν 22 Ιουνίου 1821, προσελθόντος εἰς ἐπικουρίαν αὐτῶν τοῦ Ἰουσούφ πασᾶ τῶν Πατρῶν μετὰ 700 ἵππων, νὰ διασωθῶσι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των εἰς Πάτρας. Κατά τὴν ἀναχώρησίν των ἐνέποησαν τὴν πολίγνην καὶ τὰ πλεῖστα τῶν δυσμετακομίστων πραγμάτων αὐτῶν, ὡστε ἐλάχιστα ἀπέμειναν πρός λαφυραγωγίαν εἰς τοὺς εἰσελθόντας ὕστερον εἰς τοῦ Λάλα Ἑλληνας, πάντως δὲ πολὺ δύλιγοι θὰ ἔχαμαλωτίσθησαν Λαλιώτισσαι, διν τὰ παθήματα διατραγῳδεῖ τὸ κάτωθι ἔσμα.]

- Τοῦ Λάλα μὲ τὰ κρυά νερά, μὲ τοῖς βαρειαῖς κυράδες,
 μὲ τοῖς τραναῖς ἀρχόντισσαῖς, τοῖς καλομαθημέναις,
 ποῦ δὲν καταδεχόντανε τὴ γῆς νὰ τὴν πατήσουν,
 πδφόρηγαν χρυσὰ σκουτιὰ καὶ κόκκινα σαλβάρια,
 5 καὶ τώρα πῶς κατάντησαν κοπέλλαις ἢ τοὺς ράγιαδες!
 Φέρνουν βαρέλια μὲ νερὸ καὶ ξύλα ζαλωμέναις,
 νά χουν οἱ Ἑλληνες νερό, φωτιὰ νὰ πυρωθοῦνε.
 Καὶ ἡ μιὰ τὴν ἀλλη ἐλέγανε καὶ ἡ μιὰ τὴν ἀλλη λένε.
 «Τί νά γένεται ποῦ φαίνονται, τί νά γένεται π' ἐρχώνται;
 10 Μηγά εἰν' μπαϊράκια τούρκικα, μὴν τά στειλε ὁ πασᾶς μας;
 Δὲν εἰν' μπαϊράκια τούρκικα, δὲν τά στειλε ὁ πασᾶς μας,
 παρά εἰν' μπαϊράκια κλέφτικα, κ' εἶναι τῶν Πλαπουταίων».
- Κλαῖνε μανούλαις γιὰ παιδιά, γυναίκες γιὰ τοὺς ἄντρες,
 κλαίει καὶ μιὰ χανούμισσα γιὰ τὸ μοναχογιό της.

Στ. 4. σκουτιὰ = ἐνδύματα. σαλβάρια = πλατιὰ βρακιά. Στ. 6. ζαλωμέναις = φορτωμέναις.

13

ΤΟΥ ΚΙΑΜΙΑ ΜΠΕΗ

[Ο Κιαμίλ μπεης τῆς Κορίνθου ἦτο κατά τὸ 1821 ὁ ἴσχυρός τατος καὶ πλουσιώτατος τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Τούρκων. Φοβηθεῖς ἔκ τῆς προόδου τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, κατέφυγεν εἰς τὴν Τρίτολιν, καταλιπὼν τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον, ὃπου ἐνέκουψε καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ. τοὺς δοποίους ὁ λαός ἐφαντάζετο ὡς ἀνερχομένους εἰς πολλά ἔκατομμύρια. Κατά τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ καθείρχθη εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον. "Οτε δ' ἐτίδραμόντος τοῦ Δράμαλη κατά τὸ 1822 ὁ φρούραρχος Ἀχιλλεὺς Θεοδωρίδης ἐγκατέλιπε τὸν Ἀκροκόρινθον, ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ θανατώσῃ τὸν Κιαμίλ, ὅστις ἥρνείτο ν' ἀποκαλύψῃ εἰς τοὺς Ἑλληνας τὰς κρύπτας τῶν χρημάτων του. Μέρος τούτων λέγεται ὅτι εὑρεν ὁ Δράμαλης, ὅστις καὶ ἐνυμφεύθη τὴν κήραν τοῦ Κιαμίλ μπεη.]

Πῆραν τὰ κάστρα, πῆραν τα, πῆραν καὶ τὰ ντερδένια,
 πῆραν καὶ τὴν Τριπολιτσά, τὴν ξακουσμένη χώρα.
 Κλαίουν τάχούρια γι' ἀλογα καὶ τὰ τζαμιά γι' ἀγάδες,
 κλαίουν 'ς τοὺς δρόμους Τούρκισσαις, κλαίουν ἐμιροπούλαις,
 5 κλαίει καὶ μιὰ χανούμισσα τὸ δόλιο τὸν Κιαμίλη.
 «Ἀχ! ποῦ σαι καὶ δὲν φαίνεσαι, καμαρωμένε ἀφέντη;
 "Ησουν κολόνα 'ς τὸ Μοριά καὶ φλάμπουρο 'ς τὴν Κόρθο,
 ἥσουν καὶ 'ς τὴν Τριπολιτσά πύργος θεμελιωμένος.
 'Στὴν Κόρθο πλιέ δὲ φαίνεσαι, οὐδὲ μέσο' 'ς τὰ σαράγια.
 10 "Ενας παπᾶς σοῦ τὰ καψε πὰ γέρμα τὰ παλάτια.
 Σκλάδος ραγιάδων ἔπεσες καὶ ζῆς ραγιάς ραγιάδων».

Στ. 1. ντερθένια = τὰ στενά. Στ. 4. ἐμιροπούλαις = ἀρχοντοπούλαις, κυρίως κόραι ἐμίρη (ἡγεμόνος). Στ. 5. σαράγια = μέγαρα. Στ. 10. ένας παπᾶς, ὁ Παπαφλέσσας.

14

τού κυριακούλη μαγρομίχαλη

[Ο Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, δ' ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη καὶ νικητὴς τοῦ Βαλτέτου, ἥγονόμενος 400 περίπου, τῶν πλείστων Μανιατῶν, ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἡπειρον, ὅπως βοηθήσῃ τοὺς ἀγωνιζομένους ἐν τῷ τόπῳ των Σουλιώτας. Ἀλλ' ἐν μάχῃ παρὰ τὸ Φανάρι πρόδος πολυαριθμούς Τούρκους καὶ Ἀλβανούς ὑπὸ τὸν Ὁμέρο πασᾶν, ἔπεισε τὴν 4 Ἰουλίου 1822, ὀλίγοι δὲ τῶν διασωθέντων πολεμιστῶν αὐτοῦ ἐκόμισαν διὰ πλοίου τὸν νεκρὸν εἰς Μεσολόγγι, διπου ἐτάφη. Τὸ δημοτικὸν ἄσμα μὲ πολλὴν πρωτοτυπίαν, ἀντὶ περιγραφῆς τοῦ θανάτου τοῦ Κυριακούλη, ἐκθέτει πᾶς ἀνεκόνιωσεν ἐν Μάγη τὸ θλιβερὸν ἄγγελια εἰς τὴν σύζυγον τοῦ φονευθέντος δ' Πετρόμπεης.]

Πετρόμπεης καθότανε ψηλὰ ἢ τὸ Πετροβοῦνι,
κ' ἐσφούγγιζε τὰ μάτια του μ' ἔνα χρυσὸν μαντῆλι.
«Τί ἔχεις, Μπέη, ποῦ χλίθεσαι καὶ χύνεις μαῆρα δάκρυα;
—Σὰ μ' ἐρωτᾷς, Κυριάκαινα, καὶ θέλεις γιὰ νὰ μάθης,
5 ἀπόψε μοῦ ρθαν γράμματα ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι,
τὸν Κυριακούλη σκότωσαν, τὸν πρῶτο καπετάνιο,
καὶ στάζουνε τὰ μάτια μου καὶ τρέχουν μαῆρα δάκρυα».

Στ. 1. Πετροβοῦνι παοὰ τὴν Τούμοβαν, ἡ ἔδρα τοῦ Πετρόμπεη. Στ. 4.
Κυριάκαινα ἡ τοῦ Κυριακούλη σύζυγος.

15

ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

(Ιούλιος 1822)

[Ο Μαχμούδ πασᾶς, ὁ ἐπιλεγόμενος Δράμαλης διὰ τὴν ἐκ Δράμας τῆς Μακεδονίας καταγωγὴν του, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου σερασκέρης στρατιᾶς τριακοντακινχλίων περίπου πεζῶν καὶ ἵπτεων, κατήλθεν ἐκ τῆς Λαρίσης εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὥπερ εἰσβαλὼν ἐξ τὴν Πελοπόννησον καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, ἐπίκουοδοῦντος καὶ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ καὶ τῷ Ἀργολικῷ. Οὐδεμίαν συναντήσας ἀντίστασιν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς στενοπορίας τῆς Μεγαρίδος, κατέλαβε τὸν Ἀκροκόρινθον, ἔγκαταλειψθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ διὰ τῶν ἀφυλάκτων στενῶν τῶν Δερβενακίων προήλασεν εἰς τὴν Ἀργολικὴν πεδιάδα, ὅπου συνερχότησε τὴν ἑτοῖμην πρὸς παράδοσιν τουρκικὴν φρουράν τοῦ Ναυπλίου, ἀκυρώσας τὴν συναρφεῖσαν συνθήκην τῆς παραδόσεως. Οἱ Ἑλληνες συγκεντρωθέντες εἰς τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης καὶ τὰς πηγὰς τοῦ Ἐρασίνου, στρατηγοῦντος τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀπησχόλησαν μὲν αὐτὸν ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἀργούς Λαρίσης, καταστρέψαντες δὲ ὅσα τρόφιμα ἡδυνήθησαν, προιήγαγον αὐτὸν εἰς πολλὴν στενοχωρίαν διὰ τὴν στέρησιν τῶν ἐφοδίων. Προβλέπων δ' ὁ Κολοκοτρώνης ὅτι ὁ ἀναγκασθῆ ὁ Δράμαλης νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Κόρινθον, κατέλαβε τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων διὰ 2500 περίπου ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Νικηταρᾶν. Καὶ ὅτε τὴν 26 Ιουλίου 1822 ἐπεχείρησεν ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη νὰ διέλθῃ διὰ τῶν στενῶν ὑπέστη μεγάλην φθοράν, ἔπειτα δ' ὁ Νικηταρᾶς ἐπωνυμάσθη Τουρκοφάγος. Οἱ διαφυγόντες εἰς Κόρινθον τὴν ἡμέραν ἑκείνην καὶ τὰς ἐπομένας, ἀπεδεκατίσθησαν ὑπὸ τῶν στεργίσεων καὶ τῶν νόσων, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Δράμαλης ἀπέθανεν ἐν Κορίνθῳ.]

Φύσα μαϊστρο δροσερὲ κι' ἀέρα τὸν πελάγου,

νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα 'ς τοῦ Δράμαλη τὴν μάννα.

Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες

'ς τὸ Δερβενάκι κείτονται, 'ς τὸ χῶμα ξαπλωμένοι.

5 Στρῶμά χουνε τὴν μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καὶ γι' ἀπαγωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τὴν λάμψη.

Κ' ἔνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ συχνορωτᾶνε.

«Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο ντουφέκι;

—Μπροστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσω ὁ Κολοκοτρώνης,

10 καὶ παραπίσω οἱ "Ἑλληνες μὲ τὰ σπαθιά 'ς τὰ χέρια".

Γράμματα πάνε κ' ἔρχονται 'ς τῶν μπέηδων τὰ σπίτια.

Κλαῖνε τάχούρια γι' ἄλογα καὶ τὰ τζαμιά γιὰ Τούρκους,

κλαῖνε μαννούλαις γιὰ παιδιά, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἀντρες.

16

ΤΟΥ ΜΠΡΑΪΜΗ

Ο κοῦκος φέτο δὲ λαλεῖ, σῦτε καὶ θὰ λαλήσῃ,
 παρὰ νὴ τρυγόνα νὴ χλιδερὴ τὸ λέει τὸ μαιρολόγι.
 Φέτο μᾶς ἡρθεν Ἀραπιά καὶ κόδει καὶ σκλαβώνει.
 Ἐσκλάβωσαν μικρὰ παιδιά, γυναῖκες μὲ τοὺς ἄντρες,
 5 καὶ ἐσκότωσε λεθεντουρὰ καὶ καπεταναραίους.

17

ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ ΔΗΡΟΥ

[Κατ' Ιούνιον τοῦ 1826 δὲ Ἰμρατῆμ ἔξέπεμψε πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Μάνης στρατιὰλ ἐπτακισχιλίων πεζῶν καὶ ἵππεων, ἥτις τὴν 22 τοῦ μηνὸς εὐρίσκετο πρὸ τοῦ στενοῦ τοῦ Ἀρμοροῦ, εἰς τὰ ὅρια τῆς Μεσσηνίας καὶ τῆς Μάνης. Τὴν προέλασιν τῶν Αἰγυπτίων ἀνέκοψαν γῆλοι περίπου Μανιάται, οἵτινες προφυλασσόμενοι ὑπὸ ἀσθενοῦς ὀχυρώματος, τῆς λεγομένης Βέργας, ἦτοι λιθοκιστού μάνδρας μῆκονς διεχιλίων μέτρων περίπου, κλειούστης τὴν μεταξὺ τῆς ὑπαρείας τοῦ βουνοῦ τῆς Σέλιτσας καὶ τῆς θαλάσσης δίοδον, ἔφεραν πολὺν θρόαν εἰς τὸν ἔχθρον. Ἀποκρουσθήντες ἐπανειλημένως, ἥναγκασθήσαν νάν ὑποχωρήσωσιν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ ἐπεστρεψαν τὴν 25 Ιουνίου εἰς τὴν Καλαμάταν τῆς Μεσσηνίας. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ὅμως καὶ ἄμα τῇ ἐνάρξει τῆς μάχης τῆς Βέργας, δὲ Ἰμρατῆμ ἀποστάσας 1500 ἄνδρας ἔπεμψε διὰ πλοίων εἰς τὰ παράλια τῆς Μάνης διὰ νὰ ἐνεργήσουν ἀντιπεριστασμόν. Αὐθημερόν οὗτοι ἀπεβίασθησαν εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Δηροῦ, καταλαβόντες δὲ τὰ πρὸς δεξιὰ χωρία Πύργον καὶ Χαριάν, ἐστράφησαν πρὸς τάριστερά, ἵνα προσβάλωσι τὴν Τσίμοβαν (τὴν μετονομασθεῖσαν ὕστερον Ἀρεόπολιν). Ὁλίγιστοι μόνον Μανιάται, διότι οἱ λοιποὶ ἐμάχοντο εἰς τὸν Ἀρμορόν, εὑρισκόμενοι εἰς τοὺς πύργους των, ἀνθίσταντο κατά τῶν ἐπιδρομέων ἀλλὰ γνωσθεῖσης τῆς ἀποβάσεως τῶν Ἀράβων, ἔγινε διὰ κωδωνοκούσιων συναγερμὸς τῶν ὑπολειφθέντων κατοίκων τῶν πέριξ χωρίων, καὶ προσέτρεξαν πάντες, καὶ γέροντες καὶ ἱερεῖς, καὶ αἱ θεοῖς ουσαι εἰς τοὺς ἀγροὺς γυναικες μὲ τὰ δρέπανά των, ἐνωθέντες δὲ μετ' ὀλίγων ὀπλοφόρων, οἵτινες ἔτυχε νὰ διαβαίνωσιν ἐκεῖθεν ὑπὸ τὸν Κωνσταντίνον Μαυρομιχάλην, ἥμυνοντο κατὰ τῶν Ἀράβων, εὐάριθμοι μὲν δι' ὀπλῶν, οἱ δὲ λοιποὶ διὰ πετρῶν καὶ τῶν δρεπάνων. Τὴν ὁρμὴν τοῦ ἀσυντάκτου λαοῦ δὲν ἥδυνήθησαν νάν ὑπομείνουν οἴξτηδρομεῖς καὶ ἐσπευσαν νάν ἐπιβῆσι πάλιν τῶν πλοίων κακῶς ἔχοντες, ἀπῆλθον δὲ τὴν 25 Ιουνίου, πολλοὺς καταλιπόντες νεκρούς.]

Στὸ ρυμουλῆσι τοῦ Δηροῦ
 λειτούργα δὲ πρωτοσύγκελος,

καὶ τάχραντα μυστήρια
 ἔφερνε τὸ κεφάλι του,

- 5 φάλλοντας τὸ χερουδικό.
Μὰ ἔξαφγα κι' ἀνέλπιστα
Τοῦρκοι τὸν περιλάθανε,
κ' ἔλαθε μόνον τὸν καιρὸ
καὶ σήκωσε τὰ χέρια του,
- 10 κ' εἰπεκε: «Παντοδύναμε,
δυνάμωσε τοὺς Χριστιανούς,
τύφλωσε τοὺς Ἀγαρηγούς
τὴν μέρα τὴν σημερινήν».
- Μὰ οἱ ἀνδρες ὅλοι ἐλείπασι,
15 ἥταν ὃς τὴν Βέργα τὸν Αρμυροῦ,
ὅπου Τρωάδα δόπλεμος
ἐπάγνη δυὸ μερόνυχτα.
Μόνα τὰ γυναικόπαιδα
καὶ γέροντες ἀνώφελοι;
- 20 (γιατ' ἥτο θέρος) βρέθεσαν
μὲ τὰ δρεπάνια ὃς τὰ λουριά.
Καθόλου δὲ δειλιάσασι,
καθόλου δὲν τρομάξασι,
μόν' ἔδωκαν τὴν εἰδῆση
- 25 ὃς τὸν Κωσταντίνο μὲ πεζόν.
Κ' ἐκείνος ὡς πολέμαρχος
ἐσύναξεν ὅλα τὰ χωριά:
γράφεικαὶ στέλνεις τὸν Αρμυρό,
κ' ἔδραμε κατὰ τὸ Δηρό.
- 30 Βλέπει γυναικες νὰ χεροῦν
καὶ τὰ δρεπάνια νὰ κρατοῦν,
τοὺς Ἀραπᾶδες νὰ χτυποῦν,
«Εὔγε σας, μεταεύγε σας,
γυναικες, ἄνδρες γίνετε,
- 35 σὰν ἀνδρειωμέναις μάχεσθε,
σὰν Ἀμαζόνες κρούετε».
- Εἴπε κ' ἐδρυχουμάνισε
σὰν τὸ λιοντάρι ὃς τὰ βουνά.
Τοὺς Τούρκους κόφτει ἀψήφιστα.
- 40 Τότε τὰ παλληγάρια του
- πετάχτησαν σὰν τοὺς ἀιτούς,
κ' ἐπιάστηχαν μὲ τοὺς ἔχτρούς,
χέρια μὲ χέρια ἀνάκατα.
Τοὺς ἐκαταποντίσασι
- 45 καὶ τοὺς ἐβάλασι μπροστά,
σὰν νά ἥσαν γιδοπρόδατα.
Σφάζοντας καὶ σκοτώνοντας
φτάσασι ὃς τὴν ἀκρογιαλιά,
ποῦ μέλισσά ἦτον ἡ Τουρκιά.
- 50 Τότε ὃς ἐκείνην τὴν στιγμή,
ἀγνάντιαζαν κ' ἐπρόφτασαν
τὰ παλληγάρια τὸν Αρμυροῦ,
ὅπου τὴν νίκη φέρνασι.
Πρῶτος ἥτο κ' ἐμπροστινὰ
- 55 ὁ γιὸς τοῦ γέρου βασιλιά:
είληξε τὰ πόδια του φτερά,
ποῦ τον ὁ πρῶτος ἄγωρος.
Εεγυμνωμένο τὸ σπαθὶ
ἐκράτει, καὶ τὰ μάτια του
- 60 σπίκιαις καὶ φλόγες βγάζασι.
«Ἐχετε θάρρος, εἰπεκε
μὲ μιὰ φωνὴ σὰν τὴν βροντή,
μὴ τὰ φοβήστε τὰ σκυλιά,
ἄς εἰν' πολλοὶ κι' ἀμέτρητοι.
- 65 Ήταν πολλοὶ καὶ ὃς τὸν Αρμυρό,
κ' ἐμεῖς τοὺς ἐνικήσαμεν,
κι' ὅλους τοὺς ἔξωφλήσαμεν».
Πρόφτασε τότε κι' δ ἀρχιστράτηγος,
πρόφτασε κι' δ ἀρχιστράτηγος,
- 70 ὅπου ναι πενταγνώστικος
ἢ τοῖς μάχαις, ὃς τὰ πολιτικά,
κ' εἶπε ὃς τὰ παλληγάρια του,
κ' εἶπε ὃς ὅλο τὸ στράτευμα.
«Οσοι πιστοὶ ἐμπρός, παιδιά,
- 75 σήμερον γεννηθήκαμε,
καὶ θὰ σωθοῦμε σήμερον».
«Ηνοιξεν ἡ μάχη τρομερά,
κ' ἥτανε ξεσυγέριση

΄ς ὅλα τὰ Σπαρτιατόγονα
80 ποῖοι νὰ πάσι μπροστινοί.
Οἱ Τοῦρκοι ἀντισταθήκασι,
τί ἡσαν΄ς τὴν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ.
Μέσ'΄ς τὸ στερνὸ δειλιάσασι

κ' ἐπέφτασι΄ς τῇ θάλασσᾳ,
85 σὰν τὰ τυφλὰ τετράποδα,
γιατ' ἦτο θέλημα θεοῦ
νὰ σκουπιστῇ ἢ παράκληση
τ' ἀγίου πρωτοσύγκελου.

Στ. 16. Τρφάδα πόλεμος = πόλεμος δεινὸς καὶ μέγας, ὡς ὁ παλαιὸς τῆς Τρφάδος.
Στ. 21. λονριὰ (λωρία) οἱ δεομάτινοι ἱμάντες δὲ δῶν συγκρατοῦν τὰ δρέπανα κατὰ τὸν θερισμόν.
Αἱ γυνᾶκες καὶ οἱ γέροντες ἀντελήφθησαν τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Αἴγυπτίων ἐνῷ ἔθεριζον.
Στ. 25. Στὸν Κωσταντῖνον τὸν Κωνσταντῖνον Μαυρομιχάλην.
Στ. 28. γράφει΄ς τ΄ Ἀρμυρὸ = ἀνεκοίνωσε τὴν εἰδῆσιν εἰς τοὺς πολεμοῦντας εἰς τὸν Ἀρμυρόν.
Στ. 30. Νὰ χεροῦν = θεροῦν, θερίζοντα;
Στ. 33. εὐγε καὶ πάλιν εὐγε.
Στ. 37. ἐβρυχονυμάνισε = ἐβρυχήθη.
Στ. 49. Πολυπληθής ὡς συήνη μελισσῶν.
Στ. 55. τοῦ γέρον βασιλιᾶ = τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μάνης, τοῦ Πειρόμπετη Μαυρομιχάλη.
Στ. 60. σπίκιας = σπίθαις, σπινθῆρας.
Στ. 68. ὁ ἀρχηγὸς = ὁ Πειρόμπετης.
Στ. 70. πενταγνώστικος = συνετότατος.
Στ. 78. ξεσυνέριση = ἄμιλλα.
Στ. 79. Σπαρτιατόγονα = τοὺς ἀπογόνους τῶν Σπαρτιατῶν.
Στ. 83.΄ς τὸ στερνὸ =΄ς τὸ ὕστερο, τελευταῖον.

Ο ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΜΟΣ ΤΣΗ ΚΡΗΤΗΣ

(1830)

[Τὰ πρωτόκολλα, δι' ḏν συνιστᾶτο τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον, εἰς τὸ δύοτον δὲν συμπεριελαμβάνετο ή Κρήτη, ἀνεκοινώθησαν κατὰ τὸ 1830 εἰς τοὺς Κρήτας ἐν Καλύβαις τῶν Ἀποκορώνων ὑπὸ πληρεξούσιου τῶν τριῶν ναυάρχων κυβερνήτου γαλλικοῦ πλοίου. Εἰς τὸ γεγονός τοῦτο ἀναφέρονται τὰ ἔπομενα ἄσματα.]

A'

- Σ τὰ χίλια διχτακόσια εἰκοσιοχτώ, μιὰν Τρίτη,
 (ἀφουγκρασθῆτε νὰ σᾶς πῶ δγιὰ τὴν μαύρη Κρήτη)
 σύναξη κάνου σὶ βασιλεῖς καὶ πάνε 'ς τὸ Παρίσι,
 νὰ κάμουνε συνέλεψη τί νὰ γενῆ ἡ Κρήτη.
- 5 Μ' ἀπῆς ἐσυναχτήκανε κι' ἀρχῆξαν τὸ κουσοῦλτο,
 οὐλοὶ ἐδιχονήσανε καὶ παίρνει την ὁ Τοῦρκος.
 'Αθρώπους τότ' ἐπέψφανε κ' εἰς τσοὶ Καλύβαις βγαίνει,
 νὰ συναχτοῦν οἱ Χριστιανοὶ, νὰ δώσῃ τὸ χαμπέρι.
 Καὶ σὰν ἐσυναχτήκασι, διαβάζει τὴν συθήκη,
- 10 κ' ἔγραψε πᾶς ἐδώκανε τοῦ Μισιριοῦ τὴν Κρήτη.
 Φωνιάζουν, κλαίνοντες «Αφέντες κουμαντάτες,
 ἐδγάστ' ἀπάνω 'ς τὰ βουνά, νὰ κάτσετε 'ς τσοὶ στράταις,
 νὰ ιδῆτε οὐλα τὰ πουλιά, ἀποῦν ψηλὰ πετοῦσι,
 τὰ κόκκαλα τῶ Χριστιανῶ 'ς τ' ἀντόδια νὰ βαστοῦσι.
- 15 15 "Οσοι καταλυθήκανε 'ς τὰ ὅρη κ' εἰς τὰ δάση
 ποιὸς εἰν' ἀποῦ θὰ σᾶς τσοὶ πῆ καὶ θὰ τσοὶ λογαριάσῃ ;
 'Ακούσετε νὰ σᾶσε πῶ τὰ πάθη τὰ δικά μας :
 'Σ τὴν Ἀραπιὰ πουλήσανε οἱ Τοῦρκοι τὰ παιδιά μας,
 καὶ δοις ἀπομείναμε εἰς τὰ βουνά γλακοῦμε,
- 20 ξυπόλυτοι κι' δλόγδυμην γιὰ νὰ λευτερωθοῦμε.
 Κ' εἴχαμε θάρρος εἰς ἐσᾶς, τσοὶ βασιλεῖς τσοὶ Φράγκους,
 κ' ἐδὰ μᾶς ἀδικήσετε κι' ἀφήκετε μᾶς σκλάδους.
 "Οντε θὰ βγοῦν τὰ νέφαλα καὶ νὰ φανοῦν οἱ κρίνοι,
 καὶ νὰ ρθ' ὁ φοβερὸς κριτῆς οὐλους νὰ μᾶσε κρίνη,

25 τὰ τάγματ' οὖλα τ' οὐρανοῦ τριγύρου ν' ἀκλουθοῦσι,
τὰ πάθη τῷ Χρισθίανῷ τάδεικα νὰ γροικοῦσι,
νά ρθουνε μὲ παράπονο κ' οἱ Κρῆτες νὰ σταθοῦνε
μπροστά τὸ φοβερὸ κριτή τ' ἀδεικά των νὰ ποῦνε,
τότες ν' ἀποκριθῆτ' ἐσεῖς, Ἀγριλία καὶ Γαλλία,
30 μπροστά τὸ φοβερὸ κριτή, δευτέρα παρουσία!»

«Τώρα ἀποφασίσανε κ' ἔκάμανε συθήκη,
πῶς νά ναι πάλι ἀραγιᾶς τοῦ Μισιριοῦ ή Κρήτη.»

«Φύγετε! Φύγετ', ἀστε μας! μὰ μεῖς θὲ νὰ σκεφτοῦμε,
γῇ οὖλοι θ' ἀποθάνωμε, γῇ θὰ λευτερωθοῦμε.

35 Θέ μου καὶ σύ, πῶς τὸ βαστᾶς; εἰς τὴν σκλαβιὰ ἀκόμη,
οὖλοι λευτερωθήκανε, κ' ή Κρήτη νά ναι μόνη.»

*Ἐρχονται πλοῖα φράγκικα καὶ πάνε τὸς τὴν Γραμποῦσα
καὶ βγάνουνε τσοὶ Χρισθιανούς, ἀποῦ τὴν ἔδαστοῦσα.

Καὶ Μισιριώταις φέρνουνε κ' εἰς τὰ χωριὰ χτυποῦσι:

40 φοροῦνε ῥοῦχα κόκκινα καὶ τούμπανα βαστοῦσι.
Καθίζουν σὲ μερκὰ χωριὰ καὶ κάνουνε κρισάδες,
καὶ τυραννοῦν τσοὶ Χρισθιανούς, σκεντεύγουν τις ἀραγιᾶδες.

Στ. 5. κουσοῦλτο = (*consulto ital.*) συμβούλιον, σύσκεψις. Στ. 6. ἔδι-

χονήσανε=ἐδίχονόσαν, δὲν συνεφώνησαν. Στ. 14. ἀντόδια=δόντια. Στ.

19. γλακοῦμε=τρέχομεν. Στ. 37. Γραμποῦσα νησίς παρὰ τὰ ΒΔ. παράλια τῆς Κρήτης τοῦ ἐν αὐτῇ φρουρίουν, πατερούμενον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, εἰχε διαταχθῆ
ἡ ἐκκένωσις. Στ. 42. σκεντεύγουν=βασανίζουν.

B'

5 'Σ τὰ χίλια δχτακόσια τὸς τριάντα,
 τὸς τε δχτὼ τοῦ Σεντεμπριοῦ ἦρθ' ή γι ἀρμάδα.
 Καὶ βγαίνει τὸς τὸν Ἀκρωτήρι, σιργιανίζει,
 τὸν κόσμο βιζιτάρει καὶ ἔσανούγει:
 τσοὶ Χρισθιανοὺς γυρεύγουνε νὰ ἰδοῦσι
 καὶ θλιβερὸ χαμπέρι γιὰ νὰ ποῦσι.
 Οἱ Χρισθιανοὶ νὰ μείνουν ἀραγιᾶδες.»
 Κ' οἱ Τοῦρκοι χαραῖς κάνουνε μεγάλαις.
 Γλήγορα εἰς τὴν φράγκικην ἀρμάδα
10 ἐγράψανε παράπονα μεγάλα.

«Ορη, βουνά, καὶ τρύπαις καὶ λαγκάδια,
γεμάτα νιαι φτωχοὺς καὶ παλληκάρια,
τσῆ πείνας καὶ τσῆ δίψας ἔφεμένοι,
γιὰ νὰ λευτερωθοῦνε οἱ καϊμένοι.»

15 Κ' οἱ καπετάνιοι ἀρχίζουν καὶ γελοῦσι,
κ' εἰς τὰ καράδια μπαίνουν καὶ κινοῦσι.

Τὸ κρῆμα τῷ φτωχῷ καὶ τῷ χηράδῳ
εἰς τὸ λαιμό σας νὰ 'ν' οὐλων τῷ Φράγκῳ.

19

(1881)

[Κατὰ τὴν ὁροθεσίαν τὴν γενομένην ὑπὸ διεθνοῦς ἐπιτροπῆς πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς βερολινείου συνθήκης τῷ 1881, ἀπεκλείσθη τῶν Ἑλληνικῶν συνόρων τὸ μέγιστον τιμῆμα τῆς Ἡπείρου, καίτοι ἐπιδικασθὲν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τῶν Δυνάμεων. Τάς ματαιωθείσας προσδοκίας τῶν πέρον τῆς δεξιᾶς ὅχθης τοῦ Ἀράχθου Ἡπειρωτῶν θρηνῷδεῖ τὸ ἐπόμενον ἄσμα.]

Σ' ὅλον τὸν κόσμο ἔαστεριά, 'ς ὅλον τὸν κόσμον γῆλιος,
καὶ 'ς τὰ καϊμένα Γιάννενα μαῦρο, παχὺ σκοτάδι
τί φέτο ἐκάμιν τὴ βουλὴ δχτὼ βασίλεια ἀνθρῶποι,
κ' ἐδάλανε τὰ σύνορα 'ς τῆς Ἀρτας τὸ ποτάμι
5 κι' ἀφήκανε τὰ Γιάννενα καὶ πήρανε τὴν Πούντα, *Fim πρέβεζα*
κι' ἀφήκανε τὰ Γιάννενα καὶ πήρανε τὴν Ἀρτα,
κι' ἀφήκανε τὸ Μέτσοβο μὲ τὰ χωριά του γύρα.

Στ. 3. δχτὼ βασίλεια τῶν ἐξ μεγάλων δυνάμεων, τῆς Ἕλλαδος καὶ τῆς Γονοζίας.

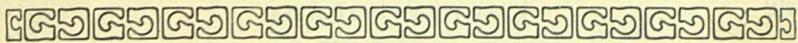

ΚΛΕΦΤΙΚΑ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

«Πλὴν τῆς ἀρχαίας ἀπλότητος καὶ λιτότητος παρατηροῦμεν καὶ ἀκραιγνὲς νεωτερικὸν πάθος καὶ οθένος ἀκαταδάμαστον εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ὅπου ἡ γλῶσσα εἶναι ἔμπτεως δῷμῆς ποδὸς ἀπόσεισιν τοῦ ξενικοῦ ζηνοῦ καὶ ἀδιαλλάκτου μίσους ποδὸς τοὺς ἀπίστονς μουσουλμάνους. Τὰ κλέφτικα τραγούδια τομίζεις πᾶς εἶναι γείμασοι ἀφοισμένοι, ἐκρέοντες δῆι ἀπὸ ἀνθρώπινα χεῖλη, ἀλλ᾽ ἀπὸ τοὺς βραχόνους τῆς Οἴτης καὶ τοῦ Όλύμπου.»

(K. Mendelsohn Bartholdy)

70 k. T. 27

20

Ο πλούσιος ᔁχει τὰ φλωριά, ᔁχει δὲ φτωχὸς τὰ γλέντια.
 Ἀλλοι παινῶντες τὸν πασᾶ καὶ ὄλλοι τὸ βεζίρη,
 μὰ γὼ παινάω τὸ σπαθὶ τὸ τουρκοματωμένο,
 τό χει καμάρι ἡ λεθεντιά, κι' δὲ κλέφτης περηφάνεια.

71 k. T. 28

21

Νά μουν τὸ Μάη πιστικός, τὸν Αὔγουστο δραγάτης,
 καὶ 'ς τὴν καρδιὰ τοῦ χειμωνιοῦ νά μουνα κρασοπούλοις.
 Μὰ πλιὸ καλά ταν νά μουνα ἀρματωλὸς καὶ κλέφτης.
 'Αρματωλὸς μέσ' 'ς τὰ βουνά, καὶ κλέφτης μέσ' 'ς τοὺς κάμπους.
 5 νά χα τὰ βράχια ἀδέρφια μου, τὰ δέντρα συγγενάδια,
 νά μὲ κοιμᾶν οἱ πέρδικες, νά μὲ ἐξυπνᾶν τ' ἀηδόνια,
 καὶ 'ς τὴν κορφὴ τῆς Διάκουρας νά κάνω τὸ σταυρό μου,
 νά τρώγω τούρκικα κορμιά, σκλάδο νά μὴ μὲ λένε.

Στ. I. Εὐχάριστον εἶναι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πιστικοῦ (= ποιμένος) τὸν Μάον,
 καὶ τοῦ δραγάτη (= ἀμπελοφύλακος) τὸν Αὔγουστον, διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν σταφυλῶν.

[Αἱ πολεμικαὶ γνώσεις, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ κλέφτης καὶ οἱ κανόνες τοῦ βίου, τοὺς ὁποίους ἀπαραιτήτως ὄφείλει νὰ τηρῇ, ἐκτίθενται εὐσυνόπτως εἰς τὸ προκείμενον ἔσμα, ὥπο τὸν τύπον ὁδηγῶν γέροντος κλέφτη πρὸς πρωτοπείρους πολεμιστάς. Ὁ κλέφτης πρέπει νὰ ἔχῃ ἀσφαλεῖς τόπους καταυλισμοῦ, νὰ ἡξεύῃ τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς ἀτροποὺς τῶν ὅρέων, νὰ γινώσκῃ πόθεν δύναται νὰ ποιῆται τὰ ἑφόδια αὐτοῦ, πρωτίστως δὲ νὰ διάγῃ βίον σώφρονα καὶ νηφάλιον, ἀποφεύγων τοὺς πότους καὶ τὴν πρὸς τὰς γυναικας κοινωνίαν, διότι η παρέκκλισις ἀπὸ τῶν ὅρων τούτων τοῦ βίου φέρει εἰς ὅλεθρον. Παραλλαγαὶ τινες τοῦ ἄσματος ἔχουσι διηγηματικὸν σχῆμα. Οἱ νέοι παρηκουσαν τὰς νουθεσίας τοῦ γέροντος καὶ διέτρεξαν κίνδυνον μέγαν ἀπὸ τοῦ ὁποίου τοὺς διέσωσεν αὐτούς, ἀποδεῖξας ὅτι ὁ πρέπετος αὐτῶν ὅχι μόνον κατὰ τὴν γνώμην, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀνδρείαν. Ὁ δὲ τύπος οὗτος τοῦ ἄσματος ὑποδεικνύει συνάφειαν πρὸς ἀκριτικὰ πρότυπα. Εἰς ἀκριτικὰ ἄσματα δὲ Ἀνδρόνικος, σώζει τοὺς παραβάντας τὰς ὁδηγίας αὐτοῦ υἱούς του ἀπὸ τοῦ Συροπούλου, καὶ εἰς παραλλαγάς σημειωνάς τοῦ ἄσματος τοῦ Ἀρμούρη δὲ Ἀνδρόνικος ἐλευθερώνει τὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Σαρακηνῶν φυλακισθέντα Κωσταντήν, ἢ δὲ πατέρας τοῦ Κωσταντῆ τρέξας εἰς τὴν Βαβυλῶνα ἀποφυλακίζει τὸν λεοντοκότονον υἱόν του.]

Σαράντα παλληκάρια ἀπὸ τὴν Λεθαδειά,
καλὰ κι' ἀριματωμένα πάνε γιὰ κλεψιά,
πάνε γιὰ νὰ πατήσουν τὸ Καλὸ Χωριό, -
πάνε καὶ γιὰ νὰ κάψουν χώραις καὶ νησιά.
5
Κάνα δὲν ἔχουν πρώτο καὶ τρανύτερο, -
γυρεύουν ἔνα γέρο γιὰ τὴν δριμηνειά,
ἐπῆγαν καὶ τὸν βρῆκαν σὲ βαθειά σπηλιά,
ὅπολειωνε τάστημι κ' ἔφτειωνε κουμπιά.
«Γειά σου, χαρά σου, γέρο.—Καλὸς τὰ παιδιά,
10 καλὸς τὰ παλληκάρια, τὰ κλεφτόπουλα.
—Σήκου νὰ βγοῦμε, γέρο, κλέφταις τὸ βουνά.
—Δὲν ἡμπορῶ, παιδιά μου, γιατ' ἐγέρασα.
Περᾶστε ἀπὸ τὴν στάνη καὶ τὰ πρόδατα
καὶ πάρτε τὸν ὑγιό μου τὸ μικρότερο,
15 πόχει λαγοῦ ποδάρι, δράκου δύναμη·
ξέρει τὰ μονοπάτια καὶ τὰ σύρματα,
ξέρει καὶ τὰ λημέρια, που λημέριαζα,
ξέρει τοῖς κρύας βρύσαις, πόπινα νερό,
ξέρει τὰ μοναστήρια, πόπαιρα ψωμί,
20 καὶ ξέρει καὶ τοῖς τρύπαις, ὅπου κρύδομουν.

Αύτοῦ μπροστὰ ποῦ πάτε, 'ς τὸ Καλὸ Χωριό,
έχει ὅμορφα κορίτσια καὶ γλυκὰ κρασιά,
τήρα μὴ σᾶς μεθύσουν καὶ σᾶς πιάσουνε,
καὶ 'ς τὸν κατή σᾶς πάνε, σᾶς κρεμάσουνε.»

- 25 Τοῦ γέρου τὴν ὄρμήνεια τὴν ἔεχάσανε,
ἐπῆγαν καὶ μεθύσαν καὶ τοὺς πιάσανε.
Σὰν τ' ἀκουσει κι' ὁ γέρος χαμογέλασε,
κουμπούρια ἔεκρεμάει κι' ἀρματώνεται.
'Σ τὸ δρόμο ποῦ πηγαίνει βρέσκει τὸν πασᾶ.
30 «"Ωρα καλή, πασᾶ μου καὶ Τοῦρκο κριτή,
νὰ βγάλης τὰ παιδιά μου ἀπ' τὴν φυλακή.»

Στ. 3. *Καλὸ χωριὸ* ἄγνωστον χωρίον, μᾶλλον πεπλασμένον ὅνομα χωρίου.
Αλλα παραλλαγαὶ ἀναφέροντ *Χίλια χωριά*, ἢ *Σιαμπτάνικα* ἢ ἀσρίστις ἐνα χωριό.
Στ. 5 *Κάννα* = κανέρα. Στ. 16 *σύρματα* (ἀρχ. συρμοί) ἀποποὶ θήρεν διέρχονται *ἄγρια ζῶα*.

23

ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΙΣΑΒΟΥ

[Η μεγαλοπρεπής είκών της ἔριδος τῶν βουνῶν· εἰς τινα
ἄσματα σκοπὸν ἔχει νὰ παραστῆσῃ τὴν ὑπεροχὴν ἐνὸς βουνοῦ
τότου τινὸς ὑπὲρ ἄλλα. Εἰς κρητικά ἀναγνωρίζεται τὸ μέγεθος
τοῦ Σφακιανοῦ, εἰς καρποθιακά ἡ προτίμωσις δίδεται εἰς τὸ
Καλόλιμνον, τὸ ὑψηλότερον ὅρος τῆς νήσου, ποὺ ἔχει νερὰ κρυ-
σταλλωτὰ καὶ διατηρεῖ τὰ χιόνια μέχρι τοῦ Ἰουνίου, ποὺ ἔχει
ἀγρίμια διὰ κυνῆγι, καὶ βοσκάς διὰ τὰ ποιμνία καὶ βότανα
ἴαματικά. Εἰς τὸ φῆμα δ' ὅμως τοῦ Ὄλύμπου καὶ τῆς Ὁσσης
μὲ πολλὴν πρωτοτυπίαν τὸ πλάσμα τῆς ἔριδος χρησιμεύει πρὸς
ποιητικὴν ἔξυμνησιν τῆς κλεφτονομίας.]

Εῖς τινας παραλλαγάς ἡ δύναμις τοῦ ἄσματος ἔξυμνησις διὰ
τοῦ συμφυδιοῦ πρὸς ἄλλο φῆμα, τὸ τοῦ ὁρνέου, τοῦ φέροντος
εἰς τοὺς ὄνυχάς του κεφαλὴν ἀμαρτωλοῦ. Τὸ φῆμα τοῦ Ὄλύμ-
που τὸν βασανιζόμενον ἀμαρτωλὸν λέγει κλέφτην τοῦ Ὄλύμπου
καὶ ἀρματωλὸν τῆς Ἡπείρου, καὶ ἵσως ἔνεκα τούτου παρεπλα-
νήθησαν πολλοί, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἐπιφανεῖς κριτικοί (ώς δ
Fauriel, ὁ Γάλλος ἴστοριογράφος J. Michelet, ὁ Tottmaseo καὶ
αὐτὸς πιθανῶς ὁ δαιμόνιος Gōthe, ὁ μεταρράστας γερμανιστὶ^{την παραλλαγὴν ταύτην}, ὥστε νὰ διαγνώσωι βαθείας ἰδέας, ὡς
ἐγκυρωτομένας ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ ἄσματος, καὶ νὰ λάβωσι
στρεβλὴν ἀντίληψιν τῆς καθόλου ἐννοίας αὐτοῦ. «Ἄπο δὲ τὰ
κλέφτικα τραγούδια τῆς συλλογῆς μου, λέγει ὁ Φωριέλ, προέχει
τοῦτο προπάντων εἰς ἀγύιαν εὐτολμίαν τῆς ἐπινοήσεως, φα-
γδαίαν φορὰν τῆς φαντασίας καὶ ἴσχυρὰν ἀπλότητα τῆς ἐκφρά-
σεως, τὰς χαρακτηριστικὰς δηλαδὴ ἀρετὰς πάντων κατὰ τὸ μᾶλ-
λον ἢ ἡττον τῶν τοιούτων ἄσμάτων. Οἱ ἀληθῆς σκοπὸς τοῦ
ἄσματος είναι δὲ ἔπαινος ἀγύνωστου τινὸς θεσσαλοῦ κλέφτου,
θανόντος ἐν πολέμῳ. Η δὲ ἔρις τῶν βουνῶν, τοῦ Ὄλύμπου καὶ
τῆς Ὁσσης, κατειπεῖ καθ' ἐαυτὴν ἔξοχος, οὐδὲν ἄλλο κατ' ἀλή-
θειαν είναι εἰμὴ πάρεγον πρόσθεμα, πλαίσιον τρόπον τινά,
κατάλληλον, ὅπως λαμπρότερον καὶ περιφανέστερον ἔξαρφή τὴν
εἰκόνα καὶ τὸ ἐγκώμιον τοῦ πεσόντος πολεμιστοῦ».

'Ἀλλ' ἐ καρπαθιακῇ παραλλαγῇ ἡ κεφαλή, τὴν ὅποιαν ἐν
κορυφῇ τοῦ ὄρους σπαράσσει διὰ τῶν ὄνυχων μέγας γύψ, είναι
ἡ τοῦ ἀδίκου προεστοῦ τῆς χώρας, τοῦ καταδυναστεύοντος τοὺς
πτωχούς, τὰς κήρας καὶ τὰ ὄρφανά καὶ ἀποκεφαλισθέντος ὑπὸ^{της δικαιοσύνης τοῦ βασιλέως.} Συνάπτεται δὲ ἐπίσης χαλαρῶς τὸ
δευτέρον τοῦτο φῆμα πρὸς τὸ τῆς ἔριδος τῶν βουνῶν, ὡς καὶ
πρὸς τὸ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ Ἀρρίτη, τοῦ ὅποιου παραλλαγή^{περιλαμβάνει διμοίως τὸ αὐτὸν ἐπεισόδιον τοῦ ὁρνέου μὲ τὴν κεφαλὴν.]}

Ο Ὄλυμπος καὶ ὁ Κίσαδος, τὰ δυὸ βουνὰ μαλώνουν,
τὸ ποιὸ νὰ ῥήξῃ τὴν βροχήν, τὸ ποιὸ νὰ ῥήξῃ χιόνι.

Ο Κίσαδος ῥίχνει βροχὴν καὶ ὁ Ὄλυμπος τὸ χιόνι.

Γυρίζει τότε ὁ Ὄλυμπος καὶ λέγει τοῦ Κισάδου.

5 «Μὴ μὲ μαλώνης, Κίσαδε, μπρὲ τουρκοπατημένε,
ποὺ σὲ πατάει ἡ Κονιαριά κ' οἱ Λαρσινοὶ ἀγᾶδες.

Ἐγώ εἰμ' δι γέρος Ὀλυμπίος ἃς τὸν κόσμον ἔακουσμένος,
ἔχω σαράντα δυὸς κορφαῖς καὶ ἑξῆντα δυὸς βρυσούλαις,
κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο κάθε κλαδὸς καὶ κλέφτης.
10 Κι' ὅταν τὸ παίρνῃ ἡ ἀνοιξῆ καὶ ἀνοίγουν τὰ κλαδάκια,
γεμίζουν τὰ βουνά κλεφτιά καὶ τὰ λαγκάδια σκλάδους.
Ἐχω καὶ τὸ χρυσὸν ἀιτό, τὸ χρυσοπλουμισμένο;
πάνω ἃς τὴν πέτραν κάθεται καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέγει
«Ἡλιε μ', δὲν κροῦς τὰποταχύ, μόν' κροῦς τὸ μεσημέρι,
15 νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, τὰ νυχοπόδαρά μου;»

Στ. 6. *Κονιαριὰ* τὸ ἔθνος τῶν Κονιάριδων, τῶν ἐξ Ἰκονίου ἐποιησάντων ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ τῇ νοτίῳ Μακεδονίᾳ Τούρκων. Στ. 9. φλάμπουρο σημαία (κλέφτικης διμάδος).

24

[Τὸ ἄσμα εἶναι ἀλληγορικόν, ὑπονοοῦν κλέφτην, ὅστις καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα δὲν ἔννοει ν' ἀπόσχῃ τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ παραμένει εἰς τὰ βουνά. «Ομοιον εἶναι καὶ τὸ τεμάχιον, τὸ δποῖον ἀποτελεῖ τὴν κατακλεῖδα τοῦ προηγουμένου ἄσματος τοῦ Ὀλυμπίου καὶ τοῦ Κίσαβου.】

Ἐνας ἀιτὸς περήφανος, ἔνας ἀιτὸς λεθέντης
ἀπὸ τὴν περηφάνεια του καὶ ἀπὸ τὴν λεθεντιά του,
δὲν πάει τὰ κατώμερα νὰ καλοξεχειμάσῃ,
μοὺ μένει ἀπάνω ἃς τὰ βουνά, Ψηλὰ ἃς τὰ κορφούνια.
5 Κ' ἕρρηξε χιόνια ἃς τὰ βουνά καὶ κρούσταλλα ἃς τοὺς κάμπους,
ἐμάργωσαν τὰ νύχια του καὶ ἐπέσαν τὰ φτερά του.
Κι' ἀγνάντιο βγῆκε καὶ ἔκατσε, ἃς ἔνα ψηλὸ λιθάρι,
καὶ μὲ τὸν ἥλιο μάλωνε καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέει.
«Ἡλιε, γιὰ δὲ βαρεῖς καὶ ἐδῶ ἃς τούτη τὴν ἀποσκιούρα,
15 νὰ λειώσουνε τὰ κρούσταλλα, νὰ λειώσουνε τὰ χιόνια,
νὰ γίνῃ μιά ἀνοιξῆ καλή, νὰ γίνῃ καλοκαῖρι,
νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, νὰ γιάνουν τὰ φτερά μου,
νὰ ρθοῦνε τᾶλλα τὰ πουλιά καὶ τᾶλλα μου τᾶδέρφια.»

Στ. 4. μοὺ (μόνον) ἀλλά. Στ. 6. ἐμάργωσαν = ἐξεπάγιασαν. Στ. 14.
ἀποσκιούρα = ἀνήλιος τόπος.

25

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ

[Τίς ὁ Βασίλης τοῦ ἄσματος τούτου δὲν εἶναι ἔξηκριβωμένον. μία παραλλαγὴ λέγει αὐτὸν νίσι παπαδιάς ἀπὸ τὴν Ράφανην τῆς Θεσσαλίας; Ἀλλὶ πατρίδα του μνημονεύει τὸ Πιρινάρι τῆς Ποταμῖς παρὰ τὴν Ἐλασσώνα, ἢ μὲν τὸν θέλει σύντροφον τῶν Θεσσαλῶν Μάνταλον καὶ Μπασδέκη, ἢ δὲ τοῦ Μπουκούβαλα· εἰς ἄλλην πάλιν παραλλαγὴν ἀντὶ Βασίλη ὁ κλέφτης ὀνομάζεται διὰ κοινοτέρου ὀνόματος Δῆμος. Ἰσως ἐκ τούτου ήδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι πρόκειται περὶ Θεσσαλοῦ κλέφτη τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰώνος. Ἀλλ᾽ οἰοςδήποτε καὶ ἂν ἦτο, τὸ τραγούδι του μᾶς παρέχει φυσικὴν καὶ ἀπέριττον διατύπωσιν τῶν συνασθημάτων, τὰ πότια παρόδημαν ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας τοὺς γενναίους ἄνδρας νὰ προτιμῶσι τὸν ἔλευθερον βίον τοῦ κλέφτη εἰς τὰ βουνά. Καλλίστη διασκευὴ τοῦ ἄσματος τούτου εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου Λάμπρου ποιηθὲν «Μάννα σοῦ λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω», ὅπερ ὑπελήφθη ὡς ἀκραφνῶς δημῶδες, ἐδημιοσιεύθη δὲ κατὰ πρῶτον μὲν ἐν τῇ συλλογῇ δημοτικῶν ἄσμάτων τοῦ ΣΠ. Ζαμπελίου καὶ ὑστερόν πολλάκις.]

«Βασίλη, κάτσε φρόνιμα, νὰ γένης νοικοκύρης,
 γιὰ ν' ἀποχτήσῃς πρόβατα, ζευγάρια κι' ἀγελάδες,
 χωριά κι' ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν.
 —Μάννα μου ἔγώ δὲν κάθομαι νὰ γίνω νοικοκύρης,
 5 γὰ κάμια ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν,
 καὶ νά μαι σκλάδιος τῶν Τουρκῶν, κοπέλι: 'ς τοὺς γερόντους.
 Φέρε μου τὴλαχφρὸ σπαθὶ καὶ τὸ βαριὸ τουφέκι,
 νὰ πεταχτῷ σὰν τὸ πουλὶ ψηλὰ 'ς τὰ κορφοδούνια,
 νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, νὰ περπατήσω λόγκους,
 10 καὶ νὰ σουρίξω κλέφτικα, νὰ σμίξω τοὺς συντρόφους,
 ποῦ πολεμοῦν μὲ τὴν Τουρκιὰ καὶ μὲ τοὺς Ἄρδανίταις.»

Πουρὸν φιλεῖ τὴ μάννα του, πουρὸν ξεπροδοδειέται.
 «Γειά σας, βουνὰ μὲ τοὺς γκρεμούς, λαγκάδια μὲ τοῖς πάχναις!
 15 —Καλό 'ςτο τάξιο τὸ παιδὶ καὶ τάξιο παλληκάρι.»

Στ. 6. 'ς τοὺς γερόντους = τοὺς προεστούς, τοὺς κοτσαμπάσιδες.

Αρ. Κ. Τρ. 92, 2

26

Μάννα, μ' ἐκαταράστηκες, βαρειὰ κατάρα μοῦ εἰπεις.
 «Κλέφτης νὰ βγῆς παιδάκι μου, κάμπους, βουνὰ νὰ τρέχῃς,
 ὅλημερὶς ἵς τὸν πόλειμο, τὴν νύχτα καραοῦλι,
 καὶ ἵς τὰ γλυκοχαράματα νὰ πιάνῃς τὸ ταμποῦρι..»

- 5 Νά ἡσουνα πετροπέρδικα ἵς τὰ πλάγια τοῦ Πετρίλου,
 ν' ἀγνάντευες πῶς πολεμᾶν οἱ αἰλέφτες μὲ τοὺς Τούρκους,
 ν' ἀγνάντευες τὸ γιόκα σου μπροστὰ ἀπ' τὰ παλληκάρια.
 'Ομπρόδες ξεστρώνει τὴν Τουρκιὰ μὲ τὸ σπαθὶ ἵς τὸ χέρι,
 κι' ἀπ' τὴν φωνή του τὴν ψηλὴ ἀχολογάει δ τόπος.
 10 «Βαρεῖτε, παλληκάρια μου, σκοτώνετε τοὺς σκύλους,
 ψυχὴ νὰ μὴν ἀφήσουμε δπίσω νὰ γυρίσῃ,
 τί ἔκαμα δρκο φοδερό, Τούρκο νὰ μὴ σκλαδώσω..»

27

Αρ. Κ. Τρ. 92, 2

[Πολλὰ κλέφτικα τραγούδια ὑπόθεσιν ἔχουν συνάντησιν καὶ
 εὐωχίαν κλέφτῶν, ὀλίγα τούτων ἀναφέρουν ὅτι είχον καὶ αἰχμά-
 λωτον γυναῖκα νὰ τοὺς κερνᾶ νὰ πίνουν, ἢ ἀνώνυμον ἢ ἄλλως
 εἰς ἄλλα ὄνομαζομένην. 'Η ἐπομένη παραλλαγὴ ποικίλεται διὰ
 τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ ἀτυχοῦς ἔφωτος κλέφτου πρὸς τὴν αἰχμάλωτον.]

- Τῆς νύχτας οἱ ἀρματωλοὶ καὶ τῆς αὐγῆς οἱ κλέφταις
 δλονυχτὶς κουρσεύανε καὶ τὴν αὐγὴν κοιμῶνται,
 κοιμῶνται ἵς τὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ ἵς τοὺς παχιοὺς τοὺς γῆσκιους.
 Εἶχαν ἀρνιὰ καὶ φένανε, κριάρια σουθλισμένα,
 5 εἶχαν καὶ ἔνα γλυκὸ κρασὶ ἀπὸ τὸ μοναστήρι,
 εἶχαν καὶ σκλάδα νέμορφη καὶ τοὺς κερνάει καὶ πίνουν.
 «Κέρνα μας, σκλάδα, κέρνα μας γεμάτα τὰ ποτήρια,
 καὶ κείνονε νόποι ἀγαπᾶς γιὰ διπλοκέρασέ τον'
 καὶ ἵς τὸ δικό μου τὸ γυαλὶ ῥῆξε σπειρὶ φαρμάκι,
 10 γιὰ νὰν τὸ πίνω βράδυ αὐγή, αὐγὴ καὶ μεσημέρι,
 νὰ κατακάτσῃ δ σεβντάς, σεβντάς ποῦ χω γιὰ σένα..»

Στ. II. σεβντάς (λ. τουρκ.) ἐρωτικὸς πόθος.

Αθ. Κ. Ερ. 92

Καλῶς ἀνταμωθήκαμε νέμεται οἱ ντερτιλῆδες,
 νὰ κλέψουμε τὰ ντέρτια μᾶς καὶ τὰ παράπονά μας.
 Πάλε καλαῖς ἀντάμωσαις, πάλε ν' ἀνταμωθοῦμε,
 'ς τὸν "Ἄγιο Λιάχ, 'ς τὸν πλάτανο, ψηλὰ 'ς τὸ κρυονέρι,
 5 πόχουν οἱ κλέφταις σύνοδο κ' οἱ καπιταναραῖοι,
 πόχουν ἀργιὰ καὶ φένουνε, κριάρια σουγλισμένα,
 ὅπ' ἔχουν καὶ γλυκὸ κρασὶ ἀπὸ τὸ μοναστῆρι,
 κ' ἔχουν τὴν Γκόλφω 'ς τὸ πλευρὸ καὶ τοὺς κερνάει καὶ πίνουν.
 Κι' δὲ καπετάνιος τοὺς μιλάει, κι' δὲ καπετάνιος λέει.
 10 «Γιὰ φάτε, πιέτε, βρὲ παιδιά, χαρῆτε, νὰ χαροῦμε
 τοῦτον τὸ χρόνο τὸν καλό, τὸν ἄλλο ποιὸς τὸ ξέρει,
 γιὰ ζοῦμε, γιὰ πεθαίνουμε, γιὰ 'ς ἄλλον κόσμο πάμε.»

[Τὸ ἐπόμενον ὅσμα συνέδεσεν ὁ Κολοκοτρώνης πρὸς ἀνδραγάθημά του, κατὰ τὴν ἐποχὴν ποὺ ἥτο κλέφτης 'ς τὰ βουνά. Τὸ γεγονός διηγεῖτο ὁ Ἰδιος, καὶ τὴν διήγησιν αὐτοῦ κατέγραψεν ὁ Τερτσέτης, ἀκούσας παρὰ γραίας ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Κολοκοτρωναίων. Ἐζει ως ἔξης.

«Ἔταν Λαμπρὸν ἀνήμερα, ἦταν ὅγδοηντα σύντροφοι, καὶ ἦτον εἰς τὸ μεγαλύτερο βουνό τῆς Πελοποννήσου. Ἀπὸ ἡμέραις τοὺς εἰχαν εἴδηση δωσμένη, ὅτι θά πάνε ἀλισοδεμένους ἔκατον πενήντα ἀνθρώπους. Ἐδιαμοιόσα, ἔλεγεν ὁ Κολοκοτρώνης, τοὺς μισούς συντρόφους εἰς τὸ ἄλλο βουνό, ἔβαλα τὰ καραούλια μὲν μεγάλη πρόβλεψη, διὰ νὰ κάμωμε τὴν Λαμπρὴν μας ἀσφαλισμένοι. Ἐδιαμοιρασθήκαμε λοιπὸν καὶ τοὺς εἶπα: "Ἐ ἀδελφοί χριστιανοί, νὰ εἴμασθε συγκεντρωμένοι, ὅχι ὅχι ποι μᾶς ὅνομάζουν οἱ ἄρχοντες καὶ τὸ γουναρικὸ κλέφταις, νὰ ἐλευθερώσουμε τοὺς ξωντανούς. "Αν θέλετε νὰ μ' ἀκούσετε, νὰ κρεμάσωμε τὰ χαμαλιά μας εἰς τὰ ἔλατα· αὐτὰ εἶναι ή ἐκκλησία μας, ή Λαμπρὴ μας, καὶ νὰ ἀσπασθοῦμεν καὶ νὰ ἐλευθερώσουμε τοὺς ἀδελφούς μας, ποὺ πάνε νὰ τοὺς φύλακίσουν διὰ παντὸς εἰς τὰ δεσμά. "Απάνω ποὺ καθήσαμε νὰ φάμε, εἶπα πάλε: "Αν εἴμαστε ἀδελφοί, νὰ χύσωμε τὸ αἷμα μας διὰ τοὺς ἀδελφούς μας. Πρῶτα τοὺς ὀφρύνευσα μιλητά, ἔπειτα τὸ ἔκαμα καὶ τραγοῦδι καὶ τοὺς τὸ ἐτραγούνδησα. (Ἐπεται παραλλαγὴ τοῦ ἄσματος). Ἀπάνω ποὺ ἐκόψαντε τάφρια τὰ ψημένα, ὁ θεός τοὺς ἐπῆγε τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἔκτυπτησαν ἐλαβώθηκε ἔνας πρῶτος ἀπὸ τὰ παλληκάρια, ἐσκοτώθη ἔνας πρῶτος ἐξάδελφος τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ πῆραν τὸ κεφάλι του. Ἐκαμαν πόλεμο. Ἡσαν δύο χιλιάδες στρατιῶται. Ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐσκοτώθησαν ὅγδοηντα ἑπτά. Μᾶς βοήθησε, ἔλεγεν ὁ Κολοκοτρώνης, ή Παναγία ή Θεοτόκος καὶ ή καθαριότητά μας, διόπου ἐπήγαμε νὰ ἐλευθερώσωμε τοὺς ἀδελφούς μας.»

Λέγων δο Κολοκοτρώνης ὅτι ἔκαμεν αὐτὸς τὸ τραγοῦδι ἐνόει βεβαίως ὅτι προσῆλμοσε γνωστὸν του ὅσμα εἰς τὴν περίστασιν. Διότι παραλλαγὴν αὐτοῦ ἀναφέρονται εἰς ἄλλους κλέφταις (τὸν Δημοτού, τὸν Κώστα), καὶ τὸ ἀρχικὸν ὅσμα πιθανότατα ὑπόθεσιν εἰχε τὴν ἀπόσπασιν ἀπὸ τὸν Χάρον τῆς λειας του. Τὸν τύπον τούτον διετήρησαν, καθόσον γνωρίζω, δύο ἀνέκδοτοι παραλλαγὴν (τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Αστροποτάμου), ἄλλως δὲ καὶ τῆς Τούρκας τὸ γεφύρι, τὸ ὅποιον μνημονεύεται εἰς τὰς πλείστας παραλλαγάς, σαφῶς δεικνύει τὴν ἀρχὴν τοῦ ἄσματος, ἀφοῦ τὸ γεφύρι τοῦτο κατὰ τὰς δημώδεις δοξασίας εἶναι εἰς τὸν Κάτω Κόσμον.]

Τῆς νύχτας οἱ ἀρματωλοὶ καὶ τῆς αὐγῆς οἱ κλέφταις
ὅλουςχτὶς κουρσεύανε καὶ ταῖς αὐγαῖς κοιμῶνται.
Κοιμῶνται 'ς τὰ δασὰ κλαριὰ καὶ 'ς τοὺς παχιοὺς τοὺς γῆσκους.
Εἶχαν ἀρνιά καὶ ψήνανε, κριάρια σουθλισμένα,
ἢ μά εἰχαν κ' ἔνα γλυκό κρασί, ποὺ πίν' τὰ παλληκάρια.
Κ' ἔνας τὸν ἄλλον ἔλεγαν, κ' ἔνας τὸν ἄλλον λέει.
«Καλὰ τρῶμε καὶ πίνουμε καὶ λιανοτραγουδᾶμε,

δὲν κάνουμε κ' ἔνα καλό, καλὸ γιὰ τὴν ψυχή μας;
— δέ κόσμος φκεάνουν ἐκκλησιαῖς, φκεάνουν καὶ μοναστήρια, —
10 νὰ πάμε νὰ φυλάξουμε 'ς τῆς Τρίχας τὸ γεφῦρι,
ποῦ θὰ περάσῃ δέ βόιθοντας μὲ τοὺς ἀλυσωμένους·
νὰ κόψουμε τοὺς ἀλυσους νὰ βγοῦν οἱ σκλαβωμένοι,
νὰ βγῇ τῆς χήρας τὸ παιδί, π' ἄλλο παιδί δὲν ἔχει,
π' αὐτῇ τὸ χει μονάχριδο 'ς τὸν κόσμο ἔακουσμένο.»

30

Ανάθεμά τα τὰ βουνὰ μὲ τὸ ζακόνι πόχουν,
τὸ καλοκαΐρι κίτρινα καὶ τὸ χειμῶνα μαῦρα,
καὶ τὴν πικρὴ τὴν ἄνοιξη πολὺ ρόδαμισμένα.
Κανένας δὲν τὰ χάρηκε μέσ' 'ς τὸν ἀπάνω κόσμο,
5 γὴ κλεφτουριὰ τὰ χαίρεται καὶ τὰ μικρὰ κλεφτόπλα.
Πηδάνε, παιζοῦν καὶ γλεντᾶν καὶ ρήγουν 'ς τὸ σημύδι,
γυρίζουν καὶ 'ς τὴν σοῦγλα τους τὰ παχουλὰ τὰ κριάρια:
πόκει οἱ Τούρκοι δὲν πατᾶν, φοβοῦνται τὰ κλεφτόπλα.

Στ. 3. ρόδαμισμένα = χλοάζοντα, γεμάτα ἀπὸ χλοεροὺς θάμνους.

31

Χορεύουν τὰ κλεφτόπουλα, γλεντᾶνε τὰ καϊμένα,
κ' ἔνα μικρὸ κλεφτόπουλο δὲν παιζει, δὲ χορεύει,
μόν' τάρματα συγύραγε καὶ τὸ σπαθὶ τροχάει.
«Τουφέκι μου περήφανο, σπαθὶ μου παινεμένο,
5 πολλαῖς φοραῖς μὲ γλύτωσες, βόηθα καὶ τούτ' τὴν ὥρα,
νὰ σ' ἀσημώσω μάλαμπ νὰ σὲ σμικτώσω ἀσῆμι.»

32

[Ο ο κλέφτης, ο ἔξαιρων τὸν βίον αὐτοῦ, τὸν ἀνυψοῦντα τὸ φρόνημα καὶ ἀποκαθιστῶντα αὐτὸν ἐλεύθερον, πρόσφρον δὲ πρὸς ἀνάδειξιν πολεμικῶν ἀρετῶν, δὲν ἀποκρύπτει ὅτι δ τοιοῦ τος βίος εἶναι τραχύτατος καὶ ὅτι πρέπει πολλὴν νὰ ἔχῃ καρτερίαν καὶ ἀντοχὴν πρὸς τὰς ταλαιπωρίας ὁ ἀσπαζόμενος αὐτὸν. Τὴν σκιεράν δημιούρησεν τοῦ βίου τῶν κλέφτῶν ἔξεικοντει τὸ προκείμενον ἄξια.]

Παιδιά, σάν γενήτε λεβεντιά καὶ κλέφταις νὰ γενῆτε,
νέμενα νὰ ἑωτήσετε νὰ σᾶς ὅμοιογήσω
τῆς κλεφτούριας τὰ βάσανα καὶ τῶν κλεφτῶν τὰ ντέρτια.
Μαρύρ ζωὴ ποῦ κάνουμε ἔμετς οἱ μαῦροι κλέφταις!

- 5 Ποτέ μας δὲν ἀλλάζουμε καὶ δὲν ἀσπροφοροῦμε,
όλημερὶς 'ς τὸν πόλεμο, τὴν νύχτα καραοῦλι.
Δώδεκα χρόνους ἔκαμα 'ς τοὺς κλέφταις καπετάνιος.
Ζεστὸ ψωμὶ δὲν ἔφαγα, δὲν πλάγιασα σὲ στρῶμα,
τὸν ὕπνο δὲν ἔχόρτασα, τοῦ ὕπνου τὴ γλυκάδα,
10 τὸ χέρι μου προσκέφαλο καὶ τὸ σπαθί μου στρῶμα,
καὶ τὸ καριοφιλάκι μου σὰν κόρη ἀγκαλιασμένο.

33

7A, 29

Ποῦ σουν, περιστεροῦλα μου, τόσον καιρὸ ποῦ λείπεις;
Πῆγα νὰ μάσω λάχανα μὲ τάλλα τὰ κορίτσια,
καὶ οἱ κλέφταις μᾶς ἀγνάντευν ἀπὸ ψηλὰ λημέρια.
«Κορίτσια μαυρομάτικα καὶ γαϊτανοφρυδᾶτα,
5 γιὰ ἐλάτε 'ς τὸ λημέρι μας δυὸ λόγια νὰ σᾶς ποῦμε.
Μήν εἶναι Τοῦρκοι 'ς τὸ χωριό, μὴν εἶναι κι' Ἀρβανίταις;
—Ἐμεῖς ἔβγήκαμε ταχιὰ μέσ' ἀπὸ τὸ χωριό μας,
δὲν ξέρουμε, δὲν εἴδαμε κι' ἀν εἶναι κι' ἀ δὲν εἶναι.»
Σαράντα κλέφταις ἥτανε τριγύρω ξαπλωμένοι,
κ' ἔνα μικρὸ κλεφτόπουλο, ντυμένο 'ς τὸ χρυσάφι,
ἀπίδια μᾶς ἐφίλεψε καὶ κρυὸ νερ' ἀπ' τὴ βρύση.
«Σύρτε, κορίτσια, 'ς τὸ καλὸ κι' ἀνθρώπου μὴν τὸ πῆγε.»

34

ΤΟΥ ΒΑΡΛΑΜΗ

[Ο κλέφτης Βαρλάμης, τὸν δόποιον μὲ τόσον πλαστικὴν εἰκόνα παρουσιάζει τὸ κατωτέρῳ ψῆμα, εἶναι ἄγνωστος ἄλλοθεν.]

Τρία πλάτανα, τὰ τρία ἀράδα ἀράδα,
κ' ἔνας πλάτανος παχὺν ἥσκιον διπόχει !
Σ τὰ κλωνέρια του σπαθιά ναι κρεμασμένα,
καὶ 'ς τὴ βίξα του τουφέκια ἀκουμπισμένα,
κι' ἀποκάτω του ὁ Βαρλάμης ξαπλωμένος.

35

Παιδιά, πήρ' ὁ χινόπωρος, παιδιά, πήρ' ὁ χειμῶνας,
πέσαν τὰ φύλλ' ἀπ' τὰ κλαριά, ξεσκιώσαν τὰ λημέρια.
Παιδιά μου νὰ σκορπίσουμε, νὰ γίνουμε μπουλούκια,
πιάστε τοὺς φίλους τοὺς πιστοὺς καὶ τοὺς πιστοὺς κουμπάρους.
παιδιά μ', νὰ ξεχειμάσουμε καὶ τοῦτον τὸ χειμῶνα.

36

Θέλετε δέντρα ἀνθήσετε, θέλετε μαραθήτε,
'ς τὸν ἥσκιο σας δὲν κάθουμαι, μαΐσθε καὶ 'ς τὸ δροσιό σας,
μόν' καρτερῷ τὴν ἀνοιξη, τόμορφο καλοκαῖρι,
ν' ἀνοίξῃ ὁ γαῦρος καὶ γῇ δένα, νὰ σκιώσουν τὰ λημέρια,
5 νὰ βγοῦν οἱ βλάχοι 'ς τὰ βουνά, νὰ βγοῦν οἱ βλαχοπούλαις,
νὰ ζώσω τὸ σπαθάκι μου, νὰ πάρω τὸ τουφέκι,
νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ καταράχια,
νὰ βγῷ 'ς τῆς Γούρας τὰ βουνά, 'ς τὰ κλέφτικα λημέρια,
10 γιὰ νὰ σουρίξω κλέφτικα λημέρι σὲ λημέρι,
νὰ μάσω τὰ μπουλούκια μου ποῦ τὰ χω σκορπισμένα,
νὰ πάμε νὰ πατήσουμε ναύτα τὰ τουρκοχώρια,
νὰ κλάψουν μάνγκαις γιὰ παιδιά, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἀντρες.

37

V. G. T. 29

Ἐχετε γιὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ κάμποι μὲ τὰ ρόδα,
δροσιάς μὲ τὰ χαράματα, νύχτες μὲ τὸ φεγγάρι,
καὶ σεῖς, μωρὲ κλεφτόπουλα, ποῦ εἰσαστε παλληκάρια,
δὲ σᾶς τρομάζει ὁ πόλεμος, πηδᾶτε σὰ λιοντάρια.

38

A. G. T. 32

(Ο ΓΕΡΟΣ ΚΛΕΦΤΗΣ)

Γέρασα ὁ μαῦρος γέρασα, δὲ μπορῶ 'ἀ περπατήσω,
δὲ μπορῶ 'ἀ σύρω τάρματα, τὰ γέρημα τσαπράζια,
τοῖς πέντε ἀράδες τὰ κουμπιά, τὰ φλωροκαπνισμένα.
Τουφέκι μου περήφανο, πιστόλια πέρα πέρα,
καὶ σὺ σπαθί μου διμισκὶ μὲ τὴν χρυσὴν τὴν χοῦφτα,
δὲν πρέπεστε γιὰ κρέμασμα, κι' οὐδὲ γιὰ τὸ παζάρι,
μὸν πρέπεστε γιὰ λεβεντιὰ καὶ γιὰ λιανή μεσούλα.

39

G. T. 56

ΤΟΥ ΛΑΒΩΜΕΝΟΥ ΚΛΕΦΤΗ

Φάτε καὶ πιέτε, βρὲ παιδιά, χαρῆτε νὰ χαροῦμε,
κ' ἐγὼ δὲν ἔχω τίποτα παρά εἴμαι λαδωμένος.
Πικρὴ ποῦ εἶναι ἡ λαδωματιά, φαρμακερό εἰν' τὸ βόλι!
Γιὰ πάρτε με καὶ σύρτε με ψηλὰ 'ς τὸν ἄη Θανάση,
ποῦ ναι τὰ δέντρα τὰ δασιά μὲ τοὺς παχεῖς τοὺς γῆσκιους.
Κόρτε κλαριά καὶ στρώστε μου, κλαριά νὰ μὲ σκεπάστε
καὶ 'ς τὴν δεξιά μου τὴν μεριά ν' ἀφῆστε παρεθύρι,
νὰ μπαιζοβγαίνῃ τὸ πουλί, νὰ φέρνῃ τὰ χαμπέρια.

40

τΟΥ ΛΑΒΩΜΕΝΟΥ ΚΛΕΦΤΗ

χλαίνε τὰ δέντρα, χλαίνε, χλαίνε τὰ κλαριά,
 χλαίνε καὶ τὰ λημέρια ποῦ λημέριαζα,
 χλαίνε τὰ μονοπάτια ποῦ περπάταγα,
 χλαίνε κ' οἱ κρυσθρυσούλαις πόπινα νερό,
 5 χλαίνε καὶ τὰ μετόχια πόπαιρνα ψωμί,
 χλαίνε τὰ μοναστήρια πόπινα κρασί.

Φαρμάκι τὸ μολύδι κ' ἡ λαδωματιά·
 τὰ μάτια μου σδησμένα κι' ὅλο μ' τὸ κοριμί,
 'ς τὴν ἐρημιὰ μονάχος, δίχως συντροφιά,
 θεριὰ θενὰ μὲ φάνε καὶ τᾶγρια πουλιά.

Στ. 5. μετόχια ἐξοχικὰ παραρήματα μοναστηρίων.

41

Τάντρειωμένου τάρματα δὲν πρέπει νὰ πουλειῶνται,
 μόν' πρέπει τους 'ς τὴν ἐκκλησιὰ κ' ἐκεῖ νὰ λειτουργεῖωνται,
 πρέπει νὰ κρέμωνται ψηλὰ 'ς ἀραχνιασμένο πύρgo,
 νὰ τρώῃ ἡ σκουριὰ τὸ σίδερο κ' ἡ γῆ τὸν ἀντρειωμένο.

θ. Κ. Τρ. 35αι

42

[Ο κλέφτης ἀποβλέπει μὲν μετ' ἀδιαφορίας πρὸς τὸν θάνατον, ἀλλ' οὐδὲν ἥττον μετὰ πόνου ἀναλογίζεται, ὅπόσον βαρὺ θά εἶναι τὸ πλῆγμα εἰς τοὺς οἰκείους του καὶ προπάντων εἰς τὴν μητέρα του. Τὸ συναίσθημα δὲ τοῦτο ἐκφράζει τὸ ἔπομενον ἄσμια, τοῦ δόποιον παραλλαγαί τινες ἔχουσι τὸν τύπον μοιρολογίου εἰς ἀποθανόντα ἐν τῇ ἔεντείᾳ. Οἱ σύντροφοι οἵτινες θὰ κομίσουν τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα πρέπει μετὰ πολλῆς προφυλάξεως νὰ τὸ ἀνακοινώσουν, προπαρασκευάζοντες τοὺς οἰκείους εἰς τὸ ἀκούσμα, ὅπως μὴ δεινοτέρα φανῇ εἰς αὐτοὺς ἡ συμφορά, ἀν αἰφνιδίως τὴν μάθουν.]

Παιδιά Μοραϊτόπουλα καὶ σεῖς Ρουμελιωτάκια,
 μὰ τὸ ψωμὶ ποῦ φάγαμε, μὰ τὴν ἀδερφοσύνη,
 περᾶστε ἀπὸ τὸν τόπο μου κι' ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μου.
 Καὶ νὰ μὴν μπῆτε 'ς τὸ χωριὸ μὲ νῆσλιο μὲ φεγγάρι,
 5 ντουφένια νὰ μὴν ῥήξετε, τραγούδια νὰ μὴν πῆτε,
 καὶ σᾶς ἀκούσῃ ἡ μάννα μου κ' ἡ δόλια γῆ ἀδερφή μου.
 Κι' ἂ ρθοῦν καὶ σᾶς ῥωτήσουνε, πρώτη φορὰ μὴν πῆτε,
 κι' ἂ σᾶς διπλορωτήσουνε καὶ δεύτερη καὶ τρίτη,
 μὴν πῆτε πῶς σκοτώθηκα νὰ μὴν κακοκαρδίσουν·
 10 μόν' πῆτε πῶς παντρεύτηκα νὲδῶ 'ς αὐτὰ τὰ μέρη,
 πῆρα τὴν πλάκα πεθερά, τὴν μαύρη γῆς γυναῖκα,
 κι' αὐτὰ τὰ λιανολίθαρα, ἀδέρφια καὶ ξαδέρφια.

(ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ ΤΟ ΚΙΒΟΥΡΙ)

[Ως διηγεῖται τὸ ἀκριτικὸν ἔπος, ὁ Διγενής Ἀκρίτης, αἰσθανόμενος προσεγγίζοντα τὸν θάνατον, ἔκτισεν ὁ ἕδιος παρὰ τὸν Εὐφράτην πανώραιον τάφον καὶ κιβοῦριν τοῦ θανάτου, ἐκ λευκοῦ μαρμάρου διὰ ν' ἀποτεθῆ τὸ σῶμά του. Καὶ οἱ συνεχίζοντες τὰς ἀκριτικὰς παραδόσεις κλέφταις, θήνησκοντες μὲν ἐν τῇ μάχῃ παραγγέλλουν εἰς τοὺς συντρόφους των νὰ πάρουν τὸ κεφάλι τους, διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, ἐκτὸς δὲ τῆς μάχης φροντίζουν περὶ τῆς κατασκευῆς τάφου καταλήλου διὰ νὰ διατηροῦν καὶ νεκροὶ τὰς ὀναμνήσεις τοῦ πολεμικοῦ βίου καὶ μὴ διακόψουν τὴν ἀμεσον συνάφειαν πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιβάλλονταν αὐτοὺς φύσιν, διότι φαντάζονται τὸν θάνατον ὃς οὐδὲν ἄλλο ἢ σκιάδωρ ἀνάκλασιν τῆς ζωῆς. Τὸ ἄσμα ἐν τῷ διποιῷ διατυπώνοντα τοιαῦται ιδέαι φάνεται παλαιοτερὸν τῆς χρῆσεως τῶν πυροβόλων ὅπλων, ὃς συνάγεται ἐξ ἑνὸς στίχου διατηρηθέντος εἰς τινας μόνον παραλλαγάς, διότι κύριον ὅπλον τοῦ πολεμιστοῦ ἀναφέρεται τὸ κοντάρι. Ἀλλ' ἵσως εἶναι καὶ τῶν ἀκριτικῶν χρόνων προγενέστερον, καὶ τάχριτικὰ ἄσματα, τὰ διποιὰ ἡκολούθησαν οἱ διασκευασταὶ τοῦ ἔπους, καθὼς καὶ τὰ κλέφτικα ἐμμηθησαν ἀρχαιότερον μοιρολόγιον τοῦ αὐτοῦ θέματος, ἐκφράζον ὃς ὑστάτην θέλησιν τοῦ νεκροῦ τὴν κατασκευὴν μαρμάρινον πολυτελοῦς τάφου, ἐξ οὗ νὰ δύναται νὰ ἐπικοινωνῇ οὗτος πρὸς τὴν ζωὴν. Εἰς τὸ πόρισμα τοῦτο καθοδηγοῦν αἱ παραλλαγαὶ τοῦ ἄσματος, διακρινόμεναι εἰς τέσσαρας τύπους. Α' Εἰς τὸ μοιρολόγιον περὶ τοῦ τάφου ἀγάμου ἢ ἀνδρός καταλείποντος χήραν νέαν γυναικά. Β' Εἰς ὅμιον περὶ τοῦ τάφου κόρης. Γ' Εἰς τὸ ἄσμα περὶ τοῦ τάφου ἀγνώστου ἢ ἀνώνυμου κλέφτου καὶ Δ' Εἰς τὸ ἄσμα περὶ τῶν τελεντάίων παραγγελῶν τοῦ Δήμου Μπουκουρβάλα, κλέφτου θανόντος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Οὗτος δὲ φαίνεται διτὶ εἶναι ὁ νεώτατος τύπος. Μέοη τοῦ ἄσματος εἶναι συμπεριφυμένα καὶ μὲ τινας παραλλαγάς ἐτέρους ἄσματος περὶ τοῦ λαβιθμένου κλέφτη.]

‘Ο γῆλιος ἔβασίλευε κι’ ὁ Δῆμος παραγγέλνει:

Σύρτε, παιδιά μου, ’ς τὸ νερό, ψωμὶ νὰ φάτ’ ἀπόψε,
καὶ σὺ Λαμπράκη μ’ ἀγιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
νὰ σου χαρίσω τ’ ἀρματα, νὰ γένης καπετάνος.]

5 Παιδιά μου, μὴ μ’ ἀφήνετε ’ς τὸν ἔρημο τὸν τόπο·
γιὰ πᾶρτε με καὶ σύρτε με ψηλὰ ’ς τὴν κρύα βρύση,
ποῦ ναι τὰ δέντρα τὰ δασιά, τὰ πυκναραδιασμένα.
Κόψτε κλαδιά καὶ στρώστε μου καὶ βάλτε με γὰ κάτσω,
καὶ φέρτε τὸν πνεματικὸν νὰ μὲ ξομολογήσῃ,

10 γιὰ νὰ τοῦ πῶ τὰ κρίματα, ὅσά χω καμωμένα
δώδεκα χρόνια ἀριατωλός, σαράντα χρόνια κλέφτης.

Καὶ βγάλτε τὰ χαντζάρια σας, φκειάστε μὲν ὡριὸν κιδοῦρι,
νά ναι πλατὺ γιὰ τάρματα, μακρὺ γιὰ τὸ κοντάρι.

Καὶ ἵς τὴ δεξιά μου τὴ μεριὰ νῦν ἀφῆστε παραθύρι,
νὰ μπαίνῃ ὁ ἥλιος τὸ πρωΐ καὶ τὸ δροσὶ τὸ βράδυ,
νὰ μπανοθγαίνουν τὰ πουλιά, τῆς ἄνοιξης τάχηδόνια,
καὶ νὰ περνοῦν οἱ γέμορφαις, νὰ μὲ καλημεράνε.

44

[Ο θνήσκων πολεμιστής τοῦ κατωτέρω ἄσματος δὲν εἶναι γνωστός τις καὶ δύναμαστὸς κλέφτης. Μία παραλλαγὴ τὸν δύναμά-
ζει Βέβρον, ἀλλη Δῆμον, ἀλλη Γιαννάκη, εἰς τὸν μίαν χαρα-
κτηρίζεται ἀσρίστως ὡς ἔνος καὶ εἰς τὰς περισποτέρας λέγεται Τούρος μπέης. Εἰς τὰς τελευταίας τὸ γύρισμα τοῦ τραγουδιοῦ
(«λεβέντη Κωσταντή» ή «μώρη Κωσταντή») ἐγείρει τὴν ὑπόνοιαν
μή πρόκειται περὶ πρωτοτύπου ἔξυμνησεως ἀνδραγαθίας κλέ-
φτων τινὸς Κωσταντῆ διὰ τῆς περιγραφῆς τῶν τελευταίων στι-
γμῶν μπέη ὑπὸ αὐτοῦ τραγουδισθέντος. Ἀλλὰ καὶ ὁ τόπος ἔνθια
ὑπόκειται ἡ σκηνὴ ποικύλει εἰς τὰς διαφόρους παραλλαγάς. Εἰς
τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀξιοῦ (τοῦ Βαρδαρίου τὸν κάμπο), τὴν πεδιάδα
τῆς Βουλγαρίας, τῆς Λεβαδίας, τοῦ Φονιᾶ καὶ τινα πεδιάδα τῆς
Ηπείρου, ἀρριστως ὑποδεικνυομένην. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι
τὸ οὐσιῶδες εἰς τὸ ἄσμα δὲν είναι τὸ ὄνομα τοῦ πολεμιστοῦ,
οὔτε ὁ τόπος, ἀλλη ἡ συνομιλία τοῦ θνήσκοντος μὲ τὸν ἵππον
του, εἰς τὸ θέμα δὲ τοῦτο προσημοσθῆσαν τὰ δύναματα διαφό-
ρων ἀνδρῶν ὑπαρκτῶν ἡ ἀντιρρίστων. Κατάδηλον γίνεται τοῦτο
ἐν ἡπειρωτικῇ παραλλαγῇ, εἰς τὴν ὅποιαν ἡ διασκευὴ εἶναι ἀτε-
χνοτέρα καὶ ὅπου ὁ λόγος εἶναι περὶ τῆς δολοφονίας χριστιανοῦ
τινος Γιαννάκη εἰς τὸ Μπόμποβον ὑπὸ Ἀλβανῶν τῆς Παραμυθίας.]

Ἡ δὲ συνομιλία τοῦ ἵππου εἶναι μυθικὸν
στοιχεῖον, τὸ ὅπιον ενδιλόκομεν εἰς τῆς ἄσματα καὶ τὰς παραδόσεις
πλείστων λαῶν. Ὁ ἵππος δὲν εἶναι ἀπλῶς τὸ εὐγενέστατον καὶ
νοημονέστατον τῶν κατοικιδίων ζώων, ἐπιβάλλον διὰ τὴν ὁώμην
καὶ τὸ παράστημα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ πιστὸς σύντοφος τοῦ
πολεμιστοῦ καὶ πολυτιμότατος βοηθός αὐτοῦ, ὃν ἐφαντάζετο
συμμεριζόμενον τὰς χαρᾶς τὰς βλύφεις καὶ τὴν δόξαν του. Ὁ
ἵππος τοῦ ἥρωος ἔχει ὑπέρφυσικά χρισματα, ὅμιλετ, προλέγει
τὸν θάνατον ἡ τοὺς κινδύνους τοῦ κυρίου του, παρέχει συνετάς
συμβουλάς, μετέχει τρόπον τινὰ θείας φύσεως. Παλαιότατον καὶ
τελειότατον πρότυπον τοιούτων παιδαστάσεων εἶναι ὁ διαλογος
τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τῶν ἵππων αὐτοῦ Σάνθου καὶ Βαλίου ἐν τῇ
Ιλιάδι. Ἐν τοῖς ίστοριοῖς χρόνοις διεπλάσθησαν οἱ μῆθοι περὶ
τοῦ ἵππου τοῦ Ἀλεξάνδρου Βουκεφάλου καὶ περὶ τοῦ βροτοπόδος
ἵππου τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Εἰς τὸ νεώτερον ἵνδικον ἔπος τὴν
Ραμαϊάναν τοιούτος θαυμάσιος ἵππος εἶναι ὁ τοῦ ἥρωος Ρα-
νάνα, καὶ παρὰ τῷ Πέρσῃ ποιητῇ Φιρδούσῃ ὁ ἵππος τοῦ Ρου-
στέμη. Καὶ εἰς τὴν Ἑδδαν τῶν Σκανδινανῶν μημονεύονται ἵπποι
ἥρωων ὅμιλοῦντες, καθὼς καὶ εἰς σοηδικά καὶ δανικά ἄσματα,
εἰς μεσαιωνικά γερμανικά καὶ γαλλικά ποιήματα, εἰς ὁώσικά
ἔπικά ποιήματα καὶ σερβικά δημοτικά ἄσματα, καὶ εἰς οὐγκωικά
ἄσματα καὶ παραδόσεις. Εἰς τὰ ἡμέτερα δὲ ἀκριτικά ἄσματα
συχνότατα ἀναφέρονται τοιοῦτοι ἵπποι, καὶ ἀπηγήσεις ἐκ τῶν
ἀκριτικῶν ἄσμάτων ενδισκούνται καὶ εἰς τὴν ἀλλην ἡμῶν δημώδη
ποίησιν. Παράδειγμα τούτου εἶναι καὶ τὸ προκειμένον ἄσμα.]

V. 578

Κάτου 'ς τοῦ Φονιᾶ τὸν κάμπο
καὶ 'ς τῆς θάλασσας τὸν ἄμμο,
'ς ἔνα δέντρο φουντωμένο,
μπέης ηταν ξαπλωμένος,

5 κ' είχε τάτι του δεμένο,
καὶ βαριὰ σιδερωμένο.
Βρόνταγε τὰ πέτχλά του,
κ' ἔσκουζε γιὰ τὸν ἀγᾶ του.
10 «Σήκω ἀπάνου, ἀφέντη μπέη,
σὲ γυρεύουν 'ς τὸ σεφέρι,
τί σκουριάσαν τάρματά σου,
καὶ τάσημοχαντζαρά σου.
—Δὲν μπορῶ, καϊμένε γρίθα,
15 γιατὶ μ' ἔχουν λαβωμένο,
'ς τὴν καρδιὰ πιτυχημένο.
Σύρε, σκάψε μὲ τὰ νύχια,
μὲ τάργυροπέταλά σου,
τραύηξε με μὲ τὰ δόντια,
20 ρῆξε με μέσα 'ς τὸ χῦμα.
"Ἐπαρε καὶ τάρματά μου,
δῶσε τα 'ς τὰ γονικά μου.
"Ἐπαρε καὶ μαντῆλι,
τὸ χρυσὸ τὸ δαχτυλίδι,
νὰ τὰ πάγγις τῆς καλῆς μου,
25 νὰ μὲ κλαίῃ ὅταν τὰ βλέπῃ.»

45

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ

[Ο κλέφτης, τοῦ δποίου ἀναφέρει τὸν θάνατον τὸ κατωτέρω τραγοῦδι εἶναι ἄγνωστος. Πιθανῶς εἶναι ὁ Κώστας Καφρίτσας, κλέφτης τῶν Ἀγράφων, ζήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἀλλὰ τὸ δνομα τοῦ κλέφτου δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ εἰς τὰς δύο μόνον φερομένας παραλλαγάς· ή ἔτερα τὸν ὀνομάζει Μῆτσο.]

Σηκώνομαι μιὰ χαραυγή, μαῦρος ἀπὸ τὸν ὕπνο,
παίρνω νερὸ καὶ νιδομαι, μαντῆλι καὶ σφουγγεῖμαι,
ἀκούω τὰ δέντρα καὶ βογγοῦν καὶ ταῖς δξαῖς καὶ τρίζουν,
καὶ τὰ λημέρια τῶν κλεφτῶν καὶ βαριαναστενάζουν.

5 "Εκατσα καὶ τὰ ῥύτησα γλυκὰ σὰν τὴ μητέρα.

«Τί ἔχετε δξαῖς ποῦ χλίθεστε, λημέρια ποῦ βογγᾶτε;»

Κ' ἔκεινα μ' ἀποκρίθηκαν βαριαναστεναγμένα.

«Ἐχάσαμε τὴν κλεφτουριὰ καὶ τὸ λεβέντη Κώστα,
δποῦ χε δώδεκα ἀδερφοὺς καὶ τριανταδυὸ ξαδέρφια,
10 ποῦ φερνε σκλάδαις παπαδιαις μὲ τοῖς παπαδοπούλαις,
ποῦ φερνε καὶ τοῖς μπέϊσσαις μ' αὐταῖς τοῖς μπεϊοπούλαις.»

No 67. Tr. 66

[Αἱ παραλλαγαὶ τοῦ ἐπομένου ῥ̄σματος ἔχουν διαφορετικὸν γύρισμα ἐκάστη (οἰον, Ἐλένη μου, Ἐλένη, Ἐλένη φιλημένη κτλ. — κάτω μπιδυμπῖι μου ἡ πέρδικα, γειά σου, μωρὴ βλάγα μου. — Δέσπω βιλαχοῦλα μ' — Δέσπω τοῦ Λιακατᾶ κ.τ.τ.). Τὸ τελευταῖον ἀν μὴ καὶ τὸ προηγούμενον, ἀναφέρεται εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ καπετάνιου τῆς Ἀρτοτίνας τῆς Δωρίδος Νίκου Λιακατᾶ, ἀγαπητικὴν τοῦ ὀφιατωλοῦ τῆς Βουνιχώρας Ἀλικούρη.]

Παίρνουν ν' ἀγθίσουν τὰ κλαριά κ' ἡ πάχνη δὲν τ' ἀφήνει,
θέλω κ' ἐγώ νὰ σ' ἀρνηθῶ καὶ δὲ μ' ἀφήνει δ πόνος.

Σὰν παίρνῃς τὸν κατήφορο, τὴν ἄκρη τὸ ποτάμι,
μὲ τὸ πλατὺ πουκάμισο, μὲ τὰσπρο σου ποδάρι,
5 χαμήλωσε τὴν μπόλια σου καὶ σκέπασε τὰ φρύδια,
νὰ μὴ φανοῦνε τὰ φιλιά, νὰ μὴ σὲ καταλάθουν,
καὶ σὲ ζηλέψουν τὰ πουλιά, τῆς ἀνοιξῆς τάηδόνια.

Σύρε νὰ εἰπῆς τῆς μάννας σου, νὰ μὴ μὲ καταρειέται,
τί θὰ τὴν κάμω πεθερά, τί θὰ τὴν κάμω μάννα.

10 "Αιγτε καὶ βάνε τὰρματα, κ' ἔλα 'ς τὴν Κρύα Βρύση,
νὰ περπατᾶμε 'ς τὰ βουνά, 'ς τῆς Λιάκουρας τὰ χιόνια,
νὰ σαι τες αὐγούλας ἡ δροσιά καὶ τοῦ Μαγιοῦ ἡ πάχνη,
καὶ μέσα 'ς τὸ λημέρι μου νὰ λάμπης σὰν τὴν Πούλια.

Στ. 10. Βάνε τὰρματα=στολίσου.

ΤΟΥ ΚΙΤΣΟΥ

[Τοῦ Κίτσου τὸ τραγοῦδι εἶναι κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀγαπητόν, ἀλλὰ τίποτε σχεδὸν δὲν ἡξεύρομεν περὶ τοῦ κλέφτου αὐτοῦ ἢ περὶ τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἔζησεν. Ἐκ μᾶς παραλλαγῆς φαίνεται ὅτι ἡτο κλέφτης τοῦ Βάλτου καὶ τοῦ Ξηρομέρου τῆς Ἀκαρνανίας, ἐξ ἄλλου δὲ ἄσματος μανθάνομεν ὅτι τὸ τέλος αὐτοῦ ἦτο διάφορον, ὅτι δὲν ἐκρεμάσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀλλ' ἐπιστρέψαν ἐκ μάχης, εἰς τὴν ὅποιαν ἐφονεύθησαν ὁ ἀδελφός του καὶ πέντε παλληκάρια του, ἐτραυμάτισθη θανασίμως κατά τὴν εἰς Ἀγραφα δόδον ὑπὸ ἐνεδρευόντων ἔχθρῶν. — Νεώτεραι διασκευαὶ τοῦ ἄσματος προσηρμόσθησαν εἰς ληστὰς ἢ φυλακισμένους.]

Τοῦ Κίτσου ἡ μάννα κάθουνταν ἢ τὴν ἄκρη ἢ τὸ ποτάμι,
μὲν τὸ ποτάμι μάλιστα καὶ τὸ πετροβολοῦσε.

«Ποτάμι, γιὰ λιγότερε, ποτάμι, γύρνα πίσω,
γιὰ νὰ περάσω ἀντίπερα, ἢ τὰ κλέφτικα λημέρια,
5 πόδουν οἱ κλέφταις σύνοδο κι' ὅλοι οἱ καπεταναῖτοι.»

Τὸν Κίτσο τόνε πιάσανε καὶ πάν νὰ τὸν κρεμάσουν,
χίλιοι τὸν πάν ἀπὸ μπροστὰ καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω,
κι' δλοξοπίσω πάγαινε νῆ δόλια του ἡ μαννοῦλα.

«Κίτσο μου, ποῦ εἶναι τάρματα, ποῦ τά χεις τὰ τσαπράζια,
10 τοῖς πέντε ἀράδαις τὰ κουμπιά τὰ φλωροκαπνισμένα;
— Μάννα λωλή, μάννα τρελλή, μάννα ξεμυαλισμένη,
μάννα δὲν κλαῖς τὰ νιᾶτα μου, δὲν κλαῖς τὴ λεβεντιά μου,
μόν' κλαῖς τάρημα τάρματα, τάρημα τὰ τσαπράζια;»

48

θε-γη-τη-α

ΤΟΥ ΛΙΒΙΝΗ

(1685)

[Κατά τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ ἐνετούσκυκοῦ πολέμου (1685) ἐπαναστατήσαντες ἡνώθησαν μετὰ τῶν Ἐνετῶν ἀριματῶλοὶ τίνες τῆς Στερεάς Ἑλλάδος, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐκ Καρπενισίου Λιβίνης. Οὗτος κατενίκησε μὲν τοὺς Τούρκους, συγκροτήσας μάχην ἐν τῷ ἄνωθεν τοῦ χωρίου Γόλιανης τοῦ δήμου Καρπενισίου λόφῳ, ὅστις ἔκτοτε ὀνομάζεται τοῦ Λιβίνη, ἀλλὰ μικρῷ ὑστερον καταδιωζόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς Εὐρυτανίας καὶ τῆς Φθιώτιδος ἔπεσεν ἐν Ἀραχώβῃ τοῦ δήμου Παρακαμπτούλων τῆς Εὐρυτανίας. Τὸ προκείμενον ἄσμα ἀναφέρει τὰς τελευταίας θελήσεις αὐτοῦ, διατάσσοντος νὰ παραδοθοῦν τὰ δηλα τον εἰς τὸν ἀνήλικον νέον του, ὅτε ἡβῆσας θὰ δύναται νὰ φέρῃ καὶ νὰ τιμήσῃ αὐτά.]

Τρία μεγάλα σύγνεφα 'ς τὸ Καρπενίσι πάνε,
τό να φέρνει ἀστραπόδροντα, τᾶλλο χαλαζοβρόχια,
τὸ τρίτο τὸ μαυρύτερο μαντάτα τοῦ Λιβίνη.

«Σὲ σένα, Μῆτρο μου γαμπρέ, Σταθούλα ψυχογιέ μου,
5 ἀφήνω τὴ γυναῖκα μου, τὸ δόλιο μου τὸ Γιώργη,
ποῦ ναι μικρὸς γιὰ φαμελιὰ κι' ἀπ' ἄρματα δὲν ξέρει.
Καὶ σὰ διαδῆ τὰ δεκαννιὰ καὶ γίνη παλληκάρι,
έλατε νὰ ξεθάψετε τὰ δόλια τάρματά μου,
ποῦ τὰ χωσα 'ς τὴν ἐκκλησιά, μέσα 'ς τὸ ἄγιο βῆμα,
10 νὰ μὴ τὰ πάρουν τὰ σκυλιὰ κι' ὁ Τουρκοκωσταντάκης.»

Στ. 10. Κωσταντάκης προεστώς τοῦ Καρπενισίου, ἐχθρὸς τοῦ Λιβίνη, ἕβριστικῶς ἐπικαλούμενος Τουρκοκωσταντάκης διὰ τὰ φιλότουρκα φρονήματα αὐτοῦ.

ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΜΗΛΙΟΝΗ

(περὶ τὸ 1750)

[Ό Χρήστος Μηλιόνης, δόπλαρχηγός ἐκ Δωρίδος, συντροφεύσας μὲ τὸν δόπλαρχηγὸν τοῦ Βάλτου Μῆτρον Τσεκούραν, εἰσέβιλεν εἰς τὴν Ἀρταν καὶ ἀπήγαγεν ἐκεῖνεν τὸν καδῆν καὶ δύο ἀγάδες, παρ' ὃν ἔζητε λύτρα ὅπως τοὺς ἐλευθερώσῃ. Σφόδρα ταραχθεὶς διὰ τὸ τόλμημα τοῦτο ὁ μουσελίμης τῆς Ἀρτῆς, ἦτοι ὁ ἐπίτροπος τοῦ πασᾶ, ἡξώσει παρὰ τοῦ Ἑλληνος προεστῶτος Μαυρομάτη καὶ τοῦ δερβέναγα Μουχτάρη Κλεισούρα νὰ θανατώσωσι τὸν Μηλιόνην. Οὗτοι δὲ ἀνέθεσαν τὸ ἔργον εἰς τὸν Ἀλβανὸν Σουλεϊμάνην, ὃστις βλάμης ὥν τοῦ Μηλιόνη, ἡδύνατο νὰ πλησιάσῃ αὐτὸν, χωρὶς νὰ διεγειρῃ ὑπόνοιαν. Ἀλλ' ὁ Σουλεϊμάνης, δὲ μετ' ὅλιγον χρόνον συνήντησε τὸν παλαιὸν φίλον τοῦ εἰς τὸ χωρίον Ἀλμυρὸν τὸν Βάλτον καὶ συνευρικήθη μετ' αὐτοῦ ἐκεῖ, ἔκρινεν ἀτιμιον νὰ τὸν δολοφονήσῃ προδοτικῶς καὶ ἐπροτίμησε νὰ τῷ ἀποκαλύψῃ εἰλικρινῶς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του, τὸν προσεκάλεσε δὲ νὰ παραδοθῇ ἔκουσίως. Ο Μηλιόνης ἡρονήθη, συνεπλάκησαν διὰ τῶν ὄπλων καὶ κατὰ μοιραίαν σύμπτωσιν ἐφονεύθησαν καὶ οἱ δύο. Ο Μηλιόνης ἔζη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς σωζομένης ἐν τῷ μουσείῳ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἰστορικῆς ἐταιρείας σφραγίδος αὐτοῦ, ἷτις φέρει χρονολογίαν 1744.]

Τρία πουλάκια κάθονται 'ς τὴν ῥάχη 'ς τὸ λημέρι·
τὸ νὰ τηράει τὸν Ἀρμυρό, τάλλο κατὰ τὸ Βάλτο,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιριολογάει καὶ λέει:
Κύριε μου, τί νὰ γίνηκεν ὁ Χρήστος ὁ Μηλιόνης;
5 Οὐδὲ 'ς τὸ Βάλτο φάνηκεν, οὐδὲ 'ς τὴν Κρύα βρύση.
Μᾶς εἰπαν πέρα πέρασε κ' ἐπῆγε πρὸς τὴν Ἀρτα,
κ' ἐπῆρε σκλάδο τὸν κατῆ μαζὶ μὲ δύο ἀγάδες.
Κι' δ μουσελίμης τ' ἀκουσε, βαριὰ τοῦ κακοφάνη.
10 Τὸ Μαυρομάτη νέκραξε καὶ τὸ Μουχτάρ Κλεισούρα·
«Εσεῖς, ἂν θέλετε ψωμί, ἂν θέλετε πρωτάτα,
τὸ Χρήστο νὰ σκοτώσετε, τὸν καπετάν Μηλιόνη.
Τοῦτο προστάξει δι βασιλιάς καὶ μόστειλε φερμάνι.»

Παρασκευὴ ἔημέρωσε, ποτὲ νὰ μή εἶχε φέξῃ!
κι' ὁ Σουλεϊμάνης στάλθηκε νὰ πάγῃ νὰ τὸν εὕρῃ.
15 Στὸν Ἀρμυρὸ τὸν ἔφτασε κι' ώς φίλοι φιληθῆκαν.
Ολονυχτίς ἐπίναγε δόσο νὰ ἔημερώσῃ.
Καὶ ὅταν ἔφεξε ἡ αὔγῃ πέρασαν 'ς τὰ λημέρια.
Κι' δ Σουλεϊμάνης φώναξε τοῦ καπετάν Μηλιόνη·
«Χρήστο, σὲ θέλει δι βασιλιάς, σὲ θέλουν κ' οἱ ἀγάδες.
20 — «Οσο 'ν δ Χρήστος ζωντανὸς Τούρκους δὲν προσκυνάει.»
Μὲ τὸ τουφέκι τρέξανε δ ἔνας νὰ φάγῃ τὸν ἄλλο.
Φωτιάν ἐδῶσαν 'ς τὴν φωτιά, κ' ἐπεσαν εἰς τὸν τόπο.

50

Ad. 231

ΤΟΥ ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑ

[Ο Γιάννης Μπουκουβάλας, διγενάρχης τῆς ἀκαρδανικῆς οἰκογενείας τῶν Μπουκουβαλαίων, ἀνεδείχθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰώνος ὡς ἐπιτυχῶς ἀντιταχθεὶς καὶ προστατεύσας ἐλληνικᾶς κοινότητας τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῶν Ἀγράφων κατὰ τῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν τῆς ἀλβανικῆς φάρας τῶν Μετσιοχούσατων (ἢ Μουσουχουσαίων). Ή φάρα αὕτη, εἰς ἣν ἀνήκε καὶ ὁ διαβόθης Ἀλῆ πασᾶς, λαβούσα τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ προπάπτου τούτου Μουσταφᾶ ἢ Μέτσιο Χοῦσο (νιόν του Χοῦσο), ζήσαντος περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰώνος, ἰσχυράς ληστρικάς συμψιορίας καταρτίζουσα, δὲν περιωρίζετο εἰς τὴν ληστευσιν καὶ καταδύναστευσιν τῶν πλησίον τοῦ Τεπελενίου χωρίων, ἀλλ᾽ ἐπεξέτεινε τὰς ἐπιδρομάς αὐτῆς καὶ πέραν τῶν ἡπειρωτικῶν συνόρων. Οὐχὶ δὲ ἅπαξ συνεκρούσθη πρὸς τὴν ἀφανιστικὴν οἰκογένειαν τῶν Μπουκουβαλαίων, ὃς συνάγεται ἐκ διαφόρων δημοτικῶν ḥσμάτων τούτου δὲ ἔνεκα καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἔτρεφε μίσος κατά πάντων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης. Περιφανεστέρα πασῶν τῶν συγκρούσεων τούτων φαίνεται ὅτι ἐθεωρεῖτο ἡ παρὰ τὸ Κεράσοβον (ἄγνωστον ἀν τὸ Κεράσοβον τοῦ Μεσολογγίου ἢ τὸ τῶν Ἀγράφων), τὴν δούιν ἔξυμνετ τὸ ἐπόμενον ὅροφο. — Ο Γιάννης Μπουκουβάλας μετέσχε καὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769, καταφυγών μετά τὴν καταστολὴν ταύτης εἰς Ρωσίαν.]

Τί νά γαι δ' ἀχδὸς ποῦ γίνεται κ' ἡ ταραχὴ ἡ μεγάλη,
΄ε τὴ μέση΄ ε τὸ Κεράσοβο καὶ΄ ε τὴ μεγάλη χώρα;

΄Ο Μπουκουβάλας πολεμάει μὲ τοὺς Μουσουχουσαίους.

Πέφτουν τὰ βόλια σὰ βροχή, καὶ τὰ βουνὰ βογγάνε.

៥ Κ' ἔνα πουλάκι φώναξε νάπο φηλὸ κλαράκι:

«Πάψε, Γιάννη μ', τὸν πόλεμο, πάψε καὶ τὸ τουφέκι,
νὰ κατακάτσῃ δι κουρνιαχτός, νὰ σηκωθῇ ἡ ἀντάρα,
νὰ μετρηθῇ κ' ἡ κλεφτουριά, νὰ μετρηθῇ τάσκέρι.»

Μετριοῦνται οἱ Τούρκοι τρεῖς φοραῖς καὶ λείπουν πεντακόσιοι,
μετριοῦνται τὰ κλεφτόπουλα καὶ λείπουν τρεῖς λεβένταις.

Στ. 7 κουρνιαχτός = κονιορτός· ἀντάρα = τὸ ἐκ τοῦ καπνοῦ τῶν πυροβολι-
μῶν νέφος.

51

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑΝΤΑΡΑ

[Ο Κώστας Ζαχαριᾶς, δ' ἐπιλεγόμενος Κωσταντάρας, ἦτο γυναικάδελφος τοῦ ἀρματωλοῦ Βρικόλακα, διεδέχθη δ' αὐτὸν εἰς τὸ ἀρματωλίκι τῶν Σαλόνων, τῆς Δωρίδος καὶ τοῦ Μαλανδρίνου κατὰ τὸ 1740. Ἀπέθανε φυσικὸν θάνατον κατὰ τὸ 1755.]

Ἐγέρασα, μωρὲ παιδιά, 'ς τοὺς κλέφταις καπετάνιος,
τριάντα χρόνια ἀρματωλός, πενήντα χρόνια κλέφτης.
Θέλω ν' ἀφήσω τὴν κλεψύδα, καλόγερος νὰ γένω,
καλόγερος καὶ γούμενος καὶ ρασοτυλιμένος.
Δέκα χωρὶς νέχάλασσα, τὰ ξαναφκειάνω πάλε,
δυὸς μοναστήρια χάλασσα, τὰ ξαναχτίζω πίσω.
Καὶ σᾶς χαρίζω τὰρματα μαζὶ μὲ τὴν εὐχή μου.
Νὰ ρήνω καὶ 'ς τὸ θυμιατὸ μπαροῦτι ἀντὶς λιβάνι,
νὰ μοῦ θυμάῃ τὸν πόλεμο, τὰ περασμένα νιᾶτα,
σεῖς νὰ χαλᾶτε τὴν Τουρκιά, κ' ἐγὼ νὰ σᾶς σχωράω.

52

No 5. Tr. 67

ΤΟΥ ΒΛΑΧΟΘΑΝΑΣΗ

(1771)

[Ο Μῆτρος Βλαχοθανάσης, ἐκ Βουνιχώρας τῆς Φωκίδος, ἡτο ὄνομαστὸς ἀρματωλὸς κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ὁ διάσημος Ἀνδρίτσος, ὁ πατὴρ τοῦ Οδυσσέως, ἦτο κατὰ τὴν νεότητά του πρωτοπαλλήκαρον αὐτοῦ. Κατὰ τὸ 1771, ὅτε ὁ Βλαχοθανάσης ὑπέργηρος ὅντες εἶχεν ἀποφασίσῃ νὰ μεταβάλῃ βίον «γιὰ νὰ πεθάνῃ ἥσυχος ἵσ τά χώματά του», ὁ Ἀνδρίτσος μελετῶν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Μουχτάρο πασᾶ τῆς Ναυπάκτου, καὶ γινώσκων δύσον πολύτιμος σύντροφος θά ἦτο ὁ γέρων ψυχοπατέρος του, τὸν ἔπεισε νὰ μετάσχῃ τοῦ ἀγῶνος. Πρὸ τῆς Ναυπάκτου συνεπλάκησαν οἱ κλέφταις πρὸς τὸν Μουχτάρο, ἵσχυροτάτας ἔχοντα δυνάμεις· ἡ μάχη δήρξε ἐπὶ πολλὰς ὁρας, ὅτε ὁ γηραιός Βλαχοθανάσης ὠδημῆσε μὲ τὸ ξίφος πρὸς τὸ κέντρον τῶν ἐχθρῶν. Καίτοι δ' ἐπληγώθη εἰς τὴν κεῖρα καὶ τὸν λαιμόν, ἐπροκώρει, παρακολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Γιάννη Συλικιώτη· ἀλλὰ τραυματισθέντος καιρίως καὶ τούτου, στραφεὶς πρὸς βοηθήσην αὐτὸν, ἐπληγώθη θανατίμως εἰς τὴν κεφαλήν, καὶ πίττων παρεκάλει τοὺς συντρόφους του νὰ τοῦ πάρουν τὸ κεφάλι. "Ωρμησαν οὗτοι δύως ἀποκομίσωσι τοὺς νεκροὺς καὶ δεινὸς συνήθη ἀγών, ὅτε προςδραμόντος εἰς ἐπικουρίαν τῶν Τούρκων τὸν δερβέναγα τῆς Ναυπάκτου Μητσομπόνου, μετὰ πολλῶν ἀνδρῶν, ἡναγκάσθησαν ν' ἀποχωρήσωσι, καταλιπόντες τοὺς νεκρούς. Αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν ἀπέκοπσαν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ περήγθησαν ὑστερόν πρὸς ἐπίδειξιν εἰς τὴν Ναύπακτον καὶ τὰ πέριξ, παρεδόθησαν δὲ τελευταῖον εἰς τὸν μπέην τῶν Σαλώνων.]

Τρία πουλάκια κάθονται ψηλά ἵσ τὴν Βουνιχώρα,
τό να τηράει τὴν Διάκουρα, καὶ τάλλο τὴν Κωστάρτσα,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο ρωτάει τοὺς διαβάταις·

«Διαβάταις ποῦ διαβαίνετε, στρατιώταις ποῦ περνάτε,

5 μὴν εἴδετε τες ἀρματωλοὺς καὶ τὸ Βλαχοθανάση,
ποῦ γέρασεν ἀρματωλός, ἵσ τοὺς κλέφταις καπετάνιος;

— Ἐμεῖς προφέες τὸν εἴδαμε ἵσ τὸν Ἐπαχτον ἀπόξω,
δυὸ μέραις ἐπολέμαχε μὲ Τούρκους τρεῖς χιλιάδες.»

«Ἀνδροῦτσο, τί κλειστήκαμε, σὰ νά μαστε γυναῖκες;»

10 Τὸ γιαταγάνι τραύηξε κ' ἔνα γιουροῦσι κάνει.

Τοῦ πέφτουν βόλια σὰ βροχή, κανόνια σὰ χαλάζι.

Τρεῖς μπάλαις τοῦ ἐρρήξανε, πικραῖς φαρμακωμέναις.

«Η μιὰ τὸν πῆρε 'ς τὸ λαιμό, ή ἄλλη μέσ' 'ς τὸ χέρι,
κ' ή τρίτη ή φαρμακερή τὸν ηὔρε 'ς τὸ κεφάλι.
«Κόψε μου τὸ κεφάλι μου, νά χετε τὴν εὐχή μου!»

Κι' δ' Ἀνδροῦτος βγάνει μιὰ φωνή, πικρή, φαρμακωμένη·
«Παιδιά, τραυάτε τὰ σπαθιά, κι' ἀφῆτε τὸ ντουφέκι,
νὰ μὴ μᾶς πάρῃ η Τουρκιά του Βλάχου τὸ κεφάλι,
ποῦ γέρασεν ἀρματωλός, ἵς τοὺς κλέψταις καπετάνιος.»

- 20 Βλάχο, καλὰ καθόσουνε ψηλὰ ἃ τῇ Βουνιχώρᾳ,
θυμήθηκες τὰ νικτά σου, κ' ἐπῆρ' ὁ νοῦς σ' ἀγέρα,
καὶ τώρα τὸ κεφάλι σου τὸ πήρανε οἱ Τοῦρκοι.
Τὸ σεργιανῶν ἃ τὰ χωριὰ καὶ παίρνουνε μπαζέσι,
ἢ τὸ Σάλωνα οἱ μπέηδες χούφταις φλωριὰ κερνᾶνε.

Στ. 2. Κωστάρετσα χωρίον τοῦ δήμου Βοιμέας τῆς Φωκίδος. **Στ. 7. "Επαχτος** ἡ Ναύπακτος. **Στ. 18. Βλάχος** ὁ Βλαζοθανάσης. **Στ. 24. κερνᾶνε προσφέρονταν μπαζίονι** (φιλοδώρωμα) εἰς τοὺς περιάγοντας τὴν κεφαλὴν τοῦ Βλαζοθανάση.

210

53

ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΡΟΥ ΒΕΝΕΤΣΑΝΑΚΗ
(1780)

[Ό Κωνσταντίνος Κολοκοτρώνης, ὁ πατήρ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρόνη, συμπράξας μετά τῶν ὑπὸ τὸν Καπετάνιασαν Τούρκων τῷ 1779 πρὸς ἔξοντασιν τῶν ἐπὶ μακρὸν χρόνον μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769 δηούντων τὴν Πελοπόννησον ἀλβανικῶν στρατῶν, ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου, κατασκηνοῦντος εἰς τοὺς Μύλους τῆς Λέροντος, νὰ προσέλθῃ καὶ δηλώσῃ ὑποταγὴν (νὰ προσκυνήσῃ). Ἀλλ' οὗτος δὲν ὑπέκουσε, διαφόρους φέρων προφάσεις, μετώπιος δ' ἐκ Γορτυνίας εἰς τὴν Καστάνιτσαν τῆς Μάνης (νῦν τοῦ δήμου Μελιτήνας τῆς Λακεδαίμονος) πλησίον τῆς Βαρδούνιας, ἔδρας τῶν Ἀλβανῶν Βαρδούνιων, ὅπου διέμενεν εἰς ὄχυρον πύργους ὃ ἴσχυρός φίλος του καπετάνιος Παναγιώταρος Βενετσανάκης. Εἶχε δὲ παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ ὃ Κολοκοτρώνης καὶ δῖους τοὺς συγγενεῖς του καὶ τὰς οἰκογενείας αὐτῶν.

Τὸ ἔτομενον ἔτος 1780 ὃ Καπετάνιος πασᾶς, καταπλεύσας μετά τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς Γύθειον, προσεκάλεσεν ἐπανειλημμένως τὸν Παναγιώταρον καὶ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ προσκυνήσουν. Ἀλλ' οὗτοι ἡρήθησαν, ἀν καὶ μόλις 150 ἄνδρας είχον ὑπὸ αὐτοὺς καὶ ἐγίνωσκον ὅτι ὁ Τούρκος ναύαρχος διέθετεν ἴσχυρὸν ἀποβατικὴν στρατιάν, περὶ τοὺς δεκαχιλίους, καὶ πυροβολικὸν. Εἶχον πεποιθῆσιν εἰς τὴν ὄχυρότητα τῶν πύργων τῆς Καστάνιτσας καὶ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν, τὴν διόπιαν θὰ ἐλλάμβανον παρὰ τῶν καπεταναίων τῆς Μάνης, τοὺς δοπίους ὃ Παναγιώταρος ἐκάλεσε νὰ τρέξουν πρὸς βοήθειάν του. Ἀλλὰ τὴν μὲν ἀποστολὴν ἐπικυριῶν ἐματαίωσεν ὃ μπέτης Μιχαὴλ Τρουπάκης, πεισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνος διερμηνέως τοῦ στόλου Μαυρογένη, στενός δ' ἐποιλόροφης τοὺς κλεισθέντας εἰς τοὺς πύργους ὃ ἀρχηγὸς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ Ἀλῆ μπέτης. Οἱ πολιορκούμενοι ἀντέστησαν γενναιώς ἐπὶ δώδεκα ἡμερονύκτια, ἀλλὰ μη βλέποντες νὰ ἔρχεται ἡ προσδοκωμένη βοήθεια ἀπεφάσισαν νὰ διασχίσουν ἵψιφρεις τοὺς πολιορκητάς, μόνην ὅδον σωτηρίας νομίζοντες τὴν τοιαύτην τολμηράν ἔξοδον. Καταλιπόντες δὲ εἰς τὸν ἔνα πύργον τοὺς ὑπεργήδους γονεῖς τοῦ Παναγιώταρον μεθ' ἔνδος ὀπαδού του, ὅπως θέσῃ πῦρ εἰς τὴν ἐν τῷ πύργῳ πυρίτιδα, ἔξηλθον πάντες μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία. Καὶ διέσπασαν μὲν τὴν ζώνην τῶν πολιορκητῶν, ἀπολέσαντες τρεῖς μόνον πολεμιστάς, ἀλλὰ καὶ πολλαὶ γυναικες καὶ παιδία συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι.

Οἱ ἔξελθόντες δὲν ἦδυνήθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς χωρίον τῆς Μάνης, ὅπου θὰ εἴρισκαν ἵσως ἀσφάλειαν, ἀλλ' ὅμα τῇ ἡμέρᾳ συνελήφθησαν καὶ ἐφονεύθησαν οἱ πλεῖστοι. Ἐφονεύθη καὶ ὁ Παναγιώταρος καὶ οἱ υἱοί του, ὁ Κολοκοτρώνης, πληγοθεὶς κατὰ τὴν ἔξοδον, καὶ δύο ἀδελφοί του, ἡγμαλωτίσθησαν δὲ καὶ τὰ τέκνα του, πλὴν τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, τὸν ὅπιον μετά τῆς μητρός του καὶ μιᾶς ἀδελφῆς του διέσωσαν τὰ παλληκάρια τοῦ πατρός του.

Εἰς τὴν καταστροφὴν ταύτην ἀναφέρονται τὰ ἐπόμενα τρία ἔσματα.]

Α'

- Πολὺ σκοτίδιασε δὲ οὐρανός, πάλι: νὰ βρέξῃ θέλει,
σκοτίδιασε ἡ Μαυρομηλιὰ καὶ τῆς Μηλιᾶς ὁ κάμπος.
Ἐσύραν τὰ ρέματα, ἐσύραν τὰ λαγκάδια,
καὶ ἐκόπηκε τὸ πέρασμα, καὶ ἐκόπη τὸ γιοφῦρι,
5 ποῦ κεῖ περνάει ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖτοι,
μὲ τὰ μπαΐράκια τὰ χρυσά, τοῖς ἀσημομπιστόλαις.
Κινᾶν καὶ πάν τοις τὴν ἐκκλησιὰ γιὰ νὰ λειτουργηθοῦνε,
φοροῦν τὰ πόσια τὰ χρυσά, τοῖς ἀσημοπαλάσκαις.
Σίντας ξελειτρουγήσανε καὶ βγῆκαν τοις τὴν κουβέντα,
πετάχτηκε δὲ Κωσταντής καὶ λέει τοῦ Δημητράκη.
«Τούτ' ἡ χαρὰ ποῦ χομί ἐμεῖς σὲ λύπη θὰ μᾶς φέρη,
πολλὴ Τουρκιὰ μᾶς ἔζωσε, δὲ θιός νὰ μᾶς γλυτώσῃ.»
Τάκονει δὲ Παναγιώταρος καὶ ἐσδήστη ἀπὸ τὰ γέλαια.
«Τί λέεις, κουμπάρε Κωσταντή, τί λέεις, τί κουβεντιάζεις;
15 Τίγαρις εἶναι τοῦ Μυστρᾶ νὰ τὸ πατοῦν οἱ Τούρκοι;
Ποτὲ δὲν ἐπατήθηκε τῆς Καστανιᾶς δὲ πύργος,
οὐδὲ δὲ Τούρκος τὸν πάτησε, μαϊδὲ καὶ δὲ Αλλαμάνος.»
Κι ἀκόμα δὲ λόγος ἔστεκε καὶ ἡ συντυχιὰ κρατειῶταν,
Μπουλούκπασας τοὺς ἔκλεισε μὲ χέλιους πεντακόσιους.
- 20 Τρεῖς περδικούλαις κάθουνται τοις τὸν πύργο τῆς Καστανιᾶς,
ἡ μία κλαίει τὸν Κωσταντή, ἡ ἄλλη τὸ Δημητράκη,
καὶ ἡ τρίτη ἡ καλύτερη κλαίει τὸν Παναγιώτη.

Στ. 2. *Μανδρομηλιὰ Μηλιὰ χωρίον καὶ πεδιὰς αὐτῆς ἐν Μάργῃ.* 6. μπαΐ.
ράκια σημαίας. Λέγεται ὅτι δὲ Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης ποῦτος τῶν κλεφτῶν
εἶχε σημαίαν, μετ' αὐτὸν δὲ δὲ Ζαχαριᾶς, δὲ ποῦτος νέος ὃν ἦτο ἀπὸ τὰ παλληκάμια
τοῦ Κολοκοτρώνη. Στ. 8. πόσι κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν κλεφτῶν κροσσω-
τόν, ἀντικαθιστῶν τὸ φέσι. Στ. 9. Δημητράκης, ἀνεψιός τοῦ Κωνσταντίνου
Κολοκοτρώνη, υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀποστόλη.

†2

Β'

- Τί ἔχουν τῆς Μάνης τὰ βουνὰ ὅποιοι εἶναι βουρκωμένα,
καὶ δὲ βοριᾶς τὰ βάρεσε, καὶ ἡ νοτιὰ τὰ πῆρε.
Μηδὲ δὲ βοριᾶς τὰ βάρεσε, μηδὲ ἡ νοτιὰ τὰ πῆρε,
παλεύει δὲ Καπετάν πασιᾶς μὲ τὸν Κολοκοτρώνη.
5 Στεριὰ παλεύει δὲ Ἀλῆ μπεης μὲ ἀρμάτα τοῦ πελάγου.

- Σ τὴν Ἀρία ποῦ ἐρρήξε τ' ὀρδὸν διαβάζει τὸ φερμάνι.
 «Ποιὸς εἰν' δ Παναγιώταρος, ποιὸ λὲν Κολοκοτρώνη,
 νὰ ρθοῦν νὰ προσκυνήσουνε, ῥαγιᾶδες νὰ γενοῦνε.»
 Τ' ἀκούει δ Παναγιώταρος, παράξενο τοῦ φάνη.
- 10 «Δὲν προσκυνοῦμε Ἀλῆ μπεη, ὁ νοῦς σου μὴν τὸ βάνη,
 τᾶρματα δὲν τὰ δίνομε, ῥαγιᾶδες νὰ γενοῦμε,
 παρὰ θὰ γίνῃ πόλεμος μὲ τόπια, μὲ ντουφέκια.»
 Κι' δ Ἀλῆ μπεης σὰν τ' ἀκουσε πολὺ τοῦ κακοφάνη.
 Δώδεκα ἡμέραις πολεμάει μὲ τόπια μὲ ντουφέκια,
 15 τὴν Κυριακὴ τὸ δειλινὸ μεγάλα τόπια βγάλαν,
 καρσὶ σ' τὸν πύργο τὰ βαλαν, τὸν πύργο νὰ χαλάσουν.
 Βλέπουν τὸν πύργο κ' ἔτρειμε, κ' ἥθελε γιὰ νὰ πέσῃ...»

Στ. 5. ἀρμάτα τοῦ πελάγουν ἀποβατικὸν ἄγημα. Στ. 6. Ἀρια δ τόπος
 ὅπου ἐστρατοπέδευσεν (ἔρρηξε τ' ὀρδὸν). δ διοικητὴς τοῦ ἀποβατικοῦ ἀγήματος
 Ἀλῆ μπεης, ἀπέχων μίαν ὥραν ἀπὸ τῆς Καστάνιτσας. Στ. 12. τόπια κανόνια.

Δεκτή. 73

Γ'

- Ἐσεῖς βουνά, ϕηλὰ βουνά, μὲ τὰ δασιὰ κλαριά σας,
 μὲ τὰ δασιὰ τὰ ἔλατα, τὸ ἔν' ἀπάνω ἃς τᾶλλο,
 καὶ πύργε τῆς Καστάνιτσας, ὅπου βαστᾶτε κλέφταις,
 τοὺς κλέφταις τί τοὺς κάματε, τοὺς Κολοκοτρωναίους;
 5 δόπου φοροῦν χρυσὰ σπαθιά, μπαλάσκαις ἀσημένιαις,
 χρυσά ὑ' καὶ τὰ ντουφέκια τους, χρυσὰ μαλαματένια,
 καὶ τὰ τσαπράζια ποῦ φοροῦν, οὔλο μαργαριτάρια.
 Κεῖνοι τὸ Μάρτη ἐδῶ ἥσανε καὶ τὸ μισὸν Ἀπρίλη,
 καὶ τὴν ἡμέρα τ' ἀη Γιωργιοῦ, ποῦ εἶναι τὸ πανηγύρι,
 10 φίλοι τοὺς ἐπροσκάλεσαν, τοὺς εἴχανε τραπέζι.
 Πάνω πδεύλαν τὰ φαγιά, κ' ἔκαμαν τὸ σταυρό τους,
 ϕιλὴ φωνίτσαν ἀκουσαν, ϕιλὴ φωνὴ νάκοῦνε.
 «Γι' ἀφῆστε τὰ καλὰ φαγιά καὶ πάρτε τὰ ντουφέκια,
 τί οἱ Τούρκοι σᾶς ἐπλάκωσαν, τί οἱ Τούρκοι σᾶς ἐπῆραν.»
 15 Καὶ τὰ ντουφέκια πήρανε, καὶ τὰ σπαθιά τραυηζαν,
 τοὺς Τούρκους ἔκυνηγγησαν, τοὺς κάμαν ἔνα ἔνα.

54

ΤΟΥ ΣΤΕΡΓΙΟΥ

(1789)

Αθηναϊκό Τρίτο

[ἜΩΣ ὁ Ἀλῆ πασᾶς, λαβὼν ἥδη ἀπὸ ἑνὸς ἔτους τὸ πασαλίκιον τῶν Ἰωαννίνων, διωρίσθη ἐπόπτης τῶν κλεισωρειῶν (*ντερβεντάτη ναζίρο*), τῷ 1789, ἥρχισε νά καταδίκη ἀμειλίκτως τοὺς κλέφτας, ἀντικατέστησε δὲ καὶ τοὺς "Ἐλληνας ἀρματωλούς δι' Ἀλβανῶν". Ο Στέργιος, τὸν δόποῖον μόνον ἐκ τοῦ ἄσματος τούτου γνωρίζομεν, ἥτο ἐκ τῶν καταδιωκομένων ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κλεφτῶν.]

Κι' ἀν τὰ ντερβένια τούρκεψαν, τὰ πῆραν Ἀρβανίταις,
δὲ Στέργιος εἶναι ζωντανός, πασᾶδες δὲν ψηφάει.

"Οσο χιονίζουν τὰ βουνά, Τούρκους μὴν προσκυνοῦμε.

Πάμε νὰ λημεριάζωμε δόπου φωλιάζουν λύκοι.

5 Σ ταῖς χώραις σκλάδοι κατοικοῦν, ἃ τοὺς κάμπους μὲ τοὺς Τούρκους,
χώραις, λαγκάδια κ' ἐρημιάτις ἔχουν τὰ παλληκάρια.

Παρὰ μὲ Τούρκους, μὲ θεριὰ καλύτερα νὰ ζοῦμε.

Στ. 6. χώραις = πόλεις. Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου: Πόλεις τὰ παλληκάρια ἔχουν τὰ λαγκάδια καὶ ταῖς ἐρημαῖς.

55

ΤΟΥ ΓΙΩΤΗ

(1789)

[Αναφέρεται εἰς τὴν αὐτήν περίστασιν καὶ τὸ προηγούμενον.
Ο Γιώτης Μπαρζόςκας ἥτο ἀρματωλὸς Θεσσαλός.]

Τρία πουλάκια κάθουνταν ἃ τῆς Παναγιάς τὸν πύργο,
τὰ τρία ἀράδια γέκλαιαν, πικρὰ μοιριολογοῦσαν.

«Τί συλλογείσαι, Γιώτη μου, τί βάνεις μὲ τὸ νοῦ σου;
τόπος δὲν εἶναι γιὰ κλεφτιά, κι' οὐδὲ γι' ἀρματωλίνι,

5 τί τὰ ντερβένια τούρκεψαν, τὰ πῆραν οἱ Ἀρβανίταις.

—Κι' ἀν τὰ ντερβένια τούρκεψαν, κι' ἀρματωλοὶ δὲν εἶναι,
δὲ Γιώτης εἶναι ζωντανός, τοὺς Τούρκους δὲ φοβᾶται.

Παρακαλέστε τὸ θεό καὶ τοὺς ἀγίους ὅλους,

νὰ γιατρευτῇ τὸ χέρι μου, νὰ πιάσω τὸ σπαθί μου,

10 νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφούσινα,
νὰ πιάσω ἀγάδες ζωντανούς καὶ Τούρκους κι' Ἀρβανίταις,

νὰ φέρουν τὰσπρα ἃ τὴν ποδιὰ καὶ τὰ φλωριὰ ἃ τὸν κόρφο.»

ΤΟΥ ΧΡΟΝΗ

[Ο 'Αλη Τσεκούρας, δερβέναγας, συλλαβών διὰ προδοσίας τὰ τέκνα τοῦ ἐκ Δωρίδος ἀρματωλοῦ Χρόνη, τὰ κατέσφαξεν. Ὡς ἀναφέρει τὸ ἔπόμενον τραγοῦδι, δὲ Χρόνης ἔξεδικήθη τὸν φόνον τῶν τέκνων του. "Εἶη δὲ ὁ Χρόνης κατὰ τὴν δευτέραν πεντηκονταετηρίδα τοῦ ΙΗ' αἰώνος, καὶ ἐφορεύθη ἔξω τοῦ Γαλαξειδίου κατά τὸ 1791. Αἱ πελοποννησιακαὶ παφαλλαγαὶ τοῦ ἄσματος ἀναφέρονται εἰς ἄλλον Χρόνην, Ἀγραπιδοχωρίτην (ἕξ Ἀγραπιδοχωρίου τοῦ δῆμου Πηγειών), δύνομαστὶ δὲ μνημονεύουσι τὰ δύο παιδιά τοῦ Χρόνη, Ἀγγελῆ καὶ Ἀναστάσην. Ο 'Αλη Τσεκούρας εἰς τὰς παραλλαγὰς ταύτας εἶναι Τούρκος ἐκ Τριπόλεως, διὰ τὴν σκληρότητά του ἐπονομαζόμενος Τσεκούρας.]

- Πολλὰ τουφέκια ἀντιθογοῦν, μιλιόνια, καριοφίλια,
μήνα σὲ γάμο πέφτουνε, μήνα σὲ πανηγύρι,
κι' οὐδὲ σὲ γάμο πέφτουνε κι' οὐδὲ σὲ πανηγύρι,
'Αλη Τσεκούρας χαίρεται καὶ ῥήχνει 'ς τὸ σημάδι.
- 5 Πάγει κι' ὁ Χρόνης γιὰ νὰ ἰδῃ, σεργιάνι γιὰ νὰ κάμη.
«Ωρα καλή, μπουλούκμπαση.—Καλὸ 'ς τὸ Χρόνη δόπο ρθε.
Πῶς τά χεις, Χρόνη μ', τὰ παιδιά, τί κάνουν τὰ παιδιά σου;
—Σὲ προσκυνοῦν, μπουλούκμπαση, καὶ σου φιλοῦν τὰ χέρια,
δώδεκα μέραις ἔλειπα, τί κάνουνε δὲν ξέρω.
- 10 —Γιά ἀπλωσε, Χρόνη, 'ς τὸν τορβᾶ, γιὰ λύσε τὸ δισάκκι,
θὰ βρῆς δυὸ μῆλα κόκκινα, δυὸ πατρινὰ λεμόνια.»
Πάγει κι' ὁ Χρόνης καὶ κυττάει μέσ' 'ς τὸν τορβᾶ καὶ βλέπει,
βλέπει τὸ πρῶτο του παιδί, τὸ πρῶτο παλληκάρι,
τηράζει κι' ἄλλη μιὰ φορά, τάλλο παιδί του βλέπει.
- 15 Πέφτει στραβός μὲ τὸ σπαθί 'ς τὸ τούρκικο τάσκέρι,
βαρεῖ δεξιά, βαρεῖ ζερδιά, βαρεῖ μπροστά καὶ πίσω,
κόδει Ἀρβανίταις δώδεκα καὶ δυὸ μπουλούκμπασῆδες.

57

ΤΟΥ ΑΝΔΡΙΤΖΟΥ

(1792)

[Τὸ κατωτέρῳ ἀδρᾶς ἐμπνεύσεως φῦσμα ἀναφέρεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸν χρόνον, καθ' ὃν δὲ ὁ ὄνομαστός πολέμαρχος τῆς Στερεάς Ἐλλάδος, ὁ Λοκρὸς Ἀνδρίτζος, ὁ πατὴρ τοῦ Ὀδυσσέως, καταλιπὼν τὰ δρεινὰ σκηνώματα αὐτοῦ συνεπολέμει μετά τοῦ Λάμπτρου Κατσώνη, μέχρι τῆς παρὰ τὸ Ταίναρον ἥττης (1792) ὅτε χωρισθεὶς αὐτοῦ διέσχισεν, ἥγονομενος 500 ἀνδρῶν, κατὰ μῆκος τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμερονύκτια πολεμῶν πρὸς τοὺς διώκοντας αὐτὸν ἔξοικιζηλίους Τούρκους, κατώρθωσε νὰ διαπεραιωθῇ εἰς Πρέβεζαν, φονεύσας ὑπὲρ τὸν 1500 ἐχθρούς, αὐτὸς δὲ ἀπολέσας τὸ πέμπτον περίπου τῶν ὑπὸ αὐτὸν πολεμιστῶν.]

- Κλαῖνε τὰ μαῦρα τὰ βουνά, παρηγοριὰ δὲν ἔχουν.
 Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ φύλωμα, δὲν κλαῖνε γιὰ τὰ χιόνια.
 ή κλεφτουριὰ τ' ἀρνήθηκε, καὶ ροσολάει 'ς τοὺς κάμπους.
 Ἡ Γκιώνα λέει τῆς Διάκουρας κ' ἡ Διάκουρα τῆς Γκιώνας.
- 5 «Βουνί μ', ποῦ σαι ψηλότερα καὶ πιὸ ψηλὰ ἀγναντεύεις,
 ποῦ νά ναι, τί νὰ γίνηκαν οἱ κλέφταις οἱ Ἀνδρίτζαιοι;
 Σὰν ποῦ νὰ φένουν τὰ σφαχτά, νὰ ρήγουν 'ς τὸ σημάδι,
 σὰν ποιὰ βουνά στολίζουνε μὲ τούρκικα κεφάλια;
- Τί νὰ σου πῶ, μωρὲ βουνί, τί νὰ σου πῶ, βουνάκι.
 10 τὴν λεβεντιὰ τὴν χαίρονται οἱ ψωριασμένοι κάμποι.
 Στοὺς κάμπους φένουν τὰ σφαχτά καὶ ρήγουν 'ς τὸ σημάδι,
 τοὺς κάμπους τοὺς στολίζουνε μὲ τούρκικα κεφάλια.»
 Κ' ἡ Διάκουρα σὰν τ' ἀκουσει βαριὰ τῆς κακοφάνη,
 Τηράει ζερβά, τηράει δεξιά, τηράει κατὰ τὴν Σκάλα.
- 15 «Βρὲ κάμπε ἀρρωστιάρικε, βρὲ κάμπε μαραζάρη,
 μὲ τὴ δική μου λεβεντιὰ νὰ στολιστῆς γυρεύεις;
 Γιὰ βγάλε τὰ στολίδια μου, δῶ μου τὴν λεβεντιὰ μου,
 μὴ λειώσω οὖλα τὰ χιόνια μου καὶ θάλασσα σὲ κάμω.»

Στ. 4. Διάκουρα δὲ Παρνασσός, Γκιώνα δὲ τὸ ὑψηλότερον τούτου ὅρος ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Αἴτωλίας καὶ τῆς Λοκρίδος, τοῦ ὅποιον ἀγνωστον τὸ ἀρχαῖον ὄνομα. Στ. 14. Σκάλα τὸ ἐπίνειον τῆς Ἀμφίσσης καὶ τῶν Δελφῶν (ἢ Ιτέα).
 Στ. 15. μαραζιάρης=καχεντικός.

No 254

58

ΤΟΥ ΛΙΑΚΟΥ

[Ο Παναγιώτης Λιάκος ήτο αλβανόφωνος κλέφτης ἐκ τοῦ χωρίου Παναρήτη. Δημοτικά τινα ἄσματα ἀφηγοῦνται μάχην αὐτοῦ πρὸς τὸν Γιουσούφ Ἀρμπίτην, πιθανῶς κατὰ τὸ 1806, ὅτε κατ’ ἐντολὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἔξεστρατευσεν ὁντος πρὸς καθυπόταξιν τῶν κλεφτῶν τῆς Στερεάς καὶ τῆς Θεσσαλίας. Ή πρὸς τὸν Βεληγκέκαν μάχην, τὴν ὅποιαν ἀφηγεῖται τὸ ἐπόμενον ἄσμα, ἵσως ἔγινε χρόνον τινά πρότερον, πιθανῶς κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰώνος, διότι ἐν τισι παραλλαγαῖς πλὴν τοῦ Βεληγκέκα μνημονεύεται καὶ Βελῆ πασᾶς, δὲ νεαρὸς δηλ. υἱὸς τοῦ Ἀλῆ τὸν ὅποιον εἶχεν ἐγκαταστήση ὁντος γενόμενος κύριος τῶν Ιωαννίνων (1788) ἐν Θεσσαλίᾳ.]

Τρία πουλάκια κάθονται μέσ' τὸ Γέρακοδοῦνι,
τό να τηράει τὸν Ἀρμυρό, τάλλο κατ' τὸ Ζητοῦνι,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιρολόγαρι καὶ λέει.

«Ο Λιάκος τί νὰ γίνηκε φέτο τὸ καλοκαΐρι,
5 νὰ βγῆ σ' τῆς Γούρας τὰ βουγά, νὰ βγῆ κατ' τὸ Ζητοῦνι,
νὰ χαρατζώσῃ τὰ χωριά κι' διο τὸ βιλαέτι;»

«Ο Λιάκος ἀποκλείστηκε σ' τὸ Μπούμηλο σ' τὴν ράχη.
Πολλὴ Τουρκιὰ τὸν πλάκωσε, Κονιάροι κι' Ἀρβανίταις.
«Προσκύνα, Λιάκο, τὸν πασᾶ, προσκύνα τὸ βεζίρη,
10 νὰ σοῦ χαρίσῃ τὴ ζωή, δερδέναγας νὰ γίνηξ.
—“Οσο σ' δὲ Λιάκος ζωντανός, πασᾶ δὲν προσκυνάει,
πασᾶ ἔχει δὲ Λιάκος τὸ σπαθί, βεζίρη τὸ ντουφέκι!»

Κι' ἀρχίσανε τὸν πόλεμο τὰ βροντερὰ ντουφέκια.
Μέρα καὶ νύχτα πολεμοῦν, τρεῖς μέραις καὶ τρεῖς νύχταις,
15 κι' δὲ Λιάκος ἔτρεξεν διμπρὸς μὲ τὸ σπαθί σ' τὸ στόμα.
Φεύγουν Κονιάροι ἀπὸ μπροστά, φεύγουν καὶ οἱ Ἀρβανίταις.
Κλαίουν οἱ Ἀρβανίτισσαις σ' τὰ μαῆρα φορεμέναις,
κι' δὲ Βεληγκέκας γύρισε σ' τὸ αἴμα του πνιμένος,
κι' δὲ Μουσταφᾶς λαβώθηκε σ' τὸ γόνα καὶ σ' τὸ χέρι.

Στ. 1. *Γερακοδοῦνι*. Μία τῶν κορυφῶν τῆς Οθρυος, ὥψους 1728 μέτων.
Στ. 2. ‘Αρμυρὸ δὲ Αλμυρὸς τῆς Θεσσαλίας (Φθιώτιδος), Ζητοῦνι ἡ Λαμία.
Στ. 5. τῆς Γούρας τὰ βουγά ἡ Οθρυος. Στ. 7. *Μπούμηλο* ἵσως θέσις ἐπὶ τῆς Οθρυος. Στ. 19. *Μουσταφᾶς* Ἀλβανὸς διαδός τοῦ Λιάκου.

59

ΤΗΣ ΛΙΑΚΑΙΝΑΣ

[Τίς ή Λιάκαινα τῆς δποίας τὴν αἰχμαλωσίαν, τὴν ὑπερήφανον ἄροησιν νὰ γίνῃ σύζυγος Τούρκου καὶ τὴν θαυμασίαν ἐλευθέρωσιν ὑπὸ τοῦ ἀνδρός της διηγεῖται τὸ ἄσμα; Ἰσως εἶναι ή γυνὴ τοῦ κλέφτη Λιάκου τοῦ προηγουμένου ἄσματος, τοῦ νικητοῦ τοῦ Βεληγάκεα καὶ τοῦ Γιουσούφ ἀράπη, ἵσως ἄλλου τινός ὅμινούμου εἴς τινας παραλλαγάς ὀνομάζεται Ἀντώνιανα, ἄλλαι πάλιν ἀναφέρονται εἰς ἀνάγνυμον νιόνυφην. Μέγιστος βεβαίως εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν νεαρῶν Ἐλληνίδων γυναικῶν, ὅσαι ἀπαχθεῖσαι αἰχμάλωτοι ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπροτίμησαν τὸν θάνατον ἀντὶ τῆς συμβιώσεως μετά τοῦ ἀρταγος, καὶ εἶναι εὐνόητον ὅτι τὴν σκληράν τύχην τινός αὐτῶν παρέλαβεν ὡς ὑπόθεσιν ἄσματος ἡ δημιώδης ποίησις, συμπληρώσασα τὴν ἔκθεσιν τῆς οἰκογενειακῆς τραγῳδίας διὰ λύσεως ἰδεώδους, ἢτοι τῆς ἀπελευθερώσεως ὑπὸ ἀνδρείον συζύγου, καίτοι τοιαύτη λύσις σπανιώτατα θὰ ἐπαρουσιάζετο εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἄλλα τὴν λύσιν ταύτην παρέλαβεν ἐκ τοῦ παλαιοτέρου ποιητικοῦ ἀποταμεύματος αὐτῆς, ἐπειδὴ τῶν ἀκριτικῶν ἄσμάτων, ὅπου συγχόνεται ἀναφέρεται ἡρως ἀπολυτρῶν τὴν ἀπαχθεῖσαν σύζυγόν του διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ θαυμασίου ἵστου του. Μία δὲ παραλλαγὴ τοῦ ἄσματος τῆς Λιάκαινας καὶ ἄλλας πλήν ταύτης ἀπηχήσεις παρουσιάζει τῶν ἀκριτικῶν ἄσμάτων.]

Πῶς λάμπει ὁ γῆλιος 'ς τὰ βουνά, 'ς τοὺς κάμπους τὸ φεγγάρι,
ἔτσι ἔλαμπε κ' ἡ Λιάκαινα 'ς τὰ τούρκικα τὰ χέρια.

Πέντε Ἀρδανίταις τὴν κρατοῦ καὶ δέκα τὴν ἔετάζουν,
κ' ἔνα μικρὸ μπεόπουλο κρυψά τὴν κουδενιάζει.

- 5 «Λιάκαινα, δὲν παντρεύεσαι, δὲν παίρνεις Τούρκον ἄντρα,
νὰ σ' ἀρματώσῃ 'ς τὸ φλωρί, μέσ' 'ς τὸ μαργαριτάρι;
— Κάλλιο νὰ ἴδω τὸ αἷμα μου τὴ γῆς νὰ κοκκινήσῃ,
παρὰ νὰ ἴδω τὰ μάτια μου Τούρκος νὰ τὰ φιλήσῃ.»

- K' ὁ Λιάκος τὴν ἀγνάντεψε νάπο ψηλὴ ῥάχοσλα,
10 κοντοκρατεῖ τὸ μαῦρο του, στέκει καὶ τὸν ἔετάζει.
«Δύνεσαι, μαῦρε μ', δύνεσαι νὰ βγάλῃς τὴν κυρά σου;
— Δύνομαι, ἀφέντη μ', δύνομαι νὰ βγάλω τὴν κυρά μου.
Νὰ μ' αὐγατίσῃς τὴν ταὴν σαρανταπέντε χούφταις,
νὰ μ' αὐγατίσῃς τὸ κρασί σαρανταπέντε κούπαις,
15 νὰ δέσῃς τὸ κεφάλι σου μὲ δεκοχτὸ μαντήλια,
νὰ δέσῃς τὴ μεσοῦλα σου μαζὶ μὲ τὴ δική μου.»
Βιτσιά δίνει τὸ ἀλόγου του, 'ς τὴ μέση γιουρουστάει,
καὶ πάγε καὶ τὴν ἀδραξε, 'ς τὸ σπίτι του τὴν πάει.

Στ. 6. ἄρματώσῃ = ἐνδύσῃ, στολίσῃ. Στ. 17. γιουρουστάει κάρει γιουροῦσαι, ἐφορμᾶ.

60

ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

Μὲ γέλασε νῆ χαραυγή, τάστρι καὶ τὸ φεγγάρι,
καὶ βγῆκα νύχτα 'σ τὰ βουνά, Φηλὰ 'σ τὰ κορφοδούνια.
'Ακῶ τὸν ἄνεμο καὶ ἡχῆ, μὲ τὰ βουνὰ μαλώνει.
« Νέσεις βουνά, Φηλὰ βουνά, καὶ σεῖς κοντοραχούλαις,
5 τί ἔχετε ποῦ μαλώνετε, τί ἔχετε ποῦ χτρευώστε;
Μὴ σᾶς βαραίνουν τὰ νερά καὶ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια;
— Δὲ μᾶς βαραίνουν τὰ νερά καὶ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια,
πάρ' μᾶς βαραίν 'η κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι. »

61

ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ

(1804)

No 4. Tr. 74

[Οτε δ 'Αλῆ πασᾶς διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τῆς Πούλιελης (Ρούμελη βαλεσὴ) διέβη περὶ τὰ τέλη τοῦ θέρους τοῦ 1801 ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Μακεδονίαν, ἄγων στρατιῶν πεντακιςχιλίων Ἀλβανῶν, ητις καθ' ὅσον ἐπροχώρει εξωγκοῦτο. Κατεδίωξε δὲ πάντας τοὺς ἀνυποτάκτους Ἀλβανοὺς καὶ Τούρζους ληστὰς καὶ ἀντάρτας, καθιποτάσσων ἥ αποκτείνων αὐτούς. Τότε κατεδιώγησαν ἀπηγῶς καὶ οἱ Ἑλληνες κλέφται, τὰ δ' ἐπόμενα ἄσματα ἀναφέρονται εἰς τὴν καταδίωξιν ἐκείνην.]

A'

Τοῦτο τὸ καλοκαῖρι καὶ τὴν ἀνοιξῆ
ἀσπρα χαρτιὰ μᾶς γράφουν, μαῦρα γράμματα.
«Οσοι κι' ἂν εἰστε κλέφταις 'σ τὰ Φηλὰ βουνά,
6 δλοι νὰ κατεθῆτε ἀπ' τὸν Ὀλυμπο,
5 νὰ προσκυνήσετ' δλοι τὸν Ἄλη πασᾶ.»
Δυὸς παλληκάρια μόνο δὲν προσκύνησαν.
Ἐπῆραν τὰ τουφέκια, τὰ λαμπρὰ σπαθιά,
καὶ 'σ τὰ βουνά ἀνεβαίνουν, τρέχουν 'σ τὴν κλεψιά.

B'

Οἱ κλέφταις ἐπροσκύνησαν καὶ γίνηκαν ῥαγιάδες,
καὶ ἄλλοι φυλάγουν πρόθατα καὶ ἄλλοι βοσκοῦνε γίδια,
καὶ ἔνα μικρὸ κλεφτόπουλο δὲ θὲ νὰ προσκυνήσῃ.

Τὸ πλάγιο πλάγιο πήγαινε, τὸν ταμπουρᾶ λαλοῦσε·

5 «Ἐγὼ ῥαγιάς δὲ γένομαι, Τούρκους δὲν προσκυνάω,
δὲν προσκυνῶ τοὺς ἀρχοντες καὶ τοὺς κοτσαμπασῆδες·
μὸν καρτερῷ τὴν ἀνοιξη, νὰ ρθοῦν τὰ χελιδόνια,
νὰ βγοῦν οἱ βλάχαις ὃς τὰ βουγά, νὰ βγοῦν οἱ βλαχοπούλαις.»

Γ'

Θέλω νὰ πάρω ἀνήφορο, νὰ πάρω ἀνηφοράκι,
νὰ βρῶ κλαράκι φουντωτὸ καὶ ῥιζιμὸ λιθάρι,
νὰ γείρω γ' ἀποκομηθῶ, γλυκὸν ὅπνο νὰ πάρω.

Μαϊδέ ἔγειρα, ίδε ἐπλάγιασσα, μαϊδὲ τὸν ὅπνο πῆρα,
καὶ ἀκῶ τὰ πεῦκα νὰ βογγοῦν καὶ τοῖς δέναις νὰ τρίζουν,
καὶ ἀκῶ μιᾶς πέρδικας λαλιά, μιᾶς ἀγδονολαλούσας,
καὶ τό λεγε λυπητερὰ σὰ μαῦρο μοιρολόγι.

«Τὸ τί ἔχεις, περδικοῦλα μου, καὶ κλαῖς καὶ ἀναστενάζεις;
μήν εἰν' ταῦγά σου μελανὰ καὶ τὰ πουλιά σου μαῦρα;
— Δὲν εἰν' ταῦγά μου μελανὰ καὶ τὰ πουλιά μου μαῦρα,
μόν' κλαίω γιὰ τὴν κλεφτουριά, γιὰ τοὺς καπεταναίους,
ποῦ τοὺς χαλάει ὁ Ἀλῆ πασᾶς ὃς τὰ Γιάννενα, ὃς τὴ λίμνη.»

θα κ. τρ. 76

ΤΟΥ ΖΑΧΑΡΑΚΗ

[Ο Ζαχαράκης, πρωτοπαλλήκαρον του Κοντογιάννη, και υστερόν διπλαρχηγός της Υπάτιας, ἀντέστη ἐπιτυχῶς κατὰ τοῦ Γιουσούφ Ἀράπη, ὅστις τῷ 1806 διέτρεχε μετ' ἴσχυρᾶς δυνάμεως κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τὴν Αίτωλιαν καὶ τὴν Φθιώτιδα πρὸς καταπολέμησιν τῶν ὑρματωλῶν καὶ τῶν κλεφτῶν. Πολλὰ δημοτικά ἄσματα ἀφηγοῦνται νικηφόρους συμπλοκάς τοῦ Ζαχαράκη πρὸς τὸν φοβερὸν δερβέναγαν τοῦ Ἀλῆ, ὅστις διὰ τῆς ἀπηνοῦς καταδιώξεως τῶν ἀνθισταμένων καὶ διὰ τῶν βιασάνων εἰς ἡς ὑπέβαλλεν αὐτούς, ἐνέσπειρε πανταχοῦ τὸν τρόμον.]

- Θέλετε δέντρο ἀνθίσετε, θέλετε μαραθῆνε,
 ἃ τὸν ἥσκιο σας δὲν κάθιμαι μήτε καὶ ὃ τὴν δροσιά σας·
 μόνον καρτερῷ τὴν ἀνοιξη, τῷμορφο καλοκαΐρι,
 νὰ μπουμπουκιάσῃ τὸ κλαρί, νὲ ἀνοίξῃ τὸ ροδάμι,
 5 νὰ βγῷ ψηλὰ ὃ τὸν Ἀρμυρό, ψηλὰ ὃ τὴν Παλιοσοῦνα,
 γιὰ νὰ σιουρίξω κλέφτικα, νὰ μάσω τὰ μπουλούκια.
 Μπουλούκια ποῦθε βρίσκεστε, δλα νὰ μαζωχτῆτε,
 τί ἔδγῆκε ὁ Σούφης τὸ σκυλί καὶ κυνηγάει τοὺς κλέφταις.
 Σέρνει τσεκούρια ὃ τάλογα, τσεκούρια ὃ τὰ μουλάρια,
 10 γιὰ νὰ τσακίζῃ γόνατα, γιὰ νὰ τσακίζῃ χέρια.

- Κι' ὅσοι κλέφταις τ' ἀκούσανε, πάνε νὰ προσκυνήσουν.
 'Ο Ζαχαράκης μοναχὸς δὲν πάει νὰ προσκυνήσῃ.
 'Ράχη σὲ ράχη περπατεῖ, λημέρι σὲ λημέρι.
 'Ἐγὼ ῥαγιᾶς δὲ γίνουμαι, Τούρκους δὲν προσκυνάω.
 15 'Ελάτε παλληκάρια μου, δλοι νὰ συναχτῆτε,
 τί ἔχω νὰ κάμω πόλεμο μ' αὐτὸν τὸ Σούφ ἀράπη,
 νὰ δείξουμε τὴν λεθεντιά καὶ τὴν παλληκαριά μας,
 νὰ ιδῇ ντουφέκι κλέφτικο, τὰ βόλια μας ποῦ πέφτουν,
 νὰ μὴν περνᾷ νὰ τυραγνᾷ ἀδύνατους ῥαγιᾶδες.»

Στ. 4. μπουμπουκιάσῃ βλαστήσῃ, ἔοδάμι, οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ τοῦ πρίνου.

63

ΤΟΥ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ

[Ο Μήτσος καὶ ὁ Κωσταντίης Κοντογιανναῖοι, υἱοὶ τοῦ Γιαννάκη Κοντογιάννη, ἥσαν ἀρματῶλοὶ τῆς Ὑπάτης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τούτων τὸν Κωσταντίην ἐφό-
νευσεν δὲ ἐκ Μιαυδίου Δημάκης. Τὸν κατωτέρῳ περὶ τοῦ φρόνου ἄσμα ἀναφέρει ὅτι συνελήφθη καὶ ὁ Νικολάκης Κοντογιάννης.
Νικολάκης ἦτο τὸ ὄνομα ἐνός υἱοῦ τοῦ Μήτσου καὶ ἐνός τοῦ
Κωσταντῆ, ἀμφότεροι δ' οὗτοι ἡγωνίσθησαν κατά τὴν ἐπανά-
στασιν. Παραλλαγὴ τοῦ ἄσματος ἀντὶ τοῦ Νικολάκη ἀναφέρει
ώς πληγωθέντα τὸν ἀνδράδελφον τῆς Κοντογιάνναινας, ἦτοι
τὸν Μήτσον.]

Κοιμᾶται ἀστρί, κοιμᾶται αὐγή, κοιμᾶται νιὸ φεγγάρι,
κοιμᾶται ἡ καπετάνισσα, νύφη τοῦ Κοντογιάννη
μέσ' ἃς τὰ χρυσὰ παπλώματα, μέσ' ἃς τὰ χρυσὰ σεντόνια.
Νὰ τὴν ξυπνήσω ντρέπομαι, νὰ τῆς τὸ πῶ φοβοῦμαι,
5 νὰ μάσω μοσκοκάρυδα, νὰ τὴν πετροβολήσω,
ἴσως τὴν πάρη ἡ μυρωδιά, ίσως τὴν ἔξυπνήσῃ.

Σηκώθη ἡ καπετάνισσα καὶ μὲ γλυκορωτάει.
«Τὸ τί μαντάτα μοῦ φερες ἀπὸ τοὺς καπετάνιους;
—Πικρὰ μαντάτα σου ὕφερα ἀπὸ τοὺς καπετάνιους.
10 Τὸ Νικολάκη πιάσανε, τὸν Κωσταντή βαρέσαν.
—Ποῦ σαι, μαννοῦλα, πρόφτασε, πιάσε μοῦ τὸ κεφάλι,
καὶ δέσο τὸ μου σφιχτὰ σφιχτά, γιὰ νὰ μοιρολογήσω;
Νὰ κλήψω γιὰ τὸν Κωσταντή, ἡ γιὰ τὸ Νικολάκη;
15 Ήσαν μπαϊράκια ἃς τὰ βουγά, καὶ φλάμπουρα ἃς τοὺς κάμπους.»

ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

(1806)

[Κατά τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1806 ἔφθασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον σουλτανικὸν φριμάνι, διατάσσον τοὺς μουσουλμάνους καὶ τοὺς χριστιανοὺς νὰ καταδίψουν συντόνως καὶ νὰ ἔξολοθρεύσουν τοὺς Κολοκοτρωναίους καὶ τοὺς λοιποὺς κλέφτας τῆς χερσονήσου. Συγχρόνως δὲ καὶ ὁ Πατριάρχης, ὑπείκων εἰς αὐστηρὸν διαταγὴν τῆς Πύλης, ἔξεδωκε συνοδικὴν ἐγκύλιον κατ' αὐτῶν. Μιθών ταῦτα ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, συνήθοισε τοὺς κλέφτας τῆς Πελοποννήσου, περὶ τοὺς 150 ἐν ὅλῳ, καὶ συνεβούλευσε νὰ καταφύγουν εἰς Ζάκυνθον καὶ νὰ καταταχθοῦν εἰς τὸν στρατὸν τῶν κατεχόντων τότε τὴν Ἐπτάνησον Ῥώσων. Ἀλλ’ αὐτοὶ δὲν ἔδεχθησαν, προτιμῶντες ν’ ἀποθάνουν εἰς τὴν πατρίδα των. Εἰς ἀδελφὸς τοῦ Κολοκοτρώνη μάλιστα εἴπε τότε «Θέλω νὰ μὲ φάν τὰ ὄντα τοῦ τόπου μου.» Οὐδὲ τὴν ἄλλην συμβούλιγν τοῦ Κολοκοτρώνη ἡκολούθησαν, νὰ κρυφθοῦν ὅπως ἡμίποροι τοὺς μῆνας τοῦ χειμῶνος, χωριζόμενοι εἰς μικρὰ ἀποστάσματα καὶ τὴν ἄνοιξιν νὰ ἔξαπολουθήσουν τὸν πρότερον βίον. «Οθεν ἡναγκάσθη καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ὃς ἀρχηγὸς τῶν κλεφτῶν νὰ πολεμῇ πρὸς τοὺς καταδιώκοντας αὐτοὺς. Ἀλλ’ οὐδαμοῦ εὑρισκον ἀσυλον, οὐδὲ ἔφοδια, πανταχοῦ συνήντων διώκτας ὅχι μόνον Τούρκους, ἀλλὰ καὶ χριστιανοὺς χωρικούς, διὰ τὸν πατριαρχικὸν ἀφορισμόν, καὶ μετὰ τρεῖς μῆνας κατόπιν ἀδιαλείπτων ἀγώνων καὶ δεινοτάτων ταλαιπωριῶν, ἀφοι έφονεύθησαν καὶ διεσκορπίσθησαν οἱ σύντροφοι του, ἡδυνήθη ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης νὰ διαπεραιωθῇ ἐκ Μάνης εἰς Κύθηρα, ὅποθεν μετέβη εἰς Ζάκυνθον κατὰ Μάϊον τοῦ 1806.]

- Λάμπουν τὰ χιόνια 'ς τὰ βουνὰ κι' ὁ γήλιος 'ς τὰ λαγκάδια,
 λάμπουν καὶ τάλαφρὰ σπαθιά τῶν Κολοκοτρωναίων,
 πᾶχουν τάσσημα τὰ πολλά, τοῖς ἀσημένιαις πάλαις,
 τοῖς πέντε ἀράδαις τὰ κουμπιά, τοῖς ἔξι τὰ τσαπράζια.
 5 ὅπου δὲν καταδέχονται τὴν γῆς νὰ τὴν πατήσουν.
 Καβάλλα τρῶνε τὸ ψωμί, καβάλλα πολεμᾶνε,
 καβάλλα πὰν 'ς τὴν ἐκκλησιά, καβάλλα προσκυνᾶνε,
 καβάλλα παίρν' ἀντίδερο ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρι.
 Φλωριά ῥήχνουν 'ς τὴν Παναγιά, φλωριά ῥήχνουν 'ς τοὺς ἀγιους,
 10 καὶ 'ς τὸν ἀφέντη τὸ Χριστὸ τοῖς ἀσημένιαις πάλαις.
 «Χριστέ μας, βλόγα τὰ σπαθιά, βλόγα μας καὶ τὰ χέρια.»

Κι' δ Θοδωράκης μίλησε, κι' δ Θοδωράκης λέει:
 « Τούτ' οἵ χαραῖς ποῦ κάνουμε σὲ λύπη θὰ μᾶς βγάλουν.
 'Απόψ' εἶδα 'ς τὸν ὑπνὸν μου, 'ς τὴν ὑπνοφαντασία μου,
 15 θολὸ ποτάμι πέρναγα καὶ πέρα δὲν ἐθγῆκα.
 'Ελάτε νὰ σκορπίσουμε, μπουλούκια νὰ γενοῦμε.
 Σύρε, Γεῶργο μ', 'ς τὸν τόπο σου, Νικήτα 'ς τὸ Λοντάρι
 ἔγώ παου 'ς τὴν Καρύταινα, πάου 'ς τοὺς ἐδικούς μου,
 ν' ἀφήκω τὴ διαθήκη μου καὶ τοῖς παραγγολαῖς μου,
 20 τί θὰ περάσω θάλασσα, 'ς τὴ Ζάκυνθο θὰ πάω.»

Στ. 17. Ό Γιώργος εἶναι δ πρῶτος ἐξάδελφος τοῦ Κολοκοτρώνη, δ δὲ Νικήτας δ ἀνεψιός του Νικήτας Σταματελόπουλος, δ Νικηταρᾶς.

ΤΟΥ ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗ

[Ο Κατσαντώνης, διάσημος κλέφτης της Αίτωλίας, Άκαρναίας και τῶν Ἀργάφων, συνῆψε πολλάς μάχας πρὸς δερβεναγάδες τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Πρωτοπαλλήκαρον ὅν τοῦ Δίπλα, ἀνεγνωσίσθη κατὰ τὸ 1800 ὡς καπετάνιος ὑπὸ τούτου, ταχθέντος ὑπὸ αὐτοῦ. Ή περιφανεστέρα ἀνδραγαθία του ἦτο ὁ φόνος τοῦ προσφιλοῦς εἰς τὸν Ἀλῆν Ἀλβανοῦ Βελῆ Γκέκα, δὲ ποῖος δι' ισχυρᾶς δυνάμεως Ἀλβανῶν κατεδίωκεν αὐτὸν εἰς τὰ Ἀγραφα (1806). Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1807 πάσχων ἐξ εὐλογίας καὶ νοσηλεύμενος εἰς τὴν θέσιν Μοναστηράκι τῆς Εύρυτανίας, ὅπου εύρισκοντο καὶ πέντε μόνον ἐκ πάντων τῶν συντρόφων του, καταδοθέντος τοῦ κρησφυγέτου του, συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ Γιουσούφ Ἀράπη, φονευθέντων μετὰ πεισμονὰ ἄμυναν τῶν συντρόφων του καὶ τραυματισθέντος τοῦ ἀδελφοῦ του Γεώργη, τοῦ ἐπονομαζομένου Χασιώτη. Ἀπαχθεὶς δὲ εἰς Ἰωάννινα κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἰς σκληρὸν θάνατον, διὰ σφύρας θλαισθέντων τῶν ὀστῶν αὐτοῦ.]

Α'

Αύτοῦ ποῦ πᾶς μαῦρο πουλί, μαῦρο μου χελιδόνι,
νὰ καιρετᾶς τὴν κλεφτουργιὰ κι' αὐτὸν τὸν Κατσαντώνη.
Πέτου νὰ κάνη φρόνιμα κι' ὅλο ταπεινωμένα,
ὅτεν εἰν' ὁ περσινὸς καιρὸς νὰ κάνη ὅπως θέλει,
5 φέτος τὸ πῆρε γκέντσιαγας, τὸ πῆρε ὁ Βελῆ Γκέκας,
ζητάει κεφάλια κλέφτικα, κεφάλια ξακουσμένα.
Κι' ὁ Κατσαντώνης τό μαθε, καὶ τὸ σπαθί του ζώνει,
καὶ παίρνει δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοδούνια,
χαμπέρι στέλνει τὸν Τουρκιά, τὸν αὐτὸν τὸ Βελῆ Γκέκα.
10 «Οπου θὰ τὰ δρη τὰ παιδιά, δὲς τὰ δρη κι' δὲς τὰ πάρη!»

Κι' ὁ Βελῆ Γκέκας ἔτρωγε τὸν ἑνοῦ παπᾶ τὸ σπίτι.
Τρία κοράσια τὸν κερνοῦν καὶ οἱ τρεῖς ξανθομαλλούσαις,
ἡ μιὰ κερνάει μὲ τὸ γυαλί, ἡ ἄλλη μὲ τὸ κρουστάλλι,
ἡ τρίτη νῆ καλύτερη μὲ τάσημένιο τάσι.
15 Καὶ ἐκεῖ ποῦ τρώγαν καὶ ἔπιναν καὶ ἐκεῖ ποῦ λαχριντίζαν,
μαῦρα μαντάτα τοῦ ρθανε ἀπὸ τὸν Κατσαντώνη.
«Νὰ βγῆς, Βελῆ μου, τὸν Ἀγραφα, νὰ βγῆς ν' ἀνταμωθοῦμε.»

- Κι' ὁ Βελῆ Γκένας τ' ἄκουσε πολὺ τοῦ κακοφάνη,
 'ς τὰ γόνατα σηκώθηκε καὶ τὸ σπαθί του ζώνει.
 20 «Ποῦ εἰσαι, τσαούση δγλήγορε, μάσε τὰ παλληκάρια,
 νὰ πάμε νὰ βαρέσουμε τὸ σκύλο Κατσαντώνη.»
- Κι' ὁ Κατσαντώνης πρόφτασε, κακὸ καρτέρι τοῦ εἰχε.
 Κι' ὁ Βελῆ Γκένας πάει μπροστὰ μὲ ἔξ έφταν νομάτους
 «Ποῦ πᾶς, Βελῆ ντερβέναγα, ριτσάλη τοῦ βεζίρη;
 15 —Σ' ἐσέν' Ἀντώνη κερατᾶ, 'ς ἐσένα παλιοκλέφτη.
 —Δὲν εἰν' ἔδω τὰ Γιάννινα, δὲν εἰν' ἔδω ραγιάδες,
 γιὰ νὰν τοὺς Φένης σὰν τραχιά, σὰν τὰ παχιὰ κριάρια,
 ἔδω ναι λόγκοι καὶ βουνὰ καὶ κλέφτικα τουφένια,
 βαριὰ βροντοῦν, πικρὰ βαροῦν, φαρμακερὰ πληγώνουν.»
- 30 Τρεῖς μπαταριαῖς τοῦ ῥήξανε, τὴν μιὰ μεριὰ 'ς τὴν ἀλλη
 ἡ μιὰ τὸν πῆρε ξώδερμα, ἡ ἀλλη 'ς τὸ κεφάλι,
 κ' ἡ τρίτη ἡ φαρμακερὴ τὸν πῆρε 'ς τὴν καρδιά του.
 Τὸ στόμα του αἷμα γιόμισε, τάχειλι του φαρμάκι,
 κ' ἡ γλῶσσα τ' ἀηδονολαλεῖ, τὰ παλληκάρια κράζει.
 35 «Ποῦ εἰσαι, τσαούση δγλήγορε, ἔλα πᾶρ' τ' ἀρματά μου,
 νὰ μὴν τὰ πάρη ἡ κλεφτουριά κι' ὁ σκύλος Κατσαντώνης.»

Στ. 5. γκέντσιαγας = ἀγᾶς τῶν Γκέγκηδων, Ἀλβανός. Στ. 15. λακριν-
 τιξαν = συνδιελέγοντο (λ. τουρκ.). Στ. 19. 'ς τὰ γόνατα σηκώθηκε (εἰς τὴν
 τράπεζαν ἐκάθητο σταυροπόδι, θθει ἀνεσηκώθη εἰς τὰ γόνατα). Στ. 20. τσαού-
 σης = ὑπασπιστής, λ. τουρκ. κυρίως τσαούσιμπασης: τσαούσης δὲ ὁ κλητήρος, ἡ ὑπα-
 ξιωματικός, διευθύνων πλείονας τῶν 10 ἀνδρῶν. Στ. 24. ριτσιάλης (λ. τουρκ.
 καὶ ἀλβαν.) σύμβουλος.

B'

Ἐχετε γειά, ψηλὰ βουνὰ καὶ δροσεραῖς βρυσούλαις:
 καὶ σεῖς Τσουμέρκα κι' Ἀγραφα, παλληκαριῶν λημέρια.
 Ἄν δῆτε τὴν γυναῖκα μου, ἂν δῆτε καὶ τὸ γιό μου,
 εἰπέτε τους πῶς μ' ἔπιασαν μὲ προδοσιά κι' ἀπάτη.
 5 Ἅρρωστημένο μ' ἥρανε, ξαρμάτωτο 'ς τὸ στρῶμα,
 ώσὰν μωρὸ 'ς τὴν κούνια του, 'ς τὰ σπάργανα δεμένο.

66

ΤΟΥ ΝΙΚΟΤΣΑΡΑ

(1807)

[Ο Νίκος Τσάρας, ὁ πρεσβύτατος νίδος τοῦ καπετάνιου Τσάρα, πατρῷον ἔχοντος τὸ ἀρματωλίαι τῆς Ἑλασσόνος, μετά τὴν δολοφονίαν τούτου, νεώτατος τὴν ἡλικίαν, ἐλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν παλληκαριῶν τοῦ πατρός του. Καταδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐμάχετο ὡς κλέφτης ἐν Θεσσαλίᾳ κατὰ τῶν Ἀλβανῶν καὶ τοῦ ἀρματωλοῦ, ὃν ἐγκατέστησεν ὁ Ἀλῆς εἰς τὸ προγονιόν του ἀρματωλίαι. Ὄνομαστός γενόμενος διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν πολεμικὴν δεξιότητα αὐτοῦ, συνεκάλεσεν εἰς ἐπὶ τοῦ Ὁλύμπου μοναστήριον σύνοδον κλεφτῶν, ἣτις πρὸς τελεσφορῶτεραν καταπολέμησιν τῶν Τούρκων ἀπεφάσισε τὴν ναυπήγησιν μικρῶν καταδρομικῶν πλοίων. Ναυλοχῶν δὲ ἐν Σκιάθῳ καὶ Σκοπέλῳ, διὰ συνεχῶν ἀποβάσεων εἰς Θεσσαλίαν καὶ διὰ τολμηρῶν ἐπιδρομῶν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μακεδονίας ἐστενοχώρει τὸν Ἀλῆν καὶ τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ Τούρκους. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος 1806 ὁ τουρκικὸς στόλος διέλυσε τὸν καταδρομικὸν στολίσκον τοῦ Νικοτσάρα, οὗτος δὲ ὅμως τὸ ἐπόμενον ἔτος, παράτολμος καὶ ἀκατάβλητος, ἐπροτεινεν εἰς τὸν ἐν Αίγαιῳ ναύαρχον τοῦ ὁμοιοῦ στόλου Δημήτριον Σινιάριν νὰ διασχίσῃ μετὰ σώματος ἐπιλέκτων Ἑλλήνων ὀπλιτῶν τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ ἐν Μολδοβίλαζίᾳ ὁμοιοῦ στρατοῦ, προσβάλλων ἐκ νότου τοὺς Τούρκους. Ο Σινιάριν ἐνέκρινε τὸ ὄψοκίνδυνον σχέδιον, ὑποσχέθεις ἐν ἀποτυχίᾳ νὰ προστατεύῃ τὴν ὑποχώρησιν αὐτοῦ, στέλλων εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας πλοῖα δύοπειρανάσσης τοὺς ὑποχωροῦντας.

Τότε ὁ Νικοτσάρας μεταβάθεις εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα ἀνεκόνισεν εἰς ἀρματωλοὺς καὶ κλέφτας τὸ σχέδιόν του καὶ τοὺς ἐπεισεν νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν. Ἐκλέξαντες αὐτὸν ἀρχηγὸν τῶν διεπεραιώθησαν διὰ διαφόρων ὅδῶν μυστικῶς εἰς τὴν Σκόπελον 250 περίποτον Ρουμελιώτας καὶ ἴσωιςθμοι Θεσσαλοί, Μακεδόνες καὶ νησιώται. Ἐκ Σκοπέλου ἀπέβησαν εἰς Κατερίναν τοῦ Ὁλύμπου καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα διῆ μετέβαινον εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἐν Σερβίᾳ κατὰ τοῦ Καραγεώργη πολεμούντων Τούρκων, σταλέντες ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, διώδευσαν ἀνενόχλητοι διὰ τῆς Πιερίας καὶ δῆλθον τὸν Ἀλιάζιονα καὶ τὸν Ἀξιόν. Ἀλλὰ περαιτέρω, ἀποκαλυψθέντος τοῦ σκοποῦ του, ὁ Νικοτσάρας ἡναγκάζετο νὰ προχωρήῃ μαχόμενος. Διελθών τὸν Στρυμόνα, ἥδυνήθη νὰ διασπάσῃ τὴν εἰς τὰς κλειστορείας τοῦ Δεμίρ Ισάρ δύναμιν τῶν Τούρκων καὶ νὰ προχωρήσῃ εἰς Νευροκόπι. Οἱ Τούρκοι καταλαβόντες τὰς ἐπικαίρους ϑέσεις τὸν ἡνάγκασσαν νὰ ὑποχωρήσῃ ἀλλ᾽ ἀναπαυθεῖς ἐπ᾽ ὀλίγον εἰς Τσέρνοβαν κατώρθωσε νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν τοῦ Νευροκοπίου καὶ νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὸν Αίμον. Δὲν ἥδυνήθη δὲ ὅμως νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω, ἀναγκασθεῖς εἰς ὑποχώρησιν ὑπὸ ἰσχυρᾶς τουρκικῆς δυνάμεως. Κατὰ τὴν κάθηδραν τοῦ εἰς τὴν μακεδονίκην παραλίαν ἐπετέθησαν κατ᾽ αὐτοῦ τέσσαρες χιλιάδες Ἀλβανοί, Τούρκοι καὶ Κονιάροι. Τούρκοι, συνάψας δὲ πρὸς αὐτοὺς τριήμερον μάχην, ἔξαντλησθέντων τῶν πολεμεφοδίων, διέσχισε δι᾽ ἐφόδου ξιφήροης τὰς ἐχθρικάς φάλαγγας καὶ διηνθύνθη πρὸς

τὴν γέφυραν τοῦ Πράβι, διὰ νὰ διέλθῃ τὸν Στρυμόνα. Ἡ γέφυρα εἶχεν ἀποφραχθῆ δι' ἀλύσεων, τὰς δοτίας διέστασε, κατῆλθεν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ὀρφανοῦ, μὴ εὐρών δὲ ὡς ἀνέμενε ὁσιικὰ πλοῖα ὅπως ἐπιβιβασθῇ, ἐπορεύθη ὁδεύων διὰ τῆς παραλίας εἰς τὴν Χαλκιδικήν, καὶ κατέφυγεν εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἀγίου Ὅρους ὅπου ἐσώθη. Οἱ περιστωθέντες ἦσαν τὸ δέκατον μόλις τῶν ἐκστρατευσάντων, περὶ τοὺς πεντήκοντα μόνον.]

A'

Τρία κομμάτια σύννεφα 'ς τὸν Ἐλυμπο, 'ς τὴν ῥάχη,
τὸ νὰ βαστάει τὴν δροσιά, τάλλο βαρὺ χαλάζι,
τὸ τρίτο τὸ μαυρότερο τὴν θάλασσ' ἀγναντεύει.
 «Πάψε, γιαλέ μου, τὸ θυμό, πάψε τὰ κύματά σου,
 5 νὰ βρισοῦ τὰ κλεφτοκάραβα, πᾶχουν τὸν κλέψταις μέσα,
νὰ βγῆ κι' ὁ Νίκος μιὰ βολὰ ψηλὰ 'ς τ' Ἀργυροπούλι.»
 «Οσαις μαννούλαις τ' ἀκουσαν, ὅλαις κινοῦν καὶ πάνε.
 «Νίκο μ', τὸ ποῦ εἰν' οἱ ἄντρες μας, τὸ ποῦ ναι τὰ παιδιά μας;
 — Οἱ ἄντρες σας δὲν εἰν' ἔδω, νοῦδὲ καὶ τὰ παιδιά σας,
 10 πάγσαν πέρα 'ς τὸ Χάντακα, 'ς τὸ ἔρημο τὸ Πράβι,
πάν νὰ τροχίσουν τὰ σπαθιά, γὰ πλύνουν τὰ τουφέκια.»

Στ. 6. Ἀργυροπούλι χωρίον ὁρεινὸν τοῦ δήμου Τιρνάβου. Στ. 10. Χάντακας θέσις στενή καὶ ἀπόκρημνος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὅχθης τοῦ Στρυμόνος καὶ παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Πράβι.

B'

ΔΔ. 84
 Τί ἔχουν τῆς Ζίχνας τὰ βουνὰ καὶ στέκουν μαραμμένα;
 Μήνα χαλάζι τὰ βαρεῖ, μήνα βαρὺς χειμῶνας;
 Οὐδὲ χαλάζι τὰ βαρεῖ, οὐδὲ βαρὺς χειμῶνας,
 ὁ Νικοτσάρας πολεμάει μὲ τρία βιλαέτια,
 5 τὴν Ζίχνα καὶ τὸ Χάντακα, τὸ ἔρημο τὸ Πράβι.
 Τρεῖς μέραις κάνει πόλεμο, τρεῖς μέραις καὶ τρεῖς νύχτες,
 χωρὶς ψωμί, χωρὶς νερό, χωρὶς ὑπνο στὸ μάτι.
 Χιόνι ἔτρωγαν, χιόνι ἔπιναν καὶ τὴν φωτιὰ βαστοῦσαν.
 Τὰ παλληκάρια φώναξε 'ς τοῖς τέσσερες ὁ Νίκος.
 10 «Ἀκοῦστε, παλληκάρια μου, λίγα κι' ἄντρειωμένα,
 βάλτε τσελίκι 'ς τὴν καρδιά καὶ σίδερο 'ς τὰ πόδια,
 κι' ἀφῆστε τὰ τουφέκια σας καὶ βγάλτε τὰ σπαθιά σας,
 γιροῦσι γιὰ νὰ κάμωμε νὰ φτάσωμε τὸ Πράβι.»
 Τὸ δρόμο πῆραν σύνταχα κ' ἔφτασαν 'ς τὸ γιοφῦρι,
 15 ὁ Νίκος μὲ τὸ δαμασκὶ τὴν ἀλυσό του κόφτει,
 φεύγουν οἱ Τοῦρκοι σὰν τραγιά, πίσω τὸ Πράβι ἀφήνουν.

Στ. 9. 'ς τοῖς τέσσερες = τὴν τετάρτην ἡμέραν. Στ. 11. τσελίκι = χάλυψ.

67

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΤΟΥ ΣΤΑΘΑ

[Μετά τὴν συνομολόγησιν ἀνακωχῆς μεταξὺ τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Τουρκίας (12 Αὐγούστου 1807) ὁ ἐν Τενέδῳ ναυλοχῶν ὁριστικὸς στόλος ἔλυσε τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἀνακαλέσας τὰς φρουρὰς ἐκ τῶν κατειλημμένων νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἀφῆκε τοὺς συναγωνισθέντας μετὰ τῶν Ῥώσων Ἑλληνας ἐκθέτους εἰς τὴν ἐκδίκησιν τῶν Τούρκων. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἀπέλυσε τότε κατὰ τὴν Θεσσαλίαν στίφη πολυαριθμῶν Ἀλβανῶν, ἀτίνα ἐδήμουν τὴν χώραν καὶ κατέσφαξεν τοὺς χριστιανούς. Οἱ ἀρματωλοὶ καὶ κλέφται τοῦ Ὀλύμπου μετὰ ματαίων ἀντίστασιν ὑπεχώρησαν καὶ κατέφυγον εἰς τὴν Σκίαθον. Ἔκεῖ δὲ συνενωθέντες μετ' αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ὅπλαρχηγοι, ἀπεφάσισαν νὰ ἔξαστοι τὸν διακοπέντα ὑπὸ τῶν Ῥώσων ἀγῶνα καὶ συνεκδότησαν καταδρομικὸν στολίσκον, διστὶς ὅτε προσετέθη εἰς αὐτοὺς καὶ ὁ διάσημος ἀρματωλὸς τοῦ Ὀλύμπου Νικοτσάρας ἀπετελέσθη ἔξ 70 πλοιαρίων. Τοῦ στολίσκου γενικὸν ἀρχηγὸν ἦταν τὸν Σταθᾶν, ὑπηρετήσαντα πρότερον καὶ εἰς τὸν ὁμοικόν στόλον, ἀντιναύαρχον δὲ τὸν Νικοτσάραν. Ὁ στολίσκος οὗτος ὅρμητήριον ἔχων τὴν Σκίαθον, διαιρεθεὶς δ' εἰς ἑπτὰ μοίρας, καὶ ἀναπετάσσας ἐλληνικὴν σημαίαν, προσέβαλλε τὰ τουρκικά παράλια καὶ τὰ πλοῖα καὶ ἀντεπαρεστάσετο καὶ κατὰ τῶν πολεμικῶν σκαφῶν τῶν Τούρκων. Τὸ ἐπόμενον ἥσμα περιγράφει μίαν τοιαύτην σύγκρουσιν τοῦ πλοίου τοῦ Σταθᾶ πρὸς τουρκικὴν κορβέτταν.]

Μαῦρο καράδ' ἀρμένιζε 'ς τὰ μέρη τῆς Κασάντρας.

Μαῦρα παννιά τὸ σκέπαζαν καὶ τούρανοῦ σημαία.

Κι' διμπρὸς κορδέττα μ' ἄλικη σημαία τοῦ προδρυάνει.

«Μάινα, φωνάζει τὰ παννιά, βῆξε τῆς γάμπιαις κάτω.

5 Δὲ τὰ μαϊνάρω τὰ παννιά κι' οὐδὲ τὰ βήχηνω κάτω.

Μὴ μὲ θαρρεῖτε νιόνυφη, νύφη νὰ προσκυνήσω;

Ἐγώ εἰμαι ὁ Γιάννης τοῦ Σταθᾶ, γαμπρὸς τοῦ Μπουκουδάλα.

Τράκο, λεβένταις, δώσετε, ἀπίστους μὴ φοδᾶστε.»

Κ' οἱ Τούρκοι βόλτα ἔρρηξαν κ' ἐγύρισαν τὴν πλώρη.

10 Πρῶτος ὁ Γιάννης πέταξε μὲ τὸ σπαθὶ 'ς τὸ χέρι.

Σ τὰ μπούνια τρέχουν αἴματα, τὸ πέλαο κοκκινίζει,

κι' ἀλλά! ἀλλάχ οἱ ἀπιστοὶ κράζοντας προσκυνοῦνε.

Στ. 1. Μαῦρο καράδι τὸ πλοῖον τοῦ Σταθᾶ καὶ τὸ τοῦ Νικοτσάρα λέγεται ὅτι εἶχον μαῦρα ἵστια καὶ χρωματισμένον μαῦρον τὸ σκάφος. *Στ. 2. τούρανοῦ σημαία* ἡ οὐδρανία σημαία. Ὁ στολίσκος τῶν καταδρομικῶν καταβιβάσας τὴν ἔωσικὴν σημαίαν εἶχεν ἀννυφώση ἰδίαν σημαίαν, ἔχονσαν λευκὸν σταυρὸν ἐπὶ κυανοῦ ἑδάφους, ἦν ἀπὸ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἔχει καὶ τὸ ἐλληνικὸν κράτος ὡς σημαίαν τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ. *Στ. 3. ἄλικη*, ἄλικον χρῶμα τὸ ἀνοικτὸν κόκκινον ἐννοεῖται ἡ ἐρυθρὸς σημαία τῶν Τούρκων. *Στ. 4. μαϊνά, μαϊνάρω τὰ πανιά* = καταβιβάζω τὰ ἵστια. *γάμπιαις* =οἱ δόλωνες (les humiers). *Στ. 6. πολλαζοῦ τῆς Ἑλλάδος συνηθίζεται κατὰ τοὺς γάμους ἡ νύμφη νὰ προσκυνῇ τοὺς συγχαίροντας καὶ εὐχομένους αὐτήν οἱ ὑπεοήρανοι ἀρματωλοὶ θεωροῦντι τὸ προσκύνημα εἶναι ἀνοίκειον εἰς ἄνδρας, ἐμπρόστον εἰς νεονύμφους μόνον γυναῖκας. *Στ. 8. τράκο δώσετε (τρακάρετε)* = κάμετε ἐμβολήν (abordeage).*

68

(ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΩΝ ΛΑΖΑΙΩΝ)

[Οι τέσσαρες υἱοὶ τοῦ Λάζου (*Λαζαῖοι*, ἢ τὰ *Λαζόπουλα*),
Τόλιας, Χρῆστος, Νίκος καὶ Κώστας, ἀρματωλοὶ τοῦ Ὀλύμπου,
είχον μετάσχη μὲν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1807, ἀλλὰ μετά τὴν
καταστολὴν ταύτης ὑποταχθέντες, οἵ μὲν τρεῖς παρέμενον ἐν
Ραφάνῃ, ὁ δὲ Κώστας ἐκρατεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἰς τὰ
Ιωάννινα ὡς ὅμηρος. Ὄτε δὲ κατὰ τὸ 1812 ἀνέλαβε τὸ πασα-
λικιον τῆς Θεσσαλίας ὃ υἱὸς τοῦ Ἀλῆ Βελῆ πασᾶς, προέβη εἰς
καταδίωξιν πάντων τῶν παλαιῶν ἀρματωλῶν καὶ τῶν κλεφτῶν,
ἔφονευσε τοὺς ἐν Ραφάνῃ Λαζαίους (ὅ ἐν Ιωαννίνοις Κώστας
ἐφονεύθη μικρὸν ὑστερον ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ), τὰς δὲ οἰκογενείας τῶν
ἀπήγαγεν εἰς Τίρναβον, ἥρπασε δὲ διὰ τὸ χαρέμι του τὴν γυ-
ναῖκα τοῦ Κώστα.]

Τρία πουλάκια κάθουνται 'ς τὸν Ἐλυμπο, 'ς τῇ ράχῃ,
τό να τηράει τὰ Γιάννινα, τάλλο τὴν Κατερίνα,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιριολογάει καὶ λέει.

Τί εἰν' τὸ κακὸ ποῦ πάθαμε οἱ μαῦροι οἱ Λαζαῖοι;
5 Μᾶς χάλασε ὁ Βελῆ πασᾶς, μᾶς ἔκαψε τὰ σπίτια,
μᾶς πῆρε τοῖς γυναῖκες μας, μᾶς πῆρε τὰ παιδιά μας,
'ς τὸν Τούρναδο τοῖς πάγσε, πεσκέσι τοῦ βεζίρη.

Μπροστὰ πηγαίνει ἡ Τόλιαινα, κι' ὀπίσω οἱ συννυφάδες,
κι' ὀπίσω ὀπίσω ἡ Κώσταινα μὲ τὸ παιδί 'ς τὸ χέρι,
10 σὰ μῆλο, σὰ τριαντάφυλλο, σὰ νεραντζιὰ κομμένη.
Βγαίνουν κυράδες τὴν τηροῦν ἀπὸ τὰ παραθύρια.

«Ποιαὶς εἰν' αὐταῖς ὅπορχουνται 'ς τὴν Πόρτα, 'ς τὸ Σαράϊ;
— Κυράδες τί λογιάζετε, κυράδες, τί τηράτε;
'Εμεῖς εἴμεστε κλέφτισσαῖς, γυναῖκες τῶν Λαζαίων.»

15 Βελῆ πασᾶς ἀγγάντευε, στέκει καὶ τοῖς ρωτάει.

«Γυναῖκες, ποῦ εἰν' οἱ ἄντροι σας κ' οἱ καπιταναραῖοι;

— Εἶναι ψηλὰ 'ς τὸν Ἐλυμπο, ψηλὰ 'ς τὰ κυπαρίσσια.

— Πάρτε ταῖς τρεῖς φλακῶστε ταῖς, βάλτε ταῖς 'ς τὸ μπουντροῦμι,
τὴν Κώσταινα τὴν ὅμορφη φέρτε την 'ς τὸ χαρέμι.

20 — «Ἄφες μ', ἀφέντη μ', ἀφες με, δυὸς λόγια γὰ σου κρίνω,
νὰ γράψω μιὰ πικρὴ γραφὴ 'ς τὸν καπετάνιο Κώστα.

«Ἐσύ, Κώστα μ', 'ς τὸν Ἐλυμπο, ψηλὰ 'ς τὰ κυπαρίσσια,
κ' ἡ Κώσταινα 'ς τὸν Τούρναδο σὲ τούρκικο χαρέμι.»

ΑΚΡΙΤΙΚΑ

Επιμής για την Ακρίτικη
θ. Β. Βούτη σ. 131 ff.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

« Ἀπὸ τῶν ἐσχατιῶν τῆς Καππαδοκίας μέχρι τῶν Ιονίων νήσων, καὶ ἀπὸ τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν χωρῶν τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου μέχρι τῆς Κεγήτης καὶ τῆς Κύπρου, ἔδονται μέχρι τοῦ νῦν ἀσματα, ἀφηγούμενα τοὺς ἄθλους καὶ τὰς περιπετίας τοῦ Διγενῆ καὶ τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀτελάτας καὶ τοὺς Σαρακηνούς, καὶ φέρονται διὰ στόματος παραδόσεις, ἀναφερόμεναι εἰς τόπους καὶ ἀντικείμενα, μεθ' ὃν συνδέεται τὸ ὄντα αὐτοῦ. Εἰς ταῦτα ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ ἐγκατέλεξε μόθους, ὃν τὸν πλείστους παρέλαβεν ἀγακαινίσσασα ἐκ τῆς πλονοίας μυθικῆς ιληρονομίας τῆς ἀρχαιότητος, καὶ ἀπήρτους τὸν ἰδεώδη τύπον ἥρωος γεαροῦ ὡς ὁ Ἀχιλλεύς, κραταιοῦ ὡς ὁ Ἡρακλῆς καὶ ἐνδόξου ὡς ὁ Ἀλέξανδρος. Ἐν κεφαλαίῳ δὲ εἰπεῖν εἰς τὸν Διγενῆ Ἀχαΐτην ἀποκορωφοῦνται οἱ πόθοι καὶ τὰ ἰδεώδη τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθρους, διότι ἐν αὐτῷ συμβολίζεται ἡ μακραίων καὶ ἀληρτος πάλη τοῦ ἐλληνικοῦ πρὸς τὸν μουσουλμανικὸν πόσμον.»

(Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ Περὶ τοῦ ἐθνικοῦ
ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων.)

(Ο ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΚΙ' Ο ΜΑΥΡΟΣ ΤΟΥ)

Αρχοντες τρῶν καὶ πίνουσι σὲ μαρμαρένη τάβλαν,
 σὲ μαρμαρένη κι' ἀργυρὴ καὶ σὲ μαλαματένη,
 κι' σύλοι τρῶσι καὶ πίνουσι κι' ἀθιολὴ δὲ φέρνου,
 κι' δὲ Κωσταντῖνος δὲ μικρὸς δέσ εψιλοτραούει,
 5 τὸ ἀκράνη του τὸν Ἀνδρόνικου, τοῦ νιοῦ τοῦ παινεμένου.
 «Μαῦρος εἶσαι, μαῦρα φορεῖς, μαῦρο καβαλλικεύγεις.
 Μαθθαίνεις το νὰ περπατῇ, μαθαίνεις το νὰ δρέμῃ,
 μαθθαίνεις το νὰ ἔχεται τὸν ὅχλον τοῦ πολέμου,
 μαθθαίνεις τον καὶ τῆς στεριᾶς ὡσὰν καὶ τοῦ πελάου,
 10 ξεχάνεις καὶ τῆς λυερῆς τῆς γλυκοποθητῆς σου.»

Στ. 3. ἀθιολὴ (ἀθιολὴ)=δομιλία. Στ. 5. ἀκράνης=σύντροφος, ἐταῖρος.
 Στ. 7. μαθθαίνεις το διδάσκεις τὸ μαῦρο ἄλογο ποῦ καβαλλικεύεις. νὰ δρέμῃ=νὰ
 τρέξῃ. Στ. 8. ἔχεται=δέχεται.

- 169

70

ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ

[Τὸ ἀκριτικὸν τοῦτο ἡσπαῖα, τὸ ἔητοῦν νά παραστήσῃ τεραστίαν τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν τῶν Ἀκριτῶν, συνδέεται στενῶς μετὰ τοῦ ἡσματος τῶν νίῶν του Ἀνδρονίκου. Ο Κωσταντῖνος δὲ μικρὸς εἶναι ὁ πολλάκις εἰς τὰ ἀκριτικά ἡσπαῖα μηνημονεύμενος υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου, τὸ μικρό Βλαχόπουλον εἶναι τὸ αἰχμαλωτὸν τέκνον αὐτοῦ, καὶ δὲ Ἀλέξης ἵσιος δὲ Ἀλέξανδρος ἄλιτων ἀκριτικῶν ἡσμάτων. Καὶ τὸ τέλος τῶν δύο ἡσμάτων συμπίπτει. Ο ἥρως, μεθυσθεὶς ἐκ τοῦ χυθέντος αἵματος καὶ ἀδυνατῶν νά διακρίνῃ τὸν φίλον ἀπὸ τοῦ ἔχθροῦ, φωνάζει εἰς τοὺς συντρόφους του νά προφυλαχθοῦν, δῆπος μὴ ἐν τῇ παραφροφῇ του τους φονεύσῃ. Ἐνιαχοῦ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος τραγουδεῖται κατὰ τὰς Ἀπόκρεως πρὸς ἴδιαζοντα χορόν, τὸν λεγόμενον κουνητόν.]

- ‘Ο Κωσταντῖνος δὲ μικρὸς κι’ δὲ Ἀλέξης δὲ ἀντρειωμένος,
καὶ τὸ μικρὸ Βλαχόπουλο, δὲ καστροπολεμίτης,
ἀντάμα τρῶν καὶ πίνουνε καὶ γλυκοκούθεντιάζουν,
κι’ ἀντάμια ἔχουν τοὺς μαύρους τῶν ἃς τὸν πλάτανο δεμένους.
5 Τοῦ Κώστα τρώει τὰ σίδερα, τ’ Ἀλέξη τὰ λιθάρια,
καὶ τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τὰ δέντρα ξερριζώγει.
Κ’ ἔκει ποῦ τρώγαν κ’ ἔπιναν καὶ ποῦ χαροκοποῦσαν,
πουλάκι πήγε κ’ ἔκατσε δεξιὰ μεριὰ ἃς τὴν τάβλα.
Δὲν κελαϊδοῦσε σὰν πουλί, δὲν ἔλεε σὰν ἀγδόνι,
10 μόν’ ἐλακλοῦσε κ’ ἔλεγε νάθρωπινή κουδέντα.
«Ἐσεῖς τρώτε καὶ πίνετε καὶ λιανοτραγουδᾶτε,
καὶ πίσω σᾶς κουρσεύουνε Σαρακηνοὶ κουρσάροι.
Πῆραν τ’ Ἀλέξη τὰ παιδιά, τοῦ Κώστα τὴ γυναῖκα,
καὶ τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τὴν ἀρραβωνιασμένη.»
15 “Ωστε νά στρώσῃ δὲ Κωσταντῆς καὶ νά σελλώσῃ δὲ Ἀλέξης,
εὑρέθη τὸ Βλαχόπουλο ἃς τὸ μαύρο καβαλλάρης.
«Γιὰ σύρε σὺ Βλαχόπουλο ἃς τὴ βίγλα νά βιγλίσης
ἄν εἰν’ πενήντα κ’ ἔκατὸ χύσου μακέλλεψέ τους,
κι’ ἄν εἶναι περισσότεροι, γύρισε μίλησέ μας.»
20 “Επῆγε τὸ Βλαχόπουλο στὴ βίγλα νά βιγλίσῃ.
Βλέπει Τουρκιὰ Σαρακηνοὺς κι’ Ἀράπηδες κουρσάρους,

- οἱ κάμποι ἐπρασινίζανε, τὰ πλάγια κοκκινίζαν·
ἀρχισε νὰ τοὺς διαιμετράῃ, διαιμετρημοὺς δὲν εἶχαν.
Νὰ πάῃ πίσω ντρέπεται, νὰ πάῃ ἐμπρὸς φοβᾶται.
- 25 Σκύθει φιλεῖ τὸ μαῦρο του, στέκει καὶ τὸν ῥωτάει.
«Δύνεσαι, μαῦρε μ', δύνεσαι 'ς τὸ γαῖμα γιὰ νὰ πλέξῃς;
— Δύνομαι ἀφέντη, δύνομαι 'ς τὸ γαῖμα γιὰ νὰ πλέξω,
κι' δσους θὰ κόψῃ τὸ σπαθὶ τόσους θενὰ πατήσω.
- Μόγ' δέσε τὸ κεφάλι σου μ' ἔνα χρυσὸ μαντῆλι,
30 μὴν τύχῃ λάκκος καὶ ῥηχτῷ καὶ πέσῃς ἀπ' τὴν ζάλη.
— Σαΐτταις μου ἀλεξαντριναῖς, καμιὰ νὰ μὴ λυγίσῃ,
καὶ σὺ σπαθὶ μου διμισκί, νὰ μὴν ἀποστομώσῃς.
Βόηθα μ' εὐχὴ τῆς μάννας μου καὶ τοῦ γονιοῦ μου βλόγια,
εὐχὴ τοῦ πρώτου μ' ἀδερφοῦ, εὐχὴ καὶ τοῦ στερνοῦ μου.
- 35 Μαῦρε μου, ἀιγτε νὰ μποῦμε, κι' ἐπου δ Θεδς τὰ βγάλῃ!»
- Σ τά ἐμπα του μπῆκε σὰν ἀιτός, 'ς τὰ ξέβγα σὰν πετρίτης
'ς τά ἐμπα του χίλιους ἔκοψε, 'ς τὰ ξέβγα δυὸ χιλιάδες,
καὶ 'ς τὸ καλὸ τὸ γύρισμα κανένα δὲν ἀφήνει.
Πήρε τ' Ἀλέξη τὰ παιδιά, τοῦ Κώστα τὴν γυναῖκα,
40 καὶ τὸ μικρὸ Βλαχόπουλο τὴν ἀρραβωνιασμένη.
Προσγοναῖτεις ὁ μαῦρος του καὶ πίσω του τοὺς παίρνει.
- Στὸ δρόμο νόποι πήγαινε σέργει φωνῇ περίσσα.
«Ποῦ εἰσαι ἀδερφέ μου Κωσταντᾶ κι' Ἀλέξη ἀντρεῖωμένε;
ἄν εἰστε ἐμπρός μου φύγετε κι' δπέσω μου κρυφτῆτε,
45 τί θόλωσαν τὰ μάτια μου, μπροστά μου δὲ σχῖς βλέπω,
καὶ τὸ σπαθὶ μου ἐρράγισε, κόδοντας τὰ κεφάλια,
κι' δ μαῦρος λιγοκάρδισε πατῶντας τὰ κουφάρια.»

Στ. 2. καστροπολεμίτης ὁ διαιρινόμενος εἰς πολιορκίαν κάστρων. Στ. 8. τά-
βλα = τράπεζα. Στ. 17. βίγλα = σκοπιά. βιγλίζω = παρατηρῶ ἀπὸ τῆς σκο-
πιᾶς. Στ. 26. πλέξης = πλεύσης. Στ. 33. βλόγια = εὐλογία. Στ. 34. στερ-
νοῦ τοῦ νεωτάτου. Στ. 36. ἐμπτα = εἵσοδος. ξέβγα = ἔξοδος.

[Τὸ θέμα τῆς αἰχμιαλωσίας ἡ τοῦ ἔξ ἐνέδρας τραυματισμοῦ
ἢ φόνου Ἀκρίτου ὑπὸ τῶν ἔχθρῶν αὐτοῦ, Σαρακηνῶν ἢ Ἀπελα-
τῶν, είναι σύνηθες εἰς τάχριτικὰ ḥσματα. Ἰδίαν διατύπωσιν τοῦ
θέματος τούτου παρουσιάζουν τάχματα περὶ τοῦ τραυματισμοῦ
τοῦ νιοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου Γάιννου. Εἴς τινας παραλλαγάς αὐτῶν
δ' ἀντίπαλος τοῦ ἥρωος παρίσταται ὡς ὁν ὑπεράνθρωπον, ἐκ τού-
του δ' ὑπερμάνεται συνάφεια τοῦ ḥσματος πρὸς τὰλλα ἀκριτικὰ
περὶ ἄγδνος δρόμου τοῦ Διγενῆ καὶ τοῦ Ἡλίου.]

Κάτου 'ς τὴν ἀσπρη πέτρα καὶ 'ς τὸ κρυὸν νερό,
ἐκεῖ κείτεται ὁ Γιάννος, τ' Ἀνδρονίκου ὁ γιός,
κομμένος καὶ σφαμένος κι' ἀνεγνώριστος.

5 Τὸ αἷμα του σὰν βρύση χύνονταν 'ς τὴν γῆς,
καὶ γιατρεμὸ δὲν εἶχεν ἢ βαθειὰ πληγή.

Τοῦρκοι τὸν παραστέκουν καὶ Ρωμιοὶ τὸν κλαῖν,
κι' ἀπάρθενα κοράσια τὸν μοιρολογοῦν.

«Γιάννο μ', δὲν εἶχες μάννα, μάννα κι' ἀδερφή,
δὲν εἶχες καὶ γυναῖκα, γιὰ νὰ σ' ἔκλαιγεν;
10 —Θαρρῷ πῶς εἶχα μάννα, μάννα κι' ἀδερφή,
κ' ἡ δόλια μου ἢ γυναῖκα νά τηγ πᾶρχεται,
μὲ δυὸ μαῦρα λιθάρια στηθοδέρνοντας.»

«Γιάννο μου, δὲν σοῦ τό εἶπα, δὲ σ' ἀρμήνευα,
μὲ χίλιους μήν τὰ βάνης καὶ μήν πολεμᾶς;
15 —Σώπα καλὲ γυναῖκα, καὶ ντροπιάζεις με.
Ἐγώ εἰμαι ὁ ἀνδρειωμένος, τ' Ἀνδρονίκου ὁ γιός,
που τρέμει ὁ κόσμος ὅλος κι' ὅλα τὰ χωριά,
καὶ τρέμουν τρεῖς πασάδες ποὺ πολέμηγα.
Δὲν ἦσαν μήτε πέντε, μήτε δεκοχτώ,
20 ἑφτὰ χιλιάδες ἦσαν κ' ἐγὼ ἀμοναχός:
κι' ἀπ' τοῖς ἑφτὰ χιλιάδες ἔνας γλύτωσε,
ποὺ χε λαχοῦ πηγάλα, Δράκου δύναμη,
καὶ τῆς ἀγριολαζίνας τὰ πηδήματα.
'Σ τὰ νέφια νέφια πάει, 'ς τὰ νέφια περπατεῖ,
25 'ς τὸν ούρανὸ πετοῦσε, 'ς τάστρη ἐχάγονταν.
Μᾶλ σαΐτιά μου παίζει μέσα 'ς τὴν καρδιά,
τὴ δύναμή μου κόβει κι' ὅλη τὴν ἀντρειά.»

72

B. Rong c. 220 ff.

(Η ΑΝΤΡΕΙΩΜΕΝΗ ΛΥΓΕΡΗ, Η ΜΑΝΝΑ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ)

[Ο Άμιρας τῆς Συρίας, ἐπιδραμών εἰς τὴν Ρωμανίαν, ὥχμαλώτισε τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου Εἰρήνην μετὰ τῶν ἀκολούθων της, ἔξελθοῦσαν εἰς περίπατον ἀνά τὰ ὅρη. Μαθόντες δὲ τοῦτο ὁ Κωνσταντῖνος καὶ οἱ λοιποὶ τέσσαρες ἀδελφοὶ αὐτῆς, ἐσπευσαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν της, κατενίκησεν ἐν μονομαζίᾳ ὁ Κωνσταντῖνος τὸν Ἀμιρᾶν, ἀνεῦρον ζῶσαν τὴν Εἰρήνην, καὶ ἔδωκαν αὐτὴν εἰς γυναῖκα εἰς τὸν ὑπό σφροδροῦ πρὸς αὐτὴν ἔρωτος καταληφθέντα Ἀμιρᾶν, γενόμενον χριστιανόν. Καρπός τοῦ γάμου τούτου ἦτο ὁ Βασιλεὺς Διγενῆς Ἀροίτης. Οὗτος ἀφήγεται τὰ κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Διγενῆ τὸ ἐθνικὸν ἔπος. Ἀλλὰ κατὰ τὰ δημοτικὰ ἔσματα, ἡ μήτηρ τοῦ Διγενῆ ἦτο ἀνδρειωμένη κόρη, ἡτίς ἀνδρικὴ φρούρισα πανοπλίαν ἐπολέμει τὸν Σαρακηνόν, μέχρις οὗ ποτε ἐν τῇ σφροδρῷ τητοῦ ἀγῶνος ἀπεκαλύψθη τὸ γένος αὐτῆς καὶ διωκομένη ὑπὸ Σαρακηνοῦ κατέρηγεν εἰς ἔκκλησιαν τοῦ ἄγιου Γεωργίου· ἐκεῖ δ' ὅμως ὁ ἄγιος παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν Σαρακηνὸν διώκτην, ὑποσχεθέντα ὅτι θὰ βαπτισθῇ καὶ αὐτὸς καὶ τὸ παιδίον, τὸ δόπιον θὰ γεννηθῇ ἐν τοῦ γάμου μετὰ τῆς ἀνδρειωμένης. Κατ' ἄλλον δὲ τύπον τοῦ ἔσματος ἡ ἀνδρειωμένη βασιλοπούλα, ἐγκεκλεισμένη εἰς κάστρον ἀμύνεται ἐπιτυχῶς ἐπὶ μακρὸν χρόνον κατὰ τῶν πολιορκούντων Σαρακηνῶν· ἡ Τούρκων, μέχρις ὅτου κυριεύεται τὸ κάστρον διὰ δόλου Τούρκου, ὅτις λαμβάνει αὐτὴν ὡς ἔπαθλον καὶ γεννᾷ ἐξ αὐτῆς τρεῖς υἱούς, τὸν Δούκαν, τὸν Κωσταντῖνον καὶ τρίτον τὸν Γιάννην (ὅπερ είναι τὸ δόνομα τοῦ Διγενῆ παρεφθαρμένον). Ο τύπος οὗτος είναι ὁ τοῦ Κάστρου τῆς Ωρίας.]

A'

(Η ἀντρειωμένη λυγερὴ καὶ ὁ Σαρακηνός.)

Κάπου πόλεμος γίνεται 'ς 'Ανατολὴ καὶ Δύση,
καὶ τό μαθε μιὰ λυγερὴ καὶ πάει νὰ πολεμήσῃ.

'Αντρίκια ντύθη κι' ἀλλαξε καὶ παίρνει τάχριατά της.

Φίδια στρώνει τὸ φάρο της κι' ὀχιαῖς τὸν καλλιγώνει,

καὶ τοὺς ἀστρίταις τοὺς κακοὺς τοὺς βάνει φτερνιστήρια.

Φτερνιά δίνει τοῦ μαύρου της, πάει σαράντα μίλια,

κι' ἀλλη ματαδευτέρωσε 'ς τὸν πόλεμον ἐμπῆκε.

'Σ τά μπα της στράταις ἔκανε, 'ς τά βγα της μονοπάτια,

’ς τάλλο της στριφογύρισμα, ἔσπασε τὸ λουρί της,
10 φανῆκαν τὰ χρυσόμηλα, τὰ λινοσκεπασμένα.

Σαρακηνὸς τὴν ἀγναντῷ νάπὸ ψηλὴν ῥαχοῦλα.
«Παιδιά, καὶ μὴ δειλιάσετε, παιδιά, μὴ φοβηθῆτε.
Γυναίκειος εἰν’ ὁ πόλεμος, νυφαδιακὸς ὁ κοῦρος!»
Κ’ ἡ λυγερή ὄντας τ’ ἀκουσε ’ς τὸν "Αη Γιώργη τρέχει.
15 «’Αφέντη μου ἡ Γιώργη μου, χῶσε με τὸ κοράσιο,
νὰ κάμω τά μπα σου χρυσὰ καὶ τά βγα σου ἀσημένια,
καὶ τὰ ἔυλοκεράμιδα οὐλο μαργαριτάρι.
’Εσκίσανε τὰ μάρμαρα κ’ ἐμπῆκε ἡ κόρη μέσα.

Σαρακηνὸς νὰ κ’ ἔφτασε κοντὰ ’ς τὸν ἡη Γιώργη.
20 «"Αγιε μου Γιώργη χριστιανέ, φανέρωσε τὴν κόρη,
νὰ βαφτιστῶ ’ς τῇ χάρη σου ἐγὼ καὶ τὸ παιδί μου,
ἐμὲ νὰ βγάλουν Κωσταντὴ καὶ τὸ παιδί μου Γιάννη.»

’Ανοίξανε τὰ μάρμαρα κ’ ἐφάνηκεν ἡ κόρη.

Στ. 4. τὸ φάρο=τὸν ἵππον. Στ. 5. ἀστρίτης εἰδὸς ἐχίδνης (ἔχις ἡ ἀσπίς)
Στ. 8. Κατὰ τὴν εἴσοδόν της εἰς τὴν ἐχθρικὴν παράταξιν ἦνοιγε πλατείας ὅδοὺς
(ἐκ τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν πτωμάτων), κατὰ τὴν ἔξοδον αἱ ὅδοι ἐγίνοντο στε-
νώτεραι, οἱ νεκροὶ ἦσαν ἀραιότεροι. Στ. 10. ἐφάνησαν τὰ χρυσᾶ μῆλα τοῦ
κόλπου της, τὰ σπελασμένα μὲ λινὸν χιτῶναν ἡ θώρακα. Στ. 13. νυφαδια-
κὸς=νυφάτικος, ὑπὸ νυμφῶν γεννόμενος ἡ ἀρμόζων εἰς νύμφας. δ κοῦρος συνώ-
νυμον τοῦ πόλεμος (λεηλασία). Στ. 14. "Αη Γιώργη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ
ἀγίου Γεωργίου. Στ. 15. χῶσε με=κρύψε με.

B'

(Η κλεφτοπούλα.)

Ποιὸς εἶδε ψάρι ’ς τὸ βουνὸ καὶ θάλασσα σπαρμένη,
ποιὸς εἶδε κόρη λυγερὴ ’ς τὰ κλέφτικα ντυμένη;
Τέσσαρους χρόνους περπατεῖ μ’ ἀρματωλοὺς καὶ κλέφταις,
κανεὶς καὶ δὲν τὴ γνώρισε νάπὸ τὴ συντροφιά της.
5 Καὶ μιὰν αὐγὴ καὶ μιὰ λαμπρή, μιὰ πίσημον ἡμέρα
βγῆκαν νὰ παιξουν τὸ σπαθί, νὰ ῥίξουν τὸ λιθάρι.
’Εκόπη τάσημόκουμπο κ’ ἐφάνη τὸ βυζί της.
Κανένας δὲν τὴ λόγιασε ἀπὸ τὰ παλληκάρια,

- 10 μά να μικρὸ κλεφτόπουλο σκυφτὸ χαμογελᾶ της.
 «Τί ἔχεις, βρὲ βλάψη, καὶ γελᾶς, τί ἔχεις καὶ χαμοθλέπεις;
 — Εἶδα τὸν ἥλιο πολλαμψε κ' ἔφεξε τὸ φεγγάρι,
 εἶδα καὶ τὸ βυζάκι σου ποῦ εἰν' ἀσπρὸ σὰν τὸ χιόνι.
 — Σώπω, μωρὲ κλεφτόπουλο, μιλιὰ μὴ μολογήσῃς,
 15 καὶ νὰ σὲ πάρω ψυχογιό, βαριὰ νὰ σὲ πλουτίσω,
 γιὰ νὰ βαστᾶς τὸ νταμασκὶ καὶ τὸ χρυσὸ τουφέκι.
 — Έγὼ δὲ θέλω ψυχογιός, βαριὰ νὰ μὲ πλουτίσῃς,
 γιὰ νὰ βαστῶ τὸ νταμασκὶ καὶ τὸ χρυσὸ τουφέκι,
 μόν' θέλω σε γυναῖκα μου καὶ νὰ μὲ πάργις ἄντρα.
 20 — Ποῦ εἰπῇ τὸ «θέλω», εἰς ἐμὲ πρέπει καὶ νὰ ναι ἀξιος,
 νά ναι πρωτοπαλλήκαρο καὶ κλεφτοπολεμάρχος.
 — Τὸ ζήτημά σου εἶναι βαρύ, μὰ ἡ θέλη ὁ θιδὲς θὰ γίνῃ,
 ἡ θέλη ὁ θιδὲς νὰ μ' ἀγαπᾶς, ὁ πρῶτος οὖλων εἰμαι.
 Δεῖξε μου ποῦ ναι οἱ φωτιστὲς, οἱ σπαθισμοί, τὰ βόλια,
 κ' ἐγὼ γιὰ τὴν ἀγάπη σου θὰ πέσω πρῶτος 'ς οὐλα.»

ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΗΣ ΩΡΙΑΣ

[Εἰς πλείστους ἔλληνικον τόπους ὑπάρχουν φρούρια καλούμενα *Κάστρα τῆς Ωριάς* ή *τῆς Σουρᾶς*, καὶ πρὸς τὰ φρούρια ταῦτα συνάπτονται παραδόσεις περὶ ἀλώσεως αὐτῶν διὰ δόλου ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ αὐτοκτονίας τῆς βασιλοποιήλας, ἥ δοπια ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἡρωϊκῶς ἀνθίστατο ἐγκεκλεισμένη ἐν αὐτῷ· ἀναφέρεται δὲ εἰς ἔκαστον αὐτῶν καὶ ἄσμα δημοτικόν, τοῦ δοπιού πολυάριθμοι ὑπάρχουν παραλλαγαί.¹ Ἡ ἀνὴρ πάσας τὰς ἔλληνικὰς χώρας διάδοσις τοῦ δημοτικοῦ ἄσματος καὶ τῶν παραδόσεων τούτων, ὑπόδεικνει, ὡς παρετηρησαμένη εἰς τὰς ἡμετέρας *Παραδόσεις*, ὅπου ἔκτενῶς πραγματευόμεθα περὶ τοῦ θέματος, ὅτι προηλθεν ἐκ παλαιοῦ τίνος προτύπου· σφρόδρᾳ δ' ἀμφίβολον ὅμως φαίνεται, ὅτι τοῦτο ἀφετηρίαν είχεν ίστορικόν τι γεγονός· ἀλλ' οὐδὲ δ' τόπος ἥ τὸ φρούριον εἰς δ' ἀνεφέρετο τὸ ἀρχέτυπον εἰναι εὔκολον νά τάξαριθμῆ, αἱ δ' ἔξενεχεῖσαι περὶ τούτου εἰκασίαι ἐλέγχονται ἀτυχέσταται. Πρόδηλον τούναντίον εἶναι, ὅτι τὸ ἀρχέτυπον ἄσμα ἀπτητίσθη ἐποικείων μυθικῶν καὶ ίστορικῶν, κοινῶν καὶ εἰς τὴν δημώδη ἔλληνικὴν ποίησιν καὶ εἰς τὸν ἀρχαίους μύθους. Καὶ ἡ μεταμφίεσις τοῦ ἔραστον εἰς καλόγηρον ἥ γυναικα, ὥπως κατακτήσῃ ἔξαπατήσας τὴν ἐρωμένην ἐπαναλαμβάνεται συχνάκις ἐν αὐτοῖς, καθὼς καὶ ἡ μεταμφίεσις πολεμιστῶν εἰς γυναικας πρὸς χείρωσιν πολεμίων ἀντοπήτων. Βισιλοπούλαι ἐπίσης κρημνίζουσιν ἔαυτάς ἀπὸ τῶν τειχῶν τοῦ ἀλωθέντος φρουρίου ὥπως μή πέσωσιν εἰς κεῖρας τῶν πολεμίων. Καὶ ὁ γυναλένιος πύργος, ἐν φ' κατά τινας παραλλαγάς οἰκεῖ ἥ κόρη, εἶναι συνήθης μυθολογικὴ εἰκών.]

Συνάφει τοῦ ἄσματος πρὸς τὰκριτικὰ ὑπεμφαίνεται ἐν τραπέζουντιά παραλλαγῇ αὐτοῦ.

'Ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ δημοσιεύεται καὶ καππαδοκικὴ παραλλαγὴ τοῦ ἄσματος.]

"Οσα κάστρα κι' ἀν εἶδα καὶ περπάτησα,
· σὰν τῆς Ωριάς τὸ κάστρο δὲν ἐλέγιασα.
Κάστρο θεμελιωμένο, κάστρο ξακουστό,
σαράντα δρυγιαῖς τοῦ Φήλου, δώδεκα πλάτυ,
5 μολύβι σκεπασμένο, μαρμαροχυτό,
μὲ πόρταις ἀτσαλένιαις κι' ἀργυρά κλειδιά,
καὶ τοῦ γιαλοῦ ἥ πόρτα στράφτει μάλαμα.

5

10

Τοῦρκος τὸ τρογυρίζει χρόνους δώδεκα,
δὲν μπόρει νὰ τὸ πάρῃ τὸ ἐρημόκαστρο.
Κ' ἔνα σκυλὶ Τουρκάκι, μιᾶς Ρωμυνίας παιδί,
· τὸν Ἀμιρᾶ του πάει καὶ τὸν προσκυνάει.
«Ἀφέντη μ' Ἀμιρᾶ μου καὶ σουλτάνε μου,

- ἀν πάρω γὼ τὸ κάστρο τί εἰν' ἥ ρόγα μου;
—Χίλια ἀσπρα τὴν ἡμέρα κι' ἄλογο καλό,
15 καὶ δυὸ σπαθιὰ ἀσημένια γιὰ τὸν πόλεμο.
—Οὐδὲ τάσπρα σου θέλω κι' οὐδὲ τὰ φλωριά,
οὐδὲ καὶ τάλογό σου κι' οὐδὲ τὰ σπαθιά,
μόν' θέλω γὼ τὴν κόρη, ποῦ ναι 'ς τὰ γυαλιά.
—Ωσὰν τὸ κάστρο πάρης, χάρισμα κι' αὐτή.»
- 20 Πράσινα ροῦχα βγάζει, ράσα φόρεσε,
Τὸν πύργο πύργο πάει καὶ γυροβολάει,
'ς τὴν πόρτα πάει καὶ στέκει καὶ παρακαλεῖ.
«Γιὰ ἀνοιξὲ ἀνοιξὲ πόρτα, πόρτα τῆς Ὄριᾶς,
πόρτα τῆς μαυρομάτας τῆς βασίλισσας.
- 25 —Φεύγα δπ' αὐτοῦ, βρὲ Τούρκε, βρὲ σκυλότουρκε.
—Μὰ τὸ σταυρό, κυρά μου, μὰ τὴν Παναγιά,
ἐγὼ δὲν είμαι Τούρκος οὐδὲ Κόνιαρος,
είμαι καλογεράκι δπ' ἀσκηταριό.
Δώδεκα χρόνους ἔχω δπ' ἀσκήτευα,
- 30 χορτάρι ἔδισκοῦσα σὰν τὸ πρόθατο,
κ' ἦρθα νὰ πάρω λαδὶ γιὰ τοῖς ἐκκλησιαῖς.
Γιὰ ἀνοιξέτε μου νὰ μπω τοῦ βαρόμοιρου.
—Νὰ ρήξουμε τσιγγέλια νὰ σὲ πάρουμε.
—Τὰ ράσα μού εἰναι σάπια καὶ ξεσκίζονται.
- 35 —Νὰ ρήξουμε τὸ δίχτυ νὰ σὲ πάρουμε.
—Είμαι δπὸ τὴν πεῖνα κι' ἀντραλίζουμαι.»
- Γελάστηκε μιὰ κόρη, πάει, τὸν ἀνοιξὲ.
“Οσο ν' ἀνοιξῃ ἥ πόρτα, χίλιοι ἐμπήκανε,
40 κι' δσο νὰ μισανοίξῃ, γέμισ' ἥ αὐλή,
κι' δσο νὰ καλοκείσῃ ἥ χώρα πάρθηκε.
“Ολοι χυθῆκαν 'ς τάσπρα, ὅλοι 'ς τὰ φλωριά,
καὶ κεῖνος εἰς τὴν κόρη, ποῦ ναι 'ς τὰ γυαλιά.
- 45 Κ' ἥ κόρη δπὸ τὸν πύργο κάτω πέταξε,
μήτε σὲ πέτρα πέφτει, μήτε σὲ κλαριά,
παρὰ σὲ Τούρκου χέρια καὶ ξεψύχησε.

Στ. 13. ἔργα = μισθός, ἀμοιβή.

ΤΗΣ ΛΙΟΓΕΝΝΗΤΗΣ

[Οι πλάδος τῶν ἀκριτικῶν ἄσμάτων περὶ τῆς μνηστείας τοῦ Διγενῆ παρουσιάζει πολλὰς διαφορὰς τῶν παραλλαγῶν πρὸς ἄλλήλας καὶ πρὸς τὴν διατύπωσιν τοῦ ἔπους. Κατὰ ταύτην δὲ Διγενῆς ἐπανερχόμενος ἐκ κυνηγίου βλέπει τὴν Εὐδοκίαν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ πατρός της καὶ καταλαμβάνεται ὑπὸ ἔρωτος πρὸς αὐτήν· «ἀπὸ τοῦ ἔρωτος ἡ ὅψις του ἥλλοιώτατη, τὸ κάλλος ἐμαράνθη», καὶ ἡ μῆτρος του περιφροντις τὸν ἔρωτῷ περὶ τῆς ὑγείας του. Οἱ στρατηγὸς Δόύκας, ὁ πατήρ τῆς Εὐδοκίας ἀρνεῖται νὰ τῷ τὴν δόση γέμιον, ἀλλ᾽ ἐκεῖνος σαγηνεύει τὴν κόρην, τὴν ἀπάγει, καταρροπώντει τοὺς καταδιώξαντας αὐτὸν καὶ ἀναγκάζει τὸν πατέρα νὰ εὐλογήσῃ τὴν ἔνωσίν των. Εἰς δὲ τὰ δημιοτικὰ ἄσματα διακρίνονται πολλοὶ τύποι τοῦ ἐπεισοδίου τῆς μνηστείας. Ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς δὲ ἥρως πέμπει πρεσβείαν ἐπισήμων προξενητῶν ἢ τοὺς ἐπιφανεῖς τῶν ἀκριτικῶν ἄσμάτων πολεμιστάς, τὸν Χιλιοπαπποῦ (= Φιλόπαππον), τὸν Βάρδαν τὸν Φοκᾶν, τὸν Νικηφόρον, τὸν Πετροπάχηλον ἢ Τρεμαντάχειλον, ἢ μόνον τὸν Φιλόπαππον, πρὸς ὃν ὁ δργισθεὶς διὰ τὴν ἀπόρριψιν τῆς περὶ γάμου προτάσεως του μονομαχεῖ. Ἐλένους δὲ τὴν κόρην διὰ τῆς μουσικῆς την ἀπάγει καὶ διώκεται νὰ διόρθωται, τὸν δόπον κατανικᾷ. Ἐν ἄλλαις συμφύρεται ἡ διγύησις πρὸς διαρρόους κλάδους τῶν ἀκριτικῶν ἄσμάτων. Ἐν πολλαῖς δὲ διὰ φιλτρῶν καὶ διὰ τεχνασμάτων, τὰ δόποια παρὰ μαγισσῶν ἐδιδάχθη, ὁ ἔρωτής παρασύρει τὴν ἔρωμένην, καὶ θήνεται μὲν αὐτῇ, αὐτοκτονεῖ δὲ καὶ ὁ ἔρωτής.

Ἡ προσφυγὴ εἰς φύλτρα καὶ μαγγανείας τῶν ἀτυχῶν ἔραστῶν εἶναι κοινοτάτη εἰς πάντας τοὺς λαούς, ἀρχαίους καὶ νεωτέρους, τὸ δὲ τέχνασμα τῆς μεταμφίσεως τοῦ ἔρωτοῦ εἰς γυναῖκα, ὅπως πλησιάσῃ τὴν ἀγαπωμένην ἀναφέρεται καὶ εἰς ἀρχαίους Ἑλληνικούς μόνθους καὶ διηγήσεις καὶ εἰς ἄλλων λαῶν μύθους καὶ ἄσματα. Ἰδίως δὲ ὅμως ἀξιούντα παρατηρήσεως εἶναι διὰ τὸ νεοελληνικὸν ἄσμα τῆς Λιογέννητης πολλάς καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις δεικνύει διμοιότητας πρὸς τὴν σκανδιναϊκὴν παράδοσιν τοῦ Χάγβαρδ καὶ τῆς Σίγνης, τὴν δόποιαν διηγεῖται ὁ χρονογράφος Σάξων ὁ γραμματίκος καὶ προπάντων πρὸς τὰς διασκευάς τῆς παραδόσεως ταύτης ὑπὸ σκανδιναϊκῶν δημοτικῶν ἄσμάτων. Κατὰ τέρσματα ταῦτα, ὁ πατήρ τῆς Σίγνης ἀποκρούει τὸν γάμον αὐτῆς μετά τοῦ Χάγβαρδ. Οὗτος βλέπει ὄνειρον, τὸ δόπον ἐξηγεῖ μίᾳ μάγισσα. «Οπως εῦρῃ πρόσοδον παρὰ τῇ ἔρωμένῃ, ὁ Χάγβαρδ μεταμφιέσεται εἰς γυναῖκα, καὶ γίνεται δεκτός, ὑπὸ τὸ πρόσχημα νὰ διδαχθῇ τὴν ὁστικήν. «Οτε ἐνύπτωσεν, ἀρνεῖται νὰ κοιμηθῇ μὲ τάς θεραπαίνας, λέγων «έκοιμήθηκα πλάγι μὲ πλάγι μὲ βασιλόποντα, ἀν κοιμηθῶ μὲ τοῖς δούλαις, θὰ πεθάνω ἀπὸ τὴν ντροπή.» Ἡ Σίγνη συγκατανεύει νὰ κοιμηθοῦν εἰς τὸ αὐτὸ κρεβάτι. Λί θεραπαίνα μὲ ἀναιμούμενας λαμπάδας τοὺς διδγούν εἰς τὸν κοιτῶνα. Ἀλλο κοινὸν χαρακτηριστικὸν εἶναι διὰ τὴν Σίγνην εἰς τὴν συνομιλίαν μὲ τὴν ὑποτιθεμένην μαθήτριαν, διμοιογεῖ διὰ ἀγαπῆ τὸν Χάγβαρδ, ὡς εἰς τινας παραλλαγάς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἄσματος ἡ Λιογέννητη ἐκμιστηρεύεται τὸν ἔρωτά της πρὸς τὸν ἥρωα εἰς τὴν δῆθεν ἔξαδέλφην της. Ἀμφότεροι δὲ οἱ ἔρωται ἀποθνήσκουν, ὁ μὲν Χάγβαρδ συλληφθεῖς καὶ καταδικασθεῖς εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς Σίγνης, αὐτῇ δὲ αὐτοκτονήσασα.]

- ‘Ο Κωσταντής δ ὁμορφονιός, δ μικροκωσταντίνος
 μιὰ μέρα θέλησε νὰ βγῆ νὰ λαγοκυνηγήσῃ,
 καὶ διάδαινε καμαρωτὸς ἀπ’ τὴν πλατειὰ τὴν ροῦγα.
 ‘Ἐκεῖ εἶδε τὴν Λιογέννητη μὲ τετρακόσιαις σκλάδαις.
 5 Σὲ κρεμεζιὰ τριανταψυλλιὰ ἥταν ἀκουμπισμένη,
 κ’ εἰχε τὰ φρύδια τορνευτά, τὰ μάτια σὰ ζαφεῖρι,
 καὶ ’ς τὸ μικρὸ τὸ δάχτυλο εἰχε τὸ δαχτυλίδι,
 καλλιά λαμπε τὸ δάχτυλο παρὰ τὸ δαχτυλίδι.
 ‘Ωσὰν τὴν εἶδ’ δ Κωσταντής, ἀφήνει τὸ κυνῆγι.
 10 Κινάει νὰ πάῃ ’ς τὸ σπίτι του σὰ μῆλο μαραμμένος.
 Χωρὶς θέρμη θερμάθηκε, χωρὶς ὄριὸν ἐρριάστη,
 δίχως τὸν πονοκέφαλο ἔπεσε ’ς τὸ κρεβάτι.
 «Μάννα, ψυχή, μάννα, καρδιά, μάννα καὶ τὸ κεφάλι.
 Μάννα, θολά είναι τὰ βουνά καὶ θαμπερὸ τὸ σπίτι.
 15 — Γιέ μου, καλά είναι τὰ βουνά καὶ λαμπερὸ τὸ σπίτι,
 μὰ σὺ κορίτσι νάγκαπῆς κ’ ἐκείνη δὲν τὸ ξέρει.
 — Μάννα, τὴν κόρη ποῦ εἶδα γώ, ἄλλος νὰ μὴ τὴν πάρῃ.
 Στείλε νὰ κράξῃς ἀρχοντες καὶ μητροπολιτᾶς
 νὰ πᾶν νὰ κάμουν προξενειά, γυναῖκα νὰ τὴν πάρω.»
 20 Στέλνει τρακόσιους ἀρχοντες καὶ μητροπολιτᾶς,
 στέλνει τὸν ἀρχοντα Φωκᾶ, στέλνει τὸ Νικηφόρο,
 στέλνει τὸν Πετροτράχηλο, τοῦ τρέμει ἡ γῆς κι’ δ κόσμος.

- ‘Εχτύπησαν οἱ ἀρχοντες τὴν ἀργυρὴ τὴν πόρτα.
 «Ποιὸς χτύπησε ’ς τὴν ἀργυρὴ πόρτα τῆς μαυρομάτας;
 25 — ‘Ημεῖς εἴμεστε οἱ ἀρχοντες κ’ οἱ μητροπολιτᾶς,
 δ Κωσταντής μᾶς ἔστειλε δυὸ λόγια νὰ σου ποῦμε.
 — ‘Ανοίξετε ’ς τοὺς ἀρχοντες, ’ς τοὺς μητροπολιτᾶς!
 Φέρτε τρακόσια στρώματα, φέρτε τρακόσια πεύκα,
 γιὰ νὰ καθίσουν οἱ ἀρχοντες κ’ οἱ μητροπολιτᾶς,
 30 φέρτε Μονεδασιὰ κρασί, νὰ πιοῦν οἱ ἀντρειωμένοι.»
 — ‘Εμπαίνουν τότε οἱ ἀρχοντες κ’ οἱ μητροπολιτᾶς,
 καὶ τὴν εὐρίσκουν κ’ ἔπλεγε τ’ δλόχρυσο γαϊτάνι.
 Καθὼς τοὺς εἶδε ἡ λυγερὴ ἐπροσηκώθηκέ τους.
 «Καλῶς ἥρθαν οἱ ἀρχοντες κ’ οἱ μητροπολιτᾶς,
 35 φάτε καὶ πιέτε, γέροντες, κ’ ἐγὼ ’ς τὸν ὄρισμό σας.
 — ‘Εμεῖς ἐδῶ δὲν ἥρθαμε νὰ φάμε καὶ νὰ πιοῦμε,
 Προξενητᾶς εἴμαστε κ’ ἥρθαμε νὰ σου ποῦμε,

- δι Κωσταντής μᾶς ἔστειλε, τῷμορφο παλληκάρι,
ἀν εἶναι θέλημα θεοῦ, γυναῖκα νὰ σὲ πάρῃ.»
- 40 Σὰν τ' ἀκουσε δὴ Λιογέννητη νέχτυπησε τὰ γέλοια.
«Γιὰ πῆγε του του Κωσταντῆ, του μοσκαναθρεμένου,
δὲ θέλω τον, δὲ χρήζω τον, δὲν καταδέχομαι τον.
Σὰν ἔρθη δὴ μάννα μ' ἀπ' τὴ γῆς κι' δι κύρης μ' ἀπ' τὸν ἄδη,
τὰ δυό μ' ἀδέρφια τὰ καλὰ ἀπὸ τὸν Κάτω κόσμο,
50 νὰ σπείρουνε τὴ θάλασσα σιτάρι νὰ καρπίσῃ
χρυσάγανο, χρυσόσταχο καὶ χρυσοκονδύλατο,
καὶ μὲ τ' ἀργυροδρέπανα νὰ μποῦν νὰ τὸ θερίσουν,
κ' εἰς τὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας νὰ κάμουνε τ' ἀλῶνι,
μηδὲ καὶ τάχυρο βραχῆ μηδὲ καὶ τὸ σιτάρι,
55 μηδὲ τὴν πάχην τ' ἀλωνιοῦ ἀέρας νὰ τὴν πάρῃ,
τότε κ' ἐγὼ τὸν Κωσταντῆ θὰ τόνε πάρω γι' ἄντρα
καὶ πάλι ναι, καὶ πάλι δχι, καὶ πάλι σὰ μου δόξη.»
Σὰν ἥκουσαν οἱ ἀρχοντες κ' οἱ μητροπολιτᾶς,
τοὺς κακοφάνηκε πολὺ κ' ἔσκυψαν τὸ κεφάλι.
60 Κι' αὐτὴ τότε τοὺς ἔδωκε τ' ὀλόχρυσο γαϊτάνι.
«Ορίστε τὴν πλεξίδα μου τὸν ἔδικό σας κόπο.»

- «Εκίνησαν κ' ἐπήγαιναν πικροὶ καὶ μαραμένοι,
κι' δι Κωσταντῆς καρτέρειγε τὸ τὴν ἀργυρή του πόρτα.
«Καλῶς ἥρθαν οἱ ἀρχοντες μὲ τὰ καλὰ τὰ λόγια.
60 — Κακῶς ἥρθαν οἱ ἀρχοντες μὲ τὰ κακὰ τὰ λόγια.
Δὲ θέλει σε, δὲ χρήζει σε, δὲν καταδέχεται σε.
Σὰν ἔρθη δὴ μάννα τες ἀπ' τὴ γῆς κι' δι κύρης ἀπ' τὸν ἄδη,
τὰ δυό τες ἀδέρφια τὰ καλὰ ἀπὸ τὸν Κάτω κόσμο,
νὰ σπείρουνε τὴ θάλασσα σιτάρι νὰ καρπίσῃ,
χρυσάγανο, χρυσόσταχο καὶ χρυσοκονδύλατο,
65 καὶ μὲ τάργυροδρέπανα νὰ μποῦν νὰ τὸ θερίσουν,
κ' εἰς τὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας νὰ κάμουνε τ' ἀλῶνι,
μηδὲ καὶ τάχυρο βραχῆ, μηδὲ καὶ τὸ σιτάρι,
μηδὲ τὴν πάχην τ' ἀλωνιοῦ ἀέρας νὰ τὴν πάρῃ,
70 τότε κι' αὐτὴ τὸν Κωσταντῆ θὰ τόνε πάρῃ γι' ἄντρα,
καὶ πάλι ναι, καὶ πάλι δχι, καὶ πάλι σὰν τῆς δόξη.»
«Ο Κωσταντῆς σὰν τ' ἀκουσε μέγας καιώμδος τὸν πῆρε,
καὶ ζήτησε καὶ τὸ δωκανγ τ' ὀλόχρυσο γαϊτάνι.

- Πήγε νὰ βρῇ τοῖς μάγισσαις ποῦ ξέρουν ἀπὸ μάγια.
 75 Ωσὰν τὸν εἰδε κ' ἔρχονταν τῆς μάγισσας ἡ κόρη,
 Μάννα μ', διὸς δπ' ἔρχεται τοῦ κάμπου καθαλλάρης,
 παίρνουν τὰ ροῦχά του δροσιὰ καὶ τὰ λυχνά του πάχγη,
 παίρνουν τὰ πασούμακια του ἀνθούς ἀπὸ τὰ δέντρα,
 κι' δ γῦρος τοῦ προσώπου του γιὰ κόρη εἶναι θλιψμένος.
- 80 —Σ τὰ μάγια γὼ γεννήθηκα, 'σ τὰ μάγια θὰ πεθάνω,
 κ' ἐγὼ δὲν τόνε γνώρισα καὶ σὺ τόνε γνωρίζεις;
 «Καλή σου μέρα μάγισσα μὲ τὴν καλή σου κόρη.
 Δὲν ἔχεις μάγια τῆς καρδιᾶς καὶ μάγια τῆς ἀγάπης,
 νὰ κάμης τὴν Λιογέννητη νὰ ρθῇ 'σ τὴν ἀγκαλιά μου;
- 85 —Αν ἔχῃς πρᾶμα τς ἀρεστᾶς καὶ πρᾶμα τοῦ χεριοῦ της,
 θὰ κάμω τὴν Λιογέννητη νὰ ρθῇ 'σ τὴν ἀγκαλιά σου.
 —Ἐγώ χω πρᾶμα τς ἀρεστᾶς καὶ πρᾶμα τοῦ χεριοῦ της,
 ἐγώ χω τὴν πλεξίδα της, τ' διάλχουσο γαϊτάνι.
 —Σύρε ἄνοιξε τὴν πόρτα σου καὶ δέσε τὰ θηριά σου,
- 90 καὶ κάθου καὶ καρτέρει την νὰ ρθῇ 'σ τὴν ἀγκαλιά σου.»
 Καὶ βγάνει ἀπὸ τὸν κόρφο της τριὰ μῆλα μαραμένα.
 «Τό νὰ ρήξε 'σ τὸ τρίστρατο, νὰ πάψουν οἱ διαβάταις,
 τᾶλλο ρήξε 'σ τὸ ποταμό, νὰ πάψουν τὰ ποτάμια,
 τὸ τρίτο ρήξε 'σ τὴ λυγερή, νὰ ρθῇ γυρεύοντάς σε.»
- 95 Τό νά ρήξε 'σ τὸ τρίστρατο καὶ πάψαν οἱ διαβάταις,
 τᾶλλο ρήξε 'σ τὸ ποταμὸ καὶ πάψαν τὰ ποτάμια,
 τὸ τρίτο τὸ φαρμακερὸ 'σ τῆς λυγερῆς τε ἀγκάλαις.
 —Ως τό εἰδε ἡ κόρη ἐσδήστηκε, ώς τό εἰδε δαιμονίστη.
 Σὰν ἦρθαν τὰ μεσάνυχτα, τὴ σκότισαν τὰ μάγια.
- 100 «Μώρ' βάγιας μου, μώρ' ντάνταις μου, μώρ' σκλάδαις τοῦ
 [πατρός μου,
 ἀνάψτε πράσινα κηριὰ καὶ κόκκιναις λαμπάδες,
 τὶ ἐσήμανε ἡ Παντάνασσα, νὰ πά' νὰ προσκυνήσω.
 —Κυρὰ τάργιθια δὲ λαλοῦν, καμπάναις δὲ σημαίνουν,
 κ' ἡ ἐδική σου ἡ ἐκκλησιὰ νὲ φέλλει νὲ σημαίνει
- 105 —Μπᾶ τοῦ πατρός μου τὸ ψωμὶ 'σ τὰ μάτια νὰ σᾶξ πιάκη!»
 Κ' ἔτσι ἐσηκώθη μοναχὴ κ' ἐδῆκε 'σ τὸ σκοτάδι.
 Μιὰ δοῦλα δὲν τὴν ἀφηκε κι' ἀπὸ κοντά της πήγε.
 Σὰν ἔφτακε, σὰ ζύγωσε 'σ τὴ μέση ἀπὸ τὸ δρόμο,
 ἔκει τῆς ἦρθε δλέγο δ νοῦς κι' ἀρχίνησε νὰ λέγῃ.

110 «Ποιὸς εἰδεις νῆστοι ἀπὸ βραδὺς κι' ἀστρι τὸ μεσημέρι,
ποιὸς εἰδεις τὴν Λιογέννητη νὰ περπατῇ 'ς τοὺς δρόμους,
ξεσκούφωτη, ξυπόλυτη καὶ ξεμαλλοπλεμένη;

—Ἐγώ εἰδα νῆστοι ἀπὸ βραδὺς κι' ἀστρι τὸ μεσημέρι,
ἐγώ εἰδα τὴν Λιογέννητη νὰ περπατῇ 'ς τοὺς δρόμους,

115 ξεσκούφωτη, ξυπόλυτη καὶ ξεμαλλοπλεμένη.

—Θέ μου, κι' ἀν εἰμαι καθαρή, κι' ἀν εἴμ' ἐγώ παρθένο,
ἀστραψε καὶ μπουμπούνιξε, νὰ χαλαστοῦν τὰ μάργια.
"Αστραψε καὶ μπουμπούνιξε, χαλάστηκαν τὰ μάργια.

‘Ο Κωσταντίης δλονυχτίς καρτέρειγε 'ς τὸ σπίτι,
κι' αὐτοῦ 'ς τὰ ξημερώματα τὸ μαῦρο του σελλώνει.

120 «'Αναθέμα σε, μάγισσα, ποῦ μάγια δὲν γνωρίζεις!

—Σὰν εἰν' ἡ κόρη καθαρή, τὰ μάγια τί σοῦ φταῖνε;
Σύρε ξουρίσου φράγκικα, καὶ ντύσου 'ς τὰ γυναίκεια,
γυναίκεια καὶ χατέρτησε κατὰ τὴν ὥρα που είναι,
καὶ πέξ: Εἴμ' ἡ ξαδέρφη σου ἀπὸ τὸν "Αη Δονάτο,

125 ὅπου πλουμὶ δὲν γῆσερα, κ' ἡρθα πλουμὶ νὰ μάθω:»

Ξουρίστηκε 'ς τὰ φράγκικα καὶ ντύθηκε γυναίκεια,
κ' ἔχτυπησε 'ς τὴν ἀργυρὴ πόρτα τῆς μαυρομάτας.

«Ποιὸς χτύπησε 'ς τὴν ἀργυρὴ πόρτα τῆς μαυρομάτας;

—Ἐγώ εἰμαι ἡ ξαδέρφη σου ἀπὸ τὸν "Αη Δονάτο,

130 ὅπου πλουμὶ δὲν γῆσερα κ' ἡρθα πλουμὶ νὰ μάθω.

—Καλῶς ἡρθ' ἡ ξαδέρφη μου, μὰ γὼ δὲ σὲ γνωρίζω,
καὶ ποῦθεν εἰν' ὁ τόπος σου καὶ ποῦθεν ἡ γενιά μας;

—Ἀλάργα εἰν' ὁ τόπος μου κι' ἀπὸ κοντὰ ἡ γενιά μας,
κ' ἐμεῖς ἐξεμακρύναμε κ' ἔχάθηκε ἡ γενιά μας,

135 κ' ἔδω μὲ στέλνει ἡ μάννα μου πλουμίδια νὰ μὲ μάθη,
πλουμίδια καὶ κεντίσματα κι' ἀπ' ὁ τι θέλει ὁ νοῦς μου.

—Μετὰ χαρᾶς, ξαδέρφη μου, πλουμίδια νὰ σὲ μάθω,
πλουμίδια καὶ κεντίσματα κι' ἀπ' ὁ τι θέλει ὁ νοῦς σου.»

Σὰν ἀρχισε καὶ νύχτωνε, πῆρε νὰ σκοτεινάσῃ,
140 ἐ Κωσταντίης σηκώθηκε τάχα πῶς θὲ νὰ φύγῃ.

«Ἐνύχτωσε κ' ἔδραδιασε, πῆρε νὰ σκοτεινάσῃ,

πᾶν τὰ θηριά 'ς τοῖς κοίταις τους, τάηδόνια 'ς τοῖς φωλιαῖς τους,

κ' ἐγώ τὸ ξένο κ' ἔργμο ἀπόφε ποῦ νὰ μείνω;

—Μήν πλήσσῃς, ἀξαδέρφη μου, καὶ μένεις μὲ τοῖς σκλάδαις.

- 145 —'Εγώ τοῦ βασιλιῶς παιδί, τοῦ βασιλιῶς ἀγγόνι,
καὶ τώρα μὲ κατάντησες νὰ μείνω μὲ τοῖς σκλάδαις!
— Μήν πλήσσῃς, ἀξαδέρφη μου, καὶ μένεις μὲ τοῖς δούλαις.
—'Εγώ τοῦ βασιλιῶς παιδί, τοῦ βασιλιῶς ἀγγόνι,
καὶ τώρα μὲ κατάντησες νὰ μείνω μὲ τοῖς δούλαις!
150 — Μήν πλήσσῃς, ἀξαδέρφη μου, καὶ μένεις μὲ τοῖς ντάνταις.
—'Εγώ τοῦ βασιλιῶς παιδί, τοῦ βασιλιῶς ἀγγόνι,
καὶ τώρα μὲ κατάντησες νὰ μείνω μὲ τοῖς ντάνταις!
— Μήν πλήσσῃς, ἀξαδέρφη μου, καὶ μένεις μὲ τοῖς βάγιαις.
—'Εγώ τοῦ βασιλιῶς παιδί, τοῦ βασιλιῶς ἀγγόνι,
155 καὶ τώρα μὲ κατάντησες νὰ μείνω μὲ τοῖς βάγιαις!
Μήν πλήσσῃς, ἀξαδέρφη μου, καὶ μένομε τὰ δυό μας.
'Ανάψτε, βάγιαις τὰ κηριά, μουνοῦχοι, τοῖς λαμπάδες,
καὶ στρώστε τὴν κλίνη μου τὴν λινομέταξή μου.
Βάλετε στρῶμα νάργυρό, στρῶμα μαλαματένιο,
160 βάλετε τὰ παπλώματα, τὰ υφάναν 'Ανεράδες
καὶ τὰ υφαδιοπλουμίσασι τοῦ Δράκοντα οἱ κόραις,
καὶ στρῶστε πάτους βασιλκό, καὶ πάτους μαντζουράνα,
καὶ πάτους δευτρολίθινο νὰ κοιμηθοῦμε ἀντάμω.»
'Ολονυχτὶς κοιμούντανε σὰν δυὸ γλυκὰ ἀδερφάκια,
165 καὶ πρὸς τὰ ἔημερώματα σὰν τάχρια πουλάκια.
Σὰν ἔφεξε, ἔημέρωσε, σὰν ἦρθε ἡ ἄλλη ἡ νύχτα,
«Μάνγκα ἀνοίξε τοῖς πόρταις σου καὶ δέσε τὰ θηριά σου,
γιατὶ θὲ νά ρθῃ ἡ νύφη σου, θὲ νά ρθῃ ἡ μαυρομάτα.
'Ολύγος ὕπνος μ' ἔπιασε καὶ πάω γιὰ νὰ πλαγιάσω,
170 κι' ὄντας θὲ νά ρθῃ ἡ νύφη σου, νὰ ρθῆσις νὰ μὲ ἔυπνήσῃς.
— Σύρε, παιδί μου, πλάγιασε κ' ἔγώ θὰ καρτερέσω,
κι' ὄντας θὲ νά ρθῃ ἡ νύφη μου θὰ ρθῶ νὰ σὲ ἔυπνήσω.»
Κ' ἐκείνη ἡ σκύλα ἡ ἀνομη δὲν ἔκχειε ὅπως εἰπε,
μόν' ἔκλεισε τὴν πόρτα της κ' ἔλυσε τὰ θεριά της,
175 κ' ἔβαλε διμπρὸς 'έ τὴν ῥοῦγα της γρούργα φαρμακωμένη.
'Επλάγιασε ἡ Διογένητη 'έ τὴν ἀργυρή της κλίνη.
Σὰν ἦρθαν τὰ μεσάνυχτα, τὴν σκότισαν τὰ μάγια.
«Μώρ' βάγιαις μου, μώρ' ντάνταις μου, μώρ' σκλάδαις τοῦ
[πατρός μου,
ἀνάψτε πράσινα κηριά καὶ κόκκινας λαμπάδες,
180 τὶ ἐσήμαχε ἡ Παντάνασσα, νὰ πάω νὰ προσκυνήσω.

- Κύρα, τάρηθια δὲ λαλοῦν, καμπάναις δὲ σημαίνουν,
κ' ἡ ἐδική σου ἡ ἐκκλησιὰ νὲ φέλει νὲ σημαίνει.
- Μπᾶ τοῦ πατρός μου τὸ ψωμὶ 'ς τὰ μάτια νὰ σᾶς πιάνῃ!»
Κ' ἔτσι ἐσηκώθη μοναχὴ κ' ἐδῆκε 'ς τὸ σκοτάδι.
- 185 Μιὰ δούλα δὲν τὴν ἀφηκει κι' ἀπὸ κοντά της πῆγε.
Σὰν ἔφτακε, σὰ ζύγωσε 'ς τὴ μέση ἀπὸ τὸ δρόμο,
ἐκεῖ τῆς ἥρθε δλίγο δ νοῦς κι' ἀρχίνησε νὰ λέγῃ.
«Ποιὸς εἶδε νῆλιο ἀπὸ βραδὺς κι' ἀστρι τὸ μεσημέρι,
ποιὸς εἶδε τὴ Λιογέννητη νὰ περπατῇ 'ς τοὺς δρόμους,
- 190 ξεσκούφωτη, ξυπόλυτη καὶ ξεμαλλοπλεμένη;
— 'Εγώ εἶδα νῆλιο ἀπὸ βραδὺς κι' ἀστρι τὸ μεσημέρι,
ἔγώ εἶδα τὴ Λιογέννητη νὰ περπατῇ 'ς τοὺς δρόμους,
ξεσκούφωτη, ξυπόλυτη καὶ ξεμαλλοπλεμένη.
- Θέ μου, κι' ἀν εἴμαι καθαρή, κι' ἀν εἴμ' ἔγώ παρθένο,
195 ἀστραψε καὶ μπουμπούνεις νὰ χαλαστοῦν τὰ μάγια.»
Δὲν ἀστραψε, δὲ βρόντηξε, δὲ χάθηκαν τὰ μάγια.
Κι' ἀρχίνησε κ' ἐκτύπαγε τοῦ Κωσταντῆ τὴν πόρτα.
«Ἀνοιξε, μάγισσας παιδί καὶ μάγισσας ἀγγόνι,
μ' ἔδιούρλισαν τὰ μάγια σου, κ' ἥρθα κατὰ τ' ἐσένα.
- 200 — Ροκάνισε τὸ σίδερο, σὰ σκύλα τὴ μαγγοῦρα,
καὶ πιὲ νερὸ τῆς γούργας μου, κ' ὕστερα νὰ σ' ἀνοίξω.
— 'Ανοιξε, μάγισσας παιδί καὶ μάγισσας ἀγγόνι,
μ' ἔδιούρλισαν τὰ μάγια σου, κ' ἥρθα κατὰ τ' ἐσένα.
— Ροκάνισε τὸ σίδερο, σὰ σκύλα τὴ μαγγοῦρα.
- 205 καὶ πιὲ νερὸ τῆς γούργας μου, κ' ὕστερα νὰ σ' ἀνοίξω.
— 'Ανοιξε, μάγισσας παιδί καὶ μάγισσας ἀγγόνι,
μ' ἔδιούρλισαν τὰ μάγια σου, κ' ἥρθα κατὰ τ' ἐσένα.
— Ροκάνισε τὸ σίδερο, σὰ σκύλα τὴ μαγγοῦρα,
καὶ πιὲ νερὸ τῆς γούργας μου, κ' ὕστερα νὰ σ' ἀνοίξω.»
- 210 — Ροκάνισε τὸ σίδερο, σὰ σκύλα τὴ μαγγοῦρα,
κ' ἔπιε τῆς γούργας τὸ νερὸ κ' ἐσκασε σὰν τὸ ψάρι.
- Κι' αὐτοῦ 'ς τὰ ξημερώματα δὲ Κωσταντῆς ξυπνάει.
«Μάννα, δὲν ἥρθε ἡ νύφη σου, δὲν ἥρθε ἡ μαυρομάτα;
- Γιέ μου, δὲν ἥρθε ἡ νύφη μου, δὲν ἥρθε ἡ μαυρομάτα.»
- 215 Σὰν ἐκατέβη δὲ Κωσταντῆς, σὰν ἀνοιξε τὴν πόρτα,
σὰν εἶδε τὴ Λιογέννητη 'ς τὸ δρόμο ξαπλωμένη,
ψιλὴ φωνίτσα νέδγαλε, ψιλὴ φωνίτσα βγάζει.

«Σὰν ἥθελες, μαννοῦντα μου νά χῃς καὶ γιὸ καὶ νύφη,
δηντας σου πρωτοχτύπησε ἀς είχες τῆς ἀνοίξη.»

220 Χρυσό μαχαίρι γένθγαλε ἀπ' ἀργυρὸ φηκάρι,
'ς τὸν οὐρανὸ τὸ πέταξε, μέσ' 'ς τὴν καρδιά του πάει.

Στ. 1. *Ο Κωσταντίης* εἶναι δρομα συγχάκις ἐπαναλαμβάνουμενον εἰς τάκριτα ἄσματα, εἰς δὲ τὸ ἔπος οὕτως δρομάζεται ὁ ἀδελφὸς τῆς μητρὸς τοῦ Διγενῆ. Εἰς ἄλλας παραλλαγὰς ὁ ἐραστὴς δρομάζεται Διγενῆς ἢ Διονής, εἴς τινας Μαυρουδῆς (ἢ Μαυρουδῆς συγχάκις ταντίζεται μετὰ τοῦ Διγενῆ), εἰς ἄλλας δ' ἄλλας, εἰς τὰς πλείστας δὲ Χαράκαντς (= Χαρσανίτης). Στ. 4. *Διογέννητη* ἡ κατ' ἄλλας παραλλαγὰς Ἡλιόγεννη ἢ Ἡλιογεννημένη. Καὶ εἰς τὸ Ἀκριτικὸν ἔπος χαρακτηρίζεται ἡ ἐρωμένη τοῦ Διγενῆ Ἐνδοξία διὰ τῶν κοινητῶν ἐπιθέτων **ἥλιογέννητος**, **ἥλιογεννημένη**, **ἥλιογέννημα**. Τὸ δηλογεννημένη εἰρίσκεται καὶ εἰς τὴν Διγήνην τοῦ Ἀχιλλέως στ. 1270 ὡς κοινητὸν ἐπιθέτον ὠραῖας γνωμικός. Στ. 5. **κρεμεῖτά** τριανταφυλλιὰ φοδῇ μὲ δόλοπόδφυρα ὄρδα. Στ. 11. **δριὸν** τὸ ὅργος τοῦ πυρετοῦ. **ἔρριάστη** ἔρριγησε. Στ. 21. **Φωκᾶ** ὁ Φωκᾶς ἢ ὁ Βάρδας ὁ Φωκᾶς, ὁ Νικηφόρος (Φωκᾶς;) καὶ ὁ Πετροράχηλος (ἢ ὅπως κατὰ διαφόρους τύπους φέρεται παρεφθαρμένον τὸ δρόμα τοῦτο) εἶναι δρομαστὸι ἥρωες τῶν ἀκριτικῶν ἄσμάτων. Εἰς τινας παραλλαγὰς ὡς προξενῆτης ἀναφέρεται καὶ ὁ Χιλιοπαπποῦς, ἵτοι ὁ γηραιὸς ἀρχηγὸς τῶν ἀπελατῶν Φιλόπαππος τοῦ Ἀκριτικοῦ ἔπους. Στ. 28. **πεύκια** (ἐπεύχια) μικροὶ τάπτητες. Στ. 46. **χρυσάγανο** τὸ ἔχον χρυσῶν ἀνθέων, γένειον **χρυσόσταχο** τὸ ἔχον χρυσῶν ὅλον τὸν στάχυν, **χρυσοκονδυλάτο** τὸ ἔχον χρυσοῦς κονδύλους. Εἰς ἄλλας παραλλαγὰς φέρονται καὶ ἄλλα ὅμοια σύνθετα: **χρυσόκλωνο**, **χρυσόφυλλο**, **χρυσόρροιζο**, **χρυσοκαλαμᾶτο**, **χρυσογαμπουνάτο**. Στ. 56. **πλεξίδα** = τὸ πλέγμα, τὸ πλεκτὸν ἔργοντειρον. Στ. 77. **Δυνχά** ἐνιαχοῦ λέγονται τὰ μεταξωτά. Ἄλλαι παραλλαγαὶ ἔχον: τὰ λινά. Στ. 85. Πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς μαγγαρείας χρειάζεται ἀπόκομμα τοῦ σώματος ἢ τῶν ἐνδυμάτων, ἢ καθόλου πρᾶγμα τὸ ἔχον ἄμεσον συντάφειν πρὸς ἐκεῖνον, καθ' οὐν γίνεται ἡ μαγικὴ πρᾶξις. Στ. 100. **βάγιαις** αἱ ἀκόλουθοι θεραπαινίδες, **ντάνταις** αἱ τροφοί, **δούλαις** αἱ θεράπαιναι, **σκλέβαις** αἱ δοῦλαι. Στ. 104. **νὲ - νὲ** = οὔτε - οὔτε. Στ. 105. **νὰ** οἵτις τυφλώσῃ τὸ ψωμὶ τοῦ πατρὸς μου, τὸ δόποτον ἀναξίως τρώγετε. Στ. 112. **ξεμαλλοπλεμένη** συμφυρωμὸς δύο ἐπιθέτων, **ξεμαλλιασμένη** - **ξεπλεμένη**. Στ. 122. **φράγκικα** κατὰ τὸν τρόπον τῶν Φράγκων, οἱ δόποι ξυρίζονται τὸν ὥραρ τῆς ἡμέρας. Στ. 123. *Ο χαιρετισμὸς προσαρμόζεται πρὸς τὴν ὥραν τῆς μόστακα καὶ τὸ γένειον.* Στ. 125. **πλουμὶ** καὶ **πλουμπὶ** (ἐκ τοῦ λατ. *pluma*) κέντημα, ποικιλμα, ἴδιως χρυσῶν. Στ. 144. **μὴ πλήσσης** (πλήττεις) μὴ ἀνησυχῆς, μὴ φροντίζης. Στ. 157. **μουνοῦχοι** = εὐνοῦχοι. Στ. 161. **ὑφαδιοπλούμισασι** (ὑφάδιον + πλουμίζω) ἐκέντησαν διὰ τοῦ ὑφαδίου, κατὰ τὴν ὑφασιν. Στ. 175. **ὅσηγα** = ὀδός· **γούρρα** = λάκνος, λεκάνη. Στ. 200. **ἔρκανισε** τὸ σίδεο τῆς πόρτας, ὅπως ἡ σκύλα ἔρκαντει (δαγκάνει, περιπόλγει) τὴν ὁάδον τοῦ διαβάτου.

186.

R. Berry 6.153 ff

75

(Η ΑΡΠΑΓΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΤΟΥ ΑΚΡΙΤΗ)

[Τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτου, διὰ μακρῶν ἀφηγούμενον τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἀρπαγῆς ὑπὸ τούτου τῆς θυγατρὸς τοῦ στρατηγοῦ Δούκα Εὐδοκίας, οὐδαμῶς μνημονεύει ἄλλην ἀρπαγὴν ταύτης, γενομένης συνύγου τοῦ ἥρως, ὑπὸ ἔχθρῶν αὐτοῦ Ἀπελάτῶν ἡ Σαρακηνῶν. Ἀλλὰ φαινέται ὅτι τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο τῆς ἀρπαγῆς τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀκρίτου ἀνήκει εἰς τὰ παλαιότατα στοιχεῖα τῆς ἀκριτικῆς ποιήσεως, διότι εἶναι τὸ θέμα δημοτικοῦ ἄσματος, τὸ ὅποιον εἰς παμπληθεῖς παραλλαγάς εἶναι διαδεδομένον ἀνά πάσας τὰς ἐλληνικὰς χώρας. Εἴτε τινας τῶν παραλλαγῶν τούτων παρατηρεῖται συμφωνός πρὸς τὸ ἄσμα περὶ τῆς ἀρπαγῆς τῆς Εὐδοκίας ὑπὸ τοῦ Διγενῆ καὶ τῆς διώξεως τούτου ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς κόρης. Αἱ πλεῖσται δὲ τοσάτας παρουσιάζουν μεταβολάς, ἀπομακρυνόμεναι τῆς ἀρχικῆς διατυπώσεως, ὥστε ἀν̄ ἐκάστη αὐτῶν ἔξητάζετο καθ' ἑαυτὴν ἀνευ παρεξεύσεως πρὸς τὰς ἄλλας παραλλαγάς, δυσχερεστάτη θά το ἡ ἀναγνώρισις τῆς συναφείας πρὸς τὰκτικά ἄσματα.]

Τὸ θέμα τῆς ἐπανόδου τοῦ ἥρως ἀνδρός μετὰ μακράν ἀπουσίαν καὶ τῆς παρακαλύσεως τοῦ νέου γάμου, ὃν ἔξεβιάζετο νὰ συνάψῃ ἡ σύνγυνός του, διὰ τῆς ἀρπαγῆς αὐτῆς ἡ τῆς ἀποπομπῆς ἡ τοῦ φόνου τοῦ μηνστῆρος εἶναι κοινότατον εἰς ἄσματα, μάθους καὶ παραδόσεις πολλῶν λαδῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, ἐπαναλαμβανομένου τοῦ ὅμηριου μύθου περὶ Ὁδυσσέως καὶ τῶν μηνστήρων τῆς Πηγελοτῆς κατὰ ποικιλτάτους τρόπους. Πρὸς τὸ θέμα δὲ τοῦτο προσηγορίσθη καὶ τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἀρπαγῆς τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀκρίτου ὑπὸ ἔχθρῶν αὐτοῦ καὶ τῆς λυτρώσεως ταύτης ὑπὸ τοῦ ἥρως, προσλαβὸν πάμπολλα στοιχεῖα ἐκ τῶν διαφόρων διασκευῶν τοῦ μύθου.

Τῶν πολυαριθμῶν παραλλαγῶν τοῦ ἄσματος διακρίνονται δύο κύριοι τύποι. Κατὰ τὸν ἔνα τὴν γυναικὰ τοῦ Ἀκρίτου ἀτάγουν ἔχθροι αὐτοῦ, οὓς μαθῶν κατὰ θαυμάσιον τρόπον τὴν ἀρπαγὴν διώκει καὶ κατανικᾶ ὁ ἥρως, ἐπιβαίνων ἵππου κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν εὐτελοῦς, ἀλληθῶς δ' ὀκυποδεοτάτου. Οἱ ἀπαγωγεῖς κατά τινας παραλλαγάς εἶναι Σαρακηνοί (ἢ Τοῦρκοι), κατ' ἄλλας δ' ἀντίταλος ἥρως τοῦ Διγενῆ ἡ τοῦ πάπτων τοῦ Ἀνδρονίκου Συρόποντος. Κατὰ τὸν ἔτερον τύπον ὁ ἔπι μακρὸν ἀποδημῶν ἥρως μανθάνει ἐκ διαφόρων θαυμασίων σημείων ὅτι ἄλλος πρόκειται νὰ νυμφευθῇ τὴν σύζυγὸν τοῦ ἀκούσαν καὶ καταφθάς τῇ βοηθείᾳ θαυμασίου ἵππου ματαιώνει τὸ γάμον. Αἱ διαφοραὶ τοῦ τύπου τούτου εἶναι πολλαῖ: Ο σύζυγος λείπει εἰς τὸν πόλεμον, ἡ εἰς μακρινὸν ταξίδιον, ἡ εἶναι φυλακισμένος, ἡ εἶναι σπλάχνος εἰς τὰ καράβια. Καὶ ματαιώνει τὸν γάμον ἡ ἐπιφαινόμενος πρὸ τῆς τελέσεως αὐτοῦ καὶ ἀποέμπτων τὸν μηνστῆρα, ἡ ἀρπάζων τὴν σύζυγὸν του, ἡ φονεύων τὸν μηνστῆρα, ἡ ἀναγνωρίζομενος ὑπὸ τῆς γυναικὸς ἐκ τοῦ δακτύλιου του, τὸν ὅποιον ὁπτεῖ εἰς τὸ προσφερόμενον αὐτῷ ποτήριον οἴνου.

Πολλαχοῦ τὸ ἄσμα τοῦτο εἶναι γαμήλιον. Ἐν Κύπρῳ τραγουδεῖται τὴν πρωταν τῆς δευτέρας ἡμέρας τοῦ γάμου ἔξωθεν τοῦ νυμφικοῦ θυλάμου (ἐπιθαλάμιον).]

Ως ἔτρωγα κι' ώς ἔπινα σὲ μαρμαρένια τάβλα,
δικαίωσε μου χλυμίντρισε καὶ τὸ σπαθί μου ἐρράη,
κ' ἐμένα δικαίωσε νοῦς μου τό βαλε, παντρεύουν τὴν καλή μου,
μὲ κάποιον ἄλλον τὴν βλογοῦν κ' ἐκείνη δὲν τὸν θέλει,
5 παντρευαρραβωνιάζουν τὴν κ' ἐμένα μ' ἀστοχοῦντε.
Περνῶ καὶ πάω τοὺς μαύρους μου, τοὺς ἑδομηνταπέντε.
«Μαῦροι μου ἀκριδοτάγιστοι καὶ μοσκαναθρεμμένοι,
ποιὸς εἰν' ἀψύντος καὶ γλήγορος, νὰ τὸν καβαλλικέψω,
ν' ἀστράψῃ τὴν ἀνατολὴν καὶ γὰ βρεθῇ τὴν δύση;»

10 Οἱ μαῦροι μου ὅσοι τάκουσαν οὐλοὶ βουδοὶ ἀπομεῖναν,
κι' ὅσαις φοράδες τὸ ἀκουσαν ἔρρηξαν τὰ πουλάρια
κ' ἔνας γρίβας παλιόγριβας, σαρανταπληγιασμένος,
κείνος ἀπολογήθηκε, γυρίζει καὶ μοῦ λέει.
«Ἐγώ εἰμαι ἀψύντος καὶ γλήγορος νὰ πάγω δῆθε κι' ἀν εἶναι.
15 Ὁποῦ είναι γάμος καὶ χαρὰ πάνε τὰ νιὰ μουλάρια,
ὅποῦ είναι πόλεμος φρικτὸς παιρηνούν ἐμὲ τὸ γέρο.
Ἐγώ εἰμαι γέρος κι' ἀχαρος, ταξίδια δὲ μοῦ πρέπουν,
μὰ γιὰ κατίρι τῆς κυρᾶς νὰ μακροταξιδέψω,
20 διοῦ μ' ἀκριδοπότικε τὸ γῦρο τῆς ποδιᾶς της,
κι' διοῦ μ' ἀκριδοπότικε τὴν χοῦφτα τοῦ χεριοῦ της.
Μόν' δέσε τὸ κεφάλι σου μὲ δυὸ μὲ τρία μαντήλια,
καὶ σφίξε τὴν μεσοῦλα σου μὲ δυὸ μὲ τρία ζουνάρια,
νὰ μὴ σὲ φάῃ ἡ βουὴ καὶ ντραλιστῆς καὶ πέσῃς.
25 Καὶ μὴ σὲ πάρῃ κουρτεσιὰ καὶ βάλης φτερνιστῆρι,
καὶ θυμηθῶ τὴν νιότη μου καὶ κάμω σὰν πουλάρι,
καὶ σπείρω τὰ μυαλούδια σου τὸν ἐννιὰ μοδιῶ χωράφι..»

Στρώνει γοργὰ τὸ μαῦρο του, γοργὰ καβαλλικεύει.
Δίνει βιτσιὰ τοῦ μαύρου του καὶ πάει σαράντα μίλλια,
καὶ μεταδευτερώνει του καὶ πάει σαρανταπέντε.
20 Σ τὴ στράτα νόποῦ πήγαινε τὸ θύὸν ἐπαρακάλει.
«Θέ μου νὰ βρῶ τὸν κύρη μου τὸν τάμπελι νὰ κλαδεύῃ.»
Σὰ χριστιανὸς ποῦ τολεγε, σὰν ἀγιος ἐξακούστη,
κι' ἀπάντησε τὸν κύρη του ποῦ ακλάδευε τὸν τάμπελι.
«Καλῶς τὰ κάνεις, γέροντα, τὸ τίνος εἰν' τάμπελι;
35 — Τῆς ἐρημιᾶς, τῆς σκοτεινιᾶς, τοῦ γιοῦ μου τοῦ φευγάτου.
Σήμερα τῆς καλίτσας του τῆς δίνουν ἄλλον ἀντρα,
ἐψέες ἐπῆγραν τὰ προικιὰ καὶ σήμερα τὴν νύφη.
— Παρακαλῶ σε, γέροντα, ἀλήθεια νὰ μὲ δώσῃς,
τάχα θὰ φτάσω τὸν τὴν χαρά, θὰ φτάσω καὶ τὸν τὸ γάμο;
40 — «Αγ ἔχης μαῦρο γλήγορο τὸ σπίτι τοὺς προφτάνεις,
κι' ἀν εἰν' ὀκνὸς δικαίωσε μαῦρος σου τὸν τὴν ἐκκλησιὰ τοὺς βρίσκεις.»
Δίνει βιτσιὰ τοῦ μαύρου του καὶ πάει σαράντα μίλλια,

- καὶ μεταδευτερώνει του καὶ πάει σαρανταπέντε.
 Στὴ στράτα νόποῦ πήγαινε τὸ θιὸν ἐπαρακάλει.
- 45 «Θέ μου νὰ βρῷ τὴ μάννα μου ὃς τὸν κῆπο νὰ ποτίζῃ!»
 Σὰ χριστιανὸς ποῦ τολεγε, σὰν ἄγιος ἔξακούστη,
 κ' εὑρῆκε τὴ μαννοῦλα του ποῦ πότιζε τὸν κῆπο.
 «Ωρα καλή, γερόντισσα, τὸ τίνος εἰν' ὁ κῆπος;
 — Τῆς ἐρημιᾶς, τῆς σκοτεινᾶς, τοῦ γιοῦ μου τοῦ φευγάτου,
 ποῦ σήμερα ἡ γυναῖκα του θὰ πάρῃ νἄλλον ἀντρα,
 ἐψὲς ἐπῆραν τὰ προικιὰ καὶ σήμερα τὴ νύφη.
 — Πές μου νὰ ζῆς, γερόντισσα, φτάνω κ' ἐγὼ ὃς τὸ γάμο;
 — «Ἄν ἔχῃς μαῦρο γλήγορο, ὃς τὸ σπίτι τους προφτάνεις,
 κι' ἀν εἰν' ὀκνός ὁ μαῦρος σου, ὃς τὴν ἐκκλησιὰ τους βρίσκεις.»
- 55 Δίνει τοῦ μαύρου του βιτσιὰ ὃς τὴ χώρα κατεβαίνει.
 Εκεῖ σμάξ, ἐκεῖ κοντὰ ὃς τὸ σπίτι του νὰ φτάσῃ,
 ὁ μαῦρος του χλιμύντρισε κ' ἡ κόρη ἀναστενάζει.
 «Τί ἔχεις, κόρη μ', καὶ θλίβεσαι καὶ βαριαναστενάζεις,
 τὰ ροῦχα σου δὲν εἰν' καλά, ἡ τὰ φλωριά σου λίγα;
 60 — Φωτιὰ νὰ κάψῃ τὰ ροῦχα σου καὶ λάθρα τὰ φλωριά σου,
 τί ὁ μαῦρος ποῦ χλιμύντρισε σὰν τοῦ καλοῦ μου μοιάζει.
 — «Ἄν εἰν' ὁ πρῶτος ἀντρας σου νὰ βγῆς νὰ τὸν σκοτώσω,
 μόν' εἰν' ὁ πρῶτος μου ἀδερφός, μοῦ φέρνει τὰ προικιά μου.
 65 — «Ἄν εἰν' ὁ πρῶτος σου ἀδερφός, ἔδηγα νὰ τὸν κεράσηγ.
 Χρυσὸ ποτῆρι νάρπαξε νὰ βγῆ νὰ τὸν κεράσηγ.
 «Δεξιά μου στέκα, λυγερή, ζερδά μου πέρνα, κόρη.»
 Τὸ μαῦρο του χαμήλωσε κ' ἡ κόρη ἀπάνω εὐρέθη.
 Βγάλλει καὶ τὸ χρυσὸ σπαθὶ καὶ τάργυρὸ μαχαίρι,
 70 δίνει τοῦ μαύρου του βιτσιὰ κ' ἐπῆρε χίλια μίλια,
 μηδὲ τὸ μαῦρον εἰδάνε, μήτε τὸν κορνιαχτό του.
 «Οποῦ εἰχε μαῦρο γλήγορο νεῖδε τὸν κορνιαχτό του,
 κι' ὅποῦ εἰχε μαῦρο κ' εἰν' ὀκνός, μηδὲ τὸν κορνιαχτό του.

Στ. 11. ἔρηξαν τὰ πουλάρια αἱ ἔγκυοι φοράδες ἀπέβαλον. Στ. 23. ντρα-
 λιστῆς=ζαλισθῆς. Στ. 24. κουρτεσιὰ (λ. ιταλ. cortesia). Μὴ τυχὸν ἐκ φιλοτι-
 μίας, ἐκ φιλοτίμου δρμῆς κεντήσης διὰ τῶν πιερνιστήρων. Στ. 26. σὲ κρημνίω,
 ὅστε νὰ διασπαρῇ δὲκτέφαλός σου ὃς ἐννιὰ μοδιῶ χωράφι εἰς χωράφιον ἐκτετα-
 μένον, τὸ δποῖον διὰ νὰ σπαρῇ χρειάζεται σπόρουν ἐννέα μοδιῶν. Στ. 28. βιτσιὰ
 μαστίγωσις δὰ λεπιοῦ μαστιγίου. Στ. 40. εἰς τὸ σπίτι τῆς νύμφης, προτοῦ νὰ
 ἐκκινήσῃ ἡ γαμήλιος πομπὴ διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐκκλησιὰν, ὅπου θὰ γίνῃ ἡ εὐλο-
 γία τοῦ γάμου. Στ. 65. Πολλαχοῦ συνηθίζεται ἡ νύμφη νὰ κερνᾷ τους προσκε-
 κλημένους. Στ. 71. κορνιαχτὸς=κονιορτός. Στ. 72. δποῦ εἰχε (ἐκ τῶν
 δραμόντων πρὸς καταδίωξιν ἀντοῦ).

76

Χήρας ύγιδες λατρεύει τριά καλά ἀλογα,
 τὸ Γρίθα καὶ τὸ Μαύρη καὶ τὸν Πέπανο,
 τὸ Γρίθα γιὰ καβάλλα καὶ γιὰ λεβεντιά,
 τὸν Πέπανο γιὰ μάτια καὶ ξανθὰ μαλλιά,
 5 τὸ Μαύρη γιὰ σεφέρι καὶ γιὰ πόλεμο.

Μὰ πῆγε 'ς τὸ σεφέρι κ' ἥρθεν ἀδειανό,
 καὶ ὁ Γρίθας τὸ μαλώνει καὶ ὁ Πέπανος.
 «Βρὲ ποῦ εἰναι, μωρὲ Μαύρη, ποῦ εἰναι ὁ ἀφέντης μας,
 ποῦ πῆγες 'ς τὸ σεφέρι κ' ἥρθες ἀδειανός;
 10 —'Αφῆστε νὰ σᾶς εἴπω τὰ τραγούδια μου
 καὶ τὸ μεγάλο πόνο τῆς καρδούλας μου.
 'Ωσδὴν ἐπολεμοῦμε 'ς τὸ ῥημόκαστρο,
 ἔκαμψα νὰ περάσω πὸ τὸν πόταμο,
 κοπήκανε οἱ σέλλαις καὶ οἱ σκαλωσιαῖς,
 15 καὶ πῆρε τὸν ἀφέντη κ' ἥρθα νὰ δειανό.»

Στ. 2. Πέπανος καλοθρεμένος (ἡ λ. ἀρχαία). Στ. 5. σεφέρι (λ. τουρκ.)
 ἐκστρατεία. Στ. 15. καὶ πῆρε (ὁ πόταμος).

(ΤΟ ΠΑΛΕΜΑ ΤΟΥ ΤΣΑΜΑΔΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΙΟΥ ΤΟΥ)

[Εἰς τὰς ἐπικάς διηγήσεις πολλῶν ἔθνων δὲν είναι σπάνιον τὸ θέμα τῆς μονομαχίας πατρὸς καὶ νιοῦ, ἀγνοούντων ἀλλήλους, τῆς ὁποίας ἡ ἔκβασις συνήθως είναι ὁ θάνατος τοῦ πατρός. Τὰ γνωστότατα παραδείγματα είναι τὸ τῆς Τηλεγονίας τοῦ Εὐγάμιμωνος, ὅπου κατὰ παλαιοὺς Ἑλληνικοὺς μύθους ἔξετίθετο ὁ θάνατος τοῦ Ὁδυσσέως ἐν μάχῃ πρὸς τὸν υἱόν του Τηλέγονον, καὶ τὸ τοῦ Σάλκανμὲ τοῦ Πέρσου ποιητοῦ Φιρδούση περὶ τῆς μονομαχίας τοῦ Ῥουστέμ καὶ τοῦ Σοχράβ.]

Εἰς ἀκριτικὰ ἄσματα ἀναφέρεται συμπλοκὴ τοῦ αἰχμαλώτου νιοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὸν ἀδελφόν του. Εἰς δὲ τὸν κύκλον τῶν ἀκριτικῶν ἄσμάτων περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ τὰ τῆς πάλης τούτου πρὸς τὸν Χάρον ἐκτίθενται καθ' ὅμοιον περίτον τρόπον ὡς εἰς τὸ προσείμενον τραγούδι τὰ περὶ τῆς πάλης τοῦ γιοῦ τῆς χήρας πρὸς τὸν Τσαμαδόν. Μία μάλιστα κορητικὴ παραλλαγὴ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ σχεδὸν οὐδαμῶς διαφέρει τὰ παραλλαγῶν τοῦ ἄσματος τοῦ Τσαμαδοῦ.

[Ἡ δηλητηρίασις τοῦ ἀντρειωμένου νιοῦ ὑπὸ τῆς χήρας μητρός του, ἐρωμένης τοῦ Τσαμαδοῦ, ἐπέρχεται ἀδικαιολόγητος καὶ ἀπροσδόκητος, ἀγενοῦ προπαρασκευῆς τινος. Εἰς τινας δ' ὅμως παραλλαγὰς τὸ φάρμακον προσφέρει ἡ μῆτρος εἰς τὸν Τσαμαδόν. Εἰς παραλλαγὴν δὲ τῶν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ ἄσμάτων συμπαρισταται καὶ ἡ μῆτρος τους κατὰ τὴν πάλην αὐτοῦ πρὸς τὸν Χάρον, κρατοῦσα τριῶν λογιῶν κρασί καὶ τριῶν λογιῶν φαρμάκου, ὅπως ἀν μὲν νικήσῃ ὁ νιός της τῷ προσφέρει τὸ κρασί, ἀν δὲ νικηθῇ πίη αὐτὴ τὸ φαρμάκῳ.]

[Ἡ εἰκὼν τοῦ ἐκ τῶν ὁρέων κατερχομένου Τσαμαδοῦ, τοῦ φέροντος εἰς τοὺς ὅμοιους δένδρον ἐκριζωμένον μὲν θηρία κρεμάμενα εἰς τοὺς κλάδους του, ὑπενθυμίζει τὰς παραστάσεις τῶν Κενταύρων ἐν ἀρχαίκαις ἀγγειογραφίαις.]

- Μέσ' ἵς τ' ἡ Γιωργιοῦ τοὺς πλάτανους γένονταν πανηγύρι,
τὸ πανηγύρι ἡταν πολύ, κι' ὁ τόπος ἡταν λίγος,
δώδεκα δίπλαις ὁ χορός, καὶ ἔξηνταδυὸς τραπέζια,
καὶ χίλια φένονται σφαχτά ἵς δλο τὸ πανηγύρι.
5 Κ' οἱ γέροντες παρακαλοῦν, τάζουν ἵς τὸν ἡγη Γιώργη,
ὅς Τσαμαδὸς νὰ μὴν ἐρθῇ, χαλάει τὸ πανηγύρι.

- 'Ακόμα ὁ λόγος ἔστεκε κι' ὁ Τσαμαδὸς ἐφάνη,
ποὺ ρισοδάλει δχ τὸ βουνὸ κατὰ τὸ πανηγύρι.
Πατεῖ καὶ σεέται τὸ βουνό, κράζει κι' ἀχᾶν οἱ λόγγοι,
10 καὶ ἐκράταγε ἵς τὸν ώμο του δέντρο ξεριζωμένο,
καὶ ἀπάνου ἵς τὰ κλωνάρια του θεριά εἶχε κρεμασμένα.
«Ωρα καλή σας, γέροντες. — Καλὸ ἵς τὸ παλληκάρι.

- Ποιὸς ἔχει ἀστῆθι μάρμαρο καὶ χέρια σιδερένια,
γιὰ νὰ βγῃ νὰ παλέψουμε 'ς τὸ μαρμαρένιο ἀλῶνι;»
- 15 Κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε ἀπ' τοὺς πανηγυριώταις,
τῆς χήρας γιὸς ἐφώναξε, τῆς χήρας δὲ ἀντρειωμένος.
«Ἐγώ χω ἀστῆθι μάρμαρο καὶ χέρια σιδερένια,
γιὰ νὰ βγω νὰ παλέψουμε 'ς τὸ μαρμαρένιο ἀλῶνι.»
- Βγαίνουν κ' οἱ δυὸ μὲ τὰ σπαθιὰ καὶ πάνε νὰ παλέψουν.
- 20 Ἐκεῖ ποῦ ἐπάτειε δὲ Τσαμαδὸς ἑδούλιαζε τὸ ἀλῶνι,
κ' ἔκει ποῦ ἐπάτειε τὸ παιδὶ ἑδούλιαζε κ' ἑδύθα.
Ἐκεῖ ποῦ βάρειε δὲ Τσαμαδὸς τὸ γαῖμα πάει ποτάμι,
κ' ἔκει ποῦ χτύπαε τὸ παιδὶ τὰ κόκκαλα τσακίζει.
«Κοντοκαρτέρει, βρὲ παιδὶ, κάτι νὰ σὲ ρωτήσω.
- 25 Ποιὰ σκύλα μάννα σ' ἔκαμε, κι' δὲ κύρης σου ποιὸς ἥταν;
— Ή μάννα μου δταν χήρεψε δὲν μ' εἶχε γεννημένον,
κι' ὥμοιασα τοῦ πατέρα μου καὶ θὰ τὸν ἀπεράσω.»
Απὸ τὸ χέρι τὸν ἀρπάξεις τῆς μάννας του νὰ πάνε.
Απὸ μακριὰ τούτες θωρεῖ κ' ἐτοίμασε τραπέζι.
- 30 Κ' ἔκει ποῦ τρώγαν κ' ἐπιναν ἡ χήρα τοὺς κερνοῦσε,
κρασὶ κερνάει τὸν Τσαμαδό, φαρμάκι τὸ παιδὶ της.
«Μαννοῦλα, μ' ἐφαρμάκωσες, ἀπ' τὸ θεὸν νὰ τὸ βργες!»

Στ. 20. 21. Οἱ δύο οὗτοι στίχοι προσήκουσιν εἰς περιγραφὴν πάλης μᾶλλον ἢ
ξιφομαχίας.

78

(Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ)

[Κατὰ τὸ Ἀκριτικὸν ἔπος, δὲ Διγενῆς Ἀκρίτης καθυποτάξας πάσας τὰς ἄκρους καὶ κατασχών πλείστας πόλεις καὶ χώρας ἀνταρτῶν, ἔκτισε παρὰ τὸν ποταμὸν Ἐνδροάτην θαυμαστὸν τὸ κάλλος παλάτιον, ὅπου διέμενεν. Νοσήσας δὲ δεινοτάτην νόσον καὶ αἰσθανόμενος ἐπικείμενον τὸν θάνατον, ἐκάλεσε πλησίον του τὴν σύζυγόν του, ὅτε δὲ ἐψυχορράγει, ἀπέθανε καὶ αὐτῇ ἐκ τῆς λύπτης της. Εἰς δὲ τὰ δημοτικὰ ἔργα τοῦ Διγενῆς ἀποθνήσκει, ἥτεπθεὶς ἐν παλῇ πρός τὸν Χάροντα ἀλλ' αἱ διάφοροι παραλλαγαὶ τοῦ γενικωτάτου σχῆματος τούτου ἐκφαίνουσι ποικίλους τύπους τοῦ θανάτου τοῦ ἡρωας, τῶν διόπιν ἔχην τινα διακρίνονται καὶ εἰς τὰς διασκευὰς τοῦ ἔπους. Κατὰ τὰς πληροστέρας παραλλαγάς, καταπαλαισθεῖς ὑπὸ τοῦ Χάρους δὲ Διγενῆς κατάκειται εἰς τὴν κλίνην, ἀναμένων τὸν θάνατον, περιστοιχίζουν δὲ αὐτὸν τὰ παλληλάρια του, εἰς τὰ δόπια ἀφηγεῖται ἀνδραγαθίας αὐτοῦ. Εἴτα προσκαλεῖ τὴν σύζυγόν του, καὶ διώς μη μετὰ τὸν θάνατον του περιέλθῃ εἰς ἄλλον, τὴν ἀποτύνγει εἰς τὰς ἀγκάλας του. Κατ' ἄλλας παραλλαγάς δὲ Χάρος ἐλλοχεύει πανταχοῦ τὸν Διγενῆ, ἢ δὲ Διγενῆς κτίζει κάστρον διὰ νὰ τὸν εὑρῃ ὁ Χάρος, ἀλλ' οὐδὲ οὔτε τὸν ἀποφεύγει, ἢ ἀκούσας παρὰ φίλων του ὅτι ἐπεφάνη ἄγνωστος ἡρως (εἶναι δὲ οὗτος ὁ Χάρος) ἀν καὶ ἐπιθάνατος, προκαλεῖ αὐτὸν εἰς ἄγνωνα καὶ ἡττάται. Εἰς τὴν δημοσιευμένην κατωτέρῳ κρητικὴν παραλλαγὴν τοῦ ἔργου περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ εἶναι καταφανεστάτη ἡ ἐπίδρασις τῶν κρητικῶν παραδόσεων. Ο γενναῖος Ἀκρίτης προσέλαβεν ἐν Κρήτῃ τὰς διαστάσεις Τιτάνος, σχεδὸν οὐδὲν διατηροῦντος πλέον τὸ ἀνθρώπινον. Καὶ εἰς τὰ ἄσμα τοῦτο, ὃς εἰς τὰς παραδόσεις, διασκελίζει δρη, δισκεύει μὲ δργάδεις λίθους, ἀνασπῆ βράχους, νικᾷ εἰς τὸν δρόμον ἐλάφους καὶ αἰγάγρους. Ο Χάρος δὲν τολμᾷ νὰ παλαισθῇ μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν πληγώνει ἐξ ἐνέδρας.]

A'

- ‘Ο Διγενῆς ψυχομαχεῖ καὶ ή γῆ τόνε τρομάσσει.
 Βροντὴ καὶ ἀστράφτει δὲ οὐρανὸς καὶ σειέτ’ δὲ ἀπάνω κόσμος,
 καὶ δὲ κάτω κόσμος ἀνοικεῖ καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια,
 καὶ ή πλάκα τὸν ἀνατριχιῶ πῶς θὰ τόνε σκεπάσῃ,
 5 πῶς θὰ σκεπάσῃ τὸν ἀιτό τοσῇ γῆς τὸν ἀντρειωμένο.
 Σπίτι δὲν τὸν ἐσκεπάζε, σπίλιο δὲν τὸν ἔχώρει,
 τὰ δρη ἐδιασκέλιζε, βουνοῦ κορφαῖς ἐπήδα,
 χαράκι ἀμαδολόγανε καὶ ῥιζιψίδι ἔκούνειε.
 ’Σ τὸ βίτσιμά πιανε πουλιά, ’ς τὸ πέταμα γεράκια,
 10 ’ς γλάκιο καὶ ’ς τὸ πήδημα τὰ λάφια καὶ τάγριμια.
 Ζηλεύει δὲ Χάρος μὲ χωσιά, μακρὰ τόνε βιγλίζει,
 καὶ ἐλάζωσέ του τὴν καρδιὰ καὶ τὴν ψυχή του πῆρε.

Στ. 8. **χαράκια** (χάραξ) δργάδεις λίθοι, βράχοι. **ἀμαδολόγανε** = ἔπαιζεν ως ἀμάδας, δίσκον. Στ. 9. **βίτσιμα** = τίναγμα τοῦ σώματος. Στ. 10. **γλάκιο** = τρέξιμον, ἀγών δρόμου. **ἄγριμα** = ἀγρίας αἴγας, αἰγάγρους.

Β'

[Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἡσμα ὁ Διγενῆς ἀποθνήσκει, νικηθεῖς ἐν πάλῃ πρὸς τὸν Χάρον.] Ο φοβερός ἀντίπαλος αὐτοῦ περιγράφεται κατὰ τὸ πρότυπον τῶν παραστάσεων τοῦ ψυχοπομποῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἐν ταῖς ἀγιογραφίαις τῶν ἐκκλησιῶν.]

- Τρίτη ἐγεννήθη ὁ Διγενῆς καὶ Τρίτη θὰ πεθάνῃ.
 Πιάνει καλεῖ τοὺς φίλους του κι' ὅλους τοὺς ἀντρειωμένους,
 νά ρθη ὁ Μηγᾶς κι' ὁ Μαυραῖλῆς, νά ρθη κι' ὁ γιὸς τοῦ Δράκου,
 νά ρθη κι' ὁ Τρεμαντάχειλος, ποῦ τρέμει ἡ γῆ κι' ὁ κόσμος.
- 5 Κ' ἐπῆγαν καὶ τὸν ηύρανε 'ς τὸν κάμπο ξαπλωμένο.
 Βογγάει, τρέμουν τὰ βουνά, βογγάει, τρέμουν οἱ κάμποι.
 «Σὰν τί νὰ σ' ηύρε Διγενῆ, καὶ θέλεις νὰ πεθάνῃς;
 — Φίλοι, καλῶς ὥρισατε, φίλοι κι' ἀγαπημένοι,
 συχάσατε, καθήσατε κ' ἔγώ σᾶς ἀφηγειέμαι.
- 10 Τῆς Ἀραβίνας τὰ βουνά, τῆς Σύρας τὰ λαγκάδια,
 ποῦ κεῖ συνδυό δὲν περπατοῦν, συντρεῖς δὲν κουδεντιάζουν,
 παρὰ πενήντα κ' ἑκατό, καὶ πάλε φόδο νέχουν,
 κ' ἔγώ μονάχος πέρασα πεζὸς κι' ἀρματωμένος,
 μὲ τετραπίθαμο σπαθί, μὲ τρεῖς δργυιαῖς κοντάρι.
- 15 Βουνά καὶ κάμπους ἔδειρα, βουνά καὶ καταράχια,
 νυχτιαῖς χωρὶς ἀστροφεγγιά, νυχτιαῖς χωρὶς φεγγάρι.
 Καὶ τόσα χρόνια ποῦ ζησα δῶ 'ς τὸν ἀπάνου κόσμο
 κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους.
 Τώρα εἰδα ἔναν ξυπόλυτο καὶ λαμπροφορεμένο,
 20 πόρχει τοῦ βίσου τὰ πλουμιά, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια:
 μὲ κράζει νὰ παλέψωμε σὲ μαρμαρένια ἀλώνια,
 κι' ὅποιος νικήσῃ ἀπὸ τοὺς δυὸς νὰ παίρη τὴν ψυχή του.»
- Κ' ἐπῆγαν κ' ἐπαλέψανε 'ς τὰ μαρμαρένια ἀλώνια:
 κι' ὅθε χτυπάει ὁ Διγενῆς, τὸ αἷμα αὐλάκι κάνει,
 25 κι' ὅθε χτυπάει ὁ Χάροντας, τὸ αἷμα τράφο κάνει.

Στ. 3. Ὁ **Μαυραῖλῆς** εἶναι ὁ εἰς ἄλλα ἀκριτικὰ ἡσματα δυνομαζόμενος Μιραλῆς, Μιριολῆς, Εμιραλῆς, δηλογότι αὐτὸς ὁ Εμίρης τοῦ ἔπους, ὁ δὲ Τρεμαντάχειλος εἶναι ὁ Πετροτράχηλος τοῦ ἡσματος τῶν νιῶν τοῦ Ἀρδαρονίκου. Στ. 10. Ἀλλαι τινὲς παραλλαγαὶ ἀντὶ τῶν βουνῶν τῆς Ἀραβίας καὶ τῶν φαράγγων τῆς Συρίας ἀναφέρουν ἄλλους τόπους. Στ. 11. Ὁ Ομάδες ἐκ δύο ἦ τριῶν δὲν τολμοῦν νὰ διέλθουν, πρέπει νὰ εἶναι πολλοὶ διὰ νὰ δυνηθοῦν ἢ ἀντιμετωπίσουν τοὺς κινδύνους. Στ. 15. **Ἐδειρα** (δέρων) μεταφορικῶς ἐπέρθασα ἐπανειλημμένος. Στ. 20. **ἔρσος** = διάγξ. πλουμιά ποικίλματα. Στ. 25. **τράφο** = τάφον.

ΠΑΡΑΛΟΓΑΙΣ

«Εἰς τὰ ἐθνικὰ ἐκεῖνα ἵσματα τῶν Ἑλλήνων, δόσα ὑπόθεσιν ἔχονν ίδεώδη ἢ πεπλα-
ομένην, ἢ φαντασία τοῦ λαοῦ ἐκδηλώνε-
ται μετά περισσῆς ποικιλίας, ἐλευθερίας
καὶ δυνάμεως.»

(Fauriel)

ЗІАЛОДАРП

Сільськогосподарський
кооперативний земельний
товариство з обмеженою
відповідальністю
засновано 1992 року

(ΤΟ ΔΟΚΙΜΙΝ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ)

Σαράντα δυὸς ἀρχοντόπουλα μιὰ κόρη νάγαποῦσαν,
κόρη πανώρια κι' ὅμορφη καὶ 'ς τὰ φλωριὰ χωσμένη.
Κι' ὅλοι νέκαλεστήκανε μιὰ μέρα γιὰ νὰ πάνε.
Γεμίζου οἱ στάδιοι νᾶλογα, τὰ παραθύρια σέλλαις,
5 καὶ τὰ πορτοπαράθυρα σκάλαις καὶ χαλινάρια.
Στρώνει τὴν τάδλα νὰ γευτοῦν πολλῷ λογιῷ τραπέζι.
«Τρῶτε καὶ πίνετε ἀρχοντες, κ' ἐγὼ νὰ σᾶς φηγοῦμαι.
Μέσα 'ς τὸ περιβόλι μου, 'ς τὴν μέση τῆς αὐλῆς μου,
μάρμαρο νέχει δ ἀφέντης μου, δοκίμιν τῆς ἀγάπης,
10 κι' δποιος βρεθῇ καὶ πιάσῃ το, κι' δπίσω του τὸ ρήξη,
ἐκεῖνος εἰναι δ ἄντρας μου κ' ἐγώ εἰμαι ἡ ποθητή του.»
Κι' οὐλοι μονοσυνάγουνται, κι' οὐλοι τὸ δοκιμάζουν,
κ' ἔνας τὸ παίρνει δάχτυλο, κι' ἄλλος μούτε καθόλου,
καὶ τῆς Μαριᾶς δ ψυχογιός, τᾶξιο τὸ παλληκάρι,
15 μονοχεριάρι τὸ πιασε κι' δπίσω του τὸ ρίχτει.
«Ἐγώ εἰμαι, κόρη δ ἄντρας σου καὶ σύ είσαι ἡ ποθητή μου.»

Στ. 9. ἀφέντης δ πατήσ. δοκίμιν (δοκιμή) ἀθλος, ἀγών. Στ. 12. μονο-
συνάγουνται = συνάγονται ἐπὶ ταῦτῃ. Στ. 13. Ὁ εἰς τὸ κινεῖ εἰς ἐνὸς δακτύ-
λου μέτρον, ἄλλος οὐδόλως. Στ. 14. τῆς Μαριᾶς δ ψυχογιός ἐν ἄλλαις παραλ-
λαγαῖς τῆς χήρας δ Γιαννάκης, ἦ ἔνας κοντός, ἦ ἔνας κασσιδιάρης. Στ. 15.
μονοχεριάρι ἐπίρ. διὰ τῆς μιᾶς χειρός.

121

6

80

(Τ' ΑΓΑΠΗΜΕΝΑ ΑΔΕΡΦΙΑ Κ' Η ΚΑΚΗ ΓΥΝΑΙΚΑ)

Ἄλλο τι δὲν ἔζήλεψα μέσ² ὃς τὸν ἀπάνου κόσμο,
παρὰ τὸ γλύγορο ἄλογο καὶ τὸ γοργὸ ζευγάρι,
καὶ τὴν γυναικα τὴν καλή, νόποῦ τιμάει τὸν ἄντρα.

- Ἔταν δυὸς ἀδέρφια γκαρδιακὰ καὶ πολυαγαπημένα,
κι³ δὲ πειρασμὸς ἐβάλθηκε γιὰ νὰ τὰ ξεχωρίσῃ.
Ἄγαπησε δὲ μικρότερος τοῦ πρώτου τὴν γυναικα,
καὶ ντρέπεται νὰ τῆς τὸ πῆ, νὰν τῆς τὸ μολογήσῃ.
Μὰ μιὰ γιορτή, μιὰ κυριακή, μιὰ πίσημη νήμέρα,
ποῦ βγῆκε ἡ κόρη ἀπὸ λουτρὸ κι⁴ δὲ νὺδες ἀπὸ μπαριμπέργη
10 καὶ συναπαντηθήκανε σὲ ξέχωρο σοκάκι,
ἔξεδιαντράπη καὶ τῆς λέει καὶ τῆς τὸ φανερώνει.
«Νύφη μου, σάμπως σ'⁵ ἀγαπῶ, νύφη, σάμπως σὲ θέλω.
— Εσὺ τὸ θέλεις μιὰ φορὰ κ' ἐγὼ τὸ θέλω δέκα,
μ' ἀ μ' ἀγαπᾶς σὰ σ'⁶ ἀγαπῶ, καὶ θές με σὰ σὲ θέλω,
15 τὸν ἀδερφό σου σκότωσε κ' ἔλα γιὰ νὰ μὲ πάρης.
— Καὶ τί ἀφορμὴ νὰ τοῦ βρω γώ, γιὰ γὰ τόνε σκοτώσω;
— Σύρτε γιὰ νὰ μοιράσετε τὸ πατρικό σας χτῆμα,
ἀπὸ τοῖς ἄκραις δῶσε του κι⁷ ἀπ' τοὺς παλιοὺς τοὺς ὅχτους,
κι⁸ δπου καλὰ καὶ καρπερὰ ὃς τὸ μέρος τὸ δικό σου,
20 κι⁹ δπου ἄκρη καὶ περίτραφος ὃς τὸ μέρος τὸ δικό του,
κ' ἐκεῖνος εἰν' ἀράθυμος, ρῆξε καὶ σκότωσέ του.»

Τὸ μαῦρο καβαλλίκεψε καὶ ὃς τὸ χωράφι πάγει.

- «Ηρτε καιρός, μπρὲ Κωσταντή, καιρὸς νὰ χωριστοῦμε,
ἔλα γιὰ νὰ μεράσουμε τὸ πατρικό μας χτῆμα.
25 — Απὸ ταῖς ἄκραις πᾶρε σὺ κι¹⁰ ἀπ' τοὺς παλιοὺς τοὺς ὅχτους
κι¹¹ δπου καλὰ καὶ καρπερὰ ὃς τὸ μέρος τὸ δικό μου,
κι¹² δπου ἄκρη καὶ περίτραφος ὃς τὸ μέρος τὸ δικό σου.
— Γιατί, γιατί ἀδερφούλη μου νὰ πάρω ἀπὸ τοῖς ἄκραις;
γιατί νὰ μὴ μοιράσουμε καθὼς μοιράζουν δλοι;
30 — Ηᾶρ' ἀπ' τοῖς ἄκραις, Κωσταντή, γιατί θὰ σκοτιωθοῦμε.
— Χαλάλι σου ἀδερφούλη μου, κι¹³ δλα δικά σου νά γαι,
παρὰ νὰ ξεχωρίσουμε, πᾶρε καὶ τὸ δικό μου.»

- Τὸν πῆρε τὸ παράπονο, εἰδε τὰδίκημά του,
τραυειέται σὲ παράμερο, καὶ κάθεται καὶ κλαίει.
- 35 Τὸ μαῦρο καβαλλίκεψε καὶ ὡς τὸ χωριὸ γυρίζει,
τὴ νύφη του νέφώναξε, τὴ νύφη του φωνάξει.
«Γλήγορα, νύφη μου, νερό, νὰ πλύνω τὸ σπαθί μου.
Τὸν ἀδερφό μου σκότωσα καὶ τὸ χω ματωμένο.»
- 40 Κι' αὐτὴ ἀπ' τὴν πολλή της βιὰ κι' ἀπ' τὴν πολλή χαρά της,
τὸ μαστραπά φτὺς ἀρπαξε, κρασί ἥτανε γιομάτος,
τὴ σκάλα νέκατέθηκε, νερὸ γιὰ νὰ του χύσῃ.
'Αχ τὰ μαλλιά τὴν ἀρπαξε, λιανὰ λιανὰ τὴν κόθει.

Στ. 2. ζευγάρι ἀροτίθων βοῶν. Στ. 10. ἔχωρο σοκάκι ἀπόμερον, ἀπόκεντρον δρομίσκον. Στ. 20. περίτραφος τάφος περὶ τὸν ἄγορ. Στ. 21. ἀράθυμος εὐερέθιστος, εὐόργιστος. Στ. 29. Ἐγροεῖ τὴν δικαίαν διανομὴν διὰ λαχνῶν, ἐξ οὗ καὶ ὅημα λαχνίζω συνώνυμον τοῦ μοιράζω. Στ. 40. μαστραπᾶς (λέξ. τουρκ.) λάγηρος, ποτήριον. φτὺς = εὐθύς.

(ΤΟΥ ΜΑΥΡΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΔΕΡΦΗΣ ΤΟΥ)

[Τὸ στούγημα περὶ τῆς δοκιμασίας τῆς ἀρετῆς γυναικῶν καὶ τῆς ἀδίκου δυσφημήσεως αὐτῆς ἔχοντας ὑπόθεσιν παραμύθια καὶ καὶ ἄσματα πολλῶν λαῶν, καὶ πολλαὶ ὑπάρχουν λογοτεχνικαὶ διασκευαὶ αὐτῆς, τῶν δοποῖν δύνομαστότεραι εἶναι αἱ τοῦ Βοκακίου ἐν τῇ Δεκαημέρῳ καὶ τοῦ Σαιξηπη (Cymbeline). Αἱ πλεῖσται τῶν παραλλαγῶν ἀναφέρουν δοκιμασίαν τῆς πίστεως ἐγγάμου γυναικός, ἀλλὰ τὸ ἄσμα τοῦ Μαυριανοῦ καθὼς καὶ σικελικὰ παραμύθια δοκιμασίαν ἀγάμου ἀδελφῆς, καὶ ἐν αὐταῖς ὁ πεποιθώς εἰς τὴν ἀγνότητα ταύτης ἀδελφός μέλλει νὰ ὑποστῆ τὴν ἐσχάτην ποινὴν διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ στοιχήματος, σώζει δ' αὐτὸν ἡ ἀδελφή· εἰς τινας δ' ὅμως παραλλαγὰς τοῦ ἐλληνικοῦ ἄσματος καὶ εἰς ἐν Ἑλληνικὸν παραμύθιον τῆς Σμύρνης πρόκειται ἐπίσης περὶ δοκιμασίας τῆς ἀρετῆς τῆς συζύγου τοῦ στοιχηματίσαντος.]

Τὸ ἄσμα ἔχει τινὰ συνάφειαν πρὸς τάκριτικά· τὰ ὄνόματα τῶν προσώπων, ὅπου ἀναφέρονται ὄνόματα, εἶναι τὰ γνωστὰ ἐξ ἀκριτικῶν ἄσμάτων, εἰς τινας μάλιστα παραλλαγὰς ὄνομαστὶ μιημονεύεται διγενῆς.]

- Ἐδά τραπέζῃ νόμορφο, μὲ καμουχᾶ στρωμένο.
 'Ο βασιλιάς κι' ὁ Μαυριανὸς κι' ὁ Μικροκωσταντῖνος
 ἀντάμα τρώγαν κ' ἐπιναγ 'ς τοῦ πλάτανου τὴν ρίζα.
 Κι' ἀθιβολαῖς δὲν εἴχανε κι' ἀθιβολαῖς ἐφέραν
 5 διπάνω γιὰ τοῖς ὅμορφαις καὶ γιὰ τοῖς τιμημέναις.
 'Εκεὶ ἐφερε κι' ὁ Μαυριανὸς παίνεμα τις ἀδερφῆς του.
 «Ωσάν τὸ ρόδο τ' ἀνοιχτό, τὸ μανουσάκι τάσπρο,
 10 ἔχω κ' ἐγώ μιὰν ἀδερφή, μ' ἀλήθεια δὲν πλανειέται.»
 Κι' ὁ βασιλιάς σάν τάκουσε γυρίζει καὶ τοῦ λέει.
 «Ἀν τὴν πλανέσω, Μαυριανέ, τι στούχημα θὰ χάσῃς;
 —Ἀν τὴν πλανέσῃς, βασιλιά, πᾶρε μου τὸ κεφάλι,
 μὰ πάλι κι' δὲν πλανεθῇ τι είναι τὸ στούχημά σου;
 —Βάνω τὸ βασιλίκι μου μὲ τὴν χρυσὴ κορώνα.»
- Ἐννιὰ μουλάρια ἐφόρτωσε νάσημι καὶ λογάρι,
 15 τῆς Ἀρετῆς τὰ προδόδη μὲ τὸν ἐπιστολάρη.
 «Καλὸς 'ς τὸ νιὸ ποῦ τά φερε, νὰ ζήσῃ ὅποῦ τὰ στέλνει,
 ὁ Μαυριανὸς νά ναι καλὸς καὶ θὰ τὰ ξαντιμέψῃ.
 —Ο ρήγας ποῦ σ' ἀγάπησε ξαντίμεμα δὲ θέλει,
 μόν' τὰ στειλε γιὰ νὰ σὲ ἰδῃ, δυὸ λόγια νὰ σου κρίνη.
 20 —Ἄμε, χαιρέτα μού τονε, κι' ὅποτε θέλῃ δις ἔρθῃ.»

- “Ακουσε ἡ κόρη τοὺς σκοπούς, τὴν πονηριὰ γνωρίζει,
τὰ χέρια τῆς κάνει σταυρὸν ἢ τῆς βάγιας τῆς πηγαίνει.
«Ἐσύ εἶσαι βάγια ἡ μάννα μου, ἐσύ εἶσαι καὶ ἡ ἀδερφή μου,
ἐσύ πρωταξιάδέρφη μου, τώρα νὰ μὲ τιμήσῃς.
- 25 «Ἐλα βάγια μου, σὺ κυρά, καὶ ἔγὼ βάγια δικῆ σου,
ἔμπα, βάγια, ἢ τὴν κάμαρη, καὶ ἔγὼ ἢ τὸ μαγερεῖο σου,
τὰ ροῦχα μου τὰ νυφικὰ ἐσένα νὰ τὰ δώσω,
τὴν κλένη μου τὴν νυφικὰ ἐσένα νὰ τὴν στρώσω,
κινδύνῳ τι σοῦ κάνει ὁ βασιλιάς ὅλα γὰ τὰ πομείνης,
- 30 τὸ χάρισμα τοῦ βασιλιάς δικό σου νέον ἀπομείνη.
- «Ἐγὼ βάγια γεννήθηκα καὶ βάγια θὰ πεθάνω,
καὶ βάγια θὰ τὸν ἀρνηστῶ τὸν κόσμο τὸν ἀπάνω.»
Σταυρὸν δένει τὰ χέρια τῆς ἢ τὴν δοῦλα τῆς πηγαίνει.
«Δοῦλα χρυσή, δοῦλα ἀργυρή, δοῦλα μὲν ἀγαπημένη,
35 γὰρ βγάλε σὺ τὰ ροῦχα σου καὶ βάλε τὰ δικά μου,
καὶ σύρε νύχτα πλάγιασε ἢ τὴν ἴδική μου κλίνη,
βραδὺ θενάρη ὁ βασιλιάς νὰ κοιμηθῆτε ἀντάμα.
- «Ἐγὼ δοῦλα γεννήθηκα κινδύνῳ τι μοῦ πῆσε θὰ κάμω,
δῶ μου κυρά τὰ ροῦχα σου καὶ πάρε τὰ δικά μου.»
40 Παίρνει ἡ κυρά τὰ ροῦχα τῆς καὶ βάνει τὰ δικά της,
τῆς δένει τὴν πλεξούδα της μὲ τὸ μαργαριτάρι,
τῆς βάνει καὶ ἢ τὸ δάχτυλο νόμορφο δαχτυλίδι,
τῆς στρώνει τὸ κρεβάτι της μὲ τὰ χρυσά σεντόνια,
καὶ βάνει για προσκέφαλο τάστρα μὲ τὸ φεγγάρι.
- 45 «Δοῦλα κινδύνῳ εἶσαι δοῦλα μου κινδύνῳ εἶμαι ἔγὼ δική σου,
ὅτι σοῦ κάμην ὁ βασιλιάς ὅλα νὰ τὰ πομείνης,
κινδύνῳ σοῦ μιλήσῃ μὴ μιλῆσι κινδύνῳ τοῦ κρίνης.»
- «Ἀκόμη ὁ λόγος ἔστεκε κινδύνῳ δική σου προσβαίνει,
μὲ σεῖσμα καὶ μὲ λύγισμα τὴν σκάλα νάνεθαινει,
50 κινδύνῳ ἀπὸ τὸ χέρι τὴν ἀρπᾶ ἢ τὴν κάμερα τὴν βάνει.
Ἀπὸ βραδὺς ἐπαίζανε μὲ γέλοια μὲ κανάκια,
καὶ μέσα τὰ μεσάνυχτα καὶ τοῖς γλυκαῖς αὐγίτσαις,
τῆς παίρνει ἀπὸ τὸ δάχτυλο τὸ ὄψιο τὸ δαχτυλίδι,
55 κόβει καὶ τὴν πλεξούδα της μὲ τὸ μαργαριτάρι,
καὶ παίρνει τα καὶ βάνει τα ἢ δλόχρυσο μαντήλι.
- Καὶ τὴν αὔγη χαρούμενος ἢ τὸ φόρο κατεβαίνει.
«Γειά σας, χαρά σας, ἀρχοντες κινδύνῳ τάρχοντολόγι.
Ποῦ εἰντονε αὐτὸς ὁ Μαυριανὸς ὁ πολυπαιγνεσιάρης,
πῆχει τὴν τύμια νάδερφή, πὲλαγίθεια δὲν πλανειέται;
- 60 «Ἐδῶ εἰναι τὰ σημάδια μου, ἐδῶ καὶ ἡ ἀπόφασή μου.»
«Ἐπήρανε τὸ Μαυριανὸν νὰ πάν νὰ τὸν κρεμάσουν.
«Φέρτε τὴν ἀδερφοῦλα μου για τὴν ἀπόφασή μου.»

Μαντᾶτα πάνε κ' ἔρχουνται 'ς τῆς Ἀρετῆς τὴν πόρτα,
 'ς τὸ φόρο γιὰ νὰ κατεβῇ, τί δὲ Μαυριανὸς χαλειέται.
 65 'Εντύθηκε, στολίστηκε 'ς τὸ φόρο κατεβαῖνε.
 Χίλιοι κρατοῦν τὸ φόρεμα, χίλιοι τὸν καμουχά της,
 τριακόσιοι τὸ μαγνάδι της, νὰ μὴν τὴν κάψη δὲ λιοσ.
 «Γειά σας, χαρά σας, ἀρχοντες κι' ὅλο τάρχοντολόγι.
 Αὐτόνε μὲ τὰ κόκκινα ποτέ μου δὲν τὸν εἶδα.
 70 —Δὲ μ' εἶδες, δὲ μὲ γνώρισες, μιὰ χιλιοπομπεμένη,
 ποὺ φές ἐβραδιαστήκαμε 'ς ἔνα προσκεφαλάδι;
 'Απὸ βραδὺς ἐπαίξαμε μὲ γέλοια μὲ κανάκια,
 καὶ μέσα τὰ μεσάνυχτα καὶ τοῖς γλυκειαῖς αὐγίτσκις,
 τῆς κόδω τὴν πλεξοῦδα της μὲ τὸ μαργαριτάρι,
 75 τῆς παίρνω ἀπὸ τὸ δάχτυλο τ' ὥριο τὸ δαχτυλίδι.
 Σειέται λυγείται ἡ λυγερή, γεμίζει ἡ γῆς λουλούδια.
 «Ποιανῆς λείπει ἡ πλεξοῦδα της μὲ τὸ μαργαριτάρι;»
 Καὶ πάλι ματασείστηκε, γεμίζει ἡ γῆς ζαφείρια.
 «Ποιανῆς ἀπὸ τὸ δάχτυλο λείπει τὸ δαχτυλίδι;
 80 Γιὰ ιδέτε σεῖς οἱ ἀρχοντες κι' ὅλο τάρχοντολόγι,
 λείπει τὸ δαχτυλίδι μου καὶ τὰ σγουρὰ μαλλιά μου,
 ἢ λείπει ἀπὸ τὰ μάγουλα ἡ ριδοκοκκινάδα;
 ἐτότες νὰ τὸν πνίξετε τὸ Μαυριανὸς τὴν φούρκα,
 κ' ἐμὲ τρίδιπλη βάλετε εἰς τὸ λαιμὸ καδένα.
 85 Μὰ σένα δὲ σοῦ πρέπει πιὸ νά χγης τὸ βασιλίκι.
 Μὲ τὴν δουλεύτρα μου ἔπεσες καὶ δοῦλος μου λογάσσω,
 καὶ πᾶρε τὸ μουλάρι μας νὰ πᾶς νὰ φέρης ξόλα.»

Στ. 1. **καμουχᾶς** πολύτιμον ὑφασμα (χρυσοκέντητον βελοῦδον) λέξ. τουρκ.
 Στ. 3. **ἀθιβολαῖς** δυμιλίαι, θέματα συνδιαλέξεως. Στ. 7. **μανουσάκι**=δάχτυλος.
 Στ. 13. **βασιλίκι** τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα. Στ. 15. **προβοδᾶ**=πέμπει, προπέμπει
 (πρὸ-ενοδῶ). ἐπιστολάρης ἀπεσταλμένος. Στ. 17. **ξαντίμεψη**=ἀνταποδώσῃ.
 Στ. 18. **ξαντίμεμα**=ἀνταπόδοσιν. Στ. 67. **μαγνάδι**=πέπλος. Στ. 69. **αὐτόνε**
 μὲ τὰ κόκκινα ἐννοεῖ τὸν βασιλέα, διότι τοὺς βασιλεῖς φαντάζεται δὲ λαὸς κοκκινο-
 φοροῦντας. Στ. 70. μιὰ χιλιοπομπεμένη (κλητικὴ) ἄιμος, ἀξία νὰ ὑποστῆσ
 χιλίας διαπομπέσεις (πομπὴ ἡ τυμωρία τῶν μοιχαλίδων καὶ καθόλου τῶν ἀτίκων
 γυναικῶν διὰ περιαγωγῆς ὑδριστικῆς ἀνὰ τὰς ὁδούς, ἐποχονυμένων δνουν). Στ. 76.
 ἀναφέρεται εἰς τὰ ἄνθη, τὰ ὅποια ἐστόλιζον τὴν κόμην της, δὲ στ. 78 εἰς τοὺς
 σαπφείρους τῶν δακτυλιδίων της. Στ. 84. **καδένα** ἀλυσος.

192.

82

(ΤΗΣ ΑΠΟΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΗΣ)

[Εἰς πλήρεις παραλλαγάς τοῦ κατωτέρῳ ἄσματος ἡ κόρη δδηγεῖ τὸν ἔραστὴν πᾶς νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν οἰκίαν τὴν νύκτα, χωρὶς νὰ τὸν ἐννοήσῃ κανεὶς τῶν οἰκείων της· τὰς ὑπονοίας τῆς μητρός της, ἐγερθείσας ἐκ θορύβου ἐν τῇ κλίνῃ τῆς κόρης, ἀποτρέπει αὐτὴ διὰ διαφόρων προφάσεων. Τὸ πρῶτον δὲ τοῦτο μέρος τοῦ ἄσματος ἔχουν μόνον παραλλαγάς τινες, παραλείπουσαι τὰ κατὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς κόρης ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ ἔραστοῦ καὶ τὰ τῆς συνδιαλλαγῆς διὰ τῆς μεσιτείας προθύμου φίλης. Εἰς τινας παραλλαγάς παρατηρεῖται συμφυρμός πρὸς τὸ ἄσμα τῆς κουμπάρας πόγινε νύφη καὶ πρὸς ἄλλα τινὰ ἄσματα.]

Μιὰ λυγερὴ βαριαρρωστᾶ, μιὰ λυγερὴ πεθαίνει
γιὰ ἐνὸς ἀγούρου ἀγκάλιασμα, γιὰ ἐνὸς ἀγούρου ἀγάπη,
γιὰ ἐνὸς σγουροῦ, γιὰ ἐνὸς ξανθοῦ, γιὰ ἐνὸς ἀγγελομάτη.
Καὶ τρεῖς καλαῖς συντρόφισσας ἐπῆγαν νὰ τὴ δοῦνε.

- 5 Ή μιά κατεσ 'ε τὴν κλίνη της, κ' ἡ γι ἀλλη 'ε τὸ πλευρό της,
καὶ κείνη ὅπου τὴν ἀγαπᾶ εἰς τὸ προσκέφαλό της.
'Ε ή μιά ἀρχισε νὰ τῆς μιλῇ, κ' ἡ ἀλλη νὰ τὴ βρίζῃ,
καὶ κείνη ποῦ τὴν ἀγαπᾶ καλὰ τὴν ξαγορεύει.
«Κ' ἐμεῖς δὲν ἀγαπήσαμε ἀγῶρι σὰν καὶ σένα;
10 κάμαμε σιδερὴ καρδιά, ταῦτιά μας μοιιδένια,
κ' ἐμεῖς σὰν ἀγαπήσαμε νέλησμονήσαμέ τους,
καὶ σύ, κόρη μ', ἀγάπησες καὶ θέλεις γὰ πεθάνης;
— Καὶ σεῖς ἂν ἀγαπήσατε, ἥτανε παλληκάρια,
μὰ γὼ τὸ νιὸ ποῦ ἀγάπησα, τοῦ κόσμου διωματάρης,
15 εἶχε τοῦ Φράγκου λύγισμα, τοῦ Βενετσάνου χάρη.
— Πέ μου, κόρη, ποῦ κάθεται, νὰ πάω νὰ σοῦ τὸν φέρω.
— Κάτω 'ε τοὺς κάμπους ποῦ θωρεῖς, 'ε τὰ πράσινα λιβάδια,
ποῦ ναι τὰ δέντρα δλόχρυσα κ' οἱ βίζαις ἀσημένιαις,
έκειδὰ μέσα κάθεται δ ἀπολησμονιάρης,
20 ὅπου μ' ἀπολησμόνησε καὶ πιὸ δὲ μὲ θυμᾶται.
— Κάμε ἀλουσιὰ καὶ λοῦσε με, χτένι καὶ χτένισέ με,
καὶ πλέξε τὰ μαλλάκια μου νὰ πάγω νὰ τὸν εῦρω.
— Δούω σε καὶ χτενίζω σε, φοδοῦμαι μὴν τὸν πάρης.
— Όχι νὰ ζῶ, συντρόφισσα, δὲν εἰμαι ἐγὼ ἀπὸ κείναις,
25 μαλώτρα καὶ δικάτρα μαὶ καὶ πάω νὰ τὸν μαλώσω.»

Καὶ παίρνει τὸ δρομὸν δρομὸν καὶ πῆγε καὶ τὸν γῆρε.

Κ' ἔκεῖνος δύσον κ' εἶδε τηγανὸν σηκώθηκέ τηγανό.

«Καλός τὸν τὴν τὴν λυγερήν, καλός τὸν τὴν κυρά μου,
καλός τὸν βέργα τὴν λιγνήν, ἀντάμα μου νὰ μείνῃ.

30 —Δὲν εἰμαι ἐγὼ σὰν ποῦ θαρρεῖς, δὲν εἰμαι σὰν ποῦ ξέρεις,
μαλάτρα καὶ δικάτρα μαι, κ' ἥρτα νὰ σὲ μαλάσω,
διπ' ἀγαπᾶς ἀρχόντισσα κι' ἀρχοντοπούλας κόρη,
τὴν νύχτα τὴν ἀλησμονεῖς καὶ φύγεις τη καὶ φεύγεις.

— Γιὰ ποιὰ μοῦ λές, γιὰ ποιὰ λαλεῖς, γιὰ ποιὰ μοῦ συντυχαίνεις;
35 γιὰ μιὰ ξανθή, γιὰ μιὰ λιγνή, μιὰ χαμηλοβλεποῦσα,
διποῦ γελᾷ καὶ πέφτουνε τὰ ρόδας τὴν ποδιά της;
— Σὰν τὴν παινᾶς, ἀφέντη μου, πῶς τὴν ἀποξεχάνεις;
— Εἰπα σου τὰ παινέματα, νὰ πῶ καὶ τὰ φεγάδια;
“Αν τῆς μιλήσω, κλαίει μου, κι' ἀν τῆς εἰπῶ θυμώνει,
40 κι' ἀν τήνε κάνω τίποτα, τῆς μάννας τῆς τὸ λέει.
— Κείνη ξεμωσεν, ἀφέντη μου, πιό της νὰ μὴ τὸ κάμη.
Σήκω νὰ πὰ τὴν εὔρωμε, γιατὶ ή ψυχή της βγαίνει..»

Ἐπῆραν τὸ δρομὸν δρομὸν νὰ πάνε νὰ τὴν εὔρουν.

Καὶ πρόσθαλεν ἡ λυγερή ἀπὸ τὸ παραθύρι.

45 «Καλὸς τὸν γῆθελα νὰ δῶ, τὸν πεθυμοῦσα νὰ ρθῇ,
καλὸς τὸν τὸ βασιλικὸ μὲ τὰ χρυσά του τάνθη.
— Επαίνεσές με ἀγάπη μου, προτοῦ νὰ σὲ παινέσω,
θάλασσα μὲ τὰ κάτεργα, μπαχὲ μὲ τὰ λουλούδια,
βρύση μου μὲ τὸ κρυὸν νερό, μ' ὄλόχρυσα σουλούνια.»

50 → ‘Επῆγαν κ' ἐπαντρέψαν τους κάτω τὸν ἀη Γιάννη,
μὲ τετρακόσους ἀρχοντας, μὲ τριάντα δεσποτᾶδες,
μὲ τὸ Φουκᾶ τὸν μπάρμπα του κ' ἐπιασε τὰ στεφάνια.
Τὴν γῆς ἐστρῶσαν κόκκινη κ' ἐπαψάγοντι καρπάναις,
ὅταν τὸν εὐλογούσανε οἱ τριάντα δεσποτᾶδες,
55 κ' ἐσάστισεν ἡ γειτονιά, ἐσάστισε κ' ἡ κόρη.

Στ. 10. Αὐτὰ σφραγισμένα μὲ μόλιθον, διὰ τὰ μὴ ἀκούωμεν. Στ. 14. διω-
ματάρης, εὐειδῆς, μὲ μεγαλοπρεπὲς παράστημα. Στ. 21. ἀλουσιὰ θερμὸν τερὸν
πρὸς λοῦσιν. Στ. 25. δικάτρα ἡ δικάζουσα, ἡ ἐλέγχουσα. Στ. 49. σουλού-
νια σωλῆνες. Στ. 52. Φουκᾶ ὁ Φουκᾶς τῶν ἀκριπῶν φαμάτων. Στ. 53.
ἐστρωσαν τὴν γῆν μὲ ἐρυθροὺς τάπητας.

83

B. Body σ. 213 ff

(ΤΗΣ ΚΟΥΜΠΑΡΑΣ ΠΟΓΙΝΕ ΝΥΦΗ)

[Τήν δύναμιν καὶ τὴν διάρκειαν τοῦ πρώτου ἔρωτος ἐκθειάζουν καὶ παροιμίαν καὶ πολλὰ κωμαστικὰ ἄσματα. «Καινούρια ἀγάπη χάνεται, παλιὰ δὲ λησμονείται.» Καὶ εἰς σύγκρουσιν τοῦ πρώτου πρός νέους ἔρωτας, κατισχύει οὗτος. Τοιαύτην ὑπόθεσιν ἔχει καὶ τὸ κοινότατον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄσμα τῆς ἐγκαταλειφθείσης ἔρωμένης, ἵτις κληθεῖσα νὰ στεφανώσῃ τὸν ἀγαπητικόν της νυμφεύεται αὐτὸν, μετανόησαντα κατά τὴν τέλεσιν τῶν γάμων. Παραπλησίαν δ' ὑπόθεσιν ἔχουν καὶ ἄσματα ἄλλων εὐρωπαϊκῶν λαῶν, γαλλικά, ιταλικά, ισπανικά, ἀγγλικά, σκωτικά, ἀρμορικανικά, δανικά, νορβηγικά, σουηδικά. Ἐκ παλαιοτάτων δὲ πιθανῶς σκανδιναϊκῶν ἄσμάτων παρέλαβε καὶ ὁ χεονογάριος Σάξων ὁ γραμματικὸς τὸν περὶ τῆς Σειγφρίδας καὶ τοῦ βασιλόπαιδος Ὁθόρ μῆθον.

Αἱ καππαδοκικαὶ παραλλαγαὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἄσματος δεικνύουν ὅτι εἶναι ἀκριτικόν, ἢ ὅτι ἐπῆλθε συμφυρμός αὐτοῦ πρὸς τάκριτικά, διότι ὁ ἥρως ἐν ταῖς παραλλαγαῖς ταῦταις εἶναι ὁ Ἀκρέτες.]

Ἐχω καὶ μῆνες καὶ καιροὺς τὸν ἀγαπῶ δὲν εἶδα·
τώρα τὸν βλέπω κ' ἔρχεται κάτω ἡς ἀνήλιο αὔμπο,
ἀνθη τὸν τριγυρίζουνε καὶ μόσχοι τὸν μυρίζουν,
καὶ τὰ σγουρά του τὰ μαλλιὰ τὸ νοῦ μου συνεπήραν.

- 5 «Ποῦ ἡσουν, λεβέντη μ' ὅμορφε καὶ πολυαγαπημένε;
— Καλή σου ἡμέρα, πέρδικα, χρυσῆς αὐγῆς τρυγόνα.
Κόρη, κλειδιὰ σ' ἀγόρασα κι' ἀντίκλειδα σ' ἀφήνω,
κλείδωσε τίνη καρδούλα σου κι' ἀπόμενε τοὺς πόνους.
‘Ο κύρης μου κ' ἡ μάννα μου μοῦ τοίμασαν τὸ γάμο,
10 κι' ἂ δὲν περηφανεύεσαι ἔλα νὰ μπῆς κουμπάρα.
— Πάω νὰ τὸ πῶ τῆς μάννας μου κι' δ τι μοῦ εἰπῇ θὰ κάμω.»

- Κινάει καὶ πάει ἡς τὴν μάννα της σὰ μῆλο μαραμένο.
«Μάννα μου, μὲ καλέσανε νὰ πάω νὰ στεφανώσω
τὸ νιὸν ὅποῦ καρτέραγες ἀντρα πιὰ νὰ τὸν πάρω.
15 — Καὶ πῶς τὸ λές, παιδάκι μου νὰ πᾶς νὰ στεφανώσῃς;
— Εχεις ποδάρια νὰ σταθῆς καὶ μάτια ν' ἀντρανίσῃς,
ἔχεις καὶ γοργοδάχτυλα ν' ἀλλάξῃς δαχτυλίδια,
καὶ χέρια γοργογύριστα νὰ στεφανογυρίσῃς;
— Εχω ποδάρια νὰ σταθῶ καὶ μάτια ν' ἀντρανίσω,
20 εχω καὶ γοργοδάχτυλα ν' ἀλλάξω δαχτυλίδια,

καὶ χέρια γοργογύριστα νὰ στεφανογυρίσω.

Μάννα μου, τάποφδσισα, θὰ πάω νὰ στεφανώσω,
καὶ θὲ νὰ κάμω ὑπομονή, γερή καρδιὰ θὰ δείξω.

— Σύρε, παιδί μου, 'ς τὸ καλὸ καὶ 'ς τὴν καλὴ τὴν ὥρα,
25 καὶ νὰ γιομίσῃ ἡ στράτα σου τριαντάφυλλα καὶ ρόδα.»

Ἐκατσε κ' ἐστολίστηκε τρεῖς μέραις καὶ τρεῖς νύχτες.

Βάζει τὸν οὐρανὸ μκντί, τὴν θάλασσα μαγνάδι,
τὸν ἥλιο βάζει πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στῆθος

καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ βάζει καμαροφρύδι,
30 τὴν δηνετρα τὴν πλουμιστὴ κορδέλλα 'ς τὰ μαλλιά της,

τὸν ἄκμπο τὸν ἀμέτρητο ρήγχει μαργαριτάρι.

Κάνει στεφάνια δλόχρυσα, λαμπάδες ἀσημένιαις
καὶ δαχτυλίδι πυργωτὸ τῆς νύφης νὰ χαρίσῃ.

Παίρνει καὶ πάει 'ς τὴν ἐκκλησιὰν ὑπραβωστεφανώσῃ.

35 Βάγιαις τὴν πάνε ἀπὸ μπρὸς καὶ βάγιαις ἀπὸ πίσω
καὶ βάγιαις ἀπ' τὰ δυὸ πλευρὰ νὰ μὴ τὴν πιάσῃ δ' ἥλιος.

'Σ τὸ δρόμον δπου πήγαινε τὰ μονοπάτια ἀνθοῦσαν.

Κι' ώσὰν τὴν εἶδε ἡ ἐκκλησιὰ ἀπ' ἀκρη 'ς ἀκρη σείστη.

40 Παπᾶς τὴν εἶδε κ' ἔσφαλε, διάκος κι' ἀποξεχάστη,
τὰ φαλτικά τους ἔχασαν φάλταις καὶ καλανάρχοι.

'Ωσὰν τὴν εἶδε δι νιόγαμπρος ἔπεσε κ' ἐλιγώθη.

«Παπᾶ, γιὰ ματασήμανε, παπᾶ, γιὰ ματαψάλε,
καὶ γύρισε τὰ στέφανα καὶ βάλ' τα 'ς τὴν κουμπάρα.»

Κ' ἡ νύφη ἀπολογήθηκε μὲ τὸ καμένο χεῖλι.

45 «Σύρε νὰ πάμε, μάννα μου, καὶ 'ς τὸ τόνειρό μου τό εἶδα,
χρυσὸν ἀιτὸν ἔβάσταγα κι' ἀλλη μοῦ τόνε πῆρε.

Τὰ ῥοῦχα μου 'ς τὴν ἐκκλησιά, κ' ἔγώ 'ς τὸ μοναστῆρι,
κι' δσο τὸν χάρηκα κ' ἔγώ νὰ τὸν χαρῇ κ' ἐκείνη.»

Τὴν ξαγναντεύει ἡ μάννα τῆς ἀπ' ὥριον παραθύρι.

50 «Καλὸ 'ς τὴν θυγατέρα μου, τὴν φωτογεννημένη,
κουμπάρα τὴν ἐστόλιζα καὶ νύφη κατεβαίνει.»

Στ. 8. «κλειδώνει ἡ καρδιὰ» λέγεται ἐπὶ μεγάλου πένθους, εἶναι δηλ. κλειδώμενη, ἀπρόσιτος εἰς πᾶσαν χαράν. Στ. 16. ἀντρανίσης=ἀτενίσης. Στ. 17.

Κατὰ τὴν τελετὴν τῶν ἀρραβώνων δι παράνυμφος ἐνολλάσσει τοὺς δακτυλίους τῶν μελλονύμφων, καὶ κατὰ τὴν ἀμέσως ἐπακολούθουσαν τελετὴν τοῦ στεφανώματος ἐναλλάσσει τρις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν τὰ στέφανα. Ταύτην τὴν πρᾶξιν τῆς ἐναλλαγῆς τῶν στεφάνων καλεῖ τὸ φόμα στεφανογύρωσμα. Στ. 27. μαντὶ (μανδύας) μαντῆλιον χρησιμεῦνον ὡς κάλυμμα. μαγνάδι=πέπλος. Στ. 32-33. Ο παράνυμφος φέρει τὰ στέφανα καὶ τὰς λαμπάδας τοῦ γάμου, καὶ προσφέρει δῶρον τοι εἰς τὴν νύμφην. δαχτυλίδι πυργωτὸ τὸ ἀλλως λεγόμενον κουμπελίδικο, δακτύλιος ἔχων εἰς τὸ μέσον θολοειδῆ πολύτιμον λίθον, συνήθως ἀδάμαντα.

Στ. 34. ἀρραβωστεφανώσῃ=ἀρραβωνιάσῃ καὶ στεφανώσῃ. Στ. 35. βάγιαις ἀκόλουθοι, θεραπαινίδες. Στ. 42. ματασήμανε=σήμανε ἐκ νέου τοὺς κώδωνας τῆς ἐκκλησίας, διότι νέα τελετὴ τῶν γάμων θὰ γίνη.

(Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΥ)

[Τὸ θέμα τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ μετὰ μακροχρόνιον ἀποδημίαν ἐπανερχομένου ἀνδρὸς καὶ τῆς ἐν τῷ οἴκῳ προσδοκώσης τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ συζύγου, εἰναι διεσκευασμένον εἰς τὰ ἄσματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τρεῖς κυρίους τύπους. Κατὰ τὸν πρῶτον ἡ ἀναγνώρισις γίνεται παρὰ τὴν βρύσην, ἔξω τοῦ χωρίου, κατὰ τὸν δευτέρον ἔξω τῆς οἰκίας, τῆς ὅποιας τὴν θύραν κρούει ὁ σύζυγος, κατὰ τὸν τρίτον ὅμοιος ἔξω τῆς οἰκίας, ὅπου τὸν προσελκύει ὁ κρότος τοῦ ἀργαλειοῦ καὶ ὁ ἥχος τοῦ ἄσματος τῆς ὑφαινούσης συζύγου. Παρερβάσεις τῶν τύπων τούτων παρουσιάζουν ὀλίγιστα ἄσματα, κατὰ τὰ δόπια ἡ ἀναγνώρισις γίνεται ἐν τῇ ὅδῷ ἢ ἐν ἀγρῷ, ὅπου ἡ σύζυγος θερζεῖ. Ἐξαιρετικῶς εἰς τίνα ἄσματα ὁ σύζυγος καταφθάνει διὰ πλούτου καὶ ἀποβιβάζεται διὰ λέμβου εἰς τὴν ἔηράν, εἰς τὰ λοιπά ἔχεται καρβαλλάρης καὶ κατὰ τὸ πλειστὸν ὡς κυνηγός, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὰ λαγωνικά του. Ἐπειδὴ δὲ πάμπολαι εἶναι αἱ φερόμεναι παραλλαγαὶ δὲν εἶναι σπάνιοι οἱ συμφυρμοὶ μετ' ἄλλων ἄσμάτων, μάλιστα μετὰ τῆς Ριμάτας τῆς ἐγκαταλειφθείσης κόρης καὶ τοῦ ἄσματος τῆς ξενιτεῖας, ἐν φῷ ὁ σύζυγος ἐτοιμάζει τὴν νύκτα τὸν ἵππον τοῦ πρὸς ἀναχώρησιν, συμπρατούσης καὶ τῆς συζύγου. Συμφυρμός δὲ καὶ σύγχυσις εἰς πολλὰς παραλλαγὰς παρατηρεῖται καὶ τῶν διαφόρων τύπων τοῦ αὐτοῦ ἄσματος, ὡς λ. χ. ὅταν ἡ ἀναγνώρισις γίνεται παρὰ τὴν βρύσιν καὶ ἡ σύζυγος διατάσσει τάς ὑπηρετοίας ν' ἀνοίξουν τὴν θύραν καὶ νὰ ἔτοιμάσσουν τὴν κλίνην.]

Τὸ θέμα τοῦτο μεγάλην ἔχει διάδοσιν εἰς τὴν ποίησιν τῶν εὑρωπαϊκῶν λαῶν, γνωστότατον δ' ὅτι τὸ παλαιότατον καὶ ἀνυπερβλήτου κάλλους πρότυπον τῆς διασκευῆς αὐτοῦ εἶναι τὸ ἐν τῇ Ὁδυσσείᾳ ἐπεισόδιον τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Ὁδυσσέως καὶ τῆς Πηγελόπητος. Πρὸς τὸ δημορικὸν πρότυπον ὀλίγας, ἔξωτικας μᾶλλον, δημοιότητας παρουσιάζει τὸ ἑλληνικὸν ἄσμα, πολλῷ δὲ πλειόνας πρὸς τὰς μάτιτας τῶν εὑρωπαϊκῶν λαῶν, ὅπως δῆποτε δ' ὅμως ἐγγύτερον τῶν ἄσμάτων τούτων πρὸς τὸ δημορικὸν καὶ τρόπον τινά εἰς τὸ μεταχίμιον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ τῆς μέσης καὶ νεωτέρας εὐρωπαϊκῆς δημώδους ποιῆσες φαινεται εὐρισκόμενον τὸ ἄσμα τοῦ μητέρος λαοῦ (Περβ. τὰ σημαδια, τὰ δημορικά σήματα, ἐκ τοῦ συζυγικοῦ δαλάμου, τὴν ὑφαίνουσαν σύζυγον, τὴν παρασκευὴν τῆς συζυγικῆς κλίνης κττ.). Ἐκ τῶν δημοιότητων δὲ πρὸς τὰλλα εὑρωπαϊκά ἄσματα μνημονεύομεν τὴν πρότασιν γάμου τοῦ ἀγνώστου ξένου πρὸς τὴν γυναίκα του (ἐν τῷ Β' καὶ τῷ Γ' ἑλληνικῷ τύπῳ) καὶ τὴν ἀγγελιαν τοῦ δῆθεν θανάτου τοῦ συζύγου. Ἀλλ' ὅ τι πρὸ πάντων διαχρίνει τὸ ἡμέτερον ἄσμα τῶν ἄλλων εἶναι ἡ ἀκραιφνής ἑλληνικότης αὐτοῦ, διότι τοσοῦτο στερεῶς εἶναι συνυφασμένον πρὸς τὸν ἑλληνικὸν βίον, ὥστε σχεδὸν εἰς ἔκαστον στίχον αὐτοῦ ἐνωτιζόμεθα ἀπηχήσεις ἥθισην, ἐθίμων καὶ συναισθημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἡ βλέπομεν διαγραφομένας ἀναταραστάσεις ἑλληνικῶν τοπείων.]

Ἐρρόδισε γῆ ἀνατολὴ καὶ ξημερώνει ἡ δύση,
γλυκοχαράζουν τὰ βουνά κι' δ' αὐγερινὸς τραυμείται,
πάν τὰ πουλάκια 'ς τὴ βοσκὴ κ' οἱ λυγεραῖς 'ς τὴ βρύση.

- Βγαίνω κ' ἔγώ κι' δο μαῦρος μου καὶ τὰ λαγωνικά μου.
 5 Βρίσκω μιὰ κόρη πᾶπλεν σὲ μαρμαρένια γούρνα.
 Τὴν χαιρετάω, δὲ μοῦ μιλεῖ, τῆς κρένω δὲν μοῦ κρένει.
 «Κόρη, γιὰ βγάλε μας νερό, τὴν καλὴ μοῖρα νέχης,
 νὰ πιῶ κ' ἔγώ κι' δο μαῦρος μου καὶ τὰ λαγωνικά μου.»
 10 Σαράντα σίκλους ἔθγαλε, ἐξ τὰ μάτια δὲν τὴν εἶδα,
 κι' ἀπάνω ἵς τοὺς σαρανταδύν τὴν βλέπω δακρυσμένη.
 «Γιατί δακρύζεις, λυγερή, καὶ βαριαναστενάζεις;
 Μήνα πεινάς, μήνα διψάς, μήνα ἔχης κακή μάννα;
 — Μήτε πεινῶ, μήτε διψῶ, μήτε ἔχω κακή μάννα.
 Ξένε μου, κι' ἀν ἔδακρυσα κι' ἀ βαριαναστενάζω,
 15 τὸν ἄντρα χω ἵς τὴν ξενιτειά καὶ λείπει δέκα χρόνους,
 κι' ἀκόμη δυὸς τὸν καρτερῶ, ἵς τοὺς τρεῖς τὸν παντυχαίνω,
 κι' ἀ δὲν ἐρθῇ, κι' ἀ δὲ φανῇ, καλόγρια θενὰ γένω,
 θὰ πάγω ἵς ἐρημια βουνά, νὰ στήσω μοναστῆρι,
 καὶ ἵς τὸ κελλὶ θὰ σφαλιστῶ, ἵς τὰ μαῦρα θελὰ βάψω,
 20 ἔκειὸν νὰ τρώγῃ ἡ ξενιτειά κ' ἐμὲ τὰ μαῦρα ράσα.
 — Κόρη μου δ ἄντρας σου πέθανε, κόρη μου δ ἄντρας σου χάθη.
 τὰ χέρια μου τὸν κράτησαν, τὰ χέρια μου τὸν θάψαν,
 ψωμὶ κερὶ τοῦ μοίρασα, κ' εἶπε νὰ τὰ πλερώσῃς,
 τὸν ἔδωκα κ' ἔνα φιλί, κ' εἶπε νὰ μοῦ τὸ δώσῃς.
 25 — Ψωμὶ κερὶ τοῦ μοίρασες, διπλὰ νὰ σὲ πλερώσω,
 μὰ γιάτ' ἔκεινο τὸ φιλί, σύρε νὰ σου τὸ δώσῃ.
 — Κόρη μου ἔγώ εἰμαι δ ἄντρας σου, ἔγώ εἰμαι κι' δ καλός σου.
 — Ξένε μου ἀν εἰσαι δ ἄντρας μου, ἀν εἰσαι κι' δ καλός μου,
 δεῖξε σημάδια τῆς αὐλῆς καὶ τότες νὰ πιστέψω.
 30 — Εχεις μηλιά ἵς τὴν πόρτα σου καὶ αὐλῆμα ἵς τὴν αὐλή σου,
 κάνει σταφύλι ράζακι καὶ τὸ κρασὶ μοσκάτο,
 κι' δποιος τὸ πιῆ δροσίζεται καὶ πάλι αναζητᾷ το.
 — Αὐτά εἰν' σημάδια τῆς αὐλῆς, τὰ ξέρει δ κόσμος δόλος,
 διαβάτης ήσουν, πέρασες, τὰ εἰδεῖς καὶ μοῦ τὰ λέεις.
 35 Πέξ μου σημάδια τοῦ σπιτιοῦ καὶ τότες νὰ πιστέψω.
 — Ανάμεσα ἵς τὴν κάμαρα χρυσὸ καντῆλι ἀνάφτει,
 καὶ φέγγει σου ποῦ γδύνεσαι καὶ πλέκεις τὰ μαλλιά σου,
 φέγγει σου τοῖς γλυκαῖς αὐγαῖς ποῦ τὰ κυλά σου βάζεις.
 — Κάποιος κακός μου γείτονας σου τὰ πε καὶ τὰ ξέρεις.
 40 Πέξ μου σημάδια τοῦ κορμιοῦ, σημάδια τῆς ἀγάπης.
 — Εχεις ἐλιά ἵς τὰ στήθη σου κ' ἐλιά ἵς τὴν ἀμασκάλη,
 κι' ἀνάμεσα ἵς τὰ δυὸ βυζιά τ' ἀντροῦ σου φυλαχτάρι.
 — Ξένε μου ἐσύ εἰσαι δ ἄντρας μου, ἐσύ εἰσαι κι' δ καλός μου.»

Στ. 23. 24. ψωμὶ διὰ τὴν παρηγοριὰν τῆς κηδείας, κεφὶ διὰ τὴν κηρυδοσοίαν,
 φιλὶ τὸν τελευταῖον ἀστασμόν. Ἄλλαι παραλλαγὴν ἀναφέουν ἄλλα τῷν νομίμων τῆς
 κηδείας, οἷον πτωννὶ (διὰ τὸ σάβανον), παπᾶδες (διὰ τὴν γεκωδομον ἀκολου-
 θίαν) κττ.

247

85

(ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ ΠΟΥ ΚΑΚΟΤΥΧΗΣΕ)

Ἡ κυρὰ Ῥήνη τοῦ Κριτοῦ, τοῦ Δούκα ἡ θυγατέρα,
χρόνους τῆς γράφουν τὰ προικιά, χρόνους τάπανωπροίκια,
καὶ τὰ κρυφὰ τῆς μάννας της λογαριασμοὺς δὲν ἔχουν.
Τῆς δίνει κι' ὁ πατέρας της καράδι ἀρματωμένο,

- 5 τῆς δίνουν καὶ τάδερφια της ἀμάξι φορτωμένο,
τῆς δίνει κ' ἡ μαννοῦλα της τάσι μαργαριτάρι,
χρυσὸς θρονὶ νὰ κάθεται, μῆλο χρυσὸς νὰ παιᾶῃ,
καὶ μοῦλα χρυσοκάπουλη νὰ περπατῇ καθάλλα.

- Μά γηρθεῖ ὁ καιρὸς ὁ δίσεχτος, χρονιὰ κατακαΐμένη,
10 πῆραν τὰ χρέια τὰ προικιά, πῆρε τὰ πλούτη ἡ ἀρρώστεια,
καὶ μπῆκε ὁ ἄντρας πιστικὸς κ' ἡ νύφη ξενοῦφαίνει.
Μιὰ Κυριακὴ καὶ μιὰ Λαμπρή, μιὰ πίσημον ἡμέρα,
τὴν πῆρε τὸ παράπονο, πίκρα πολὺ μεγάλη,
σταυρόδεσε τὰ χέρια της 'ς τάιταιρι της πηγαίνει.
15 «Θέλω νὰ πάω 'ς τὴ μάννα μου, καλέ μ', 'ς τὰ γονικά μου.
— Αρχόντισσα σ' ἔφερα δῶ, φτωχὴ ποῦ θὰ σὲ πάω;
— Συνόριασέ μου τὰ βουνά, καὶ πάγω μοναχή μου.»

- ‘Ράχη σὲ ράχη ἀκκούμπησε, λιθάρι σὲ λιθάρι,
καὶ πῆγε κι' ἀπακκούμπισε 'ς τῆς μάννας της τὴν πόρτα.
20 Σ τὸ δρόμο νόποῦ πήγαινε, 'ς τὰ δάση ὅποῦ περνοῦσε,
παρακαλοῦσε τὸ θέδ μὲ πικραμένα χεῖλη.
«Θέ μου, νὰ βρῷ τῆς δούλαις μου καὶ νὰ μὴ μὲ γνωρίσουν.»
Κι' ὁ θιδς τήνε συνάκουσε κ' ἡ δέσποινα τοῦ κόσμου,
κ' ηῦρε τοῖς δούλαις τοῦ σπιτιοῦ 'ς τὴ βρύση ποῦ λευκαίναν.
25 «“Ωρα καλή σας, λυγεραῖς, ὥρα καλή, κοπέλλαις.
— Καλό 'ς τη τὴν ξενοῦλα μας, τί θέλεις, τί γυρεύεις;
— Νὰ πιῶ νερὸ γιατὶ διψῶ, κι' ἀπὲ σᾶς συντυχαίνω.
Νὰ πῆτε τῆς κυρούλας σας, δοῦλα της νὰ μὲ πάρη.
— Ξένη μ', κοπέλλαις ἔχουμε, κοπέλλαις καὶ κοπέλλαις,
30 καὶ σένα τί σὲ θέλουμε, σὰν τί δουλειὰ νὰ κάνης;
— Ξέρω νὰ ὑφαίνω 'ς τὸ βλαττί, νὰ ὑφαίνω 'ς τὸ βελοῦδο.»

- Χρυσὰ παπούτσια φόρεσε, πάει νὰ ἰδῃ τὴ δοῦλα.
 «Ποιά ναι ποῦ ὑφαίνει 'ς τὸ βλαττί, ποῦ ὑφαίνει 'ς τὸ βελοῦδο;
 Κείνη ποῦ ὑφαίνει 'ς τὸ βλαττί, ποῦ ὑφαίνει 'ς τὸ βελοῦδο,
 35 εἶναι μακριὰ 'ς τὴν ἔνιτειά, εἶναι μακριὰ 'ς τὰ ἔνα.
 Σύρτε νὰ τήνε βάλετε 'ς τὸν ἀργαλειὸ τῆς Ρήνης,
 γιὰ νὰ ἔνιανη τὸ χρυσὸ ποῦ εἶναι μισοφτειασμένο.»
- Τὴν πῆραν καὶ τὴ βάλανε 'ς τὸν ἀργαλειὸ νὰ ὑφάνῃ,
 κι' ὕριο τραγοῦδι ἀρχίνησε, σὰ νὰ ἥταν μοιρολόγι.
 40 «Διασδί, πολυδιάσδι, καλοῦ καιροῦ διασμένο,
 διασδί, ὅταν σὲ διάξουμουν ἥρθαν οἱ συμπεθέροι,
 διασδί, ὅταν σ' ἐτύλιγα ἥρθαν μ' ἀρραβωνιάσαν,
 κι' ὅταν σὲ μισοκόπισα ἥρθαν γιὰ νὰ μὲ πάρουν,
 κ' ἡ μοῖρα μου τὸ ἥθέλησε νὰ ρθω νὰ σὲ ἔνιανω!»
- 45 Κυρὰ ψηλά ἥταν τ' ἀκουσε καὶ τῆς ἀπολογήθη.
 «Δοῦλα, ποῦθ' εἰν' ὁ τόπος σου, ποῦθ' εἰν' τὰ γονικά σου;
 — 'Η μάννα μου Γιαννιώτισσα κι' ὁ κύρης μου ἀπ' τὴν Πόλη,
 κ' ἐγώ εἰμαι ἡ 'Ρήνη ἡ λυγερή, ἡ 'Ρήνη ἡ μαυρομάτα.
 Κ' ἡ μάννα της κατέβηκε καὶ τὴ σφιχταγκαλιάζει.
 50 Τοῖς σκλάδαις της ἐμίλησε, τοῖς δούλαις της φωνάζει.
 «Βάλτε νερὸ καὶ λοῦστε τη, σύρτε τη 'ς τὸ χαμάμι,
 ἀλλάχτε τη, στολίστε τη τὴν πρώτη τὴ στολή της,
 καὶ νὰ βαρέσουν τὰργανα καὶ τὰ γλυκὰ παιχνίδια.»

Στ. 14. τᾶιταιρι (τὸ ταῖρι) δ σύζυγος. *Στ. 17. συνδριασε* βάλε σύνορα
 (δεῖξε σημεῖα ἀναγνωρίσεως τοῦ δρόμου τὰ βουνὰ ποῦ πρέπει νὰ περάω).
Στ. 31. βλαττὶ ἡ βλαντὶ ἡ προφύρα, καὶ γενικῶς πολυτελές ὑφασμα. *Στ. 40.*
διασδί (ἀρχ. διάσμα) *διάξομαι* (ἀρχ. λέξις) = χωρίζω τὸ νῆμα εἰς ἴσομεγέθεις
 κλωστὰς καὶ τυλίσσω αὐτὰς εἰς τὸ ἀντὶ τοῦ ἀργαλειοῦ. *Στ. 33. μισοκόπισα* =
 μισοτελείωσα.

86

Part. 2, 4

[Τὸ δῆμα τῆς αἰχμαλωσίας ἡ ἀγορᾶς ὡς δούλης ὁραίας γυναικὸς καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ κυρίου της, ἀναγνωρίσαντος ὅτι ἡτο ἀδελφή του, εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένον ἀνὰ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Υπάρχουσι δὲ δύο τύποι αὐτοῦ. Κατὰ τὸν ἔνα ἡ αἰχμαλωτισθεῖσα ὑπὸ πειρατῶν κόρη, ἀναγνωρίζεται ὡς ἀδελφὴ τοῦ ἄρρωνος, ὅστις τὴν ἐλευθερώνει καὶ μετὰ πλουσίων δώρων πέμπει πρὸς τοὺς γονεῖς· κατὰ δὲ τὸν ἔτερον, σύζυγος ἀναγνωρίζεται νά πωλήσῃ τὴν ὁραίαν γυναικά του, τὴν δούλιαν ὁ ἀγοραστής (ἐν ταῖς πλεισταῖς παραλλαγαῖς πειρατῆς ἡ γενίτσαρος), ἀναγνωρίσιας ὅτι εἶναι ἀδελφὴ του, ἀποδίδει εἰς τὸν ἄνδρα της. Τὸν πρῶτον τύπον ἔχομεν ἐν αἰγινητικῷ ἄσματι, τὸ τὸ δοπίον ἀδημοσίευσεν ὁ Σπ. Ζαμπέλιος, πολλὰς αὐθαιρέτους μεταβολὰς ἐπενεγκὼν εἰς τὸ κείμενον, πρὸς διόρθωσιν δῆθεν καὶ καλλιτοιμὸν ἀντοῦ. Εἰς δὲ τὸν δεύτερον διακρίνονται αἱ ἔξης διαφοραί. α') Ὁ πωλήσας σύζυγος εἶναι ὁ γνωστὸς ἐξ ἄλλων ἄσμάτων Μαυριανός, καὶ φαίνεται ὅτι ἡ διαφορὰ αὐτῇ προσήλθεν ἐκ συμφυμοῦ πρὸς τὸν πατέρα τοῦ· β') Ὁ σύζυγος εἶναι κοντὸς (ἢ κόντες). γ') Ὁ σύζυγος εἶναι πατᾶς, ὅστις ὅπως ἔξαγοράσῃ τὴν ἀφεσίν λειτουργικοῦ παραπτώματος, μὴ ἔξαρκον ὅστις πρὸς τὸν τῆς ἄλλης περιουσίας του, πωλεῖ καὶ τὴν γυναικά του. Υπάρχουσι καὶ παραλλαγαὶ μὴ ἀναφέρουσαι πώλησιν ἡ ἀρπαγὴν τῆς γυναικός, ἄλλ' αὗται παρουσιάζουν συμφυμόν μετ' ἄλλων ἄσμάτων.

Τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἔχει καὶ ἀλβανικὸν δῆμα τῆς Κάτω Ιταλίας, ὃπου καὶ πολλὰ ἄλλα Ἑλληνικῆς ὑποθέσεως ἄσματα, προπάντων ἀκριτικά, ἐπιχωριάζουν, κομισθέντα ἐκ τῶν ἐποικισάντων εἰς τὴν Καλαβρίαν καὶ τὴν Σικελίαν Ἀλβανῶν τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ τὸ δῆμα τοῦτο ἡ αἰχμαλωσία τῆς κόρης Ὁλυμπίας συμβαίνει εἰς τὸν κάμπον τῆς Κορώνης, ἀναγνωρίζει δὲ αὐτὴν ὡς ἀδελφήν του ὁ πειρατὴς Βλαστάρης, ὁδηγηθεὶς ἐκ τοῦ κελαδήματος πούλιοῦ.]

A'

Ἡ κυρὰ Ῥήνη τοῦ Σκληροῦ, καὶ ἡ Ἀρετὴ τοῦ Δούκα,
καὶ ἡ Χρυσοκουδουκιώτισσα, πανέμνοστα κορίτσια,
βγῆκαν νὰ περπατήσουνε καὶ τὸ λουτρὸν νὰ πάνε.

5 Η μάννα τῆς ἡ Σκλήραινα, «Κάτσε, Ῥηνιώ», τῆς λέγει:
κι' δὲ κύρης τῆς ἀντίλεγε· «Σύρε, Ῥηνιώ μου, σύρε,
σύρε καὶ ἐγώ γιὰ χάρη σου τρεῖς βίγλαις θὰ καθίσω.
Τὴν μιὰ καθίζω τὸ βουνό, τὴν ἄλλη τὸ τάκρογιάλι,
τὴν τρίτη τὴν καλύτερη μέσ' τὸ λουτροῦ τὴν πόρτα.»

10 Ακόμη δὲ λόγος ἔστεκε καὶ ἡ συντυχιὰ ἀποκράτει,
φωνάζει ἡ βίγλα τοῦ βουνοῦ, «Μιὰ φούστα κατεβαίνει,
ἀφροκοπάει τὸ τάκρογιάλι, τὸν Πλάτανο διαβαίνει.»
Φωνάζει ἡ βίγλα τοῦ γιαλοῦ· «Δυὸς φούσταις ἀρμενίζουν,

- βάνουνε πλώρη 'ς τὸ Καστρὶ καὶ 'ς τοῦ λουτροῦ τὴν πόρτα..»
 Φωνάζει κ' ἡ καλύτερη, «Κορίτσια, πιάκανέ σας!»
- 15 «Ωστε ν' ἀλλάξῃ ἡ Ἀρετή, ν' ἀναζωστῇ ἡ Εἰρήνη,
 κ' ἡ Χρυσοκούδουκιώτισσα τὸ δέμα τῆς νὰ βάλῃ,
 ἄλλοι ἀπ' τὴν πόρτα μπαίνουνε, κι' ἄλλοι ἀπ' τὸ παραθύρι.
 Τὴν ἀκριβὴ τῆς Σκλήραινας ἀνάγερα τὴν πάνε.
- Τουρκόπουλο τὴν δέχεται 'ς τὰ διάχρυσα ντυμένο.
- 20 «Σ τὰ υλάματα τήνε φιλεῖ, τήνε σφιχταγκαλιάζει.
 Μά ἐνα πουλάκι κάθησε ἀπάνω 'ς τὸ κατάρτι,
 δὲν ἐκελάδειε σὰν πουλί, οὔτε σὰν χιλιδόνι,
 μόν' ἐκελάδειε κ' ἔλεγε μ' ἀνθρωπινὴ λαλίτσα.
- «Ω σύρανέ, μὴν τὸ δεχτῆς, καὶ γῆ μὴν τὸ σηκωάσῃς,
 25 νά χῃ ὁ ἀδερφὸς τὴν ἀδερφὴν 'ς τὸν κόρφο του κλεισμένη,
 σὰ νύφη νὰ τήνε φιλεῖ, σὰν ἄντρας νὰ τὴν βλέπει!
- Ἀκοῦς, ἀκοῦς, Τουρκόπουλε, τί λέει τὸ πουλάκι;
 —Πουλάκι είναι κι' ἀς κιλαΐδει, πουλάκι είναι κι' ἀς λέγη.
 —Γιὰ νὰ σου πῶ, Τουρκόπουλε, ποιὸς είσαι, πῶς σὲ λένε;
- 30 Eίχα ἀδερφὸς 'ς τὴν ἔνιτεια καὶ πρωτοταξιδιάρη.
 —Ἄλλοι μᾶς λὲν ποῦ χάθηκε, κι' ἄλλοι μᾶς λὲν ποῦ πνίγη,
 κι' ἄλλοι μᾶς λὲν ποῦ τούρκεψε 'ς τῆς Ἀραπιᾶς τὰ μέρη.
 —Γιὰ πές μου, πές μου, λυγερή, ποῦθε κρατεῖ ἡ γενιά σου;
 —Ἄς είν' ἀπὸ τάναθεμα κι' ἀπ' τὴν ἀνεμοζάλη.
- 35 —Πές μου, νὰ ζήσῃς, λυγερή, πῶς λὲν τὰ γονικά σου;
 —Η μάννα μου ἀπ' τὴν Κόριθο, κι' ὁ κύρης μου ἀπ' τ' Ἀνάπλι,
 Σκληρὸς τὸν λένε ξακουστὸ κ' ἐμένα κυρά 'Ρήγη.
 —Πιάσε ἀδερφὴ μ' τὴν τσέπη σου, πιάσε καὶ τὴν ποδιά σου.»
- Σ τὴν τσέπη βάζει τὰ φλωριά καὶ 'ς τὴν ποδιὰ τὰ γρόσια.
- 40 «Σύρε, 'Ρηγιώ, 'ς τὸ σπίτι μας, σύρε 'ς τὰ γονικά μας.»

Στ. 2. πανέμυνοστα = νοστιμώτατα (πᾶν + ενύοστος, μεσαιωνικὸς τύπος τῆς λέξεως. Παρὰ Ζαμπελίφ παγεύοστα). Στ. 10. φοῦστα πειρατικὸν πλοῖον
 Στ. 11. 13. Πλάτανος, Καστρὶ ουρθέσταται τοπωνυμίαι. Στ. 14. πιάκανέ σας = σᾶς ἔπιασαν. Στ. 18. ἀνάγερα οηκωτά.

B'

10. 251
 "Εχει ὁ Κοντοθόδωρος, ἔχει ὅμορφη γυναῖκα.
 Τόνε ζηλεύει ἡ γειτονιά, τόνε ζηλεύει ἡ χώρα,
 τόνε ζηλεύουν οἱ ἀρχοντες, κι' ὅλα τὰ παλληκάρια,
 σὰν τὸν ζηλεύει ὁ βασιλιάς, κανεὶς δὲν τὸν ζηλεύει.

5 Νὰ τοῦ τὴν πάρουν δὲν μποροῦν, νὰ τοῦ τὴν κλέψουν ὅχι,
πιάνουν καὶ χαρατσώνουν τον ἔνα βαρὺ χαράτσι.

Τρέχει ὁ κοντὸς στοχάζεται, τὸ χρέος του νὰ βγάλῃ.

Πουλεῖ τὸ σπίτι τῷμορφο, μ' αὐλαῖς μαρμαρωμέναις,
πουλεῖ χωράφια ἀθέριστα, μ' ὅλους τοὺς θεριστᾶδες,

10 πουλεῖ κι' ἀμπέλια ἀτρύγητα, μ' ὅλους τοὺς τρυγητᾶδες,
πουλεῖ καὶ τὰ περβόλια του, τὰ μῆλα φορτωμένα,
ἔπούλησεν, ἔπούλησε, δὲ φτάνει νὰ πλερώσῃ.

Μόν' ἡ καλὴ τ' ἀπόμεινε, καὶ πάει νὰ τὴν πουλήσῃ.

'Απὸ τὸ χέρι τὴν κρατεῖ περιγιαλοῦ τὴν πάει.

15 Βλέπει καράδια πῦρχουνται, καράδια π' ἀρμενίζουν.

«Καράδια, ποῦ εἰστενε ψηλά, καράδια, ποῦ εἰστε ἀντίκρυα,
ποιὸς παίρνει κόρην ὅμορφη, ἔανθη καὶ μαυρομάτα;»
Κι' ὁ ναύκληρος τήνε θωρεῖ πὸ μέο' ἀπ' τὸ καράδι.

«Πόσα πουλεῖς τὴν λυγερή, πόσα τὴν μαυρομάτα;

30 — Χίλια φλωριὰ τάχειλι της, τὰ μάτια δυὸς χιλιάδες,
κι' ὁ γῦρος τοῦ προσώπου της ἀμέτρητο λογάρι.»

'Αμέτρητα τὰ ξέναδε καὶ ἀψήφιτα τὰ δίνει,

κι' ἀρπᾷ τὴν κόρη ὁ ναύκληρος, βάνει την ἐς τὸ καράδι.

'Σ τὴν πρύμ' ἐμπῆκε ἡ λυγερή καὶ τὰ πανιά φουσκώνουν.

25 Κι' ἀρχίνησεν ὁ ναύκληρος νὰ παιζῃ νὰ γελάῃ.

«Αρχισε ὁ νιὸς νὰ τὴν τσιμπᾷ, κι' ἀρχισε ὁ θιὸς ν' ἀστράφτῃ,
ἀρχισε ὁ νιὸς νὰ τὴν φιλῇ κι' ἀρχισε ὁ θιὸς νὰ βρέχῃ,
ἀρχισε ὁ νιὸς νὰ τὴν ῥωτᾷ, κι' ἀρχισε ὁ θιὸς νὰ λάμπῃ.

«Κόρη μ', πὸ ποῦ εἰν' τὸ γένος σου, πὸ ποῦ εἰν' τὸ ριζικό σου;

30 — Ή μάννα μου ἀπ' τὸ Γαλατά, κι' ὁ κύρης μου ἀπ' τὴν Φήβα,
εἶχα κ' ἔνα μικρὸ ἀδερφὸ τὸν ἔλεγαν Γιαννάκη,
οἱ κλέφταις τὸν ἀρπάξανε κ' εἶναι μὲ τοὺς κουρσάρους.»

Τὴν κόρην ἔξανάστρεψε, τοῦ νέου τὴν ἐπῆγε.

«Πᾶρε, γαμπρέ, τὴν ὅμορφη κι' ἀς εἰν' δική σου πάλι,

35 καὶ τὰ φλωριὰ ποῦ σ' ἔδωκα ἀς εἶναι γιὰ προικιά της,
ἔσένα ναι γυναῖκα σου καὶ μένα εἶναι ἀδερφή μου.»

Στ. 29. *Φιξικὸς ἡ ὁῖςα, ἡ καταγωγή.* Στ. 30. *Οἱ τόποι ποικίλλουσιν εἰς τὰς διαφόρους παραλλαγάς.*

D. 219. 234

239 ff.

[Άντίστοιχον τοῦ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀδελφῆς καὶ τοῦ πειρατοῦ ἀδελφοῦ τῆς εἰναι τὸ προκείμενον ἄσμα τῆς ἀναγνώρισεως τοῦ ἐμπόρου ὑπὸ τοῦ θανασίμως πληγώσαντος αὐτὸν ἀδελφοῦ του ἀρχιληπτοῦ. Ἐν ἐκείνῳ μὲν γίνεται μετάπτωσις ἀπὸ δυστυχίας εἰς εύτυχίαν διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως, ἐν τούτῳ δὲ ἐπέρχεται τραγικωτέρα λύσις, αὐτοκτονοῦντος καὶ τοῦ φονεύσαντος τὸν ἀδελφόν του. Τὸ ἄσμα φαίνεται ἀκριτικόν, τὸ δ' ἀρχέτυπον δὲν διελάμβανεν ίσως περὶ ἐπτόρων καὶ ληστῶν, ἀλλὰ περὶ ἀδελφῶν πολεμιστῶν, ὃς συνάγεται ἐξ τῆς διατηρήσεως ἵχνῶν τοιαύτης διατυπώσεως υπό τινων τῶν παραλλαγῶν. Συνάπτεται δ' ἀμέσως μὲν πρὸς τὸν κύκλον τῶν ἀκριτικῶν ἄσμάτων περὶ ἀγῶνος δρόμου τοῦ Ἡλίου καὶ τοῦ Γιάννη, τὸν ὥποιον κονταρεύει ὁ ἀδελφός του, μὴ ἀναγνωρίσας αὐτόν, ἐμμέσως δὲ πρὸς τὸν κύκλον τῶν ἄσμάτων περὶ τῶν οὐδῶν τοῦ Ἀνδρονίκου.

Εἰς τὰς ἔλληνικὰς παραλλαγὰς τοῦ ἄσματος δύναται νὰ καταλεχθῇ καὶ ἐν δημοτικὸν ἄσμα τῶν Μακεδονοβιλάχων, ὥπερ φαίνεται μᾶλλον ὡς μετάφρασις ἐκ τοῦ ἔλληνικοῦ (μὲ ἔλληνικὸν γύρωσμα κρῆμα κι' ἀδικο), τὴν αὐτὴν δ' ὑπόθεσιν ἔχοντας καὶ σερβικὰ ἄσματα.]

- Ἄνδροῦτσος δὲ πραματευτής, Ἄνδροῦτσος δὲ στρατιώτης,
ἀπὸ Φηλᾶ κατέβαινε κι' ἀπὸ τὰ κορφοδιόνια.
Σέργει πουλάρια ἀφόρτωτα, μουλάρια φορτωμένα,
κ' ἡ μοῦλα ἡ χρυσοσκέπαστη βαστάει τὸ νιὸν ἀφέντη.
5 Ο νιὸς ἀποκοιμήθηκε τὸν μοῦλα καθαλλάρης,
κ' ἡ μοῦλα παραστράτησε καὶ πῆρεν ἄλλη στράτα,
πῆρε τὴν στράτα τῶν κλεφτῶν, τῶν καπιταναραίων.
Κι' δὲ νιὸς δταν ἐξύπνησε κ' εὑρέθη τὸν ἄλλη στράτα,
στέκει καὶ διαλογίζεται καὶ διασκορπάει τὸ νοῦ του.
10 «Τάχα μὴν εἶναι κλέφταις δῶ, μὴν εἶναι χαραμῆδες;»

- Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε κ' ἡ συλλογή του κράτει,
κ' ἡ κλεφτουριὰ ἔεφάνηκε σαράντα δυὸ νομᾶτοι.
Ἄλλοι τοῦ κόρφου τοῖς τριχιαῖς, ἄλλοι τοῦ ἔεφορτώνουν.
Στέκει καὶ τοὺς παρακαλεῖ νὰ μὴν τὰ ἔεφορτώνουν.
15 «Παιδιά, μὴν ἔεφορτώνετε τὰ ἔρημα μουλάρια,
γιατ' εἴμαι δὲ μαῦρος μοναχὸς δὲν μπορῶ νὰ φορτώσω,
μοῦ πλήγιασαν τὰ στήθη μου, φορτώντας ἔεφορτώντας.
— Βρέτιδες τοῦ σκύλου τὸν ὑγιό, τῆς κούρβας τὸ κοπέλλι,
δὲν κλαίει τὸ κεφάλι του, μόν' κλαίει τὰ μουλάρια!
20 Μωρό ποῦ εἰστε, παλληκάρια μου, φωνάζει δὲ καπετάνιος,
βαρεῖτε του μιὰ χαντζαριὰ τὸν τόπο ν' ἀπομείνῃ.»

- ‘Ο ἔνας τοῦ δίνει μαχαιρίδι, κι’ δ ἀλλος μὲ τὸ κοντάρι,
κι’ δ τρίτος πιὸ κακὸς φονιᾶς τρεῖς χατζαριάτις τοῦ δίνει.
‘Σ τὸ χῶμα γέπεσεν δὲ νιὸς αἵματοκυλισμένος,
- 25 βαριὰ βαριὰ ἀναστέναξε, βαριὰ βογγῷ καὶ λέει.
«Μὴ μοῦ βαρῆτε, βρὲ παιδιά, ἀφῆτε τὴν ζωήν μου,
γιατί ἔχω ἀδέρφι νόρχηγό, ’ς τοὺς κλέφταις καπετάνιο.»
‘Ως ἀκουσεν ἡ κλεφτουριά, ώς ἀκουσεν δὲ πρῶτος,
ἔκεινος ποῦ τοῦ βάρεσε τρεῖς χατζαριάτις, τοῦ λέει.
- 30 «Πέές μας, νὰ ζῆς, πραματευτή, ποῦθε κρατεῖ ἡ γενιά σου;
— Τέτοια καρδιὰ σκληρόψυχη βαστάτε οἱ μαῦροι κλέφταις,
τὸν ἄνθρωπο τὸν σφάζετε καὶ ὑστερα τὸν διωτάτε!
‘Η μάννα μου ἀπ’ τὰ Γιάννενα κι’ δ κύρης μου ἀπ’ τὴν Πόλη,
εἰχα καὶ Γιάννην ἀδερφό, σηκώθη πρῶτος κλέφτης.
- 35 — Πέές μας, νὰ ζῆς, πραματευτή, σημάδια τάδερφοῦ σου.
— Εἶχεν ἐλιὰ ’ς τὸ μάγουλο καὶ ἐλιὰ ’ς τὴν ἀμασκάλη,
καὶ ’ς τὸ μικρό του δάχτυλο τὸν πρῶτον ἀρραβώνα.»
- ‘Σ τὴν ἀγκαλιὰ τὸν ἀρταξε καὶ ’ς τὸ γιατρὸ τὸν πάει.
«Γιατρέ μου, σὲ παρακαλῶ, γιατρέ, σὲ παραγγέλνω,
- 40 γὰ μοῦ γιατρέψῃς γλήγορα τοῦτον τὸ λαβωμένο.
‘Α θέλης χίλια ἔπαρ’ με, ἂ θέλης δυὸ χιλιάδες,
ἄ θέλης καὶ τὸ μαῦρο μου, ποῦ στέκει ἀρματωμένος.
- Εγὼ πολλοὺς ἐγιάτρεψα μαχαιροσκοτωμένους,
ἄν εἰναι ἔνη μαχαιρίδι, ἐγὼ νὰ τὸν γιατρέψω,
45 ἄν εἰναι ἀδερφομαχαιρίδι καμιὰ γιατρειὰ δὲν ἔχει.»
- Τὸ χρυσομάχαιρο ἔβγαλε ἀπ’ τάργυρὸ θηκάρι,
ψηλὰ ψηλὰ τὸ σήκωσε καὶ ’ς τὴν καρδιὰ τὸ μπήγει.
- Τοὺς πῆραν καὶ τοὺς θάψανε τοὺς δυὸ ’ς ἔνα μνημοῦρι.

Στ. 10. χαραμῆδες λησταί. Στ. 13. τριχιαῖς σχοινία (κυρίως τρίχινα).

88

ΤΟΥ ΚΥΡ ΒΟΡΙΑ

Ταρσος. σ. 160 μ.ε.
237
B. Βοργ. σ. 286 ff

[Τὸ τραγοῦδι τοῦ κῦροῦ Βοριᾶ εἶναι κατ' ἀλήθειαν μοιρολόγι, καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις λέγεται εἰς τὰ μνημόσυνα ναυαγησάντων ναυτικῶν. Φέρονται τρεῖς τύποι αὐτοῦ. Κατὰ τὸν πρῶτον, ὁ Βοριᾶς βυθίζει πλοῖον ἀψηφίσαν τὴν δρμὴν αὐτοῦ· κατὰ τὸν δεύτερον, βυθίζει πλοῖον, τοῦ ὅποιου ἐπέβαινεν Ἐβραῖος εὐχρηστεῖς νὰ γίνῃ χριστιανός, ἀλλὰ μετανοήσας καὶ ἐμμείνας εἰς τὴν θρησκείαν του, ὅτε ἐνόμισεν ὅτι ἀπέφυγε τὸν κύndυνον τοῦ ναυαγίου καὶ κατὰ τὸν τρίτον, ἐπιχωριάζοντα ἐν Κρήτῃ καὶ Καρπάθῳ, τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ Βοριᾶ βοσκὸς περιφρονήσας αὐτόν.]

- ‘Ο κῦρος Βοριᾶς παράγγειλε νοῦλω τῶν καραδιῶνε.
- «Καράδια π’ ἀρμενίζετε, κάτεργα ποῦ κινάτε,
 ἐμπάτε ’ς τὰ λιμάνια σας, γιατὶ θὲ νὰ φυσήξω,
 ν’ ἀσπρίσω κάρμπους καὶ βουνά, νὰ κρυώσω κρυαῖς βρυσούλαις,
 5 κι’ ὄσα βρω μεσοπέλαγος, στεργιᾶς θὲ νὰ τὰ ρήξω.»
- Κι’ ὅσα καράδια τ’ ἀκουσαν, ὅλα λιμάνι πιάνουν,
 τοῦ κῦροῦ Ἀντριᾶ τὸ κάτεργο μέσα βαθιὰ ἀρμενίζει.
- «Δὲ σὲ φοιοῦμαι, κῦρος Βοριᾶ, φυσήσῃς δὲ φυσήσῃς,
 τί ἔχω καράδι ἀπὸ καρυά καὶ τὰ κουπιὰ πυξάρι,
 10 ἔχω κι’ ἀντέναις προύντζιναις κι’ ἀτσάλενα κατάρτια,
 ἔχω πανιὰ μετάξωτά, τῆς Προύσας τὸ μετάξι,
 ἔχω καὶ καραβόσκοινα ἀπὸ ξανθής μαλλάκια·
 κ’ ἔχω καὶ ναύταις διαλεχτούς, ὅλο ἀντρες τοῦ πολέμου,
 κ’ ἔχω κ’ ἔνα ναυτόπουλο, ποῦ τοὺς καιρούς γνωρίζει,
 15 κ’ ἔκει ποῦ στήσω μιὰ φορὰ τὴν πλώρη δὲ γυρίζω.»
- «Ἀνέδα, βρὲ ναυτόπουλο, ’ς τὸ μεσιανὸ κατάρτι,
 γιὰ νὰ διαλέξῃς τὸν καιρό, νὰ ιδῆς γιὰ τὸν ἀέρα.»
- Παιζογελῶντα ἀνέδαινε, κλαίοντας κατεβαίνει.
- «Τὸ τί εἰδες βρὲ ναυτόπουλο, αὐτοῦ Φηλὰ ποῦ πῆγες;
- 20 — Εἶδα τὸν οὐρανὸ θολὸ καὶ τάστρα ματωμένα,
 εἶδα τὴ μπόρα ποῦ ἀστραφε καὶ τὸ φεγγάρι ἔχαθη,
 καὶ ’ς τῆς Ἀττάλειας τὰ βουνὰ ἀστραχαλάζι πέφτει.»
- “Ωστε νὰ εἰπῇ, νὰ καλοειπῇ, νὰ καλοκουθεντιάσῃ,
 βαρειὰ φουρτοῦνα πλάκωσε καὶ τὸ τιμόνι τρίζει,
 25 ασπρογυαλίζει ἡ θάλασσα, σιουρίζουν τὰ κατάρτια,

σκώνονται κύματα βουνά, χορεύει τὸ καράβι,
σπηλιάδα τοῦ ρθε ἀπὸ τὴν μιά, σπηλιάδα ἀπὸ τὴν ἄλλη,
σπηλιάδα ἀπὸ τὰ πλάγια του κ' ἔξεσανθδωσέ το.
Γίομισε ἡ θάλασσα παννιά, τὸ κῦμα παλληκάρια,
30 καὶ τὸ μικρὸν ναυτόπουλο σαράντα μῆλια πάγει.

“Ολαῖς οἱ μάνναις κλαίγανε κι’ ὅλαις παρηγορειοῦνται,
μὰ μιὰ μαννοῦλα ἐνοῦ παιδιοῦ παρηγοριὰ δὲν ἔχει.
Βάνει τοῖς πέτραις ὃς τὴν ποδιά, τὰ τρόχαλα ὃς τὸν κόρφο,
πετροβολάει τὴν θάλασσα καὶ τροχαλάει τὸ κῦμα.
35 «Θάλασσα, πικροθάλασσα καὶ πικροκυματοῦσα,
πᾶπνιξες τὸ παιδάκι μου, π' ἀλλο παιδὶ δὲν ἔχω.
— Δὲ φταίω ἡ δόλια θάλασσα, δὲ φταίω ἐγὼ τὸ κῦμα,
μὸν φταίει δὲ πρωτομάστορας ποῦ φτειάνει τὰ καράβια,
καὶ τὰ πελέκαργε φτενὰ καὶ τὰ γυρίζει δὲρας,
40 καὶ χάνω τὰ καράβια μου ποῦ εἰναι δικά μ' στολίδια,
χάνω τὰ παλληκάρια μου, δηοῦ μὲ τραγουδοῦνε.»

Στ. 5. μεσοπέλαγος τὸ μέσον πέλαγος, ἡ ἀνοικτὴ θάλασσα. Στ. 9. ἀπὸ
καρυᾶς ἐκ ξύλου καρυδέας. Μᾶλλον ἀπὸ σκαριοῦ (καινούριον, νεωστὶ ναυπηγή-
θεν). συξάρι ξύλον πύξον. Στ. 10. ἀντέναις προύτζιναις κεραίας ὀρειχαλκί-
ναις. Στ. 22. ἀστραχαλάζι (ἀστρατὴ + χαλάζι). Στ. 27. σπηλιάδα φιτὴ
ἀνέμου. Στ. 33. τρόχαλα = μικροὶ λίθοι. τροχαλάσσαν δίπτω λίθους. Στ. 39.
φτενὰ λεπτά, ἀσθενῆ.

ΤΟΥ ΓΙΟΦΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

Παρὰ πλείστοις λαοῖς ἐπικρατεῖ ἡ δοξασία, διτὶ πρὸς στερέωσιν καὶ προφύλαξιν ἀπὸ οἰουδήποτε κινδύνου παντὸς κτίσματος ἀπαιτεῖται νὰ προσηλωθῇ εἰς αὐτὸν ζῶν, κατορυττόμενον εἰς τὰ θεμέλια ἡ ἐντειχιζόμενον· δισον δ' εὐγενέστερον εἶναι τὸ ζῶν, τόσον μεγαλυτέραν θεωρεῖται διτὶ ἔχει δύναμιν πρὸς προστασίαν τοῦ κτίσματος. Εἰς τὴν δοξασίαν ταύτην ἀναφέρονται καὶ ἀρχαῖοι Ἑλληνικοὶ μῆθοι καὶ βυζαντιναὶ παραδόσεις περὶ θυσίας ἀνθρώπων κατὰ τὴν θεμελίωσιν μεγάλων οἰκοδομημάτων. Ἡ ψυχὴ τοῦ θύματος ὑπετίθετο διτὶ διὰ τῶν ὑπερφυσικῶν δυνάμεων, τάς δοποίας ἔχουν αἱ ἐπὶ γῆς ἀποιελυμέναι τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος ψυχᾶς ἡδύνατο νὰ προσλαμβάνῃ κατὰ βούλησιν παντοῖας μορφάς, καὶ εἰχε ὁώμην ὑπεράνθρωπον, προωρισμένη δὲ νῦν φυλάττῃ καὶ περιέπη τὸ οἰκοδόμημα, εἰς τὸ δοποῖον προσηλωθῆ ἡτο φοβερὰ εἰς τοὺς ἐπιχειρούντας νὰ τὸ παραβλάψωσι καὶ ἵκανὴ ν' ἀποτρέπῃ τοὺς ἀπειλοῦντας αὐτὸν κινδύνους. Τὸ θῦμα ἐγίνετο τὸ στοιχειό τοῦ οἰκοδομήματος, διὸ στοιχείωσις ἐλέγετο ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν ἡ διὰ θυσίας οἰκοδόμησις.

Εἰς τοιάντην παράδοσιν στηρίζεται καὶ τὸ πανελλήνιον τραγοῦδι τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἀρτας, τοῦ δοποίου παραλλαγαὶ ἀναφέρονται καὶ εἰς ἄλλας γεφύρας ἡ ἄλλα οἰκοδομήματα (οἷον τῆς γεφύρας τοῦ Σπερχειού, τοῦ Πηγειοῦ, τῶν Ἀδάνων, τῆς βρύσης τῆς Ἀράχοβας, τοῦ ὑδραγωγείου τῶν Δέρωνων κλπ.). Παρέλαβον δὲ τὴν Ἑλληνικὴν ταύτην παράδοσιν, προσαρμόσαντες εἰς ἐπιχώρια οἰκοδομήματα, καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς Ἑλληνῆς χερσονήσου (Ρωμοῦνοι, Ἀλβανοί, Σέρβοι, Βούλγαροι].

- Σαράντα πέντε μάστοροι κ' ἔξηγητα μαθητᾶδες
γιοφύρι νέθεμέλιωναν 'ς τῆς Ἀρτας τὸ ποτάμι.
Ολημερὶς τὸ χτίζανε, τὸ βράδυ ἐγκρεμιζόταν.
Μοιριολογοῦν οἱ μάστοροι καὶ χλαῖν οἱ μαθητᾶδες.
- 5 «Ἀλίμονο 'ς τοὺς κόπους μας, ιρῆμα 'ς τοῖς δούλεψαίς μας,
δλημερὶς νὰ χτίζουμε, τὸ βράδυ νὰ γκρεμείται.»
Πουλάκι ἐδιάβη κ' ἔκατσε ἀντίκρυ 'ς τὸ ποτάμι,
δὲν ἐκελάιδε σὰν πουλί, μηδὲ σὰ χιλιδόνι,
παρὰ ἐκελάιδε κ' ἔλεγε, ἀνθρωπινὴ λαλίτσα.
- 10 «Ἄ δὲ στοιχειώσετε ἀνθρωπο, γιοφύρι δὲ στεριώνει·
καὶ μὴ στοιχειώσετε δρφανό, μὴ ξένο, μὴ διαβάτη,
παρὰ τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὅμορφη γυναῖκα,
πόρχεται ἀργὰ τ' ἀποταχύ, καὶ πάρωρα τὸ γίρμα.»
- Τ' ἀκουσ' δ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει.
15 Πιάνει, μηνάει τῆς λυγερῆς μὲ τὸ πουλὶ τάγηδόνι:

Αργά ντυθῇ, ἀργά ἀλλαχτῇ, ἀργά νὰ πάῃ τὸ γιόμα,
ἀργά νὰ πάῃ καὶ νὰ διαβῆ τῆς Ἀρτας τὸ γιοφῦρι.
καὶ τὸ πουλὶ παράκουσε, κι' ἀλλιῶς ἐπῆγε κ' εἶπε.
«Γοργά ντυσου, γοργά ἀλλαξε, γοργά νὰ πᾶς τὸ γιόμα,
20 γοργά νὰ πᾶς καὶ νὰ διαβῆς τῆς Ἀρτας τὸ γιοφῦρι.»

Νά τηνε κ' ἔξανάφανεν ἀπὸ τὴν ἀσπρη στράτα.
Τὴν εἰδ' ὁ πρωτομάστορας, ραγίζεται ἡ καρδιά του.
'Απὸ μακριὰ τοὺς χαιρετᾷ κι' ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέει.
«Γειά σας, χαρά σας, μάστοροι καὶ σεῖς οἱ μαθητᾶδες,
25 μὰ τί ἔχει ὁ πρωτομάστορας κ' εἶναι βαργωμισμένος;
— Τὸ δαχτυλίδι τέπεσε 'ς τὴν πρώτη τὴν καμάρα,
καὶ ποιὸς νὰ μπῇ καὶ ποιὸς νὰ βγῇ τὸ δαχτυλίδι νά βρῃ;
— Μάστορα, μὴν πικραίνεσαι κ' ἐγὼ νὰ πά' σ' τὸ φέρω,
ἐγὼ νὰ μπῶ, κ' ἐγὼ νὰ βγῶ, τὸ δαχτυλίδι νά βρω.»

30 Μηδὲ καλὰ κατέβηκε, μηδὲ 'ς τὴν μέσ' ἐπῆγε,
«Τραύα, καλέ μ', τὸν ἀλυσο, τραύα τὴν ἀλυσίδα,
τί δλον τὸν κόσμο ἀνάγειρα καὶ τίποτες δὲν ηὔρα.»
«Ενας πιχάει μὲ τὸ μυστρί, κι' ἄλλος μὲ τὸν ἀσδέστη,
παίρνει κι' ὁ πρωτομάστορας καὶ ρήγχνει μέγα λίθο.

35 «Ἀλίμονο 'ς τὴν μοῖρα μας, κρῆμα 'ς τὸ ριζικό μας!
Τρεῖς ἀδερφάδες ἥμαστε, κ' οἱ τρεῖς κακογραμμέναις,
ἡ μιά χτισε τὸ Δούναβη, κ' ἡ ἄλλη τὸν Ἀφράτη
κ' ἐγὼ ἡ πιλιδ στεργότερη τῆς Ἀρτας τὸ γιοφῦρι.
Ως τρέμει τὸ καρυόφυλλο, νὰ τρέμη τὸ γιοφῦρι,
40 κι' ώς πέφτουν τὰ δεντρόφυλλα, νὰ πέφτουν οἱ διαβάταις.

— Κόρη τὸ λόγον ἀλλαξε, κι' ἄλλη κατάρα δῶσε,
ποδεις μονόκριбо ἀδερφό, μὴ λάχῃ καὶ περάση.»
Κι' αὐτὴ τὸ λόγον ἀλλαξε, κ' ἄλλη κατάρα δίνει.
«Ἄν τρέμουν τ' ἀγριὰ βουνά, νὰ τρέμη τὸ γιοφῦρι,
45 κι' ἀν πέφτουν τ' ἀγριὰ πουλιά, νὰ πέφτουν οἱ διαβάταις,
τί ἔχω ἀδερφὸ 'ς τὴν ξενιτειά, μὴ λάχῃ καὶ περάση.»

Στ. 25. βαργωμισμένος = δύσθυμος. Τὸ ὅῆμα βαρυγωμῶ, βαργωμῶ, βαργωμάσιον (βαρυγνωμῶ). Στ. 33. πιχάει (ἐπικάω, ἐπικύνω, ώς περικάω, περικύνω) ὁπτει πηλόν, ἀμμοκονίαν ἢ ἀσβεστον. μυστρὸν (μύστρον, μυστρίον) τὸ τριγωνειδές ἐργαλεῖον τῶν κτιστῶν. Στ. 37. Ἀφράτης ὁ Εδφράτης. Στ. 38. πιλιδ = πλιό, πλέον. Στ. 39. καρυόφυλλο τὸ φύλλο τῆς καρυδιᾶς.

90

(ΤΟΥ ΚΟΛΥΜΠΗΤΗ)

Ἐκ τῆς συντόμου ἀφηγήσεως Ῥωμαίον μυθογράφου καὶ ἐκ τῆς βραχυτάτης περιγραφῆς ὑπὸ τοῦ Πανσανίου ἐνὸς πίνακος τοῦ ζωγράφου Μίκωνος ἐν τῷ Θησείῳ τῶν Ἀθηνῶν, προπάντων δ' ἐκ τῆς λαμπρᾶς ἀγγειογραφίας τοῦ Εὑφρονίου καὶ δύο ἡ τριῶν ἄλλων ἀγγειογραφιῶν ἔγινωσκομεν τὴν ὑπαρξιν μύθου περὶ ἄλλου τινὸς τοῦ Θησέως ἐν Κρήτῃ, πρὸ τοῦ φόνου τοῦ Μινωταύρου καὶ τῆς ἐλευθερώσεως τῶν Ἀθηναίων παιδῶν ἐκ τοῦ Λαβυρίνθου. Τοῦ μύθου δὲ τούτου τὰς λεπτομερείας ἐδιδάχθημεν ἐκ τῆς ποιητικῆς διασκευῆς αὐτοῦ ἐν διιθυραβίῳ τοῦ Βακχυλίδου, τοῦ ὅποιου ποιήματα ἀνευρέθησαν ἐν πατέροις αἰγυπτιαῖς πρὸ εἰκοσαετίας περίπου¹. Οἱ βασιλεὺς τῆς Κρήτης Μίνως, ὁργισθεὶς διὰ τὴν τόλμην μεθ' ἣς ὁ Θησεὺς ἤλεγχεν αὐθαίρετον καὶ ἄδικον βιούλην αὐτοῦ, ἐκφράσας πτως καὶ ἀμφιβολίαν διὰ τὴν ἐκ τοῦ Δίος γέννησιν του, ὅπως τὸν τιμωρῆσῃ ἔξωθιν εἰς διλεθόρον, ἥηχθη μὲν εἰς τὸν Δία διὰ σημείου νὰ δείξῃ, ὅτι εἶναι νιός αὐτοῦ γῆντος, διέταξε δὲ τὸν Θησέα, πεσὼν εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Ποσειδῶνος, ἵντο ἀληθῶς πατήρ του, νὰ ἀνευρῃ καὶ κομισῃ τὸν δακτύλιον, ὃν ἔξαγαγὼν τῆς χειρὸς ἔρριψεν εἰς τὰ κύματα. Καὶ ἤστραψε μὲν ὁ Ζεύς, τιμῶν διὰ σημείου τὸν φίλον μύν, ὃ δὲ Θησεὺς δὲν ἐδίστασε νὰ πέσῃ ἀπὸ τοῦ πλοίου εἰς τὴν θάλασσαν δελφίνες τὸν ἔφερον εἰς τὸ ὑποβρύχιον μέγαρον τοῦ Ποσειδῶνος, ὃπου δεξιωθεῖσα αὐτὸν ἡ Ἀμφιτρίτη τῷ ἔδωκε καὶ στέφανον χρυσοῦν, καὶ ἀβλαβῆ ἀνήγαγε πάλιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Τὸν δὲ στέφανον ἔδωκεν ὁ Θησεὺς εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Μίνωος Ἀριάδνην, τὴν ὅποιαν κατ' ἄλλον μῦθον ἀπέγαγεν ἐκ Κρήτης. Παρόμοιος Ἑλληνικὸς μῦθος φαίνεται ὅτι ἔφερετο καὶ περὶ τοῦ Τάφαντος, τοῦ ἐπωνύμου ἥρωος τῆς Ιταλικῆς πόλεως. Ἄλλοι τύποι τοῦ μύθου εἶναι ὁ μιλησιακὸς περὶ τοῦ Φοβίου, στοις κατελθῶν εἰς βαθὺ φρέαρ ὅπως ἀνασύρῃ σκεῦος χρυσοῦν τῆς Κλεοβοίας ἔφονεν ὑπὸ αὐτῆς καὶ ὁ περὶ τοῦ ὄρμου (περιδεραίου) τῆς Ἀρμονίας οὗτος ἔρριψθε εἰς πηγήν, καὶ ἀν τις ἐπειρῆτο ν' ἀνελκύσῃ αὐτὸν, ἥγειρετο καταγίς.

Τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἀνευρέτεως τοῦ ἐπίτηδες εἰς τὴν θάλασσαν ὁμοθέντος δακτυλιδίου ὑπὸ τολμηροῦ κοιλυμβητοῦ, λαμβάνοντος συνήθως ὡς γέρεας τὴν θυγατέρα τοῦ ὄφαντος ἡ αὐτὴν τὴν ὄφασσαν τὸ δακτυλίδιον, εἶναι κοινότατον εἰς ἄσματα, παραδόσεις ἡ παραμύθια εὐδωπαῖκον λαῦν, τῶν δοπίων πρώτη πηγὴ πρέπει νὰ θεωρηθῇ εὐλόγως ὁ Ἑλληνικὸς μῦθος. Τῶν τοιούτων παραδόσεων ὀνομαστὴ εἶναι ἡ σικελικὴ περὶ τοῦ Cola Pesce (=Ψαρονικόλα), διὰ τὴν ποιητικὴν διασκευὴν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Schiller. Εἰς τὸ ποίημα τοῦ Schiller, τὸν Βουτηχῆ (Tau-cher) ἀφοῦ ὁ τολμηρὸς νεανίας κοιλυμβητὴς ἐπανέφερεν ἐκ τῶν βυθῶν τῆς θαλάσσης τὸ ὁμόθεν χρυσοῦν ποτῆριον εἰς τὸν βασιλέα, οὗτος τὸ ὄπειται καὶ πάλιν ὑποσχόμενος νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν νυναίκα τὴν βασιλοπούλιν, ἀν ἐπαναλάβῃ τὸν ἄθλον. Ἀλλὰ πεσὼν εἰς τὴν θάλασσαν ὁ νεανίας δὲν ἥδυνήθη νὰ ἐπανέλθῃ. Εκ τῶν δεκαοκτώ ἐν δύο γνωστῶν παραλλαγῶν τῆς σικελικῆς παραδόσεως μία μόνον ἀναφέρει ὡς ἐπανέθλον τὸν γάμον μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ὄφαντος τὸ ποτῆριον ἄδηλον δ' ὄμως ἀν-

παρέλαβεν ὁ ποιητὴς ἐκ τῆς προφορικῆς παραδόσεως, ἢ αὐτὸς ἔπλασε τὴν δραματικωτάτην κατακλεῖδα τοῦ ποιήματός του· πιθανώτατον εἶναι τὸ δεύτερον.

Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἔχει καὶ τὸ ἐλληνικὸν ἄσμα (παράδοσις παραπλησία καθ' ὅσον γινώσκομεν οὐδεμίᾳ ὑπάρχει). τούτου φέρονται δύο τύποι, διαφέροντες μὲν ἀλλήλων κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ τοσαύτας ἔχοντες ὁμοιότητας εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν διαφόρων παραλλαγῶν, ὥστε νὰ μὴ μένῃ καμία ἀμφιβολία, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ ἄσματος. Κατὰ τὸν πρῶτον τύπον βασιλεὺς ἐπαγγέλλεται νὰ δῶσῃ σύζυγον τὴν θυγατέρα του εἰς δεινὸν κολυμβητήν, κατὰ τὸν δεύτερον ὡραία κόρη ὑπόσχεται νὰ νυψευθῇ ἔκεινον, ὅστις θὰ δυνηθῇ νὰ τῆς ἀποδώσῃ τὸ δακτυλίδιόν της, τὸ δποῖον ἔπειτεν εἰς λίμνην ἢ εἰς πηγάδι. Ἀλλ' ἡ κόρη εἶναι ἡ Λάμια τοῦ γιαλοῦ, ποῦ τρώει τὰ παλληκάρια ἢ στοιχεῖο ἢ θεριό εἰς γυναῖκα μεταμορφωθέν, ὅπως στήσῃ παγίδα εἰς ἀνύποτον ηρωα. Συμφύρονται δ' αἱ παραλλαγαὶ τῶν δύο τύπων πολλαχῶς πρός ἀλλήλας καὶ πρός ἄσματα ἀκριτικά. Συνήθως ἀποδίδεται εἰς τὸ ἄσμα ἀλληγορικὴ ἔννοια, ἵτοι ὁ ἄρως διὰ πνιγμοῦ θάνατος ἀκραίων νέων, διὸ πολλῶν παραλλαγῶν γίνεται χρῆσις ἐν μοιρολογίοις.]

A'

- ‘Ο Κωσταντής, οἱ ἀρχοντες κι’ ὁ βασιλιάς ἀντάμα,
κάθιουνται τρῶν καὶ πίνουνε καὶ γλυκοχαιρετειοῦνται·
κ’ ἔκει ποῦ τρώγαν κ’ ἐπιναν καὶ διπλοχαιρετειοῦνταν,
ὅ Κωσταντής καυχήστηκε μπροστὰ ἐς τοὺς ἀφεντᾶδες.
5 «Ἐσεῖς μικρὸν μὲ βλέπετε, μικρὸν καὶ μὲ θαρρεῖτε,
κ’ ἐγὼ τὴν μαύρη θάλασσα νὰ πλέξω, νὰ περάσω.»
Κι’ ὁ βασιλιάς σὰν τ’ ἀκουσε ἐς τὸν Κωσταντῖνο λέγει.
«Ἄν τὴν περάσσεις, Κωσταντή, γαμπρὸ θενὰ σὲ κάμω,
θέλεις ἐς τὴν πρώτη μ’ ἀδερφή, θέλεις ἐς τὴν δεύτερή της,
10 θέλεις ἐς τὴν θυγατέρα μου, τὴν λαμπρογεννημένη,
ὅπου γεννήθη τὴν Λαμπρὴ κ’ ἔλαμψ’ ὁ κόσμος δλος.»
Κι’ ὁ Κωσταντής σὰν τ’ ἀκουσε πολὺ καλὸ τοῦ φάνη,
ξεντύθη, ξαρματώθηκε, ἐς τὴν θάλασσα πηδάει.
Δώδεκα μίλια πέρασε μὲ γέλοια, μὲ τραχούδια,
15 κι’ ἀλλα δώδεκα πήγαινε μὲ μαῦρα μοιρολόγια.
«Θάλασσα πικροθάλασσα καὶ πολυκυματοῦσα,
τόσαις φοραῖς σὲ πέρασα μὲ γέλοια μὲ τραχούδια,
καὶ τώρα γιὰ τὸ στοίχημα βουλήθης νὰ μὲ πνίξῃς.»
Τῆς θάλασσας τὰ κύματα αὐτὰ μόν’ τὸν ῥωτοῦσαν.
20 «Βρὲ νέε μου, σὺ πλέχτηκες, βρὲ νέε μου, τρελλάθης.
— Γιὰ μιὰ κόρη λιμπίστηκα, τὰφέντη θυγατέρα.»

Κ' ἔκει ποῦ πνίγη δ Κωσταντής παλάτι ἐθεμελιώθη
μὲ τὸ γυαλί, μὲ τὸ ψηφί, μὲ τὸ μαργαριτάρι.
Καὶ πάνου κόρη κάθονταν ἔανθη καὶ μαυρομάτα,
τὴ θάλασσα νέμαλωνε καὶ τήνε καταροῦσε.

Στ. 5. Ο Κωσταντής τῶν ἀκριτικῶν ἀσμάτων ἐπονομάζεται Κωσταντῖνος ὁ μι-
κρός, ὁ μικροκωσταντῖνος. Στ. 6. μανδρη θάλασσας ἀδηλον ἀν εἰναι ἀπλοῦν ἐπίθε-
τον τῆς θαλάσσης ἡ τὸ δύναμα τοῦ Εὐξείνου (τῆς Μαΐρης θάλασσας). Στ. 20. πλέ-
χτηκες πειρεπλέγθης (παρεύσθης ἀπὸ τὰς καυχησιολογίας σου). Στ. 21. λιμπι-
στικα = ἐπόθησα. Στ. 23. ψηφί = ψηφῖδας (ψηφοθετήματα).

B'

«Τί θέλεις, μαύρη, 'ς τὸ χορὸ κι' ἀσκημη 'ς τὸ τραγοῦδι;
— Μὰ ἐγὼ ἡ μαύρη κι' ἡ ἀσκημη πολλοὺς ἀνθούς μαράνω,
πολλοὺς ἀνθούς, πολλοὺς σγουρούς, πολλοὺς μαλαματένους.
Κι' αὐτὸ τῆς χήρας τὸν ὑγιὸ δὲν μπορῶ γὰ μαράνω,
5 γιατὶ ἔχει βότανα πολλὰ καὶ μάγια δὲν τὸν πιάνου,
παρὰ τῆς λίμνης τὸ θεριὸ νὰ τόνε καταλύσῃ!»

Ἐδρόντηξεν δ οὐρανὸς κι' ἀνοτξαν τὰ ἐπουράνια,
καὶ τὸ θεριὸ τ' ἀγροίκησε ποῦ ἥτανε μέσ' 'ς τῇ λίμνη.
Γυναίκεια φόρεια φόρεσε, γυναίκεια πασουμάκια,
10 γυναίκεια ἔβγγηκε κ' ἔκατσε νδξω 'ς τὸ πεζοδρόμι.
Διαβαίνου οἱ νιαῖς τὸ χωρετᾶν, διαβαίνου οἱ νιοὶ τοῦ λένε,
μὰ διάδηκε κι' δ νιούτσικος ποῦ ἥτανε μαγεμένος.
«Γειὰ καὶ χαρά σου, λύγερη, γειὰ καὶ χαρά σου, κόρη.
— Καλό 'ς τον τὸν πραματευτή, καλόν 'ς τον τὸ λεθέντη.
15 — Πέξ μου νὰ ζήσης, λύγερη, ποῦθε γονοκρατειέσαι;»
‘Απὸ τὸ χέρι τὸν κρατεῖ καὶ τὸ βουνὸ τοῦ δείχνει.
«Θωρεῖς ἔκεῖνο τὸ βουνὸ κ' ἔκεῖνον τὸ λιμνιῶνα;
τὸ δαχτυλίδι μδπεσε 'ς τὰ βάθη τοῦ λιμνιῶνα,
καὶ ποιὸς νὰ μπῇ, καὶ ποιὸς νὰ βγῇ, καὶ ποιὸς νὰ μοῦ τὸ βγάλη;
20 — Εγὼ νὰ μπῶ, κ' ἐγὼ νὰ βγῶ νὰ ἐγὼ νὰ σοῦ τὸ βγάλω.»

Ἐπιάσαν τὸ στρατὶ στρατὶ, τ' ὥριὸ τὸ μονοπάτι,
καὶ τὸ στρατὶ τοὺς ἔβγγαλε 'ς ἔκεινον τὸ λιμνιῶνα.
Πρωτη βουτιὰ νόρπ' ἔδωσε ἔβγγαλε ἀντρὸς κεφάλι,
δεύτερη ποῦ ἔδευτέρωσε τότες δ νιὸς ἔχαθη.

Στ. 2. ἀνθούς = ἄνθη (ἀνθηροὺς νέους). Στ. 4. "Αλλαι παραλλαγαι ἀντὶ^τ
γιοῦ τῆς χήρας ἔχουν γιο τοῦ Ρήγα ἡ τοῦ Δούκα. Στ. 7. Ἐν ἄλλῃ παραλλαγῇ
δ στίχος ἔχει οὕτω: «Τὰ ἐπονδάνια ἀνοιχτὰ κι' δ λόγος ποῦ εἰλ̄ ἐγίνη.» Αναφέ-
ρονται εἰς τὴν κουήν δοξαίαν περὶ πληρώσεως πάσης εὐχῆς ἡ κατάρας, ἐκφρωνο-
μένης τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν δπούαν δ οὐρανὸς εἶναι ἀνοικτός. Στ. 15. γονο-
κρατειέσαι ποια ἡ καταγωγή σου, πόθεν εἶναι οἱ γορεῖς σου. Στ. 17. λιμνιῶνας
μεγάλη λίμνη.

Γ'

Ἐκεῖ πέρα κι' ἀντίπερα, 'ς τὰ γυάλινα πηγάδια,
στοιχεὶδ ξεφανερώθηκε, ποῦ τρώει τοὺς ἀντρειωμένους.
Τοὺς ἔφαγε, τοὺς ἔσωσε, κανεὶς δὲν εἶχε μείνῃ,
ὅ γιὸς τῆς χήρας ἔμεινεν ὁ μόνος ἀντρειωμένος.

- 5 Παιρνει κοντάρι καὶ σπαθὶ καὶ πάει νὰ κυνηγήσῃ.
Πέρασε ράχαις καὶ βουνά, ράχαις καὶ κορφοδούνια,
κυνῆγι δὲν ἐπέτυχε, κυνῆγι δὲν εύρηκε,
κι' αὐτοῦ 'ς τὸ γέρμα τοῦ γῆλιοῦ κοντὰ νὰ βασιλέψῃ,
βρέσκει μιὰ κόρη ροϊδινή, ἔανθη καὶ μαυρομάτα,
10 μὲ τὰ μαλλιά της ἔπλεγα, 'ς τὸ δάκρυ φορτωμένη.
Στέκει καὶ τὴ θιαμαίνεται, στέκει καὶ τὴ ρωτάει.
«Κόρη μου, ποιὸς σ' ἔγεννησε, τί μάννα σ' ἔχει κάμη;
— Κ' ἐμένα μάννα μ' ἔκαμε, μάννα σὰν τὴ δική σου.
— Τί ἔχεις, κόρη, καὶ θλίβεσαι, τί ἔχεις κι' ἀναστενάζεις;
15 Βλέπεις ἔκεινη τὴν ίτιά, τὴν ἀστραποκαμένη,
ὅποχει ἀντάρα 'ς τὴν κορφὴν καὶ κατακνιὰ 'ς τὴν μέσην;
Ἐκεῖ πηγα νὰ πιῶ νερό, νὰ πιῶ καὶ νὰ γιομώσω.
Τὸ βουλλωτῆρι μᾶπεσε, τ' ὥριο μου δαχτυλίδι,
κι' ὅποιος βρεθῇ καὶ κατεβῇ, νὰ τὸ βρῇ, νὰ τὸ βγάλῃ,
20 αὐτὸν θὰ τὸν στεφανωθῶ, ἀντρα θενὰ τὸν πάρω.
— 'Εγὼ νὰ μπῶ, κ' ἐγὼ νὰ βγῶ, κόρη μ', νὰ σου τὸ βγάλω.»

- Ξεντύθη ὁ νιός, ξεζώθηκε καὶ 'ς τὸ πηγάδι ἐμπῆκε.
Χαλεύει ἐδῶ, χαλεύει ἔκει καὶ τίποτες δὲν βρίσκει.
Βλέπει τὰ φίδια σταυρωτὰ μὲ τοῖς δχιαῖς πλεγμένα.
25 «Πῆξε μου, κόρη, ιὰ μαλλιά, νὰ πιάσω νὰ ρτω ἀπάνω.
— Εδῶ εἰν' τὰ φίδια σταυρωτὰ μὲ τοῖς δχιαῖς πλεγμένα.
— Αὐτοῦ ποῦ μπῆκες, νιούτσικε, πίσω δὲ μεταβγαίνεις.»

Στ. 9. ροϊδινή = δοδίνη. Στ. 11. θιαμαίνεται θαυμάζει. Στ. 16. ἀντάρα, κατακνιὰ συνώτυμα (διμίχλη). Στ. 18. βουλλωτῆρι σφραγίς.

(Η ΜΑΝΝΑ Η ΦΟΝΙΣΣΑ)

[Τὸ ἄγριον ἄσμα περὶ τοῦ μυσαροῦ ἐγκλήματος τῆς παιδοκτόνου μητρὸς ἀπηρτίσθη ἐκ μυθολογικῶν στοιχείων τὰ δύοιν ἀνευρίσκονται καὶ εἰς ἀρχαῖους ἑλληνικοὺς μύθους καὶ εἰς ἄσματα καὶ παραμύθια διαφόρων λαῶν εὐφωπαϊκῶν καὶ ἀσιατικῶν. Γυναικεῖς, κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς μύθους, παραθέτουν πρὸς βρῶσιν ἐψημένα τὰ κρέατα τῶν ίδιων των τέκνων εἰς τοὺς σύζυγους (Πρόκνη - Τηρεύς, Ἀηδών - Πολύτεγχος), ἢ ἀδελφὴ εἰς τὸν πατέρα τὰ τοῦ ἀδελφοῦ της (Ἀρπαλύκη - Κλύμενος) ἢ ἀδελφὸς εἰς ἀδελφὸν τὰ τῶν τέκνων τούτου (Ἄτρευς - Θυέστης) ἢ πάππος εἰς τὸν πατέρα τὰ τοῦ ἐγγόνου (Λυκάων - Ζεύς). Λόγος δὲ τοῦ ἀνοσίου κακουργήματος φέρεται ἡ ἔξδικησις.³ Άλλ' εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἄσμα, ἐνῷ ὁ φόνος τοῦ παιδὸς αἰτιολογεῖται ἐκ τοῦ φόβου τῆς μητρὸς μῆτρας καταγγεῖλη τάς ἐνόχους σχέσεις αὐτῆς, οὐδόλως ὑπεμφαινέται ὁ λόγος ὃ ἔξωθλήσας αὐτὴν νὰ παραθέσῃ πρὸς βρῶσιν εἰς τὸν σύζυγον τὸ ἥπαρ τοῦ τέκνου των. Τὸν λόγον τούτον ίσως δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ἐκ τοῦ συγδυασμοῦ πρὸς τὴν διατύπωσιν τοῦ ἐπεισοδίου ἐν πολλοῖς παραμυθίοις: ἡ μῆτρος ἐτοίμασε τὸ ἥπαρ ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς μαγικὸν φάρμακον, ὡς τοιοῦτο δὲ παρέθεσε πρὸς βρῶσιν εἰς τὸν σύζυγον. Εἶναι δὲ τὸ ἥπαρ κατὰ τὰς δοξασίας πολλῶν λαῶν ἡ ἔδρα τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου.]

Παραλλαγμί τινες τοῦ ἄσματος ἀναφέρουσι καὶ ὀνόματα τῶν προσώπων, τὰ δ' δύνοματα ταῦτα εἶναι τὰ συχνάκις ἀπαντῶντα εἰς τάκριτα ἄσματα. Τοῦ πατρὸς τὸ ὄνομα εἰς τινας τούτων εἶναι Ἀνδρόνικος (ἢ Ἀνδρόνιχος καὶ κατὰ παραφθοράν Ἀνδρούλης), τοῦ παιδίου Κωσταντής (Ἀνδρόνικος ὁ πατήρ, Κωνσταντῖνος ὁ ὄνομαστότερος οὗτος καὶ εἰς τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ).]

- “Ο Ἀνδρόνικος ἔκινησε νὰ πάῃ λαφουνῆγι,
ἔκινησε κι' ὁ Κωσταντής 'ς τὸ δάσκαλο νὰ πάῃ,
τὸ καλαμάρι ἀστόχησε, γυρίζει νὰ τὸ πάρῃ.
Βρίσκει τὴν πόρτα νάνοιχτή, τὴν πόρτα νάνοιγμένη,
5 βρίσκει τὴν μάννα του ἀγκαλιὰ μὲ ξένο παλληκάρι.
“Ἄς εἶναι ἀς εἶναι, μάννα μου, κι' ἀ δὲ σ' διμολογήσω,
κι' ἀ δὲν τὸ πῶ τ' ἀφέντη μου, ν' ἀδικοθανατίσω.
— Τί εἰδες, μωρέ, καὶ τί θὰ πῆς, καὶ τί θὰ μολογήσῃς;
— Καλό εἶδα γώ, καλὸ θὰ εἰπῶ, καλὸ θὰ μολογήσω,
10 κακό εἶδα γώ, κακὸ θὰ εἰπῶ, κακὸ θὰ μολογήσω.»

Καὶ μὲ τὸ μόσκο τὸ πλανᾶ καὶ μὲ τὰ λεφτοκάρυα,
καὶ 'ς τὸ κελλάρι τὸ μπασε καὶ σὰν τ' ἀρνὶ τὸ σφάζει,
σὰ μακελλάρης φυσικὸς τοῦ βγάζει τὸ συκῶτι.

“Σ ἐννιὰ νερὰ τὸ ξέπλυνε καὶ ξεπλυμούς δὲν εἶχε,

- 15 καὶ πάλε τὸ ἔσανάπλυνε καὶ πάλι ναῖμα στάζει·
καὶ ἐς τὸ τηγάνι τό βαλε γιὰ νὰ τὸ τηγανίσῃ.
- Καὶ νά σου κι' δὲ Ἀνδρόνικος ὃς τοὺς κάμπους καθαλλάρης,
βροντομαχοῦν τὰ ροῦχα του καὶ λάμπουν τάρματά του,
φέρνει τάλαφια ζωντανά, τάγριμα μερωμένα,
20 φέρνει καὶ ἔνα ἀλαφόπουλο, τοῦ Κωσταντῆ παιχνίδι.
Κοντοκρατεῖ τὸ μαῦρο του καὶ τήνε χαιρετάει.
«Γειά σου, χαρά σου, ποθητή, καὶ ποῦ ναι δὲ Κωσταντῆς μας;
—Τὸν ἔλουσα, τὸν ἄλλαξα, καὶ ἐς τὸ σκολειὸν τὸν πῆγα.»
Φτερνιὰ δίνει τάλαγου του καὶ ἐς τὸ σκολειὸν πηγαίνει.
25 «Δάσκαλε, ποῦ ναι δὲ Κωσταντῆς καὶ ποῦ εἶναι τὸ παιδί μου;
—Δυὸ μέραις ἔχω νὰ τὸ ἰδῶ καὶ τρεῖς νὰ τὸ διαβάσω.»
Φτερνιὰ δίνει τάλαγου του, ἐς τὸ σπίτι του πηγαίνει.
«Γυναῖκα, ποῦ εἶναι δὲ Κωσταντῆς καὶ ποῦ εἶναι τὸ παιδί μας;
—Σ τῆς πεθερᾶς μου τό στειλα, κι' ὅπου κι' ἂν εἶναι θάρρη.»
30 Φτερνιὰ δίνει τάλαγου του, ἐς τῆς μάννας του πηγαίνει.
«Μάννα μου, ποῦ εἶναι δὲ Κωσταντῆς καὶ ποῦ εἶναι τὸ παιδί μου;
—Ἐχω δυὸ μέραις νὰ τὸ ἰδῶ καὶ τρεῖς νὰ τὸ φιλήσω,
κι' ἂ δὲν τὸ ἰδῶ ώς τὸ βραδὺ θενὰ παραλοήσω.»
Φτερνιὰ δίνει τάλαγου του ἐς τὸ σπίτι του πηγαίνει.
35 «Σκύλα, καὶ ποῦ εἰγένεται δὲ Κωσταντῆς, δὲ μικροκωσταντίνος;
—Κάπου παιγνίδι νεύρηκε καὶ θελά παιγνιδίζη.
—Γυναῖκα, βάλε μου νὰ φάω, νὰ φάω νὰ γεματίσω,
νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ καταράχια,
νὰ πάω νὰ βρῶ τὸν Κωσταντῆ, τὸ φύτρο τῆς καρδιᾶς μου.»
- 40 Τὸ συκωτάκι τοῦ βαλε ἐς ἔνα ἀσημένιο πιάτο.
Πρώτη μπουκιά νόποι βαλε τὸ συκωτάκι πῆρε,
τὸ συκωτάκι μίλησε, τὸ συκωτάκι λέει.
—[“Ἄγα εἰσαι σκύλος, φάε με, κι' Ὁδριδὸς ἀπέταξέ με,
κι' ἂν εἰσαι κι' δὲ πατέρας μου, σκύψε καὶ φίλησέ με.”]
45 Καὶ τὴ μπουκιά του ἀπέλυσε, τρογύρω του κυττάει,
ἔδούρκωσε ἡ καρδοῦλα του, ἐμάυρισε τὸ φῶς του,
τὰ δάκρυα τρέξαν ποταμός, καὶ ἐκόντεψε νὰ πέσῃ.
Μὰ νάντρειώθη καὶ ἔσυρε τὸ δαμασκὸν σπαθί του,
καὶ ἐς τὸ λαιμό της τό βαλε, τῆς κόδει τὸ κεφάλι
50 λιανὰ λιανὰ τὴν ἔκοψε, ἐς τὸν ἥλιο τὴν ἄπλωνει,
κι' ἀπὸ τὸν ἥλιο ἐς τὸ σακκί, κι' ἀπὸ τὸ σακκί ἐς τὸ μύλο.
Κι' δὲ μύλος ἐξεράλεθε καὶ ἡ φτερωτὴ ἐτραγούδα.
“Αλεθε, μύλο μου ἀλεθε κακῆς κούρδας κεφάλι,
κάνε τάλεύρια κόκκινα καὶ τὴν πασπάλη μαύρη,
55 γιὰ νὰ ρχουνται οἱ γραμματικοὶ νὰ παίρνουν γιὰ μελάνι,
γιὰ νὰ ρχουνται καὶ οἱ όμορφαις νὰ παίρνουν κοκκινάδι.»

(ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ)

[Τὸ ἄσμα περὶ τοῦ ἀδελφοῦ, ὅστις ἀποθανὼν ἐγείρεται τοῦ τάφου πρὸς ἐκτέλεσιν ἰερᾶς ὑποσχέσεως καὶ φέρει εἰς τὴν ἀποφαντισθεῖσαν μητέρα τὸ μόνον ἐπιζῆσαν τέκνον της, τὴν εἰς τὰ ἔνα σύνανδρευμένην ἀδελφήν του, κοινότατον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, εἶναι ἐπίσης διαδεδομένον εἰς πάντας τοὺς λαοὺς τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ἐκ τῆς ταῦτης ὅχι μόνον τῆς ὑποθέσεως, ἀλλὰ καὶ τῶν διαφόρων ἐπεισδίων καὶ λεπτομερειῶν τῶν ἀσμάτων τούτων γίνεται κατάδηλον, ὅτι ἐν ᾧ τὸ πρότυπον πάντων καὶ ἔξι ἐνὸς λαοῦ μετεδόθη τὸ ἄσμα εἰς τοὺς λοιπούς. Καὶ ὑπεστήριξαν μὲν τινες ὅτι ὁ λαὸς οὗτος εἶναι ὁ σερβικὸς ἢ ὁ βουλγαρικός, ἀλλ' ὅτι τὸ πρότυπον ἦτο Ἑλληνικὸν καὶ ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ παρέλαβον οἱ ἄλλοι λαοὶ τοῦ Αἵμου προσεπάθησαν ἐποδείξω ἐν πραγματείᾳ ἐκδοθείσῃ κατὰ τὸ 1885. Τὴν δὲ γνώμην ταύτην παρεδέχθησαν πολλοί, ἐν οἷς καὶ βούλγαρος καθηγητής Ἰβάν Σισμάνοβ, δημοσιεύσας ἐκτενῆ μονογραφίαν περὶ τοῦ θέματος τούτου.]

- Μάννα μὲ τοὺς ἐννιά σου γιοὺς καὶ μὲ τὴν μιά σου κόρη,
τὴν κόρη τὴν μονάχριδη τὴν πολυαγαπημένη,
τὴν εἰχει δώδεκα χρονῶ κ' ἥλιος δὲ σου τὴν εἰδε!
Σ τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζε, 'ς τάφεγγα τὴν χτενίζει,
5 τὰ τάστρι καὶ τὸν αὐγερινὸν ἔπλεκε τὰ μαλλιά της.
Προξενητᾶς ἥρθανε ἀπὸ τὴν Βαβυλῶνα,
νὰ πάρουνε τὴν Ἀρετὴν πολὺ μακριὰ 'ς τὰ ξένα.
Οἱ δχτῷ ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε κι' ὁ Κωσταντίνος θέλει.
«Μάννα μου, κι' ἀς τὴν δώσωμε τὴν Ἀρετὴν 'ς τὰ ξένα.
10 'ς τὰ ξένα κεῖ ποῦ περπατῶ, 'ς τὰ ξένα ποῦ πηγαίνω,
ἀν πάμ' ἐμεῖς 'ς τὴν ξενιτειά, ξένοι νὰ μὴν περνοῦμε.
— Φρόνιμος είσαι, Κωσταντή, μ' ἀσκημα ἀπιλογήθης.
Κι' ἂ μδρτη, γιέ μου, θάνατος, κι' ἂ μόρτη, γιέ μου ἀρρώστια,
κι' ἀν τύχῃ πίκρα γῇ χαρά ποιός πάει νὰ μοῦ τὴ φέρῃ;
15 — Βάλλω τὸν οὐρανὸν κριτή καὶ τοὺς ἀγιοὺς μαρτύρους,
ἀν τύχῃ κ' ἕρτη θάνατος, ἀν τύχῃ κ' ἕρτη ἀρρώστια,
ἀν τύχῃ πίκρα γῇ χαρά, ἐγὼ νὰ σου τὴ φέρω.»
- Καὶ σὰν τὴν ἐπαντρέψανε τὴν Ἀρετὴν 'ς τὰ ξένα,
κ' ἐμπήκε χρόνος δίσεχτος καὶ μῆνες ὡργισμένοι
20 κ' ἐπεσε τὸ θανατικό, κ' οἱ ἐννιά ἀδερφοὶ πεθάναν,
βρέθηκε ἡ μάννα μοναχὴ σὰν καλαμιὰ 'ς τὸν κάμπο.

΄Σ ὅλα τὰ μνήματά ἐκλαιγε, ὃς ὅλα μοιρολογειώταν,
 ’ς τοῦ Κωσταντίνου τὸ μνημεῖδ ἀνέσπα τὰ μαλλιά τῆς.
 «Ἀνάθεμά σε, Κωσταντή, καὶ μυριανάθεμά σε,
 25 ὅποι μοῦ τὴν ἔξωρίζεις τὴν Ἀρετὴν τὰ ξένα!
 τὸ τάξιμο ποῦ μοῦ ταῖς πότε θὰ μοῦ τὸ κάμψῃ;
 Τὸν οὐρανό βαλεῖς κριτή καὶ τοὺς ἀγιούς, μαρτύρους,
 ἀν τύχῃ πίκρα γῇ χαρὰ νὰ πᾶς νὰ μοῦ τὴ φέρῃς.»
 ’Απὸ τὸ μυριανάθεμα καὶ τὴ βαρειὰ κατάρα,
 30 ή γῆς ἀναταράχτηκε κι’ δ Ḹωσταντής ἔδγῆκε.
 Κάνει τὸ σύγνεφο ἀλογο καὶ τάστρο χαλινάρι,
 καὶ τὸ φεγγάρι συντροφιὰ καὶ πάει νὰ τῆς τὴ φέρει.

Παίρνει τὰ δρη πίσω του καὶ τὰ βουνά μπροστά του.
 Βρίσκει την κ’ ἔχτενίζουνταν ὅξουν τὸ φεγγαράκι.
 35 ’Απὸ μακριὰ τῇ χαιρετᾷ κι’ ἀπὸ κοντὰ τῆς λέγει:
 «΄Αιντε ἀδερφή, νὰ φύγωμε τὴ μάννα μας νὰ πάμε.
 —΄Αλίμονο ἀδερφάκι μου, καὶ τί εἶναι τούτη ἡ ὥρα;
 “Ἄν ζως κ’ εἶναι γιὰ χαρά, νὰ στολιστῶ καὶ νὰ ρθω,
 κι’ ἀν εἶναι πίκρα, πές μου το, νὰ βάλω μαῦρα νὰ ρθω.
 40 —΄Ελα Ἀρετή, τὸ σπίτι μας, κι’ ἀς εἰσαι δπως καὶ ἀν εἰσαι..»
 Κοντολυγίζει τάλογο καὶ πίσω τὴν καθίζει.

΄Σ τὴ στράτα ποῦ διαβαίνανε πουλάκια κιλαΐδοῦσαν,
 δὲν κιλαΐδοῦσαν σὰν πουλιά, μήτε σὰ χελιδόνια,
 μόν’ κιλαΐδοῦσαν κ’ ἔλεγαν ἀνθρωπινὴ δμιλία.
 45 «Ποιὸς εἰδε κόρη νόμορφη νὰ σέρνη δ πεθαμένος!
 —΄Ακουσες Κωσταντίνε μου, τί λένε τὰ πουλάκια;
 — Πουλάκια εἶναι κι’ ἀς κιλαΐδοῦν, πουλάκια εἶναι κι’ ἀς λένε..»
 Καὶ παρεκεῖ ποῦ πάγαιναν κι’ ἄλλα πουλιά τοὺς λένε.
 «Δὲν εἶναι κρῆμα κι’ ἀδικο, παράξενο, μεγάλο,
 50 νὰ περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους!
 —΄Ακουσες, Κωσταντίνε μου, τί λένε τὰ πουλάκια,
 πῶς περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους.
 —΄Απρίλης εἶναι καὶ λαλοῦν καὶ Μάης καὶ φωλεύουν.
 — Φοδοῦμαι σ’ ἀδερφάκι μου, καὶ λιθανιαῖς μυρίζεις.
 55 —΄Εχτές βραδὺς ἐπήγαμε πέρα τὸν ἀη Γιάννη,
 κι’ ἔθύμιασέ μας δ παπᾶς μὲ περισσὸ λιθάνι.»
 Καὶ παρεμπρὸς ποῦ πήγανε, κι’ ἄλλα πουλιά τοὺς λένε.

- «Γιὰ ἵδες θᾶμα κι' ἀντίθαμα ποῦ γίνεται 'ς τὸν κόσμο,
τέτοια πανώρια λυγερὴ νὰ σέρνῃ ὁ πεθαμένος!»
- 60 Τάκουσε πάλι ή Ἀρετὴ κ' ἐρράγισε ή καρδιά της.
«Ἀκουσες, Κωσταντάκη μου, τί λένε τὰ πουλάκια;
— Ἄφησ' Ἀρέτω, τὰ πουλιά κι' δὲ τι κι' ἂς θέλ' ἄς λέγουν.
— Πές μου, ποῦ είναι τὰ κάλλη σου, καὶ ποῦ εἰν' ή λεβεντιά σου,
καὶ τὰ ξανθά σου τὰ μαλλιά καὶ τόμορφο μουστάκι;
65 — Ἐχω καιρὸ π' ἀρρώστησα καὶ πέσαν τὰ μαλλιά μου.»

Αὐτοῦ σιμά, αὐτοῦ κοντὰ 'ς τὴν ἐνκληγιὰ προφτάνουν.
Βαριὰ χτυπᾷ τὰλόγου του κι' ἀπ' ἐμπροστά της χάθη.
Κι' ἀκούει τὴν πλάκα καὶ βροντᾶ, τὸ χῶμα καὶ βοῆζει.
Κινάει καὶ πάει ή Ἀρετὴ 'ς τὸ σπίτι μοναχή της.

70 Βλέπει τοὺς κήπους της γυμνούς, τὰ δέντρα μαραμμένα,
βλέπει τὸν μπάλσαμο ἔερό, τὸ καρυοφύλλι μαῦρο,
βλέπει μπροστά 'ς τὴν πόρτα της χορτάρια φυτρωμένα.
Βρίσκει τὴν πόρτα σφαλιστή καὶ τὰ κλειδιά παρμένα,
καὶ τὰ σπιτοπαράθυρα σφιχτὰ μανταλωμένα.

75 Κτυπᾷ τὴν πόρτα δυνατά, τὰ παραθύρια τρίζουν.
«Ἄν εἰσαι φίλος διάδαινε, κι' ἀν εἰσαι ἔχτρός μου φύγε,
κι' ἀν εἰσαι ὁ Πικροχάροντας, ἀλλα παιδία δὲν ἔχω,
κι' η δόλια ή Ἀρετοῦλα μου λείπει μακριὰ 'ς τὰ ξένα.
— Σήκω, μανγοῦλα μου ἀνοιξε, σήκω, γλυκειά μου μάννα.
80 — Ποιὸς εἰν' αὐτὸς ποῦ μοῦ χτυπάει καὶ μὲ φωνάζει μάννα;
— Ἀνοιξε, μάννα μου ἀνοιξε κι' ἐγώ εἰμαι ή Ἀρετὴ σου.»

Κατέθηκε ἀγκαλιάστηκαν κι' ἀπέθαναν κ' οἱ δύο.

Στ. 15. τοὺς ἀγιοὺς μαρτύρους = μάρτυρας (βάνω) τοὺς ἀγίους. Στ. 71.
μπάλσαμος ή μπαλσαμόχορτο (βάλσαμον) βοτάνη ἀρωματικὴ καλλιεργουμένη εἰς
τοὺς κήπους. Κοινὸν ὄνομα πολλῶν εἰδῶν διαφόρων γενῶν φυτῶν. καρυοφύλλι
δημοίως ἀρωματικὴ βοτάνη. Στ. 74. σπιτοπαράθυρα τὰ παράθυρα τοῦ σπιτοῦ.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

«Ο ἔρως, ὁ ὑπέρ πᾶν ἄλλο συναίσθημα παλλόμενος καὶ ἀντηχῶν εἰς τὰς παραλογάς, ἐπικρατεῖ καὶ πληροῖ ἐξ διοκλήσουν τὰ τραγούδια τῆς ἀγάπης. Βλέπεις εἰς αὐτὰ συνειλεγμένο ὡς εἰς εὐώδεις ἀνθοδέσμας, ως εἰς ἀρμορικοὺς στεφάνους, τὰ εὐγενέστατα ἀνθη τῆς ἔρωτικῆς ποιήσεως.»

(P. E. Pavolini)

ΠΩΣ ΠΙΑΝΕΤΑΙ ΓΗ ΑΓΑΠΗ

Ἐθγάτε ἀγόρια ὃς τὸ χορό, κοράσια ὃς τὰ τραγούδια,
πέστε καὶ τραγουδήσετε πῶς πιάνεται γῆ ἀγάπη.
Ἄπὸ τὰ μάτια πιάνεται, ὃς τὰ χεῖλια κατεβαίνει,
κι' ἀπὸ τὰ χεῖλια ὃς τὴν καρδιὰ ῥιζώνει καὶ δὲ βγαίνει.

Στ. 3. Σ τὰ χεῖλια κατεβαίνει ἐρροεῖ τὴν διὰ λόγου ὅμολογίαν καὶ βεβαιώ-
σιν τοῦ ἔφωτος καὶ ὅχι τὴν διὰ φιλήματος ἐπισφράγισιν αὐτοῦ.

Τὸ παλληκάρι τὸ καλὸ παράκαιρα γεράζει,
γεράζει ἀπὸ τοῖς ὅμορφαις κι' ἀπὸ τοῖς μαυρομάταις.
Ἡ ἀγάπη θέλει φρόνηση, θέλει ταπεινοσύνη,
θέλει λαχοῦ περπατησίᾳ, ἀποῦ γληγοροσύνῃ.
5 Οντας διαβαίνη μὲ πολλούς, νὰ κάνη πῶς δὲ γλέπει,
κι' ὅντας διαβαίνη μοναχός, γλυκὸ φιλὶ ν' ἀρπάζῃ.
Κι' δταν τοῦ λὲν πῶς πόρεψει, νὰ λέγῃ τῆς ἀγάπης.
«Καλοπεργῷ ὄντας ἔρχωμαι, κακοπεργῷ ὄντας φεύγω.»

95

ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΤΟ ΒΟΤΑΝΙ

Τῆς ἀγάπης τὸ βοτάνι
κάθε τόπος δὲν τὸ κάνει.
Κάθε τόπος δὲν τὸ κάνει,
κάθε γῆς δὲν τὸ πετάει,
5 μόν' τῆς Λεβαδιᾶς ὁ τόπος
καὶ τῆς ὅμορφης ὁ κόρφος.

Στ. 4. τὸ πετάει = φύει, αὐξάνει. Τῆς ἀγάπης τὸ βοτάνι δὲν εὑδοκιμεῖ εἰς πᾶσαν γῆν.

96

Σ τὴν Ἱρούμελη εἰν' ἔνα δεντρό,
πλατύφυλλο καὶ δροσερό,
πᾶχει ὃς τὴν ρίζα κρυὸ νερό,
καὶ ὃς τὴν κορφὴν χρυσὸ σταυρό.
5 Ποῦ πάνε οἱ ναύταις γιὰ νερὸ
καὶ κάνουν ὄρκο ὃς τὸ σταυρό.
Οπ' ἀγαπήσῃ κι' ἀρνηστῇ,
τὸ αἷμα του νὰ κινηθῇ
κι' ὄποχει δυὸ ἀγαπητικαῖς,
10 νά χῃ σαράντα μαχαιριαῖς,
κι' ὄποχει τρεῖς καὶ τέσσερες,
νά χῃ σαραντατέσσερες,
κι' ὄποχει μιὰ καὶ μοναχὴ
15 ὃς τὸν κόσμο νά τηνε χαρῆ,
κι' ὄποι δὲν ἔχει οὔτε μιά,
μπάλα νὰ τοῦ ρθῇ ὃς τὴν καρδιά.

97

Κάποια Ἐμίρισσα, κάποια κυρά μεγάλη,
ἀραθύμησε κάτ' ἐς τὸ γιαλὸν νὰ πλύνῃ,
μὲ τοῖς δούλαις της καὶ μὲ τοῖς σκλάδαις οῦλαις.
Πλέναν κι' ἀπλωναν καὶ μὲ τὸν ἄμμο παιᾶν.

5 Κι' ἀκριοφύσησε γλυκὸς βοριᾶς ἀέρας,
κι' ἀντισήκωσε τὸ γυροφούστανό της,
κι' ἀντιφάνηκε τὸ ποδοστράγαλό της.
Ἐλαμψ' ὁ γιαλός, λάμψαν τὰ περιγιάλια.
Κάτεργο περνᾷ, χρυσοπαλαμισμένο,

10 μ' ἄρμενα κουπιὰ καὶ μ' ἔξια παλληκάρια.
Σκούζει ὁ ναύκληρος, λέει τῶν παλληκαριῶν.
«Λάμνετε παιδιά, λάμνετε παλληκάρια,
νὰ προφτάσουμε κεῖνο ποῦ λάμπει ὅμπρός μας·
κι' ἀν εἰναι παννί, νά εἰναι τοῦ καραβιοῦ μας,
κι' ἀν εἰν' μάλαμα, νά εἰν' τῶν παλληκαριῶν,
κι' ἀν εἰν' λυγερή, νά εἰναι τοῦ καπετάγιου.»

Γύρισμα: «κοντή, νεθαντζοῦλα φουντωτή.» Άλ πλεῖσται παραλλαγαὶ πλὴν τούτου ἔχονται καὶ ποικίλα ἄλλα γνώσματα, εἰς ἔκαστον στίχον πολλάκις διάφορα.

Στ. 1. Ἡ Ἐμίρισσα ὑποδεικνύει διὰ τὸ ἄφοια εἶναι τῶν χρόνων καθ' αὐτὸν ἥρθει
ἡ ποίησις τῶν ἀκριτικῶν ἀσμάτων. Εἰς τὰς πλεῖστας δ' ὅμως τῶν παραλλαγῶν τὴν
Ἐμίρισσαν ἡ Ἐμιροποῦλαν λησμονηθεῖσαν ἀντικατέστησε Χιώτισσα ἡ παπαδοποῦλα,
ἡ ἀπλῶς κόρη λυγερή. Στ. 2. ἀκριοφύσησε (ἔφυσησεν) = σφοδρῶς ἐπιθυμῶ.
Στ. 5. ἀκριοφύσησε = ἐφύσησεν, ἐπνευσεν ἥρέμα, ἀπαλά. Στ. 9. χρυσοπα-
λαμισμένο = παλαμισμένο μὲ χρυσὸν (σταλαμίζω τὸ ἄλλως καρενάρω = τροπίζω,
caréner). Στ. 10. μ' ἄρμενα κουπιὰ = ἐπλεεν δχι διὰ τῶν ιστίων, ἀλλὰ διὰ
κωπῆλασίας. Στ. 12. λάμνετε (έλανύω) = κωπῆλατείτε.

98

Ἐδῶ ἃ αὐτὴ τὴ γειτονιὰ δὲν πρέπει νά εἰν' φεγγάρι,
μον' πρέπει νά ναι συννεφιά, νά ναι βαθὺ σκοτάδι,
γιατ' ἔχω μιὰ ἀγαπητικὰ κ' ἔκειν' εἰν' τὸ φεγγάρι,
π' ὅντες προβάλλει νὰ τὴ διῶ σκορπειέται τὸ σκοτάδι.

5 Καὶ μὲ τὸν ἥλιο μάλωνε, καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέγει.
«Ἡλιε μου, γιά ἔθγα, γιά νὰ βγῶ, γιά λάμψε γιά νὰ λάμψω.»

"Ελαμψε δὲ οὐλιος τὸ ταχύ, μαραίνει τὰ χορτάρια,
πρόδραλε δὲ κόρη π' ἀγαπῶ, μαραίνει παλληκάρια,
φλογίζει νιούς, καὶ καίγει δχτρούς, σκλαβώνει παλληκάρια,
10 καίγει καὶ ἐμένα π' ἀγαπῶ μέσα τοῖς τὰ φυλλοκάρδια.

99

ΤΗΣ ΖΕΡΒΟΠΟΥΛΑΣ

Κάτω τοὺς τάν κάμπο τὸν πλατύ, τὸν ὅμορφο τὸν τόπο,
μαζεύτηκαν οἱ γέμορφαις νὰ χτίσουν μοναστήρι.
Τὰ περιστέρια κουβαλοῦν, τὰ χελιδόνια χτίζουν.
Σὰν χτίσαν κι' ἀποχτίσανε πιάνουν χορὸς χορεύουν.
5 Μπροστὰ χορεύουν οἱ ξανθαῖς καὶ πίσω οἱ μαυρομάταις,
καὶ μέσ' τὴν μέση τοῦ χοροῦ χορεύει δὲ Ζερβοπούλα,
καὶ λάμπαν τὰ μανίκια της, κι' ἀστραφτ' δὲ τραχηλιά της.
Κι' δὲ βασιλιᾶς ἔξενγανε νὰ λαγοκυνηγήσῃ,
μὲ ἔξηντα δυὸς λαγωνικά, σαρανταδυὸς ζαγάρια.
10 Καὶ τάλογο κοντοκρατεῖ καὶ τὸ χορὸς ἀγναντεύει.
«Νὰ μή εἰχεν ημουν βασιλιᾶς, νὰ μή εἰχεν ημουν βήγας,
νὰ πήγαινα νὰ πιάνομουν σὲ Ζερβοπούλας χέρι,
πᾶχει τάχειλι κόκκινο σὰν τὸ ούρμο τὸ κεράσι,
πᾶχει τὰ μάτια τὰ γλαρά, τὸ γέλοιο ζαχαρένιο,
15 καὶ βαλαντώνει τοῖς καρδιαῖς, τρελλάνει τοὺς λεβέντας.»

Στ. 4. ἀποχτίσανε = ἐτελείωσαν τὸ χτίσιμο.

B. Βαγγ.

220 ft

100

(Η ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΑ ΜΕ ΤΑ ΜΗΛΑ)

"Ενα κομμάτι μάλαμα, ἔνα κομμάτι ἀσῆμι,
ἐκόπη ἀπὸ τὸν ούρανὸν καὶ ἔπεσε μέσον τὴν διάβα,
κι' ἀλλοι τὸ λένε σύγνεφο, κι' ἀλλοι τὸ λένε ἀντάρα.
Κεῖνο δὲν εἶναι σύγνεφο, κεῖνο δὲν εἶναι ἀντάρα,
5 παρά εἰναι δὲ κόρη τοῦ παπᾶ, πᾶρχετ' ἀπὸ τάμπελι.
Βαστᾷ τὰ μῆλα τοῖς τὴν ποδιά, τὰ βόϊδα τοῖς μαντῆλι.

Δυὸς μῆλα τῆς ἐγύρεψα, κι' αὐτὴ μοῦ δίνει τρία.

«Δὲ θέλω γὰρ τὰ μῆλα σου, τὰ τσαλοπατημένα,

θέλω τὰ δυὸς τοῦ κόρφου σου, τὰ μοσχομυρισμένα.»

Στ. 3. ἀντάρα = διμίχλη.

101

Διψάν οἱ κάμποι γιὰ νερὰ καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνια,

καὶ τὰ γεράκια γιὰ πουλιά, κ' ἐγώ, βλάχα μ', γιὰ σένα.

Τὸ χέρι σου τὸ παχουλό, τὸ κονδυλογραμμένο

νὰ τὸ χα γιὰ προσκέφαλο τρεῖς μέραις καὶ τρεῖς νύχτες,

5 κ' οἱ μέραις νὰ ναι τοῦ Μαγιοῦ, κ' οἱ νύχτες τοῦ Γεννάρη,

νὰ σὲ χορτάσω φίλημα, νὰ σὲ χορτάσω ἀγκάλαις.

102

Πίσω μπροστὰ τ' ἀη Δημητριοῦ, 'ς τὸ ἔμπα τοῦ χειμῶνα,

ποῦ παίρνει δὲ νιὸς τὰ βόιδια του καὶ πάει 'ς τὸ χωράφι.

Κ' ἡ κόρη ποῦ τὸν ἀγαπᾶ παίρνει ψωμὶ τοῦ πάει

'ς τὴν ῥάχη βγῆκε κ' ἔκατσε καὶ τοῦ Γιώργου μιλάει.

5 «Ἐλα καλέ μ', νὰ φᾶς ψωμί, ἔλα νὰ γιοματίσῃς.»

Ἐπεισε δὲ νιὸς 'ς τὸ φίλημα, κ' ἡ κόρη 'ς τὰ παιχνίδια.

Ἐκαγαν τὰ βοϊδάκια τους δλημερὶς ζεμένα.

Γυρίζει τὸ Μαυρόματο καὶ λέει τοῦ Καλούδη.

«Δὲν εἶναι δὲ ἀφέντης πουθενὰ γιὰ νὰ μᾶξε ξεζέψῃ;»

Στ. 8. Μαυρόματο, Καλούδης προσωπικὰ δνόματα βοϊδιῶν.

103

Τοῦ νιοῦ γὰρ μῆλο τοῦ στειλα καὶ μοῦ δωκε γαϊτάνι.

Κεῖνος τὸ μῆλο τὸ φαγε, γὰρ τὸ γαϊτάνι τὸ χω,

καὶ 'ς τὰ μαλλιά μου τό πλεξα καὶ βγῆκα 'ς τὸ σιργιάνι

καὶ 'ς τὸ γιαλὸ κατέβηκα, κάτου 'ς τὸ περιγιάλι,

5 ἔκει γυναῖκες χόρευαν, μ' ἐπιάσανε κ' ἐμένα.

Κι' ἀπὸ τὸ σεῖσμα τοῦ χοροῦ, κι' ἀπὸ τὴν ταραχή μου,
ἔξέγυρε ἡ μπολίτσα μου κ' ἐφάνη τὸ γαιτάνι.
Κ' ἡ μάννα του μὲ ξάνοιγε ἀπὸ τὸ παραθύρι.
«Κόρη, καὶ ποιὸς σοῦ τό δωκε, τοῦ γιοῦ μου τὸ γαιτάνι;
10 — Ο γιός σου μένα τό δωκε, γυναῖκα θὰ μὲ πάρη,
γυναῖκα κ' εὐλογητικὴ μὲ τὸ χρυσὸ στεφάνι.
— Κακὴ νῶρα 'ς τοὺς γάμους σου, κακή ώρα 'ς ταῖς χαραῖς σου,
κι' ἀστροπελέκι καὶ φωτιὰ νὰ πέσῃ 'ς ταῖς αὐλαῖς σου.
— Στανιό σου πεθερά μου εἰσαι, στανιό σου νύφη σού εἰμαι,
15 στανιό σου τὸν καλό σου γιὸ ἀντρα θὰ τόνε πάρω.
'Εδῶ πέρα κι' ἀντίπερα κάθουνται οἱ μαστόροι,
καὶ κάμε ἀργυρολέσιδο, νὰ δέσης τὸν ὑγιό σου
κι' ἀν ἔρθω γὼ καὶ λύσω τον, εἶναι ντροπὴ δική μου,
κι' ἀν ἔρθη ἐκεῖνος κ' εὔρη με, πάλε χαρὰ δική μου».

Στ. 17. ἀργυρολέσιδο = ἀργυρᾶ ἄλυσις.

104

'Σ τὸ παρεθύρι κάθεται ἡ πεθερὰ κ' ἡ νύφη,
μὲ τὰ μαλλάκια ξέπλεγα 'ς τοῖς πλάταις τῆς ῥηγμένα.
Οὐλον τὸν κάμπο ἀγνάντευε, τὰ πράσινα λιβάδια.
«Θὰ σὲ ρωτήσω, πεθερά, θὰ σὲ ρωτήσω, ἡ μάννα,
5 τὸ τίνος εἰν' τὰ πρόβατα τάργυροκουδουνάτα,
ποῦ χίλιασαν καὶ μύριασαν καὶ γέμισαν οἱ ράχαις;
— Δικά μας εἶναι, νύφη μου, δικά μας, μαυρομάτα.
— Θὰ σὲ ρωτήσω, πεθερά, θὰ σὲ ρωτήσω, ἡ μάννα,
τὸ τίνος εἶναι τὰ σκυλιά, ποῦ εἰν' ἀξια σὰ λιοντάρια;
10 — Δικά μας εἶναι, νύφη μου, δικά μας, μαυρομάτα.
— Θὰ σὲ ρωτήσω, πεθερά, θὰ σὲ ρωτήσω, ἡ μάννα,
τὸ τίνος εἶναι τὰ σκυλιά, ποῦ εἰν' ἀξια σὰ λιοντάρια;
— Δικά μας εἶναι, νύφη μου, δικά μας, μαυρομάτα.
— Θὰ σὲ ρωτήσω; πεθερά, θὰ σὲ ρωτήσω, ἡ μάννα,
15 τὸ τίνος εἰν' οἱ πιστικοί, τὰξια τὰ παλληκάρια;
— Δικοί μας εἶναι, νύφη μου, δικοί μας, μαυρομάτα.
— Θὰ σὲ ρωτήσω, πεθερά, θὰ σὲ ρωτήσω, ἡ μάννα,
τὸ τίνος εἰν' ἐκείδες δινίδες διμαυροκιτρινιάρης;

— "Αντρας δικός σου, νύφη μου, δικός σου, μαυρομάτα.
 20 — Φωτιά νὰ κάψῃ τάσπρα του καὶ φλόγα τὰ φλουριά του,
 λύκος νὰ φάγῃ τὰ πρόβατα κι' ἀρκοῦδα τάλογό του,
 μπροστά 'ς τὸν ἄντρα τὸν καλό, μπροστά 'ς τὸ παλληκάρι! »

105

(Η ΚΑΚΟΠΑΝΤΡΕΜΕΝΗ)

Μάννα μ', μ' ἐκακοπάντρεψες ποῦ μ' ἔδωκες 'ς τοὺς κάμπους,
 κ' ἔγώ 'ς τοὺς κάμπους δὲ βαστῶ, ζεστὸ νερὸ δὲν πίνω.
 Θὰ μαραθοῦν τὰ χείλη μου, θὰ κιτρινοφυλλιάσουν
 ἀπὸ τὸ χλίο τὸ νερό, τὴν κάψα τὴ μεγάλη.
 5 'Εδῶ τάχηδόνι δὲ λαλεῖ κ' δ κοῦκος δὲν τὸ λέει.
 Οἱ κάμποι θρέφουν ἄλογα καὶ τὰ βουνά λεβένταις,
 καὶ οἱ τσούπαις μαραζιάζουνε, σὰν τὸ φλωρὶ γιγῶνται.

Στ. 4. χλίο ἡ χλίο χλιαρόν, ζεστόν. Στ. 6. Ο στίχος οὗτος μετέπεσεν εἰς παρ-
 ομιαν. Στ. 7. τσιούπα (λ. ἀλβαν.) κόρο. μαραζιάζουνε φθίνουσι, μαραίνονται

106

Βλαχοῦλα νέρροβόλας ἀπὸ Ψηλὴ ὁραχοῦλα.
 Φέρνει τὴν ρόκα φουντωτή, τἀδράχτι της γεμάτο.
 Σύρνουν τὰ πόδια της δροσιά καὶ τὰ μαλλιά της μόσκο,
 σύρνουν τὰ πασουμάκια της τοῦ Μάη τὰ λουλούδια.
 5 Κι' δ Βλάχος τὴν καρτέραγε 'ς ἔνα στενὸ δερβένι.
 «Βλαχοῦλα μ', ποῦθεν ἔρχεσαι καὶ ποῦθεν κατεβαίνεις;
 —'Απὸ τὰ πρόβατά ἐρχομαι, 'ς τὸ σπέτι μου πηγαίνω.
 — Βλαχοῦλα μ', δὲν παντρεύεσαι, τσοπάνη ἄντρα νὰ πάργης;
 — Δύνεσαι ἀγουρε, δύνεσαι δ τι σοῦ πῶ γὰ κάνης;
 10 νὰ φτειάσῃς τ' ἀλωνάκι σου 'ς τὴ μέση τοῦ πελάγου,
 κι' οὐδ' ἀχυρό νὰ μὴ βραχῆ, μηδὲ σπειρὶ σιτάρι;
 νὰ δεματιάσῃς καὶ ταύγα μ' ἔνα κλωνὶ μετάξι;»

Στ. 5. Βλάχος = ποιμήν. δερβένι στενωπός.

107

Σέ εἰδα καὶ σὲ λυπήθηκα δόποχεις γέρον ἀντρα!
 Βάλε φαρμάκι τὸ γυαλί, φαρμάκωσ' τον τὸ γέρο,
 καὶ πάρ' ἐμὲ τὸ νιὸ παιδί, τόμορφο παλληκάρι,
 νὰ σὲ ταῖς ς ζάχαρη, νὰ σὲ ποτίζω μόσκο,
 5 νὰ σὲ χορτάσω φίλημα, νὰ σὲ σφιχταγκαλιάσω.

Γύρισμα : Μωρὸς Καλαματιανοῦλα μου.

108

Νά χα νεράντζι νά βηχνα τὸ πέρα παραθύρι,
 νὰ τσάκιζα τὸ μαστραπᾶ ποῦ χει τὸ καρυοφύλλι.
 Γιὰ σὲ τὸ λέγω, ἀγάπη μου, ποῦ σαι τὸ παραθύρι.
 Τὸ μαντηλάκι ποῦ κεντᾶς ἐμένα νὰν τὸ στείλης,
 5 καὶ μὴν τὸ στείλης μοναχό, παρὰ μὲ τὴν κυρά του.
 Καὶ ἡ κόρη τὸ παράκουσε καὶ μοναχὸ τὸ στέλνει.
 Στὰ γόνατά του τ' ἀπλωσε καὶ τὸ συχνορωτάει.
 «Γιὰ πές μου, μαντηλάκι μου, ἀν μ' ἀγαπᾷ ἡ κυρά σου.
 —Οντας σὲ συλλογίζεται καὶ σὲ καλοθυμᾶται,
 10 σὰ θάλασσα βουρλίζεται, σὰν κῦμα δέρνει δ νοῦς της,
 σὰν τὸ ψαράκι τοῦ γιαλοῦ βροντοχτυπάει ἡ καρδιά της.
 "Οντας σὲ γλέπη καὶ περνᾶς κι' ἀκούῃ τὴ λαλιά σου,
 πηδάει ἀπὸ τὸν τόπο της καὶ βοδοκοκκινίζει.
 "Οντας ἀργήσῃ νὰ σὲ ἰδῃ στέκεται μαραμμένη,
 15 κι' ὅπου κι' ἔ στέκη μοναχὴ κλαίει κι' ἀναστενάζει.»

109

Χαίρεται δ πεῦκος τὸς τοῖς δροσιαῖς κι' δ ἔλατος τὸς τὰ χιόνια,
 χαίρεται δ Τοῦρκος τὸς τάλογο κι' δ Φράγκος τὸς ταράδι,
 χαίρεται κι' ἔνας νιὸς καλὸς τὸς ἔνα χρυσὸς τραπέζι.
 Τρεῖς λυγεραῖς τόνε κερνοῦν καὶ τρεῖς καλαῖς κοπέλλαις.

- 5 Ἡ μιὰ κερνάει μὲ τὸ γυαλὶ κ' ἡ ἄλλη μὲ τὸ ποτήρι,
 κ' ἡ τρίτη ἡ πιὸ καλύτερη μὲ τὰσημένιο τάσι.
 «Οσαις φοραῖς τόνε κερνάει, τόσα λόγια τοῦ λέει.
 «Μωρ' τὸ κρασί σου εἶναι γλυκό, τὰ λόγια σου φαρμάκια».

110

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΣΗ ΚΟΡΗΣ

- Μάννα, λοῦγε με, μάννα μου, χτένιζέ με,
 μάννα, 'ς τὸ σκολειό, μάννα μου, μὴ μὲ πέψης,
 κι' ἀρχοντες περνοῦν, πεζοὶ καὶ καβαλάροι
 μά νας νιός καλός, καλός καὶ διωματάρης,
 5 μοῦ παιζογελᾷ καὶ κάνει μου τὸ νάτο.
 Μάνν' ἂν τόνε ἰδῆς νὰ τοῦ ζηλέψῃ θέλεις.

Στ. 4. διωματάρης=εὐειδής, μὲ μεγαλοπρεπὲς παράστημα. Στ. 5. νάτο=νεῦμα.

111

- Μάννα, 'ς τὸ περιβόλι μας καὶ 'ς τοῖς πορτοκαλιαῖς μας
 ἔγειρα ν' ἀποκοιμηθῶ, λίγον ὅπνο νὰ πάρω,
 κ' ἐκεῖ περάσαν τρεῖς ἀιτοὶ καὶ τρεῖς καλοὶ λεβένταις.
 'Ο ἔνας μὲ μῆλο μὲ βαρεῖ κι' ὁ ἄλλος μὲ δαχτυλῖδι,
 5 κι' ὁ τρίτος ὁ καλύτερος μιὰ μαχαιρὶὰ μοῦ δίνει.
 Μάννα, τὸ μῆλο τό φαγα, τὸ δαχτυλῖδι τό χω,
 τὴ μαχαιριά, τὴ χατζαριὰ δὲ μπορ' νὰ τὴ βαστάξω.

112

- Σὰ μῆλο ποῦ εἶναι 'ς τὴ μηλιά, τὸ παραγινωμένο,
 ἔτσ' εἶναι καὶ τὸ ἀνύπαντρο σὰν ἔρχεται ὁ καιρός του.
 Λόγια λέγει τῆς μάννας του, λόγια τῆς ἀδερφῆς του.
 «Μάννα, 'ς τὴ μέση δὲ χωρῶ, 'ς τὴν ἄκρη δὲν κοιμοῦμαι.

5 Στρῶστε μου ἃ ἔξω ἐς τὴν αὐλή, ἃ ἔξω ἐς τὸ περιβόλι,
νὰ πέφτουν τάνθη ἐπάνω μου, τὰ μῆλα ἐς τὴν ποδιά μου,
νὰ πέφτῃ τῆς ἀμυγδαλιᾶς τὸ πικραμυγδαλό της.»

113

Ποιὸς ἦταν ποῦ τραγούδαγε ἔχτες τὸ βράδυ βράδυ,
ποῦ τὸ λεγε τόσ' ὅμορφα καὶ παραπονεμένα;
Ξυπνάει τ' ἀηδόνια χ τοῖς φωλιαῖς, τὰ λάφια χ τὰ λαγκάδια,
ξυπνάει καὶ μιὰ καλογριὰ πὸ μέσ' ἀπ' τὸ κελλί της.
5 Σκύφτει πετάει τὰ ῥάσα της, κόφτει τὰ κομπολόγια,
«Σύρτε, σταυροί, ἐς τοῖς ἐκκλησιαῖς, ῥάσα ἐς τὰ μοναστήρια,
κ' ἐγώ μὲ τὸν τραγουδιστὴν ἀπόψε θὰ ξωμείνω,
ποῦ τὸ λεγε τόσ' ὅμορφα καὶ παραπονεμένα.»

114

Καράβι ἐρχέται ἀπὸ τὴν Χιὸ
τὴ μέση μέση τὸ γιαλό,
καὶ φέρνει μέσα Χιώτισσαις
καὶ Βλαχομπουχτανιώτισσαις.
5 Σ τὸ μῶλο τοῖς ἀράξανε
καὶ τοῖς ἐδιαμοιράσανε,
κ' ἐξετιμῶσαν τὸ φιλί
πασαμιανῆς μὲ τὴν τιμή.
Τῆς παντρεμένης τέσσερα,
10 χήρας δεκατέσσερα,
τοῦ μπυρισμένου κοριτσιοῦ
χίλια φλωριὰ βενέτικα.

Στ. 4. *Βλαχομπουχτανιώτισσαις γυναῖκες ἐν Βλαχίᾳ καὶ Μολδαβίᾳ (Μπογδανίας).* Στ. 7. *ἐξετιμῶσαν = ἐξετίμησαν.* Στ. 11. *μπυρισμένου = (πυριφλεγοῦς) ἀντίστοιχον τοῦ καιμένος, δόλιος κτλ.*

115

Σ τοῦ παπᾶ τὰ παραθύρια
(χάνομαι, σφάζομαι)
δύο μαύρα μάτια ποῦ εἰδα.
Νά ήμουν αλέφτης νὰ τὰ αλέψω
κουρσευτής νὰ τὰ κουρσέψω.
νὰ τὰ βγάλω 'ς τὸ παζάρι,
καὶ νὰ βάλω τὸν τελάλη,
τάχατες νὰ τὰ πουλήσω.
Νά τὰ ἵδον τὰ παλληκάρια,
καὶ τὸ νοῦ τους νὰ τὸν χάσουν.
— Δὲ πουλειῶνται αὐτὰ τὰ μάτια
καὶ δὲ γίνονται πραμάτεια.
Χάρισμα θενὰ τὰ πάρη
ὅποιο εἰν' ἀξιο παλληκάρι.»

116

«Δυδ λειμό- (μωρή Θεώνη) νια χεις 'ς τὸν κόρφο,
ποῦ μυρίζουν σὰν τὸ μόσκο.
Δῶσε μας καὶ μᾶς τὸ ἔνα
νὰ τὸ πατέξουμε 'ς τὰ χέρια.

5 — Γὼ σκαλίζω, γὼ ποτίζω,
γὼ λειμόνια δὲν δρίζω.
Σύρτε 'ς τὸν περβολάρη,
μπέλκε μου σᾶς κάνη χάρη.»

Στ. 8. μπέλκε = ἵσως (λ. τουρκ.)

117

‘Ο αὐγερινὸς κ' ἡ πούλια, τάστρα τῆς αὐγῆς,
καὶ τὸ λαμπρὸ φεγγάρι μ' ἐξεπλάνεψαν,
κι' ὅταν ἔδγῆκε δὲ γῆλος μ' ἐξεγνάντεψε
εἰς τὸ πλευρὸ τῆς κόρης ποῦ ἔενυχτησα.

5 Γυρνῶ, τὴν κόρη βλέπω ποῦ κοιμώντανε.
 Στέκω καὶ διαλογοῦμαι πῶς νὰ τῆς τὸ εἰπῶ,
 πῶς νὰ τὴν ἔξυπνήσω τὴν πολυαγαπῶ.
 «Ἐύπνα, σηκώσου, μῆλο, τρυφερὴ μηλιά,
 ἀνοιξ̄ τὰ δυό σου μάτια, ἀνοιξ̄ τα νὰ ἰδῆς,
 10 ποῦ μὲ ἔκλεισεν δὲ γῆλιος μέσα ὃς τὸ κλουδί.
 —Ἐμένα δὲ μὲ λένε μῆλο καὶ μηλιά,
 μὲ λένε γλυκὸ δόδο καὶ δόδοσταμιά,
 κι ἢ σὲ ἔκλεισεν δὲ γῆλιος, φεύγεις τὸ βραδύ.»

118

Δικό μου ἦταν τὸ φταιέιμο,
 νὰ χάσω τόσο τρέξιμο.
 Ἡρθα καὶ σ’ ηύρα μοναχή,
 5 καὶ δὲ σ’ ἐχόρτασα φιλί:
 σ’ ἐκύτταζα νάχόρταγα
 κ’ ἐκάθομουν κ’ ἐρώταγα,
 τὸ ποῦ νὰ εἰν’ ή μάννα σου
 κι ὁ ἀγριος δ πατέρας σου!
 Ἡ μάννα σου ὃς τὴν ἐκκλησιά,
 10 κι ὁ ἀφέντης σου τὰ Γιάννενα:
 κ’ ἐσύ κοντὰ ὃς τὸν μπουταλᾶ,
 μὲ τὰ ματάκια χαμηλά.

*Στ. 11. μπουταλᾶς (λ. τευρχ.) δὲ γῆλιθος. Οἱ ἐραστὴς αἰτιᾶται ἑαυτὸν διὰ τὴν
 ἀσύγγνωστον ἀτολμίαν του.*

119

‘Ως τὰ τώρα τὴν καρδιά μου
 τὴν κρατοῦσα κλειδωμένη,
 σιδερομανταλωμένη.
 Τώρα θὲ νὰ τὴν ἀνοίξω,
 5 μόσχο νά τηνε γιομίσω,
 ζάχαρι νὰ τὴν ταΐσω,

γιὰ τὸ σκάσιμο τάντρῶνε,
πεῖσμα τῶν παλληκαριῶνε,
πόχουν ἀσκημαῖς γυναῖκες,
10 μαῆρα κούτσουρα ἀγκαλιάζουν
καὶ φιλοῦν κι' ἀναστενάζουν.

120

ΤΟ ΠΕΘΥΜΙΟ

Νά χεν ἡ γῆς πατήματα κι' δὲ οὐρανὸς κερκέλια,
νά πάθιουν τὰ πατήματα, νά πιανα τὰ κερκέλια,
ν' ἀνέδαινα ὃς τὸν οὐρανό, νά διπλωθῶ νά κάτσω,
νά δώσω σεῖσμα τὸ οὐρανοῦ, νά βγάλῃ μαῆρα νέφη,
5 νά βρέξῃ χάριν καὶ νερὸν κι' ἀτίμητο χρυσάφι,
τὸ χιόν' νά ῥήξῃ ὃς τὰ βουγά καὶ τὸ νερὸν ὃς τσοῖ κάμπους,
ὃς τὴν πόρτα τοῦ πολυαγαπῶς τατίμητο χρυσάφι.

Στ. 1. κερκέλια = κρίκοντα. Στ. 2. πάθιουν = ἐπάτοντα.

121

'Απὸ τὴν γῆς βγαίνει νερό, κι' δὲ τὴν ἐλιὰ τὸ λᾶδι,
κι' ἀπὸ τὴν μάννα τὴν καλὴν βγαίνει τὸ παλληκάρι.
Στάλα τὴν στάλα τὸ νερὸν τρουπάει τὸ λιθάρι,
καὶ ἡ κόρη μὲ τὰ νάζια τῆς σφάζει τὸ παλληκάρι.

122

Τί μὲ τηρᾶς δόποι γελῶ καὶ λέει δὲν ἔχω ντέρτι;
τὸ ντέρτι τὸ χω ὃς τὴν καρδιά, ὃς τὰ χείλη τὸ μαράζι.
Δὲν ἔχω τίνος νὰ τὸ εἰπῶ τὸ ντέρτι μου δὲ καϊμένος.
Νά σᾶς το εἰπῶ, ψηλὰ βουνά, φοδοῦμε μὴ ραΐστε,
5 νὰ σᾶς το εἰπῶ, ψηλὰ κλαριά, τὸ Μάγη δὲν θ' ἀνθῆστε,
νὰ σᾶς το εἰπῶ, βρυσούλαις μου, φοδοῦμαι μὴ στερφέψτε,

- νὰ τῆς το εἰπῶ τῆς μάννας μου, κείνη εἶναι ἀποθαμένη,
νὰ σᾶς το εἰπῶ, ἀδερφούλιχ μου, εἶστε μακριά 'ς τὰ ξένα.
Βαρέθηκα τούτ' τὴ ζωή, δὲ θέλω πλιά νὰ ξήσω.
- 10 Θὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, ν' ἀδικοθανατήσω . . .
Καὶ μὲ τὰ τόσα βάσανα πάλ' ή ζωή γλυκειά εἶναι,
κι' ὅποιος τὸ θάνατο ζητεῖ πρέπει τρελλός γιὰ νὰ εἶναι.

Στ. 6. στερφέψτε = στειρεύστε, ξηρανθῆτε (στέρφα ή στεῖρα).

123

- «Διαβαίνω ἀπὸ τὴν πόρτα σου, σὲ βλέπω χολιασμένη,
καὶ 'ς τὸ δεξὶ σου μάγουλο ξσουν ἀκουμπισμένη.
Μέσα ή καρδιά μου λάχτισε δσο νὰ σ' ἐρωτήσω,
τί πίκρα ἔχεις 'ς τὴν καρδιά νὰ σὲ παρηγορήσω.
- 5 —Τί μ' ἐρωτάεις, ἀπιστε, τί ήταν ή ἀφορμή μου;
ἀκουσα νἄλλην θάγαπᾶς καὶ ἔχάθηκ' ή ζωή μου.
—Ποιὸς τὸ εἶπε, περιστέρα μου, ποιὸς τὸ εἶπε, κρύα βρύση,
ποῦ νὰ χωρίσῃ λεμονιά νὰ πάρῃ κυπαρίσσι.
"Αγ τὸ εἶπε τάστρο νὰ χαθῇ, κι' ὁ ήλιος νὰ θαμπώσῃ,
10 κι' ἀν τὸ εἶπε κόρη ἀνύπαντρη, ἀντρα μήν ἀνταμώσῃ!»

124

[Τὸ ἄσμα τοῦτο περὶ τῆς ἀποκαλύψεως μυστικοῦ ἔρωτος
φέρεται ἐν πολλαῖς παραλλαγαῖς, συχνότατα καὶ ἐν συμφρονῷ
πρὸς ἄλλα ὅμοια, εἶναι δὲ κοινὸν καὶ εἰς τὴν δημώδη ποίησιν
πολλῶν ἄλλων λαῶν, καθ' ὅσον διὰ παραπλησίων εἰκόνων καὶ
κατὰ τὸν αὐτὸν κλιμακωτὸν τρόπον διατυποῦται ή ἔννοια, ὅτι
ὅσον κρυφήν καὶ ἀν προσπαθοῦν νὰ τηρήσουν τὴν ἀγάπην των
οἵ ἔρασται θὰ φανερωθῇ εἰς τὸ τέλος.]

- «Κόρη ὅταν ἐφιλιώμαστε, νύχτα ήταν, ποιὸς μᾶς εἶδε;
— Μᾶς εἶδε τάστρο τῆς νυχτός, μᾶς εἶδε τὸ φεγγάρι,
καὶ τὸ φεγγάρι νέσκυψε τῆς θάλασσας τὸ λέει,
θάλασσα τὸ εἶπε τοῦ κουπιοῦ καὶ τὸ κουπὶ τοῦ ναύτη,
κι' ὁ ναύτης τὸ τραγούδησε 'ς τῆς λυγερῆς τὴν πόρτα.»

125

[Τὸ ἐπόμενον τραγοῦδι είναι ἀνεπτυγμένη παραλλαγὴ τοῦ ἀνωτέρῳ, ἐκ τούτου δὲ πάλιν φαίνεται ὅτι ἀνεπτύχθη ἄλλη παραλλαγὴ ὡς αὐτοτελῆς διήγησις ἐρωτικοῦ παθήματος, ἵτοι τῆς καταδίκης εἰς θάνατον ἐφαστοῦ διὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἔρωτός του. Καὶ πρὸς τὴν προκειμένην παραλλαγὴν συνάπτονται συνήθως χαλαρῶς καὶ τὸ ἄσμα τοῦ φιλήματος ποῦ βάφει ὅλα καὶ τὸ τῆς μαραμμένης μηλιᾶς.]

- Ἐγώ περνῶ καὶ δὲ μιλῶ κ' ἡ κόρη χαίρεται με.
 «Ποῦ πάγεις, κλέφτη τοῦ φιλιοῦ καὶ κομπωτὴ τε ἀγάπης;
 —Μ' ἀν εἴμαι κλέφτης τοῦ φιλιοῦ καὶ κομπωτὴς τε ἀγάπης,
 τί μου δινεῖς τὰ χείλη σου κ' ἐγλυκοφίλησά τα;
 5 —Κι' ἀ σοῦ δωκα τὰ χείλη μου κ' ἐγλυκοφίλησέ τα,
 νύχτα ἥτο ποιὸς μᾶς ἔννοιωσε κι' αὐγὴν ποιὸς μᾶς ἔθώρει;
 —Τάστρο τε αὐγῆς τὸ λαμπτερὸ ἐκεῖνο μᾶς ἔθώρει,
 καὶ τάστρο νέχαμήλωσε καὶ τὸ πε τοῦ θαλάσσου,
 καὶ τὸ θαλάσσι τοῦ κουπιοῦ, καὶ τὸ κουπὶ τοῦ ναύτη,
 10 κι' ὁ ναύτης τὸ διαλάλησε 'ς τὴ γῆ τὴν οἰκουμένη.»

Στ. 2. κομπωτὴς ἀπατεών (κομπώνω = πλαγῶ διὰ λόγων φενδῶν).

126

[Τὸ δὲ ὀλιγόστιχον τοῦτο ἄσμάτιον εὐρίσκεται πολλάκις παρεμβεβλημένον εἰς ἄλλα μακρότερα ἐρωτικὰ προπάντων ἄσματα, ἔνεκα δὲ τοῦ συμφυզιοῦ ἐδυσκολεύθησάν τινες νὰ διαγνώσωσιν τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν αὐτοῦ. Ὁ Φωριέλ ἔξαίρει τὴν ἀντίθεσιν τῆς μυστηριώδους ἀσαφείας τοῦ τεμαχίου τούτου πρὸς τὴν ἐνάργειαν τοῦ ἄλλου ἄσματος, διότι ἐγίνωσκεν αὐτὸν ἐκ τοῦ ἄσματος περὶ τῆς κόρης ποῦ ἦθελε νὰ ταξιδεύῃ καὶ λιποθυμήσασαν τὴν ἐρωτικὴν εἰς τὴν θάλασσαν ὃ ναύκληρος, ὑπολαβὼν ὅτι ἡτο νεκρά. Τοῦ ἄσματος ἔκεινον φέρεται ὡς καταλεῖς τὸ τεμάχιον. «Παραδοξότατοι εἰναι, λέγει ὁ Φωριέλ, οἱ τελευταῖοι τοῦ ἄσματος στίχοι, δυσκολώτατον δὲ εἰναι νὰ κατανοηθῇ τίς ὁ σκοπός αὐτῶν καὶ τίνα ἰδέαν ἐγκρύπτουσιν. Ταῦτα ἀπόκειται εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ μαντεύσῃ. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ δὲ ἀναζητῶν τὸν λόγον καὶ τὴν ἔννοιαν τῶν προκειμένων στίχων, δὲν διαβλέπω ἄλλο τι, εἰμὴ θαυμασίαν ὑπερβολῆν, σκοπούσαν τὴν ἔξαρσιν τῆς παρθενικῆς ἔκεινης δειλίας τῆς ταξιδευόντης κόρης· καὶ τῆς εὐπαθῶν ἔκεινης αἰδημοσύνης, τῆς ὑπολαμβανούντης θαυμάσιμον καὶ τὴν ἐλαχίστην ψύχριν. Ἐκ τοῦ οὐρανίου ἐρυθμάτος τῆς προσβληθείσης αἰδοῦς φαίνεται ὥσει καὶ μία μόνη σταγών αἵματος τῆς ἀτυχοῦς κόρης προσέσλαβε τὴν μαγικὴν δύναμιν νὰ βάρη τοὺς ποταμοὺς καὶ τὴν θάλασσαν. Τοιαύτη τις μοὶ φαίνεται ὅτι θά ἡτο ἡ ἰδέα τοῦ ποιητοῦ, ἵδεα βεβαιώς παραδοξός καὶ ἔξειητημένη, ἀλλ' ὅμως ἐνέχουσά πως καὶ βαθύτητα καὶ τόλμην· καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην τούλαχιστον θὰ ἡτο ἀκραιφνῶς ἐλληνική.]

[Ἄλλα καθ' ἔαυτὸν ἔξειταξόμενον τὸ τεμάχιον, ὡς ἄσμα αὐτοτελές καὶ ἀνεύ συναφείας πρὸς ἄλλο ἄσμα, εἰναι φανερόν, ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἰναι εἰμὶ εἰκὼν ἐν σχήματι ὑπερβολῆς πρὸς παράστασιν τῆς θαυμασίας ἐρυθρόπτητος τῶν κειλέων τῆς ἀγαπωμένης νεάνιδος. Ὑπερβολῆς βεβαιώς ἡτις φαίνεται προσήκουσα μᾶλλον εἰς ἀσιανὸν ποιητήν, καὶ ἀλλοτρίᾳ πρὸς τὴν λιτότητα τῆς δημιώδους ἐλληνικῆς ποιῆσεως. Εὐκόλως δὲ διαφαίνεται ὁ συνειδιότης τῶν ἰδεῶν, ἐξ οὗ προήλθεν ὁ συμφυζιοῦς μετά τοῦ ἄσματος τῆς πνιγείσης κόρης. Ἐν τούτῳ αἱ εὐρδῦσαι εἰς τὸν αἰγιαλὸν τὸν νεκρὸν τῆς κόρης νεάνιδες θαυμάζουσι καὶ τὸ ἄλλο σῶμα τῆς νεκρᾶς, προπάντων δὲ τὰ αἱματωμένα κεῖλη, τὰ κατάλληλα διὰ φύλημα.]

- Κόκκιν' ἀχεῖλι ἐφίλησα κ' ἔβαψε τὸ δικό μου,
καὶ 'ς τὸ μαντῆλι τό συρα κ' ἔβαψε τὸ μαντῆλι,
καὶ 'ς τὸ ποτάμι τό πλυνα κ' ἔβαψε τὸ ποτάμι,
κ' ἔβαψε ἡ ἄκρη τοῦ γιαλοῦ κ' ἡ μέση τοῦ πελάγου.
5 Κατέδη δὲ διτὸς νὰ πιῇ νερὸ κ' ἔβαψαν τὰ φτερά του,
κ' ἔβαψε δὲ γῆλιος δὲ μισδὸς καὶ τὸ φεγγάρι ἀκέριο.

127

Ποτάμι νέπλημύρισε, σὲ περιθόλι μπαίνει,
ποτίζει δέντρ' ἀρίθμητα, μηλιάτις καὶ χυπαρίσσια,
καὶ μιὰ μηλιὰ γλυκομηλιὰ νερὸ δὲν τὴ φελάει.
Κινᾶ ἡ μηλιὰ καὶ ψύγεται καὶ κιτρινοφυλλιάζει.

- 5 Κι' ἄλλη μηλιὰ τήνε ρωτᾶ, κι' ἄλλη μηλιὰ τῆς λέει.
 «Τί ἔχεις μηλιὰ καὶ ψύγεσαι καὶ κιτρινοφυλλιάζεις;
 Μήγι εἰν' τὰ μῆλα σου βαριά, μήγι τὸ νερό σου λείπει,
 κι' ἀπὸ τὰ κλωναράκια σου κανένα μὴ ραγίστῃ;
 — Δὲν εἰν' τὰ μῆλα μου βαριά, μηδὲ νερὸ μου λείπει,
- 10 κι' ἀπὸ τὰ κλωναράκια μου κανένα δὲ ραγίστῃ.
 «Αγουρος μὲ ξανθὴ κόρη 'σ τὴ ρίζα μου φιλιῶνταν,
 κι' δρκο κάμαν 'σ τοὺς κλώνους μου νὰ μὴ ξεχωριστοῦνε,
 τώρα ξεχωριστήκανε καὶ κιτρινοφυλλιάζω.»

Στ. 2. ἀρίθμητα = ἀναρίθμητα. Στ. 3. φελάει = ὠφελεῖ. Στ. 4. ψύγεται = μαραίνεται.

206.

128

(Η ΚΑΤΑΡΑ ΤΗΣ ΑΠΑΡΝΗΜΕΝΗΣ)

[Τὸ τραγοῦδι τῆς κόρης ποῦ καταρᾶται τὸν ἐγκαταλείψαντα
 αὐτὴν ἐφαστήν φέρεται εἰς πολυαράθμους παραλλαγάς, αἱ ὅποιαι
 ἔνεκα τῶν πρός ἀλλήλας διαφορῶν δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς
 δύο χωριστοὺς τύπους. Κατὰ τὸν ἕνα τούτων, «κορίτσι κρυ-
 φαγκαλιαστὸ καὶ κρυφαγγαστρωμένο» ὑπολογίζει τὸν χρόνον,
 καθ' ὃν θὰ ἔρῃ τὸ φῦρος ὁ καρπός τῶν λαθραίων γάμων, καὶ
 προσωποποιῶν τοὺς μῆνας τῆς ἐγκυμοσύνης ἐπικαλεῖται τὴν
 βοήθειαν αὐτῶν καὶ καταρᾶται τὸν ἐγκαταλείψαντα ἐφαστήν.
 Κατὰ δὲ τὸν ἔτερον τύπον ὁ ἀπιστος ἐφαστῆς εὐρίσκεται
 μακρὰν καὶ ἡ κόρη μετὰ ζηλοτύπου ἀγωνίας ἀναπολεῖ αὐτὸν
 καὶ σκληρῶς τὸν καταρᾶται ἀλλ' αἱ βαρεῖαι κατάραι δυσκόλως
 συγκαλύπτουν τὸ διατροφούμενον ἐντὸς τῆς ἀκοιμητον πῦρ τοῦ
 ἔρωτος, τὸ δόποιὸν εἰς τὸ τέλος λαμπρὸν ἀναθρόσκει, εἰς κραυ-
 γῆν ἐκ τοῦ βάθους τῆς καρδίας ἔξερχομένην, εἰς τὴν δήλωσιν
 ὅτι προθύμως θὰ ὑποστῇ τὰ πάνδεινα διὰ νὰ μὴ πάθῃ κακὸν
 ὁ ἀγαπητὸς αὐτῆς. Αἱ δύο κατωτέρω παραλλαγαὶ ἀνήκουν εἰς
 τὸν δεύτερον τύπον.]

Τὸ ζῆσμα φαίνεται πολὺ παλαίον, παραλλαγάς δὲ αὐτοῦ εὐρί-
 σκομεν καὶ εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἡμῶν ποίησιν. Ἐν τῷ ἐπιμέ-
 τρῳ δημοσιεύμεν δύο τούτων. Μέ τινας ἀσημάντους μεταβολὰς
 είναι ἐν τῷ χρήσει καὶ ως τραγοῦδι τῆς ξενιτεῖᾶς.]

Α'

- Φεγγάρι μου, ποῦ σαι ψηλὰ καὶ χαμηλὰ λογιάζεις,
 πουλάκια, ποῦ είστε 'ς τὰ κλαριά καὶ 'ς τοῖς κοντοραχούλαις,
 καὶ σεῖς περιβολάκια μου, μὲ τὸ πολὺ τὸ ἄνθι,
 μήν εἴδατε τὸν ἀρνηστή, τὸν φεύτη τῆς ἀγάπης;
 5 δύοις μ' ἐφίλειε κ' ὥμονε, ποτὲ δὲ μ' ἀπαρνείται,
 καὶ τώρα μ' ἀπαράτησε σὰν καλαμιὰ 'ς τὸν κάμπο·
 σπέρνουν, θερίζουν τὸν καρπὸ κ' ἡ καλαμιὰ ἀπομένει,
 βάνουν φωτιὰ 'ς τὴν καλαμιὰ κι' ἀπομαυρίζει δὸν κάμπος.
 'Ετσι είναι κ' ἡ καρδοῦλα μου μαύρη, σκοτεινασμένη.
- 10 Θέλω νὰ τὸν καταραστῶ καὶ τὸν πονεῖ ἡ ψυχή μου,
 μὰ πάλι ἀς τὸν καταραστῶ κι' δ τι τοῦ μέλλει ἀς πάθη.
- Σὲ κυπαρίσσι ν' ἀνεβῆ, νὰ μάση τὸν καρπὸ του,
 τὸ κυπαρίσσι νά εἰν' ψηλό, νὰ λυγιστῇ νὰ πέσῃ.
 'Απὸ ψηλὰ νὰ γκρεμιστῇ καὶ χαμηλὰ νὰ πέσῃ,
 15 σὰν τὸ γυαλὶ νὰ βραγιστῇ, σὰν τὸ κερί νὰ λειώσῃ·
 νὰ πέσῃ εἰς τούρκικα σπαθιά, εἰς φράγκικα μαχαίρια.
 Πέντε γιατροὶ νὰ τὸν κρατοῦν καὶ δέκα μικθητᾶδες,

καὶ δεκοχτῷ γραμματικοὶ τὰ πάθη του νὰ γράφουν.

Κ' ἐγὼ διαβάτρα νὰ γενῶ καὶ νὰ τοὺς χαιρετήσω.

- 20 «Καλῶς τὰ κάνετε γιατροί, καλῶς τὰ πολεμᾶτε,
ἀν κόδουν τὰ φαλίδια σας, κορμὶ μὴ λυπηθῆτε,
ἔχω κ' ἐγὼ λινὸ παννὶ σαρανταπέντε πήγχαις,
ὅλο μουρτάρια καὶ ξαντὰ 'ς τοῦ δίγνωμου τὴν σάρκα:
κι' ἀ δὲ σᾶς φτάσουνε κι' αὐτὰ κόδω καὶ τὴν ποδιά μου,
25 πουλῶ καὶ τὰ μεταξωτὰ τὰ βρημοσκοτεινά μου,
κι' ἀ θέλῃ γαῖμα γιατρικό, πάρετε δχ τὴν καρδιά μου.»

Στ. 6. καλαμιὰ ἡ ἀπολευφθεῖσα μετὰ τὸν θερισμὸν καλάμη τοῦ σίτου.

Στ. 12. Τὰ κυπαρισσόμηλα, ὁ καρπὸς τῆς κυπαρίσσου, οὐλλέγονται διὰ θεραπευτικὴν χρῆσιν. Στ. 23. μουρτάρι (μοτὸν) καὶ ξαντὸν συράννυμα.

B'

Ούλοι τὸν ἥλιο τὸν τηρᾶν, ποῦ πάει νὰ βασιλέψῃ,
κ' ἡ κόρη ποῦ είχε τὸν καϊμὸ τὸ πέλαγο ἀγγαντεύει.

Βλέπει καράδια κ' ἔρχονται, βαρκούλαις κι' ἀρμενίζουν.

«Μάννα, καράδια τέσσερα, μάννα, βαρκούλαις πέντε,
5 μάννα, κατέβα ρώτα τα, κατέβα ξέταξέ τα,
ποιαῖς θάλασσαις καὶ ποιὰ νησιὰ χαίρονται τὸν καλό μου;
Σὲ τί τραπέζι τρώει ψωμί, καὶ τὸ δικό μου εἰν' ἀδειο,
τίνος χεράκια τὸν κερνᾶν, καὶ τὰ δικά μου τρέμουν,
τίνος ματάκια τὸν κυττᾶν, καὶ τὰ δικά μου τρέχουν,
10 τίνος τὰ χείλη τὸν φιλοῦν καὶ τὰ δικά μου σκάζουν,
τίνος καρδιὰ τὸν χαίρεται, ἢ δική μου ἀναστενάζει;

Κάνω νὰ τὸν καταραστῶ καὶ πάλι τὸν λυπᾶμαι,
τί εἰν' ἀκριβὸς τῆς μάννας του καὶ μοναχὸς δικός μου,
μὰ γὼ θὰ τὸν καταραστῶ κι' ἀς κάμη ὁ θιδὸς τί θέλει...

- 15 Ποιόνε βαροῦνε μαχαιριαῖς καὶ γαῖμα δὲ σταλάζει,
τίνος ἀγάπη παίρνουνε καὶ δὲν ἀναστενάζει;

129

[Τὸ συναίσθημα τοῦ πόνου, ὅπερ εἰς τὴν ψυχὴν τῆς γυναικὸς παράγει ἡ ἐγκατάλειψις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἀγαπωμένου ἀνδρός, εἶναι ἐπίσης βαθὺ καὶ ὄδυνηρόν, εἴτε αἵτια τῆς ἐγκαταλείψεως εἶναι ὁ θάνατος, εἴτε ἀπιστία εἴτε καὶ παρατεταμένη ἀποδημία αὐτοῦ, δλίγον ἀπέχουσα τῆς παντελοῦς ἀδιαφορίας καὶ τῆς ἀποσθέσεως τῆς ἀγάπης. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ περὶ ἐγκαταλείψεως ἔσματα ἔχουν τὸ εἶδος, ὅτε μὲν μοιδολογίων, ὅτε δὲ τραγουδιῶν τῆς ξενιτεᾶς ἢ ἐρωτικῶν. Τὸ κατωτέρω, τοῦ ὅποίσυ παραθετούμενο δύο τύπους, διακρίνεται διὰ τὸ ἐμφαινόμενον ἰσχυρὸν πάθος. Ἡ ἐγκαταλειμμένη τραγουδεῖ μετὰ τοσαύτης περιπαθείας, ὥστε συγχλοεῖ καὶ τὴν ἄψυχον φύσιν. Γέφυραι ὁμοίζονται, ποταμοὶ ἀνακόπτουν τὸν ὁοῦν αὐτὸν, τὰ Στοιχεῖα τῶν ποταμῶν ἔξερχονται τοῦ ὄντας διὰ ν' ἀκούσουν τὸ ἔσμα, τὰ πλοῖα ἀκινητοῦν εἰς τὸ μέσον τοῦ πελάγους. Εἶναι ἑτοίμη νὰ ὑποστῆ πάντα τὰ δεινά, ὅπως ἀνακτήσῃ τὸν ἀγαπητόν της, ὅταν οὗτος βιαρέως ἀσθενῇ ἀναζητεῖ φάρμακα δυσπόριστα, καὶ τὰ εὑρίσκει μεταπολιούς ἀγώνας, διότι οὐδὲν εἶναι ἀδόνιαν εἰς τὴν ἀληθινὴν ἀγάπην.

Τὸ ἔσμα φέρεται καὶ ἐν συμφυρῷ μὲ ἄλλα, πρὸ πάντων μὲ τὸ ἔσμα τῆς κατάρας τῆς ἀπαρνημένης καὶ τὸ τῆς ἐγκαταλειφθείσης ἐρωμένης, ἣντις ἀπὸ κοινωνίας γίνεται πάλιν νύμφη. Ἔχει δὲ καὶ πολλὴν συνάφειαν πρὸς τάχριτικά. Ἐν καππαδοκικῇ παραλλαγῇ αὐτὸς ὁ Ἀκρίτης εἶναι ὁ ἀγαπώμενος ἀνήρ.]

A'

- Μιὰ κόρη πικροτραγουδάει ἀπὸ κρουσταλλένιον πύργο,
κι' ἀγέρας πῆρε τὴν φωνή, κι' ὁ ἀνεμος τὸ τραγοῦδι,
καὶ σέρνει το καὶ πάει το ἀνάμεσα πελάγου.
Κι' ὅσα καράδια τ' ἄκουσαν ὅλ' ἄραξαν καὶ δένουν,
5 κ' ἔνα καράδι τῆς φιλιάς, φρεγάδα τῆς ἀγάπης
οὐδὲ μαζώνει τὰ παννιά, οὔτε κι' ὅμπρος τραυάξει.
Κι' ὁ καπετάνιος φώναξε νδπίσω ἀπὸ τὴν πρύμη.
«Ἄφηστε, ναύταις, τὰ παννιά, ναύκληρε 'ς τὸ τιμόνι,
10 ν' ἀκούσουμε τοῦ κορασιοῦ πῶς γλυκοτραγουδάει,
τὸ τὶ τραγοῦδι τραγουδάει, τὸ τὶ σκοπὸ τὸ σέρνει.
Κοράσιο, γιὰ τραγούδησε, κοράσιο, ξαναπέ το.
— Σύρετε, ναύταις, 'ς τὸ καλὸ καὶ 'ς τὴν καλὴ τὴν ὥρα,
τὶ ἐγὼ δὲν ἐτραγούδησα γιὰ μπάρκαις, γιὰ καράδια·
παρακαλῶ τὰ κύματα, μὲ τὸν ἀγέρα κρένω
καὶ στέλνω χαιρετίσματα 'ς τὸν κλέφτη τῆς ἀγάπης.»

B'

- Κόρη ξανθή τραγούδαγε 'ς της Τρίχας τὸ γεφῦρι,
 φιλὰ τραγούδια νέλεγε καὶ παραπονεμένα,
 κι' ἀπὸ τὸ χλιθερὸ σκοπό, τὸ χλιθερὸ τραγοῦδι,
 καὶ τὸ γεφῦρι ἐρράγισε καὶ τὸ ποτάμι στάθη,
 5 καὶ τὸ Στοιχεῖο τοῦ ποταμοῦ 'ς τὴν ἄκρια νέπετάχτη.
 Κ' ἔνας διαβάτης φώναξε πὸ πέρα ἀπὸ τὴν ῥάχη.
 «"Αλλαξε, κόρη, τὸν ἦχό, καὶ πὲς ἄλλο τραγοῦδι,
 γιὰ νὰ κινήσῃ δ ποταμός, νὰ σμίξῃ τὸ γεφῦρι,
 καὶ τὸ Στοιχεῖο τοῦ ποταμοῦ 'ς τὸ τόπο του νὰ πάῃ.
 10 — Τὸ πῶς ν' ἀλλάξω τὸν ἦχό, νὰ πάψω τὸ τραγοῦδι,
 τὶ γὰρ τραγοῦδι τὸ εἰπα γώ, γιὰ μοιρολόγι τὸ εἰπα,
 γιατὶ ἔχω πόνο 'ς τὴν καρδιά, ποῦ γιατρεμὸ δὲν ἔχει.
 Μάννα καὶ κύρην ἔχασα κ' ἐννιὰ ἀδερφοὺς στρατιώταις,
 ἔχω καὶ τὸν πολλαχαπῶ ἀρρωστο 'ς τὸ κρεβάτι,
 15 κι' ἀρρωστικὸ μοῦ γύρεψε τὸ τί δὲν εἶν' 'ς τὸν κόσμο.
 Μοῦ γύρεψε λαχοῦ τυρὶ κι' ἀπ' ἀγριογίδα γάλα,
 κι' ὥστε νὰ πάου 'ς τάγρια βουνά, νὰ κατεδῶ 'ς τοὺς κάμπους,
 νὰ κυνηγήσω τὸ λαγό, νὰ πιάσω τάγριογίδι,
 νὰ στήσω μαρμαρόμαντρα καὶ νὰ τυροκομήσω,
 20 πολλαχαπῶ παντρεύτηκε κι' ἄλλη γυναῖκα πῆρε.
 Πῆρε τὴν πλάκα πεθερὰ τὴν μαύρη γῆς γυναῖκα.»

130

- «Τρανταφυλλάκι μ' κόκκινο, μῆλο μου μυρωδᾶτο,
 σὰ σὲ φιλῶ μαραίνεσαι, σὰ σὲ κρατῶ κλονειέσαι,
 βάνω σε 'ς τὴν ἀγκάλη μου καὶ λαχταρεῖ ἡ καρδιά σου.
 Κορίτσι μ', ἄλλον ἀγαπᾶς, ἄλλον θέλεις νὰ πάρης.
 5 — Σὰ δὲν πιστεύῃς, διπιστε, σὰ δὲ θωρῆ δ νοῦς σου,
 βάνε βίγλα 'ς τὰ σπίτια μου, πόρταις καὶ παραθύρια,
 καὶ σύρε φέρε τοὺς γιατρούς, τοὺς καρδιοδιαλεχτᾶδες,
 νὰ μοῦ διαλέξουν τὴν καρδιὰ κι' ὅλα τὰ φυλλοκάρδια·
 κι' ἂ βρῆς ἀπ' ἄλλο νιὸ φιλέ, κι' ἀπ' ἄλλο νιὸν ἀγάπη,

10 σφάξε μ', ἀφέντη μ', σφάξε με πάνω 'ς τὰ γόνατά σου,
καὶ μάσε καὶ τὸ αἷμα μου 'ς ἔνα χρυσὸν μαντῆλι,
καὶ σύρ' το 'ς τὰ ἐννιά χωριά, 'ς τὰ δεκαπέντε κάστρα,
κι' ἂ σὲ ρωτήσουν τί εἰν' αὐτό; Τις ἀγάπης μου τὸ αἷμα.»

131

Αὔγερινὸς θενὰ γενῶ, νάρ ρθω 'ς τὴν κάμερή σου,
νὰ λῦω τὴν τάβλ' ἀποῦ δειπνῆς, τὴν ωλίν' ἀποῦ κοιμᾶσαι,
τὴν κόρ' ἀπ' ἀγκαλιάζεσαι, ἢν εἰν' καλλιὰ πὸ μένα.

132

Η ΓΙ ΑΠΑΡΝΗΜΕΝΗ

Τρεῖς χρόνοι πάνε σήμερο, τέσσερις περπατοῦνε,
καλὴν καρδιὰ δὲν ἔκαμα, μηδὲ καὶ θέλω κάμει,
γιατὶ ξένο μ' ἐφίλησε κ' ἐδιάβη κι' ἀφηκέ με.
Εἶπε. «Τὸ Μάρτη θά ρθω γὼ μὲ τὰ χελιδονάκια.»
5 Θωρῶ τὸ Μάρτη καὶ περγᾶ, Ἀπρίλη καὶ διαβαίνει.

133

Κόρη λυγερή, ξαθή καὶ μαυρομάτα,
ἀναπλέκεντο εἰς ἀντρωμένου μνῆμα.
Τὰ μαλλάκιαν τση τὸν τάφον ἐσκεπάζαν,
τάματάκιαν τση 'ς τὴ γῆ πηγὸν ἐκάναν,
τὰ χεράκιαν τση τὸν Κύριον δοξάζαν.

Στ. 2 ἀνεπλέκεντο ἔλινε τὴν κόμην.

134

ΤΟ ΘΡΗΝΟΣ ΤΣ ΑΓΑΠΗΤΙΚΗΣ

Ἐγώ μνωξα τις ἀγάπης μου, βραδειὰ νὰ μὴν τοσῆς λείψω.
 Μὰ μιὰ βραδειὰ τοσῇ ἔωμεινα, μιὰ νύχτα, μιὰν ἐσπέρα.
 Γεμίζουν τὰ βουνὰ φωναῖς καὶ τὰ λαγκάδια δάκρυα,
 καὶ τὰ λαγκοπεράσματα ἀξέπλεχταις πλεξούδαις.

Στ. 1 Ἐγώ μνωξα = ἐγὼ ὕμωσα, ὥρκισθην. Στ. 4 λαγκοπεράσματα
 (λαγκὸς + πέρασμα) δίοδοι τῶν λαγκαδιῶν.

135

ΛΙΑΝΟΤΡΑΓΟΥΔΑ

(Παινέματα τῆς ἀγαπητικῆς).

α'.

Ἄπ' ὅλα τὰστρα τούρανοῦ ἐνά εἰναι ποῦ σοῦ μοιάζει,
 ἐνα ποῦ βγαίνει τὸ πουρνό, ὅταν γλυκοχαράζῃ.

β'.

Κυπαρισσάκι μου ψηλό, ποιὰ βρύση σὲ ποτίζει,
 ποῦ στέκεις πάντα δροσερὸ κι' ἀνθεῖς καὶ λουλουδίζεις;

γ'.

Μὰ σὺ σαι μιὰ βασίλισσα, π' ὅλον τὸν κόσμο δρίζεις,
 σὰ θέλης παίρνεις τὴν ζωή, σὰ θέλης τὴν χαρίζεις.

δ'.

Οὐτε σ' ἐγέννα ἡ μάννα σου, δὲ γῆλιος ἐκατέβη
 καὶ σοῦ δωκε τὴν δμορφιὰ καὶ πάλι μετανέβη.

ε'.

Ποιὸς γῆλιος λαμπερώτατος σοῦ δωκε τὴν ἀνθάδα,
 καὶ ποιὰ μηλιά, γλυκομηλιά, τὴν ροδοκοκκινάδα;

ς'.

Σὰν τί τὸ θέλει γῆ μάννα σου τὴν νύχτα τὸ λυχνάρι,
ὅποχει μέσ' ἐς τὸ σπίτι της τ' Αὐγούστου τὸ φεγγάρι.

(Παινέματα τοῦ ἀγαπητικοῦ).

ξ'.

Θαμάζομ' ὅντεν πορπατῆς πῶς δὲν ἀνθοῦν οἱ ρούγαις,
καὶ πῶς δὲ γίνεσαι ἀιτός μὲ τσοῦ χρουσαῖς φτερούγαις.

(Παλαιᾶς ἀγάπαις).

η'.

Ἄλησμονιῶνται καὶ οἱ φιλιαῖς, ξεχνιῶνται καὶ οἱ ἀγάπαις,
ἐς τὸ δρόμο νάνταμώνονται σὰν ξένοι, σὰ διαβάταις.

θ'.

Καινούρια ἀγαπημένη μου, στάσου κομμάτ' δπίσω,
παλιὰ φιλιὰ μοῦ πάντησε καὶ θῶ νὰ τὴν μιλήσω.

ι'.

Λησμονημένη σ' εἶχα γώ, τώρα ποῦ σ' εἶδα πάλι,
μοῦ βαλες πόνο ἐς τὴν καρδιὰ καὶ ξάλη ἐς τὸ κεφάλι.

ια'.

Παλιὰ στράτα δὲ χάνεται, καινούρια δὲν πατείται,
οὐδὲ παλιὰ ἀγαπητικὰ δὲν ἀπολησμονείται.

ιβ'.

Σὰν εἶν' γῆ ἀγάπη μπιστική, παλιώνει, μηδὲ λειώνει,
ἀνθεῖ καὶ δένει ἐς τὴν καρδιὰ καὶ ξανακαινουργώνει.

(Καϊμοὶ καὶ βάσανα τῆς ἀγάπης).

ιγ'.

Ἀδύνατό εἶναι μιὰ καρδιὰ σὰν πληγωθῆ νὰ γιάνῃ,
μοιάζει δεντρὶ ποῦ μαραθῆ καὶ πλιὸ καρπὸ δὲν κάνει.

ιδ'.

Ἄγαρθάνω γὰρ γιὰ σέ, δὲ κόσμος τί θὰ λέγῃ;
Πρῶτα τὸν ἐφαρμάκωσε καὶ ὕστερα τόνε κλαίει.

ιε'.

Ἄπὸ μικρὸς σ' ἐφύτεψα μέσ' τῆς καρδιᾶς τὰ βάθη,
καὶ εἰν' ὁ καρπὸς δόποι τρυγῷ, καϊμοί, πληγαῖς καὶ πάθη.

ιξ'.

Ἄπ' τὸ δεντρὶ ποῦ θάρρεψες νὰ φᾶς ἀπ' τὸν καρπό του,
μὴ μυριστῆς τὰ φύλα του καὶ πάργης τὸν καϊμό του.

ιξ'.

Γιὰ ἵδες ἔκεινο τὸ βουνό, ὅποις ἀναψε καὶ καίγει,
κάποιος ἀγάπη νέχασε καὶ κάθεται καὶ κλαίγει.

ιη'.

Δὲν εἰν' ὁ ἔρωτας ἀνθὸς μαζὶ του γιὰ νὰ πατέηῃς,
μέν' εἶναι βάτος μ' ἀγκαθιαῖς κι' ἀλίμονό σου ἀν μπλέεῃς.

ιθ'.

Δὲν εἶναι πόνος νὰ πονῇ, πόνος νὰ θανατώνῃ,
σὰν τὴν ἀγάπη τὴν κρυφή, ποῦ δὲν ἔεφανερώνει.

κ'.

Δίχως χιόνια χιονιέουμαι, δίχως βροχαῖς βροχιοῦμαι,
δίχως μαχαίρια σφάζουμαι δυταῖς σὲ συλλογιοῦμαι.

κα'.

Ἐγέρασαν τὰ πάθη μου σὰν τοῦ Χελμοῦ τὸ χιόνι,
π' ὅσο νὰ λειώσῃ τὸ παλιὸ καινούριο τὸ πλακώνει.

Στ. 1. Χελμὸς τὰ Ἀροάνια ὅρη.

κβ'.

Ἐγώ εἰμ' ἔκεινο τὸ πουλὶ ποῦ 'ς τὴν φωτιὰ σιμώνω,
καίγουμαι, στάχτη γίνουμαι καὶ πάλι ἔσανανώνω.

Παρομοίωσις εὕστοχος τοῦ ἐκ τῆς φλογὸς τοῦ πάθους κατατρυχομένου σταθεροῦ
ἔραστον πρὸς τὸν ἀναγεννώμενον ἐκ τῆς τέφρας τον μυθολογούμενον φοίνικα.

κγ'.

Ἐγώ λεγα κ' ἡ μέλισσα πῶς εἴν' καλὸ πουλάκι,
μ' αὐτή ἔχει μέσα τὸ γλυκὸ καὶ ἀπόξω τὸ φαρμάκι.

κδ'.

Ἐξαφνα μ' ἐπλακώσανε βρονταῖς κι' ἀστροπελέκια,
καὶ μ' ἀσηκώσανε τὸ νοῦ τὰ μάτια τὰ γυναίκεια.

κε'.

Ἐχασα τοῖς ἐλπίδες μου σὰν τοῦ δεντροῦ τὰ φύλλα,
διόπου τὰ παίρνει δ ἄνεμος καὶ μένουνε τὰ ξύλα.

κζ'.

Ἡ ἀγάπη βράχους κατελεῖ καὶ τὰ θεριὰ μερώνει,
κ' ἐγὼ τὴν ἔχω 'ς τὴν καρδιά, γι' αὐτὸ μὲ θανατώνει.

κξ'.

Ἡ μάννα σου 'ς τὸν ὕπνο της, 'ς δινειροφαντασιά της,
εἶδε νὰ γεννηθῇ δαυλὸς νὰ κάψῃ τὴν καρδιά της.

Περίεργος εἶναι ἡ δημοιότης πρὸς τὸνειρον τῆς Ἐκάβης, ἡτις μέλλουσα νὰ
γεννήσῃ τὸν Πάριν εἶδεν διτεκε δαυλὸν διάπυρον.

κη'.

Θάλασσα ὅπ' ὅλα τὰ νερὰ καὶ τὰ ποτάμια πίνεις,
καὶ τὰ δικά μου δάκρυα πιέ, πλατύτερη νὰ γίνης.

κθ'.

Μὲ τῆς ἀγάπης τὴν φωτιὰ ὅποιος καὶ δὲ γιαίνει,
μ' ἂ γιάνη καὶ καμιὰ φορά, πάλε σημάδι μένει.

λ'.

Μ' ὅντε σοῦ θέλω θυμηθῶ μὲ τὰ θεριὰ μαλώνω,
καὶ μὲ τσοῖ δράκους πολεμῶ, καὶ σὰ σὲ δῶ μερώνω.

λα'.

Οὐ γλιος βασιλεύει, καὶ ηγμέρα σώνεται
κι' ὁ νοῦς μου 'ς τὸ κεφάλι δὲ συμπαξώνεται.

λβ'.

Ολα τὰ δένδρα τὴν αὔγη δροσιά εἰναι γιομισμένα,
καὶ μένα τὰ ματάκια μου μὲ δάκρυα βουρκωμένα.

λγ'.

Ο υπνος περιφέρνεται 'ς τὴν κλίνη μου νάπάνω.
κλειστὰ τὰ μάτια σὲ θωρῷ, ἀνοίω τα, σὲ χάνω.

λδ'.

Πάντοτε τρέχω γιὰ νὰ βρῷ βοτάνι γιὰ νὰ γιάνω,
καὶ τὸ βοτάνι τό χει δχτρός, ποῦ θέλει νὰ πεθάνω.

λε'.

Σὰ μοῦ τὸν ἥπηρες τὸ νοῦ, πᾶρε με σκιάς καὶ μένα,
καὶ εἶντα μὲ θέλει κουζουλὸ ή μάννα ποῦ μ' ἐγέννα;
σκιάς = κᾶν, τούλαχιστον. κουζουλὸς τρελλός.

λξ'.

Τί νὰ σοῦ πῶ; τί νὰ μοῦ πῆς; Ἐσὺ καλὰ γνωρίζεις,
καὶ τὴν ψυχή μ' καὶ τὴν καρδιά μ' ἐσὺ μὲ τὴν δρίζεις.

λξ'.

Τὰ βότανα, τὰ γιατρικὰ μόν' τὸ κορμὶ γιατρεύουν,
μὰ οἱ πληγαῖς ποῦ χ' ή καρδιὰ ἄλλο γιατρὸ γυρεύουν.

λη'.

Τὰ χιόνια καὶ τὰ κρούσταλλα φέρνουνε τὰ χαλάζια,
τὰ δάκρυα καὶ οἱ ἀναστεναγμοὶ φέρνουνε τὰ μαράζια.

λθ'.

Τῆς θάλασσας τὰ κύματα τρέχω καὶ δὲν τρομάζω,
κι' ὅτα σὲ συλλογίζωμαι τρέμω κι' ἀναστενάζω.

μ'.

Τὸ μῆλο νεῖναι κόκκινο καὶ ἔχει καὶ τὴν θωριά του,
μὲν κείνο ἔχει σάρανα καὶ τρώει τὴν καρδιά του.

μα'.

Τὸ πληγωμένο στήθος μου πονεῖ, μὰ δὲν τὸ λέει,
τάχειτε μου κι' ἂν τραγουδῇ, μέσα γὴ καρδιά μου κλαίει.

μβ'.

“Ωσὰν γὴ νύχτα γὴ σκοτεινή, π' ὅλα τὰ κάνει μαῦρα,
ἔτσ' εἶναι ὅλα 'ς τὴν καρδιά, σὰν τὴν πλακώσῃ γὴ λαύρα.

μγ'.

“Ως τρέμουν τ' ἀστρα τ' οὐρανοῦ, ὅντε θὰ ξημερώσῃ,
τρέμει καὶ ἐμὲ γὴ καρδοῦλα μου, ὅντε θὰ σ' ἀνταμώσῃ.

(Πόθοι).

μδ'.

“Α μ' ἀγαπᾶς καὶ εἰν' ὅνειρο, ποτὲ νὰ μὴν ξυπνήσω,
γιατὶ μὲ τὴν ἀγάπη σου ποθῶ νὰ ξεψυχήσω.

με'.

Δὲν εἶναι κρῆμα νὰ διψῶ καὶ γὴ βρύση νὰ εἶναι ἐμπρός μου,
νερὸ νὰ μὴ μπορῶ νὰ πιῶ, μεγάλος δὲ καϊμός μου!

μετ'.

Νά σου 'ς τὸν κάμπο λειμονιά, κ' ἐγώ 'ς τὰ ὅρη χιόνι,
νὰ λειώνω νὰ ποτίζουνται οἱ δροσεροὶ σου κλῶνοι.

μετ'.

Νά χα τὸ σύννεφ' ἄλλογο καὶ τάστρη χαλινάρι,
τὸ φεγγαράκι τῆς αὐγῆς νὰ ρχουμου κάθε βράδυ.

μητ'.

Χωρὶς δέρα τὸ πουλί, χωρὶς νερὸ τὸ ψάρι,
χωρὶς ἀγάπη δὲ βαστοῦν κόρη καὶ παλληκάρι.

μεθ'.

Τὰ χείλη σου εἶναι ζάχαρη, τὸ μάγουλό σου μῆλο,
τὰ στήθη σου παράδεισο καὶ τὸ κορμί σου κρίνο.
Νὰ φίλουνα τὴ ζάχαρη, νὰ δάγκωνα τὸ μῆλο,
ν' ἀγοιγέν ὁ παράδεισος, ν' ἀγκάλιαζα τὸν κρίνο.

(Παράπονα).

*ν'.
να'.*

'Εχω σου παραπόνεση χιλιάδες καὶ μυριάδες,
μὰ δὲ μπορῶ νὰ σοῦ τσοῦ πῶ, δέξω μὲ μαντινάδες.

μαντινάδες τὰ κωμαστικὰ ἀσμάτα καὶ ἄλλως λεγόμενα πατινάδες (ή λ. βενετική matinada).

(Χωρισμός).

να'.

'Απ' δηντε δὲν ἔσμιξαιε, ψηλέ, λιγνέ μου κρίνε,
δὲν ἀναντράνισα νὰ ίδω, εἶναι ντουνιᾶς; δὲν εἶναι;
ἀναντράνισα ήτένισα, ἀνέβλεψα.

νβ'.

'Εμίσσεψες καὶ μ' ἀφησες σὰν παραπονεμένη,
σὰν ἐκκλησιὰ ἀλειτούργητη σὲ χώρα κουρσεμένη.

(*Απιστίας*).

νγ'.

Αηλίμονος τὰ πράματα 'ς τὸν κόσμο πῶς περνοῦνε,
ἄλλοι μερώνουν τὰ πουλιὰ κι' ἄλλοι τὰ κυνηγοῦνε.

νδ'.

Βασιλικὸς 'ς τὴ γειτονιά, κ' ἐμεῖς τὸν πεθυμοῦμε,
κ' ἔρχοντ' ἀπ' ἄλλη γειτονιὰ καὶ τὸν κορφολογοῦνε.

νε'.

Ἐγώ λεγα, βρυσοῦλα μου, πῶς τρέχεις γιὰ τ' ἐμένα,
μὰ σύ ἐτρεχεις καὶ πότιζες ὅλα τὰ διψασμένα.

νζ'.

Μηλιά, ποῦ σ' ἔκαμάρωνα καθημερνή καὶ σκόλη,
τωρά πλεξες τὰ κλώνια σου 'σὲ ξένο περιβόλι.

(*H δύναμη τῶν ματιῶν*).

νξ'.

Ἄγγελοστολισμένη μου, ποιὸς σοῦ δωκε τὴ χάρη,
νὰ σαιττεύῃς τοῖς καρδιαῖς δέχως νὰ χηις δοξάρι;

νη'.

Α θέλης νὰ μὴ σ' ἀγαπῶ, πέξ το τῶν διμματιῶν σου,
ὅποῦ μὲ σαγιττεύουνε ὅταν περνῶ ἀπ' ἐμπρός σου.

νθ'.

Ανάμεσα 'ς τὰ φρύδια σου δέχτω χρυσό εἰν' πλεγμένο,
κι' ὅποιο πουλάκι κι' ἀν διαβῆ πιάνεται τὸ καϊμένο.

ξ'.

Γλυκὰ γλυκὰ κυττάζεις, φαρμακερὰ χτυπᾶς,
μὲ δίστομο μαχαῖρι ἔκεινον π' ἀγαπᾶς.

ξα'.

Ο ποταμὸς σέρνει κλαδὶα κ' ἡ θάλασσα καράδια,
κ' ἡ κόρη μὲ τάναμπλεμα σέρνει τὰ παλληκάρια.

Στ. 2. ἀνάμπλεμα = ἀνάβλεμμα.

ξβ'.

Ποιὸς εἶδε τέτοιον πόλεμον νὰ πολεμοῦν τὰ μάτια,
χωρὶς μαχαίρια καὶ σπαθὶα νὰ γένουνται κομμάτια;

(Φιλήματα).

ξγ'.

Ἄρρωστημένος τοῦ γιατροῦ πάντα ζητάει βοτάνι,
κ' ἐγὼ σοῦ ζήτησα φιλί, πολλὰ σοῦ κακοφάνη.

ξδ'.

Μαργαριτάρι ἀτρύπητο, κόρη μου, 'ς τὸ λαιμό μου,
κ' ἔνα μικρό, μικρόπουλο, φιλί 'ς τὸ μάγουλό σου.

ξε'.

"Οποιος φιλάει τὴν αὐγὴν τὴν ἀγαπητική του,
παίρνει τοῦ Μάη τῇ δροσιά, τῇ δήγχνει 'ς τὸ κορμί του.

ξε'.

'Σ τὴν γειτονιά σου μὲ πουλοῦν σκλάδο, κι' ἀγόρασέ με,
γιά να φιλί μὲ δίνουνε, δῶσε το κ' ἔπαρέ με.

(Παντρειά).

ξξ'.

Ποιὸ δέντρο δὲ μαραίνεται, δὲ γέρνει τὰ κλαριά του,
καὶ ποιὸ κορίτσι ἀνύπαντρο δὲν καίει τὴν καρδιά του;

(Πεισματικά).

ξη'.

Πύργος δὲ θεμελιώνεται
χωρὶς μαστόρου μάτι,
κι' ἀγάπη δὲν τελειώνεται,
χωρὶς κακία κι' ἀμάχη.

ξθ'.

Ἄσφαλαχτέ μου, τί κεντᾶς; βάτε μου, τί ἀγκυλώνεις;
ἐκεῖ ποῦ δὲ σὲ θέλουνε τί πᾶς καὶ ἔφυτρώνεις;

ο'.

Ἐγάπουν σου ποῦ πέθαινα καὶ τώρα φχίνεται μου,
ἔνα κερὶ ἀφτούμενο ἐδάστουν κ' ἔσθησέ μου.

οα'.

Ἐχει ὁ καιρὸς γυρίσματα κι' ὁ χρόνος ἐδδομάδες,
καὶ τὰ πουλάκια τάγρια πιάνουνται ἢ τοῖς βροχάδες.

βροχάδες οἱ βρόχοι.

οβ'.

Μὴν καμαρώνης ἀνοιξῃ μὲ τὰ πολλὰ λελούδια,
γιατὶ θελάρθη ὁ θεριστής νὰ τὰ μαράνη ούλα.

ογ'.

Τῆς κορασίδας τὰ μυαλὰ γυρίζουν σὰν τὸ μύλο,
ἔναν ποῦ διώχνει σήμερα, αὔριο τὸν πιάνει φίλο.

οδ'.

Τὸ δέντρ' ὅποι είναι ἢ τὸ βουνὸ δλ' οἱ καιροὶ τ' δρίζουν,
τὴν ὅμορφη τὴν κοπελλιὰ δλοι τὴν τριγυρίζουν.

οε'.

Ψηλὰ τὴν χτίζεις τὴν φωλιά, καὶ θὰ λυγίσῃ ὁ αλῶνος,
καὶ θὰ σου φύγῃ τὸ πουλί καὶ θὰ σου μείνῃ ὁ πόνος.

(Η ὑπερηφάνεια θὰ σὲ βλάψῃ).

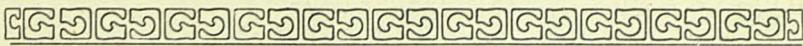
ΝΥΦΙΑΤΙΚΑ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

«Ἡ ποίησις ἐν Ἑλλάδι εἰσχωρεῖ εἰς πάντα
τὰ καθέκαστα τῶν γαμηλίων ἑορτῶν, εἰς
πάσας τὰς γαμηλίους συνηθείας, ὑποδει-
κνύουσα τὸν σκοπὸν αὐτῶν, ἐπεξηγοῦσα
τὴν συμβολικήν των ἔννοιαν, προσδιδόντα
εἰς αὐτὰς πάθος καὶ μεγαλεῖον.»

(Fauriel)

136

Ἐγὼ περνάω κι' ἀντιπερνάω ἐς τῆς Μαρουδῆς τ' ἀλῶνι,
ὅπου ἀλωνίζουν δώδεκα, κι' ὅπου συμπαίζουν δέκα,
κ' ἡ Μάρω μὲ τὴν μάννα της τριγύρω λαγανίζει.
Κ' ἡ μάννα της τῆς ἔλεγε, κ' ἡ μάννα της τῆς λέγει.
5 «Φεύγα ἡ Μαρὼ ὁχ τὸν κουρνιαχτό, φεύγα κι' ἀπὸ τὸν ἥλιο.
— Μάννα, τὸν ἥλιο ἀγαπῶ, τὸν κουρνιαχτὸ τὸν θέλω,
τὸ γιὸ τοῦ πρωτολιχνιστῆ ἀντρα θελὰν τὸν πάρω.
— Ο γιὸς τοῦ πρωτολιχνιστῆ πολλὰ προικιὰ γυρεύει.
— Σὰν τὰ γυρεύῃ δῶστε τα, καλός εἰν' κι' ἀς τὰ πάρη.
10 — Γυρεύει βόιδα τοῦ ζυγοῦ, φοράδα τῆς καβάλλας,
γυρεύει κι' ἀνεμόπαχνο νὰ τρώῃ ἡ φοράδα μέσα,
γυρεύει ἀμπέλια ἀτρύγητα, χωράφια μὲ τὰ στάχυα.
— Σὰν τὰ γυρεύῃ, δῶστε τα, καλός εἰν' κι' ἀς τὰ πάρη.»

Στ. 3. λαγανίζει = καθαρίζει τὸν σῖτον εἰς τὸ ἄλσον ἀπὸ τὰ χοντράδια.
Στ. 5. ἡ Μαρὼ (κλητική). Στ. 11. ἀνεμόπαχνο (ἄνεμος ἡ παχνὶ) ποιητικὸν κοινη-
τικὸν ἐπίθετον τῆς φάτνης.

137

ΕΙΣ ΑΡΡΕΒΩΝΙΑΣΜΕΝΟ

Σὰν κίνησεν ὁ νιούτσικος νὰ πάῃ ν' ἀρραβωνίσῃ,
οὔτε τὸ ροῦχο του ἔβαλεν, οὔτε ζουνάρι ἔζώστη.
Κ' ἡ μάννα του τοῦ φώναζε, κ' ἡ μάννα του τοῦ λέγει.
«Γύρισε, πᾶρ' τὸ ροῦχο σου, ζώσου καὶ τὸ ζουνάρι,
5 καὶ σύρε ν' ἀρραβωνιστῆς παπᾶ τὴν θυγατέρα.
Γύρεψε βόιδα ἐς τὸ ζυγό, γελάδια ἐς τὴν ἀγέλη,
μούλαις, φοράδαις κι' ἀλογα κι' ἀσέλλινο πουλάρι.
— Ἐκεὶ ποῦ πάνω, μάννα μου, ἐγὼ ν' ἀρραβωνίσω,
οὔτε γιὰ ροῦχο μὲ ρωτᾶν, οὔτε καὶ γιὰ ζουνάρι.
10 ἐκεὶ τηρᾶν τὰ νιᾶτα μου, τηρᾶν τὴν ὁμορφιά μου.
Κ' ἐγὼ ἐς τὰ πλούσια τὰ προικιὰ τὸ νοῦ μου δὲν τὸ ἔχω,
τὸν ἔχω γιὰ τῆς λυγερῆς τὰ μάτια καὶ τὰ φρύδια.»

Στ. 7. ἀσέλλινο τὸ μήπω ἐπισαχθέν, ἐκεῖνο εἰς τὸ δποῖον δὲν ἔβαλαν ἀκόμη
σέλλαν. Στ. 8. πάνω = πάω (ὑπάγω).

138

Χαρὰ ἔστι τὴν κόκκινη μηλιά, χαρὰ ἔστι τὸ παλληκάρι,
ὅπου τὸ μῆλο τὸ χρυσὸ θ' ἀπλώσῃ γία νὰ πάρῃ.

139

Καμάρι ἔχουν τὰ πρόβατα, καμάρι ἔχουν τὰ γίδια,
καμάρι ἔχουν καὶ τἄλογα, κι' ὅπου τὰ καθαλλάνε,
καμάρι εἰν' καὶ ἡ πολλὴ σειριά, τάδέρφια τὰ ξαδέρφια.
Σὰν τὸ καμάρι τοῦ γαμπροῦ μὲ τοῖς πολλαῖς κουνιάδαις,
5 οἵταν πάγη ἔστι τὴν πεθερὰ οὐλαῖς τὸν καμαρώνουν.
Τὸν καμαρώνει ἡ πεθερὰ καὶ τὸν ξαναρωτάει.
«Γιούλη μου, τί εἰσαι κίτρινος καὶ τί εἰσαι μαραμμένος;
Νὰ μή σ' ἐμάλωσε κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐδικούς σου;
—Ἐμέν' κι' ἂ μ' ἐμαλώσανε ἡ καρδοῦλα μου τὸ ξέρει..»

Στ. 3. ἡ πολλὴ σειριὰ τὸ πολυνάριθμον γένος, οἱ πολλοὶ συγγενεῖς. Στ. 4.
σὰν τὸ καμάρι (ὅταν αὐτὰ δὲν συγχρίνονται πρὸς τὸ καμάρι τοῦ γαμβροῦ).
Στ. 7. γιούλη μους νίέ μουν (ὑποκοριστικῶς).

140

ΟΤΑΝ ΚΟΣΚΙΝΙΖΟΥΝ ΤΑ ΛΕΥΡΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΨΩΜΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Τρισεύγενη, ἔστι τὸ γάμο σου, ἔστι τάρρεθωνιάσματά σου,
τὰ χιόνια ἀλεύρια νὰ γενοῦν καὶ τὰ πουλιά γουβάλια,
καὶ ἡ θάλασσα γλυκὸ κρασὶ καὶ τὰ καράβια κούπαις,
τὰ κύματα γριβάλογα νὰ ρθοῦν οἱ συμπεθέροι.

141

ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟ, ΟΤΑΝ ΓΕΜΙΖΟΥΝ ΤΑ ΣΤΡΩΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΚΕΦΑΛΑ

A'

Ασπρη κατάσπρη βαμπακιά, δύο εἰχα 'ς τὴν αὐλή μου,
τὴν σκάλιζα, τὴν πότιζα, κ' εἰχα χαρὰ μεγάλη.
Μά ρθε ξένος κι' ἀπόξενος, γῆρας καὶ μοῦ τὴν πῆρε.
Αχάριαν τὸ σπίτι μου, ἀνόστισε γῆ αὐλή μου,
5 άνόστισ' ή δική μου αὐλή, κ' ἐφούμισε τοῦ ξένου.

Εἶκοσι χρόνια πότιζα μηλίτσα 'ς τὴν αὐλή μου,
τώρα ποῦ μοῦ τὴν πήρανε, δις πάγη μὲ τὴν εὐχή μου.

Στ. 4. ἀχάριανε = ἔγινε ἄχαρη. Στ. 5. ἐφούμισε = ἐκαλλωπίσθη, ἐδοξάσθη.

B'

Οὕλους τοὺς καιροὺς κι' οὕλους τοὺς χρόνους,
οὕλους μέ γῆθελες, γλυκειά μου μάννα.
τοῦτον τὸν καιρό, τοῦτον τὸ χρόνο
ἔτρως κ' ἔπινες καὶ μένα πούλειες.
5 Κι' οὔλο μοῦ λεγες, κι' οὔλο μοῦ λέεις.
«Σήκω διάδαινε, σήκω περβάτει,
σύρ' 'ς τὸ σπίτι σου καὶ τοῦτος δουλειαῖς σου.»

142

ΟΤΑΝ ΠΑΝ ΝΑ ΠΑΡΟΥΝ ΤΗ ΝΥΦΗ

Αύτὸ τὰστέρι τὸ λαμπρό, ποῦ πάει κοντὰ 'ς τὴν Πούλια,
αύτὸ μοῦ φέγγει κ' ἔρχομαι, κόρη μ', 'ς τὸν δόρο σου.
Χτυπῶ τὴν θύρα δυὸ φοραῖς, τὸ παραθύρι πέντε.
«Σήκω ν' ἀλλάξῃς, κόρη μου, νὰ βάλης τάρματά σου,

5 γιατ' ήρθαν νὰ σὲ πάρουνε πεζοῦρα, καὶ καβάλλα.
Χίλιοι ἔρχονται καβαλλαριά, κι' ἄλλοι χίλιοι πεζοῦρα,
Ἐγντα μουλάρια κουβαλοῦν σιτάρι γιὰ τὸ γάμο.

Στ. 2. δύορδες ή αὖλεις θύρα, καὶ τόπος ἔξω τῆς οἰκίας ὑπαιθρος καὶ περιφραγμένος. Στ. 4. τάραματα = τὴν στολήν.

143

**ΣΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙ ΠΡΟΤΟΥ ΠΑΡΟΥΝ ΤΗ ΝΥΦΗ
ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΤΡΙΚΟ ΤΗΣ ΣΠΙΤΙ**

Τρεῖς Μοίραις πόθον ἔθαλαν ὥστε νὰ σὲ παντρέψουν,
σήμερ' ἀπὸ τοσοὶ χάραις των στεφάνια θὰ σου πλέξουν.

Πρώτη σου γέννα, νύφη μου, θεὸς νὰ μᾶς τ' ἀξιώσῃ,
μέσα ἢ τὴν Κόκκινη μηλιὰ τοσοὶ Τούρκους νὰ ζυγώξῃ.

Στ. 4. Κόκκινη μηλιὰ ὁ ἀπώτατος ἐκεῖνος τόπος, ὅπου κατὰ τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις θὰ ἐκδιωχθοῦν ἡττημένοι οἱ Τούρκοι. Ζυγώξῃ = διώξῃ.

144

ΟΤΑΝ ΞΕΚΙΝΑΕΙ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΤΡΙΚΟ ΤΗΣ ΣΠΙΤΙ Η ΝΥΦΗ

A'

Σειστῆτ' ἀδρια καὶ βουνά, λαγκάδια μὲ τὰ δάση,
κ' ἡ μάννα τὸ παιδάται τση κλαίει πῶς θὰ τὸ χάσῃ.
Μ' ἀπὸ χαρὰν ἐγρίνιασε, κι' ἀπὸ χαράν τση κλαίει,
κάθε γονιοῦν ν' ἀξιώνη δ θιδὸς παιδιά του νὰ παντρεύγῃ.

Κλαίνε ἀπαρηγόρητα καὶ τὰ πουλιὰ ἢ τὰ δάση,
κλαίει σε κ' ἡ φτωχολογιὰ γιατὶ θὲ νὰ σὲ χάσῃ.

Στ. 1. ἀδρια = δρη.

B'

Ἐπήραμε τὴν πέρδικα, τὴν πενταπλουμισμένη,
κι' ἀφήκαμε τὴν γειτονιὰ σὰ χώρα κρουσεμένη,
σὰν ἐκκλησιὰ ἀλειτούργητη, σὰ νεραντζά κομμένη.

145

ΟΤΑΝ ΦΘΑΝΟΥΝ ΕΙΣ ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΓΑΜΒΡΟΥ

Νύφη μου, ξάστερο νερό και ξέλαμπρο φεγγάρι,
τὸ ταῖρι σού ναι ζηλευτὸ κι' ὅμορφο παλληκάρι.

Σ τὸ σπίτι τὸ πεθερικό, 'ς τὴ γειτονιὰ δποῦ ρθες,
σὰν κυπαρίσσι νὰ σταθῆς, σὰν πρίνος νὰ βίζωσῃς,
και σὰ μηλιὰ γλυκομηλιὰ ν' ἀνθήσῃς, νὰ καρπίσῃς,
νγιοὺς ἐννιὰ ν' ἀξιωθῆς και μιὰ γλυκομηλίτσα.

146

ΟΤΑΝ ΡΑΒΟΥΝ ΣΤΟΝ ΠΑΣΤΟΝ ΒΑΤΟΝ

Ἐβάλαμε τὸ βάτο, τὸ βίζιμὸ δεντρό,
σὰ βάτος νὰ δασώσῃ ἢ νύφη κι' ὁ γαμπρός.

ΟΤΑΝ ΚΙΣΣΩΝ

Σὰν τὸν κισσόν, δποῦ κολλᾶς 'ς τὸ δέντρο και ξαπλώνει,
νὰ σμίξῃ ἢ νύφη τὸ γαμπρὸ και νὰ βίζοσκελώνη.

Στ. 2. Φιξοσκελώνη, νὰ φιξοθολῇ και ἀπλώνη φίξας, νὰ είναι εὐτεκνος.

147

[Τὰ ἑπόμενα ῥ̄σματα, περιγράφοντα σκηνὰς τοῦ ἀκριτικοῦ
ἢ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου, προσαρμόζονται εἰς τὰς γαμηλίους
τελετὰς και τραγουδῶνται συνήθως τὸ μὲν πρῶτον αὐτῶν κατὰ
τὰς ἔωθινὰς ὕδας, τὸ δὲ δεύτερον κατὰ τὸν χωρισμὸν τῆς νύμ-
φης ἀπὸ τῶν γονέων της. Συχνὰ συμφύρονται πρὸς ἄλληλα.]

A'

Τώρα τὴν αὔγη, τώρα ἢ αὔγη χαράζει,
τώρα τὰ πουλιά, τώρα τὰ χελιδόνια,
τώρα οἱ πέρδικες γλυκολαλούν και λένε.

5 «Ξύπνα ἀφέντη μου, ξύπνα γλυκειά μου ἀγάπη,
 ξύπνα ἀγκάλιασε κορμὶ κυπαρισσένιο,
 κάτασπρο λαιμό, βυζιὰ σὰ δυδ λεμόνια,
 σὰν τὸ κρυό νερό, σὰν τοῦ Μαγιοῦ τὸ δρόσο.

— "Ἄς με, λυγερή, ὑπνο νὰ πάρω λίγο·
 γιατὶ ὁ ἀφέντης μου 'ς τὴν βίγλα μ' εἶχε ἀπόψε,
 10 καὶ 'ς τὸν πόλεμο πάντα μπροστὰ μὲ βάνει,
 γιὰ νὰ σκοτωθῶ ἢ σκλάδο νὰ μὲ πάρουν.
 Κ' ἔκαμε δ Θεὸς κ' ἡ Παναγιὰ ἢ παρθένα,
 κ' ἐξεσπάθωσα καὶ μπῆκα μέσ' 'ς τάσκέρι.
 Πολλοὺς ἔκοψα 'ς τὸ ἔμπα καὶ 'ς τὸ ἔβγα,
 15 λίγοι μ' ἔψυγαν, κ' ἐκεῖνοι λαθωμένοι.
 Πῆρα τὸ στρατί, κ' ηῦρα τὸ μονοπάτι,
 κ' ἤρθα κ' ἔπεσα 'ς τὸ στρῶμα ποῦ κοιμᾶσαι,
 νὰ ξεκουραστῶ, νὰ πάρω λίγον ὑπνο.»

B'

"Ἐνας ἄγουρος, κ' ἔνας καλὸς στρατιώτης,
 κάστρο γύρευε, χωρὶ νὰ πάῃ νὰ μείνῃ.
 Μαϊδὲ κάστρο ηῦρέ, μαϊδὲ χωρὶ νὰ μείνῃ,
 βρίσκει ἔνα δεντρί, δεντρὶ ψιλὸ κι ἀπόσκιο.
 5 «Δέξου με, δεντρί, καλοκαρτέρεσέ με,
 γιὰ νὰ κοιμηθῶ, λίγον ὑπνο νὰ πάρω,
 γιατὶ ἀπόστασα 'ς τὸν πόλεμο δλημέρα.
 — Νὰ κ' ἡ βίζα μου, καὶ δέσε τάλογό σου,
 νὰ κ' οἱ κλῶνοι μου καὶ κρέμασ' τάρματά σου,
 νὰ κι' δ ἥσκιος μου καὶ πέσε νὰ πλαγιάσῃς,
 καὶ σὰ σηκωθῆς τὸ νοτιὲ νὰ πληρώσῃς,
 μιὰ σταλιὰ νερὸ 'ς τὴν βίζα μου νὰ βήξῃς.»

NANARIΣΜΑΤΑ

«Νήπια γοῦν εὖμελοῦς μυνωρίσματος κατα-
κούοντα κοιμίζεται.»

(Σέξτος δ 'Εμπειρικός).

"Ὑπνε, ποῦ παίρνεις τὰ μικρά, ἔλα, πᾶρε καὶ τοῦτο,
μικρὸ μικρὸ σοῦ τό δωκα, μεγάλο φέρε μού το·
μεγάλο σὰν ψηλὸ βουνό, ἵσιο σὰν κυπαρίσσι,
κ' οἱ κλῖνοι του ν' ἀπλώνωνται ἐς Ἀνατολὴ καὶ Δύση.

Νὰ μοῦ τὸ πάργης, "Ὑπνε μου, τρεῖς βίγλαις θὰ τοῦ βάλω,
τρεῖς βίγλαις, τρεῖς βιγλάτοραις, κ' οἱ τρεῖς ἀντρεῖωμένοι.
Βάλλω τὸν Ἡλιο ἐς τὰ βουνά, τὸν ἀετὸν ἐς τοὺς κάμπους,
τὸν κυρ Βοριᾶς τὸ δροσερὸ ἀνάμεσα πελάγου.

- 5 Ο "Ἡλιος ἑβασίλεψεν, δ ἀιτὸς ἀποκοιμήθη,
κι' ὁ κυρ Βοριᾶς δ δροσερὸς ἐς τῆς μάννας του πηγαίνει.
«Γιέ μ', ποῦ σουν χτές, ποῦ σουν προχτές, ποῦ σουν τὴν ἄλλη γύχτα;
Μήνα μὲ τάστρι μάλωνες, μήνα μὲ τὸ φεγγάρι,
μήνα μὲ τὸν αὐγερινό, ποῦ μεστ' ἀγαπημένοι;
10 — Μήτε μὲ τάστρι μάλωνα, μήτε μὲ τὸ φεγγάρι,
μήτε μὲ τὸν αὐγερινό, διοῦ στ' ἀγαπημένοι,
χρυσὸν ὑγιὸν ἐδίγλιξα ἐς τὴν ἀργυρή του κούνια.»

"Ὑπνε μου, κ' ἐπαρέ μού το, κι' ἀμε το ἐς τὰ περβόλια,
καὶ τὴν ποδιά του γέμισε τριαντάφυλλα καὶ ρόδα,
Τὰ ρόδα νά 'ν τῆς μάνας του, τὰ μῆλα τοῦ κυροῦ του,
καὶ τάσπρα τριαντάφυλλα νά ναι τοῦ σάντουλού του.

- 5 Ο ὑπνος τρέφει τὰ μωρά, κι' δ κάμπος τὰ βοσκάρια,
κ' ἐμένα τὸ παιδάκι μου τὸ τρέφουνε τὰ χάδια.

‘Ο υπνος μου ’ς τὰ μάτια σου κ’ ή γειά ’ς τὴν κεφαλή σου,
κι’ ή ἀγρυπνιὰ ’ς τὸν κύρη σου, νὰ κάμη τὸ προικί σου.
Κοιμήσου, ποῦ ’ς τὸ γάμο σου, ’ς τάρραβωνιάσματά σου
10 θ’ ἀνοίξουν ρόδα καὶ ἀνθοὶ μέσα ’ς τὴν κάμαρά σου.
Τὰ χιόνια ἀλεύρια θὰ γένοῦν καὶ τὰ βουνά δαμάλια,
κ’ ή θάλασσα γλυκὸ κρασί νὰ πιοῦν τὰ παλληκάρια.

Στ. 4. σάντουλος ὁ ἀνάδοχος (ιταλ. santolo).

151

Γιόκα μ’, ὅταν σ’ ἔκανα,
πῶς δὲν ἔξαπέτησα,
πῶς δὲν ἔκανα φτερά,
σὰν τοῦ παγονιοῦ χρυσά,
5 νὰ πετάξω ’ς τὰ βουνά;

Στ. 2. ἔξαπέτησα—ἐπέιοαξα,

152

Χῆνα μου, ἀπλωσ’ τὰ φτερά, νὰ πλύνω τοῦ παιδιοῦ μου,
ἀιτέ μου τὰ φτερούγια σου, ν’ ἀπλώσω τάγωριοῦ μου,
καὶ σὺ ἀηδόνι μου χρυσὸ ’ς τὴν κούνια νὰ καθήσῃς,
μὲ τῇ γλυκειά σου τῇ φωνῇ νὰ μοῦ τὸ νανουρίσῃς,
5 καὶ σὰν τὸ ἰδῆς νὰ κοιμηθῇ, τὰ μάτια του νὰ κλείσῃ,
τρέξε τὸν “Ὕπνο φώναξε νὰ μοῦ τὸ σεργιανίσῃ.”
“Ελα, “Ὕπνε, καὶ πᾶρε το, πάν το ’ς τὰ περιβόλια,
καὶ γέμισε τοὺς κόρφους του τραντάφυλλα καὶ ρόδα·
τὰ ρόδα θά εἰν’ τῆς μάννας του καὶ τάνθη τοῦ κυροῦ του
10 καὶ τὰ χρυσὰ τραντάφυλλα θανά είναι τοῦ γονοῦ του.

153

[Τὸ νανάρισμα τοῦτο δεικνύουν ὅτι εἶναι παλαιὸν αἱ ἐν αὐτῷ ἀναμνήσεις τῆς βυζαντινῆς τέχνης· τὰ ποικίλματα τοῦ σκεπάσματος καὶ τὰ μαργαριτοκόδσμητα κόκκινα τσαγγία κατασκευάζονται εἰς τὴν Πόλην, ἀλλ᾽ εἰς τὴν Πόλην τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων καὶ ὅχι τὴν τουρκοκρατουμένην Κωνσταντινούπολιν.]

- Κοιμήσου ἀστρί, κοιμήσου αὐγή, κοιμήσου νιὸ φεγγάρι,
κοιμήσου, ποῦ νὰ σὲ χαρῇ δικός ποῦ θὰ σὲ πάρη.
Κοιμήσου ποῦ παράγγειλα 'ς τὴν Πόλη τὰ χρυσά σου,
'ς τὴν Βενετιὰ τὰ ρούχα σου καὶ τὰ διαμαντικά σου.
- 5 Κοιμήσου ποῦ σοῦ δάδουνε τὸ πάπλωμα 'ς τὴν Πόλη,
καὶ σοῦ τὸ τελεῖώνουνε σαρανταδύδι μαστόροι:
'ς τὴν μέση βάνουν τὸν ἀετό, 'ς τὴν ἄκρη τὸ παγόνι.
Νάνι τοῦ δίγγα τὸ παιδί, τοῦ βασιλικῆ τάγγόνι.
Κοιμήσου καὶ παράγγειλα παπούτσια 'ς τὸν τσαγγάρη,
- 10 νὰ σοῦ τὰ κάνη κόκκινα μὲ τὸ μαργαριτάρι.
Κοιμήσου μέσ' 'ς τὴν κούνια σου καὶ 'ς τὰ παχιὰ παννιά σου,
ἡ Παναγιὰ ἡ δέσποινα νὰ εἶναι συντροφιά σου.

154

[Τὸ χιακὸν τοῦτο νανάρισμα εἶναι τοῦ δῆμου τῶν Μαστιχοχώρων ἀποτελουμένου ἐξ εἰκοσιενὸς χωρίων· διὰ τοῦτο ἡ ναναριζίουσα μάννα πρωτίστην εὐχὴν δίδει εἰς τὸ τέκνον της, πλουτῆσαν νὰ συστήσῃ 21 σχολεῖα, ἐν εἰς ἔκαστον χωρίον, περὶ δύν παραπονεῖται διὰ δὲν μεριμνῶσιν οἱ ἄρχοντες τοῦ δῆμου, ἐπιλήσμονες γενόμενοι τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν πρὸς τὸ ἔθνος.]

- Κάμε Χριστὲ τσαὶ Παναγιά, τσαὶ θρέψε τὸ παιδί μου,
νὰ μεγαλώσῃ, νὰ θραφῇ, καλὸ παιδὶ νὰ γίνῃ.
Τύχη χρυσὴ δὲ τοῦ δίγετε τσαὶ φώτιση μεγάλη,
νὰ μάθῃ γράμματα πολλὰ τσαὶ φρόνιμο νὰ γίνῃ,
5 γιὰ νὰ τσερδίτῃ χρήματα, παντοῦ καλὰ νὰ κάμνῃ,
ἔνα τσαὶ εἴκοσι σκολειά μ' ἀληθινοὺς δασκάλους,
νὰ μάθουν γράμματα οἱ φτωχοί, ἀθρῷποι νὰ γενοῦνε,
νὰ μάθουν πῶς ρφανέψαμεν ἀπὸ τοὺς ἀρχοντάς μας,
νὰ μάθουν πῶς ἔεχάσαμεν τοῦ γένου μας τὰ φρένα,
10 πῶς ὁ καθείς μας χρεωστεῖ βοήθειαν νὰ δίνῃ
εἰς τὰ σκολειά, ἃ τοῖς ἐκκλησιαῖς τσαὶ ἃ τὰ δρφανεμένα.

ΚΑΛΑΝΔΑ

ΒΑΪΤΙΚΑ

«Τάσματα τοῦ ἀγερμοῦ, ἄπινα εἰς τακτὰς
ἡμέρας τοῦ ἔτους τραγουδοῦν ὅμιλοι παι-
δῶν, περιερχόμενοι ἀπὸ θύρας εἰς θύ-
ραν πρὸς συλλογὴν μικρῶν φιλοδωρη-
μάτων εἰς εἴδη ἡ κεφαλάτια, στενήν ἔχοντ-
συνάφειαν πρὸς συνηθείας τῆς ἀρχαίας
λατρείας· διότι κατάδηλος εἶναι ἡ συγγέ-
νεια τούτων πρὸς τάρχατα ἔθιμα τῆς
εἰρεσιώνης, τοῦ κορωνίσματος, τοῦ χελι-
δονίσματος. Καὶ δὲν ἔχοντα μάνον τὸ
θέμα ὅμοιον τῷσματα ταῦτα πρὸς τάντι-
στοιχα ἀρχαῖα, ἀλλ᾽ ὅμοιαν ἔχοντα καὶ
τὴν σύνθεσιν καθός καὶ τὸν χαρακτῆρα
καὶ τὴν οὐσίαν τῶν ἐκφραζομένων συν-
αισθημάτων καὶ ἐννοιῶν. Καὶ εἰς τάρχατα
ὅπως καὶ εἰς τὰ σημερινὰ τὰ αὐτὰ ἔγκω-
μια ἐπιδαιψιλεύονται εἰς ἐκεῖνον, πρὸς δὲν
ὑποβάλλεται ἡ αἴτησις, αἱ αὐταὶ φιλικαὶ
εὐχαὶ ὑπὲρ εὐημερίας τοῦ οἴκου του.
Καὶ ἂν εἰς τάρχατα ἄσματα ἡ διατύ-
πωσις τῶν ἐπαίνων καὶ τῶν εὐχῶν ἔχει
μειῶσιν χάριν, φυσικότητα καὶ ἀπλό-
τητα, τῶν σημερινῶν δὲ ὅμως δὲ τρόπος
δύναται ἵσως νὰ κατιθῇ ὡς ζωηρότερος,
πρωτοτυπότερος καὶ τρυφερότερος.»

(Fauriel).

ΣΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΗ

Αφέντη, διντας γεννήθηκες σὲ θρέφαν τὰ λιοντάρια,
κ' ἔβγηκες ὁ ἔσδιαλεχτός μέσα 'ς τὰ παλληγάρια.

Ἄλλοι κουρσένουν μὲ σπαθά, κι' ἄλλοι μὲ τὰ δοξάρια,
καὶ σύ, τί θᾶμα εἰν^ο αὐτό! κουρσένεις μὲ τὸ μάτι.

5 Καὶ τοῦ ματιοῦ σου ἡ σαϊτιὰ πύργους ἔθεμελιώνει,
πύργους καὶ πετροπήγαδα κι' αὐλαῖς μαρμαρωμέναις.

ΣΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΗ ΑΝ ΕΙΝΑΙ ΓΕΩΡΓΟΣ

Ἐσένα πρέπει ἀφέντη μου, τὸ ἀξιό τὸ ζευγάρι,
τὸ ἀξιό, τὸ περήφανο καὶ τὸ στεφανωμένο.

Ἄς εἰν^ο καλὰ τάλέτρι σου, θεός νὰ τὸ πλουταίνῃ,
γιὰ νὰ θερίζῃς σταυρωτά, νὰ δένῃς ἀντρειωμένα,

5 γιὰ θημωνιάζῃς πυργωτά, νὰ ζῆς γιὰ νὰ σὲ πάρω,
νὰ κοσκινίζῃς μάλαμα, νὰ πέφτῃ τὸ χρυσάφι,
τὰ πυκνοκοσκινίσματα νὰ δίνῃς 'ς τοῖς βαΐστραις.

Στ. 5. νὰ σὲ πάρω (σύζυγον) ἡ τραγουδοῦσα εἶναι πάντοτε κόδη. Στ. 7.
βαΐστραις τὰ κοράσια, τὰ ὅποῖα περιερχόμενα ἀνὰ τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς οἰκίας
κατὰ τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου καὶ τὴν ἑορτὴν τῶν Βαΐων, τραγουδοῦν τὰ
λεγόμενα βαΐτικα εὐχετικὰ τραγούδια.

157

ΣΤΟΝ ΠΑΠΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Αύτὰ τὰ σπίτια τὰ ψηλὰ τὰ μαρμαροχιτισμένα,
 μὲ ταῖς μεγάλαις ταῖς αὐλαῖς καὶ τοῖς πλακοστρωμέναις,
 νά χουν καὶ χίλια πρόσθια καὶ πεντακόσια γίδια,
 νά χουν ζευγάρια εἴκοσι καὶ δεκοχτὼ φοράδες,
 5 νά χουν γελάδες ἑκατό, κι' ἀμπάρια φορτωμένα,
 νά μπαινοθγάίνουν οἱ δικοί, οἱ φίλοι νὰ μὴ λείπουν,
 κι' ὅσοι διαβάταις ἀπερνοῦν νὰ τρῶνε, νὰ κοιμῶνται.

158

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΕΣΤΟΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Αφέντη μου, 'ς τὰ σπίτια σου χρυσαῖς καντήλαις φέγγουν,
 φέγγουν 'ς τοὺς ξένους νὰ δειπνοῦν, 'ς τοὺς ξένους νὰ πλαγιάζουν,
 φέγγει καὶ μιὰ 'ς τάιταῖρι σου νὰ στρώνῃ νὰ κοιμᾶστε,
 ἀπάνου 'ς τὰ τριαντάφυλλα κι' ἀπάνω 'ς τὰ μιμίσια,
 5 νὰ πέφτουν τάνθια ἀπάνου σου, τὰ μῆλα 'ς τὴν ποδιά σου,
 καὶ τὰ κορφολογήματα τριγύρω 'ς τὸ λαιμό σου.

Στ. 4. μιμίσια ἄνθη, πιθαρῶς ἵα. (*'Er Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τὰ Ἰα λέγονται ξισια.'*)

159

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΡΑ

Κυρά ψηλή, κυρά λιγνή, κυρά καμαρωμένη,
 κυρά μ', ὅταν ἐκίνησες νὰ πᾶς 'ς τὴν ἐκκλησία,
 ἡ στράτα ρόδα γιόμισε κ' ἡ ἐκκλησία τὸ μόσκο,
 κι' ἀπὸ τὸ μόσκο τὸν πολὺν οἱ τοῖχοι ῥαγιστήκαν.
 5 Παπᾶδες, διᾶκοι σὲ κυτᾶν, τὸ διάβασμά τους χάνουν,
 τὰ ψαλτικά τους λησμονοῦν ψαλτᾶδες, κανονάρχαις.

160

ΑΛΛΟ Σ ΤΗΝ ΚΥΡΑ

Κυρά ἀργυρή, κυρά χρυσή, κυρά μαλαματένια,
 δταν ὁ θιδες ἐμοίραζε τὴν ἐμορφιὰν τὸν κόσμο,
 καὶ σὺ στὴν πόρτα στέκουσον, τὴν καλομοίρα πῆρες.
 Πῆρες τὰ ρόδα ἀπ' τῇ ροδιά, τάσπράδι ἀπὸ τὸ χιόνι,
 5 πῆρες καὶ τὸ ματόφρυδο ἀπὸ τὸ χελιδόνι.

161

ΣΤΟ ΜΙΚΡΟ ΓΙΟ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΗ

Κυρά ἔχεις ὅμορφο μικρό, ὃς τὸ μόσκο ἀναθρεμμένο,
 τὸ λούζουν, τὸ στολίζουνε, ὃς τὸ δάσκαλο τὸ στέλνεις,
 τὸ καρτεράει δ δάσκαλος μὲ μιὰ χρυσὴ βεργοῦλα,
 τὸ καρτεράει ἡ δασκάλισσα μὲ δυὸ κλωνάρια μόσκο.
 5 «Παιδί μου, ποῦ εἰν' τὰ γράμματα, παιδί μου, ποῦ εἰν' δ νοῦς σου;
 — Τὰ γράμματά μου ὃς τὸ χαρτὶ κι' δ νοῦς μου πέρα δέρνει,
 πέρα ὃς τοῖς νιαῖς τοῖς ὅμορφαις, πέρα ὃς τοῖς μαυρομάταις,
 πόχουν τὰ μάτια σὰν ἐλιά, τὰ φρύδια σὰ γαϊτάνι.»

162

ΣΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΓΙΟ

Ἐλα κι' δες τὸ παινέσουμε τοῦτο τὸ παλληκάρι,
 ὁπόχει πλάταις γι' ἄρματα κι' ἄρμονις γιὰ τὸ λιθάρι,
 καὶ χέρια γοργογύριστα νὰ βήχησον τὴν σαΐττα,
 νὰ σαΐττεύῃ τὰ πουλιὰ καὶ τὰ ὅμορφα κορίτσια.

Στ. 2. λιθάρι εἰς τὸ ἀγώνισμα τῆς λιθοβολίας.

163

ΣΤΗ ΘΥΓΑΤΕΡΑ

Μάννα τὴν θυγατέρα σου, τὴν μικροκανακάρα,
τὴν ἔλουζες, τὴν χτένιζες, ὃς τὰ σύνεφα τὴν κρύθεις,
καὶ σάλεψαν τὰ σύννεφα καὶ φάνηκεν ἡ κόρη,
φανῆκαν τὰ σγουρὰ μαλλιά, τάρχοντικὰ πλεξίδια.

164

ΤΟΥ ΜΑΗ ΝΟΜΟΚΛΑΥΣ ΟΤΣ

Ἐμπήκε δέ Μάης, ἐμπήκε δέ Μάης, ἐμπήκε δέ Μάης δέ μῆνας.
 Ο Μάης μὲ τὰ τριαντάφυλλα κι' ὁ Ἀπρίλης μὲ τὰ ρόδα.
 Μάη μου, Μάη δροσερέ, κι' Ἀπρίλη λουλουδᾶτε,
 Ἀπρίλη ρόδοφόρετε, Μάη μου κανακάρη,
 5 π' δλον τὸν κόσμο γιώμισες μ' ἄνθη καὶ μὲ λουλούδια
 κ' ἐμένα μὲ περίπλεξες ὃς τῆς κόρης τοῖς ἀγκάλαις.
 Γιὰ μήνυσέ μου λυγερή, γιὰ μήνυσέ μου κόρη,
 νὰ δώσω τὸ χαιρετισμὸ νόσο π' ἀγθοῦν οἱ κάμποι,
 στέφανα νὰ μᾶς πλέξουνε μὲ τάνθισμένο κλῆμα,
 10 νὰ στρώσουνε τὴν κλίνη μας μὲ τῆς μυρτιᾶς τὰ ἄνθη,
 νὰ πέφτουν τάνθη ἀπάνω σου, τὰ ρόδα ὃς τὴν ποδιά σου
 καὶ τρία χρυσὰ γαρίφαλα τριγύρω ὃς τὸ λαιμό σου.

Στ. 9. Ἐκ κλήματος πλέκονται τὰ στέφανα τῶν γάμων.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ
ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΕΙΑΣ

Ἡ ξενιτειὰ κὶ δὲ θάρατος ἀδέλφια λογοῦνται.
(Περὶ τῆς ξενιτείας στ. 67).

τον πατέρα της ονόματι ονόματι της μητέρας της

Δε. 151. 196.

164

175

(Η MANNA ΤΟΥ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΥ)

[Σπανιώτατα ἀφοριμή τοῦ ἔκπατρισμοῦ τῶν νέων είναι διάστασις πρὸς τοὺς οἰκείους αὐτῶν, τὸνναντίον δὲ πρὸς τὴν ξενιτείαν ἐξωθεῖ αὐτοὺς συνήθως ἡ ἐπιθυμία ὅπως ὥφελήσωσι τὴν οἰκογένειάν των διὰ τοῦ πλούτου, τὸν διοῖν προσδοκῶσι ν' ἀποκτήσωσιν ἐργαζόμενοι μακρὰν τῆς πατρίδος των. Οἱ δὲ γονεῖς βαρέως φέρουν τὸν χωρισμὸν καὶ πολλάκις προσπαθοῦν ν' ἀπότρέψουν αὐτὸν. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς παραλλαγάς τοῦ κατωτέρῳ ἄσματος φέρεται ἡ μήτηρ καταρωμένη τὸν νίον, ἀλλὰ καταρωμένη αὐτὸν διότι ἀπεφάσισε ν' ἀποδημήσῃ. Ἀλλ' ἡ κατάρα τῆς μητρός είναι ἐπουσιῶδες στοχεῖον τοῦ ἄσματος, τοῦ διοῖν σκοπός είναι ἡ διεκτραγώδησις τῆς βαρείας μούρας τοῦ ξενιτευομένου καὶ τῆς θλίψεως εἰς τὴν ὁποίαν είναι βυθισμένη ἡ οἰκογένειά του ἀναμένουσα μάτην ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν ἐπανοδόν του.]

Τὸ ἄσμα είναι τὰ μάλιστα διαδεδομένον εἰς πάσας τὰς ἑλληνικάς χώρας, φαίνεται δὲ πολὺ παλαιόν δ κατά τὸν ΙΕ' ή ΙΣ' αἰώνα γράφας τὸ Περὶ τῆς ξενιτείας στιχούργημα ἐγίνωσκε πιθανῶς αὐτὸν καὶ παρέλαβεν ἐξ αὐτοῦ τὴν ἐν τέλει εἰκόνα τῆς ἀποστολῆς διὰ πτηνῶν γράμματος τοῦ θνήσκοντος ξενιτεμένου πρὸς τὴν οἰκογένειάν του.]

- "Ολαῖς οἱ μάνναις τὰ παιδιά, ὅλαις εὐκατῆς τοὺς δίνουν,
καὶ μιά μαννα, κακή μαννα τὸ γιό της καταρειέται.
Διώξε με, μάννα, διώξε με, μὲ ξύλα μὲ λιθάρια,
γιὰ νὰ μὲ πάρῃ τὸ κακὸ κ' ἡ ἐντροπὴ τοῦ κόσμου,
5 νὰ σφίξω τὰ ματάκια μου, νὰ φύγω ἀπὸ μπροστά σου·
νὰ πάω κ' ἐγὼ μὲ τὰ πουλιά καὶ μὲ τὰ χελιδόνια,
τὰ χελιδόνια νὰ γυρνοῦν κ' ἐγὼ νὰ μὴ γυρίζω.
Θὰ κάμης χρόνους νὰ μὲ ιδής, κακιούς νὰ μ' ἀπαντήσῃς.
Θὰ ρήσουνε, μάννα μου, οἱ γιορταῖς, οἱ μεγαλοβδομάδες,
10 θὰ πᾶς μέσα 'σ τὴν ἐκκλησιὰ μὲ τὴν καρδιὰ καμένη,
θὰ ιδής τοῖς νιαῖς, θὰ ιδής τοὺς νιούς, θὰ ιδής τὰ παλληκάρια,
καὶ θὰ στραφῆς 'σ τὴ μιὰ μεριά, καὶ θὰ στραφῆς 'σ τὴν ἄλλη,
θὰ βρῆς τὸν τόπο μου ἀδειανὸ καὶ 'σ τὸ σταύρι μου ἄλλον,
θὰ σ' ἔρθῃ δίψα 'σ τὴν καρδιὰ καὶ κάψα μέσ' 'σ τάχειλι
15 θὰ θολωθοῦν τὰ μάτια σου, τηράγοντα τοῖς στράταις,
καὶ θὰ στεγγώσῃ ἡ γλώσσα σου ρωτῶντας τοὺς διαβάταις.

- «Διαβάταις, ποῦ διαβαίνετε, περάταις, ποῦ περνᾶτε,
μήν εἰδετε τὸ γιούλη μου, τὸ μοναχὸ παιδί μου;
- Κι' ἀνίσως κι' ἀν τὸν εἰδαμε, μαύρη ὀρφανὴ μαννοῦλα,
20 ποῦθε νὰ τὸν γνωρίσουμε; γιὰ πές μας τὰ σημάδια.
- Ψηλὸ λιγνό ἔχει τὸ κορμί, ἵσιο σὲν κυπαρίσσι,
σὲ δυὸ βουνά εἰναι οἱ πλάταις του, σὰν κάστρο ἡ κεφαλὴ του,
σὲ νερατζοῦλα φουντωτὴ φουντιώνουν τὰ μαλλιά του.
- Εψὲς προφὲς τὸν εἰδαμε 'ς τὸν ἄμμο ἔκπλωμένο,
εἶχε τὰ θύκια πάπλωμα καὶ τοὺς ἀφρούς σεντόνι,
τὰ χοχλιδάκια τοῦ γιαλοῦ εἶχε γιὰ προσκεφάλι.
Μαῦρα πουλιὰ τὸν τρώγανε κι' ἀσπρα τὸν τριγυρίζαν,
κ' ἔνα πουλί, καλὸ πουλί μὲ τὰ φτερὰ ἀσημένια,
σὲν ἄνθρωπος ἐδάκρυζε καὶ τὸν μοιρολογοῦσε.
- 30 — Ποῦ εἰναι, ξένε μ', ἡ μάννα σου καὶ ποῦ εἰναι κι' ἡ καλὴ σου,
νὰ κλάψουνε τὰ νιᾶτα σου νὰ σιάσουν τὸ κορμί σου;»
Καὶ κείνος ἀποκρίθηκε μὲ τὰ φημένα χεῖλη.
Αθ. 4. 80, 35
6, 157
Μων

«Φάγε καὶ σὺ καλὸ πουλί ἀπ' ἀντρειωμένου πλάταις,
φάγε ἀπὸ πόδια γλήγορα καὶ χέρια προκομμένα,
φάγε πουλί ἀπ' τὴν γιότη μου, φάγε κι' ἀπ' τὴν ἀντρειά μου,
φάγε κι' ἀπ' τὴν γλωσσοῦλα μου τὴν ἀγδονολαλοῦσα,
έποι τὴν εἶχαν τὰ πουλιὰ σκοπὸ καὶ κελαΐδοῦσαν.

— Δὲ θέλω γὼ ἀπ' τὴν γιότη σου κι' οὕτε κι' ἀπ' τὴν ἀντρειά σου,
οὕτε κι' ἀπὸ τὴν γλῶσσα σου τὴν ἀγδονολαλοῦσα,
40 δέποι τὴν εἶχαν τὰ πουλιὰ σκοπὸ καὶ κελαΐδοῦσαν,
γιατί είμαι ἀπὸ τὸν τόπο σου κι' ἀπὸ τὴν γειτονιά σου.

— Μά ἀν εἴσαι ἀπὸ τὸν τόπο μου κι' ἀπὸ τὴν γειτονιά μου,
χαμπήλωσ' τοῖς φτερούγαις σου τριὰ λόγια νὰ σοῦ γράψω,
τό να νὰ πᾶς τῆς μάννας μου, τάλλο τῆς ἀδερφῆς μου,
45 τὸ τρίτο τὸ φαρμακερὸ νὰ πᾶς τῆς ποθητῆς μου.
Νὰ τὸ διαβάζῃ ἡ μάννα μου, νὰ κλαίῃ ἡ ἀδερφή μου,
νὰ τὸ διαβάζῃ ἡ ἀδερφή, νὰ κλαίῃ ἡ ποθητή μου,
νὰ τὸ διαβάζῃ ἡ ποθητή, νὰ κλαίῃ ὁ κόσμος ὅλος.»

Στ. 9. μεγαλοβδομάδες αἱ ἑορταὶ τῆς Μεγάλης ἔβδομάδος (τοῦ Πάσχα).
 Στ. 25. Θύκια=φύκη. Στ. 31. νὰ σιάσουν τὸ κορμί σου νὰ εὐπολείσουν
τὸ σῶμά σου διὰ τὴν κηδείαν.

166

- «Σ' ἀφήνω γειά, μαννούλα μου, σ' ἀφήνω γειά, πατέρα,
ἔχετε γειὰ ἀδερφάκια μου καὶ σεῖς ἔαδερφοπούλαις.
Θὰ φύγω, θὰ ξενιτευτῶ, θὰ πάω μακριὰ ὃς τὰ ξέγα.
Θὰ φύγω, μάννα, καὶ θὰ ρτῶ καὶ μὴν πολυλυπειέσαι.
- 5 Απὸ τὰ ξένα ποῦ βρεθῶ μηγνύματα σου στέλνω
μὲ τὴ δροσιὰ τῆς ἄνοιξης, τὴν πάχνη τοῦ χειμῶνα,
καὶ μὲ τάστερια τούρανοῦ, τὰ ρόδα τοῦ Μαΐου.
Θανὰ σου στέλνω μάλαμα, θανὰ σου στέλνω ἀσῆμι,
θανὰ σου στέλνω πράματα π' οὐδὲ τὰ συλλογείεσαι.
- 10 — Παιδί μου, πάσινε ὃς τὸ καλὸ κι' ὅλοι οἱ ἀγιοὶ κοντά σου,
καὶ τῆς μαννούλας σου ἡ εὐχὴ νά είναι γιὰ φυλαχτό σου,
νά μὴ σὲ πιάνει βάσκαμα καὶ τὸ κακὸ τὸ μάτι.
Θυμήσου με, παιδάκι μου, κι' ἐμὲ καὶ τὰ παιδιά μου,
μὴ σὲ πλανέσῃ ἡ ξενιτειὰ καὶ μᾶς ἀλησμονήσῃ.
- 15 — Κάλλιο, μαννούλα μου γλυκείά, κάλλιο νὰ σκάσω πρώτα,
παρὰ νὰ μὴ σᾶς θυμηθῶ ὃς τὰ ἔρημα τὰ ξένα.»

Δώδεκα χρόνοι ἀπέρασαν καὶ δεκαπέντε μῆνες,
καράδια δὲν τὸν εἴδανε, ναύταις δὲν τόνε ξέρουν.

- Πρῶτο φιλὶ ἀναστέναξε, δεύτερο, τὸν πλανάει,
τρίτο φιλὶ φαρμακερὸ τὴ μάννα ἀλησμονάει.

167

Τὴν ξενιτειά, τὴν ἀρφανιά, τὴν πίκρα, τὴν ἀγάπη,
τὰ τέσσαρα τὰ ζύγιασαν, βαρύτερά εἰν' τὰ ξένα.
Οἱ ξένοις εἰς τὴν ξενιτειὰ πρέπει νὰ βάνη μαῦρα,
γιὰ νὰ ταιριάζῃ ἡ φορεσιὰ μὲ τῆς καρδιᾶς τὴ λάδρα.

Δ. 253

168

- Ξενιτεμένο μου πουλὶ καὶ παραπονεμένο,
 ἥξεντειὰ σὲ χαίρεται κ' ἐγώ χω τὸν καϊμό σου.
 Τί νὰ σου στείλω, ξένε μου, τί νὰ σου προσδόχησω;
 Μῆλο ἀν σου στείλω σέπεται, τριαντάφυλλο μαδειέται,
 5 σταφύλι ξερογιάζεται, κυδῶνι μαραγκιάζει.
 Νὰ στείλω μὲ τὰ δάκρυα μου μαντήλι μουσκεμένο,
 τὰ δάκρυα μού εἶναι καυτέρα, καὶ καῖνε τὸ μαντήλι.
 Τί νὰ σου στείλω, ξένε μου, τί νὰ σου προσδόχησω;
- Σηκώνομαι τὴν χαραυγή, γιατί ὑπνο δὲν εύρίσκω,
 10 ἀνοίγω τὸ παράθυρο, κυττάζω τοὺς διαβάταις,
 κυττάζω τοῖς γειτόνισσας καὶ τοῖς καλοτυχίζω,
 πῶς ταχταρίζουν τὰ μικρὰ καὶ τὰ γλυκοδυζαίνουν.
 Μὲ παίρνει τὸ παράπονο, τὸ παραθύρι ἀφήνω,
 καὶ μπαίγω μέσα, κάθομαι, καὶ μαῦρα δάκρυα χύνω.

Στ. 12. ταχταρίζουν=χορεύουν εἰς τὰς ἀγκάλας των.

169

- «Νεραντζοῦλα φουντωμένη ποῦ εἶναι τὰνθη σου,
 ποῦ εἶναι ἡ πρώτη σου δμορφάδα καὶ τὰ κάλλη σου;
 —Φύσηξε βοριάσξ ὀρέας καὶ τίναξε,
 5 κ' ἡ φουρτοῦνα τοῦ πελάγου τ' ἀποχάλασε.
 Σὲ παρακαλῶ, βοριά μου, φύσα ταπεινά,
 γιὰ ταπεινώσ' τὴν ἀντάρα καὶ τὸν κορνιαχτό,
 τὴν βοή σου τὴν μεγάλη καὶ τὸν ἀχητό,
 10 γιὰ ν' ἀράξουν τὰ καράδια τὰ σπετσιώτικα,
 νά ρθουν καὶ τὰ παλληκάρια τὰ νησιώτικα.
 "Ολα τὰ καράδια ἀράξαν, κι' ὅλα φάνηκαν,
 κι' ὁ λεβέντης ὁ δικός μου δὲν ἔφάνηκε,
 καὶ ποιός ξέρει σὲ τί κυμα δέρνει νὰ πνιγῇ;
 —Καὶ δὲν κλαῖς τὴν δμορφιά σου, κόρη νῦμορφη,
 15 μόνε κλαῖς τὸν ταξιδιώτη ποῦ σ' ἀπάριασε.
 Τάχα ποιάν θενά φιλήσῃ τὰ μεσάνυχτα,
 τάχα ποιάν θεν' ἀγκαλιάσῃ τὸ ξημέρωμα;»

Στ. 6. κορνιαχτό κονιορτόν. Στ. 7. ἀχητό κρότον (ῆχος). Στ. 14. ἀπάριασε=ἀπέθεσε, ἐγκατέλιπεν.

170

“Ενα πουλὶ θαλασσινὸ κι’ ὅλο πουλὶ βουνήσιο,
 τὰ δυὸ πουλιά μαλώνανε ’ς τοῦ σταυραῖτοῦ τὸν τόπο.
 Γυρίζει τὸ θαλασσινὸ καὶ λέγει τοῦ βουνήσιου.
 «Μὴ μὲ μαλώνῃς, βρὲ πουλὶ καὶ μὴ μὲ παραδιώχνῃς,
 5 τί ἔγὼ πολὺ δὲν κάθομαι ’ς τὸν τόπο τὸ δικό σου·
 ἐν κάτσω Μάγη καὶ Θεριστὴ κι’ ὅλον τὸν ‘Αλωνάρη,
 κι’ ἀν πάρω κι’ ἀπ’ τὸν Αὔγουστο, τὸν Τρυγητὴ μισσεύω,
 κι’ ἀφήνω γειὰ ’ς τοῖς ὅμορφαις καὶ γειὰ ’ς τοῖς μαυρομάταις,
 κι’ ἔγὼ πάγω ’ς τὸν τόπο μου, γυρνῶ ’ς τοὺς ἐδικούς μου.»

Στ. 2. ’ς τοῦ σταυραῖτοῦ τὸν τόπο εἰς ὑψηλὸν καὶ ἀπόρηματον ὅρος.

171

Τωρά είναι Μάγης κι’ ἀνοιξη, τωρά είναι καλοκαίρι,
 τώρα φουντώνουν τὰ κλαδιά κι’ ἀνθίζουν τὰ λουλούδια,
 Τώρα κι’ ὁ ἔνεος βούλεται ’ς τὸν τόπο του νὰ πάγη.
 Νύχτα σελλώνει τάλογο, νύχτα τὸ καλλιγώνει,
 5 φκειάνει ἀσημένια πέταλα, καρφιὰ μαλαματένια,
 βάνει τὰ φτερνιστήρια του, ζώνει καὶ τὸ σπαθί του.
 Κ’ ἡ κόρη ὅποῦ τὸν ἀγαπάει κρατεῖ κερὶ καὶ φέγγει,
 μὲ τό να χέρι τὸ κερί, μὲ τάλλο τὸ ποτήρι,
 κι’ ὅσα ποτήρια τὸν κερνάει, τόσαις βολαῖς τοῦ λέγει.
 10 «Πᾶρε μ’, ἀφέντη, πᾶρε με, πᾶρε κ’ ἐμὲ κοντά σου,
 νὰ μαγειρεύω νὰ δειπνᾶς, νὰ στρώνω νὰ κοιμᾶσαι,
 νὰ γένω γῆς νὰ μὲ πατᾶς, γιοφῦρι νὰ διαβαίνῃς,
 νὰ γένω κι’ ἀσημόκουπα νὰ πίνης τὸ κρασί σου,
 ἐσύ νὰ πίνης τὸ κρασί κ’ ἔγὼ νὰ λάμπω μέσα.
 15 — Κεῖ ποῦ πηγαίνω, λυγερή, γυναῖκες δὲ διαβαίνουν,
 ἐκεῖ είναι λύκοι ’ς τὰ βουνὰ καὶ κλέφταις ’ς τὰ δερβένια,
 καὶ σένα πάργουν, κόρη μου, καὶ μένα μὲ σκλαβώνουν.»

B. Brry

6. 293 ff

(Η ΜΑΓΙΣΣΑ)

[Τὸ τραγοῦδι τῆς μάγισσας είναι ἀλληγορικόν. Μόνον ἀνέξήγητος δύναμις, ἐξ ὑπερφυσικῆς ἐνεργείας προερχομένη, είναι ἵκανη νὰ κρατήσῃ τὸν ἔνιτευμένον ἐπὶ πολὺν χρόνον μακράν τοῦ τόπου του καὶ νὰ διαρρήξῃ τοὺς ἰσχυροὺς δεσμοὺς τῆς στοργῆς πρὸς τὴν οἰκογένειάν του. Καὶ παρίσταται οὗτος ματαίως ἄγωνιζόμενος νὰ ὑπερνικήσῃ τὰ παρεμβαλλόμενα εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ πόθου τῆς ἐπανόδου ἐμπόδια καὶ ὑφιστάμενος μετὰ δυσφορίας τὴν ἐπήρειαν τῆς δυνάμεως ἔκεινης. Αἱ γοητεῖαι, τὰς δύοις εὐρίσκει εἰς τὴν ἔνιτειάν, τὸν δεσμεύον εἰς αὐτήν, ἀλλ’ ὅμως εἶναι ἀνίσχυροι νὰ ἐμβάλλουν εἰς αὐτὸν τὴν λήθην προστριῶν ὑπάρξεων, καὶ ἡ διάνοιά του είναι πάντοτε πρὸς ταύτας ἑστοριμμένη. Οὕτω καὶ τὸν διηρητικὸν Ὀδυσσέα, κατέχουσα εἰς τὴν νῆσόν της ἔθελγεν ἡ νύμφη Καλυψώ «μαλακοῖσι καὶ αἰματοῖσι λόγοισιν δῶς· Ἰθάκης ἐπιλήσεται,» ἐνῷ ἔκεινος ἐπόθει «καὶ καπνὸν ἀποθρῶσκοντα νοῆσαι ἡς γαῖας.» Ἀλλ’ ὅταν μετὰ μακροχρόνιον ἐγκαταλείψιν ἐπανέλθῃ ὁ ἔνιτευμένος εἰς τοὺς κόπτους τῆς οἰκογενείας του, τὸ τραγοῦδι διασκευάζεται ἀλλως. Μία παραγγελία, εἰς τρυφερός λόγος τῆς ἐγκαταλειμμένης καλῆς του, φθάνει εἰς τὰς ἀκοὰς αὐτοῦ, καὶ ἔχει τὴν δύναμιν νὰ διαλύσῃ τὰ μάγια καὶ νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν πατριδίαν.]

Μαῦρα μου χειλιδόνια ἀπ’ τὴν ἔρημο,
κι’ ἀσπρα μου περιστέρια τῆς ἀκρογιαλιᾶς,
αὐτοῦ φηλὰ ποῦ πάτε κατ’ τὸν τόπο μου,
μηλιά χω ’ς τὴν αὐλή μου καὶ κονέψετε,
καὶ πῆτε τῆς καλῆς μου, τῆς γυναικάς μου:
Θέλει καλόγρια ἀς γίνη, θέλει ἀς παντρευτῇ,

5 Θέλει τὰ ρούχα ἀς βάψῃ, μαῦρα νὰ ντυθῇ,
νὰ μή μὲ παντυχάινῃ, μή με καρτερή.
Τί ἐμένα μὲ παντρέψαν δῶ ’ς τὴν Ἀρμενιά,

10 καὶ πῆρα Ἀρμενοπούλα, μάγισσας παιδί,
ὅπου μαγεύει τᾶστρη καὶ τὸν οὐρανό,
μαγεύει τὰ πουλάκια καὶ δὲν ἀπετοῦν,
μαγεύει τὰ ποτάμια καὶ δὲν τρέχουνε,
τὴ θάλασσα μαγεύει καὶ δὲν κυματεῖ,
μαγεύει τὰ καράδια καὶ δὲν ἀρμενοῦν,

15 μαγεύει με κ’ ἐμένα καὶ δὲν ἔρχομαι.

“Οὐτας κινάω γιά νά ρθω, χιόνια καὶ βροχαῖς,
κι’ ὄντας γυριζώ πίσω, γήιος ξαστεριά.

20 Σελλώγω τάλογό μου, ξεσελλώνεται,
ζώνομαι τὸ σπαθί μου καὶ ξεζώνεται
πιάνω γραφή νὰ γράψω καὶ ξεγράφεται.

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

«Τὰ μοιρολόγια τῶν γυναικῶν μας, θαν-
μαστίᾳ ἐλεγειογραφίας ἀριστονοργήματα,
ἀντόφυτα τῆς ἐλληνικῆς εὐαίσθησίας
προϊόντα, κινοῦσι τὸν θαυμασμὸν τῶν
ποιητῶν καὶ ἐφελκύουσι τῶν γραμμα-
τολόγων τὴν προσοχὴν ὅσον οὐδὲν ἄλλο,
ἔστι ω καὶ τὸ ἐντεχνότερον, τῶν λοιπῶν
ἐξηγενισμένων καὶ τετορευμένων ἡμῖν
συζητημάτων.»

(Σπ. Ζαμπέλιος)

Ο ΤΑΝ ΞΕΨΥΧΗΣΗ

Τώρα σύρανέ μου, βρόντησε, τώρα, σύρανέ μου, βρέξε,
 ρήξε 'ς τοὺς κάμπους τὴ βροχὴ καὶ 'ς τὰ βουνά τὸ χιόνι,
 'ς τοῦ πικραμένου τὴν αὐλὴ τρία γυαλιά φαρμάκι·
 τό να νὰ πίνῃ τὴν αὐγή, τ' ἄλλο τὸ μεσημέρι,
 τὸ τρίτο τὸ πικρότερο 'ς τὸ δεῖπνο, δταν δειπνάῃ.

'Σ τοῦ πικραμένου τὴν αὐλὴ ἥλιος δὲν ἀνατέλει,
 μόν' εἶναι πάντα συννεφὶ καὶ βασιλεύει ἀντάρα,
 φυτρώνει ὁ πικραπήγανος, νὰ τρῶν οἱ πικραμένοι,
 νὰ τρῶν οἱ μάνναις τοῖς κορφαῖς, κ' οἱ ἀδερφαῖς τοὺς κλώνους,
 γυναῖκες τῶν καλῶν ἀντρῶν νὰ τὸν ξεθεμελιώνουν.

Πρέπει γὰρ γῆς νὰ χαίρεται πρέπει νὰ καμαρώνῃ,
 πρέπει νὰ τὴνε σπέρνουνε κλωνιὰ μαργαριτάρι,
 πρέπει νὰ τὴ σκαλίζουνε μὲ χρυσὰ σκαλιστήρια,
 ποῦ τρώγει ἀιτοὺς καὶ σταυραιτούς, καὶ νιαῖς μὲ τὰ στολίδια,
 τρώει τοῦ μαννάδων τὰ παιδιά, τοῦν ἀδερφιῶν τὰδέρφια,
 ποῦ τρώγει καὶ τὰ ἀντρόγυνα τὰ πολυαγαπημένα.

176

Ο Κύριος ἔκαμε τὴ γῆ καὶ ἐστόλισε τὸ κόσμο,
μὰ μόνο τρία πράματα δὲν ἔμπεψε ἵς τὸν κόσμο.
γιοφῦριν εἰς τὴν θάλασσα καὶ γαγερμὸν ἵς τὸν Νάδη,
καὶ σκάλαν εἰς τὸν οὐρανὸν νὰ γαγέρνου.

Στ. 3. γαγερμὸς ἐπάνωδος, γαγέρνω ἐπανέρχομαι.

ΝΕΙΚΥΨΕ ΙΑΤΟ

177

Μέσα ἡ καρδιά μου μὲ πονεῖ, μὰ δὲν ἡξεύρω τί ἔχει,
κάνε πουλὶ τήνε τσιμπᾶ, κάνε θηριὸ τήνε τρώγει,
κάνε μαχαῖρι δίκοπο εἶναι καὶ τήνε κόδει.

178

Τίνος νὰ εἰπῶ τὸ ντέρτι μου, τὸ ντέρτι τῆς καρδιᾶς μου;
Νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ ψηλά βουνά; ψηλά εἰστε, δὲν τὸ ἀκούτε,
νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ ψηλά δεντρά; φυσάει βοριᾶς, τὸ παίρνει,
νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ χαμόκλαρα; φυσάει νοτιά, τὸ παίρνει.
5 Έγειραν τὰ δεντρόφυλα καὶ ἀκούμπησαν ἵς τὸ χιόνι,
σὲ μελετάει τάχειλι μου, μέσα ἡ καρδιά μου λειώνει.

179

Τὰ ροῦχα μου καὶ τὰ καλὰ ὅποιος τὰ βρῆ, δὲς τὰ πάρη,
μὰ τῆς καρδιᾶς μου τὸν καϊμὸν κανένας νὰ μὴν πάρη.

180

Τὰ μοιρολόγια τὰ σωσα, τὰ δάκρυα μου στερέψαν,
θὰ πάρω δάκρυα δανεικὰ καὶ μοιρολόγια ξένα,
τὰ μοιρολόγια ἀπὸ τάρφανά, τὰ δάκρυα ἀπὸ τοῖς χήραις.

181

Ἐγώ γιὰ τὸ χατίρι σου τρεῖς βάρδαις εἶχα βάλη.
 Εἶχα τὸν ἥλιο 'ς τὰ βουνά, καὶ τὸν ὀιτὸν 'ς τοὺς κάμπους,
 καὶ τὸ βοριά τὸ δροσερὸ τὸν εἶχα 'ς τὰ καράδια.
 Μὰ δὲ ἥλιος ἔβασιλέψε, κι' δὲ ὁ ὀιτός ἀποκομήθη,
 καὶ τὸ βοριά τὸ δροσερὸ τὸν πῆραν τὰ καράδια.
 Κ' ἔτσι τοῦ δόθηκε καιρὸς τοῦ Χάρου καὶ σὲ πῆρε.

182

Τήρα μὴ μοιάσῃς τοῦ λαγοῦ, δποῦ γεννάει κι' ἀρνειέται.
 Μοιάσε τῆς πετροπέδικας, τῆς ἀηδονολαλούσας,
 ποῦ κάνει δεκαχτὼ πουλιά, κανένα δὲν ἀρνειέται:
 κι' ἀν πέσῃ ὀιτός καὶ πάρη ἑνα, ἔν' ἀπὸ τὰ πουλιά της,
 5 κάνει καιροὺς νὰ πιῇ νερό, καιροὺς νὰ κελαΐδήσῃ:
 κι' ὁπόδηρη ἔξατερο νερό, θολώνει καὶ τὸ πίνει,
 κι' ὁπόδηρη μαύρη καφάλιά, θὰ κάτση νὰ βοσκήσῃ,
 κι' ὁπόδηρη μαύρο κούτσουρο, θὰ κάτση νὰ λαλήσῃ.

Στ. 7. *καφαλιά χῶρος πυρποληθέντος δάσους.*

183

ΟΤΑΝ ΣΗΚΩΝΟΥΝ ΤΟΝ ΝΕΚΡΟΝ

Αὐτοῦ ποῦ βούλεσαι νὰ πᾶς, κι' δποῦ ξεπερατειέσαι,
 ἢν εὔργης νιοὺς χαιρέτα τους, καὶ νιαῖς κουδέντιασέ τους,
 κι' ἀν εὔργης καὶ μικρὰ παιδιά γλυκὰ παργόρησέ τα.
 Μήν κάμης νιαῖς νὰ κλάψουνε καὶ νιοὺς ν' ἀναστενάξουν,
 μήν κάμης καὶ μικρὰ παιδιά καὶ θυμηθοῦν τὴ μάννα.
 Μήν πῆς πῶς ἔρχεται Λαμπρή, πῶς ἔρχονται γιορτάδες.
 Πές τοῦ Χριστοῦ πῶς χιόνιζε καὶ τὴ Λαμπρή θὰ βρέχῃ,
 καὶ τὴν ἡμέρα τ' ἀη Θωμᾶς θὰ σέργουν τὰ ποτάμια.
 Πῶς δὲ θὰ βγοῦνε τὰ παιδιά μὲ ταῖς γλυκειαῖς μαννάδες,
 οὕτε θὰ βγοῦν τ' ἀδρόγενα τὰ πολυαγαπημένα.

Στ. 1. *ξεπερατειέσαι διαπεραμοῦσαι.*

Διανείπο, Αρτονίδη, 148

184

- «Παράγγειλέ μου, μάτια μου, τὸ πότε θέλεις νά ρθης,
 νά στρώσω ρόδα 'ς τὰ βουνά, τριαντάφυλλα 'ς τοὺς κάμπους,
 —Κι' ἂ στρώσῃς ρόδα, μάζω τα, τριαντάφλα, μύρισέ τα,
 κ' ἐγώ πίσω δὲν ἔρχομαι καὶ πίσω δὲν γυρίζω.
- 5 Πῆγα 'ς τῆς Ἀρνης τὰ βουνά, 'ς τῆς Ἀρνης τὰ λαγκάδια,
 π' ἀρνείεται ἡ μάννα τὸ παιδί, καὶ τὸ παιδί τὴ μάννα,
 π' ἀρνειῶνται καὶ τάντρογενα καὶ πλιὰ δὲν ἀνταμώνουν.»

No. 154

185

- «Εύτοῦ ποῦ κίνησες νὰ πᾶς 'ς τὸ μακρινὸ ταξῖδι,
 θέλω νὰ εἰπήσ 'ς τὴ μάννα σου πότε θὰ ρθῆσ 'ς τὸ σπίτι,
 νά χω κ' ἐγώ μιὰ παντοχή, νά χω καὶ τὴν ἐλπίδα,
 λελούδια νά χω 'ς τὴν αὐλή, τριαντάφυλλα στρωμένα,
 5 νὰ σου χω γιόμα μυστικό, καὶ δεῖπνο νὰ δειπνήσῃς,
 νά χω νερὸ γιὰ νὰ λουστῆσ. ροῦχα καὶ ν' ἀλλάξῃς,
 νὰ στρώσω καὶ τὴν αλίνη σου, νὰ πέσῃς νὰ πλαγιάσῃς.
 —Λελούδια σὺ νὰ τὰ χαρῆς, τριαντάφυλλα νὰ τὰ χῃς,
 κι' ἀν ἔχῃς γιόμα, γέφου το καὶ δεῖπνο δείπνησέ το,
 10 κι' ἀν ἔχῃς ροῦχα φόρεσ' τα, κοιμήσου 'ς τὸ κρεβάτι.
 Τὸ δρόμον ὅποι πέρασα δὲν τὸν ξαναδιαβαίνω,
 θὰ πάω 'ς τῆς Ἀρνης τὰ βουνά, 'ς τῆς Ἀρνεσιᾶς τὴ βρύση,
 κ' ἔχω τὴ γῆς γιὰ στρώματα, σεντόνια ἔχω τὸ χῶμα,
 καὶ γεύομαι τὸν κουρνιαχτό, δειπνάω ἀπὸ τὸ χῶμα,
 καὶ πίνω τ' ὥριοστάλαχτο τῆς πλάκας τὸ φαρμάκι.
 —Σὸν ἀποφάσισες νὰ πᾶς, νὰ μὴν ξαναγυρίσῃς,
 ἀνοιξε τὰ ματάκια σου νὰ μ' ἀποχαιρετήσῃς,
 νὰ μᾶς ἀφήσῃς τὸ χε γειὰ καὶ τὸ μεγάλον πόνο.»

186

Αιτός ξεθγαίνει ἀπὸ τὴν γῆν, καιῷμένα εἰν' τὰ φτερά του,
κι' ἄλλος ἀιτός τὸν ῥώταγε, κι' ἄλλος ἀιτός τοῦ λέγει.
«Γιὰ πέντε μας, πέντε μας, σταυραῖτέ, τί κάνουν οἱ δικοὶ μας;
—Εἰδες ἔμετο τὸ σταυραῖτο πῶς εἰναι τὰ φτερά μου;

5 «Ἐτοι εἰν' τῆς μάννας τὰ παιδιά, τῶν ἀδερφιῶν τὰδέρφια,
ἔτοι εἰν' τῶν κακορίζων τὰ πρῶτα τους ἀιτάρια,
τὰ πρῶτα τους καὶ τὰ καλά, τὰ πολυαγαπημένα.»

Γιὰ κάτσετε, σιγήσετε, γὰρ ἵδοῦμε ποιὸς μᾶς λείπει.
10 Μᾶς λείπει ὁ κάλλιος τοῦ σπιτιοῦ κι' ὁ πρωτονοικοκύρης,
ποῦ ἦταν ὃ τὸ σπίτι φλάμπουρο, ὃ τὴν ἐκκλησιὰ φανάρι
τὸ φλάμπουρο τσακίστηκε, καὶ τὸ φανάρι ἐσδύστη.
Κρίμα ὃ ἐκεῖνον ποῦ ἔπεσε, κι' ἀλλιὰ ὃ ἐκείδον πόστάθη.

187

Εἶχα μηλιὰ ὃ τὴν πόρτα μου καὶ δέντρο ὃ τὴν αὐλή μου,
καὶ τέντα κατακόκκινη τὸ σπίτι σκεπασμένο,
καὶ κυπαρίσσι δλόχρυσο καὶ ἡμουράνιον ἀκουμπισμένη,
εἶχα κι' ἀσημοκάντηλο ὃ τὸ σπίτι κρεμασμένο.
5 Τώρα ἡ μηλιὰ μαράθηκε, τὸ δέντρο ἔερρυζώθη,
καὶ ἡ τέντα ἡ κατακόκκινη, καὶ κείνη μαύρη ἔγινη,
τὸ κυπαρίσσι τὸ χρυσὸν ἔπεσε καὶ ἐτσακίστη,
τὰσημοκάντηλο ἔσθησε, τὸ σπίτι δὲ φωτάει.

188

Ποιὸς ἦταν κεῖνος πόδιανε φωτιὰν ὃ τὸ περιβόλι,
καὶ ἐκάη ἡ φράχτη τάμπελιοῦ, καὶ ἐκάη τὸ περιβόλι,
καὶ ἐκάησαν τὰ δυὸ δεντρά, ποῦ ἤσαν ἀδερφωμένα;
Καὶ τό να κάη καὶ ἔπεσε, καὶ τάλλο κάη καὶ ἐστάθη.
5 Κεῖνο ποῦ κάη καὶ ἔπεσε, ἐδγῆκε ἀπὸ τοὺς ἔννοιαις,
κεῖνο ποῦ κάη καὶ ἔμεινε, πολλά χει νὰ περάσῃ.
Θὰ τὸ φυσήξῃ κι' ὁ βοριάς, καὶ θὰ τὸ βρέξῃ ὁ νότος,
θὰ ἥγηξῃ ἔεροπάγουνο νὰ κάψῃ τὴν καρδιά του.

Στ. 3. Δυὸ δεντρά τὸ ἀνδρόγυνον, τὸ πεσὸν εἰναι ὁ νεκρὸς οὐζυρος. Τὸ περιβόλι ὁ ἐκ τοῦ θαυμάτου τοῦ ἀνδρὸς καταστραφεὶς οἴκος.

189

Θιαμαίνομαι, ξενίζομαι καὶ μοναχὸς θιαμάζω,
πῶς δὲ ῥαγίζουν τὰ βουνά, δὲ πέφτει τάστρι κάτου
ἀπὸ τὸν πόνο τῆς ἀδερφῆς κι' ἀπὸ τὸν καϊμὸ τῆς μάννας
κι' ἀπὸ τὸ βαριοστεναμὸ τοῦ μαύρωνε χηράδω.

190

ΕΙΣ ΧΗΡΑΝ

Κυρά, ποῦ κάθεσαι ψηλά, κατέβα παρακάτω,
καὶ κάτσε μὲ τοῖς ἄμμοιραις, καὶ κάτσε μὲ τοῖς χήραις·
καὶ τίναχ' τὸ κεφάλι σου, νὰ γκρεμιστῇ ἡ κορώνα,
τίναξε καὶ τὸ δάχτυλο, νὰ πέσῃ ἡ ἀρραβώνα,
5 καὶ βγάλ' τὰ κατακόκκινα, καὶ φόρεσε τὰ μαύρα.
Τὰ κόκκινά εἶναι τῆς χαρᾶς, τὰ μαύρα εἶναι τῆς λύπης.

‘Η χήρα μέσα κάθεται κι' ὅξω τὴν κουδεντιάζουν·
ἄν περπατήσῃ ταπεινά, τῆς λὲν πῶς καμαρώνει,
κι' ἄν περπατήσῃ δγλάγορα, τῆς λὲν πῶς ἔζουρλάθη,
10 κι' ἄν κουδεντιάσῃ μ' ἄλλονε, τῆς λέν, ἀντρα γυρεύει,
κι' ἄν νέθη καὶ τὴ δόκια της, τῆς λὲν πῶς προῖκα φτειάνει,
κι' ἄν ἀρρωστήσῃ καὶ καμιά, τῆς λὲν παιδὶ θὰ κάμη.

Στ. 12. καμιά (φορά), κάποτε.

191

Χήρα σπερώνει· τὸ βουνό, κανεὶς δὲν τὴ μαζώνει·
ψιλὴ φωνίτσα γέβαλε ὅση κι' ἄν ἐδυνάστη.
«Ποῦ εἶσαι, καλέ μου σύντροφε, καλέ μου νοικούρη;
ἄν εἶσαι ἐμπρόδες καρτέρα με, καὶ πίσω μίλησέ με,
5 κι' ἄν εἶσαι τὸς ἀκρη ποταμοῦ, στάσου νὰ μὲ περάσῃς,
γιατί εἰμαι ἡ δόλια ἀδύνατη καὶ δὲν μπορῶ νὰ περάσω.»

Στ. 1. σπερώνει (έσπέρα) = καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς νυκτός.

192

ΕΙΣ ΑΓΟΥΡΩΝ

Γιὰ ἵδες καιρὸν ποῦ διάλεξες, Χάρε μου, νὰ τὸν πάργης,
 'ς τὰ ἔνγα τοῦ καλοκαιριοῦ, 'ς τὰ ἔμπα τοῦ χειμῶνα,
 νὰ πάργης τάνθη δχ τὰ βουνά, λελούδια ἀπὸ τοὺς κάμπους,
 νὰ πάργης τὸν ἀμάραντο, νὰ τὸν μαράν' ἡ πλάκα.

193

Δὲν εἶναι κρῆμα κι' ἀδικο, παραλογιὰ μεγάλη,
 νὰ στέκουν τὰ παλιόδεντρα καὶ τὰ σαρακιασμένα,
 νὰ πέφτουνε τὰ νιόδεντρα μὲ τάνθη φορτωμένα;

194

"Ηλιε μου, πῶς ἐδιάστηκε^{'''} νὰ πᾶς νὰ βασιλέψῃς,
 ν' ἀφήσῃς τὸ σπιτάκι σου κι' ἀλλοῦ νὰ πᾶς νὰ φέξῃς;

195

Δὲ σ' ὅμοιαζε, λεβέντη μου 'ς τὴ μαύρη γῆς γιὰ νά μπῃς,
 μόν' σ' ὅμοιαζε νὰ κάθεσαι 'ς ἔνα μορφο τραπέζι,
 νὰ τραγουδῆς νὰ χαίρεσαι, νὰ σὲ κερνοῦν νὰ πίνῃς.
 "Αγουρ', ἀγουρε δροσερὲ κρουσταλλοβραχιονᾶτε,
 5 χρυσά ἡταν τὰ καλίγια σου κι' ἀργυρὰ τὰ σφυριά σου,
 καὶ τὸ σφυρὶ ποῦ σφύριζε μὲ τὸ μαργαριτάρι.
 Νύχτα σελλώνει τὰλογο, νύχτα τὸ καλιγώνει,
 νύχτα περνάει τὸ Ρουφιά, τὸ φοβερὸ ποτάμι.
 Ηὔει νὰ πάρη τὸ φιλὶ προῦ βρέξῃ, προῦ χιονίσῃ.

Στ. 5. καλίγια ὑποδήματα σφυριά (σφυρὰ) περισφύρια. Στ. 8. ^{'''}Ρουφιᾶς
 δ' Αλφειός. Στ. 9. προῦ προτοῦ.

196

Δὲ σὸπρεπε, δὲ σὸμοιαζε 'ς τὴ γῆ κρεβατοστρῶσι,
 μόγ' σὸπρεπε, μόν' σὸμοιαζε 'ς τοῦ Μάη τὸ περιθόλι,
 ἀνάμεσα σὲ δυὸ μηῆιαῖς, σὲ τρεῖς νεραντζοπούλαις,
 νὰ πέφτουν τ' ἄνθ' ἀπάνου σου, τὰ μῆλα 'ς τὴν ποδιά σου,
 5 τὰ κρεμεζογαρούφαλα τριγύρω 'ς τὸ λαιμό σου.

Στ. 1. *κρεβατοστρῶσι* = στρωμνή, κλίνη. Στ. 3. *νεραντζοπούλαις* = μικραῖς τρυφεραῖς νεραντζαῖς. Στ. 4. *κρεμεζογαρούφαλα* γαρίφαλα χρώματος βαθέος ἐρυθροῦ, κρεμέζου (τιαλ. *chermisi* γαλ. *cramoisi*).

197

Τὸ νιὸ ποῦ συνεδγαίνουμε τί ἔχουμε νὰ τοῦ ποῦμε;
 ποῦ το φηλὸς σὰν ἀγγελος, λιγνὸς σὰν κυπαρίσσι,
 ποῦ χε τὸ Μάη 'ς τοῖς πλάταις του, τὴν ἀνοιξη 'ς τὰ στήθη,
 τάστρα καὶ τὸν αὐγερινὸ 'ς τὰ μάτια καὶ 'ς τὰ φρύδια.
 5 ποῦ τον 'ς τοὺς κάμπους τὸ βιολί, 'ς τὴν ἑκκλησιὰ καντῆλι,
 ἥτανε καὶ 'ς τὸ σπίτι του καράβι ἀρματωμένο.
 Καὶ τὸ βιολί τσακίστηκε, καὶ τὸ καντῆλι ἐσδήστη,
 καὶ τὸ καράβι τόμορφο κι' ἐκεῖνο ἀπικουπίστη.

Στ. 8. *Ἀπικουπίστη ἀνετράπη* (*ἀπίκουπτα ἐπιρ. ἐπὶ ἀνεστραμμένον πιρα-
κίου, ἀγγείου*)

198

ΤΗΣ ΜΑΝΝΑΣ ΕΙΣ ΠΑΙΔΙ

"Α δὲ φουσκώσῃ ἡ θάλασσα, ὁ βράχος δὲν ἀφρίζει,
 κι' ἀν δὲ σὲ κλάψῃ ἡ μάννα σου, ὁ κόσμος δὲ δακρύζει.

199

Ἐσὺ παιδί μου ἐκίνησες νὰ πᾶς 'ς τὸν Κάτου κόσμο,
 κι' ἀφήνεις τὴν μαννοῦλα σου πικρή, χαροκαμένη.
 Παιδάκι μου, τὸν πόνο ποῦ νὰ τὸν ἀπιθώσω;
 ποῦ κι' ἂν τὸν ῥήξω τρίστρατα, τὸν παίρνουν οἱ διαβάταις,
 5 κι' ἂν τὸν ἀφήσω 'ς τὰ κλαριά, τὸν παίρνουν τὰ πουλάκια.
 Ποῦ νὰ βαλθοῦν τὰ δάκρυα μου γιὰ τὸν ἔεχωρισμό σου;
 Ἀν πέσουνε 'ς τὴν μαύρη γῆς, χορτάρι δὲ φυτρώνει,
 ἀν πέσουνε 'ς τὸν ποταμό, δ ποταμὸς θὰ στύψῃ,
 ἀν πέσουνε 'ς τὴν θάλασσα, πνίγονται τὰ καράδια,
 κι' ἂν τὰ σφαλίσω 'ς τὴν καρδιά, γλήγορα σ' ἀνταμώνω.

200

Οποιά χασε τὸν ἄντρα της, ἔχασε τὴν τιμή της,
 κι' ὅποιά χασε τὴν μάννα της, ἔχασε τὴν κουθέντα,
 κι' ὅποιά χασε τὸν ἀδερφό, ἔχασε τὰ φτερά της,
 κι' ὅποιά χασε τὴν ἀδερφή, ἔχασε τὸ σιριάνι,
 5 κι' ὅποιά χασε μικρὰ παιδιά, ἔχασε τὴν καρδιά της.

201

ΕΙΣ ΜΙΚΡΟ ΠΑΙΔΙ

Πάννε καὶ σού, παιδάκι μου, μὲ τάλλα τὰ παιδάκια,
 'ς τοῦ παραδείσου τὸ πλατύ μαεύγουλ λουλουδάκια.

Στ. 1. Πάννε καὶ σοὺ πήγαινε καὶ σύ. Στ. 2. μαεύγουλ μαζεύουν.

202

Ἐμέναν τὸ παιδάτσιμ μου μέλιν ἐτάΐζέ μας,
 τῆς πικροδάφνης τὸ ζουμὸν ὕστερα ποτισέ μας

203

Ποῦ πᾶς, περιστεράκι μου, νὰ φτειάσῃς τὴν φωλιά σου;
ἄν τήνε φτειάσῃς 'ς τὸ βουνό, σοῦ τὴν χαλάει τὸ χιόνι,
ἄν τήνε φτιάσῃς 'ς τὸ γιαλό, σοῦ τὴν χαλάει τὸ κῦμα,
κι' ἀ τήνε φτειάσῃς καταγῆς, σοῦ τὴν χαλοῦν τὰ φίδια.

- 5 Ποῦ διάης, περιστεράκι μου, νὰ φτειάσῃς τὴν φωλιά σου,
κ' ἐμάρανες τὰ χείλη μου κ' ἔκαψες τὴν καρδιά μου;

Στ. 5. ἐδιάης (διέβης)=μετέβης, ὑπῆγες.

204

[Τὸ μοιρολόγιον τοῦτο εἰς μικρὸν παιδίον τραγουδεῖται ἐνι-
αχοῦ μέ τινας παραλλαγάς καὶ εἰς γάμους, ἀναφερόμενον εἰς τὸν
χωρισμὸν τῆς νύμφης ἀπὸ τῶν γονέων της.]

- Πουλάκι νεῖχα 'ς τὸ κλουδί καὶ τό εἶχα ἡμερωμένο,
τὸ τάϊζα τὴν ζάχαρη, τὸ πότιζα τὸ μόσκο,
κι' ἀπὸ τὸ μόσκο τὸν περσό, κι' ἀπὸ τὴν μυρουδιά του
μοῦ σκανταλίστη τὸ κλουδί καὶ μοῦ φυγε τάηδόνι.
5 Πήρα τὰ δρη σκούζοντα καὶ τὰ βουνὰ ρωτῶντα:
«Βουνά μου καὶ λαγκάδια μου καὶ κάμποι μὲ τὰ ρόδα,
μήν εἴδατε τάηδόνι μου κ' ἐπέρασε πετῶντας;
—Ἐχτές προχτές ἐπέρασε καὶ πάει 'ς τὸν Κάτου Κόσμο.
Τὴ νύχτα κλαίει γιὰ βυζὶ καὶ τὴν αὔγη γιὰ μάννα
10 καὶ μέσ' 'ς τὰ ξημερώματα ποιὸς νὰ τὸ ξετυλίξῃ.»

Στ. 4. ἐσκανταλίστη=ἐπαθε βλάβην.

Στ. 10. νὰ τὸ ξετυλίξῃ (ἀπὸ τὰ
σπάργανα).

205

Μέσ' ἃ τά μπα τοῦ καλοκαιριοῦ καὶ ὃ τά βγα τοῦ χειμῶνα,
τήρα καιρὸ ποῦ διάλεξε νὰ πάρῃ, νὰ μισσέψῃ!
Παιδί μου, δὲν ἀπόμενες, δὲν ἀφηνες ἀγάλια,
ὅσο ν' ἀνθίσουν τὰ βουνά, νὰ πρασινέσου οἱ κάμποι,
ἢ ν' ἀνοίξουν τὰ γαρούφαλα, νὰ γίνουν τὰ λουλούδια,
νὰ φορτωθῆσιν νὰ στολιστῆσι, νὰ πᾶς ὃ τὸν Κάτου Κόσμο,
νὰ βάλου οἱ νιοὶ ὃ τὰ φέσια τους κ' οἱ νιατές ὃ τοῖς τραχηλιαῖς τους,
καὶ τὰ μικρὰ ὃ τὰ χέρια τους, νὰ λησμονοῦν τὴ μάννα.

206

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ ΜΑΝΝΑΣ ΕΙΣ ΚΟΡΗΝ

Κόρη μου, σὲ κλειδώσανε κάτω ὃ τὴν Ἀλησμόνη,
ποῦ ὃ τό μπα δίγουν τὰ κλειδιά, ὃ τὸ ἔδγα δὲν τὰ δίγουν,
καὶ ὃ τὸ μπαινοξανάθγαρμα σφιχτὰ σὲ μανταλώνουν
ποῦ κόρη μάννας δὲ μιλεῖ, μηδὲ ὃ τὴν κόρη ἦ μάννα,
ἢ μηδὲ τὰ τέκνα ὃ τοὺς γονιούς, μηδὲ οἱ γονιοὶ ὃ τὰ τέκνα,
κι' ὁ βασιλὲς ἀκόμη κεῖ μὲ δλους μας εἰν' ἵσια.
Ἐκεῖ ν' τὰ σπίτια σκοτεινά, οἱ τοῖχοι δαχνιασμένοι,
ἐκεῖ μεγάλοι καὶ μικροί εἰν' ἀνακατεμένοι.

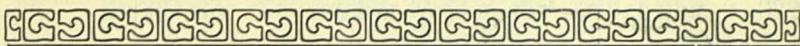
ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

ΤΟΥ ΚΑΤΩ ΚΟΣΜΟΥ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

«Ο Χάρος τῶν νεωτέρων Ἐλλήνων ἐπιφαίνεται ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἔδου καθόλου, ἀποσπῶν ἴδιαις χρεσὶ τὴν ψυχὴν τῶν κατακυρωθέντων εἰς αὐτὸν ἀνθρώπων καὶ φέρων ταύτην εἰς τὸ ὅπο τὴν γῆν βασιλεύειν αὐτοῦ. Εἶναι αὐτὸς δὲ Θάνατος, ἡ προσωποποία τοῦ ἀμεταβλήτου φυσικοῦ νόμου, εἰς δὲ ὃν ὑπόκεινται πάντες οἱ ἐπὶ τῆς γῆς ζῶντες.»

(Bernhard Schmidt)

207

Κάτου 'ς τὰ Τάρταρα τῆς γῆς, τὰ κρυοπαγωμένα,
μοιρολογοῦν οἱ λυγεραῖς καὶ κλαῖν τὰ παλληκάρια.
«Τάχα νὰ στέκῃ δὲ οὐρανός, νὰ στέκῃ δὲ Ἀπάνου κόσμος,
νὰ στέκουν τὰ χοροστασιά, σὰν ποῦ ητανε καὶ πάντα,
νὰ λειτουργειῶνται οἱ ἐκκλησιαῖς, νὰ ψέλνουν οἱ παπᾶδες;»

Στ. 4. χοροστασιὰ χοροστάσια, ἀπλώματα ὅπου χορεύουν.

208

Τώρα 'ς τὸν ἀποχωρισμὸ τρεῖς ποταμοὺς διαβαίνω,
ὅ ἔνας χωρίζει ἀντρόγενα, κι' ὁ ἄλλος χωρίζει ἀδέρφια,
κι' ὁ τρίτος φαρμακερὸς τὴ μάνν' ἀπ' τὰ παιδιά της.

209

Γιὰ πές μου, τί τοῦ ζήλεψες αὐτοῦ τοῦ Κάτου Κόσμου;
Εὔτοῦ βιολιὰ δὲν παιζούνε, παιγνίδια δὲ βαροῦνε,
εὔτοῦ συδυὰ δὲν κάθουνται, συντρεῖς δὲν κουβεντιάζουν,
εἶναι καὶ οἱ νιοὶ ξαρμάτωτοι, καὶ οἱ νιαῖς ξεστολισμέναις,
καὶ τῶν μαννάδων τὰ παιδιὰ σὰ μῆλα ραβδισμένα.

Στ. 3. συδυ-συντρεῖς δύο όμοι, τρεῖς δύο. Στ. 5. ἀρβδισμένα=ἀποσπα-
σθέντα τοῦ δέρδου διὰ ῥαβδισμῶν καὶ ἐστρωμένα κατὰ γῆς.

[Ο 'Αντρειόβλαχος, ἦ ώς αἱ ἄλλαι παραλλαγαὶ τὸν λέγουν,
ὅ Τάταρης, εἰναι δὲ Χάρος, διότι τὸ τραγοῦδι εἰναι ἀλληγορικόν,
ἀναφερόμενον εἰς καλλίτεκνον μητέρα, τὴν δποίαν δὲ θάνατος
ἐστέρησεν ὅλα τὰ τέκνα τῆς.]

- "Ασπρε σταυραῖτέ, πανώρια γερακίνα,
τί εἰδες τί ἀκουσες ἐκεὶ ψηλὰ ποῦ τρέχεις;
—Θάλασσαις πικραῖς, καράδια βουρκωμένα,
κάτου 'ς τὸ Μοριᾶ, κάτου 'ς τὸ περιγιάλι,
5 σέρνεις δὲ Αντρειόβλαχος ἐννιὰ ἀδερφοὺς δεμένους
σὲ μιὰν ἀλυσο, σὲ μιὰ μακρειὰ ἀλυσίδα.
Πάει κ' ἡ μάννα τους, κοντὰ περικαλιῶντα.
«Φέντη Αντρειόβλαχε, ἀφέντη τῶν παιδιῶν μου,
10 χάρισε κ' ἐμὲ κανέν' ἀπ' τὰ παιδιά μου,
τὸ μικρότερο, τὸ μεγαλύτερό μου,
ἡ τὸν Κωσταντή, ποῦ εἰν' ἀρρεδωνιασμένος.»
Σκούζει τὸ μικρὸ καὶ λέει τὸ μεγάλο.
«Τάχ' το, ἡ μάννα μου, πῶς ἥσουνα μηλίτσα,
15 ἔνθισες μικρὴ καὶ κάρπισες μεγάλη,
φύσηξε βοριᾶς, σ' τὰ τίνιαξε τὰ μῆλα.»

Στ. 5. Αντρειόβλαχος ὁ ἀνδρεῖος Βλάχος. ἦτοι δὲ ἀνδρεῖος καὶ ἄμα σκαιὸς καὶ
τραχὺς. Συ. 13. Τάχ' το—ιάξε το (τὸ δῆμα τάξω, τάσσω), ὑπόθεσε. ἡ μάννα
μου κλητική.

Καλότυχά εἶναι τὰ βουνά, καλότυχοί εἰν' οἱ κάμποι,
ποῦ Χάρο δὲν ἀκαρτεροῦν, φονιὰ δὲν περιμένουν,
μόν' περιμένουν ἀνοιξη, τόμορφο καλοκαΐρι,
νὰ πρασινίσουν τὰ βουνά, νὰ λουλουδοῦν οἱ κάμποι.

212

[Μοιρολόγιο εἰς νέον ἀποθανόντα τὴν ἄνοιξιν. Τοῦτο λέγεται ὅτι ἐτραγούδησε καὶ ὁ Διάκος ἀπαγόμενος εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης του.]

Γιὰ ἵδες καιρὸν ποὺ διάλεξε δὲ Χάρος νὰ σὲ πάρῃ,
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά καὶ βγάζει ἡ γῆς χορτάρι.

213

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

‘Ο Χάρος ἔκατσε ψηλὰ καὶ τραγουδεῖ πανώρια,
λέει τραγούδια τσῆ χαρᾶς καὶ περισσοκαυκάται.
«Γιὰ ἵδε σπίθιαν τὰ ῥήμαξα κι' αὐλαῖς ἀράχνιασά τσοι,
καὶ ἀδέρφια ποὺ ἔχωρισα, ποὺ σαν ἀγαπημένα,
κ' οἱ στράταις καμαρώναν τα κι' δ κόσμος ἔτρεμέν τα
χώρισα μάνναις πὸ παιδιά, παιδιὰ ποὺ τσοὶ μαννάδες,
ἔχωρισα κι' ἀντρούνα ποὺ σαν ἀγαπημένα.»

B. B. try σ 139 ff

214

(ΤΟΥ ΛΕΒΕΝΤΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ)

[Τὴν ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν φαντάζεται δὲ ἐλληνικὸς λαὸς ὃς πάλην τοῦ θνήσκοντος πρὸς τὸν Χάρον, ἐξ οὗ καὶ αἱ φράσεις παλεύει μὲ τὸ Χάρο, χαροπαλεύει, εἶναι σὲ τὸ χαροπάλεμα ἐπὶ τοῦ ψυχορραγοῦντος. Παραπλήσιαι φράσεις φέρονται καὶ εἰς ἄλλας εὑρωπαϊκάς γλώσσας, ἀλλ' ἐνῷ ἐν ταύταις ἔχουν ἀπλῶς τροπικὴν σημασίαν, ἐν τῇ ἐλληνικῇ διατηρεῖται διποσθήτοτε καὶ ἡ μυθολογικὴ παράστασις, συνυπονοούμενης ἀληθοῦντος σωματικῆς πάλης. Ή ἔκβασις τοῦ τοιούτου ἀγῶνος δὲν εἶναι ἀμφίβολος. Ἐν τῇ πάλῃ πρὸς τὸν δαιμόνα τοῦ θανάτου ὑποκύπτει μοιραίως καὶ δὲν ἀνδρειότατος τῶν θνητῶν. Οὕτω καταπαλαιούμεται ὑπὸ τοῦ Χάρον ἀπέθανε καὶ ὁ Διγενής, τὸ δὲ περὶ τούτου φόμα εἶναι τὸ πρότυπον πρὸς τὸ δοποῖον προσηγόρισμησαν τὰ λοιπὰ περὶ τῆς πάλης ἄλλων ἀνθρώπων πρὸς τὸν Χάρον.]

Λεβέντης ἐρροδόλαγε ἀπὸ τὰ καρφοδούγια·
μὲ τὸ μαντήλι σὲ τὸ λαιμό, τὸ βαροκεντριγμένο.

- Εἶχε τὸ φέσι του στραβά καὶ τὰ μαλλιά κλωσμένα,
κ' ἔστριψε τὸ μουστάκι του καὶ ψιλοτραχούδοςε.
- 5 Κι' δὲ Χάρος τὸν ἀγνάντεψε ἀπὸ ψηλὴν βαχούλα,
καρτέρι πάει καὶ τόβαλε 'ς ἔνα στενὸν σοκάκι.
«Γειά σου, χαρά σου, Χάροντα.—Καλό 'ς το τὸ λεβέντη.
Λεβέντη μ', ποῦθεν ἔρχεσαι, λεβέντη μ', ποῦ πηγαίνεις;
—'Απὸ τὴν μάντρα μου ἔρχομαι, 'ς τὸ σπέτι μου πηγαίνω.
- 10 Πάου νὰ πάρω τὸ ψωμὶ καὶ πίσω νὰ γυρίσω.
—Λεβέντη μ', μ' ἔστειλε δὲ Θεός, νὰ πάρω τὴν ψυχὴν σου.
—Χωρὶς ἀνάγκη κι' ἀρρωστιὰ ψυχὴ δὲν παραδίνω.
Μόν' ἔνγα νὰ παλέψουμε σὲ μαρμαρένιο ἀλῶνι,
κι' ἂ μὲ νικήσῃς, Χάροντα, νὰ πάρης τὴν ψυχὴν μου,
15 κι' ἂ σὲ νικήσω πάλι ἐγὼ πήγαινε 'ς τὸ καλό σου.»
- Πιαστῆκαν καὶ παλεύανε ἀπὸ τὸ πουρνὸν ὡς τὸ βράδυ,
κ' ἔκειτο 'ς τὸ γύρισμα τοῦ ἥλιοῦ ποῦ τρέμενον νὰ βασιλέψῃ,
ἀκοῦν τὸ νιὸν ποῦ βόγγυζε καὶ βαριαναστενάζει.
«Ἄσε με, Χάρε μ', ἄσε με παρακαλῶ νὰ ζήσω,
20 τί ἔχω τὰ πρόδατα ἀκουρατὰ καὶ τὸ τυρὶ 'ς τὸ ζύγι,
τί ἔχω γυναῖκα παρανιὰ καὶ χήρα δὲν τῆς πρέπει,
τί ἔχω παιδὶ κ' εἰναι μικρὸν κι' δρφάνια δὲν τοῦ μοιάζει.
—Τὰ πρόδατα κουρεύονται καὶ τὸ τυρὶ ζυγειέται,
καὶ τάρφανδ πορεύεται κ' ἡ χήρα κυθερνειέται.»

(ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΙΟΥ)

- Τρῶτε καὶ πίνετε ἀρχοντες κ' ἐγὼ νὰ σᾶς δηγοῦμαι,
κ' ἐγὼ νὰ σᾶσε δηγγηθῶ γιὰ ἔναν ἀντρωμένο,
γιὰ ἔνα νιόν, τὸν εἰδα γὼ 'ς τσοὶ κάμπους κ' ἔκυνήγα,
κυνήγα κ' ἐλαγώνευγεν δὲν κι' ἀγριμολόγα.
- 5 Σ τὸ γλάκιο πιάνει δὲν κιός λαγό, 'ς τὸ πῆδο πιάνει ἀγρίμι,
τὴν πέρδικα τὴν πλουμιστὴν δπίσω τὴν ἀφήνει.
- Μὰ δὲ Χάροντας ἐπέρασε κ' ἦτονε μανισμένος.
«Ἐδγαλε, νιέ, τὰ βοῦχα σου καὶ θέσε τάρματά σου,
δέσε τὰ χέρια σου σταυρό, νὰ πάρω τὴν ψυχὴν σου.

- 10 —Δε βγάνω γώ τὰ ροῦχα μου, δὲ θέτω τᾶρματά μου,
μηδὲ τὰ χέρια μου σταυρό, νὰ πάρῃς τὴν ψυχή μου.
Μ' ἀντρας ἐσύ, ἀντρας κ' ἐγώ, κ' οἱ δυὸι καλ' ἀντρωμένοι,
κι' ξιντε νὰ πὰ ἀπαλαίψωμε 'ς τὸ σιδερὸν ἀλῶνι,
νὰ μὴ ράτσουν βουνὰ καὶ νὰ χαλάσῃ ἡ χώρα.»
- 15 Καὶ πάνε κι' ἀπαλεύγανε 'ς τὸ σιδερὸν ἀλῶνι.
Κ' ἐννιὰ φοραῖς τὸν ἔβαλεν ὁ νιὸς τὸ Χάρο κάτω.
Μ' ἀπάνω εἰς τες ἐννιὰ φοραῖς τοῦ Χάρο βαροφάνη.
Πιάνει τὸ νιὸ ποὺ τὰ μαλλιά, χάμαις τὸν γονατίζει:
«Ἄφις με, Χάρο, τὰ μαλλιά, καὶ πιάσ' μ' ἀποὺ τὴν μέση,
20 καὶ τοτεσὰς σοῦ δείχγω γὼ πῶς εἶν' τὰ παλληκάρια.
—Ἀποκειδὰ τὰ πιάνω γὼ οὐλα τὰ παλληκάρια,
πιάνω κοπέλλαις ὅμορφαις, κι' ἀντρες πολεμιστάδες,
καὶ πιάνω καὶ μωρὰ παιδιὰ μαζὶ μὲ τοσὶ μαννάδες.»

Στ. 4. ἐλαγώνευγεν=ἐκυνήγει λαγοὺς ἀγριμολόγαν ἐκυνήγει ἀγρίμα (ἀγρίας αἴγας). Στ. 5. γλάκιο=δρόμος, τρέξιμο. Στ. 8. Θέσε απόθεσε, βάλε κάτω.

216

ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΤΡΑΘΙΩΤΗ

- «Ομορφο νιὸν ἐζύγωνεν ὁ Χάρος 'ς τὴν μαδάρα,
μά τον δ νιὸς ὀγλήγορος κι' δ Χάρος κουρασμένος,
καὶ παίρν' δ νιὸς τὸ ῥίζωμα κι' δ Χάρος τὴν πλαγιάδα.
Πάνω σὲ πλάκαν ἔκατσεν ὁ Χάρος διπλοπόδης,
5 κ' ἐσφύριζε κ' ἐφώνιαζεν δ Χάρος τοῦ στραθιώτη.
«Στραθιώτ' ἀνίμενε κ' ἐμέ, ποῦ θὰ σοῦ παραγγείνω.
—Χάροντα, κ' εἶντα μοῦ βαστᾶς κ' ἐγώ νὰ σ' ἀνιμένω;
—Βαστῶ σου ντάργα καὶ σπαθὶ καὶ κόκκινο λουρίσκο,
βαστῶ καὶ τσῆ γυναίκας σου δλόμαυρα νὰ βάλη.»

Στ. 1. ἐξύγωνεν=κατεδίωκεν, ήκολούθει κατὰ πόδας. μαδάρα ἀγωφερής, ὀδεινὸς τόπος. Στ. 3. ἐζύωμα ἡ ἀνιωφέρεια. στλαγάδα ἡ κατωφερής κλιτύς.
Στ. 4. διπλοπόδης ἐπιθέσας τὸν ἔνα πόδα ἐπὶ τοῦ ἑιέρου. Στ. 5. στραθιώτης =οδοιπόρος (στράτα, δόδος). Στ. 8. ντάργα ἀσπίδα. λουρίσκος ζώνη, θώραξ.

(B. Bory
varianus.)
ΤΗΣ ΛΥΓΕΡΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

- Ἡ Εὐγενοῦλα ἡ μοσκονιὰ κ' ἡ μικροπαντρεμένη
 ἐδγῆκε κ' ἐπαινεύτηκε πῶς Χάρο δὲ φοβᾶται·
 γιατί εἰν' τὰ σπίτια της ψηλά, κι' ὁ ἀντρας της παλληκάρι,
 γιατί ἔχει τοὺς ἐννιὰ ἀδερφούς, τοὺς καστροπόλεμίταις,
 5 π' ὅλα τὰ κάστρα πολεμοῦν κ' οἱ χώραις παραδίνουν.
 Κι' ὁ Χάρος δποῦ τ' ἀκουσε, πολὺ τοῦ βαρυφάνη.
 Μαῦρο πουλὶ νέγίνηκε, σὰν ἄγριο χειλιδόνι,
 ἐδγῆκε κ' ἐσαΐττεψε τὴν μοναχὴν τὴν κάρη
 μέσ' ἃς τὸ λιανὸ τὸ δάχτυλο ποῦ χε τὴν ἀρραβῶνα.
- 10 Κ' ἐμπαινοθγαίνουν οἱ γιατροὶ καὶ γιατρεμὸ δὲ βρίσκουν,
 κ' ἐμπαινοθγαίνει ἡ μάννα της μὲ τὰ μαλλιὰ λυμένα.
 «Τί ἔχεις, μαννοῦλα μου, καὶ κλαῖς, τί ἔχεις κι' ἀναστενάζεις;
 —Πεθαίνεις, Εὐγενοῦλα μου, καὶ τί μοῦ παραγγέλνεις;
 —Σ' ἀφήνω, μάννα, τό ἔχει γειὰ καὶ ντύσε με σὰ νύφη,
 15 κι' ὅταν θὰ σδρθῇ ὁ Κωνσταντῆς νὰ μὴ μοῦ τὸν πικράνης,
 μόν' στρῶσ' του γιόμα νὰ γευτῇ καὶ δεῖπνο νὰ δειπνήσῃ,
 κι' ἀπλωσε μεσ' ἃς τὴν τσέπη μου καὶ πᾶρε τὸ κλειδί μου,
 καὶ βγάλ' τὸν ἀρραβῶνα του καὶ τὰ χαρίσματά του,
 καὶ δῶσ' του τὰ τοῦ Κωνσταντῆ, ἀλλοῦ ν' ἀρραβωνίσῃ,
 20 ώσαν κ' ἐγὼ παντρεύομαι, παίρνω τὸ Χάρον ἀντρα.»

Κι' ὁ Κωνσταντῆς ἐπρόθαλε ἃς τοὺς κάμπους καβαλλάρης,
 μὲ δεκαπέντε φλάμπουρα, μὲ ἐννιὰ ζυγιαῖς παιχνίδια,
 μὲ τετρακόσιους ἀρχοντες, πεζοὺς καβαλλαραίους.
 Βλέπει μεγάλη σύναξη, δποῦ ναι μαζωμένοι.

- 25 «Γιὰ χαμηλῶστε, φλάμπουρα, πάψετε σεῖς, παιχνίδια,
 γιατὶ σταυρὸς ἐπρόθαλε ἀπ' τὸ πεθερικό μου·
 γιὰ πεθερός μου πέθανε, γιὰ πεθερά μου χάθη,
 γιὰ ἀπ' τὰ γυναικαδέρφια μου κανένα νέσκοτώθη.»
 Καὶ τάλογό του ἐδάρεσε ἃς τοῦ πεθεροῦ νὰ πάγῃ.

- 30 Αὐτοῦ σιμά, αὐτοῦ κοντὰ βαστοῦσε μοναστῆρι.
 Βρίσκει τὸν πρωτομάστορη κ' ἔκανε τὸ κιδοῦρι.
 «Νὰ ζήσῃς, πρωτομάστορη, τίνος εἰν' τὸ κιδοῦρι;

- Είναι τὸνέμου, τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς ἀνεμοζάλης.
 —Γιὰ πέ μου, πρωτομάστορη, καθόλου μὴ μου κρύψῃς.
 35—Ποιὸς ἔχει γλῶσσα γὰ σ' τὸ πῆ, στόμα γὰ σου μιλήσῃ,
 Τούτ' ἡ φωτιὰ ποῦ σ' ἀναψε, ποιὸς θὲ νὰ σου τῇ σεήσῃ;
 Ἡ Εὔγενοῦλα ἀπέθανε νήπιολαγαπημένη.
 —Νὰ ζήσῃς, πρωτομάστορη, κάμε το πιὸ μεγάλο,
 Νὰ ναι πλατύ, νά ναι μακρύ, νά ναι γιὰ δυὸ νομάτους.»
- 40 Βιτσιὰ βαρεῖ τὰλόγου του, 'ς τοῦ πεθεροῦ του πάει.
 Βρίσκει παπᾶδες πόψελναν, μοιρολογίστραις κλαίουν.
 «Μεριὰ σταθήτε, ψάλτηδες, μεριὰ μοιρολογίστραις!»
 Χρυσὸ μαντῆλη σήκωσε τὴν εἰδὲ ἀπεθαμένη.
 Σκύφτει, φιλεῖ γλυκά γλυκά, γλυκά τὴν ἀγκαλιάζει,
 45 χρυσὸ μαχαλὶ νέδγαλε νάπ' ἀργυρὸ φηκάρι,
 ψηλὰ ψηλὰ τὸ σήκωσε καὶ 'ς τὴν καρδιὰ τὸ χώνει.
- 'Ἐκεῖ ποῦ θάψανε τὸ νιὸ φύτρωσε κυπαρίσσι,
 κ' ἐκεῖ ποῦ θάψανε τὴν νιὰ ἐδήκε καλαμιῶνα.
 Λυγογυρίζει ἡ καλαμιά, σκύφτει τὸ κυπαρίσσι.
 50 Κ' ἔνα πουλὶ κελάδαε, 'ς ἄλλο πουλὶ ἔηγειῶνταν.
 «Πιὰ δέξ τα τὰ κακόμοιρα, τὰ πολυαγαπημένα!
 Δὲ φιληθῆκαν ζωντανά, φιλειοῦνται πεθαμένα.»

Στ. 1. μοσκονιὰ (ἐκ τοῦ μόσχος + νέα) κοσμητικὸν ἐπίθετον νεάνιδος· ἡ ἀποτέλεσμα μόσχορ. Στ. 4. καστροπολεμίταις (ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς καστροπολεμιτᾶδες) πολεμισταὶ πολιορκοῦντες καὶ κυριεύοντες φρούρια. Στ. 19. Κατὰ τὴν διάλινον τοῦ ἀρραβώνος ἐπιστρέφονται τὰ δῶρα τοῦ μνηστῆρος καὶ ὁ δακτύλιος τοῦ ἀρραβώνος. Στ. 22. Ό Κωσταντίης ἔρχεται μὲ τὸ συμπεθερεὶον νὰ τελέσῃ τὸν γάμους του. Ἡ γαμήλιος πομπὴ τοῦ γαμβροῦ ἔχει ἐν φλάμπτουρον (σημαίαν, παρτήλιον ἡ ἄλλο ὑφασμα εἰς τὴν ἀκρα ποντοῦ) καὶ μονοικὰ ὅργανα (παιχνίδια). ἔνταῦθα ἐπὶ τὸ μεγαλοπερέστερον καὶ τὰ φλάμπουρα εἴραι πολλά, καὶ οἱ ζυγιαῖς (στοῖχοι, συστήματα, ζένηγη) τῶν μονοικῶν ὅργάνων ἐπίσης. Στ. 27. 28. Βλέπων συνάθροισιν τεκοικῆς συνοδίας πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ πεθεροῦ του πείθεται ὅτι θάνατος ἐπῆλθεν εἰς τὴν οἰκογένειαν, καὶ εἰκάζει ὅτι ἡ ὁ ἔπειρος τῶν γερόντων γονέων τῆς νῦμφης ἀπέθανεν ἐκ φυσικοῦ θαράτου, ἡ τις τῶν γυναικαδέλφων του ἐκ βιαίου, διότι ἄλλο εἶδος θαράτου νέων ἀνδρῶν δὲν φαρτάζεται. Οὐδὲ καὶ ὁ ὑποπτεύεται ὅτι πρόσκειται περὶ τῆς μητρίτης του.

218

Πιατί είναι μαῦρα τὰ βουνά καὶ στέκουν βουρκωμένα;
 Μὴν ἀνεμος τὰ πολεμᾶ, μήνα βροχὴ τὰ δέρνει;
 Κι' οὐδὲ ἀνεμος τὰ πολεμᾶ, κι' οὐδὲ βροχὴ τὰ δέρνει,
 μόνε διαβαίνει ὁ Χάροντας μὲ τοὺς ἀποθαμένους.

5 Σέρνει τοὺς νιοὺς ἀπὸ μπροστά, τοὺς γέροντες κατόπι,
 τὰ τρυφερὰ παιδόπουλα ἃς τὴν σέλλα ἀραδιασμένα.
 Παρακαλοῦν οἱ γέροντες, καὶ οἱ νέοι γονατίζουν,
 καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλα τὰ χέρια σταυρωμένα.
 «Χάρε μου, διάδη ἀπὸ χωριό, κάτσε σὲ κρύα βρύση,
 10 νὰ πιοῦν οἱ γέροντες νερό, καὶ οἱ νιοὶ νὰ λιθαρίσουν,
 καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλα λουλούδια νὰ μαζώξουν.

— Ανεὶ διαδῶ νάπὸ χωριό, ἂν ἀπὸ κρύα βρύση,
 ἔρχονται οἱ μάνναις γιὰ νερό, γνωρίζουν τὰ παιδιά τους,
 γνωρίζονται τ' ἀντρόγενα καὶ χωρισμὸ δὲν ἔχουν.»

219

Ποιὸς ἔχει πέτρινη καρδιά, θέλω νὰ μὴ ράτσῃ,
 νὰ εἰπῶ τραχοῦδι χλιβερὸ καὶ παραπονεμένο.
 μηδὲ ἀπὸ χίραις τὸ ἄκουσα, μηδὲ ἀπὸ παντρεμέναις,
 τοῦ Χάρου ἡ μάννα τό λεγε, τό σουρνε μοιρολόγι.

5 «Πόδχουν παιδιά, ἀς τὰ κρύψουνε, κι' ἀδέρφια, ἀς τὰ φυλάξουν,
 γυναῖκες τῶν καλῶν ἀντρῶν, νὰ κρύψουνε τοὺς ἀντρες,
 γιατὶ ἔχω γιὸ κυνηγητή, γιατὶ ἔχω γιὸ κουρσάρο:
 οὔλο τοῖς νύχταις περπατεῖ καὶ τοῖς αὐγαῖς κουρσεύει,
 κι' ὀπόδηρη τρεῖς παίρνει τοὺς δυό, κι' ὀπόδηρη δυὸ τὸν ἔνα,
 10 κι' ὀπόδηρη καὶ ἔνα μοναχό, κείνον τὸν ἔκεληρίζει.»

Μά νά τον καὶ κατέβαινε ἃ τοὺς κάμπους καθελλάρης.
 Μαῦρος ἦταν, μαῦρα φορεῖ, μαῦρο καὶ τάλογό του,
 σέρνει στελέττα δίκοπα, σπαθιὰ ἔγυμνωμένα,
 στελέττα τά χει γιὰ καρδιαῖς, σπαθιὰ γιὰ τὰ κεφάλια.

Στ. 13. στελέττο καὶ στιλέττο=ἔγχειριδιον, μαχαίριον (λ. ἰταλ.).

(ΤΟ ΔΕΙΠΝΟ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ)

[Κατὰ τὰς παλαιὰς δοξασίας τῶν γερμανικῶν λαῶν τὰ δάκρυα τῶν οἰκείων ἐνοχλοῦν τὸν νεκρὸν ἐν τῷ τάφῳ, διότι ὡς ὑδρύμβοι αἷματος κατασταλάζουν εἰς τὰ στήθη του. Τοιαύτη δοξασία εἶναι ἄγνωστος εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν. Ἀλλ' ἐν μοιρολόγιον ἔκφραζει τὴν ἰδέαν, ὅτι ἀπὸ τὰ πολλὰ δάκρυα τὰ χυνόμενα καθ' ἐκάστην ἐπὶ τοῦ τάφου ἐνδεχόμενον νὰ ἔξαφνισθῇ ὃ νεκρὸς καὶ νὰ γυρίσῃ πίσω. Τὸ δὲ κατωτέρω μοιρολόγιον, διὰ πλαστικῆς διασκευῆς τῆς ἰδέας τοῦ ἔξαφνισμοῦ, σκοπεῖ νὰ ὑποδειξῇ παραστατικῶς τὴν ἀνάγκην τοῦ περιορισμοῦ τῶν ὑρήνων διὰ τῆς διακοπῆς αὐτῶν ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἥλιου, διότις οἱ πενθοῦντες δύνανται νὰ διέλθουν ἀτάραχον τὴν νύκτα.]

- Παρακαλῶ σε, μάννα μου, μιὰ χάρη νὰ μου κάμης,
ποτέ σου γέρμα τοῦ γῆλιοῦ μὴν πιάνης μοιρολόγιο,
γιατὶ δειπνάει δὲ Χάροντας, μὲ τὴν Χαρόντισσά του.
Κρατῶ κερί καὶ φέγγω τους, γυαλί καὶ τοὺς κερνάω,
5 κι' ἀκουσα τὴν φωνοῦλα σου κ' ἐσπάραξε ἡ καρδιά μου,
καὶ μου ῥαγίστη τὸ γυαλί καὶ τὸ κερί μου σδήστη,
καὶ στάζει ἡ στάλα τοῦ κεριοῦ μέσ' τοὺς ἀποθαμένους,
καίει τῶν νυφάδων τὰ χρυσά, τοῦ νιῶνε τὰ στολίδια.
10 Θυμώνει δὲ Χάρος μὲ τὰ μέ, τὴν μαύρη γῆς μὲ ῥήχει,
τὸ στόμα μ' αἴμα γιόμισε, τάχειλι μου φαρμάκι.

- "Ηλιε μου καὶ τρισήλιε μου καὶ κοσμογυριστή μου,
ψὲς ἔχασα μιὰ λιγερή, μιὰ ἀκριβοθυγατέρα:
νὰ μὴ τὴν εἰδεῖς πουθενά, νὰ μὴ τὴν ἀπαντῆσες;
—Ἐψὲς προχτές τὴν εἰδηγκα τὸν Χάρου τὸ σαράϊ.
5 Ο Χάρος ἔτρωγε ψωμί, κ' ἡ κόρη τὸν κερνοῦσε,
κ' ἔτρέχαν τὰ ματάκια τῆς σὰ μαρμαρένια βρύση,
κ' ἔτρεμε κ' ἡ καρδοῦλα τῆς σὰ μῆλο μαραμμένο.
Κι' ἀπὸ τὸ συχνοκέρασμα τῆς πέφτει τὸ ποτῆρι,
μάιτε σὲ πέτρα βάρεσε, μάιτε σὲ καλντιρίμι,
10 μέσα τὸν Χάρου τὴν ποδιὰ ἔπεσε κ' ἔρραΐστη.
Τοῦ Χάρου κακοφάνηκε, γυρίζει καὶ τῆς λέει.
«Τί ἔχεις, κόρη, ποῦ χλίβεσαι καὶ χύνεις μαύρα δάκρυα,
καὶ τρέχουν καὶ τὰ μάτια σου σὰ μαρμαρένια βρύση;
Μὴ σὲ πονεῖ δχ τὴ μάννα σου, νὰ στείλω γὰν τὴ φέρω;

- 15 —Δὲ μὲ πονεῖ ὅχ τὴ μάννα μου, μὴ στέλνῃς νὰν τὴ φέργης.
—Μὴ σὲ πονεῖ ὅχ τἀδέρφια σου, νὰ στείλω νὰν τὰ φέρω;
—Δὲ μὲ πονεῖ ὅχ τἀδέρφια μου, μὴ στέλνῃς νὰν τὰ φέργης,
μὸν μὲ πονεῖ ὅχ τὸ σπίτι μου κι' ὅχ τὸν ἀπάνω κόσμο.
—“Α σὲ πονῇ τὸ σπίτι σου, πλιὰ δὲν τὸ μεταβλέπεις.”

222

(Η ΛΥΓΕΡΗ ΣΤΟΝ ΑΔΗ)

Καλὰ τό χουνε τὰ βουνά, καλόμοιρ' εἰν' οἱ κάμποι,
ποῦ Χάρο δὲν παντέχουνε, Χάρο δὲν καρτεροῦνε,
τὸ καλοκατὶρι πρόβατα καὶ τὸ χειμῶνα χιόνια.

- Τρεῖς ἀντρειωμένοι βούλονται νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸν “Ἄδη”.
5 —Ο ἔνας νὰ βγῆ τὴν ἄνοιξη, κι' ὁ ἄλλος τὸ καλοκατὶρι,
κι' ὁ τρίτος τὸ χινόπωρο, ὅπου εἶναι τὰ σταφύλια.
Μιὰ κόρη τοὺς παρακαλεῖ, τὰ χέρια σταυρωμένα.
—Γιὰ πᾶρτε με, λεβέντες μου, γιὰ τὸν Ἀπάνου κόσμο.
—Δὲν ἡμποροῦμε, λυγερή, δὲν ἡμποροῦμε, κόρη.
10 Βροντομάχοῦν τὰ ροῦχα σου κι' ἀστράφτουν τὰ μαλλιά σου,
χτυπάει τὸ φελλοκάλιγο καὶ μᾶς ἀκούει ὁ Χάρος.
—Μὰ γὼ τὰ ροῦχα βγάνω τὰ καὶ δένω τὰ μαλλιά μου,
κι' αὐτὸ τὸ φελλοκάλιγο μέσ' ἓ τὴ φωτιά τὰ ρήχνω.
Πᾶρτε με ἀντρειωμένοι μου, νὰ βγῶ ἓ τὸν Πάνω κόσμο,
15 νὰ πάω νὰ ἰδῶ τὴ μάννα μου πῶς χλίβεται γιὰ μένα.
—Κόρη μου ἐσένα ἡ μάννα σου ἓ τὴ ροῦγα κουβεντιάζει.
—Νὰ ἰδῶ καὶ τὸν πατέρα μου πῶς χλίβεται γιὰ μένα.
—Κόρη μου, κι' ὁ πατέρας σου ἓ τὸ καπελειό εἰν' καὶ πίνει.
—Νὰ πάω νὰ ἰδῶ τἀδέρφια μου πῶς χλίδονται γιὰ μένα.
20 —Κόρη μου ἐσέν' τἀδέρφια σου ρίχτουνε τὸ λιθάρι.
—Νὰ ἰδῶ καὶ τὰ ξαδέρφια μου πῶς χλίδονται γιὰ μένα.
—Κόρη μου, τὰ ξαδέρφια σου μέσ' ἓ τὸ χορὸ χορεύουν.”

- Κ' ἡ κόρη νάναστέναξε βαθιὰ ἓ τὸν Κάτω κόσμο,
κι' ἀνάψωνε τὰ καπελειά, κ' ἐκάησαν οἱ ρούγαις,
25 ἐκάη καὶ τὸ λιθόρεμα, πόρριχταν τὸ λιθάρι,
ἐκάη κ' ἡ δίπλη τοῦ χοροῦ, π' ἐχόρευε ἡ γενιά της.

Στ. 10. βροντομάχοῦν κάμνονν κρότον. Στ. 11. φελλοκάλιγο ἐλαφρὸν
καλύγιον (ὑπόδημα) μὲ τοὺς πάτους ἐκ φελλοῦ. Στ. 16. ροῦγα ὄδός.

ΓΝΩΜΙΚΑ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Χαρήτε νιοί, χαρήτε νιαῖς, κ' ἡ ήμέρα δλοβραδιάζει,
κι' δ Χάρος τοῖς ήμέραις μας μιὰ τοῖς λογαριάζει.

Τρχύα τὸ χορὸν κι' ἀς πάγη,
μαύρη γῆς θενά μᾶς φάγη.

5 Δὲν ἔχει δ Χάρος διάκριση, δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνη,
παίρνει παιδιά ἀπὸ τὸ βυζί, γερόντους δὲν ἀφήνει.

"Ας χορέψουμε γιατί,
ο χορὸς καλὰ κρατεῖ.

10 Χαρήτε νιοί, χαρήτε νιαῖς τὰ δροσερά σας νιᾶτα,
γιατί θενά ρθη ἔνας καιρὸς νὰ τὰ πλακώσῃ ή πλάκα.

"Ας χορέψουμε κι' ἀς πάγη,
τούτη ή γῆς ποῦ θὰ μᾶς φάγη.

Χαρήτε νιοί, χαρήτε νιαῖς, τοῦ χρόνου ποιὸς θὰ ζήσῃ;
κι' δ Χάρος ἔχει ἀπόφαση, ψυχὴ νὰ μὴν ἀφήσῃ.

15 "Αἰντε δῶστε της νὰ πάρη,
δῶστε της μὲ τὸ ποδάρι.

Τούτ' ή γῆς ποῦ τὴν πατοῦμε,
δλοι μέσα θενά μποῦμε.

τούτ' ή γῆς μὲ τὰ χορτάρια
τρώγει νιαῖς καὶ παλληκάρια
τούτ' ή γῆς μὲ τὰ λουλούδια
τρώγει νιαῖς καὶ κοπελούδια
τούτ' ή γῆς θὰ φάγη καὶ μένα
ποῦ μ' ἔχει ή μαννοῦλα μ' ἔνα.

25 Τούτ' ή γῆς ποῦ θὰ μὲ φάγη,
βάρτε την μὲ τὸ ποδάρι.

224

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΤΟΥΝΙΑ

Χαρήτε, νιοί, τοῖς ὅμιορφαις καὶ νιαῖς τὰ παλληκάρια,
καὶ σεῖς οἱ χαμογέροντες, χαρήτε τὰ παιδιά σας.
Σὰν τὸνειρό ποῦ εἰδα χτές, κοντὲν νὰ ξημερώσῃ,
ἔτσ' εἶναι τοῦτος ὁ ντουνιάς, ὁ φεύτικος ὁ κόσμος.

5 Σ' αὐτὸν τὸν κόσμο ποῦ μαστε ἄλλοι τὸν εἰχαν πρῶτα,
΄ς ἐμᾶς τὸν παραδώσανε κι' ἄλλοι τὸν καρτερούγε.
Καλότυχά είναι τὴ βουνά, ποτέ τους δὲ γερνᾶνε,
τὸ καλοκαίρι πράσινα καὶ τὸ χειμῶνα χιόνι,
καὶ καρτερούγη τὴν ἀνοίξη, τόμορφο καλοκαίρι,
10 νὰ μπουμπουκιάσουν τὰ κλαριά, ν' ἀνοίξουνε τὰ δέντρα,
νὰ βγοῦν οἱ στάναις΄ς τὰ βουνά, νὰ βγοῦν κ' οἱ βλαχούλας;, νὰ βγοῦν καὶ τὰ βλαχόπουλα, λαλῶντας τοῖς φλογέραις.

225

Μὰ γὼ τὸν ἥλιο ἀνάμωσα, ποτὲ μὴν τραγουδήσω,
καὶ τώρα γιὰ τοὺς φίλους μου θὰ βγάλω ἑνα τραγούδι,
θὰ εἰπῶ τραγούδι θλιβερὸ καὶ παραπονεμένο.
Γιὰ φάτε, πιῆτε, φίλοι μου, χαρήτε νὰ χαροῦμε,
5 τοῦτον τὸ χρόνο τὸν καλό, τὸν ἄλλο ποιὸς τὸ ξέρει,
γιὰ ζούμε, γιὰ πεθαίνουμε, γιὰ΄ς ἄλλον κόσμο πάμε.

Στ. 1. τὸν ἥλιο ἀνάμωσα = ὅμοσα, ἔθαλα δρόκο ή τὸν ἥλιο.

226

Ο ΞΕΝΙΤΕΜΟΣ

΄Αδέρφ' εὔτὸς ὁ λοϊσμὸς κ' εὔτὴ ἡ μεγάλ' ὁδύνη,
ώστε νὰ βρίσκεσ' ἐπαδὰ΄ς τὴ χώρα δὲ σ' ἀφήνει.
Πάντα θενὰ σὲ τυραννῷ, χειμῶνα καλοκαίρι,
ἄν δὲ μακρύνης ἀπὸ πά, νὰ πάγης΄ς ἄλλα μέρη.

5 ποῦ νά ιδης τόπους διμορφους, ποῦ δὰ δὲν τσοὶ κατέχεις,
γιατ' εἰσαι μ' ἔνα λοισμό, πάντα μιὰν ἔγνοιαν ἔχεις·
νὰ ιδης 'ς τὰ ξένα, 'ς τὰ μακριά, τί κάνουν, πῶς περνοῦνε,
εἰντα λογῆς πορεύγουνται κ' εἰντα λογῆς μιλοῦνε·
νὰ ιδης ἀντέθια ἀλλωνῶν εἰντα λογῆς ἀλλάσσουν,
10 πῶς πράσσουν εἰς τὰ νιόταν των, πῶς πράσσουν σὰ γεράσσουν.
Βρύσαις νὰ ιδης καὶ ποταμούς, χώραις, χωριὰ καὶ δάση,
νὰ σοῦ φανῇ παράξενο ὁ κόσμος πῶς ἀλλάσσει.

Στ. 5. δὲν τσοὶ κατέχεις=δὲν τοὺς γηρωρίεις, ἀγρώστους. Στ. 8. εἰντα λογῆς πορεύγουνται (πορεύονται)=τίνι τρόπῳ διάγουσι. Στ. 9. ἀντέθια=ῆθη.
Στ. 10. πράσσουν=συγράζουν, φοιτῶσι. νιόταν=νιάτα.

227

Ο ΜΠΙΣΤΙΚΟΣ ΦΙΛΟΣ

Οὐλον τὸν κόσμο γύρεψα, πονέντε καὶ λεβάντε,
νὰ βρῶ να φίλο μπιστικὸ σὰν καὶ τὸν ἀπατό μου.
Δὲν ηὗρα φίλο μπιστικό, μηδ' ἀδερφό καλλιάν του,
σὰν τὸ σπαθάκι μ' ἀδερφό, σὰν τὸ πουγγί μου φίλο.
5 Κι' δπου καθγᾶς καὶ πόλεμος, πολέμα σὺ σπαθί μου,
κι' δποῦ ναι γάμος καὶ χαρά, ξέδιαζε σὺ πουγγί μου.

228

ΟΙ ΜΑΔΑΡΙΤΑΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΤΩΜΕΡΙΤΑΙΣ

Καϊμὸς 'ς τσοὶ νιοὺς ποῦ γεύγουνται κάτω 'ς τὸ κατωμέρι
καὶ τρῶν τοῦ κόσμου τὰ καλά, τσῆ χώρας τὰ ξαρέσια,
καὶ κάνουν δψη καὶ μορφὴ ὡς εἰν' ἥ κολισαύρα!
Χαρὰ 'ς τσοὶ νιοὺς ποῦ γεύγουνται ἀπάνω 'ς τήν μαδάρα
5 καὶ τρῶν τὰ πάχνη τοῦ χιονιοῦ, τὸ δροσερὸν ἀέρι,
καὶ κάνουν δψη διμορφη ὡς εἰν' τὸ πορτοκάλι.

Μαδαρίταις δρειτοί, Κατωμερίταις=πεδιτοί.

Στ. 1. γεύγουνται=γεύονται. κατωμέρι=τὸ κάτω μέρος, ἥ πεδιάς.
Στ. 2. ξαρέσια=ἐκλεκτὰ ἐδέηματα. Στ. 3. κολισαύρα=σαύρα. Στ. 4. μαδάρα=δρος, δρειτὸς τόπος.

229

(ΠΟΙΟΣ ΝΑ ΣΕΡΝΗ ΤΟ ΧΟΡΟ)

Τρία πουλιά λαλοῦσαν ψηλά σ' τὸν οὐρανό·
 ποιδὲ θέλει κι' ἀγαπάει νὰ σέρνῃ τὸ χορὸ
 πρέπει νὰ εἰναι λεθέντης καὶ νὰ εἰναι κι' ὅμορφος,
 νὰ χῇ τὰ μάτια μαῦρα, τὸ μπόϊ του ψηλό,
 5 νὰ σειέται νὰ λύέται, σὰν τὸ βασιλικό.

Στ. 5. λύέται=λυγίζεται.

230

Πρίχου νὰ γίνῃ τὸ κακὸ καὶ τελειωθῇ τὸ πρᾶμα,
 πρέπει νὰ σέβεται κανεὶς νὰ μὴ γενῇ τὸ σφάλμα·
 μὰ σὰ γενῇ τὸ σφάλμα, καλὸ ποτὲ δὲν κάνουν,
 χῆλια σαπούνια καὶ νερὰ τὸ στίμα δὲν τὸ βγάνουν.

Στ. 2. σέβεται (σέβομαι) φυλάσσεται. Στ. 4. στίμα (στίγμα)=κηλίς.

231

Ο ΑΜΑΡΤΩΛΟΣ

Ποῦ πάεις, ποῦ πᾶς, ἀμαρτωλέ, ποῦ πᾶς, κριματισμένε;
 τὸ λᾶδι σου εἰναι νερό, καὶ τὸ κερί σου ξύλο,
 καὶ τὸ λιθάνι, ποῦ κρατεῖς κουφάλα ναι κ' ἔκετνο.
 "Άμε νὰ ντύσῃς ἀρφανά, ἄμε νὰ ντύσῃς ξένα,
 5 νὰ ντύσῃς καὶ τὰ νιόπαντρα τὰ φτωχοπαντρεμένα,
 τότες καὶ σύ, ἀμαρτωλέ, θὰ σώσῃς τὴν ψυχή σου.

232

‘Ο δυόσμος κι’ δ βασιλικὸς καὶ τάσπρο καρυοφύλλι,
αὐτὰ τὰ τριὰ μαλώνανε τὸ ποιὸ μυρίζει κάλλιο.
Πετειέται τὸ τριαντάφυλλο, τὸ μοσκομυροῦδάτο.
«Σωπᾶτε, βρωμολούλουδα καὶ σεῖς βρωμοβοτάνια,
5 τί ἐγώ εἰμαι τὸ τριαντάφυλλο τῆς ἀνοιξῆς στολίδι,
ποῦ τὸ χειμῶνα κρύομαι ’ς τῆς ἀγκαθιᾶς τὴ δίζα,
τὸ Μάη τὸ μῆνα φαινομαι σὲ νιοῦ γαμπροῦ κεφάλι,
σὲ παντρεμένης γόνατα, ’ς τοῦ κοριτσιοῦ τὸν κόρφο,
’ς τῆς χήρας τὸ προσκέφαλο βραδιάζω ἔημερώνω.»

233

ΛΙΑΝΟΤΡΑΓΟΥΔΑ

α'.

‘Ο κόσμος εἰν’ ἔνα δεντρί, κ’ ἐμεῖς τὸ πωρικό του,
δ Χάρος είναι τρυγητής καὶ παίρνει τὸ ἀνθό του.

β'.

‘Ηθελα νά ἡμουν ὅμορφος, νά ἡμουν καὶ παλληκάρι,
νά ἡμουνα καὶ τραγουδιστής, δὲν ἥθελα ἄλλη χάρη.

Τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἀνδρὸς ἔγκειται εἰς τὰ τρία ταῦτα, τὸ κάλλος, τὴν ἀνδρείαν καὶ
τὴν περὶ τὸ δόμα διενόητα. Παραπλήσιον διατυπώνει τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τὸ
ἰδεῶδες τὸ γνωστότατον σκόλιον ὅπερ ἀποδίδεται εἰς τὸν Σιμωνίδην κατὰ τοῦτο
τάριστα εἰς τὸν ἀνθρωπὸν είναι ἡ ὑγεία, τὸ κάλλος, δ ἔντιμος πλοῦτος καὶ ἡ μετὰ
φύλων διασκέδασις.

γ'.

‘Αποῦ ναι νιὸς καὶ δὲν πετῷ μὲ τοῦ βορρᾶ τὰ νέφη,
εἶντα τὴ θέλει τὴ ζωὴ ’ς τὸν κόσμο νὰ τὴν ἔχῃ !

δ'.

Θεὶ μεγαλοδύναμε, θέλω νὰ σ’ ἀρωτήσω,
τὰ νιᾶτα ποῦ μᾶς ἔδωτσες γιάντα τὰ παίρνεις πίσω ;

ε'.

Ματάκια ποῦ δὲ φαίγονται, χεῖλι ποῦ δὲν ξηγάται,
κοριμὶ ποῦ δὲ συχνοπερνάει γλήγορα λησμονάται.

ξ'.

Μήν τὰ πετᾶς τὰ λόγια σου σὸν τάχερο 'ς τ' ἀλῶνι,
γιατί τὰ πκίρνει ὁ δαίμονας καὶ ποιὸς τὰ συμμαζώνει;

ζ'.

Τὰ λόγια σου, πρὶν νὰ τὰ πῆς, μέτρα τα ἔνα ἔνα,
καὶ τῆς καρδιᾶς σου τὰ κλειδιά μὴ δίνῃς 'ς τὸν καθένα.

η'.

"Οποιος ἀγαπάει τὰ ρόδα πρέπει νὰ χῃ ὑπομονή,
ὅταν τὸν τρουπάν τάγκάθια νὰ μὴ λέγῃ πῶς πονεῖ.

θ'.

"Οποιος ψηλὰ πετᾷ ε' τὸν οὐρανὸ νὰ φτάξῃ,
'ς τὸ χαμηλότερο δεντρὶ τοῦ γράφ' ὁ Θεὸς νὰ κάτσῃ.

ΕΡΓΑΤΙΚΑ

ΚΑΙ

ΒΛΑΧΙΚΑ

[Τὰ ἐργατικά τραγούδια σκοπὸν ἔχουν διὰ τῆς συμφωνίας τοῦ ὁνθμοῦ αὐτῶν πρὸς τὰς ὁνθμικὰς κινήσεις τοῦ ἐργάτου νὰ εὐκολύνουν τὴν ἐργασίαν, κανονίζοντα τὴν ἐνέργειαν τῶν μυῶν καὶ ἐμποδίζοντα τὴν ἀχρηστὸν σπατάλην μυϊκῆς δυνάμεως. Τὸ παλαιότατον καὶ γνωστότατον παράδειγμα τούτων εἶναι τὸ ἀρχαῖον ἐλληνικὸν μυλικὸν ἄσμια: «Ἄλει, μύλα, ἀλει, | καὶ γάρ Πίττακος ἀλει, | μεγάλας Μυτιλάνας βασιλεύων». Όμοιά εἶναι ἡ ἀρχῇ καὶ ὅλων τῶν σημερινῶν ἐλληνικῶν τοιούτων τραγουδιῶν, τὰ δόπια τραγουδοῦν ὅταν ἀλέθουν μὲ τὸν χειρόμυλον. Τὸ κατωτέρω ἔχει τούτο τὸ ἰδιάζον, ὅτι η ντοσχεδιάσθη ἀπὸ μίαν μανιάσσαν, ἡ ὅποια ἡ ναγκάσθη γ' ἀλέσῃ μὲ τὸν χειρόμυλον διὰ νὰ ἑτοιμάσῃ τὴν τροφήν ἀποστάσιματος χωροφυλάκων, καταδιώκοντος τὸν φυγόδικον σύζυγόν της καὶ καταλύσαντος εἰς τὴν οἰκίαν της.]

”Αλεθε, μύλο μου ἀλεθε,
βγάλε τάλεύρια σου ψιλά,
τὰ πίτουρά σου τραγανά,
νὰ τρώσι οἱ χωροφύλατσοι,
κι' ὁ νωμάτάρχης τὸ στουλί,
ποῦ κάθεται γ' τὴν ἀγκωνή.

Τώρα εἰν' Ἀπρίλης καὶ χαρά, τώρα είναι καλοκαίρι,
τὸ λὲν τάγδονια γ' τὰ κλαριά, κ' οἱ πέρδικες γ' τὰ πλάγια,
τὸ λὲν οἱ κούκοι γ' τὰ ψηλά, ψηλά γ' τὰ καταρράχια,
πάν τὰ κοπάδια γ' τὰ βουνά, νὰ ξεκαλοκαιριάσουν,
πάν καὶ κοντά οἱ τσοπάνηδες, βαρώντα τὴν φλογέρα,
νὰ τὰ τυροκομήσουν καὶ τὴν νομή νὰ βγάλουν,
καὶ νὰ γιορτάσουν τὸ θη Γιωργιοῦ, νὰ ρήξουν γ' τὸ σημάδι,
νὰ πιοῦν νερὸ ἀπὸ τὰ βουνά, νὰ πάρουν τὸν ἀέρα.

Βγῆκαν κλέφταις γ' τὰ βουνά,
γιὰ νὰ κλέψουν ἀλογα,
κι' ἀλογα δὲν ηράνε,
προβατάκια πήρανε.

5 Καὶ πάνε, πάνε, πάν, (ἀιντε μαννοῦλα μ', πάν !)
”Ωχ καϊμένυς, ωχ καϊμένος, ωχ καϊμένος !
Προβατάκια μ',
κατσικάκια μ' !
Βάι !

- Πήρανε τάρνάκια μου,
 10 καὶ τὰ κατσικάκια μου,
 πήραν καὶ τὸ λάγιο ἀρνί,
 ποῦ χε τὸ χρυσό μαλλί,
 τάσημένιο χαϊμαλί.
 Καὶ πάνε, πάνε, πάν., (δίνετε μαννοῦλα μ', πάν!)
 15 "Ωχ καϊμένος, ωχ καϊμένος, ωχ καϊμένος!
 Προβατάκια μ'
 λαγιαρνάκι μ'
 Βάϊ!
- Πήραν τὴν καρδάρα μου
 ποῦ πηζά τὸ γάλα μου,
 πήραν τὴν φλογέρα μου
 20 μέσ' ἀπὸ τὰ χέρια μου.
 Καὶ πάνε, πάνε, πάν., (δίνετε μαννοῦλα μ', πάν!)
 "Ωχ καϊμένος, ωχ καϊμένος, ωχ καϊμένος!
 Καρδαρίτσα μ'
 25 φλογερίτσα μ'
 Βάϊ!
- Περκαλῶ σε, Παναγιά,
 νὰ παιδέψῃς τὴν κλεψιά.
 "Αχ καὶ νὰ τοὺς πλάκωναν
 καὶ νὰν τοὺς ξαρμάτωναν,
 30 μέσα 'ς τὰ λημέρια τους
 κείνους καὶ τὰ ταίρια τους!
 "Ωχ καϊμένος, ωχ καϊμένος, ωχ καϊμένος!
 Προβατάκια μ'
 κατσικάκια μ'
 Βάϊ!
- 35 "Α βοηθήσῃ ή Παναγιά
 καὶ παιδέψῃ τὴν κλεψιά,
 καὶ νὰ ἰδῶ τὸ λάγιο ἀρνὶ¹
 μέσα πάλι 'ς τὸ μαντρί,
 τὴν ἡμέρα τὴν Λαμπρή
 40 θενὰ ψήσω ἐν' ἀρνὶ¹
 ποῦ νὰ πέφτῃ ἀπ' τὸ σουδλί.
 "Ωχ καϊμένος, ωχ καϊμένος, ωχ καϊμένος!
 Προβατάκια μ'
 κατσικάκια μ'
 Βάϊ!

ΠΕΡΙΓΕΛΑΣΤΙΚΑ

[Πρὸς δήλωσιν σφοδροῦ καὶ περιπαθοῦς ἔρωτος πρὸς τὴν ἀγαπωμένην γυναῖκα καὶ ἄμα ὑπερβολικῆς τιμῆς αὐτῆς, ἐκφράζει εἰς τὸ τραγοῦδι ὁ ἀνήρ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὴν εἴχε μετουσιωμένην εἰς πολύτιμον ιερὸν ἐγκόλπιον, ὅπως δύναται ἀδιαλείπτως νὰ τὴν φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ νὰ τῇ προσφέρῃ τὴν λατρείαν του. 'Αλλ' εἰς παραλλαγὴν τοῦ τραγουδίου καὶ ὁ ζηλότυπος σύζυγος, μέλλων ν' ἀποδημήσῃ, τοιαύτην μετουσιώσων ἀνὴτο δυνατή θά ἐθεώρει ἀσφαλῆ ἐγγύησιν τῆς συζητηῆς πίστεως. Εἰς ἄλλην πάλιν παραλλαγὴν, ὅποια ἡ ἐπομένη, καὶ ὁ ἀτυχῆς σύζυγος, ὃ ἔχων γυναῖκα ἀσχημόν, προτιμᾶ ἀντὶ γὰ τὴν ἔχῃ ζῶσαν ἐνώπιον του, νὰ τὴν εἴχε μᾶλλον μετουσιωμένην εἰς ἄψυχον ὕλην, καὶ ἀν ἀκόμη ἡτο ὑποχρεωμένος νὰ λατρεύῃ αὐτὴν οὕτω ὡς ιερὸν κειμήλιον.]

'Απρίλη 'Απρίλη δροσερὲ καὶ Μάη μὲ τὰ λουλούδια,
ὅλον τὸν κόσμο ἐγέμισες λουλούδια καὶ καλούδια,
καὶ μένα βαρυφόρτωσες τὴν ἀσκημη γυναῖκα.

5 Νὰ τὴν πουλήσω δὲν μπορῶ, νὰ τὴν σκοτώσω κι' ὄχι.
Θὲ νὰ τὴν πάω 'ς τὸ χρυσικό, γὰ τὴν περιχρυσώσῃ,
νὰ φτειάσῃ γκόλφι καὶ σταυρό, σταυρὸ καὶ δαχτυλίδι,
τὸ δαχτυλίδι νὰ φορῶ, τὸ γκόλφι νὰ βασταίνω,
καὶ τὸ σταυρὸ νὰ προσκυνῶ, νὰ λέν νὰ ζῇ ἡ ἀγάπη.

Στ. 4. νὰ τὴν σκοτώσω κι' ὄχι=είμαι ἀμφίρροπος ἀν πρέπει νὰ τὴν σκοτώσω
ἢ ὄχι σκέπτομαι νὰ τὴν σκοτώσω καὶ πάλιν μετανοῶ.

238

Φίλοι, γιατὶ δὲν τρῶτε καὶ δὲν πίνετε;
 Μήνα καὶ τὸ ψωμί μας δὲ σᾶς ἀρεσεῖ;
 στέλνουμε τὸν γειτόνους καὶ τὸ ἀλλάζουμε.
 Μήνα καὶ τὸ κρασί μας δὲ σᾶς ἀρεσεῖ;
 5 βαγένια ἔχουμε κι' ἄλλα καὶ τὸ ἀλλάζουμε.
 Μήνα καὶ τὰ φαγιά μας δὲ σᾶς ἀρεσαν;
 Μαγειρισσαῖς εἰν' κι' ἄλλαις καὶ τις ἀλλάζουμε.
 Μήνα καὶ ἡ καψονύφη δὲ σᾶς ἀρεσεῖ;
 Ἡ νύφη μας αὐτή εἶναι, δὲν ἀλλάζεται.

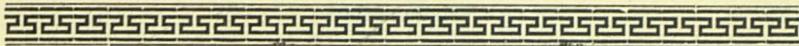
Στ. 8. *Καψονύφη*=ἡ καϊμένη νύφη, ἡ ταλαιπωρος νύφη.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

A'. Δημώδη ἔσματα τῶν μέσων χρόνων.

B'. Τραγούδια εἰς Ἑλληνικὰ διαλέκτους.

Α'. ΔΗΜΩΔΗ ΑΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

1

ΕΠΙ ΤΗΙ ΔΙΑΦΥΓΗΙ ΤΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ

1081

[Ο 'Αλέξιος ὁ Κοινηνός, πληροφορηθείς τὰ τεκταινόμενα καὶ αὐτοῦ ἐπὶ τῇ αὐλῇ τοῦ Νικηφόρου τοῦ Βοτανεύατου ὑπὸ τῶν Σλαύων ἐμπίστων τοῦ αὐτοκράτορος Βορίλλου καὶ Γερμανοῦ, σκοπούντων διὰ δόλου νὰ ἔλλευσιν αὐτὸν εἰς τάνακτορα καὶ ἔκει νὰ ἔξοργύωσι τοὺς ὀφθαλμούς του, κατώρθωσε νὰ ἔξελθῃ τῆς Κωνσταντινούπολεως τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν τῆς Τυροφάγου (13 Φεβρουαρίου 1081)· ἔφθασε δὲ τὴν πρώταν τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας εἰς Τυρολόην τῆς Θράκης, ὅπου ἡ νῶμη μετ' αὐτοῦ συναποστατήσαν τὸ στράτευμα. — Τὸ ἄσμα τὸ δόπιον ἐτραγάφδει τότε δὲ λαδὸς ἐκθειάζων τὸ γεγονός, είναι σπουδαῖον ἰστορικὸν τεκμήριον, ἀποδεικνύον τὸ ἀνυπόστατον τῆς κατὰ τοῦ Ἀλεξίου κατηγορίας, διτὶ ἐστασίασεν ἐκ φιλοδοξίας πρὸς κατάληψιν τοῦ θρόνου καὶ ὅχι πιεσθεὶς ἐξ ἀναποδογόστου ἀνάγκης.]

Τὸ Σάββατον τῆς Τυρινῆς,
χαρῆς Ἀλέξιε ἐννόησες το,
καὶ τὴν Δευτέραν τὸ πρωΐ
ὕπα καλῶς, γεράκι μου!

Παράφρασις. Τὸ Σάββατον τῆς Τυρινῆς, νὰ σὲ χαρῶ, Ἀλέξιε, τὸ ἐννόησες καὶ τὴν Δευτέρα τὸ πρωΐ πέταξε (ὑπαγε) καλά, γεράκι μου!

2

ΚΑΤΑΛΟΓΙΝ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΟΥ

[Ἄσμα δημοτικὸν παρεμβεβλημένον εἰς τὸ μεσαιωνικὸν ἔπος, τοῦ ΙΔ' αἰώνος πιθανῶς, «Τὰ κατὰ Λύβιστρον καὶ Ροδίμην».]

"Αγωρος μυριοφλόγιστος, ξένος ἐκ τὰ δικά του,
τὸν ἐκαταδασάνισε κόρης ὥραίας ἀγάπη,

- ἔφυγεν ἐκ τὴν χώραν του καὶ ἀπὸ τὰ γονικά του,
καὶ εἰς ξένον τόπον περπατεῖ καὶ αἰχμάλωτος διαβαίνει.
- 5 Πόνους του κλαίουν τὰ δενδρά, θλίψαις του τὰ λιβάδια
καὶ ποταμοὶ τὰ δάκρυα του, βουνὰ τοὺς στεναγμούς του.
Ἄηδόνιν εἰς τὴν στράταν του νὰ κιλαδῇ, νὰ λέγῃ,
καὶ οἱ πόνοι τῆς καρδίας του καὶ οἱ ἀναστεναγμοί του
σιγίζουν το νὰ μὴ λαλῇ, καρδιόφωνον κρατοῦσι.
- 10 Ἔδε στρατιώτου συμφοράν, τὴν πάσχει διὰ φεδοῦλαν,
αὐτὸς ἔνε αἰχμάλωτος, ξένος εἰς ἄλλον τόπον.

Στ. 10. φεδοῦλα ἢ φουδοῦλα—*reānis.*

3

ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΑΛΟΓΙΑ

[Τὰ Καταλόγια είναι συλλογὴ ḥσμάτων, τὴν ὅποιαν ἐκ χειρο-
γράφου τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἔξεδωκε τὸ πρῶτον ὁ Γερμανός Γου-
λιέλμος Βάγνερ τῷ 1879, ὑπὸ τὴν πεπλασμένην ἐπιγραφήν:
Ἄλφράβητος τῆς ἀγάπης. Ἀρίστη καὶ τελειοτάτη ἔκδοσις ταύτης
είναι ἡ δημοσιευθείσα τὸ παρελθόν ἔτος ὑπὸ τῶν γνωστῶν νεο-
ελληνιστῶν D. C. Hesselink καὶ H. Pernot, εἰς τὴν ὅποιαν ἐπέ-
θεσαν τὴν ἐπιγραφὴν Ἐρεωτοπαίγνια. Τὸ χειρόγραφον δ' ὅμως
φέρει τὴν ἐπιγραφὴν Καταλόγια, στίχοι περὶ ἔρωτος καὶ ἀγά-
πης. Ἡ συλλογὴ περιλαμβάνει κατά τὸ πλεῖστον ἀκραιφνῶς δη-
μοτικὰ ḥσματα, ἀσημάντους δὲ μόνον μεταβολὰς καὶ προσθήκας
ἐπέφερεν, ὡς φαίνεται, ὁ βιβλιογράφος ἢ οἱ πρὸ αὐτοῦ συλλο-
γεῖς, ἀν συλλογεὺς δὲν ἦτο ὁ Ἰδιος.]

A'

- “Αν ἥξευρα, κυράτσα μου, πότε θέλεις κινήσῃ,
καὶ πόθεν θέλεις διαβῇ μὲ ταῖς ἀρχοντοπούλαις,
τὴν στράταν σου νὰ φύτεψα μηλαῖς καὶ κυδωνίτσαις,
καὶ νεραντζούλαις καὶ πιτραῖς καὶ δάφναις καὶ μυρσίναις,
5 τὸν δρόμον σου τριανταφυλλιαῖς, νὰ μὴ σὲ πιάνῃ ὁ ἥλιος.
Καὶ ὅπου διαβαίνεις καὶ πατεῖς ἥθελα σπέρνη μόσχον,
καὶ νὰ μυρίζῃ ἡ στράτα σου, καὶ σὺ νὰ μὴ τὸ ξεύρης,
νὰ μὴ μαυρίζῃ, λυγερή, τὸν ἥλιον ἡ ἐλικιά σου.

Στ. 8. ἐλικιά (*ἡλικιά*) κυρίως σημαίνει τὸ ἀνάστημα.

Β'

- Ζηλεύγουν τὴν ἀγάπην μας, κυρά μου, οἱ γείτονές σου,
διατὶ κρατεῖται δυνατὴ ὡς πύργος σιδερένος·
θιωροῦν την ὅτι ἐπλέκτηκεν ὡς χρυσὸν ἀλυσίδιν,
καὶ ἐφάνη τους πολὺν κακόν, θέλουν νὰ μᾶς χωρίσουν.
 5 Νὰ μὴ τὸ δοῦν τὰ μάτια τους, μὴ τὸ χαρῇ ἢ ψυχῇ των,
ἀμὴ τὸ θέλουν εἰς ἡμᾶς, ἀπάνω τους τὸ δοῦσιν,
νὰ τὸ θλιβοῦν οἱ φίλοι τους, νὰ τὸ χαροῦν οἱ ἔχθροί των,
διατὶ βουλήν ἐδώκασιν νὰ μᾶς ἀποχωρίσουν,
δίχως κανένα πταίσμον, δίχως κανένα δίκαιον.

Στ. 6. ἀμὴ τὸ θέλουν=ἀλλ' ἐκεῖνο ποῦ θέλουν. δοῦσιν=ἴδωσιν.

Γ'

Οιμάτια εἰχα καὶ ἐπῆρες τα, καρδιὰν καὶ ἀνέσπασές την,
τὰ κάλλη σου τὰ θαυμαστὰ μηδὲν μὲ τὰ στερήσῃς.

Δ'

Περιστεράκιν νὰ γενῶ, νὰ ἔλθω ὅπου κοιμᾶσαι,
σφικτὰ νὰ σὲ περιπλακῶ, πάντα νὰ μὲ θυμᾶσαι.

Ε'

- Ἐνας πανώραιος ἄγουρος ἀγάπα τῷραίν κόρην.
Χρόνους δυὸς τὸν ἐμάρανε τῆς κόρης ἢ ἀγάπη.
Καὶ μαραινόμενος δι νεὸς ἵς τῆς λυγερῆς τὸν πόθον,
ἐμήνυσέ την μιὰν αὐγῆν· «Κυρά μου, ὅτι ἀγαπῶ σε.
 5 Κρυφά, κυρά μου, σὲ ἀγαπῶ, καὶ σὺ οὐδὲν τὸ ἔξερεις,
καὶ βασανίζομαι κρυφά καὶ φανερά πομένω.»

- Ως τόκουσεν ἢ λυγερή, τὰ δάκρυα της ἐτρέξαν,
μαντάτον τὸν ἀπόστειλε τὸ οὐκ ἥθελεν ν' ἀκούσῃ.
 «Ἐσύ μικρὸν καὶ ἀνήλικον, φιλιάν οὐδὲν ἔξεύρεις,
 10 καὶ πῶς ἔξεστομάτισες καὶ εἰπεις ὅτι ἀγαπᾶς με,
καὶ ἐκόπησαν τὰ μέλη μου καὶ καρδιομάρανές με,
καὶ ἀν τόκουσαν οἱ γείτονες μεμφθῇ με θέλαν ὅλοι;»

Καὶ τότε πάλι ὁ νεώτερος τὴν λυγερὴν ἐλάχει·
 «Καὶ πῶς τὸ ξεύρεις, λυγερή, φιλιὰ οὐδὲν ἔξεύρω;
 15 πρῶτον ἀς μ' ἐδοκίμαζες, καὶ ὑστερον ἀς μ' ἐρώτας.
 Νά δες μικροῦ φιλήματα, μικροῦ πιδεξιωσύναις,
 πῶς κολακεύει τὸ φιλίν, πῶς κυθερνᾷ τὸν πόθον.
 'Ο πεῦκος μέγα δέντρον ἔν', ἀλλὰ καρπὸν οὐ κάμνει,
 τὸ στάχιν ἔν' μικρούτσικον, εἰδες καρπὸν τὸν κάμνει;
 20 Πάλιν τὸ κλῆμα τὸ μικρὸν θωρεῖς καρπὸν τὸν κάμνει;
 τὸ καλοκαΐριν τρῶσιν τον, σταφύλιν, ἀγουρίδα,
 καὶ τὸν χειμῶνα τὸ κρασὶν πίνουν το ὃς τὸ ποτῆριν.
 Καὶ ἂν δὲν πιστεύῃς, λυγερή, καὶ ἂ δὲν πληροφορᾶσαι,
 βάλε τὸ φελλοκάλλικον κ' ἔμπα ὃς τὸ περιβόλιν,
 25 καὶ ἵδε καὶ ταῖς μικραῖς μηλιαῖς, ἵδε καὶ ταῖς μεγάλαις,
 πῶς δέχουνται τὸν ἄνεμον ὥσπαν καὶ ταῖς μεγάλαις.»

Στ. 24. φελλοκάλλικον ὑπόδημα ἐλαφρὸν μὲ κατιήματα ἐκ φελλοῦ. Στ. 26.
 Εἰς σημερινὰς παραλλαγὰς ἡ παρομοίωσις εἴναι εὐστοχωτέρα: καὶ πῶς ἀθοῦσιν οἱ
 μικραῖς κάλλιον ποὺ ταῖς μελάται.

ζ'

Λαγῆνιν, τί λιμπίζομαι τὰ πάντερπνά σου κάλλη!
 ἐσύ σταμνὶν κ' ἐγώ ἀνθρωπος, κάλλισαν μου τύχην ἔχεις,
 ἐσύ νὰ σύρνης κρυὸν νερὸν ὃς τῆς λυγερῆς τὰ χεῖλη.

ζ'

Ἄπ' ὅλα τὰστρη τοῦ οὐρανοῦ τὸ γαν ποῦ λάμπει ἐσύ σαι,
 καὶ ἀπ' ὅλην σου τὴν γειτονιὰν ἐσύ, κυρά ἔχεις χάριν,
 διατί σαι ἀσπρη καὶ ἔαθή, δύοιάζεις ώς φεγγάριν,
 ποτέ μου οὐδὲν νὰ σ' ἔλλαξα, μὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν χάριν.

Στ. 4. οὐδὲν νὰ σ' ἔλλαξα = δὲν θὰ σὲ ἀντήλλασον (μὲ ἀλλην τῆς γει-
 τονιᾶς σου).

Η'

Οπου ἀγαπήσω θλίδομαι, καὶ ὅπου ποθῷ λυποῦμαι,
 καὶ ὅπου ἔγκω τὸ βλέμμα μου ἔναι πικριὰ εἰς ἐμένα.
 Καιρὸς ἦτον, καὶ διέβηκεν, κυρά μου, δταν σὲ ἀγάπουν,
 καὶ μέσα ὃς τὴν καρδία μου πολλ' ἀκριβὴν σὲ εἶχα.
 5 Τὸ φῶς μου ἀν εἶχες το ζητᾶν, ἥθελα πῇ «καὶ νά το.»

Ἐπίστευα, ἡ ἀγάπη σου γά εἶναι στερεωμένη,
καὶ ἐσύ εἰχες τὴν παραδοσιάν γεμάτην τὸ κορμί σου.

Στ. 7. παραβολιὰ=πονηρία, ζαβολιά.

Θ'

Πάντα, κυρά μου ἐγάπουν σε, κ' ἐδ' ἀγαπῶ σε πλέον.

Ἄν δὲ πιστεύῃς, λυγερή, καὶ δὲ δὲν πληροφορᾶσαι,
ἐρώτησε τοὺς Ἐρωτεῖς τοὺς καρδιοφλογιστᾶδες,

που δάλαν κ' ἐφυτεύσαν σε μέσα εἰς τὴν καρδιάν μου.

5 Καταπατεῖς καὶ κόφτεις τα τὰ φύλλα τῆς καρδιᾶς μου,
καὶ ώς ἔν' τὸ νύχι καὶ τὸ κρέας, ἔτσε κ' ἐγώ μετά σου.

Κυρά μου, ἐσύ σαι ὁ ποταμός, ὁ χρυσομελιτάρης,
ὅποιού ἔχεις κλώσματα πολλὰ μὲ σεῖσμαν καὶ μὲ διώμαν.

ὅσοι διαβοῦν καὶ πίνουν το ποτὲ οὐκ ἐδιψοῦσιν,

10 κ' ἐγώ, κυρά, ώς ἔπινα, ποτὲ οὐκ ἐχόρτασά σε,
πάντα διψῶ καὶ πεθυμῶ, κυρά μου, νὰ σὲ πίνω.

Ἐσύ σαι κιόνιν πορφυρόν, που στέκει 'ς τὸ παλάτιν,
ὅποιο κουμπίζει ὁ βασιλεὺς καὶ κρίνει ὁ λογοθέτης,

τῆς Δέσποινας εἰκόνισμαν, τοῦ βασιλέως ἐγκόλφιν,
καὶ τῶν ῥηγάδων ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα τῶν ἀρχόντων.

Σύ εἰσαι τῆς νύκτας ἡ δροσιά καὶ ἡ πάχνη τοῦ χειμῶνος,
καὶ φέγγος ἀποσπερινὸν καὶ ὁ ἥλιος τῆς ἡμέρας,
καὶ τῆς αὐγῆς ὁ αὐγερινός, τοῦ παλατιοῦ ἡ κανδήλα.

Ἐσύ σαι τὸ ἀστρον τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ κάμπου τὸ λουλούδι,
20 καὶ χώρα πολυκήλευτος, μὲ τὸ πολὺν λογάριν,

καὶ ἀπὸ τὸ κύκλωμα τοῦ ἥλιου ἡ μιὰ ἀκτίνα σύ σαι,
καὶ ἀπὸ τὸ Ἀδάμου τὴν πλευρὰν ἡ μιὰ παγίδα ἐσύ σαι,
καὶ ὅποι ἐκαψεν κ' ἐμπύρισεν πολλῶν καρδιαῖς ἐσύ σαι,
καὶ ἀπὸ τάδόνια τὰ λαλοῦν ἔναν πουλὶν ἐσύ σαι....

25 Κυρά μου, δταν σὲ θυμηθῶ καὶ βάλω σε 'ς τὸν νοῦν μου,
κλονίζεται ἡ καρδίτσα μου καὶ σείται σὰν τὸ φύλλον,
ἀναστενάζω ἐγκαρδιακά, δὲν ἥμπορῶ ἀπομένει.

δτι ἐσένη ἡ ἀγάπη σου ἀπέσω 'ς τὴν καρδιά μου,
ώσαν μαχαῖρι δίστομον κόπτει τὰ σωθικά μου,

30 τὸν λογισμόν μου δαπανᾷ καὶ δλα μου τὰ μέλη.

Στ. 7. χρυσομελιτάρης ποταμὸς μέλιτος, μὲ χούνσιον χρῶμα. Στ. 7. κλώ-
σματα αἱ μετὰ χάριτος κινήσεις, σεῖσμαν ἡ ταλάντευσις τοῦ οώματος, διώμαν
(ἴδιωμα) τὸ μεγαλοπετὲς παράστημα. Στ. 13. λογοθέτης μέγα ἀξιώμα τῆς Βυ-
ζαντινῆς αὐλῆς. Στ. 14. Δέσποινας τῆς Παναγίας. βασιλέως τοῦ αὐτοκράτορος
τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ἔηγαδες οἱ τῶν ἄλλων κρατῶν βασιλεῖς. Στ. 30. λο-
γάριν θησαυρός.

I'

Ψυχήν εἰχα κ' ἐπῆρες την, καρδιὰν καὶ ἀνέσπασές την,
δίχως ψυχήν, δίχως καρδιάν, ὃς τὸν κόσμον πῶς νὰ ζήσω;
μαραίνει με ἡ ἀγάπη σου, καίει με τὸ φίλημά σου,
δὲ ἔρωτας τοῦ πόθου σου εἰς θάνατον μὲρίκτει.

5 "Αν τό χαξεύρῃ, ἀν τῷλπιζα καὶ ἀν τό βαλλα τὸν νοῦν μου,
ὅτι σὺ οὐκ ἐνθυμᾶσαι με, οὐδὲ τὸν νοῦν σου μ' ἔχεις,
οὐδὲ ἀγαπᾶς με ἐγκαρδιακά, ώστε ἐγὼ ἐσένα,
νὰ πῆγα καὶ νὰ γύρευσα βρύσιν τῆς ἀσπλαγχνίας,
ὅπου ἀποπλύουνται καρδιαῖς καὶ λησμονοῦνται ἀγάπαις.

IA'

Ψυχήν, καρδιὰν ἐσένι ἔχω, καὶ ἀγγελον δὲν φοδοῦμαι,
τὸν ἀγγελον τὸν θέλω δὴ ἐσένα θέλει μοιάζῃ,
καὶ τονομά σου θέλω πῃ, καὶ θέλω ἐξεψυχιάσειν.

Στ. 1. ἄγγελον τὸν ψυχοπομπὸν ἄγγελον.

4

[Τραγοῦδι ἐκ χειρογράφου τοῦ ΙΕ' αἰώνος ἀντίκον, ώς καὶ τὸ
ἐπόμενον, εἰς τὸν κύκλον τῶν τραγουδιῶν τῆς ἀπαρνημένης. Πρβλ.
ἀνωτέρῳ σ. 160 ἀριθ. 128.]

"Ασπρη ἔαγθη πανέμνοστη, Κύρκατης ταξιδεύει
καὶ ὑπάγει δὲ Κύρκατης μακρεά καὶ τὸ ταξίδιν μέγα.
Καὶ ἡ κόρη ἀπὸ τῆς λύπης της τοὺς μῆνας καταράται.
«Νὰ κῆς, Φλεβάρη, φλέγεις με καὶ Μάρτη ἐμάρανές με,
5 Ἀπρίλη ἀπριλοφόρητε καὶ Μάρτη κατακαμένε,
τὸν κόσμον καὶ ἀν ἐγεμισες τάθιτζια καὶ τὰ βόδα,
τὴν ἰδικήν μου τὴν καρδιὰν τοὺς πόνους καὶ τὰ δάκρυα.»

Στ. 4. νὰ κῆς = νὰ καῆς. — Στ. 6. τάθιτζια (τάνθιτζια) τάνθιτζια.

(ΚΑΤΑΡΑ ΤΗΣ ΑΠΑΡΝΗΜΕΝΗΣ)

[Απόσπασμα τῆς Ῥιμάτας κόρης καὶ νέου, δημάδους ποιήματος τοῦ Ιερούλωνος, ἐκδοθέντος τὸ πρῶτον ὑπὸ Αἴμ. Λεγχάνδ ἐκ δύο χειρογράφων, τοῦ ἑνός, πληρέστερον ἔχοντος αὐτό, τῆς ἐν Μιλάνῳ Ἀμβροσιανῆς βιβλιοθήκης, τοῦ δὲ ἐτέρου τῆς ἐν Βιέννῃ. Τοῦ ὅλου ἄσματος φέρονται μέχρι τοῦδε ἀνὰ τὸ στόμα τοῦ λαιοῦ πολυλόγιθμοι παραλλαγαί, ἐπειδὴ τῶν διαφορῶν τὰς δοπιάς παρουσιάζουν ἐμφανέστερα ὅτι ἡ Ῥιμάτα ἀπηρτίσθη ἐκ παλαιοτέρων, ἀκραιφνῶς δημοτικῶν ὁσμάτων, διασκευασθέντων ὑπὸ στιχουργοῦ τίνος εἰς διμοικατάληκτους στίχους, ἐξ ὃν ἔλαβε καὶ τὸ δύνομα τὸ ποίημα.]

Ἄνθρωποι νὰ μ' ἀρνηθῆσι, καὶ νὰ μ' ἀληθημονήσῃς,
εἰς τὴν Τουρκιά, ἵς τὰ σίδερα πολλὰ ν' ἀγανακτήσῃς.

Σὲ τούρκικα σπαθιά βρεθῆσι, σὲ Κατελάνου χέρια,
τὰ κριάτα σου νὰ κόφτουσι μὲ δίστομα μαχαίρια.

5 Άράπηδες νὰ σ' εὔρουσι καὶ Μῶροι νὰ σὲ σώσουν,
κ' εἰς ὄχλον σαρακήνικον τρεῖς μαχαιριάτες σοῦ δῶσουν.
οἱ δυὸς ν' ἀγγίζουν ἵς τὴν καρδιά, κ' ἡ ἀλλη ἵς τὰ μυαλά σου,
κ' εἰς τὸν ἀφρὸν τῆς θάλασσας, νὰ βροῦσι τὰ μαλλιά σου.

Τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια σου νὰ βροῦν εἰς παραγιάλι,

10 καὶ τὰ μουσούδια τὰ βαστᾶς ἵς τὴν ἄμμο νὰ τὰ βγάλῃ.
νὰ δράμουν νάρθουν νὰ σὲ ἰδοῦ ἐκ τὰ συγγενικά σου,
ἡ μάννα σου νὰ κουρευτῇ, θωρακτα τὰ μαλλιά σου.

Καὶ τότες νάρθω νὰ σὲ δῶ γιὰ παρηγορημά μου,

ἵς τὸ ξόδι σου νὰ γδικιωθῶ, νὰ δροσιστῇ ἡ καρδιά μου.

Στ. 3. Κατελάνου. Ἡ σκληρότης τῶν Καταλάνων, ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν ΙΔ'
αἰῶνα ἐπιδρομῶν αὐτῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἀπέμεινε παρομιώδης. Στ. 5.
νὰ σὲ σώσουν=νὰ σὲ καταφθάσουν. Στ. 9. παραγιάλι (παρὰ—γιαλός) περιγάλι,
παραλία. Στ. 10. μουσούδια=πρόσωπον (ἴταλ. muso + οῦδι). Στ. 12.
νὰ κουρευτῇ νὰ κόψῃ τὴν κόμην εἰς ἐνδειξιν πένθους. Στ. 14. ξόδι (ξόδοι)=
κηδεία. γδικιωθῶ (συμφυγμὸς τοῦ ἐκδικηθῶ καὶ δικαιωθῶ).

6

[Λιανοτράγουδα ἐκ χειρογράφου τῆς Βιέννης τοῦ Ισ' αἰώνος.]

α'.

Ἄπὸ πηγὴν πάλιν πηγή, κι' ἀπὸ πηγὴν πηγάδι,
κι' ἀπὸ παλιὰ φιλήματα πάλιν καινούρια ἀγάπη.

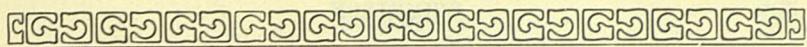
β'.

Ἐψὲς ἐπερνοδιάδαινα, κόρη ἐκ τῇ γειτονιά σου,
κ' ἡ γειτονιά σου μ' ἤννοιωσεν, καὶ σύ, κόρη ἐκοιμάσου.

γ'.

Ολοι δοξεύουν μ' ὅρματα, δλοι μὲ τὰ δοξάρια,
καὶ σὺ ἐκ τὸ παραθύρι σου δοξεύεις μὲ τὰ μάτια.

Β'. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΑΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥΣ

ΓΚΙΟΥΜΟΥΛΤΖΙΝΑΣ (ΘΡΑΙΚΗ)

1

'Η Κουσταντής

[Τὸ τραγοῦδι τοῦτο εἶναι παραλλαγὴ τοῦ εἰς πολλὰ ἔλληνάς χώρας ἐπιχωριάζοντος ἀκριτικοῦ ἄσματος τοῦ Πορφύρη.
Ἡ σύζυγος ἡ ἡ ἀγαπητικὴ τοῦ Ἀκρίτου εἰς πολλὰ ἄσματα παρουσιάζεται ὡς ἡρωϊκὴ βοηθὸς αὐτοῦ, σώζουσα ἐκ κινδύνων].

'Η Κουσταντής ἡ λιὸ μικρός, τοὺς ἀξιούς παλληκάρι,
τοὺν πρώτου χρόνου 'ς τοῦ σπαθί, τοὺς δεύτερου δουξάρι,
τοὺς τρίτουν καυκήστηκι «κανένας δὲ φοβοῦμι,
μηδὶ Τούρκου, μηδὶ Ρουμυνιό, οὕδι τοὺν βασιλέα.»

- 5 Βασιλουποῦλα τ' ἀκουσε ποὺ τοῦ ψηλὸ σαράϊ.
«Σύπα, σύπα, μπρὲ Κούσταντη, κι μὴ πουλυπινέσι,
κι θὰ τ' ἀκούσ' ἡ βασιλές κι στείλη κι σι πάρη.»

- K' ἡ βασιλές σὰν τ' ἀκουσι πουλὸ τοῦ βαρυφάνη.
Βάνει τιλάλη κι φουνάζ, χουριά κι βιλαέτια.
10 «Ποιὸς εἶνι ἀξιούς κι ἀδιουργὸς τοὺν Κούσταντη νὰ φέρῃ;
Κανένας δὲ ἀπλουήθηκι ποὺ δλουνου τοὺν κόσμου.
Τσῆ χήρας γιὸς πλουήθηκι, τῆς χήρας παλληκάρι.
«Ιγώ μαι ἀξιούς κι ἀδιουργὸς τοὺν Κούσταντη νὰ φέρου,
ἀπ' τὴν καλοῦδα τ' ποὺ κουντὰ νὰ πὰ νὰ τούνι πάρου.»
15 Τοὺν μαύρου τ καθαλλίκιψι κι πῆρι κι πααίνει.
«Γιὰ σήκου, σήκου, Κούσταντη, κι βασιλές σι θέλει.
— Πέξ μι ἀν εἶνι γιὰ κακὸ νὰ βάνου τὰ χρυσά μου,
πέξ μι ἀν εἶνι γιὰ κακό, νὰ βάνου τάρματά μου.»
Τοὺν ἔρραψι τὰ μάτια του ἵννιὰ λουγιῶ μιτάξι,
20 τοὺν ἔδιστ τὰ χέρια του σαράντα κάτι' ἀλσίδα,
ἔδινε κι 'ς τοῖς πλάτις του τοῦ μύλου του λιθάρι,
κι 'ς τάλουγου τοὺν ἔδαλι, 'ς τοῦ βασιλὲ τοὺν πάξι.

Βασιλουποῦλα τ' ἀκουσι, γυρίσθη κὶ τοὺν λέγει.
 «Δὲ σ' εἶπα γώ, μπρὸς Κούσταντη, νὰ μὴ πουλυπινιέσι,
 25 κὶ θὰ τ' ἀκούσ' ἡ βασιλές κὶ στείλη κὶ σι πάρη;»
 Δακρύσανι τὰ μάτια του, κόπηκαν τὰ μιτάξια.
 Ἀνέμιξι τὰ χέρια του, κόπηκαν κὶ οἱ ἀλσάδις.
 Ἀνέμιξι τσοὶ πλάτις του, ἔπισι τοὺ λιθάρι.
 Νά κ' ἡ καλοῦδα τ πόφτασι μὴ τοὺ σπαθὶς τοὺ χέρι.
 30 Διξιὰ ζιρβάνι ἔκουψι κὶ κόσμους δὲν ἀπόμνι.
 Στέλνει τοῦ βασιλὲ χαμπέρ, τοῦ βασιλὲ δυὸς λόγια.
 «Ἄν ἔχῃ κι' ἄλλα πρόδατα νὰ στείλη νὰ τὰ κόψου.»

Στ. 1. λιὸς μικρὸς ὁ Μικροκωσταντῖνος ἐπικαλούμενος εἰς πολλὰ ἀκριπὰ
 κόσματα. Στ. 2. εἰς ἥλικιαν ἐνὸς ἔτους ἔχειούζετο τὸ σπαθί, εἰς ἥλικιαν δύο
 ἑτῶν τὸ τάξον. Στ. 9. τιλάλη κήρυκα (λ. τουρκ.) Στ. 10. ἀβουργὸς =
 γοργός. Στ. 14. καλοῦδα καλὴ=οὐζῆνγος. Στ. 20. κάτι λ. τουρκ. μέτρον,
 κυρίως ὅροφος. Στ. 27. ἀνέμιξι (ἀνεμίξω) ἐκάνησο μὲ δρμήν. Στ. 30
 ζιρβάνι ζερβιά, ἀμιστερά. Στ. 31. χαμπέρι ἀγγελία, μήνυμα, λ. τουρκ.

ΑΣΤΥΠΑΛΑΙΑΣ

2

Μοιρολόγι.

Πτεὸς εἰν' ὁ Βασιλές τῆς γῆς τοῦ ἡ Δέσποινα τοῦ κόσμου;
 πτεὸς εἰν' ὁ κλειδακάτουρας, ποῦ σ' ἔσει κλειδωμένο;
 Καμνιῶ τοῦ βασιλεῖσα τθρονί, τῆς Δέσποινας κουδούκλι,
 καμνιῶ τοῦ κλειδακάτουρα οὐλτόχρουσσο μαντῆλι,
 5 γιὰ νὰ σὲ φήνη νά ρτεσσαι ταῖς τρεῖς δίζορταῖς τοῦ χρόνου,
 τοῖς Ὑψωσαις γιὰ τὸ σταυρό, τὰ Φῶτα γιὰ τὸ γιάσμα,
 τὸ Πάσκα, τὰ Χριστούγεννα γιὰ τοῦ Χριστοῦ τῇ γέννα,
 τσαὶ τῆς Δαμπρῆς τὴν τσουρδζατσὴ γιὰ τὸ Χριστὸς ἀνέστη.

Στ. 1 Ποιὸς εἰν' ὁ βασιλεύς. Στ. 2. κλειδακάτουρας=κλειδοχάτορας.
 Στ. 3. Κάμνω (ὑπόσχομαι νὰ κάμω) τοῦ βασιλιᾶ θρονί. Στ. 4. δλόχρουσ
 μαντῆλι. Στ. 5. νὰ σὲ ἀφήνη νὰ ἔργεσσαι ταῖς τρεῖς γιορταῖς τοῦ χρόνου, τὰς
 ἐπισήμους ἑορτάς. Ἐν τῇ ἀπαριθμήσει δὲ δύμως τῶν ἑορτῶν ἀναφέρονται τέσσαρες
 ἀντὶ τριῶν τῆς Ὑψώσεως τοῦ σταυροῦ (14 Σεπτ.), τῶν Χριστογέννων, τῶν
 Φῶτων (6 Ἰανουαρ.) καὶ τοῦ Πάσχα. Στ. 8. τσουρδζατσὴ Κυριακὴ.

Λ Ε Σ Β Ο Υ

3

(Εύχεται δὲ τῶν Θεοφανίων)

- Ίδω μᾶς εἶπαν κ' ἡρταμι σὶ τοῦτα τὰ παλάτια,
τὰ δίπατα, τὰ τρίπατα, μαρμαρουστουλισμένα,
ὅποι τὰ χτίζαν Ἔρουτις κι' ὅλου καλανδρουμένοι.
Βάζανι μόλου τοὺς φηφί κι' ἀράδα τοὺς λουγάρι,
5 βάζαν κὶ μισουχάλικα ἀδρὺ μαργαριτάρι.
- Εἴπαμι τὰ παλάτια μας, ἀς ποῦμι τοὺν ἀφέντη.
'Αφέντη ἀφέντη λόφιντι, πέντι βουλαῖς ἀφέντη,
ἀφέντης εἰσ' ἀπ' τὸν θιό, κὶ φαίνιος ἀπ' τὸν σῶμα,
καμαρουτὰ πατεῖς 'ς τὴν γῆ κὶ ζυγιστὰ 'ς τοὺς χῶμα.
10 Σόνα σοῦ πρέπ' ἀφέντη μου, χίλια χρόνια νὰ ζήσῃς,
κὶ τοῦν πιδιοῦ σ' τὰ στέφανα οὖλα νὰ τὰ φιλήσῃς.
'Σ τοὺν ἄγιου τάφου τοῦ Χριστοῦ νὰ πᾶς νὰ προυσκυνήσῃς.
- Εἴπαμι τοῦ ἀφέντη μας, νὰ ποῦμι δὴ κυρά μας.
Κυρ' ἀργυρή, κυρά χρυσή, κυρά μαλαματένια,
15 δταν ὁ Θιός ἡμοίραξι τὴν οὐμουρφιὰ 'ς τοὺν κόσμου,
κὶ σὺ 'ς τὴν πόρτα στέκουσουν, τὴν καλουμοῖρα πῆρις.
πῆρις ἀσπράδα τοῦ χιουνιοῦ, τὴν κουκκινὰ τοῦ ρόδου.
κὶ μάτι κὶ ματόφρυδου ἀποὺ τοὺς χιλιδόνι.
- Εἴπαμι τὴν κυράτσα μας, ποῦ νὰ πουλυχρουνίσῃ,
20 'ς τοὺν ἄγιου τάφου τοῦ Χριστοῦ νὰ πᾶ νὰ προυσκυνήσῃ.
Εἴπαμι τὴν κυράτσα μας, ἀς ποῦμι κὶ τὴν κόρη.
Κυρά, γαμπρὸ σὶ φέραμι ἀποὺ τὴν Βασιλῶνα,
μὴ τιτρακόσ' οἱ ἀρχοντες, μὴ χίλια παλληκάρια.
- Εἴπαμι τοὺς κουρίτσι σου, ἀς ποῦμι κὶ τὸν ἄλλου.
25 Κυρά μου, τοὺς κουρίτσι σου γραμματικὸς τοὺς θέλει,
ἄν εἰνι κὶ γραμματικός, πουλλὰ προικιὰ γυρεύγει.
Γυρεύγει ἀμπέλια ἀτρύγητα, χουράφια μὴ τὰ σιδάρια,
γυρεύγει κὶ τὴ Βενετιὰ μ' οὖλα της τὰ καράδια,
γυρεύγει κὶ τὸν κύριο Βουριᾶ γιὰ νὰ τὰ ταξιδεύγῃ.
- 30 Εἴπαμι τοὺς κουρίτσι σου, ἀς ποῦμι κὶ τὸν ἄλλου.
Κυρά μου, τοὺς κουρίτσι σου βάλι του 'ς τοὺς καφάσι,
νὰ κουσκινίζῃ μάλαμα, νὰ πέφτῃ τοὺς λουγάρι,
κὶ μὴ τὰ κουσκινίσματα νὰ βαίνῃ παλληκάρι.

- Εἴπαμι τοὺς κουρίτσι σας, ὃς ποῦμι τοὺν ὑγιό σας.
 35 Σύνα σοῦ πρέπει, νιδὶ πιδί, χίλιω γρουσοῦ ζουνάρι,
 μαλαματένια ἄρματα, γιατ' εἰσι παλληκάρι,
 κι ἔνα ἄλουγου καλό, νὰ βγαίνῃς ἐς τοὺν σιργιάνι.
- Εἴπαμι τοὺν ὑγιόκα σας, ὃς ποῦμι κι δοὺν ἄλλου.
 Κυρά μου, δοὺν ὑγιόκα σου, τοὺν καλινιθριμένου
 40 ἵννιά μικραῖς δοὺν ἀγαποῦν κι δικουχτὸν μεγάλις.
 Ἄλλη κιντᾶς τοὺν ἥλιου, κι ἄλλη τοὺν φιγγάρι,
 ἀπ' οὐλις ἡ μουρφότιρη κιντᾶς ἀνατουράλι.
- Εἴπαμι τοὺν ὑγιόκα σου, ὃς ποῦμι κι δοὺν ἄλλου.
 Αὕτος ποῦ πάγει ἐς τοὺν σκουλεὶδι κι γράφει μὲν κουντύλι,
 45 θιδὸς νὰ τοὺν πουλυχρουνῇ νὰ βάλῃ πιτραχῆλι.
- Εἴπαμι τοὺν ὑγιόκα σου, ὃς ποῦμι κι δοὺν ἄλλου.
 Κυρά μου, τοὺν ὑγιόκα σου, δοὺ μουσκανιθριμένου,
 βάλι νιρὸ κι λοῦσι τουν κι καλουχτένισι τουν,
 κι στελῖ τουν ἐς τὸν δάσκαλον, γράμματα γιὰ νὰ μάθῃ,
 50 νὰ μπαίνῃ νὰ καλαναρχῷ, νὰ βγαίνει νὰ διδάζῃ,
 νὰ δοὺν ἥδειρ' ἡ δάσκαλους μὲν τὴν χρυσὴν βιργίτσα,
 νὰ δοὺν μιρών' ἡ μάννα του μὲν τὰ πουλλά της χάδια.
- Βάλι πανέρια κάστανα, πανέρια λιφτουκάρδια,
 ἀν ἔχης κι γλυκὸ κρασί, κέρνα τὰ παλληκάρια,
 55 55 νὰ πιοῦν, νὰ ξιθραχνιάσουνε, νὰ τραγουδοῦν καθάρια.
 Κι ἅπλουσι τοὺν χιράκι σου ἐς τὴν ἀργυρή σου τσέπη,
 ἀν εὔρης γρόσα δῶ μας τα, φλουριὰ μὴν τὰ λυπᾶσι,
 ἀν εὔρης κι μισόφλουρα, κι κείνα παίρνουμενά.
- Στ. 2. δίπατα, τρίπατα=διώροφα τριώροφα.** **Στ. 3. καλανδρουμένοι**
 (καλαντρειωμένοι) ὠραῖοι. **Στ. 4. μόλον** περιζεύλωμα (κυρίως δὲ μόλος, τὸ ζεῦγμα τοῦ λιμένος) ψηφὶ=ψηφὶς λουγάρι θησαυρός, χρυσᾶ τομίσματα. **Στ. 5. μιοσχάλικα** αἱ ψηφῖδες τοῦ μέσου, ἀδρὸν=ἀδρόν, κονδύον. **Στ. 7. λόφιντι** (ὅλος + ἀφέντης) ὅλάφεντε, πεντάφεντε. **βουλαῖς=βολαῖς, φροῖς.** **Στ. 10. σόνια=σένα.**
Στ. 11 νὰ ἰδῃς νυμφευόμενα τὰ τέκνα σου. **Στ. 16. τὴν καλουμοῖδα πῆρις** πῆρες τὴν καλὴν Μοῖραν, σοῦ ἔλλαζον τὰ καλύτερα δῶρα τῆς Μοῖρας, ἡ καλυτέρα μερίς. **Στ. 31. καφάσι** δικτυωτὸν παράθυρον. Ἡ ἔννοια, ἔγκλεισον τὴν κόρην σου εἰς δωμάτιον, δῶν νὲ ἀσχολῆται εἰς κοσκίνιομα χρυσοῦν. **Στ. 39. καλινιθριμένον=καλοκανθρεμένον.** **Στ. 42. ἀνάτουραλά** περιτεγχον κόσμημα ὅμοιον πρὸς φυσικὸν (*naturale* ἴταλ.) **Στ. 45. πιτραχῆλι** (ἐπιτραχήλιον) πετραχῆλι (νὰ βάλῃ πιτραχῆλι = νὰ γίνῃ ἕρεμός). **Στ. 50 καλαναρχᾶ** (κανοναρχᾶ) κανονάρχος δὲ βοηθὸς τοῦ φάλτον. **Στ. 52. μιρόνη=ήμερόνη, καθησυχάζῃ.**
Στ. 53. λιφτουκάρδα λεπτοκάρδα.

ΚΥΠΡΟΥ

4

Τὸ τραοῦν τοῦ Διενῆ

- ‘Ο Χάρος μαῦρα φόρησεν, μαῦρα καθαλλιτσέύκει,
μαῦρα σκλαδούνικα φορεῖ νὰ πᾶ ’ς τὸ παναύριν.
- ‘Σ τὴν νάκραν τοῦ παναύρκου ηὔρεν τοὺς ἀροκόπους,
’ς τὴν μέση τοῦ παναύρκου ηὔρεν τοὺς τρῶν τσ’ αἱ πίνουν.
- 5 «Καλῶς ἦρτεν δὲ Χάροντας νὰ φᾶ, νὰ πκῇ μιτά μας,
νὰ φάγῃ ἄγριν τοῦ λαοῦ, νὰ φᾶ δφτὸν περτίτσιν,
νὰ πκῇ γλυκόποτον κρασίν, ποῦ πίννουφ φουμισμένοι,
ποῦ πίννουσιν οἱ ἄρρωστοι τσ’ αἱ βρέθουνται γιαμμένοι,
- “Ἐν ἦρτα γιώ, δὲ Χάροντας, νὰ φά, νὰ πκιῷ μιτά σας,
10 νὰ φάω ἄγριν τοῦ λαοῦ, νὰ φᾶ δφτὸν περτίτσιν,
μηὲ γλυκόποτον κρασίν, ποῦ πίννουφ φουμισμένοι,
μόνον ἦρτα δὲ Χάροντας τὸν κάλλιοσ σας νὰ πάρω.
- Τσ’ αἱ πκοιός ἔνι δὲ κάλλιοσ μας, ἀπούρτες γιὰ νὰ πάργε;
— Τσ’ εῖνος δὲ χοντροδάκτυλος, τσ’ εῖνος δὲ ναρκοδόντας,
15 τσ’ εῖνον τὸ παλληγκάρισ σας, πόνι ’ς τὸ παναθύριν.»
- Ποῦ τὸν γρικᾶ δὲ Διενῆς ἀρκώθην τσ’ ἐθυμώθην.
«Γιὰ μὲν τὸ λέεις, Χάροντα, γιὰ μὲν τὸ συντυχάννεις.»
- Σ’ ερκαῖς, σ’ ἐρκαῖς ἐπκιάσασιν καὶ ’ς τὴν παλιώστραν πάσιν.
Τσ’ αἱ τσ’ εῖ νι ποῦ παλιώννασιν τρεῖς νύκτες, τρεῖς ἡμέραις.
- 20 Τσ’ εῖ πδπκιαννεν δὲ Χάροντας τὰ γαίματα πιτοῦσαν,
τσ’ εῖ πδπκιαννεν δὲ Διενῆς τὰ κόκκαλα ἐλυοῦσαν.
Τσ’ εῖ πδπκιαννεν δὲ Χάροντας, πῶς ἔννα τὸν νιτσήσῃ,
ἐπολοήθην τσ’ εἰπεν του τοῦ Διενῆ τσ’ αἱ λέει.
- «Τσ’ αἱ χάμνα, χάμνα, Διενῆ, γιὰ νὰ μεταπκιαστοῦμεν.»
- 25 Τσ’ ἐχάμνισεν δὲ Διενῆς γιὰ νὰ μεταπκιαστοῦσιν.
Χρουσὸς ἀτὸς ἐγίνηκεν, ’ς τοὺς οὐρανοὺς τσ’ ἐξέην,
τσ’ ἀνοιξεν ταῖς ἀλάταις του τσ’ αἱ τὸθ θεὸδ δοξάζει.
«Δοξάζω σε, καλέ θεέ, ποῦ σαι ’ς τὰ ψηλωμένα.
- Καμμιὰ βουλὴ ἔγ γίνεται μὲ δίχως σου ἐσένα.
- 30 ‘Ανδρειωρκαῖς ποῦ τδωσεις καὶ πῶς νὰ σου τὸφ φέρω;
— Τσ’ αἱ πκιάσε, πκιάσε, Χάροντα, τσ’ αἱ τούτην τὴν θεότην
τοῦ Διενῆ τὴν ἐπαρε τσ’ ἔρκεται τάπισώ σου.»

Τσ' αἱ πκιάννει, πκιάνν' δὲ Χάροντας τσ' αἱ τούτην τὴν θεότην,
Τοῦ Διενῆ τὴν ἔδειξεν, τσ' αἱ ππέφτει ἐς τὸ κρεβάτιν.

- 35 'Αππεξωθικίον του στέκονται τραχόσ' οι δκυδ νομάτοι,
θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ τὸ δοῦν τσ' αἱ κόμα κροφοοῦνται·
τσ' ἔναν κοντόν, κοντούτσικον, καὶ χαμηλοβρακάτον
στέκεται, νεπουγκώννεται, καὶ μπαίννει τσ' ἀρωτῷ τον.
«'Αππεξωθικίόσ σου στέκουνται τραχόσ' οι δκυδ νομάτοι,
- 40 θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ σὲ δοῦν τσ' αἱ κόμα κροφοοῦνται.
— Ήέ τους νὰ μποῦσιν νὰ μὲ δοῦν, πέ τους νὰ μὲφ φοοῦνται.»
Στήννει τους τάβλαν ἀρκυρήν, ποτῆριν τσ' αἱ τσ' ερνῆ τους.
«Τρώτε καὶ πίννετ', ἀρκοντες, τσ' ἐγιώ νὰ σᾶς ἔησομαι.
— Τσ' αἱ πές μας πέ μας, Διενή, πὰ ἐς ταῖς παλληκαρκαῖς σου,
45 πάνω ἐς ταῖς παιδκιωσύναις σου, τσ' αἱ ταῖς ἀντρειωρκαῖς σου.
- Πάγω ἐς ταῖς παιδκιωσύναις μου καὶ ταῖς παλληκαρκαῖς μου
γῆτουν τάγκαθθιν πιθαμή καὶ τὸ τριόλιν δόλιν.
Κάτω ἐς ταῖς νάκραις τῶν νακρῶν, ἐς τὸν ἀρκοναλαμιῶναν,
τσ' εῖ μέσα ἐν ποῦ γύριζα τσ' αἱ νύχταν τσ' αἱ ἡμέραν.
50 Εἶχα τσ' αἱ τὴν καλίτσαμ μου πίσω μου πὰ ἐς τὸ μαῦρον,
τσ' ἐφέγγαν μου τὰ κάλλη της τὴν νύχταν νὰ γυρίζω.
Τσ' αἱ πὰ ἐς τὰ γλυκοξίφωτα, ποῦ πῆ νὰ ἔημερώσῃ,
στσ' αστήκασιν τάμπαδκια μου τσ' ἔναν μεγάλοφ φύιν.
ἔξηγντα τσ' ὑκλους ἔκαμψεν, βδομηγναδκυδ καμάραις,
55 τσ' ἀκόμα δκυδ τσ' υκλίσματα τὸν "Ἐλενον νὰ φάη.
Μὲ τοῦ θεοῦ τὴδ δύναμιν, μὲ τοῦ θεοῦ τὴχ χάριν,
μπαίννω τσ' αἱ σαϊτεύκω τον ἐς τὴμ μεσατσ' ἡγν καμάραν.
Ποὺ τὸ φαρμάτσιν τοῦ φιδκιοῦ ἔδιψασεν δ μαῦρος
τσ' αἱ ἐς τὸν Ἀφρίτην ποταμὸν πάω νὰ τὸν ποτίσω.
60 πά' τσ' ηύρα τὸς Σαρατσ' γηνόν, τσ' ἔδλεπεν τὸν Ἀφρίτην.
Σὰν τὸ βουνὸν ἔκάθετουν, σὰν τ' ὅρος ἔκοιμάτουν,
καὶ πάνω ἐς τὴρ ραχούλλαν του στσ' ύλος λαὸν ἔβούραν,
πάνω ἐς τὴν τσ' εφαλούλλαν του περτιτσ' α κακκαρίζαν,
καὶ μέσα ἐς τὰ βουθούνια του ἀππάρκα ξισταθλίζαν.
65 Τσ' αἱ ποὺ τὸν εἰδεδ Διενής γοιὸν νὰ τὸν κροφούθην
τσ' αἱ στέκει, δκιαλοῖζεται πῶς νὰ τὸσ' σ' αιρετήσῃ.
«Ἄτε ἀς τὸσ' σ' αιρετήσωμεν γοιὸν πρέπει, γοιὸν ταιρκάζει.
— Καὶ γειά σου, γειά, Σαρατσ' γηνέ, γλεπάτουρε τοῦ τόπου.

- νάκκον νερὸν σ' ἐρκάστηκα τὸν μαῦρον νὰ ποτίσω.—
- 70 Τοῦτος νερὸν ἔζητησεν, τσένος σπαθὶν ἐταύρων.
 Ὁ Διενῆς ὁ γλήρος ἀρπάξεν τὸ ράβτιν του,
 τσ' αἱ μιὰ ἔυλιὰν τοῦ ἔύλωσεν, τσ' αἱ μιὰ ἔυλιὰν τοῦ βιάλλεν.
 Τσακκίζει τ' ὅχτὶ κόκκαλους, κ' ἔξηνταδκυὸ παῖαις,
 τσὸ ἄλλους δκυὸ μονοκόκκαλους, τσ' εἶνη 'ν' ἡ ἀρωστοῖά του.
- 75 Ξένη τὸ νάχος τῆς ράβκιᾶς ἔξηγνταπέντε μίλια.
 Ἀρκοντες ἐν πότρώασιν μέσ' ἃς τοῦ ῥηὸς τὰ σπίδκια,
 καὶ τὴν ἔυλιὰν ἀκούσασιν τσὸ σύλλοι μπρουμουτιστῆκαν.
 —Κάπου στράφτει, κάπου βροντᾶ, κάπου χαλάζιρ ῥίθκει,
 γιὰ θέλησεν ὁ πλάστης μου τὸν κόσμον του νὰ χάσῃ!—
- 80 Ννάσιν τσ' αἱ τὸν Παλιοπαπποῦν ποῦ τσειαχαμαὶ καὶ ράσσει.
 —Τρῶτε καὶ πίνετε' ἀρκοντες, τίποτες μὲφ φοᾶστε,
 τσὸ ἔνι ἔυλιὰ τοῦ Διενῆ, τσὸ ἀλὶ του ποῦ τὴν ἔφαν,
 τσ' αἱ ποῦ τὴν ἔφαν τσὸ ἔζησεν, καλλιόν του παλληκάριν.»
 Ννάσου τσ' αἱ τὸς Σαρατσ'γνόν, τσὸ ἐρκετον κοντζυστῶντα,
 85 τσ' αἱ ποὺ ταῖς ποκοντζύστραις του ἐστοῖειονταν τὰ παλάδκια.
 Τσὸ ἔναν κοντὸν κοντούτσικον τσ' αἱ χαμηλοσβρακάτον
 στέκεται, νεπουγκώννεται τσ' αἱ μπαίννει τσὸ ἀρωτᾶ του.
 —Τσ' αἱ πέ μας, πέ, Σαρατσ'γνέ, εἰντα 'ν' ἡ ἀρρωστοῖά σου;
 —Σαράντα χρόνους ἔβλεπα τὸ γέρημον 'Αφρίτην
- 90 μήτε πουλλὶν ἐδκιάλλασσεν, μήτ' ἀνθρωπος ἐπέρναν:
 τσὸ ἔνας νερὸ μδζήτησεν, τσὸ ἐγιώ σπαθὶν ἐταύρουν.
 τσένος ἀποῦ τον γλήρος ἀρπάξεν τὸ ράβτιν του,
 τσ' αἱ μιὰ ἔυλιὰν μοῦ ἔδωσεν, τσ' αἱ μιὰ ἔυλιὰν μοῦ βιάλλεν,
 τσακκίζει μου δκυὸ κόκκαλα τσ' αἱ δεκοχτὶ παῖαις,
 95 τσὸ ἄλλους δκυὸ μονοκόκκαλους, τούτη 'ν' ἡ ἀρωστοῖά μου.
 Σηκουστε τὴν κουτάλα μου, νὰ δῆτε τὴρ ράβκιάν μου.—
 Σηκώσαν τὴν κουτάλαν του, νὰ δοῦσιν τὴρ ράβκιάν του,
 σηκώσαν τὴν κουτάλαν του, τσὸ ἐφάνηγν τὸ φλαντζίν του,
 τσ' αἱ ποὺ τὸν πόνον τὸν πολλὺν ἔξηνη ἡ ψυχή του.»
- 100 Τσ' αἱ πολλοστὸς ὁ Διενῆς τῆς κάλης του τσ' αἱ λέει.
 «Ἐλα ὥδε, καλίτσα μου, νὰ ποσ' αιρετιστοῦμεν.
 Τὸ γ Γιάννην ἔσου μέν παργῆς, τσὸ ἐπαρ' τὸν Κωσταντίνον.
 —Ὁ Γιάννης ἀντρας μού ἦτουν, πάλε τὸ γ Γιάννην παίρνω.
 —Ἐλα ὥδε, καλίτσα μου, νὰ ποσ' αιρετιστοῦμεν,
 105 θέλεις τὸν Γιάννην ἐπαρε, θέλεις τὸν Κωσταντίνον.»

Ἐπῆεν τοῦ ἡ καλίτσα του νὰ ποσ' αιρετιστοῦσιν,
ἢ τάγκαλια του τὴν ἔσφιξεν τοῦ ἐξέην ἡ ψυχή τους.

Δοξάζω σε, καλὲ θεέ, ποῦ σαι ὃς τὰ ψηλωμένα,
δποῦ γινώστεις τὰ κρυφὰ τοῦ αὶ τὰ φανερωμένα,
110 ποπίσω πᾶν τὰ ζωντανά, τοῦ διμπρὸς τὰ ποθαμμένα.
Ζωὴν τοῦ αἱ χρόνους νὰ χουσιν ὅσοι τοῦ ἀν τὸ ἀγρικοῦσιν,
τοῦ ἀν ἐν ἡ χνώμη τους καλή, πρέπει νὰ μᾶς τοῖεργοῦσιν.

Στ. 3. ἄρρονόπους χαροκόπους, (τοὺς διασκεδάζοντας). Στ. 6. ἄγριν τὸ ἐκλεκτότερον μέρος τοῦ κρέατος τοῦ λαγοῦ. Στ. 7. φουμισμένοι φημισμένοι, ἐπιφανεῖς. Στ. 8. γιαμμένοι (ὑγαίνω)=ὑγιεῖς. Στ. 14. ναρκοδόντας =ἀραιοδόντης, ὃ ἔχων ἀραιοὺς δόδοντας. Κατὰ τὰς φυσιογνωμικὰς δοξασίας τοῦ λαοῦ, αἵτινες εἶναι ἀραιούταται, οἱ ἀραιοδόντες εἶναι βραζύβιοι. Στ. 16. ἀρκώθην=ἡγριώθη. Στ. 18. σ' εργαῖς=χεριαῖς. Στ. 19. τοῖειν νι=ἐκεῖ εἶναι. Στ. 22. πόνοσεν=ποῦ ἐννόσε. Στ. 24. χάμνα=χαλάρωσε. χαμνίζω=χαλαρώνω (χαῦνος). Στ. 26. ἐξέην=ἐξέβη. Στ. 27. ἀλάταις =πτέρυγες. (ἴταλ. alata=πτερύγισμα). Στ. 31. θεότην ἀγνοῦ ἀν ἡ λέξις ἔχει τὴν ἔννοιαν εἰκόνος ἡ ἀλλον θείου πράγματος, ὅπερ ὁ Χάρος μεταχειρίζεται ώς γογόνειον. Στ. 35. ἀππεξαθκιδν=ἐξωθερ. Στ. 36. κροφοσοῦνται =ἀκροφοσοῦνται, κάπως φοβοῦνται. Στ. 38. νευμπονγκώννεται=ἀνακομβώνεται. Στ. 43. ἔνοῦμαι=ἐξηγοῦμαι. Στ. 45. παιδικωσύναις=νεανιέννατα. Στ. 47. ἀγκαθθιν=ἀγκάθι τὸ τριόλιν (τριόλος) είδος ἀκάνθης δόδιν ἀφθονία. Στ. 48. νάκραις=ἄρρας, ἀρκοκαλαμιῶναν=ἄρριον καλαμῶνα. Στ. 52. γλυκοεῖψφωτα=ἰὰ γλυκοχαράματα. Στ. 53. στοῖαστήκασιν=ἐσκιάχτηκαν, ἐσκιάσθησαν, ἐφοβήθησαν. "Ἐλενον=Ἐλληνα. Στ. 62. στοῖόλιος λαὸν ἔβονόρα=σκύλος ἔδωκε λαγόν. Στ. 64. ἀππάρκη=ἰππάρη. ξισταβλίζειν=ἐσταβλίζοντο. Στ. 65. γοὶδν (ολον)=ώς. Στ. 68. γλεπάτονυρε=βλεπάτορα, φύλαξ. Στ. 69. νάκην=δλίγον. ἐρκάστηκα=ἐξήτησα. Στ. 70. ἑταύρων=ἑτραύνα, εἴλκε. Στ. 75. ξέην τὸ νάχος=ἐξέβη ὁ ἥχος. Στ. 77. μπρούμουντιστήκαν=ἔπεσαν μπρούμντα, πρηνεῖς. Στ. 80. νιάσιν καὶ ννάσιν=νάσου, ἰδού. τοῖειαχαμαὶ=ἐκεῖ κάτω. ϕάσσει=διαβαίνει. Στ. 83. Καὶ ὅσις ἡδυνήθη νὰ ἐπιζήσῃ μετά τοιαύτην πληγὴν εἶναι ἀνδρεώτερος αὐτοῦ. Στ. 84. ἔρκετον κοντζυστῶντα=ἥρχετο γογγύζων. Στ. 85. καὶ ἀπὸ τοὺς γογγυσμοὺς αὐτοῦ ἐσείσοτα τὰ παλάτια. Στ. 90. ἐδηιάλλασεν=διέβαινε. Στ. 94. παῖδαις=παγίδες, πλευρά. Στ. 96. κοντάλα=πλάτες (κοτίλη). Στ. 98. φλαντζὶν=πνεύμον.

ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

5.

(Τὸ πάρσιμο τῆς Πόλης).

[Οἱ Τραπεζουντιακοὶ θρῆνοι περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς βεβηλώσεως τῆς Ἀγίας Σοφίας παρουσίαζον σπουδαῖας διαφορὰς ἀπὸ τοῦ πανελλήνου θρῆνου, τὸν ὅποιον ἐν ἀρχῇ (σ. 3) ἐδημοσιεύσαμεν. Ἐκ τῶν δύο τύπων, τοὺς ὅποιον παραθέτομεν κατωτέρῳ, διὸ μὲν πρῶτος, κατὰ τὰλλα ὅμοιότατος πρὸς τὸν πανελλήνον θρῆνον, συμπληρώνει αὐτὸν διὰ τῆς περιγραφῆς τοῦ ἡρωϊκοῦ θανάτου τοῦ βάσιλεως Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Ὁ δὲ δευτέρος ἀποδίδει εἰς προδοσίαν ἀπίστον στρατηγοῦ τὴν ἄλωσιν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα περὶ ἀνακτήσεως τῆς Ἀγίας Σοφίας. — Εἰς μίαν παραλλαγὴν συμφύρονται ἀμφότεροι οἱ τύποι καὶ ἀναφέρεται, ὅτι ποιὲι ἐκόμισε τὸ ἄγγελμα εἰς Τραπεζούντα, εἰς τάνακτορα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζούντος Δαυίδ Κομνηνοῦ («ς οοὶ κῦρος Δαβῆς τὸν οἰκον»).]

Α'

Τὴν Πόλην ὅντες ὥριζεν ὁ "Ἐλλεν Κωσταντίνον,
μὲ δεκαπέντε σήμαχτρα, μὲ δεκοχτὼ καμπάναις,
μὲ διάκους, μὲ ἀρχιερεῖς, τριπλάσιους παπᾶδες,
ψαλτᾶδες ὅνταν ἔφαλλαν, εὐχαριστεῖτ' ὁ Θιός μου.
5 Σὺ ἔφαλλαν, σὺ ὥριζαν τὴν Πόλ' τὴν Ρωμανίαν,
σημαίν' ἡ γῆ, σημαίν' ὁ Θιός, σημαίνουν τὰ οὐράνια,
σημαίνει κ' ἡ ἀγιὰ Σοφιά, τὸ μέγαν μοναστῆριν.
Σ τὴν ἔμπαν τοῦ ἡλίου μου στέκεν ὁ πατριάρχης,
Ἇς τὴν ἔδραν τοῦ ἡλίου μου στέκεν ὁ βασιλεás μου,
10 ὁ βασιλεás, ὁ βασιλεás, ὁ "Ἐλλεν Κωσταντίνον.
Ψάλλουν τὸ ἄγιος ὁ Θεός καὶ τὴν τιμῆωτέραν.
Ἐρθεν πουλὶν κ' ἔκονεψεν τ' ἀγὶ Σοφιᾶς τὴν πόρταν.
Τὸ ἔναν τὸ φτεροῦλιν ἀθε 'ς σὸ γαῖμαν βουτεμένον,
'ς σὸ ἄλλο 'ς σὸ φτεροῦλιν ἀθε χαρτὶν βαστὰ γραμμένον.
15 Ἄτὸ κανεὶς κὶ ἀνάγνωσεν, κανεὶς 'κ ἔξέρ' ντὸ λέγει,
μουδὲ κι' ὁ πατριάρχης μου μὲ δλους τοὺς ποπᾶδες.
Ἐναν παιδίν, καλὸν παιδίν ἔρχεται κι' ἀναγνώθει.
Σὺ ἀναγνώθῃ, σὺ τ' ἔκλαιγεν, σύτιν ἀτους νὰ λέγῃ.
«Νὰηλὶ ἐμᾶς, νὰ βάῃ ἐμᾶς, οἱ Τοῦρκ' τὴν Πόλ' ἐπαΐραν,

- 20 ἐπαῖραν τὸ βασιλοσκάμν', ἐλλάγεν ἢ ἀφεντία »
 Μοιρολογοῦν τὰ ἐγκλησιάς, «ἐλλάγεν ἢ ἀφεντία! »
 μοιρολογῷ καὶ ἡ ἄγι Σοφιά, τὸ μέγαν μοναστήριν.
 'Ο βασιλεάς, δ' βασιλεάς, παργόριαν κὶ παῖρνε.
 'Ἐπαῖρεν τ' ἐλαφρὸν σπαθίν, τ' ἐλλεινιὸν κοντάριν,
 25 τσοὶ Τούρκους κρούγγεν 'ς σὸ σπαθίν, τσοὶ Τούρκους 'ς σὸ κοντάριν.
 Τριακόσ' οὓς Τούρκους ἔκοψεν καὶ δεκατρεῖς πασ' ἀδεῖς,
 τσακῶθεν τὸ σπαθίν ἀτου κ' ἐσκίγεν τὸ κοντάριν.
 'Οντεν ἐκαλοτέρεσεν, ἀπέσ' τσοὶ Τούρκς ἐπέμνεν,
 κι' ὅντεν ἐκαλοτέρεσεν καὶ μοναχὸς ἐπέμνεν.
 30 Κι' ἀτοὶν ἀτόναν ἔθαψαν 'ς σὸ χλοερὸν τιουσ' ἔκιν.

Στ. 1. "Ελλεν" ("Ελλην") ἀνδρεῖος καὶ λοχυός. **Στ. 5.** Ἐρῆ ἔφαλλα, ἐν δοφῇ ἡσαν κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἐλλάδος. **Ρωμανία,** τὸ βιζαντινὸν ὄνομα τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. **Στ. 8 - 9.** πρὸς ἀνατολὰς ἔστεκεν ὁ πατριάρχης, πρὸς δυσιὰς ἔστεκεν ὁ βασιλεὺς. **Στ. 11.** τὴν τιμωτέραν (τῶν Χερούβειμ) καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφείμ) ἦτοι τὸ κατὰ τὴν λειτουργίαν ψαλλόμενον θεοτοκίον. **Στ. 12.** ἥρθε ποντὶ κ' ἐκάθισεν εἰς τὴν πόρταν τῆς ἁγίας Σοφίας. **Στ. 13.** Ἡ μία φτεροῦγα του εἰς τὸ αἷμα εἶναι βαμμένη. **Στ. 14.** Ἡ ἄλλη φτεροῦγα του βαστῷ καρτὶ γραμμένον. **Στ. 15.** αὐτὸς κανεὶς δὲν ἀνέγνωσε, κανεὶς δὲν ἤξενει τί λέγει. **Στ. 18.** ἐνῷ ἀναγνώσκει ταῦτοχρόνως κλαίει καὶ λέγει εἰς αὐτούς. **Στ. 19.** ἀλλ εἰς ἐμᾶς, βάσι εἰς ἐμᾶς, οἱ Τοῦρκοι ἐπῆραν τὴν Πόλην. **Στ. 20.** ἐπῆραν τὸν βασιλικὸν θρόνον, ἥλλαξεν ἡ βασιλεία (ἄλλος ἔγινε κύριος). **Στ. 21.** τὰ ἐγκλησιὰς = αἱ ἐπικλησίαι. **Στ. 23.** παρηγόριαν κὶ παῖδεν = δὲν ἔπαιρε παρηγορίαν (ἥτο ἀπαρηγόρητος). **Στ. 25.** ικροῦγγνεν = κρούει. **Στ. 27.** ἐτσακίστη τὸ σπαθί του κ' ἐσκίστη τὸ κοντάρι του. **Στ. 28.** ὅταν παρετήρησε καλὰ (εἰδε πᾶς) μέσα εἰς τοὺς Τούρκους ἀπέμεινε (πῶς περιεκυλώθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους). **Στ. 29.** καὶ ὅταν (πάλιν) παρετήρησε καλὰ εἰδε πᾶς ἀπέμορώθη. **Στ. 30.** καὶ αὐτοὶ (οἱ Τοῦρκοι) τὸν ἔθαψαν εἰς χλοερὸν στρῶμα.

B'

- Τὴν Πόλην ὅνταν ὥριζεν ὁ "Ελλεν" Κωσταντίνον,
 εἰχε πορτάρους δίκλοπους, ἀφέντους φοβετούμαρους,
 εἰχεν ἀφέντηγη σερασκέρ' τὸμ μέγαν Ιωάννην.
 'Εκεῖνος εἰχε σύνοδον 'Ρωμαίους δωδεκάραν,
 5 εἰκεῖνος εἰχε μεκχεμὲν 'Ρωμαίους ἀφεντᾶδες.
 'Εκεῖν' κ' ἐκρίναν δίκαια, ἐδῶκαν τὰ κλειδῖα.
 'Εκλείδωσαν τὰ ἐγκλησιὰς καὶ τὴν ἄγι Σοφίαν.
 'Απ' οὐρανοῦ κλειδίν ἐρθεν 'ς σ' ἄγι Σοφιᾶς τὴν πόρταν.

Χρόνους ἔρθαν καὶ πέρασαν, καιροί ἔρθαν καὶ δέδαν,
10 νεσπάλθεν τὸ κλειδίν ἀθες, καὶ πέμνεν κλειδωμένον.
Θέλ’ ἀπ’ οὐρανοῦ μάστοραν καὶ ἀπὸ τὴν γῆν ἀργάτεν.

Στ. 2. φύλακας τῶν τειχῶν (τῶν πυλῶν) προδότας, ἀρχηγοὺς δειλούς. Στ. 3. εἶγεν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ τὸν μέγαν Ἰωάννην, ἦτοι τὸν Γεροάτην Ἰωάννην Ἰωνιστικάντην. Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὰ τραπέζουντακά >Showcases διετήρησαν τὴν μητήρην ὃση μόνον τοῦ ὄντος τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Δανίδ Κομνητοῦ καὶ τοῦ Ἰωνιστικάντην. Στ. 4. δωδεκάραν τὴν θρυλικὴν δωδεκάδα, τὸ δωδεκαμέλες συμβούλιον τῶν βασιλέων, κατὰ τὰ παραμύθια καὶ τὰ δημοτικὰ >Showcases. Στ. 5. μενχεμὲν=κορτάς. Στ. 6. ἐκεῖνοι δὲν ἔφοιναν δίκαια, παρέδωκαν τὰ κλειδά. Στ. 9. Χρόνοι ἥρθαν καὶ πέρασαν, καὶ ἥρθαν καὶ διά-
βησαν (παρῆλθον). Στ. 10. ἐλημονήθη τὸ κλειδί της καὶ ἀπέμεινε κλειδω-
μένη (ἡ ἡγία Σοφία). Στ. 11. διὰ ν’ ἀνοικθῆ χρειάζεται τεχνίτης ἀπὸ τὸν οὐρα-
νὸν καὶ ἐργάτης ἀπὸ τὴν γῆν. (Διὰ τῆς θείας βοηθείας καὶ τῆς ἐνεργείας ἥρως
θ’ ἀποδοθῇ ἡ ἡγία Σοφία εἰς τοὺς πρώτους κιρίσιους αὐτῆς).

ΚΕΡΑΣΟΥΝΤΟΣ

6.

Ο αἰχμάλωτον.

[Τὸ >Showcases εἶναι παραλλαγὴ τοῦ γνωστοῦ ἀκριτικοῦ >Showcases σιματος τῶν τιῶν τοῦ Ἀνδρονίκου, ἀδιαφρόδωτέος τῶν ἄλλων παραλ-
λαγῶν καὶ πλειότερον, καθὼς φαίνεται, προσεγγίζουσα πρὸς τὸ ἀρχέτυπον >Showcases. Ο ἐν τῇ αἰκιαλωσίᾳ γεννηθεὶς νίδος τοῦ Ἀνδρονίκου, δοτις ἐτράφη ὑπὸ τοῦ αἰχμαλωτίσαντος τὴν μητέρα του Σαρακηνοῦ Ἐμίλῳ Ἀλῆ, ἥλικιοθείς φεύγει, ὅπως μεταβῇ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας (τὴν Ψωμανίαν) πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πατρός του. Καθ’ ὅδον συναντᾷ τὸν πατέρα του καὶ τὸν ἀδελ-
φόν του, μονομάχει πρὸς τοῦτον, ὅταν δὲ εἶναι ἐγγὺς νά κατα-
βάλῃ αὐτὸν, ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ πατρός, δοτις καίσιον διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ δευτέρου νίδος του, εὑνέχεται νά συναντήσουν στράτευμα ἐχθρικὸν διὰ ν’ ἀναδειχθῇ ἡ ἀνδρεία των. Ὁντως δὲ κατανικῶσι στρατὸν διοικούμενον ὑπὸ τοῦ Ἐμίλῳ Ἀλῆ, τὸν διοικούντον εἶξεν γνωμασύνης σώζει δι αἰχμάλωτος νίδος τοῦ Ἀνδρο-
νίκου.— Περὶ τοῦ ἐπεισοδίου τῆς μονομαχίας ἀδελφῶν βλ. ἀνω-
τέρω σ. 126.]

Οἱ Τοῦρκοι δύταν ἐκούρσευαν τὴμ Πόλην, τὴρ Ψωμανίαν,
ἐπάτνανε τὰ ἐγκληγιαὶς καὶ ἐπάιρναν τὰ εἰκόνας,
ἐπάιρνανε χρυσὰ σταυρούς, ἀργύρα μαστραπᾶδες,
ἐπῆραν καὶ τὴμ μάναμ μου, ’ς ἐμὲν ἐμποδος ἔτον.

- 5 'Επῆγεν καὶ νέποικε με 'ς τ' Ἐμίρ Ἀλῆ τὰ σκάλας.
 'Εμὲν αὐτὸς πεσλέεθεν μὲ τὸ μέλ', μὲ τὸ γάλαν,
 μὲ τὸ μέλιν, μὲ τό γαλαν καὶ μὲ τάρνι' τὸ κρέας.
 'Σ τὰ φανερὰ ταντάνιζεν, 'ς τὰ κρύφα διαρμηνεύει.
 «Γίέ μ', ἀν ζῆς καὶ γίνεσαι, 'ς τὴρ Ρωμανίαν φύγον.
- 10 'Εκεῖ χεν ωρ' Ἀνδρόνικον καὶ ἀδελφὸν Ξαντίνον.»
- 'Εγένετον δὲ αἰχμάλωτον, ἐγένετον καὶ ἐρματῶθεν.
 'Ἐπατρεν τέλαφρὸν σπαθὶν καὶ ἔλλενικὸν κοντάριν.
 Τοιμάσκεται δὲ αἰχμάλωτον καὶ τοῦ Δενῆς τὴν στράταν.
 «Ἀστρίσια μ', χαμηλώσετεν, φεγγάρι μ', κάθα ἔλα,
 15 γιὰ δειξετέ με τὴσ στρατήν, ντὸ πάει 'ς τὴρ Ρωμανίαν.»
 Οἱ ἀστροι ἔχαμέλεναν, οἱ φέγγοι κάθα ἔρθαν,
 ἔδειξαν ἀτον τὴσ στρατήν, ντὸ πάει 'ς τὴρ Ρωμανίαν.
 «Ἄς τὸ ἐπαρακούρσεψεν, τὰ γαίματα λουσμένος,
 κύρην καὶ υέδον ἐπέντεσεν ἀπάν' 'ς τὸ σταυροδρόμιν.
- 20 'Ο κύρης ἐκοιμήθηκεν, δὲ γιόκας ἔν 'ς τὰ ξύπνα.
 Διαβαίν', καλημερίζει ἀτον, καλήμεραν καὶ ἐπατρεν.
 «Ἐσυραν τὰ σπαθία τουν, νὰ κροῦγνε τ' ἔναν τᾶλλο.
 Τσακώθαν τὰ σπαθία τουν, καὶ κροῦγνε τ' ἔναν τᾶλλο.
 «Ἐσυραν τὰ κουντάρια τουν, νὰ κροῦγνε τ' ἔναν τᾶλλο.
- 25 Τσακώθαν τὰ κουντάρια τουν, καὶ κροῦγνε τ' ἔναν τᾶλλο.
 «Ἐρχουνται καὶ ἀνταμούντανε καὶ κροῦγνε μουστουνίας.
 «Ἄς τοῦ μουστί τὸ χτύπεμαν ἐγνέφιξεν δὲ κύρης ἀτ'.
 «Γίέ μ', κανεὶς καὶ ἐντῶκεσ σε, ἐσὲν κανεὶς καὶ κρούγει,
 κατὰ π' ἐλέπν τ' ὅμμάτια μου, ἀτὸς ἔει σε καὶ πάγει.
- 30 Γιὰ στὰ κι' ἀς ὀρωτοῦμ' ἀτον τὰ γονικά τ' ἀπόθεν;
 'Σ τὸν θιόσ σ', 'ς τὸν θιόσ σ', αἰχμάλωτε, τὰ γονικά σ' ἀπόθεν;
 —'Κ ἔξέρες, δηνταν ἐκούρσευαν τὴμ Πόλ' τὴρ Ρωμανίαν,
 ἐπάτνανε τὰ ἐγκλησιάς καὶ ἐπαιρναν τὰ εἰκόνας,
 ἐπαιρνανε χρυσὰ σταυρὰ κι' ἀργύρα μαστραπᾶδες,
 κούρσευαν τὸν Ἀντρόνικον καὶ ἐπαιρνανε τὴμ μάννα μ',
 ἐπαιρναν ἀτεν καὶ ἔψυγαν 'ς Ἐμίρ Ἀλῆ τὰ σκάλας.
- 35 —Παιδὶν ἔμινε καὶ ἐγέρασα, ζευγάρ' γεράκια καὶ εἰχα,
 κι' ἀτώρα, ἀς τ' ἐγέρασα, ζευγάρ' γεράκια χτέθα.»
 «Ἄς τὴγ χαρὰν ἀτ' τὸ πολλὰ κατήβανε τὰ δάκρυα τ',
 κατήβανε τὰ δάκρυα του Καλομηνῶν χαλάτσια.
- 40 Κλώσκεται 'ς τὴν Ἀγατολήν, κάμει τρία μετάνοιας.

«Χριστέ μ', ἀν ἐκατέβαινεν τὸ πέραγκα φουσσάτον,
μουδὲ πολλά, μουδὲ λιγόν ἐγγέα χιλιάδες,
νὰ παίρναν τὰ γεράκια μου, ἔγω ἐκεῖνα ντοῦνα.»

- 45 Τὸλ λόγον ἀτ' ἔπιλέρωσεν, τὸλ λόγον ἀτ' ἔξειπεν,
ὄνταν τερεὶ τὸ πέραγκα, φουσσάτον κατιθάνει,
μουδὲ πολλά, μουδὲ λιγόν, ἐγγέα χιλιάδες.
Ἐπῆρεν τὰ γεράκια του, ἐκείντς ἐκεὶ ἐντῶκεν.
Ἐκεὶ ποῦ κρούει ὁ Ξάντινον, τὸ γαῖμαν νὰ πλαντάζῃ,
50 Ἐκεὶ ποῦ κρούει ὁ αἰχμάλωτον, τὸ γαῖμαν ὡς τὴν γοῦλαν.
«Οπίσ', δπίσ', Ἐμίρ Ἀλῆ, δπίσ' κ' ἐσὲν μὴ κρούγω.
Τῷμπάτια μ' ἐθαμπούρωσαν καὶ τὸ σπαθίμ μ' ἐσ' ἄφναν.
Ἄν κρούγω καὶ σκοτώνω σε θὰ λέγετ' ἐν φονέας,
κ' κι κρούγω, κ' κι σκοτώνω σε, θὰ λέγην ἐφοδέθεν.
55 Καλλίνυ κ' σκοτώνω σε, κι' ἀς λέγην ἐφοδέθεν.»

Παράφρασις. «Οταν οἱ Τοῦροι ἐκούρσεναν τὴν Πόλην, τὴν Ρωμανίαν, ἐπάταγαν ταῖς ἐκκλησιᾶς κ' ἔπαιρον ταῖς εἰκόνες, ἐπαίρογαν χρυσοὺς σταυρούς, ποτήρια ἀσημένια, ἐπῆρον καὶ τὴ μάρτια μον, τὸν ἑμέρη ήταν γαστρωμένη. Ἐπῆρε καὶ μ' ἐγένητος τὸν Ἐμίρ Ἀλῆ τὰ σπίτια. Ἐμένα μ' ἐτρεφεν αὐτὸς μὲ μέλι καὶ μὲ γάλα καὶ τὰ τραγοῦς τὸ κρέας. (Η μάρτια μον) τὰ φανερὰ μ' ἐχόρενε, τὰ κυνοφά μ' δρμηνεύει. «Γιέ μου, ἀν ἅησης καὶ μεγαλώσης, φύγε τὴν Ρωμανίαν ἐκεὶ εἰχει πατέρος Ἀνδρόνικον καὶ ἀδελφὸν Ξανθίνον.»

Μεγάλωσε δὲ αἰχμάλωτος, μεγάλωσε καὶ ἀρματώθη ἐπῆρε τάλαφρὸ σπαθὶ κ' ἐλληνικὸ κοντάρι. Ἔτουμάζεται δὲ αἰχμάλωτος καὶ (παίρνει) τῆς Δενῆς τὴ στράτιον. (Λαζ. Δ', 73) «Αστράκια μον, χαμηλώσετε, φεγγάρια μον, ἔλα κάτω, γὺν δειξετέ μου τὴ στράτιον πάπει τὸν Ρωμανίαν.» Τὰ ἄστρα ἐχαμήλωσαν, τὸ φεγγάρι ηρθε κάποιον, τὸν ἔδειξαν τὴ στράτιο ποτὶ πάπει τὸν Ρωμανίαν. Ἄφον ἐπαραγούρσευε (μετὰ πολλῆρη λεπτασίαν), τὰ αἷματα λουσμένος, ἀπάντησε πατέροι καὶ γιο ἀπάνω τὸ σταυροδρόμι. Ο πατέρος είχε κοιμηθῆ, ὁ γὺν ἦταν ἔπινυος. Αιωνιάνει, τὸν καλημερίζει, καὶ λημέρα δὲν ἐπῆρε (ἐκείνος δὲν τὸν ἀντέχαμετο). «Εσύραν τὰ σπαθά τους νὰ κτυποῦν τὸ ἔνα τάλλον ἐμπλέξαν τὰ σπαθά τους, δὲ κτυποῦν τὸ ἔνα τάλλον συνδραγαν τὰ κοντάρια τους, νὰ κτυποῦν τὸ ἔνα τάλλον ἔπιτικεξαν κοντάρια τους, δὲ κτυποῦν τὸ ἔνα τάλλο.» Ερχονται καὶ πιάνονται καὶ κτυπειοῦνται γροθιαῖς. Ἀπό τῆς γροθιᾶς τὸ κτυπήμα ἐξένινησεν δὲ πατέρος. «Γιέ μου, κανεὶς (ὡς τόρα) δὲ σ' ἐνίκησε, κανεὶς δὲ σὲ τὸ κτυπά (δὲν ἡμάρτορες νὰ σὲ κτυπήσῃς) (μὰ) κατὰ πῶς βλέπονταν μάτια μον, αὐτὸς σὲ πῆρε ἀποκατάστασιν (σὲ ἔχει καὶ ὑπάγει). Γὰ στάσον κι' ἀς τὸν δωτήριον πόθεν τὰ γονικά του.» Σ τὸ θέο σου, σ' τὸ θέο σου, ποῦθε εἰν' τὰ γονικά σου; —Δέν ἔρεις; Οταν ἐκούρσεναν τὴν Πόλην, τὴν Ρωμανίαν, ἐπάταγαν τοῖς ἐκκλησιᾶς κ' ἔπαιρον τοῖς εἰκόνες, κούρσεναν τὸν Ἀνδρόνικον κ' ἔπαιραν τὴ μάρτια μον, τὴν ἔπιρον κ' ἔφυγαν (καὶ πῆγαν) τὸν Ἐμίρ Ἀλῆ τὰ σπίτια. —Ημουν παιδὶ κ' ἐγέρασα, δὲν είχα ζευγάρι γεράκια (ἀλλὰ ἔνα μόρο γεράκι, τὸν Ξανθίνον) καὶ τῶρα ποτὶ γέρασα ἀπόχητα ζευγάρι γεράκια.» Από τὴ γαρδά του τὴν πολλῆρη ἔτρεψαν τὰ δάκρυα του, σὰν τὸ χαλάζι τοῦ Μάτη. Γυρίζει ἀνατολικά, κάνει τρεῖς μετάνοιας. «Χριστέ μου, καὶ πατέβαινε ἀτ' ἀντίκρου φονοσάτο, οὔτε πολύ, οὔτε λίγο, ἔννια χιλιάδες, νὰ παιρνει τὰ γεράκια μον, ἔγω θὰ τοὺς νικοῦσα.»

Τὸ λόγο του δὲν ἐτέλειωσε, τὸ λόγο του δὲν ἀπόσπει, ὅταν τηρῷς ἀτ' ἀντίκρῳ, φονοσάτο κατεβαίνει, οὔτε πολὺ οὔτε λίγο, ἔννια χιλιάδες. Ἐπῆρε τὰ γεράκια του, τοὺς ἔννικησε. Ἐκεὶ ποῦ κτυπά δὲ Ξανθίνον, τὸ αἷμα πλημμυρίζει, ἐκεὶ ποῦ κτυπά δὲ αἰχμάλωτος, τὸ αἷμα ὡς τὸ λαμπτό. Πίσω, πίσω, Ἐμίρ Ἀλῆ, πίσω μη κτυπήσως κ' ἐσένα. Τὰ μάτια μον ἔθόλωσαν καὶ τὸ σπαθί μου ἔχει ἄχρη. Άν σὲ σκοτώσω, θὰ λέν εἴναι φονάς. ἀν δὲ σὲ κτυπήσω καὶ δὲ σὲ σκοτώσω, θὰ λένε (πῶς) ἐφοδήθηκα. Κάλλιο νὰ μὴ σὲ σκοτώσω, κι' ἀς λέν (πῶς) ἐφοδήθηκα.»

ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ

7.

Toῦ Μαροῦς τὸ οάστρο.

[Τὸ ἄσμα τοῦ κάστρου τῆς Μαροῦς είναι καππαδοκική παραλλαγὴ τοῦ πανελληνίου ἄσματος τοῦ κάστρου τῆς Θριάς. Βλ. ἀνωτέρω σ. 88.]

- Κάτω ἐς τὸν "Αη Γιάννη, τὸ Θεόλουγο,
πολλὰ κάστρα ἀντελάστα μίκρα ἢ μέγαλα,
σὰν τοῦ Μαροῦς τὸ κάστρο κάστρο δέν εἰδα.
Διπλόν, τριπλὸν χτισμένον, μολιβόχτιστον,
5 σιδερογκαρφωμένον καὶ ἐνπαράδιτον.
Σύζηλοι τὸ παρακάτσαν χρόνους δώδεκα,
οὐδὲ μποροῦν τὸ παίρνουν, οὐδὲ ἀφήνουν δο.
Κι' δ εἰξ ἀπ' τοὺς στρατιώτας ἐκαυκήστηκε.
«Κ' ἔγώ ἀν μπαρῷ τὸ κάστρο, τ' εἰν τὰ δῶρα μου;
10 —Ξαθὰ ξαθὰ κοράσια ἀς εἰν' οἱ δοῦλοι σου,
τάμορφα παλληκάργια ἀς εἰν' οἱ σκλάδοι σου,
καὶ τὴν Μαροὺ τὴν λὲν ἀς εἰν' ἢ κάλη σου.»
- «Ἀνοιξε, Μάρου μ', ἀνοιξε ὁ ξενος νὰ μπῇ.
Βάι βάι, ἐμὲ τὸν ξένο καὶ τὸν ἔρημο,
15 καὶ τὸν ἀπαινεσμένο ποῦ νὰ βραδιαστῶ,
ποῦ ν' τὰ βουινὰ γιομᾶτ' ἀπὸ στρατέματα,
καὶ οἱ στράταις σκοτωμένοι ἀπὸ τὰδέρφια μου.
"Ανοιξε, Μάρου μ', ἀνοιξε ὁ ξενος νὰ μπῇ,
τὴ νύχτα τ' νὰ περάσῃ, νὰ μὴ σκοτωθῇ.»
- 20 "Ανοιξε καὶ ἡ Μάρου, μπῆκεν ὁ ξενος.
"Σ τὸν ξένο καταπόδι σύζηλοι σέμπανε.
"Ἐθγαλε τὰ τσαγγιά της, τσάρουχα φορεῖ,
ἐθγαλε τὴ ζωστρή της, ράμμια ζώνεται,
ἐς τοὺς φύργους ἀνατρέχει καὶ μοιριολογᾷ.
25 «Τὸ κάστρο μ' σὰν ἐπάρτη, τί θέλ' τὴν ζωή;»
καὶ κάτω ἐκρημνίστηγ καὶ σκοτώθηκε.

Στ. 2. ἀντελάστα = ἐγνωσα. Στ. 5. σιδερογκαρφωμένον (σιδερον + καρφών) στερεωμένον μὲ σιδηροῦ συνδέσμους, στερεώτατον = καλοδεμένον(;) Στ. 6. Σύζηλοι = χίλιοι παρακάτσαν = παρεκάθησαν, ἐποιησόνταν (τὸ παρακάθημα δηλ. ἐν τῇ σημασίᾳ, ἢν εἴχε καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν).
Στ. 9. μπαρῷ = πάρῳ. Στ. 12. καλή = καλή, σύζυγος. Στ. 15. ἀπαινεσμένος = ἐγκαταλείειμένος(;) Στ. 21. σέμπανε = ἐμπήκαν. Στ. 22. τσαγγιά πολυτελῆ ὑποδήματα ὑψηλὰ μέχρι γονάτων. Στ. 24. φύργους = πύργους.

ΤΣΑΚΩΝΙΑΣ

8.

Πουλάτζι: ἔμα ἔχα τθὸ κουιδὶ τζαὶ μερούτέ νι ἔμα ἔχα,
ταγίχα νι ἔμα ζάχαρη, ποϊκίχα νι ἔμα μόσκο.
τζαὶ ἀπὸ τὸ μόσκο τὸν περσού, τζαὶ ἀπὸ τὰ νυρωιδία
ἔσκανταλίστε τὸ κουιδὶ τζὸ ἐφύντζε μοὶ τ' ἀηδόνι.
5 Τζὸ ἀφεγκη νι ἔκει τζυνηγοῦ μὲ τὸ κουιδὶ τθὸ χέρε.
«Ἐα, πουλί, τθὸν τόπο νδὶ, ἔα τθὸ καϊκοιτζίαι,
νὰ ἄτσου τὰ κουδούνια νδῃ, νὰ βάλου ἥδα τζαινούρτζα.»

Παράφρασις. Πουλάκιν είχα 's τὸ κλουβὶ καὶ μερωμένο τό είχα,
ἐπάγιζά το ζάχαρη, ἐπότιζά το μόσχο·
κι' ἀπὸ τὸ μόσκο τὸν περσὸ κι' ἀπὸ τὴ μυρωδία,
ἔσκανταλίστη τὸ κλουβὶ καὶ μδφνγε τάηδόνι.
Κι' ὁ ἀφέντης του τὸ κυνηγάει μὲ τὸ κλουβὶ 's τὸ χέρι,
«Ἐλα, πουλί, 's τὸν τόπο σου, ἔλα 's τὴν κατοικιά (σου),
ν' ἀλλάξω τὰ κουδούνια σου νὰ βάλω ἄλλα καινούρια.

[Βλ. πιαραλλαγὴν εἰς κοινὴν γλῶσσαν ἀνωτέρῳ σ. 214 ἀρ. 204.]

ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΙΑΛΕΚΤΩΝ ΤΗΣ ΚΑΤΩ ΙΤΑΛΙΑΣ

Καλημέρας

9.

'Αγάπησον, ἀ τέλη γ' ἀγαπήσῃ,
μία κυατερέλλαν εἴκοσι χρονῷ.
ἀν ἐ κοσιπέντε μὴ τῇ τελήσῃ,
πές της τί ἐ διειμένος δ τσαιρό.
"Α τέ νὰ πιάγῃ τὸ ρόδο νὰ μυρίσῃ,
πιάδ το μότταν ἐν ἥμισ' ἀνοιφτό.
Τὸ ρόδο τόσαν ἐν δεσιδεράκο,
μότταν ἐν ἀνοιφτὸ τσαὶ σπαμπανάκο.

"Αν θέλησ ν' ἀγαπήσῃς, ἀγάπησε κοπέλλα εἴκοσι χρονῶ· ἀν εἰν' εἴκοσιπέντε μὴ
τὴ θελήσῃς· πές της ὅτι εἶναι περασμένος δ καιόδος. "Αν θέσ νὰ πιάσῃς τὸ ρόδο
νὰ μυρίσῃς, πιάδ το διαταν εἶναι μισσαρουζτό. Τὸ ρόδο τότε εἶναι ἐπιθυμητό, διαταν
δὲν εἶναι ἀνοιχτό καὶ ξεφυλλισμένο.

Κοριλιάνου

10.

- "Ηλιο μου, εἴ ποῦ πάει; Μεῖνο νὰ dῆ,
πόσον ἔν ωρια τούτη ποῦ ἀκαπῶ.
"Ηλιο μου, ποῦ τὸ κόσμον εἴ πραδεῖ,
ώρια σεκούνδου τούη εἰδει τινό;
5 "Ηλιο μου, ποῦ τὸ κόσμο ἔει πρατημένα,
ώρια σεκούνδου τούη ἔν ἔει δωμένα.

"Ηλιε μου καὶ ποῦ πάεις; μεῖνε νὰ δῆς, πόσον εἰν' ὠραία τούτη ποῦ ἀγαπῶ.
"Ηλιε μου, ποῦ τὸν κόσμον (ἔχεις) περιπατεῖς, ὠραία καθὼς τούτη εἰδεις καμιά;
"Ηλιε μου, ποῦ τὸν κόσμο ἔχεις περιπατημένα, ὠραία καθὼς τούτη δὲν ἔχεις
ἰδωμένα.

Βόβας

11.

- Διαφάνει τσαὶ σκοτάζει βιάτα ἔνα πενσέρο,
έγκω πάντα σὲ ἔχω γραμμένη στὴν καρδία.
"Εγκουαλα μαδδιὰ ἀσπρα τσαὶ είμμαι γέρο,
τσαὶ ἐσοὺ πάνδα μ' οὐσέγκουε, τυραννία.
5 Μὰ ἔγκω πιστέγκουω τὶ εἰσαι Τοῦρκο βέρο,
Τοῦρκο ποῦ ἦρτε ἀν dῆ Μπαρμπαρία:
γιατὶ δὲμ μὲ γκαπάει ἔγκω ἐν ζέρω,
τσαὶ γιατὶ μοῦ δείφει τέδδεκα ζουλία.

Ξημερώνει καὶ σκοτεινάζει πάντα (ἔχω) ἔνα λογισμό, ἔγώ πάντα σὲ ἔχω
γραμμένη 's τὴν καρδία. "Εβγαλα ἀσπρα μαλλιὰ καὶ είμαι γέρος καὶ σὲ πάντα μὲ
τυραννεῖς (μοῦ μεταχειρίζεσαι τυραννία). Μὰ ἔγώ πιστεύω δὲι εἰσαι σωστὸς Τοῦρ-
κος, Τοῦρκος ποῦ ἦρθε ἀπὸ τὴν Μπαρμπαρία: Γιατὶ δὲ μ' ἀγαπᾶς ἔγώ δὲν ξέρω,
καὶ γιατὶ μοῦ δείχνεις τόση ἔχθρητα.

12.

Πέ μου τσαὶ τὶ σῶκαμα, κρουδίλη,
τόσο ποῦ ἐσδισάμεψε ἐμμένα;
ἔγὼ σ' ἔμμο κοστάντι τσαὶ φιδίλι,
φιδίλι ἐν ἦσσο γιὰ γκαπήσῃ ἐμμένα.
"Ολα τὰ πιάντη τσαὶ δλα τὰ σοσπίρη,
δλα τὰ δάκλυα τὰ βίφτω γιὰ σένα,
μὰ ἐσοὺ εἰσαι σὰν ἡ φάτα ὅσου στὸ λίρι,
χίλια κουλούριο κάνει τσαὶ δὲν ἔνα.

Πέ μον καὶ τὶ σῶκαμα σκληρή, ποῦ τόσο ἐξαγάπησες (ἐχασες τὴν ἀγάπη του)
(γιὰ) ἐμένα; Ἐγὼ σοῦ ἔμουν σταθερὸς καὶ πιστός, πιστὴ δὲν ἔσουν γιὰ (νὰ)
ἀγαπήσῃς ἐμένα ὅλους τοὺς θρήνους καὶ ὅλους τοὺς ἀναστεναγμούς, ὅλα τὰ δάκρυα
τὰ ἔγχω γιὰ σένα, μὰ ἐσὸν εἰσαι σὰν ἡ ξωτικὰ μέσα 'σ τῆς Παραγῆς τὸ ζουνάρι
('σ τὴν ίρι), χίλια χρώματα κάνεις κι' δχι ἔνα.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΤΜΗΜΕΝΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Abbott Macedonian Folklore, Cambridge 1903.

Αραβαντινός. Π. Ἀραβαντινοῦ Συλλογὴ δημωδῶν ἀσμάτων τῆς Ἡπείρου. Ἀθ. 1880.

Jeannaraki Ἄσματα κρητικά. Leipzig 1876.

Γουοίου Ἀστερίου Δ. Γουοίου Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου. Ἐν Ἀθ. [Θεο- σαλονίκῃ] 1901.

Deffner's Archiv für mittel-und neugriechische Philologie, Athen 1880.

ΔΙΕ. Δελτίον τῆς Ἰστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος. Ἀθ. 1883 κέ. τ. Α' κέ.

Dieterich Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden, Wien 1908.

ΖΑ. Ζωγράφειος ἀγώνις ἦτοι μνημεῖα τῆς ἔλλ. ἀρχαιότητος ζῶντα ἐν τῷ νῦν ἔλληνικῷ λαῷ, ἐν Κ/πόλει, τ. Α' 1891, τ. Β' 1896.

Θέρον Δημοτικὰ τραγούδια, Ἀθ. 1909.

Ιατρίδου Συλλογὴ δημοτικῶν ἀσμάτων παλαιῶν καὶ νέων. Ἀθ. 1859.

Κανελλάκη Χιακά ἀνάλεκτα, Ἀθ. 1890.

ΚΠ. Ο ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔλληνικός σύλλογος. Σύγγραμμα περιοδικόν. Ἐν Κ/πόλει.

Λαογραφ. Λαογραφία. Δελτίον τῆς ἔλληνικῆς λαογραφικῆς ἑταιρείας. Ἐν Ἀθ. 1909 κέ. τ. Α' κέ.

Λάσκαρη ἡ Λάστα καὶ τὰ μνημεῖα τῆς. Ἐν Πύργῳ 1903—1910.

Lagrand Recueil de chansons populaires grecques, Paris 1884.

Μανούσον Τραγούδια ἔθνικά, Κέρκυρα. 1850.

ΝΕΑ. Νεοελληνικά ἀνάλεκτα. Ἀθ. 1871 κέ. τ. Α'—Β'.

Πανδώρα σύγγραμμα περιοδικόν, ἐν Ἀθ. 1850—1872 τ. Α'—ΚΒ'.

Παπαζαφειδοπόύλου Περισυναγωγὴ γλωσσικῆς ὅλης καὶ ἐθίμων τοῦ ἔλλη- νικοῦ λαοῦ. Ἐν Πάτραις 1887.

Passow Carmina popularia Graeciae-recentioris, Lipsiae 1861.

Παχτίκουν 260 δημώδη ἔλληνικά ἀσματα, Ἀθ. 1905.

Pernot Rapport sur une mission scientifique en Turquie, Paris 1903.

Σακελλαρίου Τὰ Κυπριακά, Ἀθ. 1890 τ. Α—Β'.

B. Schmidt Griechische Märchen, Sagen und Volklieder, Leipzig 1877.

Χασιώτ. Γ. Χ. Χασιώτον Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἡπείρον δημοτικῶν ἀσμά- των, Ἀθ. 1866.

ΠΗΓΑΙ

ΟΠΟΘΕΝ ΠΑΡΕΛΗΦΘΗΣΑΝ Τ' ΑΣΜΑΤΑ*

1. Κρήτης. **Passow** 193 (= **Mullach** Conjectan. byzantina, Berol. 1852 σ. 13). Κερκύρας. **Μανούσου** Β' 119.

2. **Passow** 194 (= **Μανούσου** Α' 187-9. **Ellisen** Analekten τ. III σ. 264. **Πολυλᾶ** Φιλολογικῆ γλῶσσα σ. 71). Αὐτ. 195. 196 (= **Kind** Anthologie 1861 σ. 8, 2. Θέρον 51). **'Ιατρίδον** σ. 15-6. **Οἰκονομίδον** Τραγούδια Ὀλύμπ. 34, 42. Γορτυνίας. **Παπαζαφειρόπ.** 120, 86. Λάστας. **Δάσκαρη** 481, 1. Μονῆς Μαλεβῆς τῆς Κυνουρίας. Βελτίωσις (ἐφημ. Τριπόλεως) 14 Μαρτίου 1857. Κυνουρίας. Παναθήναια Θ' σ. 78-9. Δίβρης Λυκούρος Ἡπείρου. Εστία 1880 Θ' 413. Κυθήρων(;) **Legrand** 74, 48. Κρήτης. **Ιεανναράκι** 3, 2 (= **Κριάρη** Κρητ. ḥσματα σ. 10) **Κριάρη** σ. 152. Τσουναλοχωρίου Καστορίας. **Παχτίκον** 179. Σαράντα Έκκλησιῶν Αὐτ. 157. Σωζοτόλεως. Λαογραφ. Α' 585, 1. Βάρνης. I. **Νικολάου** Ἡ 'Οδησσός, ἐν Βάρνῃ 1894. σ. 317, 8. Κοντζὲ Νικομηδίας. **Παχτίκον** 107, 108. Σινασοῦ. **Lagarde** Neugriechisches aus Klein Asien 30, 27 (Περὶ τῶν τραπεζουντιακῶν παραλλαγῶν βλ. ἐπίμετρον). Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυᾶς Κορινθίας, Καρυταίνης, Στεμνίτης Γορτυνίας, Μαλακάση, Καρατόλη. Τιρνάβου, Ὀλύμπου, Βάρνης δύο.

3. Κρήτης. **Ιεανναράκι** 172, 221. **Κριάρη** Κρητικὰ ḥσματα σ. 240.

4. Ἀνέκδοτον ἐκ Καρατόλη τοῦ Τιρνάβου. Δὲν διετήρησα τὴν θεσσαλικὴν φωνητικήν, προπάντων διότι τὸ ḥσμα φαίνεται προελεύσεως πελοποννησιακῆς.

5. **Passow** 203, 204, 206-210 (= **Σ[αλαπάντα]** τὸ Σοῦλι σ. 47-50. **Οἰκονομίδον** Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου 35, 43, 49, 64, 50, 66). **'Ιατρίδον** Συλλόγη δημ. ḥσμ. σ. 31-2. **Σιγάλα** Ἐθνικὰ ḥσμ. 483-4. 484-6. Κλεωνῶν Κορινθίας. **Δελέκον** Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 52, 47. Ἐπιδόρπιον 46. Γορτυνίας. **Παπαζαφειρόπονόλον** 73, 23. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Δημητσάνης, Ἀγράφων, Μαλακάσης, Μακεδονίας.

6. **Passow** 394. **Τσικνοπούλον** Δημ. ḥσμ. 19, 11. ΖΑ. Α' 190 (1 δίστιχον). Λάστας Γορτυνίας. **Δάσκαρη** σ. 304 (ἐπίσης). Λευκάδος Πλάτων Β' 452, 11 (ἐπίσης). Ἡπείρου. **Χασιώτ.** 150, 25 (= **Οἰκονομίδον** Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου 119, 4). — **Βαλαωρίτον** Ποιημάτα 1891 τ. Β' σ. 5 (Βίος καὶ ἔργα. Αθ. 1903 τ. Γ' σ. 5. Νεότης, Σμύρνη 1913 σ. 220-1. Τὸ πλεῖστον τῆς παραλλαγῆς ταῦτης δὲν εἶναι δημοτικόν). **Legrand** 118, 65. Ιωαννίνων **Άραβαντιν.** 10, 9 (= **Λεσίον** ὁ Ἡπειρώτης ἡμερολ. Γ' σ. 71). — "Αλλος τύπος τοῦ ḥσματος ἐν **Deffner's Archiv** σ. 76.

* Αἱ ἐντὸς παρενθέσεως ἐπιγραφαὶ τῶν ḥσμάτων ἐτέθησαν ὑπ' ἐμοῦ.

7. Ἡπείρου. **Χασιώτ.** 102, 9. Ἀραβαντιν. 52, 60. 52, 61. Παρνασσός ΙΒ' 380. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Βεργοβίτησης Αἰγίου, Δαγκαδίων Γορτυνίας, Καρατσὸλ Τιρνάβου, Μακεδονίας.

8. **Passow** 241 (= *Μανούσον* Α' 129. *Kind Anthologie* 14, 6. *Σεραφεὶμ Ἀρτης* Δοκίμιον περὶ Ἀρτης σ. 243. Θέρου 53).

9 Α'. **Passow** 222 (= *Μανούσον* Α' 139. *Kind Anthologie* 12, 5. *Σ[αλα-πάντα] Πάργα* σ. 302. Ἀραβαντινοῦ Ἰστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ σ. 265. Θέρου 22).

9 Β'. **Passow** 223 (= *Μανούσον* Α' 137-8. *Kind Anthologie* 10, 4. *Σ[αλα-πάντα] Πάργα* σ. 297. Ἀραβαντινοῦ Ἰστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ σ. 264. Θέρου 22. *Δάσκαρη* 463, 13). Ἀλλὰ ὅσματα περὶ τῆς παροδόσεως τῆς Πάργας: **Passow** 224. Ἀραβαντιν. 12, 11. 13, 12.

10 Α'. Κορινθίας. *Δελέκον* Ἐπιδόρπιον σ. 37-8. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 436, 20. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Δημητσάνης.

10 Β'. Καρυῶν τῆς ἐπαρχίας Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 51, 37 (στ. δ. ἵνατι τουτες στ. 8 κι' ὥλοι).

11. **Passow** 234 (= Ἀνθολογία Κορομηλᾶ 1838 σ. 34-6. *Μανούσον* Α' 86-7. *Χριστοδούλιδον* Μουσηγέτης Ἀπόλλων σ. 30-3. *Οἰκονομίδον* Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου 36, 45. *Παπαρρηγοπούλου* Ἰστορία τοῦ Ἐλλην. ἔθνους Ε' 825.—Ἀρετσού Βιθυνίας: *Παχτίκον* 53. Ἐσμὲ Νικομηδείας. Αὔτ. 115. Χαλκιδικῆς. Αὔτ. 183). **Passow** 235 (= *Μανούσον* Α' 130). *Τσικνοπούλου* Ὅσματα δημάδῃ 20, 12. Καμπιῶν Χίου: *Pernot* 229, 108. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 445, 4 (τὸ πλεῖστον νόθον). Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Ἀγράφων, Μαλακάση, Καλαμπάκας.

12. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 150, 134. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 457, 3. 357, 3. Πρβλ. καὶ τὸ παλαιότερον ὅσμα περὶ αἰχμαλωσίας Πελοποννήσιων ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν (ἀρ. 4).

13. **Passow** 237 (= Ἀνθολογία Κορομηλᾶ 1838 σ. 39. *Μανούσον* Α' 70. *Οἰκονομίδον* Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου 38, 47. *Δάσκαρης* 468, 26). *Πολίτου* Τραγούδια τῶν Κολοκοτρωναίων ('Ο γέρων Κολοκοτρώνης Β' 181, 61). Αἴνου. ΚΠ. Θ' 354, 1. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 590, 10. Μιχαηλίτηση Νικομηδείας. *Παχτίκον* 84. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Πελοποννήσου, Χαλκίου Κορινθίας, Μπλάσδου Νευροπόλεως τῆς Καρδίτησης

14. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Ἐπιδόρπιον σ. 51. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 143, 35. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Μεσσηνίας.—Πρβλ. Οἱ Μαυρομιχαλαῖοι Α' σ. 248.

15. Πανδώρ. ΙΔ' 534, 16. Κορινθίας. *Δελέκον* Ἐπιδόρπιον σ. 39 = *Deffner's Archiv* 147, 4 = Πλάτων Β' 51-2 = Πολίτου, Τραγούδια τῶν Κολοκοτρωναίων ('Ο γέρων Κολοκοτρώνης Β' 188, 67). Κορινθίας. *Deffner's Archiv* 146, 3 = *Πολίτου* Αὔτ. 186, 66. Λακεδαίμονος. Πλάτων Γ' 128 = Θέρου 60. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 148, 52. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 504, 24 (μετὰ παρεμβλήτων νόθων στίχων). Αὔτ. 505, 25. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυῶν Κορινθίας, Καμαρῶν Ἐρινεοῦ δύστηση Δημητσάνης, Δαγκαδίων, Ήραίας, Ρουστάναγα Μεγαλοπόλεως.—Ἄλλα ὅσματα περὶ τῆς μάχης: Κορινθίας *Deffner's Archiv* 145, 1 = *Πολίτου* ἐνθ. ἀν. 184, 64. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Δημοτ. ἀνθολ. 1868 σ. 23, 2 = *N. Μιχαλοπούλου*. Ποιητ. ἀνθολογ. σ. 108 = *Deffner's Archiv* 146, 2 = *Πολίτου* 185, 65. Φιγαλίως.

Δελτ. Ἰστ. Ἐταιρ. 7' 247, 11. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυῶν Κορινθίας, Ρουσβάναγα Μεγαλοπόλεως.

16. Λάστας τῆς Γορτυνίας. *Λάσκαρης* 473, 3. [Στ. 1: Φ. ὁ κ. δὲ λ. — Στ. 2 τῷ χλ. τῷ λ. μοι.]

17. Μάνης. *Legrand* σ. 144 - 150. [Στ. 13 τὴν σημερινὴν ἡμέραν L. Στ. 56 εἰχε τὰ π. L.—Στ. 76 σήμερον νῦν σώθωμεν L.—Στ. 80 ποῖοι τὰ πᾶροσθινοὶ μπό. L. Στ. 83 'ς τὸ στερρὸν L. (καὶ μεταφράζει sur la terre ferme).

18 A'. *Jeannaraki* 66, 49 (=Ἐστία ζ' 479). *Φραντζεσκάκη* Ἀριάδνη σ. 95 - 6. *Κριάρη* Κρητικὰ ἄσματα σ. 102 - 4. (Κατὰ τὴν σημείωσιν τοῦ Γιάνναρη ποιητῆς εἶναι ὁ Ἀναγνώστης Χαζίρης ἐκ Λάκωνος).

18 B'. *Jeannaraki* 74, 54 (=Ἐστία 7' 479). *Κριάρη* Κρητ. ἄσματα σ. 111.

19. Ἡπείρου. Ἀχρόπολις (ἐφ. Ἀθηνῶν) 30 Ιουλίου 1892.

20. Γαλαξειδίου. Πανδώρ. ΙΕ' σ. 538, 14.

21. Ὁμοίως, αὐτ.

22. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Λελέκον* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 42, 29. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 406, 11. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 93, 5. *Ἀραβαντιν.* 113, 136. Κοντέζε Νικομηδείας. *Παχτίκον* 104. Κοντοσοβλάχων Σαμαρίνης. Λαογραφ. Β' 439 - 440. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Δημητσάνης, Καρυταίνης, Στεμνίτησης Γορτυνίας, Καρυᾶς Κορινθίας, Καμάρας τοῦ δήμου Ἐρινεοῦ τῆς Ἀχαΐας, Λιδωρικίου, Καρατσόλ. Τιρνάβον, ἀδήλου τόπου δύο. Τὸ ἄσμα ἐν συμψῳδῷ μὲ τραγούδια τοῦ Βλαζάβα (*Passow* 109), τοῦ Δέλα (*Μπάρτα* Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος σ. 179 = *Legrand* 82, 55) καὶ μὲ τὸ ἀκριτικὸν τῶν ἐννέα ἀδελφῶν 'ς τὸ πηγάδι (*Λελέκον* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 41, 28).

23. *Fauriel* I 38. *Ιατρίδον* σ. 69 - 70. *Passow* 131. 132. *Kind Anthologie* 1861 σ. 24, 4. *Μανούσον* Α' 42. 44. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Κορίνθου, Καρυταίνης, Μπλάσδου Νευροπόλεως τῆς Καρδίτσης. Πρβλ. *Jeannaraki* 107, 101. *Κριάρη* Κρητικὰ ἄσματα σ. 244. *Μανωλανάκη* Καρπαθιακὰ 239, 29. 242, 43.

24. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 327, 3. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυᾶς Κορινθίας, Δημητσάνης δύο, Λαγκαδίων Γορτυνίας.

25. *Tommaseo* Canti popolari IV 188 (= *Μανούσον* Α' 116 - 7). *Ζαμπελίου* 601, 4 (Kind Anthologie 186 σ. 32, 9). *Passow* 24. Πελοποννήσου. ΔΙΕ. Α' 558, 15. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 320, 8 (μετὰ πολλῶν νόθων στίχων). Κλεωνῶν Κορινθίας. *Λελέκον* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 27, 8 (μετὰ πολλῶν νόθων στίχων). Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 91, 1 (= *Οἰκονομίδου* Τραγούδια τοῦ 'Ολύμπου 15, 11). Κρήτης. *Jeannaraki* 159, 185. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 102 - 3. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Καρατσόλ. Τιρνάβον.

26. *Ιατρίδον* σ. 31 - 2. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Λελέκον* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 44, 31. Τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιδόρπιον σ. 47. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 354, 12. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 112, 135. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Τζουμέρκων, Καρατσόλ. Τιρνάβον δύο.

27. Λιγουριοῦ (Ἐπιδαύρου) Λαογραφ. Δ' 164, 45.

28. *Ιατρίδον* σ. 42. Πελοποννήσου. ΚΠ. Η' 497, 4. Κορινθίας. *Λελέκον* Ἐπιδόρπιον σ. 29. Φιγαλίας. ΔΙΕ. ζ' 226, 6. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 446, 5. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 92, 3. Πανδώρ. ΙΔ' 534, 14. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Λαγκαδίων Γορτυνίας δύο, Δημητσάνης πέντε, Αλγίου, Κακοχωρίου Αλγιεών δύο, Λιδωρικίου, Ἀγράφων, Μισενικόλα Καρδίτσης.

29. Πανδώρ. ΙΔ' 535, 21. *'Ιατρίδον* Συλλογή σ. 16. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 47. ΖΑ. Α' 84, 48. *Legrand Recueil* 88, 58. Λάστας. *Δάσκαρη* 486, 3. 490, 8. Λαογραφ. Α' 673. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυῆς Κορινθίας, Κορίνθου, Ἀγράφων, Ἀσπροποτάμου, Καρατσόλη Τιρνάβου καὶ ἀδήλου τόπου.

30. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 300, 4.

31. *Τσικνοπούλου* Δημ. ἔσματα 33, 25. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 28. Γορτυνίας. *Παπαζαφειδοπούλου* 100, 63. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 480, 3. Λευκάδος ΚΠ. Η' 453, 3 (=Πλάτων Β' 453, 13). Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 111, 132. Κριμίνης Σισανίου Μακεδονίας. *Παχτίκον* 175. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Αίγιου, Μαρμαρίου Ἀκράτης, Υπάτης, Τρικάλων, Καρατσόλη Τιρνάβου.

32. Πελοποννήσου. Παναθήναια ΚΒ' 191. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 322, 9. 427, 5. 437, 22. Καλαβρύτων. *Παπανδέον* Καλαβρυτινὴ ἐπετηρὶς σ. 129. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 407, 12 (=Πλάτων Β' 453, 14). Κρήτης. *Βλαστοῦ* ὃ γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 113. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Χαλκίου Κορινθίας Κακοχωρίου Αίγιεων, Ρουσάναγα Μεγαλοπόλεως, Δημητσάνης, Καλαμάτας, Καρατσόλη Τιρνάβου.

33. *Passow* 141. Σημείωσιν τῶν ἄλλων παραλλαγῶν βλ. ἐν Λαογραφίᾳ Δ' 61.

34. *Passow* 110 α.

35. Ἀνέκδοτον ἀδήλου τόπου (καταγραφὲν ἐν τῷ στρατιωτικῷ νοσοκομεῖῳ Ἀθηνῶν).

36. *Passow* 137α (= *Δάσκαρη* 341, 1. *Θέρου* 58). *'Ιατρίδον* σ. 23. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 183. 183-4. 184. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 312, 13. Λακεδαιμονος. *Θέρου* 95. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 92, 2 (= *Οἰκονομίδον* Τραγούδια τοῦ Ὄλύμπου 16, 12). Δωδώνη, ἡμερολόγ. 1896 σ. 165. Κονίτσης Αὐτ. Β' 164, 6. Ἀλμυροῦ Θεσσαλίας. *Γιαννοπούλου* Φθιωτικὰ 1891 σ. 9. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Πελοποννήσου, Καρυῆς Κορινθίας, Βάλτσας Κερπινῆς Καλαβρύτων, Κακοχωρίου δῆμου Αίγιεων, Δημητσάνης, Δαγκαδίων Γορτυνίας, Λιδωρικίου δύο, Ἀγράφων, Τρικάλων, Παλαιοχωρίου Ἀσπροποτάμου, Βλάχων τῆς Πίνδου, Καρατσόλη Τιρνάβου, Μακεδονίας, ἀδήλου τόπου (στρατιωτ. νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν). Προβλ. Κρήτης. *Jeannarakī* 162, 19. *Κριάρῃ* Ἀσματα κρητικὰ 150. *Βλαστοῦ* ὃ γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 101. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 49.

37. Ἀνέκδοτον ἀδήλου τόπου (στρατιωτ. νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

38. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 331, 11. Ἡπείρου. ΝΕΑ. Α' 72, 6. 73, 7. *Ἀραβαντιν.* 112, 134. Σιατίστης. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1910 Γ' 194, 1. Ἀρκουδοχωρίου Ναούσης. Αὐτ. 1892 Ε' 244, 3. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καμαρῶν Ἐρινεοῦ, Καρατσόλη Τιρνάβου.

39. Λακεδαιμονος. Πλάτων Γ' 64. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Κορίνθου.

40. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 117, 146. (= *Δεσίον* Ἡπειρώτης, ἡμερολόγιον, Γ' 93. *Θέρου* 53). Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Στεμνίτσης τῆς Γορτυνίας.

41. *Passow* 135 (= *Kind Anthologie* 1861 σ. 40, 14. = *Οἰκονομίδον* Τραγούδια τοῦ Ὄλύμπου 34, 41 = *Θέρου* σ. 61). Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 156. Ἡπείρου. Νεοελλ. ἀνάλ. Α' 71, 4. *Ἀραβαντιν.* 111, 133. Κρήτης. *Jeannarakī* 159, 183. *Βλαστοῦ* ὃ γάμος ἐν Κρήτῃ

σ. 104. Ἐν συμφυρμῷ μετ' ἄλλων ἡσμάτων: *Δελέκον* ἔνθ. ἀν. 39, 25. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Κορίνθου. Παραλλαγαὶ περὶ τῶν ὅπλων ἢ τῶν ἐνδυμάτων νεκροῦ. Λαογραφ. Α' 263, 55. 56. 57. Τριφυλίας ΔΙΕ. Β' 141, 1. 2. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 558, 7.

42. Passow 155. Αὐτ. 152 (=Ἀνθολογ. Κορομηλᾶ 1838 σ. 3. *Μανούσον* Α' σ. 50-1. *Οἰκονομίδον* Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου 14, 9). *Οἰκονομίδον* αὐτ. 12, 6. Ἡπείρου. ZA. Α' 180, 30. *Ἄραβαντιν.* 282, 467. Λακκοβικίων Μακεδονίας. *Τουσίον* 100, 15. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 432, 13. Λιγουριοῦ Ἐπιδαύρου. Λαογραφ. Δ' 175, 69. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυᾶς Κορινθίας, Χαλκίου Κορινθίας, Κλαπατσούνας Καλαβρύτων, Κακοχωρίου Αλγίου, Δημητσάνης, Λαγκαδίων Γορτυνίας δύο, Ρουσβάναγα Μεγαλοπόλεως, Καρατσόλ Τιρνάβου, Μεσοφόρης Παγγαίου, Μπλάτσης Μακεδονίας, ἀδήλου τόπου (*Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον* Ἀθηνῶν).

43. Παραλλαγαὶ τοῦ Α' τύπου. Κλεωνῶν Κορινθίας: *Δελέκον* Δημ. ἀνθολογ. 1852 σ. 35-6. Αὐτ. 1868 σ. 203. Αὐτ. Ἐπιδόρπιον σ. 192-3. 193-4. (4 ἐν ὄλφ παραλλαγαί). Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 60, 11. Κρήτης. *Ιεανναράκι* 157, 178. Καρπάθου. ZA. Α' 295, 7. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 329, 8. 541, 1. 560, 1. Λακκοβικίων Μακεδονίας. *Τουσίον* 106, 164. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 648, 77. Ἀργους. Αὐτ. Δ' 62, 3. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Κορίνθου, Δημητσάνης, Λαγκαδίων Γορτυνίας.

Β' τύπου. Ἡπείρου. *Ἄραβαντιν.* 258, 437. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Βάλτας Κερπινῆς τῶν Καλαβρύτων, Δημητσάνης, Κερασοῦντος Πόντου.

Γ' τύπου. **Passow** 134 (=Kind Anthologie 40, 15. *Οἰκονομίδον* Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου 33, 40. ZA. Α' 147, 255). Λακεδαίμονος. Πλάτων Γ' 64. *Θέρον* σ. 82. Δήμου Παλλήνης τῆς Κορινθίας. Λαογραφ. Δ' 61, 2. Ἡπείρου. ZA. Α' 150, 266. Δωδώνη, ἡμερολογ. 1896 σ. 166-7. Ζαγορίου. ΚΠ. ΙΔ' 268, 12. Μποχαρίνας Σινανίου τῆς Μακεδονίας. *Παχτίκον* 171. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Κακοχωρίου Αλγιέων, Δημητσάνης, Καρυταίνης, Ἀγράφων, Καρατσόλ Τιρνάβου.

Δ' τύπου. **Passow** 104. Αὐτ. 105 (=*Μανούσον* Α' 58. *Παπαρρηγοπούλου* Ἰστορία ἐλλην. ἔθνους Ε' 747). Αὐτ. 106 (=Kind Anthologie 46, 19. ZA. Α' 103, 119).

44. Passow 158 (=*Μανούσον* Α' 150-1). Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 46, 35. 47, 36. *Δελέκον* Ἐπιδόρπιον σ. 55-6. Ἡπείρου. **Passow** 159. *Ἄραβαντιν.* 107, 215 (=Θέρον, 64). Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Αλγίου, Τιζομύλου Αλγίου.

45. Θερμοπυλῶν. Πανδώρ. Δ' 622, 20 (=**Passow** 167. Θέρον 55).

46. Passow 552a. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 183, 16. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Δημοτ. Ἀνθολ. 1852 σ. 23. Φιγαλίας. ΔΙΕ. ζ' 270, 25. Ἀρτοτίνας τῆς Δωρίδος. Πανδώρ. ΙΕ' 466, 10. Ἡπείρου. ΚΠ. Ζ' 224. ZA. Α' 160, 298. *Χασιώτ.* 151, 27. *Ἄραβαντιν.* 158, 234. Θεσσαλίας. *Οἰκονομίδον*, Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου 95, 20. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Αλγίου, Δημητσάνης δύο, μία ἀδήλου τόπου.

47. Passow 26 (=Ἀνθολογ. Κορομηλᾶ 1838 σ. 6. *Μανούσον* Α' 144). *Μπάρτα* Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος σ. 149 (=*Οἰκονομίδον* Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου 48, 61). *Βλαχάκη* ἢ Λεοβία Σαπφὼ σ. 234. Ἀνατολικὴ ἐπιθεώ-

ορησις, Σμύρνης, Β' 144. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 51, 46 (μετὰ πολλῶν νόθων στίχων). Τοῦ αὐτοῦ Ἐπιδόρπιον σ. 31-4. Ῥούμελης, Σιγάλας σ. 481-2. Ἡπείρου. Δωδώνη, ἡμερολόγ., Β' 161, 2 Καιρυῶν Καβακλῆ. *Λουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 76, 71. Μακεδονίας. *Παχτίκου* 193. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Δημητσάνης, Λαγκαδίων Γορτυνίας, Μεγαλοπόλεως, Τρικάλων, Καρατσόλ. Τιγνάβου, Μεσορόπης Μακεδονίας. Διασκευαῖς: Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 466, 19. Ἀργούς. Λαογραφ. Δ' 64, 7. Λιγυσοιδῶν. Αὐτ. 154, 24. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Μεγαλοπόλεως.—*Άλλα* ζηματα περὶ τοῦ Κίτσου. *Passow* 27, 28.

48. *Σάθα* Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς σ. 341.

49. *Fauriel* I 4 (= *Passow* 1 καὶ πάντα τὰ λακοῦ δημοσιευθέντα εἰναι εἰλημμένα ἐκ τοῦ *Fauriel*).

50. *Ιατρίδου* Συλλογὴ δημ. ζημάτων σ. 10 (= *Passow* ἀρ. 4) *Passow* ἀρ. 2 (= *Μανούσου* Α' 15. *Βαλαωρίτου* Ποιήματα 1891 Β' σ. 168. Βίος καὶ ἔργα 1908 Γ' 130). *Passow* ἀρ. 3 (= *Μανούσου* Α' σ. 13-4). *Passow* ἀρ. 5 (Μανούσου Α' 17-8). *Δελέκου* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 26, 7. *Ἀραβαντίν.* 28, 32. *Τσικνοπούλου* Δημ. ζημ. 17, 9. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Ραφτοπούλου Εύρυτανίας, Ἀγράφων, Μακεδονίας.

51. Ἁγίας Εύθυμιας τῆς Παρνασσίδος. Πανδώρ. ΙΕ' 411, 6 [Στ. 5 ἐξάλασαν τὰ ἔναντικασσά στ. 6 ν' τὰ ἔναντισσών].

52. Παρνασσίδος. *Σάθα* Χρονικὸν Γαλαξειδίου σ. 172. Ηρβλ. *Passow* 37, 38.

53 Α'. *Πολίτου* Τραγούδια τῶν Κολοκοτρωναίων ('Ο γέρων, Κολοκοτρώνης Β' 109-113 ἀρ. 1-4). *Ιω. Θ. Κολοκοτρώνη*, Ἐλληνικά ὑπομνήματα, Ἀθ. 1856 Β' σ. 630 (Μὴ δημοσιευθέν μέρος τοῦ τόμου). Μάνης. Παρνασσός ΙΖ' 478, 14. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Μεγαλοπόλεως, Ήμαίας.

53 Β'. *Ιω. Θ. Κολοκοτρώνη* ἔνθ. ἀν. σ. 629-630.

53 Γ'. Ἀνέκδοτον Λάστας τῆς Γορτυνίας.

54. Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν γερμανικῇ ἐμμέτῳ μεταφράσει ὑπὸ τοῦ *Göthe* (Kunst u. Altertum 1824 τ. IV, 1) ἐκ κειμένου τὸ ὅποιον ἐστάλη πιθανῶς αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Γάλλου J. A. Buchon (*Arnold* ἐν Euphorion II συμπληρ. τεῦχος 1896 σ. 109). Τὸ κείμενον παρὰ *Fauriel* I 128 (= Ἀνθολογία Κορομηλᾶ, Ἀθ. 1838 σ. 10. *Μανούσου* Α' 67. *Ζαμπελίου* σ. 604. Ἀνθολογία Ἀγγελίδου 1856, 62. *Passow* 54. *Οἰκονομίδου* σ. 19, 18. *Πολυλᾶ* Φιλολογικὴ γλώσσα σ. 73) *Kind Anthologie* 36, 11.

55. Ὁλύμπου. *Fauriel* I 126 (= Ἀνθολογία Κορομηλᾶ 1838 σ. 8. *Μανούσου* Α' σ. 51-2. Ἀνθολογία Ἀγγελίδου 1856 σ. 63. *Passow* 118. *Οἰκονομίδου* σ. 54, 71). *Μπάρτα* σ. 142. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Λίνου.

56. Θεσσαλίας. *Tommaseo* Canti popolari IV 251. Ἰωνιά, Ἀθ. 1846 σ. 96. *Ζαμπελίου* 612. *Μανούσου* Α' 72. *Passow* 48. *Βαλαωρίτου* Ποιήματα 1891 τ. Β' 393 (Βίος καὶ ἔργα 1908 τ. Γ' 298). Λάστας τῆς Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 332, 14. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Λαγκαδίων τῆς Γορτυνίας.

57. Λοκρίδος. Χρυσαλλῆς Δ' 215 (= Ἐστία 1877 Γ' 319. *Ἄρ. Βαλαωρίτου* Ποιήματα, 1891 τ. Β' σ. 394-5. Βίος καὶ ἔργα 1908 τ. Γ' σ. 299. Ἐβδομάς 1889 ἀρ. 30 σ. 3. *Δάσκαρη* 344, 2). Ἀλλο ζημα ἔριδος τῶν βουνῶν περὶ τοῦ Ἀνδρίτζου παρὰ *Passow* 32 (= *Σάθα* Χρονικὸν Γαλαξει-

δίου σ. 166). Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Λαγκαδίων τῆς Γορτυνίας, Λιδωρικίου τῆς Δωρίδος, Καρατσόλη Τιρνάβου.

58. **Passow** 88 (=Ανθολ. Κορομηλᾶ 1838 σ. 10-1. *Μανούσου* Α' 60. *Οἰκονομίδουν* Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου 20, 19). Πανδώρα ζ' σ. 362 ἀρ. 108. *Ιατρίδουν* Συλλογὴ ἄσμάτων σ. 40-2.

59. **Passow** 85 (=Ανθολογ. Κορομηλᾶ 1838 σ. 11-2. *Μανούσου* Α' 154). **Passow** 86. Αὐτ. 87 (= *Οἰκονομίδουν* Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου σ. 20. 21. ἀρ. 20. 21). *Χασιώτ.* 102, 20. 103, 21. *Δάσκαρη* 356, 1. *Δουλουδοπούλουν* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 104, 110. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Δημητσάνης, Λαγκαδίων Γορτυνίας, Γρανίτσης Εύρυτανίας, Ἀγράφων, Προπάντου Μηλεῶν, Καρατσόλη Τιρνάβου δύο.

60. Ἀνέκδοτον, Καμαρῶν τοῦ δήμου Ἐρινεῶν τῶν Πατρῶν.

61 Α'. **Fauriel** I 124 (= *Μανούσου* Α' 66). *Ζαμπελίον* Ἄσματα δημοτικὰ 694, 124. **Passow** 51.

61 Β'. *Ζαμπελίον* 604, 9. **Passow** 52. Κρήτης ἐπείσακτον: *Jeannarakī* 166, 203. Πρβλ. *Παπαζαφειροπούλουν* 125, 93.

61 Γ'. **Passow** 138 (= *Kind Anthologie* 34, 10). Λακεδαιμονος. Θέρουν 59. Ἀργονος. Λαογραφ. Δ' 98, 44. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυᾶς Κορινθίας, Αἴγιον, Λαγκαδίων Γορτυνίας.

62. Κορινθίας. *Δελέκον* Ἐπιδόρπιον σ. 26-7. **Passow** 62-65. *Δελέκον* Δημοτ. ἀνθολ. 1868 σ. 47. 48 ἀρ. 37. 38. *Ἀραβαντιν.* 54, 63. *Χασιώτ.* 101, 18. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Ἀγίου Γεωργίου Νηλείας, Καρατσόλη Τιρνάβου, Ἀγράφων, Ἀσπροποτάμου.

63. **Passow** 66 (= *Μανούσου* Α' 141). *Χασιώτ.* 120, 49. Δωδώνη, ἡμερολ. Β' 162, 3. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Λαγκαδίων Γορτυνίας.

64. *Πολίτουν* Τραγούδια τῶν Κολοκοτρωναίων ('Ο γέρων Κολοκοτρώνης Β' σ. 123-9 ἀρ. 13-17). Λευκάδος. Πλάτων Β' 452, 12. Λάστας τῆς Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 484, 1. 490, 9. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 590, 9. Καρυῶν Καβακλί. *Δουλουδοπούλουν* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 45, 30. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καμαρῶν Ἐρινεοῦ τῶν Πατρῶν δύο, Αἴγιον, Μαρμάρων Ἀκράτας, Κορίνθου, Λαγκαδίων Γορτυνίας, Μισενικόλα Καρδίτσης, Καρατσόλη Τιρνάβου.

65 Α'. **Passow** 93. Αὐτ. 94 (=Ανθολογία Κορομηλᾶ 1838 σ. 13-4. *Οἰκονομίδουν* Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου 23, 25). *Ιατρίδουν* Συλλογὴ ἔθν. ἄσμάτων σ. 57. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 29, 9. Λακεδαιμονος. Πλάτων Γ' 128. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 100, 16. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Ἀγράφων, Μισενικόλα Καρδίτσης, Καρατσόλη Τιρνάβου.

65 Β'. Κορινθίας. *Δελέκον* Ἐπιδόρπιον σ. 31.—Πολλαὶ παραλλαγαὶ φέρονται ἄσματος περὶ τῆς συλλήψεως τοῦ Κατσαντώνη ἄλλου τύπου.

66 Α'. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Ἀγράφων, Καρατσόλη Τιρνάβου. Πρβλ. *Δελέκον* Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 41, 27.

66 Β'. **Passow** 78 (=Ανθολ. Κορομηλᾶ 1838 σ. 14. *Μανούσου* Α' 191. *Οἰκονομίδουν* Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου 49, 63. Παρνασσός Α' 133. Ἐβδομᾶς 1889 ζ' φ. 15 σ. 1. Μακεδον. ἡμερολόγ. Α' σ. 57). **Passow** 79 (= *Μανούσου* Α' 192). **Passow** 81. Αὐτ. 82 (=Ἐβδομᾶς 1889 ζ' φ. 15 σ. 2). *Ιατρίδουν* Συλλογὴ δημ. ἄσμάτων σ. 28. *Μπάρτα* Ἀναμνήσεις φιλοπάτρ. σ. 139

(= Legrand 92, 60. *Oikonomidou* 52, 68). Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 104, 63 (= *Oikonomidou* 53, 69. Ἐβδομάς τ' φ. 15. σ. 1). Ἀγένδοτος παραλλαγὴ Μακεδονίας.

67. Τὸ ἄσμα ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν γερμανικῇ μεταφράσει ὑπὸ τοῦ Göthe (Kunst. u. Altertum 1823 IV, 1). Τὸ κείμενον παρὰ Fauriel I 14 = Passow 14 ὅπόθεν παρέλαβον καὶ οἱ ἄλλοι οἱ δημοσιεύσαντες αὐτό. Ἐτέρα παραλλαγὴ ἐκ Σωζοπόλεως ἐν Λαογραφ. A' 588, 5, ὅπου ἀναγράφονται αἱ ἀνατυπώσεις.

68. Θεσσαλίας *Tommaseo* Canti popolari IV 386 (= *Μαρούσου* A' σ. 122 - 3. *Passow* 123). Θεσσαλίας *Passow* 122. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 113, 36. 211, 33 (= *Oikonomidou* Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου σ. 21, 22). Ἀραβαντιν. 68, 76. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 461, 9. Ἀγένδοτος παραλλαγὴ Δημητσάνης τῆς Γορτυνίας.

69. Καρπάθου. *Μανωλακάνη* Καρπαθιακὰ 220, 2.

70. *Μπάρτα* Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος σ. 127 - 8. (= *Oikonomidou* Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου 54, 72). *Βρετοῦ* Ἐθν. ἡμερολόγιον 1868 σ. 178 - 9. Κορινθίας. *Δελέκον* Ἐπιδόρπιον σ. 48 - 9. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 414, 6. Παρνασσίδος (;) Ἰατρίδ. Συλλογὴ δημ. ἄσμ. σ. 11 - 2. Ἀραχόβης Λεβαδείας. *Άσωπίον* Ἄττ. ἡμερολόγ. 1887 σ. 323 - 4. Κεφαλληνίας. Λαογραφ. B' 674, 1. Δ' 71, 16. Σκαλιῶν Κεφαλληνίας B. Schmidt 206, 64 (= Θέρου σ. 52). Λευκάδος. ΚΠ. H' 407, 13. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 117, 42. ZA. A' 64, 15. Θεσσαλίας. *Passow* 115. Δακκοβιζίων Παγγαίου. *Τονσίου* 68, 109. Κρήτης. *Jeannaraki* 200, 263 (= *Sathas* Monuments τ. IV σ. LXII). *Κριάρη* Κρητ. ἄσματα σ. 195. *Φραντζεσκάνη* Ἀριάδνη σ. 100 - 1. Κρητικὸς ἀστὴρ Γ' ἀρ. 46 σ. 356. Θήρας. Παρνασσὸς Δ' 482 - 3. Χίου. *Κανελλάκης* 65, 55. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. A' 594, 14. Καρυῶν Καβαλῆ. *Λουλουδοπούλου* 190 - 3. Ἀγένδοτοι παραλλαγαὶ Καρυᾶς Κορινθίας, Κακοχωρίου Αίγιεων, Δαυλίας, Λιδωρικίου, Ἀγίου Γεωργίου Νηλείας, Καρατσόλη Τιρνάβου, Τραπεζοῦντος, Ἀδήλου τόπου.

71. *Passow* 165, 169. ZA. A' 170, 322. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 62, 16. 63, 17. Ἀραβαντιν. 118, 148. Ἀρκουδοχωρίου Ναούσης. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1912 E' 214, 14. Σινασοῦ. Λαογραφ. A' 619, 36. Ρογδιᾶς Κρήτης. ΚΠ. ΛΑ' 160, 26. Σινασοῦ. *Rizou* Καππαδοκιά, Κ/πολις 1856 σ. 89 - 90. *Rizou* Ἐλευθερούπαδον Σινασὸς σ. 15 - 6. *Ἀρχελάου* Σινασὸς 156, 1. *Παχτίκον* 18. Ἀγένδοτοι παραλλαγαὶ Ἀγίου Γεωργίου Νηλείας, Ἀγράφων, Μαλακάση, Καρατσόλη Τιρνάβου, Κερασοῦντος. ('Ο στ. 27 «κ」 ἔκοψε τὴ δύναμη κι' ὅλη μου καρδία» μετεβλήθη ὑπ' ἐμοῦ.)

72 A'. Λευκάδος. ΚΠ. H' 415, 15 (= Πλάτων B' 453 - 4). Κρήτης. *Jeannaraki* 122, 126 (= *Σάθα* Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη τ. Z' σ. ωξβ'). Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 225, 13. Πόντου. *Τριανταφυλλίδου* οἱ φυγάδες σ. 31 - 2. Σινασοῦ. *Lagarde* Neugriechisches aus Klein Asien 36, 38. — ('Ἐν συμφυρῷ μετὰ τοῦ τύπου B') Ἀσφενδίου Κῶ. *Dieterich* 321, 14. Κερασοῦντος. *Παχτίκον* 49. — ('Ανεν τοῦ ἐπεισόδιου τῆς μάχης, μόνον τὸ ἐπεισόδιον τῆς διώξεως ὑπὸ Σαρακηνοῦ, Τούρκου ἢ Φράγκου). *Passow* 587. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Δημιοτ. ἀνθολογ. 1868 σ. 109, 80. *Τοῦ ἀντοῦ* Ἐπιδόρπιον σ. 18 - 21. Λάστας τῆς Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 355, 22. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 116, 41. Ἀρα-

Βαντιν. 262, 443. Χαλκιδικῆς. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1911 Δ' 254, 1. Λακκοβικίων Παγγαίου. *Γουσίουν* 73, 113. Γκιουμουλτζίνας. Λαογραφ. Β' 84, 4. 85, 5. Σωζοπόλεως. Αὐτ. Α' 600, 18. Καρυῶν Καβαλῆ. *Δουλούδοπονύλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 64, 54. Ἀντικυθήρων. *Βρετοῦ* Ἐθν. ἡμερολόγ. 1865 σ. 41, 5. Μυκόνου. *Dieterich* 347, 25. Χίου. Νεοελλ. ἀνάλ. Α' 93, 29. *Κανελλάκη* 59, 50. Λέσβου. *Georgeakis et Pineau* Folklore de Lesbos σ. 212-4 (ἐν γαλλικῇ μεταφράσει). Νισύρου. ΚΠ. ΚΑ' 55. ΖΑ. Α' 399, 20. Ἰμβρου. ΚΠ. Η' 541, 10. Καστελλορίζου. Λαογραφ. Γ' 448, 2. Προύσης. *Παχτίκου* 250 Σινασοῦ. Αὐτ. 9. *Lagarde* 36-37. Τελμησοῦ. Αὐτ. 23, 17. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ: Καρυᾶς Κορινθίας, Κακοχωρίου Αἰγιέων, Καρυταίης, Προπάντου Μηλεῶν Μαγνησίας, Μαλακάση, Χασιῶν καὶ Τρικάλων, Καρατσὸλ Τιρνάβου, Βάρνης, Νάξου, Μυκόνου, Κερασοῦντος.

72 B'. *Passow* 174 (= *Μανούσου* Α' 115-6. *Kind Anthologie* 1861 σ. 52, 22. ΖΑ. Α' 107, 32). *Passow* 175 (= Ἐστία Δ' 782. 1890 Β' σ. 380). *Passow* 176 (ΖΑ. Α' 96, 84. Θέρου 63). *Passow* 205. *Μπάρτα* Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος σ. 152. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημοτ. ἀνθολογ. 1868 σ. 43, 80. *Τοῦ αὐτοῦ* Ἐπιδόρπιον σ. 25-6 (νόθοι πολλοὶ στίχοι). Γαλαξείδιου. Πανδώρ. ΙΕ' 537, 13. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 94, 6 (= *Οἰκονομίδου* Τραγούνδια τοῦ Ὁλύμπου 12, 5). *Ἀραβαντιν.* 105, 123. Ζαγορίου. Αὐτ. 106, 123α. Μετσόβου καὶ Συράκου. *Παχτίκου* 224. Σιατίστης. Μακεδονικὸν ἡμερολόγ. 1910 Γ' σ. 135, 3. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 598, 16. 597, 17. Καρυῶν Καβαλῆ. *Δουλούδοπονύλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 66, 56. Κρήτης. *Jeannarakī* 225, 288 (*Κριάρη* Κρητικὰ ἔσματα σ. 161). Ἀσφενδίου Κδ. *Dieterich* 321, 14. Λέσβου. *Georgeakis et Pineau* Folklore de Lesbos 173, 4.—Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ: Καρυᾶς Κορινθίας, Βάλτους Κερπινῆς τῶν Καλαβρύτων, Μεσσηνίας, Δημητσάνης, Λιδωρικίου, Δαυλείας τῆς Χαιρωνείας, Μαλακάση Καλαμπάκας, Μουζάκη Ἀγράφων, Καρατσὸλ Τιρνάβου δύο, Βάρνης, ἀδήλου τόπου (Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

73. Εἰς τὰς παραλλαγὰς τὰς ὅποιας ἀναγράφομεν εἰς Παραδόσεις σ. 717 κ.ε. προσθέτομεν καὶ τὰς ἐπομένας ἐκδοθείσας εἰς νεωτέρας δημοσιεύσεις ἢ παραλειφθείσας. *Ιατρίδουν* Συλλογὴ δημ. ἄσμ. σ. 72-3. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 416, 12. Ὁλύμπου. *Οἰκονομίδου* Τραγούνδια τοῦ Ὁλύμπου 15, 10. Ἀμπελακίων. Κρητικὸς ἀστὴρ Β' ἀρ. 43 σ. 334. Χαλκιδικῆς. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1911 Δ' 224. Κρήτης. Κρητ. ἀστὴρ Β' ἀρ. 42 σ. 325. Γ' ἀρ. 46 σ. 359. Ψαρῶν. Αὐτ. Γ' ἀρ. 48 σ. 376. Καμπιῶν Χίου. *Pernot* 175, 48. Σύμης. Λαογραφ. Β' 572, 1. Νισύρου. Αὐτ. 573, 2. Καστελλορίζου. Αὐτ. 573, 3. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Ἀγίου Πέτρου Κύνουριας, Ἀγίου Μαυρᾶ Κερκύρας, Δαυλείας, Μαλακάση Καλαμπάκας, Καρατσὸλ Τιρνάβου, Κερασοῦντος.

74. Εὐτέρη, Ἄθ. 1849 τ. Β' σ. 263-4 ("Ἄνευ δηλώσεως τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως ἀλλ' ἐπειδὴ σχεδὸν ἀπαράλλακτος καὶ ἐπίσης πλήρης παραλλαγὴ τοῦ ἔσματος — μόνον ἐν τέλει παρουσιάζουσα διαφοράς τινας — προέρχεται ἐξ ἀγίου Γεωργίου τοῦ δήμου Νηλείας, ὑποθέτω ὅτι εἶναι θεσσαλική. Η μνεία τοῦ "Ἄη Δονάτου" ἐν στ. 124 δὲν εἶναι σπουδαῖον τεκμήριον ἡ πειραιωτικῆς προελεύσεως"). *Passow* 526. *Legrand* 306, 138 (= *Legrand Collection de monuments. Σειρὰ I* ἀρ. 12, 1870). Τοῦ αὐτοῦ Οευνρες posthumus 1 σ. 11-20. ΖΑ. Α' 66, 23. Λαογραφ. Α' 242, 68. — Κλεωνῶν Κοριν-

(=NEA. A'
342-9)

1133

θίας. *Δελέκον* Δημοτ. ἀνθολογία 1868 σ. 192. Αιγίνης. Λαογραφ. Δ' 75, 18. Κεφαλληνίας. Αὐτ. Β' 458, 2. Ζερβάτων Κεφαλληνίας. **B.** Schmidt 198, 59. Κερκύρας. *Μανούσον* Β' 111-4. Ἡπείρου. *Χασιώτον* 70, 29. *Άραβαντιν*. 264, 466 (=Θέρον 41-3). Λακκοβικίων Μακεδονίας. *Γουσίον* 21, 35, 89, 135. Βιζύης. *Δακίδον* Ιστορία τῆς ἐπαρχίας Βιζύης καὶ Μηδείας, Κ/πολ. 1899 σ. 117, 5. Βάρνας. ΚΠ. Η' 503, 22 (=I. Νικολάου Ὄδησσος, 1894 σ. 315, 6). Πύργου Δέρκων. *Παχτίκον* 140. Καρυῶν Καβαλῆ. *Λουλουδοπούλον* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 28, 8. Κρήτης. *Jeannarakī* 8, 13. *Κριάρῃ* Ἀσματα κρητικά σ. 13-16. Μεραμπέλου Κρήτης. Κρητικὸς λαὸς σ. 173. Μήλου. Νεοελλ. ἀνάλ. Α' 79, 15. Θήρας. Αὐτ. Β' 432, 4. 433, 5 (=Παραγασός Ι' 344, 6. 345, 7). Παραγασός Δ' 483-5. 485-6. Σύρου. Ἐφημ. Φιλομαθ. 1871 σ. 2382-3. Χίου. *Κανελλάκης* 32, 24. 44, 53. 70, 58. Πυργίου Χίου. *Pernot* 165, 57. Λέσβου. *Georgeakis et Pineau* Folklore de Lesbos 220, 30 (ἐν γαλλικῇ μεταφράσει). Κῶ. Dieterich 301, 4. Σάμου. *Σταματιάδον* Σαμιακά Ε' σ. 502-4. Ίκαριας. *Σταματιάδον* Ίκαριακά σ. 121. Καρπάθου. *Wescher - Μανωλακάνη* Δωρικὸν ψήφισμα 69, 4. 70, 6. ZA. Α' 286, 15. 307, 29. Νισύρου. ΚΠ. ΙΘ' 206, 4. ZA. Α' 392, 5. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 216, 1. Καστελλορίζου. ΚΠ. ΚΑ' 357, 17. 358, 18. Κύπρου. *Σακελλαρίον* Κυπριακά Β' 14, 3. 153, 46. 157, 48. 174, 59. Λαογραφ. Β' 460-3. Τραπέζοῦντος. **Z.** *Ιωαννίδον* Ιστορία καὶ στατιστικὴ Τραπέζοῦντος 275, 3. Κορσικῆς. *Φαρδὺν* Ιστορία τῆς Κορσικῆς, Ἀθ. 1888 σ. 169-170.—Ἀνέκδοτοι παραλλαγαι Ἀγ. Γεωργίου Νηλείας, Κεφαλληνίας, Βόθρων Νάξου, Νισύρου τρεῖς, Κερασοῦντος, ἀδήλοις τόπου. Ἡπειρωτικὴ παραλλαγὴ εἰς τὸ πεξόν, δόλιγους μόνον στίχους διατηρήσασα. **J.** Pio Νεοελληνικὰ παραμύθια σ. 14-6 ἀρ. 14=Hahn Griech. n. alban. Märchen ἀρ. 108.

75 Α'. (Ἄρπαγὴ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀκρίτου ὑπὸ τοῦ Συροπούλου καὶ ἐλευθέρωσις αὐτῆς.) Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 121, 50. *Άραβαντιν.* 291, 481. Κρήτης. *Jeannarakī* 5, 6. *Κριάρῃ* Κρητικὰ ἄσματα σ. 11. Καρπάθου. ZA. Α' 377, 12. Χίου. *Κανελλάκη* 5, 2. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 221, 7. 228, 18. Κύπρου. Χρυσαλλίς 1866 Γ' 429-430. *Σακελλαρίον* Β' 20, 5. Λαογραφ. Β' 64, 2. 76, 5. Τραπέζοῦντος. *Passow* 440. *Τριανταφυλλίδον* οἱ φυγάδες 1870 σ. 171-3. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαι Τραπέζοῦντος Κερασοῦντος.

75 Β'. (Ο σύζυγος ἀπών ἐπὶ πολὺν χρόνον προαισθάνεται τὸν μελετώμενον γάμον τῆς γυναικός του καὶ ἐπισπεύσας τὴν ἐπάνοδόν του τὴν ἀρπάζει). *Passow* 489 (=Ἀνθολογία Κορομηλᾶ 1838 σ. 22-4. *Μανούσον* Β' σ. 58-60. Θέρον 38-9). ZA. Α' 76, 26. Πηλίου. Ἐβδομάς 1889 Γ' φυλλ. 6 σ. 6. Μακεδονίας. Εὐρωπαϊκὸς ἔρανιστής 1877 σ. 137. Καρπάθου. ZA. Α' 298, 13. 303, 18. Κορσικῆς. *Φαρδὺν* Ιστορία τῆς Κορσικῆς σ. 167-8.

75 Γ'. (Ομοίως. Ο σύζυγος λείπει εἰς μαρωνὸν ταξίδιον) Κύπρου. *Λουκᾶ* Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις σ. 91-2 (=Σακελλαρίον Α' 731. Β' 57, 14). Συλάτων Καππαδοκίας. *Φαρασοπούλον* τὰ Σύλατα σ. 105-7. Ξενοφάν. Β' 324, 3. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Κερασοῦντος.

75 Δ'. (Ομοίως ὁ σύζυγος είναι φυλακισμένος). *Legrand* 326, 145. Ἡπείρου(;) Νεοελλ. ἀνάλ. Α' 85, 19. Καρυῶν Καβαλῆ. *Λουλουδοπούλον* ἀνέκδοτος συλλογὴ 60, 50. 62, 52. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαι Τριφυλίας, Κεφαλληνίας, Ἀγίου Γεωργίου Νηλείας δύο, Νάξου.

75 Ε'. (Ομοίως. Ο σύζυγος είναι σκλάβος εἰς τὰ καράβια.) *Passow*

448. 449. *Ιατρίδου* Συλλογή δημ. ḡσμάτων σ. 34-5. *Ταικνοπούλου* Δημώδη ḡσμάτα 22, 13. ZA. A' 73, 16. Αἰγίου. Λαογραφ. Γ' 487, 1. Γορτυνίας. *Παπαζαφειδοπούλου* 120, 87. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 349, 11. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 88, 27. *Άραβαντιν.* 4, 2. Νεοελλ. Ἀνάλ. A' 86, 20. Δωδώνη (ἡμερολόγ.) 1896 σ. 27-8. Πάργας. *Άραβαντιν.* 278, 462. Ζαγορίου. ΚΠ. ΙΔ' 270, 18. Λακκοβιζίων. *Γουσίου* 12, 15, 21, 36. Βιζέης. *Λακίδον* Ιστορία τῆς Βιζέης σ. 113, 2. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. A' 600, 19. Κρήτης. *Jeannarakī* 202, 264. 203, 265. Παρνασσός Γ' 342-4. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ 80, 7. 80, 8. *Κριάρη* Κερητικά ḡσμάτα σ. 196-7. 222-4. Θήρας. Νεοελλ. ἀνάλ. B' 430, 3. Ἀμοργοῦ. ΔΙΕ. A' 645-6. Μυκόνου. *Dieterich* 343, 22. Ἰμβρου. ΚΠ. Η' 543, 15. Χίου. *Κανελλάκη* 71, 60. Νισύρου. ΚΠ. ΙΘ' 207, 5. Καστελλορίζου. Λαογραφ. Δ' 288. Κύπρου. *Σακελλαρίου* B' 58, 15, 60, 16. Λαογραφ. B' 78, 6. Σινασοῦ. *Lagarde* Neugriechisches aus Klein Asien 33, 33. *Άρχέλαος* 164, 6. Κεφασοῦντος. *Παχτίκου* 37. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Σοποτοῦ Καλαβρύτων Κλαπατσούνας, Ρουσβάνα μεγαλοπόλεως, Προπάντου Μηλεῶν δύο, Καρατσόλη Τιρνάβου, Βάρνας, Πάρου, Βόθρων Νάξου (παραμύθιον), Πόντου (ἐπείσακτος), ἀδήλου τόπου. — Κουτσοβλάχων Μακεδονίας. Λαογραφ. B' 442. Ἀλβανῶν Κάτω Ιταλίας. *Rada* Rapsodie di un poema albanese σ. 61-4. Archivio per la tradiz. popolari 1900 σ. 444.

76. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. Ἀνθολογία 1868 σ. 46, 34. [στ. 10 Ἀφῆστε με νὰ εἴ.—στ. 15 ἥρθα ἀδ.]. Καρπάθου ZA' 315, 45.

77. *Passow* 490 (=ZA. A' 136, 223). Πανδώρα ΙΓ' 460, 8. Πελοποννήσου. ΔΙΕ. A' 550, 3. Γορτυνίας. *Παπαζαφειδοπούλου* 86, 45. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 462, 2. Ἡπείρου. *Άραβαντιν.* 277, 460 (Ἐστία ΙΘ' 376). Αἴνου. ΚΠ. Θ' 359, 10. Καρυών Καβακλῆ. *Λουλουδοπούλου* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 89, 87. Κρήτης. Λαογραφ. A' 255, 44. Λέσβου. *Georgeakis et Pineau Folklore de Lesbos* σ. 176-7. Ρόδου. *Θέρου* 104. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Δημητσάνης, Καρατσόλη Τιρνάβου.

78 Α'. Κρήτης. Λαογραφ. A' 253, 42.

78 Β'. Διάφοροι παραλλαγαὶ ἐν Λαογραφ. A' 222 κέ.

79. *Passow* 144. (Kind Antholog. 1861 σ. 156, 3. ZA. A' 105, 126). Όρους Κερκίνας. *Μανούσου* B' 69. Κρήτης. *Jeannarakī* 111, 160. *Κριάρη* Ἀσματα κερητικά σ. 156. Καρπάθου. *Μανωλακάνη* Καλαπαθιακά 221, 5. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Βελίτας καὶ Κλαπατσούνας Καλαβρύτων, Δημητσάνης, Λαγκαδίων Γορτυνίας, Ἀγράφων.

80. *Μανούσου* B' 79. *Passow* 466 (=ZA. A' 154, 258. *Βασιλειάδη* Ἀττικαὶ νύκτες Α'). Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημοτ. ἀνθολογ. 1852 σ. 28-9. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 465, 18. Λακεδαιμονος. Πλάτων B' 271-2 (=Θέρου 90). Αἰγίνης. Λαογραφ. Δ' 86, 30. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 141, 13 (=Οἰκονομίδου Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου 126, 12). Ζαγορίου. ΚΠ. ΙΔ' 272, 23. Καρυών Καβακλῆ. *Λουλουδοπούλου* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 91, 91. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. A' 632, 52. Κρήτης. *Jeannarakī* 205, 267. *Κριάρη* Ἀσματα κερητικά 237-8. Καρπάθου. *Passow* 467. ZA. A' 280, 5. 313, 42. Χίου. *Κανελλάκη* 55, 46. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυᾶς Κορινθίας, Ἀγριδαιίκων Αἰγαίων, Αἰγίου, Καρατσόλη Τιρνάβου.

81. *Passow* 474 (Kind Anthologie 1861 σ. 56, 1. Θέρου σ. 100). *Ιατρί-*

δον Συλλογὴ δημ. φσμ. σ. 62-4. Πελοποννήσου. ΔΙΕ. Α' 551, 5. Κορινθίας. *Δελέκον* Ἐπιδόρπιον σ. 77-8. Κερκύρας. *Μανούσου* Β' 56-7. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 142, 14. Σαλαχώρας. J. L. S. Bartholdy Brückstücke zur näheren Kenntniss des heutigen Griechenlands 1805 τ. σ. 434-440 ἐν γερμαν. μεταφράσει (=J. Grimm Altdeutsche Wälder II 181 κέ. Ukert Bilder von Griechenland, Darmstadt 1833 σ. 193-8). Κρήτης. Jeannaraki 114, 114. 231, 294. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ 86, 14. Κρητικὸς λαὸς σ. 132-4. Λαογραφ. Α' 685-7. Μήλου. Νεοελλ. ἀνάλ. Α' 80, 16. Χίου. *Κανελλάκη* 8, 5, 49, 40. Πάτμου. ΔΙΕ. Γ' 345, 2. Κορσικῆς Πανδώρα ΙΕ' 417 (=Legrand 302, 136). Ἀνένδοτοι παραλλαγαὶ Ζαγορίου, Προπάντου Μηλεῶν.

82. Passow 473 (=ZA. Α' 126, 199). Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 146. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 126, 96. Λάστας Γορτυνίας. *Άδσκαρη* 399, 1. Κεφαλληνίας. Κερκύρας. Passow 472. (Kind Anthologie 152, 1). Κερκύρας. Λαογραφ. Β' 640, 4. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 1366, 7 (=Οἰκονομίδου, Τραγούδια τοῦ Ὄλύμπου 123, 9). Δυτικῆς Μακεδονίας. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1911 Δ' 255, 3. Χαλκιδικῆς. Αὐτ. 255, 2. Λακωνικιών. *Γονσίου* 24, 43. 90, 137. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 639, 61. Αίγαίου. Passow 437 (=Μανούσου Β' 106-8. ZA. 162, 299). Ἀνω' Ἀρχανῶν Κρήτης. ZA. Β' σ. 51-2. Λέσβου. *Άναγνώστου* Λεσβιακὰ 239, 15. Χίου-Νεοελλ. ἀνάλ. Α' 94, 30. *Κανελλάκη* 14, 10. Σάμου. *Σταματάδον* Σαμιακὰ Ε' 498-500. Νισύρου. ΚΠ. ΙΘ' 205, 3. ZA. Α' 393, 8. Ρόδου. Παναθήναια 1909 ΙΘ' 156-7 (Λαογραφ. Α' 387-9). Καστελλορύζου. Λαογραφ. Γ' 453, 6. Κύπρου. *Σακελλαρίου* Β' 52, 12. Ἀνένδοτοι παραλλαγαὶ Νισύρου, Πόντου, ἀδήλου τόπου.

83. Passow 438 (=Μανούσου Β' 105-6. ZA. Α' 133, 216). Πανδώρα ΙΓ' 460, 7. *Βρετοῦ* ἐθν. ἡμερολόγιον 1866 σ. 258-9. Κορινθίας. *Δελέκον* Ἐπιδόρπιον σ. 119. Πελοποννήσου. Νεοελλ. ἀνάλ. Α' 90, 24. Λακεδαίμονος. *Θέρου* 36 (Παναθήναια 1908 ΙΗ' σ. 33-4). Αθηνῶν. Βύρων Α' σ. 938-9. Β. Εὐβοίας. Παναθήναια 1906 ΙΕ' 358. Κεφαλληνίας. Λαογραφ. Β' 456-8. Ζακύνθου. Passow 436 (*Κατραμῆ* Φιλολογικὰ ἀνέκδοτα Ζακύνθου, Ζάκυνθ. 1880 σ. 273-4). Ἡπείρου. *Άραβαντιν*. 147, 215. Αίγαίου. *Βρετοῦ* Ἐθνικὸν ἡμερολόγιον 1868 σ. 16-7. Κρήτης. Jeannaraki 228, 292. Αὐτ. 224, 287 (*Κριάρη* Ἀσματα κρητικὰ σ. 244). *Κριάρη* σ. 202. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ 77, 3. 85, 13. Θήρας. Νεοελλ. ἀνάλ. Β' 437, 9. 438, 10. Ίου. Λαογραφ. Β' 456-8. Χίου. *Κανελλάκη* 19, 13. 74, 62. Λέσβου. *Άναγνώστου*, Λεσβιακὰ 229, 8. Georgeakis et Pineau Folklore de Lesbos 214, 27 (ἐν γαλλικῇ μεταφράσει). Καρπάθου. Wescher-*Μανωλακάνη* Δωρικὸν ψήφισμα Καρπάθου 75, 15. Καστελλορύζου. ΚΠ. ΚΑ' 356, 15. Βιζύης. *Λακίδου* Ιστορία τῆς ἐπαρχίας Βιζύης καὶ Μηδείας 127, 16. Κορσικῆς. Πανδώρ. ΙΕ' 417 (=Legrand 300, 135). Ἀνένδοτοι παραλλαγαὶ Γρανίτης Ἀπεραντίων τῆς Εύρυτανίας, Βόθρων Νάξου, Πάρου, Νισύρου, Κερασοῦντος δύο.

Παραλλαγαὶ ἐν συμφυριῷ μετ' ἄλλων ἀσμάτων. *Μανούσου* Β' 106-8. ZA. Α' 299, 162. Χίου. *Κανελλάκη* 14, 10. Λακεδαίμονος. Πλάτων Β' 240. Κερκύρας. *Μανούσου* Β' σ. 77-8. Καππαδοκίας. ΔΙΕ. Α' 719, 13. Τελμησσοῦ. Lagarde Neugriechisches aus Klein Asien 24, 19. Αίγινης. Λαογραφ. Δ' 72, 17. Σωζοπόλεως. Αὐτ. Α' 596, 15.

Παραλλαγαι ὅπου ὁ ἔραστής καλεῖται νὰ στεφανώσῃ τὴν ἀγαπητικήν. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 103, 66. Ἀργονυ. Λαογραφ. Δ' 105, 56. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 477, 42. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 408, 19. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 158, 39. Ζαγορίου. *Ἀραβαντιν.* 146, 213. Ὁλύμπου. *Οἰνονομίδον* Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου 96, 23. 131, 1. Κουτσοβλάχων Σαμαρίνας. Λαογραφ. Β' 442-3. Σιατίστης. Μοκέδον. ἡμερολόγ. 1910 Γ' 201, 10. Λακκοβικίων Παγγαίουν. *Γουσίον* 25, 44. 25, 45. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλον* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 45, 29. 64, 53. Καρπάθου ΖΑ. Α' 283, 9. Κοντζὲ Νικομηδείας. *Παχτίκον* 137. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαι Κακοχωρίου Αἴγιέων, Δημητσάνης Γορτυνίας, Ἀθηνῶν.

84. Παραλλαγαι τοῦ Α' τύπου. Ἀθηνᾶ (περιοδ. σύγγραμμα) Ναύπλιον 1831 σ. 80. *Passow* 442 (=Ἐστία 1876 Β' 672. *Οἰνονομίδον* Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου 132, 2). *Passow* 441α. Αὐτ. 444 (=ΖΑ. Α' 95, 81. *Θέρον* σ. 87-8). *Passow* 445. 446. Κορινθίας. *Δελέκον* Ἐπιδόρπιον σ. 211-2. Σκιλλούντος. Λαογραφ. Δ' 182, 7. Λαμίας. *Σκόνον* Ἐθν. ἡμερολόγιον 1892 σ. 302. Ὁξεωχώρας Ζακύνθου. **B.** *Schmidt* 192, 57. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 211, 349. *Λεσίον* Ἡπειρώτης, ἡμερολόγ. 1901 Γ' 70. Πάργας. *Ἀραβαντιν.* 210, 348. Θεσσαλίας. *Ψάχον* Δημ. ψαμάτα σ. 24. Βιζύης. *Δακίδον* Ἰστορία τῆς ἐπαρχίας Βιζύης καὶ Μηδείας 115, 3. 116, 4. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλον* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 57, 46. Κρήτης. *Jeannarakī* 198, 261. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ 76, 2. *Φραντζεσκάκη* Ἀριάδνη σ. 95. *Κριάρη* Κρήτ. ψαμάτα σ. 204-6. *Ιου.* Λαογραφ. Β' 596, 6. Ἀμοργοῦ. *Γάσπαρη* ἡ νῆσος Ἀμοργός σ. 92-3. *Χίου.* *Κανελλάκη* 17, 12. 54, 45. Καρπάθου. ΖΑ. Α' 279, 4. *Νισύρου.* ΚΠ. ΙΘ' 204, 2. Κύπρου. *Δουκᾶ* Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις σ. 94-5. *Σακελλαρίου* Κυπριακά Α' 732-3. Μάκρης Λυκίας. Λαογραφ. Β' 177, 2. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαι: Πελοπονήσου, Καρυᾶς Κορινθίας, Ἀργονυ, Αἴγιον, Δημητσάνης, Ρούμελης, Ἀγίου Γεωργίου Νηλείας, Καρατσόλ Τιρνάβου, Πόντου.

Β' τύπου. *Μανούσου* Β' 103. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλον* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 84, 81. Σωζοτόλεως. Λαογραφ. Α' 615, 32. Κρήτης, Καρπάθου. *Passow* 443. Κρήτης. *Jeannarakī* 124, 127. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ 79, 6. *Κριάρη* Ἀσματα κρητ. 233. Χίου. *Κανελλάκη* 31, 23. Σάμου. *Σταματιάδον* Σαμακά Ε' 505-6. Ρόδου. Νέα ζωὴ (περιοδ. Ἀλεξανδρείας) 1909 Ε' 279-280. Κύπρου. *Δουκᾶ* Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις σ. 92. *Σακελλαρίου* Α' 730-2.—Ἀνέκδοτοι παραλλαγαι Λεχαινῶν Ἡλείας, ἀδήλου τόπου (Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

Γ' τύπου. *Άλ. Σούτσου* Ἐλληνικὴ πλάστικη, Ἀθ. 1846 σ. 55. *Passow* 441 (=Σιγάλα 397-9. ΖΑ. Α' 90, 67. Σινασοῦ ἐπείσακτον. *Ἀρχέλαος* 166, 7. *Lagarde* Neugriechisches aus Klein Asien 32, 31. 34, 34). Ἀργονυ. Λαογραφ. Δ' 86, 29. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 89, 28. *Ἀραβαντιν.* 209, 347. *Λεσίον* Ἡπειρώτης (ἡμερολόγ.) 1901 Γ' σ. 68-9. Λακκοβικίων. *Γουσίον* 67, 108. Τζεβεντζὶ Δέρκων. *Παχτίκον* 147. Κρήτης. *Jeannarakī* 237, 300. *Ιου.* Λαογραφ. Β' 594, 4. Κυζίκου. Ξενοφάνης 1908 Ε' σ. 494-5. Σινασοῦ. *P.* Ἐλευθεριάδον Συνασός σ. 81-2. *Παχτίκον* 1. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαι Ἀγριδαίων Αἴγιέων, Κλαπατσούνης Καλαβρύτων, Σκοπέλου, Ἀγίου Γεωργίου Νηλείας, Ἀγράφων, Ὁλύμπου, Μεσορόπης Μακεδονίας.

Παρεκβάσεων. (Άναγνώσις εἰς τὸν δρόμον) Τελμησσοῦ. **Lagarde** Neugriechisches aus Klein Asien 28, 18.

(Στὸ θέρο ποῦ ἐθέριζε) Ἡπείρου. **Ἀραβαντιν.** 211, 350. Ζαγορίου. ΚΠ. ΙΔ' 269, 16. 270, 16β. (Ἡ συνάντησις καὶ ἡ ἀναγνώσις γίνεται κατὰ τὸν θερισμὸν χόρτου καὶ εἰς σλαβικὰ ἄσματα: **Wenzig** Westslavisch. Märchenschatz σ. 248. **Waldau** Böhmische Granaten I 60).

85. Passow 459 (= **Μανούσου** Β' 33-5. ΖΑ. Α' 93, 75). **Ιατρίδον** Συλλογὴ ἄσμάτων σ. 12-4 (= ΖΑ. Α' 93, 75) Εστία 1889 ΚΖ' 31. Κερκύρας. **Μανούσου** Β' 25-9. Λαογραφ. Β' 648-5. Ἡπείρου(;) Βύρων Α' σ. 479-480. Κρήτης. **Jeannaraki** 210, 272. Χίου. **Κανελλάκη** 3, 1. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 224, 10. Ικαρίας. **Σταματιάδον** Ικαριακά σ. 149-150. Γορτυνίας. **Παπαξαφειδοπούλον** 62, 4. Λάστας Γορτυνίας. **Δάσκαρη** σ. 112-4. Γκιουμουλτζίνας τῆς Θράκης. Λαογραφ. Β' 85, 6. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Πελοποννήσου, Καρνάς Κορινθίας, Κοντίφαρη Λευκτρου, Δαυλείας, Ἀγράφων, Κρανιᾶς Καλαμπάκας, Ὁλύμπου.

86 Α'. Αἰγίνης παρὰ τυφλοῦ ὁσιφδοῦ: **Ζαμπελίον** Πόθεν ἡ κοινὴ λέξις τραγουδῶ; Ἀθ. 1859 σ. 41-3 (= Εστία ΙΘ' 388-9. **Καμπούρογολον** Ιστορία τῶν Ἀθ. Α' 46, 7. **Δαμπούριδον** ἡ Ναυπλία σ. 179-180. Θέρον σ. 45-6). Αἰγίνης. Λαογραφ. Δ' 80, 1. **Συγαλιών φαρασοπούλον** τὰ **Σύγαλα** 103, 1 (= Ξενοφ. Α' 322).

86 Β'. 1 (Μανιανός). Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 616, 33. Μαλαζοπῆς Καππαδοκίας. **Παχτίκον** 24. Σινασοῦ. Αὐτ. 23. **Ἀρχελάον** Σινασὸς 158, 3. **Lagarde** Neugriech. aus Klein Asien 37, 40.

Β' 2 (Κοντός). **Passow** 483 (= ΖΑ. Α' 127, 201). Αὐτ. 484. Πύργου Ἡλείας. Πανδώρ. ΙΙ' 310, 16. Λάστας Γορτυνίας. **Δάσκαρη** 327, 27. Ἡπείρου. **Χασιώτ.** 140, 12. **Ἀραβαντιν.** 181, 280. Πλεμοναριῶν Ζακύνθου. **Schmidt** 194, 58. Αἰγαίουν. **M. II. Βρετοῦ** Ἐθν. ἡμερολόγ. 1868 σ. 16. Κρήτης. **Jeannaraki** 206, 268. Θήρας. Νεοελλην. ἀνάλ. Β' 439, 11. 440, 12. Μυκόνου. **Dieterich** 349, 26. Χίου. **Κανελλάκη** 12, 8. Καρπάθου. **Wescher-Mανωλακάκη** Δωρικὸν ψήφισμα 74, 13. ΖΑ. Α' 298, 12. Καστελλορίζου ΚΠ. ΚΑ' 362, 26. Λακκοβικίων Μακεδονίας. **Γουσίον** 96, 149. Καρυῶν Καβακλῆ. **Δουλουδοπούλον** Συλλογὴ ἀνέκδοτος 83, 80. 98, 100. Μάκρης Λυκίας. Λαογραφ. Β' 178, 3. Κερασοῦντος. Πανδώρ. ΙΕ' 69. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρδαμύλων Χίου, Κερασοῦντος, ἀδήλου τόπου (Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν). **Σωσοῦ**, **Lagarde** 37, 39.

Β' 3 (Παπᾶς). ΖΑ. Α' 71, 10. Κοινιθίας. **Δελέκον** Ἐπιδόρπιον σ. 213. Γορτυνίας. **Παπαξαφειδοπούλον** 158, 141. Αἰγαίουιον. Λαογραφ. Δ' 171, 61. Ρογδᾶς Κρήτης. ΚΠ. ΛΑ' 149, 8. Χόρας Κῦ. **Dieterich** 308, 7. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Λαγκαδίων Γορτυνίας.

Β' 4. (Ἐρασταῖ). Λακκοβικίων Μακεδονίας. **Γουσίον** 72, 112. Τραπέζουντος. **Ιωαννίδον** Ιστορία καὶ στατιστικὴ Τραπέζουντος 277, 6. Σινασοῦ. **Lagarde** 37, 39. Συλλάτων. **Φαρασοπούλον τὰ** Σύλατα 103, 1 (= Ξενοφάνης Α' 322-3).

(Ἀλβανικόν) **G. de Rada** Rapsodie d' un poema albanese, Firenze 1866 σ. 94-6. Πρβλ. Παρνασσὸν Γ' 297.

87. Passow 487, 488. **Μανούσου** Α' 182-8. **Ιατρίδον** Συλλογὴ δημ. ἄσμάτων σ. 25-6. ΖΑ. Α' 71, 12. 171, 327. Λακεδαίμονος. **Θερον** σ. 108. Ἡπείρου. **Χασιώτ.** 95, 8 (= **Οἰνονομίδον** Τραγούνδια τοῦ Ὁλύμπου 63, 83). Αὐτ.

208, 32. *Άραβαντιν.* 102, 19. Σιατίστης. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1910 Γ' 196. Καρυών Καβακλῆ. *Λουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 38, 21. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 613, 31. Χίου. *Κανελλάκη* 68, 57. Δέσβου. *Georgeakis et Pineau* Folklore de Lesbos σ. 171-3. Καλύμνου. *Dieterich* 323, 15. Καρπάθου. ΖΑ. Α' 296, 10. Ἰμβρου. ΚΠ. Η' 536, 12. Τραπεζοῦντος. *Triafta-φυλλίδου* οἱ φυγάδες σ. 173 (= *Le Grand* 322, 143). Κορσικῆς. *Φαρδὸν Ἰστορία τῆς Κορσικῆς* σ. 177. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Ἀγίου Γεωργίου Νηλείας, Καρατσόλη Τιρνάβου, Πάρου, Κερασοῦντος τρεῖς, ἀδήλου τόπου (στρατιωτικοῦ σοσοκομείου Ἀθηνᾶν) δύο.— Μακεδονοβλαχικὴ παραλλαγὴ: *Weigand* Rumänen u. Aromunen in Bulgarien, 1907 σ. 82 κέ. — Σερβικὰ ὕσματα: *Talvij Volkslieder der Serben* I 127-134 (νέας ἐκδ. 1853 I 288-294). *Tommaseo Canti popolari* III σ. 250 κέ.

88 Α'. *Ιατρίδου* Συλλογὴ δημ. ἔσμ. σ. 19. ΖΑ. Α' 73, 17. Ἡμερολόγιον φιλανθρωπ. καταστημ. Κ/π. 1905 σ. 275. *Τουκνοπούλου* Δημ. ἔσμ. σ. 38-9. Πελοποννήσου. Νεοελλ. ἀνάλ. 89, 23 (= Παρνασσ. Δ' 676). Κορινθίας. *Δελέκουν* Ἐπιδόρπιον σ. 73-4. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 76, 29. 86, 24. 124, 91. Ἡπείρου. *Άραβαντιν.* 284, 470. Λιτοχώρου. Μακεδονικὸν ἡμερολόγ. 1908 σ. 189. Σιατίστης. Αὔτ. 1911 Δ' 159, 3. Λακκοβικίων. *Γουσίου* 81, 122. 87, 132. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 627, 47. Καρυών Καβακλῆ. *Λουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 75, 70. Χίου. *Κανελλάκη* 7, 4. Ἀμοργοῦ. *Γάσταρη* ἡ νῆσος Ἀμοργὸς σ. 93-4. Καρπάθου. *Μανωλακάκη* Καρπαθιακὰ 221, 3. Νισύρου. ΖΑ. Α' 391, 4. Καστελλορίζου. ΚΠ. ΚΑ' 351, 5. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Βάλτσας Κερπινῆς, Καμαρῶν Ἐρινεοῦ, Τριφυλίας, Κερκύρας, Τρικάλων, Καρατσόλη Τιρνάβου, Νισύρου.

88 Β'. *Le Grand* 288, 129. *Ιατρίδου* σ. 58-9. ΖΑ. Α' 169, 320. 171, 326. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκουν* Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 19, 10. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 80, 35. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 415, 16. Ἡπείρου. *Άραβαντιν.* 262, 464. Θεσσαλονίκης. Μακεδονικὸν ἡμερολόγιον 1911 Δ' 238. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 628, 48. Κορήτης. *Jeannarakī* 50, 64. 115, 116. *Κριάρη* Ἀσματα ρητικὰ σ. 197. 214-5. Θήρας. Νεοελλ. ἀνάλ. Β' 452, 28. Βικίου Χίου. *Pernot* Rapport 156, 27. Ἰμβρου. ΚΠ. Η' 541, 9. Ρόδου. Παναθηναϊα 1909 ΙΘ' 80. Καστελλορίζου. ΚΠ. ΚΑ' 350, 3. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Λιδωρικίου, Κεφαλληνίας, τρεῖς Βάροντς.

88 Γ'. Κορήτης. *Jeannarakī* 103, 90. 110, 107. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κορήτῃ σ. 111. *Κριάρη* Ἀσματα ρητικὰ σ. 222. Καρπάθου. ΖΑ. Α' 339, 3. *Μανωλακάκη* Καρπαθιακὰ 224, 11.

89. *Passow* 512 (*Μανούσου* Β' 17-8). *Ιατρίδου* σ. 28-30. 93-4. *Τουκνοπούλου* Δημ. ἔσματα 18, 10. Φόρμιγξ, Ἀθ. 1907. Περιοδ. Β' ἔτ. Β' τεῦχ. Α' σ. 3-4 (Παράρτημα μουσικόν). Πελοποννήσου. ΔΙΕ. Α' 55. Κορινθίας. *Δελέκουν* Ἐπιδόρπιον σ. 216-7. 217-8. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 122, 89. Κερκύρας. *Passow* 511 (= *Kind Anthologie* 1861 σ. 90, 17. *Καραγιάννη* Δεισιδαιμονίας δοκίμιον σ. 239. Θέρου σ. 97). *Μανούσου* Β' 9-13. Ἡπείρου ΖΑ. Α' 82, 44. Ἀρτης. *Σεραφεῖμ* Δοκίμιον περὶ Ἀρτης σ. 381-2. Λακκοβικίων Παγγαίου. *Γουσίου* 80, 121. Αἴνου. ΚΠ. Θ' 359, 11. Βιζύης. *Δακίδου* Ἰστορία τῆς ἐπαρχίας Βιζύης καὶ Μηδείας, Κ/πολις 1899 σ. 125, 14. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 630, 49. Καρυών Καβακλῆ. *Λουλουδοπούλου*

Συλλογή ἀνέκδοτος 65, 55. Πύργου Δέρκων. *Παχτίκον* 143. Κρήτης. *Jeannaraki* 209, 271. Ρογδιᾶς Κρήτης. ZA. B' 75, 20. Σκιάθου. Παράρτημα Φόρμιγγος μουσικόν, ἔτος Γ' φ. 11 σ. 54-5. Βικίου Χίου. *Άμάντον* Χιακὸν ἀρχεῖον A' 140-1. Μεστῶν Χίου. *Pernot* Rapport 150, 22. Ἀντιμαχείας Κῶ. *Dieterich* 291, 1. Folklore 1899 X σ. 184-5. Ρόδου. Λαογραφ. B' 453-4. Κύπρου. *Μανούσον* B' 21. Καππαδοκίας. ΔΙΕ. A' 716, 1. Ἀνακοῦ καὶ Μαλακοπῆς. *Παχτίκον* 29. Συλλάτων. *Συμ. Μ.* Φαρασοπούλου τὰ Σύλλατα 107, 4. Ξενοφάνης B' 325, 4. Ἄγ τάγ. *Lagarde* Neugriechisches aus Klein Asien 39, 43, 39, 44. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Κορίνθου, Καρυᾶς Κορινθίας, Βελίστης καὶ Κλαπατσούνας Καλαβρύτων, Κακοχωρίου Αλγιέων, Δημητούντης Γορτυνίας, Κουτίφαρη Λεύκτρου, Δαυλείας Χαιρωνείας, Λιδωρικίου, Πλαγιᾶς Βονίτσης, Ἀγίου Γεωργίου Νηλείας, Καρατσόλη Τιρνάβου, Μεσορόπης Παγγαίου, Βόθρων Νάξου καὶ ἀδήλου τόπου.

90 Α'. Πάργας. *Άραβαντιν*. 289, 478. Βλάχων Μακεδονίας. Ἐλληνισμὸς 1901 Δ' σ. 498-9. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλούδοπούλου* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 32, 13. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. A' 612, 29. 613, 30. Κρήτης. *Κριάρη* Ἀσματα κρητικὰ 154. Καρπάθου. ZA. A' 311, 38. *Μανωλακάη* Καρπαθιακὰ 222, 6. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Ἀγράφων, Ἀγίου Γεωργίου Νηλείας, Πόντου.

90 Β' καὶ Γ'. *Ιατρίδον* Συλλογὴ δημ. φραστῶν. σ. 77 (= ZA. A' 88, 60). Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Δημ. Ἀνθολογ. 1868 σ. 77, 16. Αὐτ. 78, 17 (= *Legrand* 316, 140). Ἀργον. Λαογραφ. Δ' 87, 31. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαλης* 459, 6. Καλαμάτας. *Πολίτον* Νεοελλ. μυθολογ. A' 133. Αλγίνης. Ἀνατολικὴ ἐπιθεώρησις 1873 A' 406, 1. Κερκύρας. *Μανούσον* B' 115. Λαογραφ. B' 640, 4. Ἐφημ. Φιλομαθ. 1870 σ. 2262-3. Ἡπείρου. *Χασιώτ*. 137, 8. Ζαγορίου. *Άραβαντιν*. 271, 451. ΚΠ. ΙΔ' 272, 24. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. A' 607, 25. Κρήτης. *Jeannaraki* 94, 72. *Κριάρη* 229. Καρπάθου. ZA. A' 311, 38. *Μανωλακάη* Καρπαθιακὰ 222, 6. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 219, 2. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Πελοποννήσου, Λιβαρτζίου Καλαβρύτων, Λαγκαδίων Γορτυνίας, Ἀγίου Γεωργίου Νηλείας, Βόθρων Νάξου, ἀδήλου προελεύσεως (στρατ. νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

91. Ἐκ χειρογράφου τῶν Μετεώρων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος: Παναθήναια 1910 τ. ΙΘ' 221-2 (πρβλ. Λαογραφ. B' 149-151). *Passow* 462 (*Kind Anthologie* 1861 σ. 106, 21). *Passow* 463. Φιγαλίας. ΔΙΕ. Γ' 262, 16. Γορτυνίας. Παναθήναια ΚΑ' 243-4. Λιγυστοῦ. Λαογραφ. Γ' 485, 1. Δ' 177, 73. Κερκύρας. *Μανούσον* B' 108-110. Ἡπείρου. *Χασιώτ*. 132, 1. *Άραβαντιν*. 274, 455. ZA. A' 62, 12. Λακκοβικίων. *Γουσίον* 75, 115. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλούδοπούλου* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 96, 98. Καρπάθου. ZA. A' 281, 6. 282, 7. *Μανωλακάη* 236, 31. Θολοτοταμίου Χίου. *Παχτίκον* 242. Ἀντιμαχείας Κῶ. *Dieterich* 318, 12. Κύπρου. Λαογραφ. Γ' 260, 1. Ἀνεκδοτοι παραλλαγαὶ Δημητσάνης, Σκοπέλου, Προπάντου Μηλεῶν, Ἀγίου Γεωργίου Νηλείας, Καρατσόλη Τιρνάβου, Μεσορόπης Παγγαίου, Βόθρων Νάξου, Πόντου (ἐπείσακτος).

92. Τὰς παραλλαγὰς τοῦ φραστοῦ (43 ἐν ὅλῳ) ἐδημοσίευσα ἐν Δελτίῳ ίστορ. ἑταϊρ. 1885 B' σ. 229-261. 552-7 καὶ ἐν *Ivan D. Schischmanov* La chanson du frère mort dans la poésie des peuples balkaniques. Sofia 1898 III σ. 95-137. Ἀλλαι πλὴν τούτων: Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλ.* 60, 3. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαλης* 341, 1. Λακεδαιμονος. Θέρου 93.

Οίνουντος. *Κουκουνλέ* Οίνουντιακά σ. 157-160. Γυθείου. Ἐθνική ἀγωγή, Ἀθ. 1898 σ. 278-9. Κύμης. Λαογραφ. Β' 174-5. Κερκύρας. Αὐτ. 641-5. Λακκοβιζιάνων. *Γουσίουν* 70, 110, 71, 111. Πύργου Δέρκων. *Παχτίκουν* 144. Γενίκιοι Δέρκων. Αὐτ. 144a. Βιζύης. *Δακίδον* Ἰστορία τῆς ἐπαρχίας Βιζύης 123, 12. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 610-1. Κρήτης. Κρητικὸς ἀστὴρ Β' φύλλ. 33 σ. 254-5. *Κριάρη* Κρητικὰ ḥσματα σ. 162-4. *Χατζηϊώννουν* Κύπρος σ. 4-5. Πάτιμου. ΔΙΕ. Γ' 342-3. Ἀναβατοῦ Χίου. *Pernot* σ. 174, 46. Λέσβου. *Ἀναγνώστουν* Λεσβιακά 240, 16. Κάτω Γενίκιοι τῆς Χηλῆς τῆς Χαλκηδόνος. *Παχτίκουν* 79. Ἀρετσούν Βιθυνίας. Αὐτ. 58. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρατσόλη Τιρνάβου δύο.

93. *Βλ. Πολίτουν* Παροιμ. Α' σ. 150 κὲ. καὶ τὰς αὐτόθι παραπομπάς.—*Fauriel* II 242, 4. *Ζαμπελίουν* 713, 4. *Μανόσουν* Β' 104, 4. *Passow* 528. *Kind Anthologie* 168, 10. *Σιγάλα* ἔθν. ḥσματα σ. 482. Κουτσοβλάχων Σαμαρίνας. Λαογραφ. Β' 444.—Ἄλλα προοίμια: *Sanders* *Volksleben* 154. *Passow* 528 f. *Δελένουν* Δημ. ἀνθολογία 1868 σ. 68. Ἐπιδόρπιον σ. 76. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 67. 160. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 418, 11. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 341, 2. *Θέρουν* 31. *Ἀραβαντιν.* 248, 417. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 681, 51. Ἐσμὲ Νικομηδείας. *Παχτίκουν* 114. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλουν* Συλλογὴ 45, 29. Ἀνέκδ. παραλλαγαὶ Ἀθηνῶν, Κορίνθου, Αἴγιου, Ἀγράφων, Σιατίστης.

94. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 163, 244. (Τὰ δίστιχα τοῦ ḥσματος τούτου φέρονται εἴτε αὐτοτελῆ εἴτε ἐν συμφυμῷ μετ' ἄλλων ḥσμάτων ἐν πλείσταις παραλλαγαῖς).

95. Λιγονιοῦ Ἐπιδαύρου. Λαογραφ. Δ' 150, 14.

96. Ὁμοίως αὐτόθι Δ' 147. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλουν* 126, 95. Θήρας. *Πολίτουν* Παροιμίαι Α' 168. Ἀρετσούν Βιθυνίας. *Παχτίκουν* 50.

97. *Fauriel* II 398 (=Ἀνθολογία Κορομηλᾶ, Ἀθ. 1838 σ. 30-1= *Passow* 447=ZA. Α' 97, 78). *Passow* 566. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 180, 12 (=Σιγάλα Ἐθνικ. ḥσματα σ. 434= *Oίκονομίδον* Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου 91, 16). Λευκάδος. ΚΠ. Η' 413, 1. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 224, 9. Πλεμοναριοῦ Ζακύνθου. *B. Schmidt* 186, 53. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλουν* 135, 111. Κορινθίας. *Δελένουν* Ἐπιδόρπιον σ. 72-3. Μαρμάρου τῆς Χίου. *Pernot Rapport* 172, 44. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Κακοχωρίου Αἰγιέων καὶ Δημητσάνης τῆς Γορτυνίας.

98. *Passow* 536 (=ZA. Α' 97, 10). Τρατεξοῦντος. Αὐτόθι 538 (= *Kind Anthologie* 1861 σ. 170, 12).—Λιανοτράγουδα 1866 σ. 187, 24. Κλεωνῶν Κορινθίας *Δελένουν* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 94, 49. Ἡπείρου. ZA. 161, 296. Σκύρου. Ἀκρόπολις, ἐφ. Ἀθ. 14 Ἰανοναρ. 1911 σ. 4.—Ἄλλος τύπος τοῦ ḥσματος: *Passow* 537 (=Λιανοτράγουδα 1866 σ. 189, 28. *Οίκονομίδον* Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου 93, 18. ZA. Α' 97, 90. *Θέρουν* σ. 35). *Μπάρτα* Ἀναμνήσ. φιλοπάτριδος σ. 161. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελένουν* Δημ. ἀνθολ. 1852 σ. 25. Αὐτ. 1868 σ. 94, 10. Πύργου Ἡλείας. Πανδώρ. ΙΓ' 366, 41. Λακκοβιζιών Μακεδονίας. *Γονσίουν* 43, 81. Ζαγορίου. *Παχτίκουν* ἀρ. 211. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 407, 4. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυῶν Κορινθίας δύο, Αἴγιου, Ἀγριδαίων δήμου Αἰγιέων, Δημητσάνης, Μακεδονίας.—Ἄλλος τύπος: Καρπάθου. ZA. Α' 305, 22. *Μανωλακάνη* Καρπαθιακά 257, 69. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλουν* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 29, 9. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Αἴγιου.—Παρέμβλημα εἰς ἔτερον ḥσμα: Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 596, 15.

99. *Ιατρίδου* Συλλογή σ. 23. Τζουμέρκων. *Άραβαντιν.* 263, 445. Ἡπείρου. ΖΑ. Α' 85, 51. Τριφυλίας. ΔΙΕ. Α' 362, 2. Κορινθίας. *Δελέκον* Ἐπιδόπιον σ. 92. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 100, 64. Ἀργονος. Λαογραφ. Δ 101, 50. Κρήτης. *Jeannarakī* 125, 128 (πρβλ. Αὐτ. 91, 65). *Κριάρη* Κρητικά ḥσματα σ. 185). Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Κορίνθου, Καρυῶν Κορινθίας, Δημητσάνης, Βρεσθένων Λακεδαιμονος, Ἀγράφων, Χασιῶν Τρικάλων, Μακεδονίας.

100. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Δημ. ἀνθολ. 1852 σ. 25-6 = Αὐτ. 1868 σ. 98, 57. *Passow* 629 (=ΖΑ. Α' 143, 247). Πάργας. *Άραβαντιν.* 159, 236. Ἡπείρου. ΖΑ. Α' 152, 273. Βύρων Α' 235. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 138, 116. Λακκοβικίων Μακεδονίας. *Γουσίου* 82, 124. Καρυῶν Καβαλῆ. *Δουλονδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 73, 66. Σινασοῦ. *Παχτίκος* 32. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Αἰγίου, Ἀγριδαιίκων δῆμ. Αἰγαίων, Ἀγίας Βαρβάρας Νωνάκριδος, Λαγκαδίων Γορτυνίας, Γρανίτης Εύρυτανίας, Ἀγράφων δύο, Καρατσόλ Τιρνάβου.

101. *Passow* 552α. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Δημ. ἀνθολογία 1868 σ. 104 ἀρ. 67-68. Ἡπείρου. ΖΑ. Α' 68, 14. *Άραβαντιν.* 158, 235, 234. *Δεσίου*, ὁ Ἡπειρώτης, ἡμερολ. Γ' σ. 89. Φιγαλίας. ΔΙΕ. Τ' 266, 8. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 354, 20. Ἀργονος. Λαογραφ. Δ' 119, 79. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Δημητσάνης, Λαγκαδίων, Ἀγράφων.

102. Σκοτεινῆς Ἀργονος. Λαογραφ. Δ' 108, 62. Λιγουριοῦ Ἐπιδαύρου. Αὐτ. 146, 5.

103. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Δημ. ἀνθολογία 1868 σ. 126, 109. Ἀργονος. Λαογραφ. Δ' 113, 67. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 142, 123. Κυνουρίας. Παναθήναια ΚΑ' 243. Ἡπείρου. ΖΑ. Α' 174, 355. Πάργας. *Άραβαντιν.* 230, 384. Νισύρου. ΖΑ. Α' 391, 3. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Κορίνθου, Αἰγίου, Δημητσάνης.

104. Ἡπείρου. ΖΑ. Α' 68, 1. *Άραβαντιν.* 140, 201. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 65, 8. Λάστας τῆς Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 399, 22, 414, 7, 444, 7. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Δημητσάνης, Λαγκαδίων τῆς Γορτυνίας, Κυπαρισσίας.

105. Κρήτης. *Jeannarakī* 176, 235. *Κριάρη* Κρητ. ḥσματα σ. 239. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 398, 18. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Ἀγράφων.

106. *Legrand* 214, 98. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Δημητσάνης Γορτυνίας, Ἀγίου Γεωργίου Νηλείας.

107. *Εστία* 1889 KZ' 31.

108. Πύργου Ἡλείας. Πανδώρ. ΙΓ' 367, 53. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 81, 22. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 92, 53. Δευτέρας. ΚΠ. Η' 41, 6. *Legrand Recueil* 242, 110. Ἡπείρου. *Άραβαντιν.* 150, 218. *Χασιώτ.* 73, 34 (=Λιανοτράγουδα 1866 σ. 199, 41 = *Οίκονομιδον* Τραγούδια τοῦ Ὄλύμπου 98, 28). Λακκοβικίων Μακεδονίας. *Γουσίου* 53, 96.

109. *Τσικνοπούλου* Δημάδη ḥσματα 28, 19. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Δημ. ἀνθολογία 1852 σ. 21. Αὐτ. 1868 σ. 145. Ἐπιδόρπιον σ. 117. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 75, 25. *Δάσκαρη* 479, 1. Κρήτης. *Jeannarakī* 149, 156. *Κριάρη* Κρητικά ḥσματα σ. 187. 217. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Κορίνθου, Καρατσόλ Τιρνάβου.

110. Κρήτης. *Jeannarakī* 165, 199. *Κριάρη* ḥσματα κρητικὰ 150. Καρπάθου ΖΑ. Α' 293, 3. *Μανωλακάνη* 239, 39.

111. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Ἀνθολογία 1868 σ. 127, 110. Σάμου. *Σταματιάδον* Σαμιακά Ε' 504. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Γορτυνίας, Δημητσάνης τῆς Γορτυνίας, Κακοχωρίου Αἰγαλείας.

112. Πύργου Ἡλείας. Πανδώρ. ΙΓ' 310, 5.

113. Πύργου Ἡλείας. Πανδώρ. ΙΓ' 342, 26. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 74, 90. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 67, 11. Εύβοιάς. ΔΙΕ. Α' 135, 5. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 171, 259. ΖΑ. Α' 187, 27. Χίου. *Κανελλάκη* 25, 18 (= Παρνασσός ΙΕ' 566). Καρπάθου. ΖΑ. Α' 277, 16. *Μανωλακάκη* Καρπαθιακά 223, 8. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Ἀγράφων.

114. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Δημοτ. ἀνθολογ. 1868 σ. 109, 79. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 450, 15a. Πύργου Ἡλείας. Πανδώρ. ΙΓ' 342, 29 (Ἡ τάξις τῶν στίχων τεταραγμένη πρέπει ν' ἀποκατασταθῶσιν οὗτως· 1. 7. 2. 8. 3. 9. 4. 10. 5. 11. 6. 12). Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 252, 424. ΖΑ. Α' 188, 28. Καρπάθου. ΖΑ. Α' 374, 3. *Wescher - Μανωλακάκη* Δωρικὸν ψήφισμα 94, 48. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Κακοχωρίου Αἰγαλέων.

115. *Μανούσον* Α' 147. *Passow* 547. Κορινθίας. *Δελέκον* Ἐπιδόρπιον σ. 102. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 145, 126. Ἡπείρου. ΖΑ. Α' 97, 91. Γρεβενῶν. *Ἀραβαντιν.* 233, 391. 244, 411.

116. Κορινθίας(;) Παρνασσός Γ' 166-7.

117. Πάργας. *Ἀραβαντιν.* 166, 250.

118. Ζαγορίου. Αὐτ. 145, 211.

119. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 118, 35. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 404, 32. Πυρεβέζης. *Ἀραβαντιν.* 226, 377. Παραμυθιᾶς. Δωδώνη ἡμερολόγ. Β' 166, 9. Καρπάθου. *Wescher - Μανωλακάκη* Δωρικὸν ψήφισμα Καρπάθου 94, 49. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Κορινθίας.

120. Κρήτης. *Ιεαππαράκι* 150, 159. *Κειάρη* Ἄσματα κρητικὰ σ. 179.

121. Λάστας. *Δάσκαρη* 307, 20.

122. Ἀνέκδοτον Καρυᾶς Κορινθίας.

123. Αἴγαιον πελάγους. *Fauriel* II 416 (Ἀνθολογ. Κορομηλᾶ 1838 σ. 28. *Passow* 556. ΖΑ. Α' 140, 237). Ἀργοντ. Λαογραφ. Δ' 114, 70.

124. *Τσικνοπούλου* Δημάρδη ᾧδμ. 30, 21. Ἀργοντ. Λαογραφ. Δ' 113, 67. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 355, 22. Πάργας. *Ἀραβαντιν.* 144, 209. Αἴγαιον πελάγους. *Passow* 557 (*Μανούσον* Β' σ. 66. ΖΑ. Α' 141, 238. Γερμανικὴ μετ. *Ad. Chamisso* Gedichte, Verrathene Liebe, 1827).

125. Κρήτης. *H. W. Stoll* Ἐγχειρίδιον τῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων, μεταφρασθὲν ὑπὸ Περ. Ἰασεμίδου, Ἀθ. 1865 σ. 76. Χρυσαλίς τ. Β' σ. 753. Ἀντικυθήρων κρητικόν. *M. P. Bœteoū* Ἐθν. ἡμερολόγιον 1865 σ. 36 (= *Legrand* Recueil 222, 102). Καρπάθου. *Μανωλακάκη* Καρπαθιακά 249, 55.

126. Πύργου. Πανδώρ. ΙΓ' 367, 49. (= Θέρον σ. 31). Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 147, 21. *Ἀραβαντιν.* 244, 489. Δευκαδος. ΚΠ. Η' 413, 5. Πλάτων Β' 204. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκον* Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 70, 3. Καρυᾶν Καβαλῆ. *Δουλονδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 92, 92. Καστελλορίου. ΚΠ. ΚΑ' 361, 23. Παραλλαγαὶ ἀνέκδοτοι Πελοποννήσου, Αἰγίου, Μουριλᾶ Αἰγίου, Γρανίτσης Εύρυτανίας, Μπλάσδου Νευροτόλεως. — Ἐν συμφωνῷ *Fauriel* II 98 (*Passow* 376). *Stoll* ἔνθ. ἀν. 76. Χρυσαλίς Β' 753. *Bœteoū* ἔνθ. ἀν. — *Legrand* ἔνθ. ἀν.

Μανούσου Β' 51. Καρπάθου. **Wescher-Μανωλακάη** Δωρικὸν ψήφισμα 79, 20. **Μανωλακάη** Καρπαθιακὰ 235, 40. 249, 55. ZA. A' 313, 41. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Λεξαινῶν Ἡλείας, Αἴγιου, Κερκύρας, Τρικάλων Θεσσαλίας.

127. **Μανούσου** Β' 51. Μήλου. **Passow** 641 (= **Kind Anthol.** 140, 9. ZA. A' 144, 248. **Θέρου σ.** 72). Στενιμάχου. Πανδώρ. IA' 472. Κρήτης. **Stoll** Ἐγχειρίδιον τῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων, Ἀθ. 1865 σ. 75. Αὐτ. σ. 76. **Jeannaraki** 48, 121. **Κριάρη** Κρητ. ἄσματα σ. 219-220. Χίου. **Κανελλάκη** 22, 15. Λάστας Γορτυνίας. **Δάσκαρη** 477, 41. Σκύρου. Ἀκρόπολις (ἐφ. Ἀθηνῶν) 12 Ιανουαρ. 1911. Καρπάθου. ZA' 340, 6. 313, 41. **Wescher-Μανωλακάη** Δωρικὸν ψήφισμα 79, 20. **Μανωλακάη** Καρπαθιακὰ 235, 40. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Κερκύρας.

128 A'. Κεφαλληνίας. **Μανούσου** Β' 86. Κλεωνῶν Κορινθίας. **Δελέκον** Δημ. ἀνθολ. 1852 σ. 30 = 1868 σ. 131. Αὐτ. σ. 132. **Passow** 451 (= **Νεοελλ.** ἀνάλ. Β' 383-4. ZA. A' 133, 217). **Passow** 453. Ἡπείρου. **Χασιώτ.** 84, 19. Μάνης. Πανδώρ. KB' σ. 406-7. Καρυῶν Καβαλῆ. **Δουλουδοπούλου** Συλλογὴ ἀνέκδ. 100, 103. Καρπάθου **Wescher-Μανωλακάη** Δωρικὸν ψήφισμα 80, 22. "Ιου. Λαογραφ. Β' 591, 1. Καρδαμύλων Χίου. **Αμάντου** Χιακά χρονικά Α' 141-2. ΝΔ. Μακεδονίας. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1911 Δ' σ. 264. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Αἴγιου, Κλαπατοσύνας Καλαβρύτων, Τριφυλίας, Ἀγράφων, Μπλάσδου Νευροπόλεως Ἀγίου Γεωργίου Νηλείας τρεῖς καὶ ἀδήλου τόπου (Στρατ. νοσοκομείον Ἀθηνῶν). Παραλλαγαὶ ἐν συμφωνῷ μετ' ἄλλων ἄσμάτων. Βιζύης. **Δακίδου** Ιστορία τῆς ἐπαρχ. Βιζύης 119, 8. Αἴγιου **Βρετοῦ** Ἐθν. ἡμερολόγ. 1868 σ. 18-9. Ἀντιμαχείας τῆς Κῶ. **K. Dieterich Sprache u. Volksüberlieferung** 320, 13. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Ἀγ. Γεωργίου Νηλείας.

128 B'. **Passow** 453. Αὐτ. 335. 645. Πύργου Ἡλείας. Πανδώρ. II' 343, 17. Πελοποννήσου. ΚΠ. Η' 504, 25. Λευκάδος. Αὐτ. 409, 20. Δακεδαίμονος. **Θέρου σ.** Γορτυνίας. **Παπαζαφειροπούλου** 129, 99. Λάστας Γορτυνίας. **Δάσκαρη** 404, 35. 405, 36. Ἀργον. Λαογραφ. Δ' 84, 26. Λιγουριοῦ Ἐπιδαύρου. Αὐτ. 159, 35. Κοζάνης. Φάρος τῆς Ἀνατολῆς, 1902 Β' 296. Λακκοβικίων. **Γουσίου** 11, 14 (ἐνχειρικὸν τῶν Βαΐων) 14, 22 (ἐπίσης). Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυῶν Κορινθίας δύο, Αἴγιου, Κυπαρισσίας, Δημητσάνης, Βρεσθένων Δακεδαίμονος καὶ Σκοπέλου.

Παραλλαγαὶ τοῦ Α' τύπου (τὸ κυριογγάστρωτο κορίτσι). **Passow** 452 (= ZA. A' 124, 193). **Μανούσου** Β' 61 (= ZA. 98, 93). Κύπρου. Πανδώρ. Κ' 35. **Δαυκᾶ** Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις σ. 73-4. **Σακελλαρίου** Β' 147, 41. Κρήτης. **Jeannaraki** 199, 262. 150, 157. **Κριάρη** Κρητικὰ ἄσματα σ. 177. Χίου. **Κανελλάκη** 49, 39. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 408, 18. Αἴνου. Αὐτ. Θ' 356, 6. Καστελλορίζου. Αὐτ. ΚΑ' 354, 10. Ρογδιᾶς Κρήτης. Αὐτ. ΛΑ' 161, 27. Θήρας. NEA. Β' 451, 27. Καρπάθου. **Wescher-Μανωλακάη** Δωρικὸν ψήφισμα 77, 17. ZA. A' 284, 11. 284, 12. Μυκόνου. **Dieterich Sprache u. Volksüberlieferung** 345, 23. "Ιου. Λαογραφ. Β' 592, 2. Ἀθηνῶν. Δ. **Καμπούρογλου** Ιστορία Ἀθηναίων Α' 247 (δύο παραλλαγαὶ). Γορτυνίας. **Παπαζαφειροπούλου** σ. 92. Λάστας τῆς Γορτυνίας. **Δάσκαρη** 391, 6. Σιατίστης. Μακεδον. ἡμερολόγιον 1910 Γ' 198. Σωζόπολεως. Λαογραφ. Α' 626, 45. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυῶν Κορινθίας δύο, Πάρου, Προπάντου Μηλεῶν, Τραπεζοῦντος καὶ ἀδήλου τόπου (Στρατ. νοσοκομείον Ἀθηνῶν).

129 A'. **Passow** 337 (=Kind Anthologie 1861 σ. 158, 4 =ZA. A' 147, 256
=Θέρον 27 =Σημηιώτου· Ἀγγελίδον Πανελλήνιον ἡμερολόγ. 1909 σ. 331).
Passow 380 (=ZA. A' 122, 186). **Βρετοῦ** Ἐθν. ἡμερολ. 1868 σ. 18-9. Ἡπεί-
ρου. **Χασιώτ.** 87, 26. **Ἀραβαντιν.** 287, 474. Πάργας. **Ἀραβαντιν.** 275, 457
(=Θέρον 37). Καρπάθου. **Wescher-** Μανωλακάη Δωρικὸν ψήφισμα 78, 19.
ZA. A' 288, 17. 300, 14. Κρήτης. **Jeannaraki** 234, 296. **Κριάρη** Κρητ. ἄσμ.
σ. 173-4. Ἀντιμαχείας τῆς Κῶ. **Dieterich** 320, 13. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ
Βόθρων Νάξου, Πάρου, Ἀγράφων, Βάρνης, Κερασοῦντος.

129 B'. **Passow** 513. **Μπάρτα** Ἄναμν. φιλοπάτριδος σ. 153. **Ιατρίδου**
Συλλογὴ δημ. ἄσμ. σ. 79. Πύργου Ἡλείας. Πανδώρ. ΓΓ' 366, 43. Μάνης.
Αὐτ. ΚΒ' 288. Ζαγορίου. **Δαμπτρίδου** Ζαγοριακὰ 1870 σ. 22. ΚΠ. ΙΔ' 270, 17.
Κλεωνῶν Κορινθίας. **Αελένου** Δημ. ἀνθολογία 1868 σ. 193-4. Ζακύνθου
B. Schmidt 204, 60. Λακεδαιμονος. Πλάτων Β' 240. Θέρον σ. 34. Οἰνούντος.
Κουκουνὲ Οίνουντιακὰ 105, 4. Ἡπείρου. **Ἀραβαντιν.** 286, 473. ZA. A'
149, 262. Γορτυνίας. **Παπαζαφειροπούλου** 146, 128. Λάστας Γορτυνίας.
Δάσηναρη 392, 7. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυδῶν Κορινθίας, Βάλτας Κερ-
πινῆς, Κυπαρισσίας, Δημητσάνης, Λαγκαδίων Γορτυνίας, Ρουσβάναγα Μεγα-
λοπόλεως, Ἀγράφων, Καρατσόλη Τιρνάβου.—"Ετερος τύπος. **Passow** 381 (=
Kind Anthologie 1861 σ. 138, 8). Χειρόγραφ. Μετεώρων ΙΗ' αιῶνος. Παναθήν.
ΚΑ' 294. Εὑβοίας. Αὐτ. ΚΔ' 275-6. Ἡπείρου. **Ἀσωπίου** Ἀττικ. ἡμερολόγ.
1888 σ. 134. **Χασιώτ.** 168, 3 (=ZA. A' 78, 32). **Ἀραβαντιν.** 149, 216. **Μανού-
σου** Β' 77-8. Κουτσοβίλάχων Σαμαρινᾶς. Λαογραφ. Β' 434-5. Καστελλορίζου.
ΚΠ. ΚΑ' 354, 11. Καρυδῶν Καβαλῆ. **Δουλουδοπούλου** Συλλογὴ ἀνέκδοτος
43, 27. Τελμησσοῦ Καππαδοκίας. **Lagarde** Neugriechisches aus Klein Asien
24, 19. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Ἀγίου Γεωργίου Νηλείας.

130. **Passow** 642. ZA. A' 69, 4. Εὐβοίας (Γούβαι·). ΔΙΕ. A' 136, 7.
Θάσου. **Abbott** σ. 151-2. Νιγρίτας. Αὐτ. 152-3. Λακκοβικίων Παγγαίου. **Γου-
σίου** 107. Κρήτης. **Κριάρη** Ἀσματα κρητικὰ σ. 237.

131. Κρήτης. **Jeannaraki** 154, 169. 170. **Κριάρη** Ἀσματα κρητικὰ σ. 166.
132. Κρήτης. **Jeannaraki** 155, 173. **Κριάρη** Ἀσματα κρητικὰ σ. 189.
133. Κρήτης. **Κριάρη** αὐτ. σ. 221.
134. Κρήτης. **Jeannaraki** 154, 168.
135. (**Διανοτράγονδα**. α' Διανοτράγονδα 1866 σ. 14. 47. Ἡπείρου. **Ἀρα-
βαντιν.** 379, 269.

β'. Διανοτράγονδα 1866 σ. 78.
γ'. Διανοτράγονδα 1866 σ. 43. Σητείας Κρήτης. ZA. B' 41, 70. Λέρου.
Οίκονομοπούλου Λεριακὰ σ. 79.
δ'. Διανοτράγονδα 1866 σ. 112. Κρήτης. **Jeannaraki** 279, 164.
ε'. Διανοτράγονδα 1866 σ. 122. Χίου. **Κανελλάκη** 150, 9.
ζ'. Διανοτράγονδα 1866 σ. 130. Ἡπείρου. **Ἀραβαντιν.** 345, 701. Χίου.
Κανελλάκη 147, 35 (γαμήλιον). Ἰκαρίας. **Σταματιάδου** Ἰκαριακὰ σ. 113 (γαμή-
λιον). Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Γορτυνίας.
η'. Διανοτράγονδα 1866 σ. 66, 1548. Κρήτης. **Jeannaraki** 272, 110.
θ'. Διανοτράγονδα 1866 σ. 4. Ἡπείρου. **Ἀραβαντιν.** 305, 60.
ι'. Χίου. **Κανελλάκη** 153, 40 (Τσανινορι' ἀπτημ.—τοιαὶ θῶ).
ι'. Ἀνέκδοτον ἀδήλου τόπου (Στρατιωτ. νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

- ια'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 116.
 ιβ'. Σητείας Κρήτης. ZA. B' 42, 87.
 ιγ'. Ἀνέκδοτον ἀδήλου τόπου (Στρατιωτ. νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).
 ιδ'. Τρούμελης. ΔΙΕ. A' 356, 1.
 ιε'. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. σ. 311 ἀρ. 136.
 ις'. Σύρου. NEA. A' 301, 589.
 ιζ'. Σύρου. NEA. A' 305, 638. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 332, 493. Ζίχνης.

Abbott 336, 13.

- ιη'. Αλγίνης ἀνέκδοτον.
 ιθ'. Λευκάδος. ΚΠ. H' 418, 15. Κρήτης. **Jeannaraki** 266, 64.
 ιχ'. Ἡπείρου. ZA. A' 10, 7.
 ια'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 39, 916. (σὰν 'ς τὸ βουνὸ τὸ χ.). Λακωνίας.

Raζέλον Προοίμια μοιρολογ. σ. 20.

- κβ'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 40, 938.

κγ'. NEA. A' 294, 501.

- κδ'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 49.

κε'. Τρούμελης ΔΙΕ. A' 357, 8.

- κξ'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 59.

κζ'. NEA. A' 295, 510.

κη'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 65. **Oἰκονομίδον** Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου σ. 65.

κθ'. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 320, 275. Σάμου. **Σταματιάδον** E' 472. 485. Καλύμνου. Πανδώρ. IB' 528, 5.

κλ'. Κρήτης. ΚΠ. ΛΑ' 170. 176.

κα'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 103. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ ἀδήλου τόπου (Στρατιωτ. νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

κβ'. Λακωνίας. **Ραζέλον** Προοίμια μοιρολογίων Λακωνικῶν σ. 3. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 338, 595. 349, 769.

κγ'. Θήρας. Παρνασσός Θ' 390, 211.

κδ'. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 311, 153.

κε'. Κρήτης. Λαιογραφ. A' 293, 80. Σητείας. ZA. B' 42, 92.

κξ'. Μακεδονίας. Abbott 340, 31.

κζ'. Σάμου. **Σταματιάδον** E' σ. 177.

κη'. Λαμίας. **Παχτίκου** 233.

κθ'. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 351, 806.

μ'. Σάμου. **Σταματιάδον** E' 484.

μα'. Ἀνέκδοτον ἀδήλου τόπου (στρατιωτ. νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

μβ'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 172.

μγ'. Αύτ. Κρήτης. **Jeannaraki** 289, 252.

μδ'. **Θέρον** σ. 115.

με'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 33. NEA. A' 294, 496. Σάμου. **Σταματιάδον** E' 448. Ἀνέκδοτον ἀδήλου τόπου (Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

μξ'. Κρήτης. Λαιογραφ. A' 289, 39. Ἀνέκδοτον ἀδήλου τόπου (Στρατιωτ. νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

μζ'. Θήρας. Παρνασσός Θ' σ. 389, 186.

μη'. **Oἰκονομίδ.** Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου σ. 153. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 167.

- μθ'. Διανοτράγουδα σ. 159. NEA. A' 278, 285.
- ν'. Κρήτης. *Jeannarakī* 270, 97.
- να'. Διανοτράγουδα 1866 σ. 114. Κρήτης. *Jeannarakī* 263, 36.
- νβ'. Ρούμελης. ΔΙΕ. A' 361, 49. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 237.
- νγ'. Κρήτης. *Jeannarakī* 260, 9.
- νδ'. Διανοτράγουδα 1866 σ. 26.
- νε'. NEA. A' 294, 499. 'Ανέκδοτος παραλλαγὴ ἀδήλου τόπου (Στρατιωτ. νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).
- νξ'. Διανοτράγουδα 1866 σ. 156. Κρήτης. *Jeannarakī* σ. 276, 139. Σάμου. *Σταματιάδον* Ε' 484. 'Ανέκδοτος παραλλαγὴ ἀδήλου τόπου (Στρατιωτ. νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).
- νη'. Διανοτράγουδα 1866 σ. 8. 'Ηπείρου. *Ἀραβαντιν.* 318, 253. Σάμου. *Σταματιάδον* Ε' 441.
- νθ'. 'Ηπείρου. *Ἀραβαντιν.* 318, 242.
- ξ'. 'Ηπείρου. ZA. A' 12, 17.
- ξα'. 'Ρογδιᾶς Κρήτης. ZA. B' 77, 17.
- ξβ'. Διανοτράγουδα 1866 σ. 121. 'Ηπείρου. *Ἀραβαντιν.* 343, 672.
- ξγ'. Κρήτης. Λαογραφ. A' 292, 74.
- ξδ'. Διανοτράγουδα 1866 σ. 83.
- ξε'. 'Ανέκδοτον ἀδήλου τόπου (Στρατιωτ. νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).
- ξζ'. Διανοτράγουδα 1866 σ. 136. Λευκάδος ΚΠ. Η' 420, 70. 'Ηπείρου. *Ἀραβαντιν.* 347, 739 (= Meyer Gr. Volksl. 61, 26). Κρήτης. Λαογραφ. A' 297, 119.
- ξζ'. 'Ρούμελης. ΔΙΕ. A' 356, 3.
- ξη'. NEA. A' 298, 542.
- ξθ'. Διανοτράγουδα 1866 σ. 22.
- ο'. Σύρου. NEA. A' 308, 681.
- οα'. Κορινθίας. *Δελέκον* Ἐπιδόρπιον σ. 106.
- οβ'. Αὐτ. σ. 108.
- ογ'. Διανοτράγουδα 1866 σ. 150. 'Ηπείρου. *Ἀραβαντιν.* 351, 807.
- οδ'. Διανοτράγουδα σ. 156. 'Ηπείρου. *Ἀραβαντιν.* 352, 819.
- οε'. 'Ανέκδοτον Ἀθηνῶν.
136. Πύργου 'Ηλείας. Πανδώρ. ΙΓ' 308, 1. [Στ. 2 «'Αποκεῖ ἀλωνίζουν δώδεκα καὶ συμπαῖζουν δέκα»]. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαλη* 478, 2.
137. 'Ηπείρου. *Ἀραβαντιν.* 200, 330.
138. Αὐτ. 354, 860.
139. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 153, 140.
140. 'Ανέκδοτον Δημητσάνης.
- 141 A'. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαλη* σ. 112. 'Αλαγονίας Μεσσηνίας. ΚΠ. Η' 505, 28.
- 141 B'. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαλη* σ. 101.
142. Φθιώτιδος(;) Ιωνιά σ. 64.
143. Κρήτης. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 50. 51.
- 144 A'. Αὐτ. σ. 32.
- 144 B'. Αὐτ. σ. 75.

145. Αύτ. σ. 90.

146. Αύτ. σ. 40.

147 Α'. **Passow** 596. *Wachsmuth* Das alte Griechenland im neueren. σ. 99. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσοναρη* 475, 38. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 134, 3. *Ἀραβαντιν.* 165, 247. Ζαγορίου. **Passow** 597 (=Ανθολογία Κοφομήλα 1838 σ. 25-6. *Σιγάλα* Ἐθν. φόρματα σ. 375-6). Ανέκδοτοι παραλλαγαὶ Αἰγίου δύο, Καλαμάτας, Τρικάλων, Καρατσόλη Τιρνάβου, ἀδήλου τόπου.

Β'. Λιγυοφοι. Λαογραφ. Δ' 163, 44. Λακεδαιμονος. *Θέρου* 30. Λευκάδος. Λαογραφ. Α' 312-3. Ζαγορίου. *Ἀραβαντιν.* 246, 414. Γρεβενῶν. Αύτ. 288, 476. Παγγαίου. Μακεδονικὸν ἡμερολόγ. 1911 Δ' 281, 5. Χίου. NEA. Α' 102, 42. Σάμου. *E. I. Κ[ρητικίδον]*. Σαμιακά ἔθιμα, Έρημούπ. 1875 σ. 26. *Σταματιάδον* Σαμιακά Ε' 281-2. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 230, 1. Ανέκδοτοι παραλλαγαὶ Κορίνθου, Αἰγίου, Δημητσάνης, Μπλάσδου Νευροπόλεως, Κεραοούντος.

Α' καὶ Β' (συμφωνός). *Μανούσον* Β' 53. *Ἄργους*. Λαογραφ. Δ' 90, 34. Ζακύνθου. *Κατραμῆ* Φιλολ. ἀνάλ. σ. 476. Πλειοναριοῦ Ζακύνθου. **B. Schmidt** 192, 56. Λακκοβιζίων. *Γουσίον* 88, 133. Διδυμοτείχου. **Δ. Α. Κονδύλη** Περὶ τῆς γλώσσης καὶ καταγωγῆς τῶν Θρακῶν, Ἀθ. 1905 σ. 15, 7. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 622, 41. Κοντὲς Νικομηδείας. *Παχτίκου* 100. Ανέκδοτοι παραλλαγαὶ Σκοπέλου, Μεσορόπης Μακεδονίας, Πάρου.

148. Πάργας. *Ἀραβαντιν.* 132, 169.

149. Χίου. *Fauriel II* 432 = **Passow** 584 (Στ. 6 ύπαγει. Στ. 7 μου, ποὺ σουν γτές, ποογτές).

150. Σιγάλα Ἐθνικὰ φόρματα σ. 514 (Στ. 1 "Υπνε καὶ Στ. 2 καὶ γέμισε τὴν πέτζα του. Στ. 11 τάλευρια χιόνισε").

151. Αθηνῶν. Βύρων Α' 77.

152. Σάμου. *Σταματιάδον* Ε' σ. 214-5.

153. Πελοποννήσου. *Δελένον* Ἐπιδόρπιον σ. 127 (στ. 8 Νὰ εἰν' τοῦ ς.).

154. Μαστιχοχόρων Χίου. *Κανελλάκη* 211, 5.

155. Αἴνου. ΚΠ. Θ' 337.

156. Λακκοβιζίων Παγγαίου. *Γουσίον* 14, 20.

157. Γρεβενῶν καὶ Χασίου. *Ἀραβαντιν.* 199, 327.

158. Θεσσαλίας. **Passow** 302. *Ασωπίόν* Ἀττ. ἡμερολόγ. 1889 Β' 173, 5. Γρεβενῶν καὶ Χασίου (βασίτικο) *Ἀραβαντιν.* 199, 326. Θεσσαλίας. **Passow** 302. Διδυμοτείχου. **Δ. Α. Κονδύλη** περὶ γλώσσης καὶ καταγωγῆς τῶν Θρακῶν σ. 12, 2. Σάμου. *Σταματιάδον* Σαμιακά Ε' 359-360.

159. **Passow** 295. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 197, 323. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος, 31, 12. Σάμου. *E. I. Κ[ρητικίδον]* Σαμιακά ἔθιμα σ. 51. *Σταματιάδον* Σαμιακά Ε' 361.

160. Αἰγίνης. Λαογραφ. Β' 686. Λέσβου. *Ἀναγγώστου* Λεσβιακὰ 210, 2 (μὴ τηρηθέντων τῶν ἴδιωτισμῶν).

161. Κορινθίας. *Δελένον* Δημ. ἀνθολογία 1868 σ. 8, 1. *Δελένον* Ἐπιδόρπιον σ. 9. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσοναρη* 508, 1. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 32, 10, 196, 13. *Ἀραβαντιν.* 195, 318. ZA. 100, 103, 186, 19. Διδυμοτείχου. **Δ. Α. Κονδύλη** περὶ γλώσσης καὶ καταγωγῆς τῶν Θρακῶν 14, 4. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτ. 24, 2. Σάμου. *E. I. Κ[ρητικίδον]* Σαμιακά ἔθιμα σ. 51. *Σταματιάδον* Σαμιακά Ε' 337.

162. Ἀμφίσσης. Ἐλικών 1871 σ. 147.

163. Θεσσαλίας. Ἀσωπίου Ἄττ. ἡμερολόγ. 1889 Β' 177, 13. Διδυμοτείχου. Δ. Α. Κονδύλη περὶ γλώσσης καὶ ἀτάγωγῆς τῶν Θρακῶν 15, 6.

164. Passow 310 (Kind Anthologie 1861 σ. 120, 2). Χωρίων Κερκύρας. NEA. Β' 526-7 ('Εστία 1882 ΙΙ' σ. 286). Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 260, 440. Κύπρου. Σανελλάρ. Α' 709. Β' 180, 61.

165. Passow 343 (Μανούσου Β' 98. Kind Anthologie 1861 σ. 124, 4). Αὐτ. 345. 346. 347 (=ZA. Α' 91, 69. 99, 98. 117, 166). Αὐτ. 350 (Μανούσου Β' 57). Ἀθηνᾶ, Ναύπλιον 1831 σ. 112. Πανδώρ. ΓΓ' 460, 4. Τσιννοπούλου Δημόδη ḥσματα 23, 24. ZA. Α' 94, 79. Λιγυοριοῦ. Λαογραφ. Δ' 164, 47. Λεωνίδιου Κυνουρίας. Ἀσωπίου Ἀττικὸν ἡμερολόγιον 1877 σ. 452. Λάστας Γορτυνίας. Λάσκαρη 317, 3. Μάνης. Ραζέλου Προσίμια μοιρολογίων λακωνικῶν σ. 36. Αἰγαίης. Λαογραφ. Δ' 81, 23. Ζακύνθου. Κοσμῆ Κυψέλη 1603 Γ' σ. 171-2. Κοιλιωμένου Ζακύνθου. B. Schmidt 210, 67 (=Κατραμῆ Φιλολογ. ἀνάλεκτα 1880 σ. 472-3). Κεφαλληνίας. B. Schmidt 212, 68. Ἡπείρου. Χασιώτου 83, 18. Πάργας, Ζαγορίου. Ἀραβαντιν. 279, 464. Ζαγορίου. ΚΠ. ΙΔ' 268, 10. Θεσσαλίας. Passow 344 (=ZA' 116, 165). Σιατίστης. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1911 Δ' 159, 4. Παγγαίου. Αὐτ. 220. Λαζαρικίων. Γουσίου 85, 128. 92, 142. 104, 161. Πύργου Δέρκων. Παχτίκου 141. Βιζύνης. Λακίδου Ιστορία τῆς Βιζύνης 124, 13. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 647, 76. Καρυῶν Καβαλῆ. Λουλουδοπούλου Ἀνέκδοτος σύλλογη 51, 38. 54, 62. 68, 58. 104, 111. Κρήτης. Jeannaraki 163, 195. 199, 261. 205, 266. Κριάρη Κρητικά ḥσματα σ. 218. Θήρας. NEA. Β' 450, 26. Χίου. Κανελλάκη 16, 11. 70, 59. Λέσβου. Ἀναγνώστου Λεσβιακά 238, 14. Καστελλορίζου. ΚΠ. ΚΑ' 363, 28. Κύπρου. Πανδώρ. Δ' 115 (=Σανελλαρίου Β' 65, 24. Legrand 224, 104). Σανελλαρίου Β' 198, 68. 200, 69. Κορσικῆς. Πανδώρ. ΙΕ' 416, 4 (Legrand 248, 123). Φαρδὺ Ιστορία τῆς Κορσικῆς σ. 172-3. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαί: Κορίνθου, Υπάτης, Καρατσόλ Τιρνάβου δύο, Μακεδονίας, Μεσοδόπης, Βάρνης, Πάρου δύο, Πόντου, ἀδήλου τόπου τρεῖς.

166. Passow 323 (=Kind Anthologie 1861 σ. 148, 14. ZA. Α' 155, 280. 'Εστία 1878 Ε' 69. 1890 Α' 156. Ἐθν. ἀγωγὴ 1899 σ. 30. Θέρου σ. 92).

167. Πολίτου Παροιμίαι Α' 161, 22. 23. Λάστας Γορτυνίας. Λάσκαρη 340, 2. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 208 346. ΝΔ. Μακεδονίας. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1911 Δ' 232, 8.

168. Passow 335. 339. 336 (=Kind Anthologie 1861 σ. 142, 11=Ἐστία 25 Δεκεμβρ. 1894 σ. 4). Μανούσου Β' 82. Μπάρτα Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος σ. 167 (=Σιγάλα Ἐθνικά ḥσματα 161=Οἰκονομίδου Τραγούδια τοῦ Ὁλύμπου 102, 35). Ἡπείρου ZA. Α' 183, 8. Μαλακασίου. Ἀραβαντιν. 206, 342 (=Λεσίου δ Ἡπειρώτης, ἡμερολόγ. Γ' 67). Παραμυθιᾶς. Διδώνη, ἡμερολόγ. Β' 169. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαί Καρυᾶς Κορινθίας δύο, Γρανίτης Εύρυτανίας, Ἡπείρου καὶ Ζαγορίου.—Παραλλαγαὶ τινὲς παρουσιάζουσι μέ τινας ἐπουνιώδεις μεταβολὰς τὸ ḥσμα τοῦτο τῆς ἔνντειᾶς ὡς μοιρολόγιον: Ἀραχόβης Λακεδαίμονος. Πανδώρ. Κ' 115 (=Legrand 238, 116). Τριφυλίας. ΔΙΕ. Β' 147, 25. Γορτυνίας. Παπαζαφειροπούλ. 198, 23. Λακεδαίμονος. Θέρου 76. /4

169. Κορινθίας. Δελέκον Ἐπιδόρπιον 70. Γορτυνίας. Παπαζαφειροπούλου 101, 66. Λακεδαίμονος. Θέρου σ. 92. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 212, 351.

(Δεσίον Ἡπειρώτης, ἡμερολόγ. Γ' σ. 70). Ἰωαννίνων. *Παχτίκον* 210. Βάρνης. ΚΠ. Η' 502, 17.

170. *Passow* 351. Αὐτ. 496 (= ZA. A' 146, 254). Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 201, 29. Λάστας Γορτυνίας. Λαιγαραφ. A' 274, 65. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* / 0 85, 22. Ζαγορίου. ΚΠ. ΙΔ' 273, 28. Σιατίστης. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1911 Δ' 159. Κρήτης. *Ιεαππαράκι* 101, 85 (= *Κριάρη* Κρητικά ἄσματα σ. 169). Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυᾶς Κορινθίας, Δημητσάνης, Ἡραίας, Στεμνίτης, Λαγκαδίων Γορτυνίας, Παλαιοχωριοῦ Ἀσπροποτάμου.

171. *Passow* 325. 326. *Μανούσον* A' 196. *Ιατρίδον* Συλλογὴ ἄσμάτων σ. 88-90. Ἐστία 1890 A' 286. ZA. A' 89, 64. 115, 160. 170, 325. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελένον* Δημ. ἀνθολογία 1868 σ. 153. Ζερβάτων Κεφαλληνίας. B. *Schmidt* 190, 55 (= Παρνασσός ΙΔ' 343). Λευκάδος. ΚΠ. Η' 401, 3. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 75, 2. 76, 3. 4. *Άραβαντιν.* 202, 235. Ζαγορίου. Αὐτ. 203, 336. ΚΠ. ΙΔ' 266, 3. *Λαμπτίδον* Ζαγοριακά σ. 164-5. ZA. A' 184, 12. *Δεσίον* Ἡπειρώτης σ. 63. Καταφυγῆς Πιερίας. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1911 Δ' 230, 2. ΝΔ. Μακεδονίας. Αὐτ. Δ' 231, 3. Κουτσοβλάχων Βλάτσης. Αὐτ. 1912 Ε' 219. Λακκοβικίων Παγγαίου. *Γούσιον* 82, 125. Κρήτης. *Κριάρη* Κρητ. ἄσμ. 242. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Αἴνου, Βάρνης. / 3

172. *Passow* 520 (= *Kind Anthologie* 1861 σ. 164-8. Ἐστία Δ' 751. ZA. A' 153, 277). *Passow* 521 (= *Kind* 162, 7). *Passow* 522 (= *Kind* 162, 6). Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη 1865 A' 37. *Σιγάλα* Ἐθν. ἄσματα σ. 436. ZA. A' 116, 163. Κυψέλη (ἡμερολόγ. Σύρου) 1886 σ. 191. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελένον* Δημ. ἀνθολογ. 1852 σ. 23. Αὐτ. 1868 σ. 121, 102. Καστρίου Κυνουρίας. Λαιγαραφ. Γ' 489, 2. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 95, 96. 96, 57. Λακεδαίμονος. *Θέρον* σ. 35. Ἀθηνῶν. *Passow* 340 (= *Kind Antholog.* 144, 12). *Καμπούνδογλου* Μνημ. τῆς ιστορίας τῶν Ἀθηναίων τ. Γ' σ. 8-9. Κερκύνας. Ἐφημ. φιλομαθῶν 1870 σ. 2260. *Κοντούν* Δημ. ἄσμ. 11, 6. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 78, 7. 79. 9. 10. NEA. A' 78, 13. *Άραβαντιν.* 276, 458. 459. Ζαγορίου. *Παχτίκον* 221. Πηλίου. Ἐρδομάς 1889 φ. 6 στ. 6. Χαλκιδικῆς. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1911 Δ' 233, 12. Κοζάνης. Φάρος τῆς Ἀνατολῆς (ἡμερολόγ.) 1902 Β' σ. 294-5. Βερροίας. Φόρμιγξ 1904 σ. 4 ἀρ. 23. Τσουκαλοχωρίου Καστορίας. *Παχτίκον* 179. Μακεδονίας αὐτ. 192. Λακκοβικίων Παγγαίου. *Γούσιον* 38, 69. 97, 150. Χάλκης. *Passow* 523. Καρυῶν Καβαλλῆ. *Δουλουδοπούλου* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 59, 48. Κρήτης. *Ιεαππαράκι* 116, 118. Καρπάθου. *Wescher - Μανωλακάη* Δωρικὸν ψήφισμα 84, 31. Νισύρου. ZA. A' 401, 23. Σαρδογανίου Βιθυνίας. *Παχτίκον* 121. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυᾶς Κορινθίας, Βάλτσας Κερπινῆς, Δημητσάνης Γορτυνίας, Ἀγράφων, Σκοπέλου δύο

B' τύπος. Αἰγίνης. Λαιγαραφ. Δ' 80, 22. Πύργου Δέρκων. *Παχτίκον* 142. Σωζόπολεως. Λαιγαραφ. A' 603, 20. Σίφνου. *Dieterich* 353, 31. Καρπάθου. ZA. A' 316, 49. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 228, 8. 225, 11. 227, 17. Τζεσμέ. ΚΠ. ΙΘ' 138.

173. Λευκάδος. Χρυσαλλίς Δ' 489. Κοζάνης. Φάρος τῆς Ἀνατολῆς 1902 Β' 298 (τὸ τρίτο τὸ φαρμακεόδο ὅταν θὰ μ' ἀδοκεταί).

174. Ῥούμελης. *Βλαχογιάννη* Προπύλαια σ. 71. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 425, 9. Πλάτων Γ' 186, 63. Χρυσαλλίς Δ' 489. *Σταματέλλου* Μοιρολόγ. 10, 10. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Ἀκαρνανίας.

175. Ζακύνθου. Ἰθάκης. **Schmidt** σ. 150, 152 ἀρ. 3, 4 (στ. 6 ποῦ, λείπει) = **Θέρου** σ. 73.
176. Κρήτης. **Ιεανναράκι** 158, 181. **Κριάρη** Κρητ. ἄσματα σ. 149. Προβλ. Τριφυλίας. ΔΙΕ. Β' 143, 10. Κεφαλληνίας. **B. Schmidt** 158, 18 στ. 19 κέ. Λακωνίας. **Ραζέλου** προοίμια μοιρολογίων σ. 13.
177. Λακωνίας. **Ραζέλου** αὐτ. σ. 17.
178. Γορτυνίας. **Παπαζαφειροπούλου** 191, 5.
179. Σάμου. **Σταματιάδου** Ε' σ. 316.
180. Ἀνέκδοτον Κυνουρίας.
181. Τριφυλίας. ΔΙΕ. Β' 146, 21.
182. Λάστας Γορτυνίας. **Λάσκαρη** 557, 6.
183. Λευκάδος. Χρυσαλλίς Δ' 489.
184. Λακωνίας. **Ραζέλου** Προοίμια μοιρολογ. σ. 32. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Καρυᾶς τῆς Κορινθίας.
185. Γορτυνίας. **Παπαζαφειροπούλου** 200, 27. Λάστας Γορτυνίας. **Λάσκαρη** 557, 18. Τριφυλίας. ΔΙΕ. Β' 143, 9. Ἀραχόβης Λακεδαιμονος. Πανδώρ. Κ' 115. Καταποδάτων Κεφαλληνίας. **B. Schmidt** 156, 15 (=Πολυλᾶ Φιλολογικὴ γλῶσσα 1892 σ. 72-3). Ίου. Λαογραφ. Β' 606, 3.
186. **Passow** 168. **Μανούσου** Α' 148-9. ΖΑ. Α' 153, 275.
187. Γορτυνίας. **Παπαζαφειροπούλου** 193, 9.
188. Γορτυνίας. Αὐτ. 190, 1. Λάστας Γορτυνίας. **Λάσκαρη** 550, 1. Οἰνοῦντος Λακεδαιμονος. **Κουκουλὲ** Οἰνουντιακὰ 106, 6.
189. Λευκάδος. Πλάτων Γ' 186, 64.
190. Διανοτράγονδα 1866 σ. 63 στ. 1478-1481. Γορτυνίας. **Παπαζαφειροπούλου** 190, 2. Λάστας Γορτυνίας. **Λάσκαρη** 560, 2. Τριφυλίας. ΔΙΕ. Β' 144, 12. Παραλλαγὴ ἀνέκδοτος Δημητσάνης.
191. Γορτυνίας **Παπαζαφειροπούλου** 191, 3. Λάστας Γορτυνίας. **Λάσκαρη** 559, 1. Λακωνίας. **Ραζέλου** Προοίμια μοιρολογίων σ. 6. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Δημητσάνης.
192. Λάστας Γορτυνίας. **Λάσκαρη** 580, 5.
193. **Θέρου** σ. 70.
194. Σάμου. **Σταματιάδ.** Σαμιακὰ Ε' 317.
195. Ἀραχόβης Λακεδαιμονος. Πανδώρ. Κ' 114.
196. Ρούμελης. **Βλαχογάννη** Προπύλαια σ. 69. Λακωνίας. **Ραζέλου** Προοίμια μοιρολογίων σ. 30.
197. Ζερβάτων Κεφαλληνίας. **Schmidt** 154, 11 (=Παρνασσὸς ΙΔ' 342) (στ. 3 τοσῦ, ὁρθὸς διαλεκτικὸς τύπος).
198. Σάμου. **Σταματιάδου** Σαμιακὰ Ε' 319.
199. Ἡπείρου. **Ἀραβαντιν.** 256, 432 (=Ἐστία 1882 ΙΓ' σ. 111).
200. Γορτυνίας. **Παπαζαφειροπούλου** 207, 45. Λάστας Γορτυνίας. **Λάσκαρη** 548, 3.
201. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 241.
202. Καστελλορίζου. ΚΠ. ΚΑ' 343, 177.
203. Λακωνίας. **Ραζέλου** Προοίμια μοιρολογ. σ. 40.
204. Κλεωνῶν Κορινθίας. **Δελέκον** Δημ. ἀνθολογ. 1852 σ. 15 (γαμήλιον) Αὐτ. 1868 σ. 147, 7 (ἐπίσης) 152, 152-3. **Ἐπιδόρπιον** σ. 192, 193. **Ἡπείρου.**

Χασιώτ. 165, 48. **Άραβαντιν.** 152, 244 (έρωτικόν). Λευκάδος. ΚΠ. Η' 413, 3 (ἐπίσης). 425, 6. Βάρνης. Αύτ. 508, 42. **Λάστας Γορτυνίας.** **Δάσκαρη** 551, 4. **Άραχόβης Λακεδαιμονος.** Πανδώρ. Κ' 115. **Λακωνίας.** **Τραζέλου** Προοίμια μοιρολογ. σ. 39. Οίνουντος. **Κουκουλή Οίνουντιακά** σ. 104, 1. Πελοποννήσου Φόρμιγξ (παράρτημα μουσικόν) Περίοδος Β' ἔτος Γ' φ. 11 σ. 49. Λαδᾶ **'Αλαγονίας.** **Thumb** Handbuch d. neugr. Volksspr. 1910 σ. 299-300. Τριφυλίας. ΔΙΕ. Β' 141, 3. **Λακκοβικίων Παγγαίου.** **Τουσίου Τραγούδια** 26, 4. Σιατίστης. Μακεδον. ήμερολόγ. 1910 Γ' 203, 1. **Κοξάνης.** Φάρος τῆς Ἀνατολῆς, ήμερολ. 1902 Β' 297. Βελβεντοῦ. **Άρχ.** νεωτέρας ἐλλην. Α' β' σ. 111. **Κρήτης.** **Jeannaraki** 211, 273. **Κριάρη** Κρητ. ḥσματ. σ. 210. Καρπάθου **Μανωλακάνη** Κυρπαθιακά 252, 62. Κορσικής. Πανδώρ. ΙΕ' 416 (**Legrand** Recueil 290, 180). **Legrand** 240, 117. 118 (έρωτικά). **Τσικνοπούλου** Δημώδη ḥσματα 39, 30 (δύοις). **Σπετσῶν(;**) Παναθήναια ΚΑ' 288 (τῆς ξενιτεῖας). **Άνεύδοτοι παραλλαγαὶ Κυπαρισσίας,** Βρεσθένων, Δημητσάνης, Καρατσόλη Τιρνάβου, ἀδήλου τόπου. Εἰς τσακωνικὴν διάλεκτον: βλ. **Ἐπίμετρον** σ. 269.—**Παρόμοια δημοτικὰ ἐλληνικὰ ḥσματα τῶν μέσων χρόνων, έρωτικά:** Διήγησ. **Άχιλλέως** στ. 1290-4 σ. 40 Wagner. Καταλόγια στ. 292-300 Hesseling et Pernot (Wagner **'Αλφάρθητος** 26).

205. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 427, 22 = **Σταματέλλου** Μοιρολόγια σ. 18, 5. = Πλάτων Γ' 184, 58.

206. Χίου. **Κανελλάκη** 343, 8 (Στ. 4 μηδὲ μάννα τῆς κόρης. Στ. 5 μηδὲ παιδιά εἰς τοὺς γ. μηδὲ γ.).

207. **Passow** 368 (Θέρον 77). Λευκάδος. ΚΠ. Η' 426, 14. **Κρήτης.** **Jeannaraki** 144, 145. **Κριάρη** ḥσματα κρητικά σ. 174, 226. Ψαρῶν. **Passow** 369.

208. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 427, 17 = **Σταματέλλου** Μοιρολόγια 22, 16.

209. Τριφυλίας. ΔΙΕ. Β' 142, 4.

210. **Κυπαρισσίας** τῆς Ἐπιδαύρου Λιψηρᾶς. **Deffner's Archiv** σ. 88. Σωζόπολεως. Λαογραφ. Α' 620, 38. **Κρήτης.** **Jeannaraki** 4, 5. **Κριάρη** ḥσμ. κρητικά σ. 219. **Άνεύδοτοι παραλλαγαὶ Ζατεύνης τῆς Γορτυνίας,** Βουρβούρων τῆς Κυνουρίας.

211. **Λακωνίας.** **Τραζέλου** Προοίμια μοιρολογ. σ. 24.

212. Αύτ. σ. 30.

213. **Κρήτης.** **Jeannaraki** 147, 150.

214. **Passow** 426 (=ZA. A' 131, 212). Αύτ. 427 (=Kind Anthologie 1861 σ. 74, 9. ZA. A' 131, 213). Αύτ. 429. Αύτ. 431 (=**Μανούσου** Β' 94. **Οἰνονομίδου** Τραγούδια τοῦ Ὄλύμπου 111,1). Αύτ. 433 (=Kind Anthologie 70, 7. ZA. A' 132, 215). **Ιατρίδου** Συλλογὴ δημ. ḥσμάτων σ. 16-8. **Άκροπολις** 24 Μαΐου 1911 σ. 4. **Μπάρτα** Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος σ. 158. **Κορινθίας.** **Δελέκουν** Ἐπιδόρπιον σ. 182-3 Γορτυνίας. **Παπαζαφειροπούλου** 193, 10. **Λάστας Γορτυνίας.** **Δάσκαρης** 544, 2. 547, 1. 548, 4. Σκιλλοῦντος. Λαογραφ. Δ' 180, 3. **Κεφαλληνίας.** Αύτ. 68, 12. **Ήπειρου.** **Χασιώτ.** 167, 1. **Λακκοβικίων Παγγαίου.** **Τουσίου** 99, 153. 102, 159. **Γκιουμουλτζίνας.** Λαογραφ. Β' 287, 7. Αἴνου. ΚΠ. Θ' 355, 5. **Καρυῶν Καβαλῆ.** **Λουλουδοπούλου** Συλλογὴ ἀνέύδοτος 34, 17. 55, 44. **Σαμιθράκης.** **Passow** 432. **Ιμβρου.** ΚΠ. Η' 539, 6. **Κρήτης.** **Κριάρη** Κρητικά ḥσματα σ. 234. **Καρπάθου.** ZA. A' 338, 1. **Μανωλακάνη** 240, 40.

252, 61. Χίου. *Κανελλάκη* 108, 78. Νισύρου. ΚΠ. ΙΘ' 198, 4. Φερτακαίνων. ΔΙΕ. Α' 724-5. Τελμησσοῦ. *Lagarde* Neugriechisches aus Klein Asien 17, 10. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαι Λιβαρτζίου Καλαβρύτων, Κακοχωρίου Αίγιεων, Ἀγίου Γεωργίου Νηλείας, Καρατσόλη Τιρνάβου, Βάρνης, ἀδήλου τόπου (Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

215. Κρήτης. *Jeannaraki* 142, 142. *Κριάρη* Ἀσματα κρητικὰ σ. 169. *Ἐλπίδος Μελαίνης* Κρητικὴ μέλισσα 1873 σ. 29-30 (1888 στ. 18-9).

216. Κρήτης. *Jeannaraki* σ. 148, 153. *Κριάρη* Κρητικὰ ἄσματα σ. 181. *Ἐλπίδος Μελαίνης* Κρητικὴ μέλισσα 1873 σ. 29-30 (1888 σ. 13-9). *Φραντζεσκάκη* Ή Ἀριάδνη σ. 44. Τρογιδᾶς Κρήτης. ΚΠ. ΛΑ' 162, 30.

217. *Passow* 414. Αὐτ. 415 (= *Kind Anthologie* 1861 σ. 110, 22. ΖΑ. Α' 93, 74). Αὐτ. 417 (= *Μανούσου* Β' 104). *Ιατρίδου* Συλλογὴ δημοτ. ἄσμάτων, Ἀθ. 1859 σ. 67-8 (= ΖΑ. Α' 87, 59). *Βρετοῦ* Ἐθνικὸν ἡμερολόγ. 1868 σ. 19-20. Θέρου 33. Ἀρκαδίας. *Passow* 416. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 192, 7. Ἀργος. Λαογραφ. Δ' 69, 13. Μάνης. Παρνασσὸς Γ' 953, 6. Ἀμφίσσης. *Passow* 418 (= ΖΑ. Α' 129, 208). Ζακύνθου. *Passow* 413 (= *Κατραμῆ* Φιλολογικὰ ἀνάλεκτα 1880 σ. 478). Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 165, 5. Ἀραβαντίν. 285, 472. Ζαγορίου. ΚΠ. ΙΔ' 271, 20. Κοζάνης. Φάρος τῆς Ἀνατολῆς (ἡμερολόγ.) 1902 Β' 296. Λακκοβικίων. *Γουσίου* 105, 163. Αίνου. ΚΠ. Θ' 354, 3. Καρυών Καβακλῆ *Λουλουδοπούλου* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 32, 14. Κρήτης. Παρνασσὸς Γ' 346, 8-9. *Κριάρη* Ἀσματα κρητικὰ σ. 243. Ἀντικυθήρων κρητικόν. *Βρετοῦ* Ἐθν. ἡμερολόγ. 1865 σ. 42-4. Σίφνου. *Dieterich* 350, 27. Θήρας. ΝΕΑ. 434, 6. 〒35, 7. Ιου. Λαογραφ. Β' 597, 7. Λέσβου. *Αναγνώστου* Λεσβιακὰ 252, 24. Revue des tradit. popul. τ. 8 σ. 336 = *Georgeakis et Pineau* Folklore de Lesbos 87, 59 (μόνον γαλλ. μετάφρασις). Χίου. *Κανελλάκης* 26, 10, 38, 28. Ἰκαρίας. *Σταματιάδου* Ἰκαριακὰ σ. 147-8. Καρπάθου. *Μανωλακάη* Καρπαθιακὰ 226, 14. Ρόδου. Παναθήναια 1902 Γ' 332. Καστελλοϊδίου. Λαογραφ. Γ' 447, 1. Κύπρου. *Σακελλαρίου* Β' 173, 58. Λαογραφ. Γ' 261, 2. Κοντέ Νικομηδείας. *Παχτίκου* 95. Τριγλείας τῆς Προύσης. Αὐτ. 254. Σουσμένων Πόνουν. *Deffner's Archiv* 123-4. Σινασοῦ. Neugriechisches aus Klein Asien 34, 34. (τεχνικῆς ποιήσεως) *Passow* 419 — Ἀνέκδοτοι παραλλαγαι Καρυᾶς Κορινθίας δύο, Δημητσάνης δύο, Ἀγίου Γεωργίου Νηλείας τρεῖς, Ἀγραφών, Νάξου δύο, Βάρνης δύο, Κερασοῦντος τρεῖς.

218. *Passow* 409 (= *Μανούσου* Β' 93. Ἑστία 1876 Β' 447. ΖΑ. Α' 149, 263. *Οἰκονομίδου* Τραγούδια τοῦ Ὄλύμπου 112, 2. Ἐθνικὴ ἀγωγὴ 1899 σ. 63). Κορινθίας. *Δελένου* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 155. *Δελένου* Ἐπιδόρπ. 201. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 197, 20, 21, 199, 25. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 540, 3. Σκιλλοῦντος. Λαογραφ. Δ' 179, 1. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 428, 24 = Πλάτων Β' 487, 19. Ζαγορίου. ΚΠ. ΙΔ' 271, 21. Λακκοβικίων Μακεδονίας. *Γουσίου* 101, 156. Καρυών Καβακλῆ. *Λουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 186. Κρήτης. *Κριάρη* Ἀσματα κρητικὰ 236. — *Dieterich* 340, 20, 3.

219. Κορινθίας. *Δελένου* Ἐπιδόρπιον σ. 190, 190-1. Ἀργος. Λαογραφ. Γ' 266, 7. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 195, 12. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 556, 1. 559, 10. Λακωνίας. *Ραξέλου* Προοίμια μοιρολ. σ. 7. Τριφυλίας. ΔΙΕ. Β' 145, 17. Ρούμελης. *Βλαχογιάννη* Προπύλαια σ. 72. Ζερβάτων Κεφαλληνίας. *B. Schmidt* 158, 18 (= Θέρου σ. 70). Ιθάκης. *Schmidt* 160, 19.

Λευκάδος. ΚΠ. Η' 462, 12. 428, 24 = Πλάτων Γ' 182, 53. **Σταματέλλον** Μοιρολόγια Λευκάδ. 17, 2. Ἀνένδοτοι παραλλαγαὶ Λαγκαδίων Γορτυνίας τρεῖς, Κυνουρίας.

220. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 425, 8. Πλάτων Γ' 185, 60. **Σταματέλλον** Μοιρολόγια Λευκάδος 19, 7. Ζακύνθου. **B. Schmidt** 166, 25. Ιθάκης. Αὐτ. 26. Κεφαλληνίας. Αὐτ. 27. **Θέρον** 78.

221. Κλεωνῶν Κορινθίας. **Δελέκον** Δημ. ἀνθολ. 1852 σ. 35. Γορτυνίας. **Παπαζαφειροπούλον** 196, 15. Λάστας Γορτυνίας. **Λάσκαρη** 547, 2. Ἀργονος. Λαογραφ. Γ' 265. Κακοχωρίου Αἰγιέων ἀνένδοτος παραλλαγή.

222. Ἀθηνᾶ, Ναύπλιον 1881 σ. 128. **Passow** 421. 422. 425 (= ZA. A' 130, 209. 210. 211). Αὐτ. 428. 424. **Ιατρίδον** Συλλογὴ δημ. ἄσμ. σ. 21. Κορινθίας. **Δελέκον** Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 153. 153-4. Ἐπιδόρπιον σ. 195-6. Ἀργονος. Λαογραφ. Δ' 69, 14. Γορτυνίας. **Παπαζαφειρόποντον**. 200, 26. Καστρίου Κυνουρίας. Λαογραφ. Γ' 490, 7. Βουρβούρων. **Ἐπ. Γ. Παπαμιχαῆλ** Μῦθοι σ. 17-8. Οἰνοῦντος. **Κουκουλὲ** Οἰνουντιακὰ 106-7. Μάνης. Παρνασσὸς ΙΖ' 80, 22. Ἄραχόβης Φωκίδος. **Passow** 420 (= **Θέρον** 81). Ἀγίου Λέοντος Ζακύνθου. Μοῦσαι 1910 ΙΗ' φ. 409 σ. 3. Κερκύρας. **Μανούσον** Β' 90, 1. 2. Ἡπείρου. **Ἄραβαντιν**. 288, 475. Ζαγορίου. ΚΠ. Η' 598, 3, Νιγρίτης. Ἀκρόπολις 30 Ἀπριλίου 1913 (= Ἐστία 2 Μαΐου 1913). Κρήτης. **Jeannarakī** 145, 147 = **Κριάρη** Κρητ. ἄσμ. σ. 180. Νισύρου. ZA. A' 393, 7. Φερτακαίνων. ΔΙΕ. A' 725-6. Τελμησσοῦ. **Lagarde** Neugriech. aus Klein Asien 17, 10. Ἀνένδοτοι παραλλαγαὶ Καρυῶν Κορινθίας, Δημητσάνης δύο, Κεφαλληνίας, ἀδήλου τόπου.

223. **Ζαμπελίον** Πόθεν ἡ κοινὴ λέξις τραγουδῶ σ. 48-9 (= Πανδώρ. I' 497-8. **Λαμπερίδον** Ζαγοριακὰ σ. 159-160. ZA. A' 79, 37). **Τσικνοπούλον** Δημ. ἄσματα σ. 12. 13. Κλεωνῶν Κορινθίας. **Δελέκον** Δημ. ἀνθολογ. 1852 σ. 32. Αὐτ. 1868 σ. 132. 135-6. 138. Λάστας Γορτυνίας. **Λάσκαρη** 475, 39. Σάμου. **Σταματιάδον** Σαμιακὰ Ε' 365. Ἐσμὲ Νικομηδείας. **Παχτίκον** 116. Ἀνένδοτος παραλλαγὴ ἀδήλου τόπου.

224. Λακεδαίμονος. **Θέρον** σ. 89. Ἀνένδοτοι παραλλαγαὶ Καρυῶν Κορινθίας, Λιδωρικίου.

225. **Χασιώτον** 200, 20 (Οἰνοομίδον Τραγούδια τοῦ Ολύμπου 137, 9). Αἰγίνης. Λαογραφ. Δ' 141, 20. Ἀνένδοτος παραλλαγὴ Εύβοιας. Πρεβλ. ἀρ. 28.

226. Κρήτης. **Jeannarakī** 171, 218.

227. Αὐτ. 156, 174.

228. Αὐτ. 171, 220.

229. Ἡπείρου. **Χασιώτ.** 59, 9. ZA. A' 83, 45.

230. Κρήτης. **Βλαστοῦ** δὲ γάμος ἐν Κρήτῃ σ., 25.

231. Πάτμου. ΔΙΕ. Γ' 353.

232. **Passow** 414. 415 (= **Kind Anthologie** 138, 8). ZA. A' 104, 121. Αὐτ. 122 (= **Θέρον** σ. 96). Πελοποννήσου. Πλάτων Ε' 159, 3. Κλεωνῶν Κορινθίας. **Δελέκον** Ἀνθολογ. 1868 σ. 121, 100. Ἀργονος. Λαογραφ. Δ' 129, 99. Γορτυνίας. **Παπαζαφειροπούλον** 137, 113. Μάνης. Πανδώρ. Κ' 40. Ἀθηνῶν. Εστία 1881 ΙΒ' 522. Αἰγίνης Λαογραφ. Δ' 129, 100. Κερκύρας. **Μανούσον** Β' 89-90. Ἡπείρου. Παγδώρ. Κ' 40. Παραμυθιᾶς. Δωδώνη, ἡμερολόγ. Β' 169. Μελενίκου. **Abbott** Macedonian Folklore σ. 94. Νιγρίτας. Αὐτ.

Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 645, 72. Σπαρτοῦντος Χίου. Ἀμάντου Χιακὸν ἀρχεῖον Α' 141. Ἀνέκδ. παραλλαγαὶ Λεχαινῶν Ἡλείας, Λαγκαδίων Γορτυνίας.

233 α'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 104.

233 β'. Λιγουριοῦ Ἐπιδαύρου. Λαογραφ. Δ' 152, 19. Κρήτης. Σιγάλα Ἐθνικὰ ῥῆματα σ. 323-4. Σύρου(;) NEA. Α' 310, 705. Λέσβου. Ἀναγνώστον Λεσβιακὰ 225, 32. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 235. Κύπρου. ΔΙΕ. Ε' σ. 327 στ. 7-8. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Ἀργους, Σωζοπόλεως.

233 γ'. Ρογδᾶς Κρήτης. ΚΠ. ΛΑ' 186. Κρήτης. Ἐβδομάς Α' σ. 32.

233 δ'. Καστελλορζίου. Λαογραφ. Γ' 466, 120.

233 ε'. Κλεωνῶν Κορινθίας. Δελέκον Δημ. ἀνθολογ. 1852 σ. 31.

233 ζ'. Ἀνέκδοτον ἀδήλου τόπου.

233 η'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 108. Κορινθίας. Δελέκον Ἐπιδόρπ. σ. 111.

233 θ'. Σητείας Κρήτης. ΖΑ. Β' 39, 45.

234. Μάνης. **Legrand** 246, 120. ΚΠ. Η' 409, 49. Ἰκαρίας. **Σταματιάδον** Ἰκαριακὰ σ. 150. Πιτυοῦ Χίου. **Pernot** 207, 86. Αὐγωνύμου Χίου. Αὐτ. 208, 87. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Μάνης.

235. Λάστας Γορτυνίας. **Δάσκαρη** 471, 32. 474, 36. 475, 37.

236. **Passow** 507 (= **Μανούσου** Α' 94-6. ΖΑ. Α' 81, 43). Κλεωνῶν Κορινθίας. Δελέκον Ἐπιδόρπιον σ. 184-5. Ἀκαρνανίας. **Παχτίκον** 235. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Κορίνθου, Μεσσηνίας δύο, Μπλάσδου Νευροπόλεως.

237. Ἀναγραφὴν τῶν δημοσιευμένων παραλλαγῶν βλ. ἐν Λαογ. Δ' 158. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Λαγκαδίων Γορτυνίας, Τριφυλίας, Ἀγράφων, Καρατσόλη Τιγάβου δύο.

238. Ζαγορίου. **Αραβαντιν.** 217, 360. ΚΠ. ΙΔ' 269, 14.

***Ἐπίμετρον** Α'.—1. Ἄνν. Κομην. Β' 4 σ. 69, 4. R. Bλ. καὶ **Πολίτην** ἐν Λαογραφ. Γ' 643 κέ.

2. Λύβιστρος καὶ Τοδάμνη στ. 3245-3255 σ. 333 Wagner. (Στ. 3 χώραν καὶ Στ. 8 οἱ στεναγμοὶ του—οἱ ἀναστεναγμοί του κατὰ διόρθωσιν τοῦ Wagner).

3. Α'. Καταλόγια στ. 1-8.—Β'. στ. 51-9.—Γ'. στ. 123-4.—Δ'. στ. 125-6.—Ε'. στ. 164-190 (μέρος τῶν Ἐκατολλόγων) στ. 1 ἀγαπῆ στ. 21-2 τὸ καλοκαῖριν τρῶσιν τὸ σταφύλιν του τὴν ἀγουρίδα τὸν χειμῶνα καὶ τὸ κρασίν του πίνουν το ἀπέσω 'ς τὸ ποτῆριν.—ζ'. Καταλόγια στ. 454-6.—Ζ'. στ. 502-5.—Η'. στ. 533-9.—Θ'. στ. 549-580. στ. 15 καὶ δόξα. στ. 16 'Εσ' εἰσαι. στ. 17 καὶ η'. στ. 18 αὐγῆς αὐ. στ. 28 ἐσέβην (διὰ τῆς γραφῆς ἐσέβη ἀποκαθίσταται τὸ μέτρον, γινομένης συνιζήσεως).—Ι'. Καταλόγια στ. 586-594. στ. 6 ὅτι ἐσύ.—ΙΑ'. στ. 667-9.

4. 'Ἐκ βενετικοῦ χειρογράφου τοῦ ΙΕ' αἰδονος ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ **Σπ. Π. Λάμπρου** ἐν Byz. Zeitschrift 1894 τ. III σ. 165 (= Μικταὶ σελίδες σ. 395-7). Βλέπε καὶ τὰς παρατηρήσεις μου ἐν Λαογραφ. Α' σ. 138.

5. **Legrand** Recueil σ. 32. Bibliothèque grecque vulgaire τ. II σ. 56 καὶ ἔξ ἐμῆς ἀντιβολῆς πρὸς τὸν κώδικα τῆς Ἀμβροσιανῆς βιβλιοθήκης.

6 α'. Χειρ. Βιέννης. **Legrand** σ. 340, 10.

6 β'. Αὐτ. 348, 34.

6 γ'. Αὐτ. 356, 56.

***Ἐπίμετρον** Β'.—1. Λαογραφ. Β' 81, 1.

2. K. Dieterich 241, 20, 7.
3. Ἀραγνώστον Λεσβιακά σ. 210-2.
4. Λαογραφ. Α' 207, 1.
5. A'. Passow 198. Σ. Ἰωαννίδου Ἰστορία καὶ στατιστικὴ Τραπέζοῦντος σ. 292-3, 25 (Τὸ ἄσμα συμφύνεται μετὰ τοῦ νεωτέρου ἔσματος τοῦ Ἀθανάσιο Διάκου, καὶ προστίθεται εἰς τὸ τέλος ἔτερον ἄσμα περὶ τῆς ἀλώσεως, τοῦ Β' τύπου). Legrand 76, 49 (ἐσφαλμένως νομίζει ὁ L. ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀλώσιν τῆς Τραπέζοῦντος). Κιρεσχανὲ Τραπέζοῦντος. Παχτίκον 38 (ἀπόσπασμα). Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Τραπέζοῦντος.
- B'. Σ. Ἰωαννίδου σ. 293-4, (25β). Δύο ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Τραπέζοῦντος.
6. Ἀνέκδοτον Κερασοῦντος.
7. Ἐξ παραλλαγῶν καππαδοκιαί. Λαογραφ. Β' 681.
8. Deffner's Archiv σ. 152.
9. V. Palumbo ἐν Apulia 1910 φυλ. 1 (μετὰ διαφόρων ἄλλων παραλλαγῶν ἄλλοθεν).
10. D. Comparetti Saggi dei dialetti greci dell' Italia meridionale σ. 45, 39.
11. Αὐτ. σ. 4, 2.
12. Αὐτ. σ. 26, 24.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ¹

Α'.

- 'Αδάμος Ε. 30'.
'Αη Γιώργης 53γ. 335.
'Αη Δημήτρης 102.
'Αη Θωμᾶς (τοῦ) 183.
'Αλέξης (ἀντρειωμένος) 70.
'Αλέξης (Κομνηνός) Ε. 1.
'Αλῆ μπεης 53β.
'Αλῆ πασᾶς (5). 6. (7). (9αβ). 61αγ.
'Αλῆ Τσεκούρας 56.
'Αλωνάρης 170.
'Αμαζόνες 17.
'Αμιρᾶς 73.
'Ανδρίτσος 52. 57.
— (Λασέας) 11.
'Ανδρόνικος 69. 71. 91. Ε. β' 6.
'Ανδρούτσος 87.
— Βλ. 'Ανδρίτσος.
'Ανερᾶδες 74.
'Αντρειόβλαχος 210.
'Αντριᾶς 88.
(Αντώνινα) 59.
'Αντώνης. Βλ. Κατσαντώνης.
'Απρίλης 53γ. 132. 164. 235. 337
'Αρετή 81. 86α. 92.
'Αρετοῦλα. Βλ. 'Αρετή.
Αἴγουστος 21. 135' 170.
Βάγιας (Θανάσης) 11.
Βαρλάμης 34.
Βασίλης 25.
Βέβρος (44).
Βεληγκένας 58. 65.
Βελῆ πασᾶς 68.
Βενετσανάκης. Βλ. Παναγιώταρος.
Βλαχοθανάσης (Μῆτρος) 52.
- Βλαχόπουλο (μικρὸ) 70.
Βλάχος. Βλ. Βλαχοθανάσης.
Βοριᾶς 88. 149. Ε. β' 3.
Γεννάρης 101.
Γιαννάκης 86β.
— ('Ηπειρώτης) (44).
Γιάννης 72α. 87. Ε. β' 4.
Γιάννος (γιὸς τ' 'Ανδρόνικου) 71.
Γιουσούφ 'Αράπης 62.
Γιᾶργος 102.
Γιώτης (Μπαρζόκας) 55.
Γκόλφω 28.
(Γρηγόριος Ε'). Βλ. Πατριάρχης.
Γρίβας (ὄνομα Ἰπτού) 76.
Δαίμονας 233 ε'.
Δέσποινα (Θεοτόκος) 2. Ε. β' 4. Βλ.
Παναγία.
Δέσπω (τοῦ Λιακατᾶ) (46).
— (Μπέτση) 8.
Δῆμος 44. Βλ. Μπουκουβάλας.
Διάκος (Θανάσης) 11.
Διγενῆς 78α.β. Ε. β' 4.
Δούκας 85. 86α. (90β.).
Δράκοντα (κόραις) 74.
Δράκος 71. 78β.
Δράμαλης (Μαχμούδ πασᾶς) 15.
'Ελένη (46).
'Εμίρ 'Αλῆς Ε. β' 6.
'Εμίρισσα 97.
'Εμιροπούλα (97).
'Ερωτες Ε. 30' Ε' β' 3.
Εύγενοῦλα 217.
Ζαχαράκης 62.
Ζέρβης 5.

¹ Οἱ ἀριθμοὶ δηλοῦσι τὸν αἵξοντα ἀριθμὸν τῶν ἄσμάτων. Τὸ δὲ προτασ- σόμενον Ε δηλοῖ τὸ ἐπίμετρον.

- Ζερβοπούλα 99.
 "Ηλιος 98. 149. 221. 225. Ε. β' 10.
 Θεόλουγος Ε. β' 7.
 Θεός 147α. 233δ'.θ'. Ε. β' 3.
 Θεριστής 170.
 Θεώνη 116.
 Ιωάννης (μέγας) Ε. β' 5β.
 Καλούδης (ὄνομα βοϊδίου) 102.
 Καλύβας (Δημήτρης) 11.
 Κατσαντώνης 65α.(β).
 Κιαμήλ μπετης 13.
 Καλομηνᾶς (Μάιος) Ε. β' 6.
 Κίτσος 47.
 Κολοκοτρώναιοι 53α.γ. 60. 64.
 Κολοκοτρώνης (Γεωργος) 64.
 — (Δημητράκης) 64.
 — (Θοδωρῆς) 15. (29). 64.
 — (Κωσταντής) 53α.β.
 Κοντογιάνναινα 63.
 Κοντογιάννης (Κωσταντής) 63.
 — (Νικολάκης) 63.
 Κοντοθόδωρος 86β.
 Κουτσονίκας 5.
 Κυριάκαινα (Μαυρομιχάλη) 14.
 Κύριος 133. 176.
 Κύρκατης Ε. 4.
 Κωσταντάκης. Βλ. Τουρκοκωσταντάκης.
 Κωσταντάρας 51.
 Κωσταντᾶς. Βλ. Κωσταντῖνος (Μικροκωσταντῖνος).
 Κωσταντής 80. 210. Ε. β' 1. 4.
 — Βλ. Κωσταντῖνος (Μικροκωσταντῖνος).
 Κωσταντῖνος (Μικροκωσταντῖνος) 69.
 70. 74. 81. 90α. 91. 92. 217.
 Κωσταντῖνος (Παλαιολόγος) Ε. β'
 δα.β.
 Κώστας 45.
 — Βλ. Κωσταντῖνος (Μικροκωσταντῖνος).
 Λαζαῖοι 68.
 — (γυναικες τῶν Λαζαίων) 68.
 Λάζος (Κώστας. Κώσταινα) 68.
 — (Τόλιας, Τόλιαινα) 68.
 Λαμπράκης 43.
 Λαμπρῷ 90α. 183. 236. Ε. β' 2.
 Λάμπρος. Βλ. Τζαβέλας.
 Λεβεντογιάννης 11.
 Λιάκαινα 59.
 Λιακατᾶ (Δέσπω) (46).
 Λιάκος (Παναγιώτης) 58. 59.
 Λιβίνης 48.
 — (Γιώργης) 48.
 Λιογέννητη 74.
 Μάης 21. 46. 92. 101. 106. 122. 135ξε'.
 147α. 164. 166. 170. 171. 196. 197.
 232. 237. Ε. 4.
 Μάρου Ε. β' 7.
 Μαριά (τῆς Μ. ὁ ψυχογιός) 79.
 Μαρουδή 136.
 Μάρτης 53γ. 132. Ε. 4.
 Μάρω 146.
 Μᾶς. Βλ. Μάης.
 Μανδαϊλής 78β.
 Μανήρης (ὄνομα ἔπου) 76.
 Μανιανός 81.
 Μανφομάτης 49.
 Μανρόματο (ὄνομα βοϊδίου) 102.
 Μανφομιχαλαῖοι 14.
 Μανφομιχάλης (Κυριακούλης) 14.
 — (Κωσταντῖνος) 17.
 — (Πετρόμπετης) 14. 17.
 Μηλιόνης (Χρήστος) 49.
 Μηνᾶς 78β.
 Μῆτρος 48.
 Μικροκωσταντῖνος. Βλ. Κωσταντῖνος
 Μιτσομπόνος 5.
 Μοίραις 143.
 Μόσκω. Βλ. Τζαβέλας.
 Μουσουχουσαῖοι 50.
 Μουσταφᾶς 58.
 Μουχτάρ Κλεισούρας 49.
 Μουχτάρ πασᾶς 5. 6.
 Μπακογιάννης. Βλ. Λεβεντογιάννης.
 Μποτσαραῖοι 5.
 Μπότσαρη (Λένω) 7.
 Μπότσαρης (Γιάννης) 7.
 — (Γιώργης) 5.
 Μπουκουβαλαῖοι 67.
 Μπουκουβάλας (Γιάννης) 50.
 — (Δῆμος) 43.

- Μπραΐμης 16. (17).
 Νικηταράς, Νικήτας 11. 15. 64.
 Νικηφόρος 74.
 Νίκος. Βλ. Νικοτσάρας.
 Νικοτσάρας 66α.β.
 Ξαντῖνον Ε. β' 6.
 Ὁδυσσεύς. Βλ. Ἀνδρίτοσ (Δυσσέας).
 Ὁμέδη Βρυνόντης 11.
 Παλιοπαπποῦς Ε. β' 4.
 Παναγιά 64. 73. 147α. 153. 154. 236.
 Βλ. Δέσποινα.
 Παναγιώταρος (Βενετσανάκης) 53α.β.
 Παπαφλέσας (13).
 Πάσκα Ε. β' 2.
 Πατριάρχης 10β.
 Πέπανος (ὄνομα ἵππου) 76.
 Πετρόμπετης 14 (17).
 Πετροτράχηλος 74.
 Πιυροχάροντας. Βλ. Χάρος.
 Πλαπούτατοι 12.
 Πούλια 46. 142.
 Ρήγας (90β).
 Ρήγη 85. 86α.
 Ρηγιώ 85.
 Σελιχτάρ. Βλ. Σιλιχτάρ.
 Σεντέμπρης 18β.
 Σιλιχτάρ Πόττας 5.
 Σκλήραινα 86α.
 Σκληρός 86α.
 Σουλεϊμάνης 49.
 Σούφρης. Βλ. Γιουσούφ Ἀράπης.
 Σπαζίδες 5.
- Σταθᾶς (Γιάννης) 67.
 Σταθούλης 48.
 Στέργιος^τ 54.
 Τζαβέλα (Μόσκω) 5.
 Τζαβέλαινα (Μόσκω) 5.
 Τζαβέλας Λάμπρος 5.
 Τουρκοκωσταντάκης 48.
 Τρεμαντάχειλος 78β.
 Τρυγητής 170.
 Τσαμαδός 77.
 Τυρινή Ε 1.
 Υπνος 148. 149. 150. 152.
 Υψωσαις Ε. β' 2.
 Φλεβάρης Ε. 4.
 Φουκᾶς. Βλ. Φωκᾶς.
 Φροσύνη (χυρά) 6.
 Φωκᾶς 74. 82.
 Φῶτα Ε. β' 2.
 Χάιδω (Σουλιωτοπούλα) 5
 Χαλίλ μπέης 11.
 Χάροντας. Βλ. Χάρος.
 Χαρόντισσα 220.
 Χάρος 78αβ. 92. 181. 192. 211 | 223. | —
 233α'. Ε. β' 4.
 Χάρος. Χ. μάννα 219.
 Χήρας ὑγιὸς 76. 77. 90β.γ.
 Χριστὸς 9β. 10β. 64. 154. Ε. 3ξ'. Ε.
 β' 2. Ε' β' 3.
 — (τοῦ Χριστοῦ) 183.
 Χριστούγεννα Ε. β' 2.
 Χρόνης 56.
 Χρυσοκουβουκλιώτισσα 86α.

Β'.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ

- Αγγλία 18α.
 Αδης 176. 222.
 Αγαρονοὶ 17.
 Αγια Λαύρα 10α.
 Αγιά Σοφιά 2. 10β. Ε. β' 5α.β.
 Αγιο Λιάς 28.
 Αγιος Τάφος 10β.
 Αγραφα 65α.β.
 Αη Γιάννης 82. 92. Ε. β' 7.
- Αη Γιώργης^τ 72α. 77.
 Αη Δονάτος 74.
 Αη Θανάσης 39.
 Ακρωτῆρι (Κερήτης) 18β.
 Αλαμάνα (Σπερχειός) 11.
 Αλαμᾶνος 53α.
 Αλησμόνη 20β.
 Ανάπτι 86α.
 Ανατολὴ 72α. 148.

- Ἀντριανόπολη 1.
 Ἀπάνου κόσμος 207. 221. 222.
 Ἀραβίνα 78β.
 Ἀραπᾶδες 17.
 Ἀράπηδες 70.
 Ἀραπιά 16. 18α. 86α.
 Ἀρβανίταις 4. 5. 8. 25. 30. 54. 55. 56.
 58. Βλ. Λιάπηδες.
 Ἀρβανίτια 5.
 Ἀρβανίτισσας 58.
 Ἀργυροπούλι 66α.
 Ἀρια (Λακεδαιμονος) 53β.
 Ἀρμενιά 172.
 Ἀρμενοπούλα 172.
 Ἀρμυρό (Ἡπειρον) 49.
 — (Θεσσαλίας) 58. 62.
 — (Μάνης) 17.
 Ἀργεσιᾶς βρύση 185.
 Ἀρηνς βουνά, λαγκάδια 184. 185.
 Ἀρτα 7. 19. 49. 89.
 Ἀττάλεια 88.
 Ἀφράτης 89. Ε. β' 4 (Ἐψφράτης).
 Ἀφρίτης. Βλ. Ἀφράτης.
 Βαβυλῶνα 92. Ε. β' 3.
 Βάλτος 49.
 Βαρδαριοῦ κάμπος (44).
 Βενετιά 153. Ε. β' 3.
 Βενετσᾶνος 82.
 Βλαχομπουχτανώτισσα 114.
 Βλάχος 106.
 Βλαχοῦλα 106.
 Βουλγαριᾶς κάμπος (44).
 Βουνιγάρων 51.
 Γαλατᾶς 86β.
 Γαλλία 18α.
 Γερακοβοῦνι 58.
 Γιάγνενα, Γιάννινα 6. 7. 19. 61γ. 65α.
 68. 87. 118.
 Γιαννιώτισσα 85.
 Γκιώνα 57.
 Γούρας βουνά (Ὦθρυς) 36. 58.
 Γραικοί 11.
 Γραμβοῦσσα 18α.
 Δενῆς (στράτα τοῦ) Ε. β' 6.
 Δερβενάκι 15.
 Δημουλᾶ (πύργος) 8.
- Δηρό 17.
 Δούναβης 89.
 Δύση 72α. 148.
 Ἐλληνες 11. 12. 15. Ε. β' 4. 5α.β.
 Βλ. Γραικοί, Τρωμοί.
 Ἐλυμπος. Βλ. Ὄλυμπος.
 Ἐπαχτος 51.
 Ζάκυνθος 64.
 Ζητοῦνι, Ζιτοῦνι 11. 58.
 Ζίζνα 66β.
 Κακοσοῦλι. Βλ. Σοῦλι.
 Καλαματιανοῦλα 107.
 Καλὸς χωρὶς 22.
 Καλύβαις (Κρήτης) 18α.
 Καρπενίσι 48.
 Καρύταινα 68.
 Κατελάνος Ε. 5.
 Κασάντρα 67.
 Καστανιά, Καστάνιτσα (Λακεδαιμονος) 53α.γ.
 Καστρὶ 86α.
 Κατερίνα 68.
 Κάτω κόσμος 74. 199. 204. 205. 209.
 222.
 Κεράσοβο 50.
 Κιάφα 5. 8.
 Κίσαβος 23.
 Κόκκινη μηλιά 143.
 Κονιαριά 23.
 Κόνιαροι 58. 73.
 Κόρθος, Κόριθο (Κόρινθος) 13. 86α.
 Κρήτες 18α.
 Κρήτη 18α.β.
 Κρύα βρύση 46. 49.
 Κωστάρτσα 51.
 Δάλα 12.
 Δαλιώτισσας 12.
 Δαμποβίτσα 5.
 Δαρσινοὶ 23.
 Δεβαδειά. Βλ. Λιβαδιά.
 Διάκουρα 21. 46. 51. 57.
 Διάτηδες (Ἀρβανίταις) 8. 9α. 9β.
 Διβαδιά 11. 22. (44). 95.
 Δοντάρι 64.
 Μάνη 17. 53β.
 Μαύρη θάλασσα 90α(;) 92.

- Μαυρομηλιά. Βλ. Μηλιά.
 Μεσολόγγι 14.
 Μέτσοβο 19.
 Μηλιά (Λακεδαιμονος) 53α.
 Μισίρι 18α.
 Μισιριώταις 18α.
 Μονεβασιά κρασί 74.
 Μοραϊτόπουλο 42.
 Μοριᾶς 4. 13. 210.
 Μπαρμπαρία Ε. β' 11.
 Μπαρμπαρέσσοι 3.
 Μπούμηλο 58.
 Μυστρᾶς 53α.
 Μῶρος Ε. 5.
 Νάδης 176.
 Ὁλυμπος 23. 61α. 66α. 68.
 Παλιοβοῦνα 62.
 Παράδεισο 201.
 Πάργα 9α.β.
 Παργινοὶ 9α.β.
 Παρίσι 18α.
 Παναγῖτς πύργος 55.
 Παντάνασσα (ἐκκλησία) 74.
 Πάτρα 4.
 Πετρίλο 26.
 Πετροβοῦνι 14.
 Πλάτανος 86α.
 Πόλη (Κωνσταντινούπολις) 2. 85. 87.
 153. Ε. β' 5α.β' 6.
 Ποῦντα (Ἀκτιον) 19.
 Πράβι 66α.β.
 Πρέβεζα 9β.
 Προύνσα 88.
 Ρούμελη 15. 9δ.
 Ρουμελιωτάκι 42.
 Ρουφᾶς 195.
 Ρωμανία Ε. β' 5α.β. 6.
- Ρωμιός 71. Ε. β' 1. 5β.
 Ρωμνιά 73.
 Σάλωνα (Ἄμφισσα) 52.
 Σαρακηνὸς 70. 72α. Ε. β' 4. 15
 Σαρακήνικος (ὄχλος) Ε. 1
 Σκάλα (Σαλώνων) 57.
 Σοῦλη 5. 7. 8.
 Σουλιώταις, Σουλιώτισσαις 5.
 Σπαρτιατόγονα 17.
 Σύρα (Συρία) 78β.
 Τάρταρα 207.
 Τουρκάκι 73.
 Τουρκιά [9α.β. 10. 11. 17. 25. 26. 51.] 15/a
 52. [58.] 65. 70. Ε. 5. 153a. fa
 Τούρκισσαις 13.
 Τουρκόπουλος 86α.
 Τούρκος 5 - 11. 15. 17. 18α.β. 22. 25.
 26. 29. 30. 49 - 55. 59. 61β. 62.
 66β. 67. 71. 73. 109. 143. Ε. β'
 1. 5α.β. 6. 11. K
 Τούρναβος 68.
 Τριπολίτσα 13.
 Τρίχας γεφῦνι 29. 129β.
 Τρφάδα 17.
 Τσουμέρκα 65β.
 Φήβα 86β.
 Φονιᾶ κάμπος 44.
 Φραγκιά 2.
 Φράγκος 18α.β. 82. 109.
 Χαλκομάτα 11.
 Χάντακας 66α.β.
 Χελμὸς 135κα'.
 Χιό 114.
 Χιώτισσα 114.
 Χόρμοβο 5.
 Χριστιανοὶ 17. 18α.β.
 Ωρᾶς κάστρο 73. (Ε. β' 7).

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΜΕΛΕΤΑΙ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ:

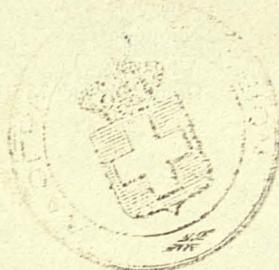
ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ. Ἐν Ἀθήναις 1899 - 1902 (Τέσσαρες τόμοι ἐκ σελίδων ἐν ὅλῳ 2752. Τιμὴ ἑκάστου τόμου δρ. 8).

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ. Ἐν Ἀθήναις 1904 (Δύο τόμοι ἐκ σελίδων 1348. Τιμὴ ἀμφοτέρων τῶν τόμων δρ. 20).

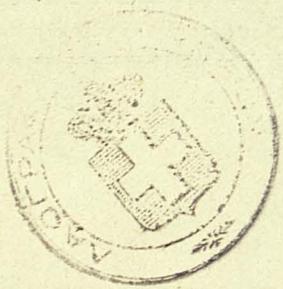
Τιμὴ τῶν ἔξι τόμων διμοῦ λαμβανομένων δρ. 45.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ. Δελτίον τῆς ἐλληνικῆς λαογραφικῆς ἐταιρείας κατὰ τριμηνίαν ἐκδιδόμενον.

Τιμὴ ἐτησίας συνδρομῆς δρ. 15.

ΑΘΗΝΑΙ, ΤΥΠΟΓΡΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ,, Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ — 9661

ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

- Σ. 112 στ. 4. Ἀντὶ «παραμύθια καὶ» γρ. παραμύθια.
- σ. 154 στ. 9 κάτωθεν γρ. ἡλίθιος.
- σ. 177 ἀρ. 136 στ. 6 γρ. νάγαπῶ.
- σ. 200 ἀρ. 169 στ. 3 γρ. καὶ τὰ τίναξε.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΜΕΛΕΤΑΙ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ:

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ. Ἐν Ἀθήναις 1899 - 1902 (Τέσσαρες τόμοι ἐκ σελίδων ἐν ὅλῳ 2752. Τιμὴ ἑκάστου τόμου δρ. 8).

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ. Ἐν Ἀθήναις 1904 (Δύο τόμοι ἐκ σελίδων 1348.

Τιμὴ ἀμφοτέρων τῶν τόμων δρ. 20).

Τιμὴ τῶν ἔξι τόμων ὅμοι λαμβανομέγιον δρ. 45.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ. Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς λαογραφικῆς ἐταιρείας κατὰ τριμηνίαν ἐκδιδόμενον.

Τιμὴ ἑτησίας συνδρομῆς δρ. 15.

Tιμᾶται Δρ. 4.

Ἐπὶ ἐκλεκτοῦ χάρτου » 6.

345

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000107153